YALÇIN KÜÇÜK

İSYAN

1

İthaki

İthaki Yayınları - 318
Tarih Toplum Kuram - 38
ISBN 975-273-083-3

Yalçın Küçük
İsyan
–Birinci Cilt–

Yayına Hazırlayanlar: Ahmet Öz - Şule C. Koçak

Yayın Koordinatörü: Füsun Taş
Kapak: Ömer Ülkenciler
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: Yeşim Ercan
Kapak, İç Baskı ve Cilt: Kitap Matbaacılık

İthaki Yayınları
Mühürdar Cad. İlter Ertüzün Sok. 4/6 81300 Kadıköy İstanbul
Tel: (0216) 330 93 08 – 348 36 97 Faks: 0 216 449 98 34
www.ithaki.com.tr
ithaki@ithaki.com.tr

Dağıtım:
Çatalçeşme Sok. Yavuz Han No: 26 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 512 76 00 Faks: (0212) 519 56 56

Yalçın Küçük

İSYAN

BİRİNCİ CİLT

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Bilimin silah olduğu bir çağdayız.
Silah olamayansa, bilim değildir ve biz, Hegelyen haldeyiz.
Ne kadar pasifik, bilemiyorum.

* * *

İsteyen, yaptığıma, science-fiction diyebilir, rahatsızlık duymayacağım kesindir. Çünkü, aydınımızda eksik olan bilimdir ve bilimden daha çok ise, "kurgu" eksikliği duyuyoruz; ikisi birden "kurgu-bilim" oluyor, çok eksiktir ve bizim iklimimizde yoktur. Belki de doldurmaya çalışıyorum.

Ütopyası ve kurgusu olmayan bir aydınımız var. Reddi ise hiç bilmedi; peki öyleyse nasıl aydın diyebiliriz, asıl sorun buradadır. Belki tarifler üzerinde daha çok çalışmak zorundayız.

Tariflere karşı, postmodernist ve aynı anlama gelmek üzere, en cahil, ilaveten en hoyrat savaşların düzenlendiği bir zamanda, tarif'lerimizi bileği taşına vurmak ve yeniden-kurmak durumundayız. Aydın, herhalde, tariflerinde, tutucu olandır.

Tarifi olmayana aydın değil "sürü" diyoruz. Eskileri tartmak ve taşa vurmak bir yana, yeni tarifler peşinde koşuyoruz.

Sürünün tarifi ise sanıldığından daha kolay yapılabiliyor; gora'ya gidenlere, kesinlikle sürü diyebiliyoruz. Ama gitmeyenler de var ki sürüdürler.

Düzen, artık ancak sürüleştirebilirse ve o ölçüde, ayakta kalabileceğini anlamıştır.

Çünkü artık insana uygun olmaktan çıktığını bilmektedir.

Bozulmadan bozmak ve sürüleşmeden sürüleştirmenin imkansız olduğu bir çağa adım atmış bulunuyoruz. Sürüler, ikinci baharı'ndalar ve buna "Yeni Orta Çağ" diyoruz.

* * *

Sürüleşme ile silahlaşma'yı, "zıtların birliği" sayıyoruz.

Biri varsa diğeri de vardır, anlamındadır.

* * *

Bir küçük "ahmaklar ordusu", bu deyişi "gazeteciler ordusu" veya "medya ordusu" özdeyiş'lerinden çıkardım, gerçi bu sözcük "ordu", Moğolca ve muhtemelen "orda" sözcüğünden gelmedir, dolayısıyla çok uzak düşmüyor, ama yine de "gazeteciler çekirgesi" veya "medya sürüsü" demek daha yerindedir, benim, yanlışlarımı kabul ederek özür dilememden de çok rahatsız oluyorlar. Aslında bu ahmaklar sürüsü için, benim varolmam veya yaşamam, başlıbaşına ve kendi halinde bile, rahatsızlık kaynağıdır, bir tehdittir ve gerisinin, bahane olduğunu biliyorum.

Karl Popper, bir bilim kurutucusu idi ve kurutmak, tarifleri bozmakla başlıyor; Popper, yanlışlığı gösterilemeyen önermelerle başlamayı bilimdışı, sayıyordu. Maksat, kapitalizmin eşitsizlik yaratıcısı olduğu yollu önerme ve bulguları bilim ve üniversite dışına çıkarmaktı, bu görüşü, hep sakat buldum. Ancak bir bilimin, yanlışları bulunarak gelişmesinden daha sağlam yasa olabilir mi; bir doktor, sujesi tarafından, teşhisinin yanlış olduğu söylenirse, özür dilemek mecburiyetindedir. Bu, onu, doktor olmaktan çıkarmaz ve belki de zaman içinde "doktor" olmasına katkıda bulunmaktadır.

* * *

Kitaplarımda, Türkiye'nin, İsrael'in devlet olmasına oy verdiğini yazmıştım; yanlıştır ve kimse işaret etmeden, ben düzeltiyorum. Ankara, İsrael'in devlet olma kararına oy vermedi; ancak, devlet olunca, hızla tanıdı; fiiliyatta, belki, bu ikisi arasında bir fark olmayabilir. Ancak fark, Türkiye Devletini anlamada önemlidir; yüksek analitik değeri var.

Adı üzerinde, gizli bir din mensupları alanında çalışıyoruz; gizli, gizlidir ve çıkarımlarının hepsinin doğru olduğunu iddia etmek kadar bilimdışı ne olabilir, burada, aksine açıklamaları, en açık kalplilikle kabul etmek, aynı zamanda, bir terbiye tarifi olmalıdır. Ayrıca, bu gizli din mensuplarının listesinin bir yerde ve hatta cemaatin kendisinde olduğunu düşünmek de ahmakçadır. Çok çeşitli kriterlere dayanıyorum; eğer Genelkurmay öğreniyorsa, benden öğreniyor ve cemaat de eksiklerini tamamlıyorsa, benden tamamlıyor, bunda hiçbir sakınca görmüyorum. Öte yandan, temel bilim'e, basic science, patent koyamıyoruz; sebil sayıyoruz. Temel bilgi, açık ve ortakça'dır.

Bilgi, her zaman bilgidir ve çok değerlidir.

Doğru, her zaman, kendi halinde bile, devrimci'dir.

* * *

Artık "Kürt-Yahudileri" öğrenilmiştir, varlar ve ayrıca "Mizrahiler" de varlar. "Mizrah", İbrani "Doğu" demektir, isim olarak taşınıyor ve "Mizrahi", "Doğulu", anlamına gelmekle birlikte iki özel mana daha yüklü durumdadır. Birincisi, "Mizrahi", tek bu sözcükle, "Doğu Yahudisi" anlamına geliyor ve ikincisi, "Mizrahi", doğrudan doğruya "Irak Yahudisi" anlamını veriyor; o kadar öyle ki, İngilizce bir gazetede "I'am Mizrahi" deyişine rastlarsak, bunu, Yahudi olduğu önceden ifade edilmişse, "ben Irakiyim" ya da "ben Iraklıyım" ve fakat Yahudilik önceden işaret edilmemişse, "ben Irak Yahudisiyim" şeklinde anlıyoruz. Daha önce işaret etmiş olmam mümkündür, bir de, Harp Akademileri'nde de öbek öbek ders veren, "uluslararası ilişkiler profesörleri" için not ediyorum, pek bilgisizdirler; "işbirlikçi" olduğunu benim kaydettiğim "Küçük Efendi Dedem" hayrına, tekraren, not ediyorum. Önemlidir, Amerika'da Mizrahiler, Irak'ın zaptı için çok istekli oldular, yeni "anayasa" ile,

Israel'den dönenler ve/veya dönecekler arasında, Kürt-Yahudileri ve Mizrahiler çoklar, tahmin edebiliyoruz. Bunlar, her ikisi de, işgal kuvvetleri içinde de öndedirler.

Bizde, hem "Mizrah" ve hem de "Mizrahi" olarak, varyantlarıyla birlikte, isim olarak taşınıyorlar. Taşıyıcıların bir bölümünün, kabiliyet-fukarası olduklarını ise, hep yazıyorum.

* * *

Ayrıca yalnız Türkiye'de ve yalnızca belli kollarda değil, XIX. yüzyılda, dünyanın pek çok yerinde, Hollanda'da veya Rusya'da, kripto yaşam veya Protestanlıkla Ortodoksluğa dinlerine geçişin, çok yaygın olduğunu biliyoruz. Judaik disiplinde "alyansizm" denilen ve benim "rezervizm" tabir ettiğim olgunun altında bu süreç var; eğer sabetayizm olmasaydı, rezervizm daha zor uygulanabilirdi. Amma, burada samimi olanların ve/veya eski dinlerini bilmeyenlerin de bulunmaları son derece doğaldır, az olabilir, ama, varlar; bu da, aksine iddialara, saygı gerektiriyor. Kaldı ki, artık bir sistem çıkmıştır ve bunun bir ilave (tezyid) ve bir eksiltme (tenkis) ile değişmesini de muhtemel göremiyorum. Bu, araştırma alanının satüre olduğu yollu açıklamalarım da bu tür değerlendirmelere dayanmaktadır.

Tekrarlamak zorundayım, benim, herhangi birisi ile ilgilenmem ve bilimsel araştırma objesi yapmam için iki koşul gerekiyor; birincisi, geldiği yeri hak etmemesi ve bu nedenle "rantiye" kategorisi içine düşmesi ve ikincisi, bu ülkeye sadakatini yitirmesidir. İki kategori de, çok zaman, objelerimizi, New York'a bağlıyor; asıl, bu bağı çözmeye çalışıyorum. Ve bu tariflerin dışında olanları hiç incelemedim ve incelemiyorum.

Belki de "örnek", bilimsel anlatımın düşmanıdır; çünkü bilimsel önermeler mutlak ve geneldir. Fakat yine de, iznine sığınarak, değerli gazeteci ve televizyoncu Tuncay Özkan'dan söz edebilirim; hem geldiği yere hakkıyla çıktığını ve hem de bu ülkeye bütün kalbi ve aklı ile bağlı olduğunu biliyorum. Görüşlerim böyledir, ayrı bakışlarımız olabilir, amma bu noktada yoktur ve kaldı ki çalışmalarının bazı sahifelerini, iznini alarak, henüz yayımlamadığım kitaplarımda, yayımlamayı planlıyorum. Özetle ve bu planda hiçbir şekilde incelemedim, böyle bir işaretim yok; buna karşın yazdıklarımdan bazı parag-

rafların, böyle anlaşılmasını imkansız görmeme karşın, maksadım dışında anlaşılması halinde tashih etmemden ve özür dilememden doğal ne olabilir, her zaman yapıyorum.

* * *

Yönetenler ve yönetilenleri ayrı düzenler olarak tarif etmiş oluyoruz. Hem rantiye ve hem de dıştadırlar; yönetilenlere, bütün refah ve yükselme kapılarını kapatıyorlar. Yaptıkları sınıflaşmadır ve buna işaret etmiş oluyorum.

Entelijansiya'yı rehabilite ediyorum ve güç aşılıyorum.

Diğer tarafı güçsüzleştiriyorum. En azından yaptıklarım üzerine bildiğim budur.

Çifte yenilgiden geliyoruz ve çıkıyoruz.

* * *

Yaptıklarımda bir kötüleme ve karalama hiç yoktur; ama benim dışımda var, rantiye olmak ve yatıp kalkıp İsrael'i yükseltmeyi kurmak, dolayısıyla bu ülkeye her türlü sadakati yitirmek, kendi halinde kara bir iştir, eğer yazdıklarım nedeniyle, kara'lar, karalandıklarını düşünüyorlarsa, isabetlidir. Ancak burada da haksız ve ölçüsüz olmamaya özen gösteriyorum.

Bir nokta da şu olmalıdır, burada bana, Koç-Doğan medyası-sürülerinin söyleyecek sözünün olmaması gerekmektedir; Bülent Bey'in hastalığı sırasında, başta Koç-Doğan çekirgeleri olmak üzere tüm sürülerin açtıkları kampanyanın, insanlık ve her türlü terbiyedışı olduğunu, zamanında mülakatlarımla açıklamıştım ve şimdi tekrarlıyorum. Tam çekirge sürüleri misli saldırıyorlardı; en büyüğünden en küçüğüne baktıkça çekirgeleri gördüm; Bülent Bey'i çok eleştirmiş olmama karşın, insanların çekirgeleşmesinden büyük acı duydum ve tiksindim. Sürüler, gözlerimin önündeler.

Şimdi soru şudur, görevde iken hasta olan ilk devlet başkanı veya başbakan Ecevit mi idi; bunlar, tarih bilmez cahillerdir. Bunlara artık gazeteci diyemiyoruz, Marx sermayedarı, insan vücuduna girmiş sermaye olarak tarif ediyordu ve bunlar da, içlerine Koç-Doğan girmiş, robotlardır. Robot oldukları için, hep aynı hareketi yapıyorlardı ve Koç-Doğan, Bülent Bey ile işleri-

nin bittiğine inanıyordu ve Washington'dan böyle bir rüzgar esiyordu. Bir muz peşinde idiler. İkinci soru ise şudur, kitaplarımda, Amerikan başkanlarından Wilson'ın son zamanları hakkında bilgiler var, öylesine hastaydı ki imzasını atamıyordu; kaldı ki Ecevit'in zihni melekelerinde bir hasar yoktu. Hal böyleyken, Koç-Doğan sürülerinin, beyninde hasar olanlar hakkındaki sessizlikleriyse sadece utanç vericidir. Amma ne yazık, çekirgeler, henüz utanmayı bilmiyorlar.

Amerika, Irak'ı işgale hazırlanıyordu. Ankara'da, Birinci Dünya Savaşı'nın zorlanan sonuçlarını, ilk kez, de facto ve imanla kabul edecek bir demet muz aranıyordu; hastalık bahanedir. Ve Washington'un muz cumhuriyetlerine düşkünlüğü bilinmektedir.

Çekirgeler, birincisini, çıkardılar ve ikincisini, çıkaracaklara düşmandırlar.

Artık sadece hasar görmüş olanlara mahkumdurlar.

Yaratıcılık ve üreticilikleri yitirme aşamasındadırlar.

* * *

Bu kampanya önemlidir, ilk önce *Financial Times*'da okumuştuk, "Komutanlar Özkan'ı istiyorlar" yollu haberler çıkıyordu. İnanmak zordur; komutanlar Hüsamettin Özkan'ı nasıl başbakan olarak görebiliyorlardı, Ecevitgil bir söyleyişle, nasıl "içlerine sindiriyorlardı", böyle düşünüp, önceleri, inanmak istemiyordum. Ama artık inanmak zorundayız, hem Murat Yetkin'in kitabı, bir cephesini gözler önüne seriyor ve hem Fikret Bila'nınki, güzel bir film misali, diğer kameradan gösteriyor; artık bu episod belgeseldir.

Hüsamettin Özkan'ı başbakan koltuğuna oturtma denemesi, nelerin oturtulabileceğinin de açıklayıcısıdır. Ve açıklayıcıların peşinden koşuyoruz.

Muzdan sonra, muz gelmektedir.

Eğer açıklayıcılar varsa, "3 Kasım Tezleri" kolaydır, zorluk çekmeden yazılabileceğini, yazmış oluyorum.

Ne yazık, bu episodu çözümlemem, *İsyan*'ın ikinci cildine kalıyor.

* * *

Bu vesileyle tekrarlıyorum, özkan'ların pek çoğu ve yüksek bir probabiliteyle sabetayisttirler, ancak, bütün özkan'lar değildirler. Bu, yukarıdaki analizlerimize ektir.

* * *

Kimse, benim, sabetayizm araştırmalarına takılıp kalacağımı beklememelidir; neden o kadar iyimser olabiliyorlar, anlayamıyorum. Herhalde aldanmaya hep muhtaç yaşlarındadırlar. Benim ise yapacaklarım ve yazacaklarım var.

Henüz yazamadığım ve yazmadığım kitaplarım, yazdıklarımdan çok fazladır.

* * *

Bilim bir silah oluyorsa, tarih, kavram atmak için, bir mancınık'tır.

* * *

Resmi tarih, din'dir. Üniversite kürsülerinde ve cami minber'lerinde okunuyor ve okutuluyor. Hutbe'dir.

Gizli tarih, hem Darwinist ve hem de bilim'dir.

İsyan'da, bir ölçüde de, bunu yapıyorum.

Yıllardır hep bunu yapıyorum.

Yıllardır, hep, başkalarının işlerini, üzerime alıyorum.

Başkaları ve bu arada tarihçiler, işlerini yapmıyorlar. Doğan Avcıoğlu ile beni, daha iyi yapabileceğimiz ve biraz daha iyi hazırlıklı olduğumuz, işlerimizi bıraktırarak, tarihe, zorladılar.

Zor alanı, özgürlük menzili'dir. Zor'da özgürlük imkanını buluyoruz.

* * *

İsyan'ın bu cildinde İbn Haldun yer alıyor ve Bedrettin ise, ne yazık, ikinci cilttedir. Türkiye'de ve dünyada, şimdiye kadar İbn Haldun hakkında ya-

zılanlar ve Türkiye'deki Bedrettini Destan, birer aldatmacadır. İkincisinde, Nâzım Hikmet, önce kendisini ve sonra da okuyucularını yanıltabildi ve düzeltmeye çalışıyorum. Bu güzel çocuğumuza, Nâzım'a, artık bilimsellikle yaklaşmayı öneriyorum.

Her diktatöryal dönemde bu Destan'ın daha çok oynanmasına hiç şaşmıyorum. Mistik'tir, sufi'dir ve tasavvufun iktidarında, baş eser olmaktadır.

* * *

Benim dünyam küçüktür.

Ancak diğer bütün dünyaları, içine sığdırabiliyor.

Yukarda "ve dünyada" derken, bunu kast ediyorum.

Mutlaka, hem İbn Haldun'u ve hem de Bedrettin'i, her ikisi de tasavvufi idiler, benden çok daha iyi bilenler ve etüt etmiş olanlar çokturlar. Ama, önemli olan bakıştır ve bakamadılar.

Bilim, eninde-sonunda, kurgu'dur.

* * *

Bir söz var, "katkıları olmasaydı, bu çalışma olmazdı" ve bu, en çok benim çalışmalarım için doğrudur.

Katkılar, önemlidir ve ölçülmesini, hiç benimsemiyorum ve Sovyetler Birliği'nin, katkıları ölçmeye kalkışmasından itibaren, Sosyalizmden ve ortaklık ütopyasından uzaklaşmaya başladığını hep düşünüyorum ve en azından otuz beş yıldır da yazıyorum. Hele katkıları ölçüp bu ölçülere göre bir karşılık hesaplamak, baştan, yoldan çıkmak anlamındadır. Öyle yapmıyorum ve hiçbir sıra düşünmeden kaydediyorum.

Doktor Ekin, tabip doktor, gerçekten bir görünmez el oldu ve gerçekten "katkıları olmasaydı, bu çalışma olmazdı", sevinçle not edebiliyorum.

Doktor Nevzat Antebi ve Doktor Kıvılcım Çağla, benim için, harikalar yarattılar ve olmasaydılar, bu çalışma olmazdı.

Mehmet Hocam, bana neler bulmadı ki; *İsyan*'da ilgi çekebilecek olanların çoğu, Mehmet Hocamın eli mahsülüdür; bu el olmasaydı, olmazdı.

Londra'da Sabri ve İlhan, Çarmıklı ve Tekin, beni kaynaksız bırakmadılar

ve İlhan, bir de, burada bulamadığım çayları hiç ihmal etmedi. Yine Londra'da Doktor Cevrin, her zaman yardım elini uzattı. Londralılar olmasaydı ve Ekin Hanım'ın Paris ekibi bu kadar dakik hareket etmeseydi, bu çalışma hiç olmazdı. Amerika'da Doktor Antebi hep hazırdaydı.

Bulunmayan ve Türkiye ile ilgili, yurtdışında, geçen ve önceki yüzyılda basılmış kitaplarda, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi bir hazinedir ve Utku Ünal ile Serdal Metin, en sıkışık zamanlarımda, zahmetten kaçınmadılar. Şimdi Nebiye Hanım, arkadaşlarıyla birlikte, Boğaziçi'nin kitaplarını bana yetiştiriyorlar ve eğer yetişmeseler, bu çalışma, olmazdı.

İstanbul'da Mustafa ve Nuri Yoldaşlar, Ankara'da Doktor Gökhan her zaman var oldular.

Hepsine sevgilerimden başka verebileceğim yoktur ve ölçmeden veriyorum.

* * *

Gazi Üniversitesi'nin yeni kütüphanesi çok güzel ve daha da güzeli, kütüphanecileri; bu kadar istekle yardım edenlerini az gördüm, sevinçlerimi yazıyorum.

* * *

Sorular, düşündürücü oldular, *Yeni Harman*'dan K. Esendemir ile *Yankı*'dan İ. Apaydın'a, düşündüren ve beni çalıştıran soruları için teşekkür borcum var. Diğer yandan, biliniyor, fakat, inanıldığını sanmıyorum, yazdıklarımı ve mülakatlarımı hiç okumuyorum, Oray'ın "*Radikal* mülakatı" da okumadıklarım arasındaydı; kuşkusuz, yayına hazırlarken okudum, sakin bir hal ile en umulmadık soruları çıkarabildiğini, mülakat sırasında sezmiştim, okuyunca bunu gördüm. Oray Eğin, doğuştan mülakat'çıdır. Ayşe Arman'a gelince, bu mülakat nedeniyle tanıdım ve tanıdığıma sevinmiştim; amma, sorularını ve yazdıklarını, *İsyan*'ı hazırlarken etüt ettim, bu kadar antagonistik olduğunu hiç bilmiyordum. Herhalde fiziği, görmemi engellemiş, mülakata değil, sorularını kılıç yapmış, sanki bir savaşa gelmiş olmalıdır; demek, aşırı pasifik bir günümde idim. Ancak sonunda, Ayşe'nin, sorularına ve mülakatına, yiğit

davrandığını gördüm ve anladım, yaşama sevinci ile paralel akan bir davranış olmalıdır; Oray'a ve Ayşe'ye sevgilerimi yazıyorum.

* * *

Sabetayizm, sadece bir ouverture'dür. Bilmemiz gerekiyordu ve artık biliyoruz. Pek çok açıklayıcılardan birisi olarak kullanmamız mümkündü, artık kullanıyoruz. Daha iyi analiz yapabiliyoruz; çünkü yeni açıklayan değişkenlere sahip olduk, daha iyi donanımlıyız, diyebiliyoruz.

* * *

Ama artık tarihimize, eskisi gibi bakamayız. Kendimizi dahi artık eski usul göremeyiz.

Artık sabetayizm, bir görüntü'dür; arkasında ve tarihimizde başka damgalar var.

* * *

Bunu rahatlıkla söyleyebiliyorum, çünkü, henüz sabetayizme el atmadan, tarihimizin ve tarih bilincimizin, XIX. yüzyılın sonundan itibaren, Léon Cahun, Herman Vambery, Bernard Lewis ve Paul Dumont tarafından forme edildiğine ve yönlendirildiğine, *Sırlar*'da, işaret etmiştim; Dumont, en az önemli olanıdır ve Necip Asım ile Ziya Gökalp'in yazdıkları ise sadece Cahun'un özetidirler. Dördü de Yahudi kökenlidirler ve bunlardan Lewis'in bir istihbaratçı olduğu, Beyaz Saray'a danışmanlık yaptığı ve Irak savaşının önde gelen mimarlarından birisi sayıldığı, artık, Batıda, gazete haberleri arasındadır. Vambery de bir istihbaratçı ve Büyük Britanya emperyalizminin bir misyoneri idi; misyonerler, devşirme peşindedirler.

Bir misyonları olmalıdır ve dağladılar.

Bunların biçimledikleri tarih, bizim tarihimiz olabilir mi, anlattıkları "Türkler" kimlerdir, aşıladıkları bilinçle, huzur duyabilir miyiz; bu sorular, artık hançer misali beynimizdedir. Bundan böyle en safiyane sorular bizimdir, "Hikmet Sami Türk" neden Türk'tür; bu soru da bizimdir. Neden "Türk"

soyadına ihtiyaç var ve daha doğrusu nasıl bir isimdir, bu ülkede neden insanlar "Aktürk" soyadını alıyorlar, bundan sonra, bu sırları çözmek durumundayız. Ve hep sormak zorundayız. Bunlar, kendimizi, tarihimizi ve bilincimizi sorgulamak, anlamındadır.

Belki de ilk kez *İsyan*'da ve sanıyorum burada, İsrael'in kurucularından Ben-Gurion'un, Türkler ile Yahudileri, "tamamlayan kavimler" olarak tarif ettiğini, okuyoruz. Ne demek; tamamlayan milletler nasıl oluyorlar, henüz bir cevabım yok ve bütün bunları, sabetayizm defterini açmakla, henüz önemli bir mesafe kaydetmediğimizi kaydetmek üzere not ediyorum.

Defter açılmıştır ve artık kapanması imkansızdır. Fakat artık açıktır ve arkadadır.

Önümüzde çok soru ve çok işimiz var. "Sabetayizm sorusu bitmiştir" ve şimdi "yaşasın sorular" diyoruz.

* * *

Bir haber-özetine izin var mı, sırasıyla şöyledir; 1- İlk kurşun'un İzmir'de atılmadığını yazdım. Şimdi, mücadelenin ilk ateşinin, benim işaret ettiğim yerde, Dörtyol'da yakıldığı resmen kabul ediliyor ve kutlanıyor. 2- "Birinci İnönü" savaşı ve dolayısıyla da, bu adla, bir "Zafer" olmadığını gösterdim, artık olduğuna inananlar çok azalmaktadır. 3- Musul'un alınabilir olduğunu ve alınmadığını ileri sürdüm, şimdi bu da, bilimsel bir güç kazanmak üzeredir. Bunlar, benim, tarihimizi ve düşüncemizi değiştirme açılımlarım içinde çok küçük bir demet durumundadır.

Peki ne önemi var; önemi, hepsinin, teorik buluşlar olmasından kaynaklanıyor. Hepsi, kurgusaldırlar ve hepsini, düşünerek ve var olan düşünceleri alt-üst ederek, kurdum; verilere yönelmem daha sonradan oluyordu, Einstein "önce teoridir" diyordu, aynı anlamda, önce kurgu'dur. Ve kurgularımın arkasından, verilere yöneldiğimde ise hep çok şaşırdım, bütün kanıtlar ortada idi, adeta yazıcısını çağırıyorlardı, sanki bağırıyorlar; bu çağrıyı başkalarının duymamasına hep şaşırıyorum. Duymak istememeleri kuvvetle muhtemeldir; öyle sanıyorum.

* * *

Sırlar'da "Musul Tarihi" var, 1926 yılında alınmadığını gösteriyordum. *Sırlar*, benim en özenli çalışmalarım arasında ve öndedir, çoğu gönüllü-sürgünde olmak üzere, en az on yılımı aldı ve sanıyorum, Haymana Zindanı'nda tamamladım. Asıl putları kırmayı, *Sırlar*'da, denedim, "bir iconoclast çalışmadır" ve hep böyle düşündüm. Böyle alındığını da biliyorum.

Bu önsözü bitirdiğim gün, 26 Ocak, Genelkurmay İkinci Başkanı İlker Paşa, aylık açıklamalarını yapıyordu ve Büyük Kurtarıcı'nın da Musul'un alınmasının zor olmadığını, 1923 yılında, ifade ettiklerini de duyurdular; sanıyorum, *Sırlar*'da da işareti var. İlker Paşa, ilaveten, 1926 yılında bir anlaşma yapıldığını ve Türkiye'nin ciddi bir devlet olmakla, bu anlaşmaya uyduğunu da eklediler.

Ne yazık, İlker Paşa Hazretleri ile "ciddiyet" tarifinde, ihtilaf halindeyiz; çünkü, anlaşmalar, "ciddiyet" düzleminde üç baptırlar. Birinci bapta, başından reddedilenler var, ikinci bapta, resmi heyetlerin kabul etmekle isyancıların reddettikleri var ki, bizim Sevr bu baptadır ve üçüncü bapta ise, zamanı geldiğinde yırtılanları buluyoruz. Ciddi olmak, yırtılması gereken antlaşmaları, zamanı geldiğinde yırtmaktır. Demek ki Paşa Hazretleri'nin ciddiyet tarifi benden ve siyasi tarihten uzaktadır; buradayız.

Başka bir yerde, bahusus Harp Akademileri'ne öğretmen olarak çağrılan "uluslararası ilişkiler" profesörleri heyetinin pek malumat fukarası olduklarına işaret etmiştim; siyasi tarihte, çeşitli zamanlarda koşullar uygun bulunmayarak, daha önce yapılmış antlaşmaların batıl olduklarının ilan edildiğini biliyoruz. Paşa Hazretleri beni mazur görmelidirler, devletler hukukunda bunların özel bir adı var, "revizyonist" diyoruz. Sosyalist mücadeleler tarihinde yeri başkadır, Versailles sonrası, 1920 yılları, uluslararası ilişkiler açısından, belki de "revizyonizm" dönemidir. Bilmek zorundayız ve biz, Birinci Dünya Savaşı sonundaki antlaşmaları reddederek kurulmuş bir devletiz. Bunu unutamayız.

* * *

Kıbrıs'ta "Annan" Planı'na "evet" oyu istihraç edip, bunu izleyen üç günlük sahne alkışlarını ciddiye alarak, ciddi devlet olmak imkansızdır. Eğer antlaşma fetişizmini, "ciddi" sayacak olursak, en büyük devlet adamımız olarak,

Damat Ferit Paşa'yı buluruz karşımızda, halbuki Ferit hakkında, tarihimizin ender hainlerinden birisi olduğu hususunda müttefikiz. Bunlardan çıkardığımız ders şudur, tazyik altında yapılmış antlaşmalar, yırtılıncaya kadar muteberdirler.

Ciddi devlet olmak için önce derslerimizi ciddi hale getirmeliyiz ve önce Darwinist bir tarih yazmak zorundayız. *Tezler*'de yapmıştım ve *İsyan*, bir Darwinist yazım'dır. "Ciddidir" demek istiyorum.

* * *

Şunu da eklemem gerekiyor, Büyük Kurtarıcı Mustafa Kemal Paşa ile başlayarak Cumhuriyet'imizin Büyük Evladı İsmet Paşa Hazretleri'yle devam ederek, Adnan Bey dahil, yakın zamanlara kadar hiçbir başbakan, hangi antlaşmalar ve hangi imzalar olursa olsun, Birinci Dünya Savaşı sonuçlarını, bir bütün olarak, hiç ama hiç, kabul etmediler. Aydın Bey Dostum, Babaları Adnan Bey, Başbakan Menderes, başbakan iken bir Bağdat gezisinde, bir Türk büyüğünün mezarını ziyarette ağladığını bana nakletmişti; Birinci Dünya Savaşı'nın bittiğini kabul etmediği üzerine konuştuğumuzu hatırlıyorum. Etmediler.

Washington da etmemektedir. En azından Clinton'dan başlayarak, Washington, "Ottoman Empire of U. S." kurmak üzere hareket halindedir. Buna, ilk çığlık-işareti gönderdiğimde, Gebze-Kapalı'da idim. Ne yazık, burada da doğrulanıyorum.

Bundan önceki Büyük Britanya Dışişleri Bakanı Cook'un, Türkiye'nin güney sınırlarının hâlâ belirsiz olduğunu söylediğini, ne kadar çabuk unutuyoruz; demek ki, son kırk yıldır, Akademilere çağrılan "hocalar" kusurludurlar. Adnan Bey, Başbakan Menderes, her kürsüye çıktığında, "hafıza-ı beşer nisyan ile malüldür" buyuruyordu, bu günler için söylediğini, şimdi daha çok anlıyorum

* * *

Yanlış çıkmaya ihtiyacım var.

* * *

Şimdi postmodern bir diktatöryadayız.
Kemalizmin sonrasındayız. Post-Kemalist bir darbeyi yaşıyoruz.
Çifte ihanet günlerindeyiz.
İhanet, teslimiyetin iktidarıdır.
Şimdi ise, kurtuluş mücadelesinin evvelindeyiz.

* * *

Bir nokta daha açık olmalıdır, *Sırlar*'ı yazmış olduğum için, bana gelen, Büyük Kurtarıcı ile Büyük Cumhuriyetçi Paşalar'ın Musul Vasiyeti'nin, doğruluğundan hiç kuşku duymadım. Burada, Bülent Bey'e, bunu büyük bir cesaretle teyit ettikleri için şükranlarımı arz ediyorum. Artık tarihimizin bir parçasıdır.

* * *

Peki, ben de, bunu mu öneriyorum; bu soru saçmadır. Benimki bilim'dir. Bilim ise her daim dönüştürücüdür.

* * *

Kuşkusuz "Doğu Birliği" bir projedir ve hülyalıdır.
Doğu Birliği'nde bu topraklar birlik içindedir.

* * *

Bir nokta da şudur, Büyük Kurtarıcı, bu Vasiyet'i, İsmet Paşa Hazretleri'ne emanet ettikleri zaman, muhtemelen Şubat 1938, 1926 antlaşmasını biliyordu. Aynı şekilde, İsmet Paşa Hazretleri de, Vasiyet'i, Bülent Ecevit'e verirken, muhtemelen 1970 sonu veya 1971 başı, bütün anlaşmaları biliyorlardı. Her ikisi de bazı antlaşmaların yırtılabileceği konusunda pratik deneyim sahibi idiler ve hiç "mümkünse" demediler, nasıl derler; "mümkünse" sözcüğü ile "vasiyet" olmayacağını bilebilecek durumdayız. "Her ne olursa olsun, al" dediler. Siyasi vasiyetler, böyle yapılmaktadır.

Vasiyet, vasiyet'tir.

Artık yok, sayamayız.

Yok saymak, çifte ihanete ortak olmaktır.

* * *

İsyan'ın ikinci cildine kaldığını söylemek zorundayım..

İkinci ciltte, ayrıca "İsmet Paşa Tarihi" ve "Nur Tarihi" yer alıyor; bunları, "Din'e Dönme" tamamlıyor. Kuşkusuz "Cami üt-Tevarih"in arkasından "Müdahale" ile "Dil-Tarih-Coğrafya" kitapları geliyor; bu, bir haber'dir.

* * *

Peki çifte ihanet mi; ihanetlerin en çıplağıdır.

Yazması kolay oluyor.

Yazmak ise, çözmeye başlamaktır.

yalçın küçük
ankara
26 Ocak D.Y.

Birinci Kitap

CAMİ ÜT-TEVARİH

جامع التواريخ

Birinci Bölüm

RESMİ TARİH

Önceleri "ahbar" deniliyordu, Arabi "haber" sözcüğün çoğuludur ve Arap-İslam düşüncesinde, "tarih" sözcüğünün daha sonra kullanılmaya başlandığını biliyoruz. F. Rosenthal, bu ikinci sözcüğün, "tarih", Kuran'da geçmediğini tespit etmektedir ve ilk Hadis'lerde de yer almıyordu, demek "tarih" de geç bir keşif'tir. Bize gelince, uzun zaman, "tarih" yerine veya birlikte, "ahbar" vardı; pek çok ihmal edilmiş Gelibolulu Mustafa Âli'nin önemli tarihi, Gelibolulu 1600 yılında ölmüştü, "Künh-ül Ahbar" adını taşıyordu, "Tarihin Esası" anlamındadır. Bunun dışında F. Babinger, Osmanlı "tarih" eserleri arasında, "Ahbarü'd-Düvel" ve diğerlerine de işaret etmektedir.

Bu sözcükle, "ahbar", ilgili olarak iki netleştirme var, her ikisini de Rosenthal'a borçluyuz. Bunlardan birisine göre, etimolojik planda, haber'in, Arabi kökenli olması çok kuşkulu görünüyor ve ikincisine baktığımızda ise, etimolojisinde, bu günkü "haber" anlamı bulunmamaktadır.[1] Etimolojik etüt, ha-

1) "The two technical terms by which the idea of history is commonly denoted in Arabic are '('ilm) al-ahbar' and 'ta'rih'. 'Ahbar', the plural of 'habar', is the more general term. The etymology of the root 'hbr' is not quite clear. There is no clue to its possible original meaning in Arabic itself." "However, the suggested connection of 'hbr' with Akkadian 'habaru' meaning 'to be noisy, to make noise' seems more probable than any other combination."

➡

bar'ı, biz "haber" diyoruz, Etiopya ve Yemen'e yaklaştırıyor; "birleştirmek" ve "çalışma arkadaşı", colleague, anlamı olmakla birlikte, tarih ile bağlantısında, "hikaye" ve "fıkra" manası çıkmaktadır. Haber'in bu son anlamını İbrani'de buluyoruz ve Arap-İslam ikliminde ilk tarihlerin "habar" formatında yazıldığını ekleyebiliyoruz; bu, önemli savaşları veya kişileri anlatmak demektir, buradan bazı ipuçları çıkarabiliyoruz. Evleviyetle ve bilhassa hükümdarlar ve şahzadeler veya hanzadeler için yazıldıklarını düşünebiliyoruz.

Sonraki kullanış, "tarih", kök olarak Güney Arabistan'a, Yemen'e,[2] uzanıyor; bu ise, İbrani diline bir köprü kurmak demektir. Çünkü İslam öncesi Yemen'de İbrani dil ve kültürü çok baskındı; buna binaen, İbrani dilbiliminden hareketle, tarih'in, bir "aylandırma", lunation, anlamı yüklendiği, genellikle, kabul edilmektedir. Bu sözcük, "tarih", dün de bugün de, hem belli bir "tarih" ve hem de bir hanedan veya devlet tarihi ve hem de tarih bilimi manalarını verebiliyor. Tarih atmak bir zamanı belirlemek ve tarih yazmak de, geçmişi, anlaşılır bir biçimde anlatmaktır; herhalde tanımlarla başlıyor, "hicri yıl" tanımının Hicret'ten yıllar sonra keşfedilmiş olması düşündürücüdür, demek ki, "tarih atmak", mutlaka bir başlangıç noktası tanımını zorlamaktadır. Tarih yazmak herhalde ve hangi üslupla olursa olsun, geçmişi anlatmaktır, fakat, mutlaka şimdiki zaman ile bağ kuruluyor.

Tarih yazarken, şimdiki zamanın otoritesinin dışına çıkamamak, muhtemelen bu bilimin büyük zaafıdır. Şimdiki zaman, tarih yazımında, tiyatrodaki ışıkçı konum ve gücündedir diyebiliyoruz. Nereye bakacağımızı, ne kadar göreceğimizi ve hatta ne göreceğimizi de ışıkçı veya "şimdiki zaman" yönlendiriyor ve etkiliyor; "belirliyor" demek belki daha isabetlidir. Zaman, hep eylemler ile çizilebilmekte-

---

"Ahbar corresponds to history in the sense of story, anectote."
"'Tar'ih', which at least from about the ninth century on may be considered the specific term 'history' in general, is entirely different word. Etymologically, it would seem to have been derived from the semitic word for 'moon (month)'".
"South Arabian origin, rherefore, is most probable. There, we have the expected cultural center where a technical term of the sort might have been coined. In this case, we may assume that the hypothetic original (South Arabian) form was 'tawrih' and that 'ta'rih' is back formation from muwarrah> mu'arrah' ".
Franz Rosenthal, *A History of Muslim Historography*, Leiden, 1952-1968, p. 11-12.

2) "It may be noted that a Muslim tradition concerning the introduction of the hijrah era, 'ta'rih', assumes Yemenite origin."
"Before we proceed, it should be mentioned that South Arabian offers another possible etymology of 'ta'rih'. The root ('rh) appears in a South Arabian inscription.."
"The Semitic word which corresponds to the South Arabian root obviously is the word meaning 'way' and the South Arabian expression developed from 'fixed way (of action)' or the like."
ibid., 12-13.

dir. Bu, mutlaka tarih biliminin zaafı'dır, geçmiş'i bugünden görmek bir görme zaafı oluyor, güzel ve kabul ediyoruz, ama bizleri yaşama da hep zaaflarımız ve düşkünlüklerimiz bağlamıyor mu; öyleyse yaşayabilirliğini de sağlamaktadır.

Devamla şu söylenebilir, ahbar'dan tarih'e geçiş ile, büyük savaş veya taçlanmış kişileri anlatmaktan, vukuatı yıllık kaydetmeye başlama arasında, kaba da olsa, bir paralellik görebiliyoruz. Yıllık veya annalistik anlatımda artık, bir zaman sıralaması var; dönemler ele alınıyor ve birbirini izlemektedir. Kuşkusuz "ahbar" ve "annalistik"* yazımların birbirinin içine girdikleri halleri düşünebiliyoruz ve örneklerini tespit edebiliyoruz. Ayrıca ve ilaveten, bunların, vaka yazımının, zaman içinde bir meslek olduğunu biliyoruz; bizde vakanüvis, vaka yazıcısı, deniyor, chronicler veya "kronik yazıcıları" deyişleri de var; hükümdarlar, zaman içinde, vakanüvis tayin etmeyi öğrendiler. Bu bir icattır; ancak resmi vakanüvisler icat edilmeden önce de, tarihçiler, hep "resmi" idiler. Bir tür kamu görevlisi demek istiyorum; ya vali ya defterdarlık görevlisi oldular, ek iş olarak bir de "tarih" yazıyorlar. Yazdıklarını hep bir hükümdara, hanzade veya ekabirden birisine sundular; karşılığında hep mükafat beklediler ve aldılar.

Dolayısıyla tarih, yazıcılarına baktığımızda, hep resmi tarih olmuştur. Bununla birlikte bizde, sözcüğün en dar anlamında, ilk "resmi tarih", Kürt İdris tarafından yazılmıştır. Akkoyunlu Sarayında yüksek bürokrat İdris-i Bitlisi, daha sonra Osmanlı Sarayına intisap ile İkinci Bayezid'in isteği üzerine "Heşt Behişt" adını verdiği tarihini telif etmişti; Farisi, "Sekiz Cennet" demektir ve burada İdris, sekiz Osmanlı sultanını göklere çıkarmaktadır. Böyle olmakla birlikte çok süslü ve ağdalı dili nedeniyle, *Sekiz Cennet*'i, Fariside yetkin Osmanlı bürokratlarının bile okumakta zorlandıkları kaydedilmektedir. Mamafih, başka imzalarla okunabilir nüshalarının yazıldığını biliyoruz, o tarihlerde "telif hakları" henüz kavramsallaşmadığı için bunlara "çalıntı" gözüyle bakılmıyordu. Bu bir yana, örnek olduğu ve esas alındığı kesindir.

Peki neden yazılıyor; bu soruya çok doğrudan cevap bulmak ve vermek durumundayız. Ancak cevap ararken "resmi" ve "gizli" tarih ayrımını yapmak mutlaka gerekiyor; yalnız burada, yapmak yerine, şimdilik sadece bu gerekliliğe değinmek yeterlidir. Şöyle söyleyebiliriz, egemenlik, ifadesini, "resmi" tarihte bulmuyorsa, biz, meşruiyet iddiasını nerede okuyoruz; bu nedenle, resmi tarih, aynı zamanda kurumsal olandır. Tersi de doğru olmalıdır, ancak

---

*) Annaliste (FR.): Yıllıkçı. (Yhn.)

kurumsal olan, zor düzeninde "okutulan" demek istiyorum, resmi tarih'tir ve öyleyse, bu açıklığa ulaştığımızda, tarih'e "resmi" diyebilmek için bir vakanüvis tarafından yazılması zorunluluğundan kurtuluyoruz. Nasıl olursa olsun, sözcüğün en geniş ve gevşek anlamında bir "tarih", siyasal organizmanın pek çok kolunda düzenli olarak söyleniyor ve tekrarlanıyorsa, resmi'dir; bunu, belirleyici işaret sayabiliyoruz.

Öyleyse, nasıl adı hutbede söylenmeyen bir padişahı, "meşru" kabul edemiyorsak, en azından Cuma'larda, hutbede ve mutlaka bir "hap" düzeyinde verilmeyen tarih'i de "resmi" sayamıyoruz. Buradan da, resmi tarih ile devlet meşruiyetinin içiçe girişinin önemli bir işaretini çıkarabiliyoruz; bu işareti de, pek şaşırtıcı gelebilir, Aşıkpaşazade'de de bulabiliyoruz.

Aşıkpaşazade ise, bilebildiğimiz ilk tarih yazıcımızdır, ne güzel formüle etmiş, ancak bu harika formülasyonu, başında "resmi" sıfatlı veya sıfatsız, tarih'i, ancak böyle anlarsak görebiliyoruz, "Bu bab Osman Gazi'nin kanunu hükümlerini bildirir" deyup başlıyordu. "Kadı konuldu. Sübaşı konuldu. Pazar kuruldu ve hutbe okundu. Bu halk kanun ister oldular."[3] Çok açık, "kadı", yargıyı ve "subaşı", her devletteki, sine qua non, zor kullanımını anlatmaktadır; "pazar" ve "hutbe" aşikardırlar ve hep biliyoruz, "bu halk kanun ister oldular", bir mukavele kavramını, embriyonik halde, barındırmaktadır. Demek ki, devletin çıkışı, Hegel-Marx anlatımındaki ölçüde karışık görünmemektedir, Aşıkpaşazade de yazabiliyor; Hegel ve Marx kadar "okumuş" olmamakla birlikte, her ikisinden üstün bir pratiği var. Harika formülasyonunu, bu yüksek pratiğe borçluyuz.

Aşıkpaşazade, hem Mehmet Çelebi ile iç savaşta bulunmuş ve hem de İkinci Murat'la yayılma savaşına katılmıştı, zamanı "kuruluş" adı verilen bir eylemler dokusu ile donatılmıştı; sonunda Mehmet'in kazandığı bu iç savaş, has anlamda bir devletin kuruluşudur. Bunun ötesinde bir tarikat mensubu

---

3) *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Nihal Atsız düzenlemesi, Kültür Bakanlığı Yayını, 1985, s. 28. Öncesinde şöyle yazılıdır:
"Dursun Fakı derler bir aziz kişi vardı. O halka imamlık ederdi. Hallerini ona söylediler. O da gidip Osman Gazi'nin kayınatası Ede Balı'ya söyledi. Daha söz bitmeden Osman Gazi geldi. Sorup isteklerini bildi. 'Size ne lazımsa onu yapın' dedi. Dursun Fakı, 'Hanım! Sultandan izin gerektir' dedi. Osman Gazi dedi ki: 'Bu şehri ben kendi kılıcımla aldım. Bunda sultanın ne dahli var ki ondan izin alayım? Ona sultanlık veren Allah bana da gaza ile hanlık verdi. Eğer minneti şu sancak ise ben kendim dahi sancak kaldırıp kafirlerle uğraştım. Eğer o, ben Selçuk hanedanındanım derse ben de Gökalp oğluyum derim. Eğer bu ülkeye ben onlardan önce geldim derse Süleymanşah dedem de ondan evvel geldi."
"Halk razı oldu. Kadılığı ve katipliği Dursun Fakı'ya verdi. Cuma hutbesi ilk önce Karaca Hisar'da okundu. Bayram namazını orada kıldılar."
"Bunun tarihi Hicretin 699'unda, miladi 28 Eylül 1299-15 Eylül 1300, vaki oldu."

olduğunu biliyoruz, batıni ilimlere eğilimliydi ve bu alanda yetkin idi; basit anlatımını belki görüşüne ve bunlara bağlayabiliriz. Pratiğin teorik olduğu bir zamanda yaşamıştır, bu nedenle de olabilir, Osmanist kuruluşu ve resmi tarihinin bir özetini, art arda sıralanmış bu dört cümlecikte ve derine inen bir saflıkla, buluyoruz; hemen öncesinde bir meşruiyet iddiası ve anlatımı var, birbirinden ayrılamıyorlar, pratik düzlemde de tespit etmiş oluyoruz.

Demek ki, siyasal iktidarın kurumlarından birisi olarak, "hutbe" söylemek, bir tarih okumaktır. Öyleyse, ilkokullardaki yurttaşlık ve üniversitelerdeki tarih dersleri de hutbe okumaktır; bu nedenle cami ve üniversite, resmi tarihi kurumsallaştırma mekanizmalarıdır, bir ve aynı idiler, Arap dünyasında "üniversite" hâlâ "cami" sözcüğünden gelmektedir, ayrıştılar ve şimdilerde tekrar birleşmelerine tanıklık ediyoruz. Şart değil, ancak Cuma camilerinde nümayişleri, aslında ve Arabide "cami", Cuma mescidi demektir, " cem' " ile ilgilidir, "nümayiş" de numune ile bağlantılıdır, birer "numune-i isyan" sayabiliriz. Öyleyse ve bu arada, her hutbe değişimi için gösteriyi bir isyan girişimi olarak ele alabiliyoruz; çünkü, meşruiyet tartışmaya açılmış olmaktadır. İsyan, var olan meşruiyet kavramına karşı çıkmaktır. Başarısı, yeni bir meşruiyet kurmayı gerektirmektedir.

Resmi "tarih", din ile bilim arasındadır.

Her üçü de, din ile bilim ve bunların arasında tarih, insan aklında huzur aramaktadır.

Hukuki ve politik planda meşruiyeti tartışmalı olan bir devlette, resmi tarih, dine çok yaklaşmaktadır.

Bunu her yerde görmek zorundayız, "Cumhuriyet", öncelikle, Osmanoğlu dinastisinin egemenliğine son vermek anlamını taşıyor, kuşkusuz başka ve daha önemli işaretleri olduğunu biliyoruz, fakat, sadece bu son veriş, yeni bir tarih yazımını gerektiriyordu ve yazıldığını biliyoruz.[4] İki yazım arasında ortak bir yan var; yazımları kuruluşlarından önemli ölçüde sonradır. Burada yazım'dan kodifikasyonu kastediyorum; yoksa yazım, başkaldırı ile birlikte baş-

---

4) Kemal Paşa'nın, 1927 tarihli *Nutuk*'unu daha çok iktidarı almanın ve yeni liderliğin, resmi açıklanması, jüstifikasyonu ve dayanaklarının dizini olarak düşünebiliriz; yeni tarih yazımı ise "Birinci Türk Tarih Kongresi" ile ve 1932 tarihindedir. Sunuşta, "15 yıl önce Türk'ün varlığını tarihten, adını dillerden ve kitaplardan kaldırmağa yeltenenlere karşı Türk'ün yüksek varlığını gösteren Büyük Şef Gazi Mustafa Kemal Hazretleri, Türk yurdunu ve istiklalini dünya tarihine şeref verecek bir kudretle kurtardıktan sonra ona hakiki milli tarihini de öğretmek istedi." deniliyordu. Liderliğin legitimation'u, yeni ve resmi tarihte yerini bulmaktadır.
Maarif Vekili Esat'ın açılış konuşmasında ise, yeni ve resmi tarihin anahat ve istikameti belir-

lamaktadır. Çünkü başkaldırı, başından itibaren meşruiyet peşindedir; bunu ise, iktidar olgu ve kavramından ayıramıyoruz.

Her isyan, bir yeni tarih yazımına başlangıçtır.

Her "yeni" tarih yazımı, bir isyan hazırlığıdır.

Birinci Bayezid'in Timur karşısındaki hezimetinden sonra Birinci Mehmet'in kardeşlerini tasfiye ile tahta oturup düzen sağlamasını "yeniden" kuruluş saymak yerindedir, resmi tarih yazımının ise, İkinci Bayezid zamanında ele alındığını biliyoruz. Aşıkpaşazade, girişinde, "Sultan Korkut, onun babası mücahitler Sultanı Bayezid Han Gazi..." yollu yazıyor ki, Prens Yavuz Selim'in, babası Bayezid ile kardeşi Korkut'u da tasfiye edeceğini hesaba katmamış görünmektedir; bununla birlikte, Osmanlı tarih yazıcılığını İkinci Bayezid dönemi ile başlatmak yerindedir. Burada da, de facto kuruluş ile resmi tarih yazımı arasında bir zaman aralığı tespit ediyoruz, kabaca Osmanlı'da yüz ve Cumhuriyet'te, on yıllık bir fark, model yapımcılarının diliyle, "time lag" çıkıyor, dikkat çekici olduğunu not etmek durumundayız.

Burada karşımıza bir soru çıkıyor, hangisi, yüz yıl mı, on yıl mı daha uzundur, buna doğru cevap, ilk izlenimdeki kadar kolay görünmüyor; zaman uzunluğu hiçbir zaman mutlak değildir ve eylemlilik frekansı ile belirlenmektedir, bu nedenle on yılın yüz yıldan daha uzun olması muhtemeldir. Önemli ve belirleyici olan, aralıklara sığdırılan eylem çokluğudur; en azından bunu düşündüren "zamanlar" olmalıdır, bu yönde ve yolda akıl yürütebiliriz. Bu belirsizlik içinde, on ve yüzyıllık zaman aralıklarını, birbirine yakın telakki edebiliriz; belirsizlik, her zaman özgürlük alanı ve irade imkanı'dır.

---

tilmektedir:"Bu suretle milattan 7000 sene kadar evvel çiftçilik ve çobanlığı ilerletmiş ve altın, bakır, kalay ve demiri keşfetmiş olan Türkler Ortaasiya'dan yayıldıktan sonra gittikleri yerlerde ilk medeniyeti neşretmiş ve böylece Asiya'da Çin, Hint ve mukaddes yurt edindikleri Anadolu'da Eti, Mezopotamya'da Sümer, Elam ve nihayet Mısır, Akdeniz ve Roma medeniyetlerinin esaslarını kurmuşlar ve bugün yüksek medeniyetlerini takdir ve takip ettiğimiz Avrupa'yı o zamanlar mağara hayatından kurtarmışlardır." Böylece "resmi" tarih yazılmaktadır; cihan şümul olma iddiasını teşhis edebiliyoruz.

Birinci Türk Tarih Kongresi-Konferanslar Münakaşalar, Ankara, 1932. s. 5 ve s. 6.

Kuşkusuz bu tarihin kökünü, XIX. yüzyılın sonlarında, Leon Cahun ve Herman Vambery'ye ve bunlara dayanarak da, Osmanlı'nın son zamanlarında, Necip Asım, Ziya Gökalp, Fuat Köprülü ve Yusuf Akçura'ya bağlayabiliriz; Akçura, bu Kongre'yi hazırlayan heyetin başında ve Köprülü de drijanları arasında görünmektedir. Yalnız "resmi" ve "kurumsal" oluşu, bu tarihtedir.

Cahun ve Vambery'nin öncülüğü için, *Sırlar*'a bakılabilir. Bu ikili, bir tür kurucudur ve yakın zamanda P. Dumont ile B. Lewis eklemleniyorlar, dörtlü'dür.

Katkı 1

TARİHÇİLER İÇİN
TIME & VREMYA & TEMPS

When we become conscious of this interval there is often a tendency to regard it long. A young child is not so capable of waiting as an older child or an adult and only learns to bear waiting as his emotional stability develops. The more attention we pay to time, the longer it seems. Never does a minute seem so long as when we look at the second hand moving rounda the face of a clock or watch.

* * *

Çetvert' veka – mnogo eto ili malo? Dlya istorii XX v. Eto bılo bı nepomerno mnogo, no ndlya XVII – sravnitel'no tonkaya plastinka.

V etom smısle mojno skazat', şto sinhroniçeskaya istoriya ne ptovostoit duahroniçeskoy, a nadstraivaetsy nad etoy.

* * *

La chronologie fournit sa charpente a l'histoire et le souci des synchronismes s'impose comme le premier devoir de l'historien. Mais l'histoire est faite aussi de cas d'espece et les problemes qu'elle pose échappent aux solutions schématiques. Plus encore de savoir, il importe de comprendre.

* * *

Although awareness of the present is the most fundamental temporal experience, its relation to the past can be complicated, as has been shown by Janet (1928, pp 321-4) in his discussion of curious

psychological phenomen of déja vu.

This is the sense of false familiaity which occasionally chracterises the entire present situation so that we have the uncanny feeling that we have experienced long ago what is happening now- and also that which is going to follow – despite the fact that we know from causal reconstruction that this is impossible.

This false sense of pastness is due to the feeling of non-presence .'C'est le sentiment de l'absence du présent qui caractérise ces malades.'

In déja vu it seems that whatever occurs is regarded as familiar.

G. J. Whitrow, *The Natural Philosophy of Time*, Oxford U. P., 1961-1980, pp. 61-78.
B. F. Porşnev, *Frantsia, Angliyskaya Revoltyutsia i Evroiskaya Politika v Seredine* XVII v., Moskva, 1970, str. 30.
André Aymard, *Rome et son Empire*, Paris, 1980, p. 3.

ZAMANA VE MEKANA GÖRE TARİH

İktidar olmakla meşruiyet sağlamak ve hatta bir meşruiyeti, nizami hale getirmek, buna doktrine etmek de diyebiliriz, birbirinden ayrı tarihlerde ortaya çıkabilmektedir; resmi tarih yazımında bir egemenliğin nizami hale getirilmesi iradesini buluyoruz. O halde bazen "karşı-tarih" de denen alternatif tarih denemeleri, bir yerde egemenlik ve meşruiyet tartışmalarını da içermektedir; şiddetle karşı çıkılmasının nedenlerini burada aramak durumundayız. Her "karşı-tarih" arayışında, öncesinde veya sonrasında isyan var.

Osmanlı, bu en çok bilinen iç savaş'tan Çelebi Mehmet'in galibiyeti ile çıkarken İbn Haldun bu dünyadan henüz göçmüştü, 1406 yılındadır, arkasında, tarihin bir cilvesi de diyebiliriz, daha sonraları en çok Türkiye'de, Osmanlı'yı da kastediyorum, kutsanan *Mukaddime*'yi bıraktığını biliyoruz. Gerçi Osmanlı elitinin, yaşadığı veya hemen izleyen tarihlerde İbn Haldun'u bildiklerini gösteren hiçbir işarete sahip değiliz, ilk ilgi, Osmanlı düşüşünün kendisini belli etmeye başladığı XVII. yüzyılın ikinci yarısındadır, Katip Çelebi ve

tarihçi Naima'nın İbn Haldun'dan söz ettiklerini görüyoruz. Ancak sadece bahsettiklerini not etmemiz yerindedir; ayrıca Katip Çelebi'nin verdiği bilgilerin hem yanlış ve hem de yanıltıcı olduğu, artık kaydedilmeye bile değer bulunmamaktadır, yine de adını anıyorlardı ki değer biçilmektedir. Timur'un tanınmış müellifi İbn Arabşah, ölümü 1450, bir yana, İslam dünyasında İbn Haldun'u, ilk hatırlatanlar bunlar oldular. Batıda duyulması ve duyurulması ise daha sonradır; o halde bir Türkçe cinayeti ile söyleyecek olursam, bu "ilke imza atmaları", tesadüfi telakki edip bırakamayız. Tarih ve bilhassa resmi tarih kavramını irdelerken önemli bir yerdedir.

İlgili ekte gösterme imkanını bulmayı umuyorum, İbn Haldun'un kapsamlı ve önemsiz tarih çalışmasına yazdığı uzun ve tarih yazımı açısından eleştirel giriş'inin, *Mukaddime* olarak biliyoruz, Arap değerlendirme ve kaynaklarına baktığımızda, hiç de tekil, unique, olmadığını öğreniyoruz. Arap-İslam düşüncesi, İbn Haldun önemsiz görürken, yazdıklarının o tarihte asıl ve geniş bir kanal içinde yer aldığına parmak basmaya önem vermektedir; başkaları da varlar. Kuşkusuz bu çok önemli bir bilgidir, ancak yine de ihmal etmek ve görmezlikten gelmek için yeterli olmadığını kabul etmek durumundayız, mutlaka başka nedenler bulmak zorundayız.

Benzer bir durumu, "Koçi Bey Risalesi" nedeniyle de, müşahade edebiliyoruz; asıl adını çok iyi bilemediğimiz, "koç" veya "kuç" sözcüğünün kırmızı anlamına geldiğini ve bu Arnavut kökenli müellifimizin muhtemelen takma adı olduğunu, *İslam Ansiklopedisi*'den öğreniyoruz. Aynı yerde bir de "aynı devir Osmanlı kaynaklarının Koçi Bey'den bahsetmemeleri" deniyor ki, buradan tıpkı İbn Haldun misali, yine bir Türkçe cinayetiyle, şöhreti çok sonra "yakalamış" olduğunu çıkarıyoruz.[5] Bu kadar değil, tarih yazımımıza ve özellikle altmışlı yıllardaki hummalı düşünme ve araştırma döneminin vurgularına bakacak olursak, bir türün tek ve büyük müellifi olmuştur. Tek münevver-reformatör, Koçi Bey idi; tarih tiyatrosunda tek başınadır.

Mümkün mü; "Koçi Bey Risalesi" adıyla ünlü Koçi Bey'in ilk reformasyon dilekçesini, "Risale" diyoruz, 1631 yılında Dördüncü Murat'a takdim ettiğine göre XVII. yüzyılın adamı idi. XVII. yüzyılı duymak istersek, Batı Avrupa söz

5) "Halbuki ölümünden iki asır sonra Şanizade, Şinasi, Ahmet Vefik Paşa, Bursalı Tahir ve Mehmet Süreyya, Koçi Bey'in hayat ve eserleri üzerinde durmuşlar, kısa ve kifayetsiz de olsa, malumat vermişlerdir."
İslam Ansiklopedisi, Cilt 6, s. 835.

konusu olduğunda, herhalde Carl Orff'un Carmina Burana'sı ve Osmanlı Devleti için de Mahler'in senfonilerinden birisini çalabiliriz; ilkinde doğumun sevinci ve çığlıkları var. Osmanlı'da ise hazırlıksız yakalayan bir çöküşün acıları ve iniltilerini duyuyoruz ve üstelik bir Mahler senfonisi misali sonu gelmemektedir; biteceğine inandığımız anda karanlık yeniden bastırıyor ve sıkılmış bir ruh egemenliğini kuruyordu. Yüzyıl, vaat dolu ve genç bir sultanın tahtından alınıp Yedi Kule'de boğulmasıyla başlamaktadır; bu ilk kez oluyordu, parlak şehzadelerin genel olaral faili meşhur cinayetlerle ortadan kaldırılmaları bir yana, bir Osmanlı hükümranı açıkça ve törenle ilk kez boğuluyordu. Böyle başlayan yüzyıl, düşüşün ilk resmi belgesi olan Karlofça Antlaşması ile kapanmıştı; Osmanlı, önemli topraklar kaybediyor ve aşağılayıcı muahade şartlarını kabul ediyordu. Bunun hemen öncesinde yaşanan Viyana Bozgunu'nu biliyoruz; bu bozgun, Sadrazam'ın kellesi, Köprülü Ailesi'ndendi, koparılarak telafi edilmeye çalışılsa da büyük bir felaketti. Arada Sevi'nin mesihlik iddialarının yol açtığı karmaşa ve tarihlerin "reformlar" olarak kaydettiği, Köprülüler adına yazılı, kanlı diktatörya dönemi var. Bu dönemde yapılan düzenlemeler hiçbir zaman rivayet düzeyini aşmamış durumdadır, neler getirdiklerini bilemiyoruz; ancak Osmanlı tarihinin hiçbir döneminde bu kadar keyfi ve çok kan dökülmediğini, kelle koparılmadığını biliyoruz. Böyle bir dönemdir.

Resmi tarihlerde kanlı diktatöryalara "reform" demek usuldendir.

Reformların diktatöryal koşullarla uygulanması da usuli'dir, ancak her diktatörya "reform" getirmemektedir. Köprülüler'inkini buraya koyuyoruz. Beyhude kan akıttılar.

Böyle bir dönemde reform isteklerinin canlanmaması ve dilekçeler veya "Nasihatu s-Selatin", bugünkü dille, "Sultanlara Nasihatlar" verilmesini beklememiz çok doğal görülüyor ve olduğunu biliyoruz. Üstelik, bir önceki yüzyılın sonlarına doğru başladığını da biliyoruz; nitekim, "Nasihatu s-Selatin" bunlardan birisinin adıdır.[6] *Künh-ü Ahbar* yazarı Gelibolulu Mustafa Ali'nin "Sultanlara Nasihatları" da, tarihi ölçüsünde ihmale uğramış olmakla birlikte artık biliyoruz. Bu arada, bu yanı burada bizi yakından ilgilendirmiyor, not ediyorum, en passant, Koçi Bey'in, Mustafa Ali'yi izlediğini de söyleyebiliyoruz; her ikisinde de ve çöküşün ilk kez kendisini duyurduğu her mekan ve zamanda olduğu üzere, "reform", her daim "o güzel eski günlere" dön-

6) Andreas Tietze, *Mustafa Ali's Counsel for Sultans of 1581*, Wien, 1979.

mekle özdeş'tir. Hem Ali ve hem de Koçi Bey, o şaşaalı günlerle, mülti-etnik köklü "devşirme" düzeni arasında bir paralellik kuruyorlar, Hıristiyan ve Yahudilerden converso'ları kurucu ve geliştirici görüyorlar ve çöküntüyü, orduya ve saraya, bürokrasiye, Türk, Acem, Türkmen, Kürt, Kıpti ve benzeri "aşağı" halklardan kadro alınmasına bağlıyorlardı. Bunlar, bir tür muhafazakar romantiklerdir ve diğer mezhepten olanlar başka nasihatlar icat ettiler.

Hiçbir nasihatı olmayanların ise İbn Haldun'a başvurduğunu görüyoruz; çünkü "tevekkül" vaaz ediyordu. "Asabiye" nazariyesi, çöküşün kaçınılmaz olduğunu söylüyordu; kabile hırsının zamanla eriyeceği, nazariyesinin özü ve tamamıdır. Neden; sosyoloji neden ile kendisini yormamaktadır ve bu açıdan İbn Haldun, "sosyolog" künyesini bihakkın elde etmektedir. Katip Çelebi veya Naima işte bu zamanda, bir karabasan senfonisini duyuran XVII. yüzyılın ilk yarısında, İbn Haldun'u duydular ve hatırlattılar. "İlke imza atmalarını" buna bağlayabiliyoruz.

Peki duydular da ne yaptılar; sadece rahatlatan bir Hadis misali okudular ve not ettiler; çevirisi için bazı denemeler olduysa da, makul bir çeviri için Ahmet Cevdet Paşa'yı beklemek gerektiğini görüyoruz ki XIX. yüzyılın ikinci yarısıdır.[7] Anlaşılabilir, İbn Haldun'un, devletlerin ya da hanedanların da insanlar misali, gelişme, büyüme ve çöküş aşamalarından geçeceği ve çökeceği yollu nazariyesi, artık çöküşü bir kimlik haline getirmiş "mütevekkil" Osmanlı elitine pek uygun geliyordu, trankilizan bir hap sayabiliriz. "L'espirit de corps" ya da "solidarity of community" olarak da çevriliyor, ancak "kabile hırsı" veya daha da modernize edersem "düzen iradesi" söyleyişleri, İbn Haldun'un "asabiyet" kavramının lafzına değilse bile ruhuna çok daha uygun düşmektedir; şu veya bu nedenle Osmanlı hanedanı veya varsa aşireti ya da "Osmanlı düzeni" var olma veya genişleme, imparatorluklarda aynı anlama gelebilir, hırs ya da iradesi'ni kaybetmişti; beş yüz yıl sonra Türkiye'de popüler olmasını, ilk bakışta, buna bağlamak yaygındır. Ancak bu ilk bakıştır;[8] daha yakından bakmanın verimine inanıyorum.

---

7) "Yalnız Encümen-i Daniş'in ısrar ve teşvikiyle Cevdet Paşa merhum Pirizade'nin başlayıp da bitiremediği İbn Haldun tarihinin *Mukaddime*'sinin son kısmını müfit ilavelerle Türkçeye çevirmiş ve mezkur *Mukaddime* tercümesinin üçüncü cildi olarak basılmıştır."
Mükrimin Halil Yinanç, *Tanzimattan Meşrutiyete Kadar Bizdeki Tarihçilik*, Tanzimat, İstanbul, 1940, içinde, s. 542.

8) "Sa dynastie est vieillie, atteinte d'un mal chronique et incurable elle finit par disparaitre."
İbn Haldun, *Discours Sur L'Histoire Universelle-Al-Muqaddime, traduit de l'Arabe par Vincent Monteu*, The Saurus-Sinbad, no date, p. 270.

İbn Haldun'u klasifiye etmek, ukala ve sığ XX. yüzyıl toplumsal düşüncesinin bir modası ve uğraşı idi; "sosyolog" olarak tasnif etmenin, bir tür tenzili rütbe olduğu anlaşılamıyordu, yücelttiklerini sanıyorlardı. İbn Haldun, "l'histoire est une noble science" diyordu; "elle se propose d'attendre un noble but".[9] Bu tarife göre "tarih", asil bir amaca yönelen, bir asil bilim'dir. Asil amaç, hiç kuşkusuz gerçek'tir, İbn Haldun, "nul ne résiste a la force de la vérité", gerçek'in gücüne hiçbir şeyin dayanamayacağı düşüncesindedir. Devamla "l'historien doit aussi connaitre ce qu'il en est aujourd'hui, de tout cela il faut comparer le passé et le présent, le proche et le distant, les causes de re ressemblances et des differences" diyordu ki, burada İbn Haldun'un tarihçilik mesleğinin altın kurallarından birisine değindiğini görüyoruz, bugün olanları çok iyi anlamak gerekiyor ve bunun için de geçmiş ile bugünü, yakın ile uzağı, benzerliklerin ve ayrılıkların nedenlerini karşılaştırmak gerekmektedir.[10] İbn Haldun burada, "neden", hemen yukarısında "l'esprit critique", eleştirel akıl, ile daha ilerde de temelli olanı görme melekesi'nden açıkça söz etmektedir. Bu işaretler, her türlü bilimsel arayışta vazgeçilmez olmakla birlikte, "neden" ile temelli olanı görme melekesi, sosyologlar açısından fuzulidirler. Dolayısıyla İbn Haldun'a "sosyolog" demek, bu Kuzey Afrikalı Arap düşünürü azaltmak anlamındadır; çünkü yer yer sosyolojide hiç olmayan derin görüşleri olduğunu görebiliyoruz.

Gerçekten "derin" mi; tarih yazmayı denemiş birisini, "sosyolog" saymak, en azından tarih yazamadığını kabul etmek anlamındadır. Sosyoloji ise sığlıktır; ve sadece yüzeyde olanı düzenleme işidir. Bu açıdan baktığımızda sosyolojinin kurucusu sayılan Auguste Comte'u, bir erken gelmiş Saussure olarak görebiliriz; Ferdinand de Saussure structuralisme'in kurucusu sayılmaktadır. Her ikisi de tarihsel bakışa ve tarihe kastettiler. Tarihsel bakışa düşmanlık yaptılar, demek istiyorum; Braudel'in de içinde olduğu "yeni tarihçiler" ise, tarih'i, resmi veya değil, ortadan kaldırmayı denediler.

Bu bir yana, ister sosyolog ve ister bir başka alanda, İslam ve Türk dünyalarında İbn Haldun'un bir izleyicisinin çıkmadığını biliyoruz; söz uygunsa

---

9) İbn Haldun üzerine bir ek var. (Bkz. Birinci Bölüme Birinci Ek, s. 72)
10) "Pour etre versé dans une science, pour en bien connaitre tous les aspects et pour s'en rendre maitre, il faut avoir pris l'habitude, malaka, de bien en comprendre tous les fondements, d'en avoire etudié les problemes et d'avoir pu passer des principes aux applications. Faute de cet entrainement on ne saurait prétendre a la maitrise."
ibid., pp. 41 & 687.

"haldunizm" var, ancak "haldunist" varolmamıştır. O halde bir paradoks tespit etmiş oluyoruz; ancak "mucize" de diyebiliriz. Mucize, tekrarı imkansız ve tekrarı görülmeyen vakalar için bulduğumuz sözcüktür; o halde mucize'dir. Ancak trivial, "aleladi" olanın da tekrarı mümkün olmuyor ve daha doğrusu tekrar edilse de fark edemiyoruz. Demek ki burada bir sorunla karşılaşıyoruz. "Mucize" ile hiçlik arasında bir yerdeyiz.

Daha da önemli başka bir noktayı tespit edebiliriz, İbn Haldun, kendi kavminde, Arap dünyasında, hem dün ve hem de bugün hiç kabul edilmemiştir; bilindiği bile kuşkuludur. O kadar öyle ki, *Mukaddime*'yi İngilizceye çevirerek yıllar sonra İbn Haldun için yeni bir ilgi patlaması yaratan Yahudi bilimadamı F. Rosenthal, "his great work was much admired and diligently studied by later generations, among the Turkish statesmen and scholars" demek gereğini duyuyordu.[11] Bu tespitte bir doğru var; çok geç fark edilmiştir ve bir ara "moda" olabilmiştir. Abartma ise şuradadır; Osmanlı'da devlet adamları ve ulema tarafından pek beğenildiği bir dönem olmakla birlikte, ister titizlikle veya isterse üstünkörü, incelendiği doğru olmaktan çok uzaktır. Ayrıca, Osmanlı eliti tarafından bir rahatlatıcı hap olarak kullanılması ayrıdır ve Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra, Profesörler Velidi Togan, Fındıkoğlu Fahri, Hilmi Ziya Ülken ve hatta Köprülüzade tarafından göklere çıkartılmaları ise ayrıdır. Bu ikinci kategori, İbn Haldun'da, başka yerlerde hiç kaydedilmeyen, önemsenmeyen veya o şekilde anlaşılmayan bir cevher bulmuş görünüyorlar. Bu tespitler, İbn Haldun'un, biz Türklerde ve Batıda abartılma ihtimalini akla getirmektedir ki, ekte ele alıyorum.

Öyleyse İbn Haldun, bir "vaka" olarak, bizim için kendisinden çok daha büyük önem kazanabiliyor ve öğretici olabilmektedir. Bir tarih yazarının değeri, mekana veya zamana göre çok değişebilmektedir; bunu tarih'in kendisine de uzatma imkanımız var. Belli bir tarih'e bakışımızın zamana ve mekana göre ve çok ciddi boyutlarda değişiklik göstermesini herhalde, tarih ile meşruiyet arasındaki bağı kuvvetlendiren bir tespit saymak durumundayız. Ayrıca bunun bize mahsus olmadığını ve başka ülkelerde ve daha çok görüldüğünü de ortaya çıkarabiliyoruz.

Bu açıklığa geldiğimizde ise tarih, resmi tarih'tir, demek zorunda kalıyo-

11) *A History of Muslim Historiography*, op. cit., p. 117.
"However, he found no tru successor among Muslim historians to take up his line of investigation." ibid., p. 117.

ruz. O halde resmi olanın dışında bir boşluk doğmaktadır; doldurulmayan boşluğun nadir olduğunu da biliyoruz.

Tarihçiler olmadı mı, var idiler ve üstelik, resmi "vakanüvis" mesleğini not etmiş bulunuyorum. Resmi tarih yazıcılığının en uç ve teknik anlamda en gelişmiş tabakası sayabiliriz ve sadece haklı göstermeye çalışıyordu. Marx, daha sonra iktisat disiplininde bu işe, apologetics demişti; Gibbon, çok daha önce daha yakıcı bir tespit yapmıştı. Ne yazık, bunlar için, Osmanlı vakanüvisleri-ni kastediyorum, Gibbon "et les historien turcs, esclaves de la faction triumphante" değerlendirmesini yapmıştı ki, herhalde çok isabetlidir.[12] Gibbon 1776 yılında tamamladığı bu çok bilinen tarihinde Türk tarihçilerini, galip hizbin esirleri olarak niteliyordu; en parlak Osmanlı şehzadelerinin taht için ve acılı ihanetler sonucunda, kardeşleri tarafından katledilmelerini, "hamama girdi, üşüttü, hemen öldü veya attan düştü, göçtü" yollu hikaye etmelerini, hep ve her zaman galip gelenin köleleri olmalarıyla, Gibbon'u teyiden, açıklamak yerinde ve verimlidir. Başka bir açıklama, meşruiyet kavramını tehlikeye atmak demektir, bir tür "isyan" diyebiliriz.

Nâzım Hikmet

Sedirde al yeşil, dal dal Bursa ipeklisi,
Duvarda mavi bir bahçe gibi Kütahyalı çiniler,
Gümüş ibriklerde şarap,
Bakır lengerde kızarmış kuzular nar idi.
Öz kardeşi Musayı ok kirişiyle boğup
Yani bir altın leğende kardeş kanıyla apdest alarak
Çelebi Sultan Memet tahta çıkmış hünkar idi.
Çelebi Hünkar idi amma
Al Osman ülkesinde esen
Bir kısırlık çığlığı, bir ölüm türküsü rüzgar idi.

12) Edward Gibbon, *Histoire du Déclin et de Chute de l'empire Romain*, Fransızca çevirisi, Paris, 1995, Vol. II, p. 999.

Gibbon'un bu değerlendirmesinden haberi olduğunu sanmıyorum, tarihçi Ş. Tekindağ, Osmanlı tarih yazıcıları üzerine kısa bir makalesinde Vakanüvis Naima Efendi'den söz ederken, "ne yazacağını kitabının başında belirtmiştir" diyordu ve hemen şunları eklemektedir: "Mesela, Karlofça Muahedesi'ni yahut da Edirne vakasını yazacaktı; fakat hiçbir zaman yazamamıştır. Hatta gariptir ki, bu vakanuvislerden Raşid Mehmet Efendi, 1711 Purut Savaşı onun vakanüvisliği zamanındadır, ona dair bir kelime bile yazamamıştır."[13] Peki bu, Gibbon'u yalanlıyor mu, her ikisinde de Osmanlı yenilmiş ve Osmanlı vaka yazıcıları, "nüvis" Farisi "yazıcı" veya "yazan" anlamındadır, bir tek satır bile düşmemişlerdir; hayır, doğruladığını bile söylemek mümkündür. Çünkü resmi tarih yazımında, ilhak meşru ve toprak kaybı ise gayri meşrudur ve burada, Osmanlı ilk kez ve önemli ölçüde toprak kaybediyordu. Tarih yazıcılarının, bu kez de, utançlarının esiri oldukları anlaşılmaktadır.

Bugün de bu üslubun devam ettiğini görüyoruz; Cumhuriyet tarihinde, Hatay'ın Türkiye'ye katılmasını neredeyse bir politik deha sayıyoruz, fakat "vaat edilmiş" toprak misali sınırları pek belirli olmayan Misak-ı Milli haritasına daha uygun düşebilen Musul'un alınmamasını ise hiç tartışmıyoruz; tarihlerin hiçbiri bunun üzerinde durmamaktadır. Tarihçilerde ilhak edilmesinin şartlarının var olup olmadığı konusunda bir soru dillendirme cesaretine bile tanıklık edemiyoruz. Demek ki, tarih yazımında genişlemek her zaman övülen ve buna karşın, daralmak ise her zaman ihmal edilen bir haldir. Burada ve bu çerçevede bir başka anomali ile daha karşılaşıyoruz; bizim yazılı tarihimizin resmen kabul ettiği üç "kahramanlık" var. Bunlar, "Kanije Kahramanı" Tiryaki Hasan Paşa, "Plevne Kahramanı" Gazi Osman Paşa ile "Anafartalar Kahramanı" Gazi Mustafa Kemal Paşa'dır; bunlardan ilk ikisi zamanında verilmiş unvanlardır ki biliyoruz. Güzel, yalnız bunların her üçü de müdafa hali idi; bir kısmı da toprak kaybı ile sonuçlanıyordu. Sadece müdafayı ve bazen de eğer

---

13) Prof. Dr. Şehabettin Tekindağ, *Osmanlı Tarih Yazıcılığı*, Belleten, Ekim 1971, s. 661.
E. Werner de, İkinci Mehmet'in biyografisini borçlu olduğumuz ve "Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri" başlıklı tek ansiklopedik sözlüğün yazarı F. Babinger'in Türk tarihçileri için "terrible simplificateurs" nitelemesini uygun bulduğunu not etmektedir. Bu "müthiş basitleyiciler" sıfatının yanına, Uzunçarşılı, Gökbilgin, İnalcık adları yazılmaktadır..
E. Werner, *Büyük Bir Devletin Doğuşu*, İstanbul, 1966-1986, s. 157
Babinger'in bu nitelemesi, "dünyaca ünlü" sıfatıyla anılan İnalcık dahil pek çok tarihçimiz için, benim, yazdıklarının ancak anaokullarında okutulabileceği yollu değerlendirmemle uyum halindedir; ve orada okutulmaktadır. Werner, Babinger'in değerlendirmesini aktarırken şunları da eklemektedir: "Ona göre, bu tarihçiler Balkan ülkelerinin ekonomik ve sosyal tarihi konusunda her türlü bilgiden olduğu gibi, başka araştırmacıların görüşlerine karşı saygı ve dürüstlük gösterme yeteneğinden de yoksundurlar."

toprak kaybı yenilgi ise, yenilgiyi "kahramanlık" sayan bir tarih felsefemiz bulunmaktadır. Devamla bundan da dikkat çekici olan bir yan teşhis edebiliyoruz, üç kahramanlığın üçüncüsünü, "düşman" taraf da bir kahramanlık sayıyordu ve halen de saymaktadır; o kadar öyle ki, bu savaşa katılanların ya da ölenlerin torunları bile yıl dönümlerinde, deniz aşırı ülkelerden kutlama törenlerine gelmektedirler. Anafartalar'da "düşman" taraf "Anzaklar" da; australia and new zeland army corps, sözcüklerinin başharfleri, "Anzac"; kendilerini kahraman kabul etmektedir. Doğrusu, *Tezler*'de de öyle yazılıdır, hatırlatabiliyorum; gerçekten de sömürgeci Anzak askerleri bir toprak değil bir çakıl taşı bile kazanamadılar, yalnız, onlar de gerçek kahramanlar olarak savaştılar.

Tarih, din ile bilim arasında bir sallangaç olmaktadır.

Öyleyse karşımıza bir soru daha çıkmaktadır, tarihle meşruiyet arasındaki bağı göz önünde tutarak, iktidar sahiplerinin kendi tarihlerini ciddiye alıp almadıklarını sormak durumundayız. Daha spesifik olursak, Osmanlı egemenlerinin bu tarihleri ciddiye aldıklarını söyleyebilir miyiz; bu sorunun, bütün tarihler ve bütün egemenler için geçerli olduğunu düşünebiliyoruz. Yalnız Osmanlı dinastisi için daha haklı ve daha çok yerindedir; Osmanlı Hanedanının, XV. yüzyılda, Kayılar yoluyla Türk köklerini keşfettikleri anlaşılıyor. Kuşkusuz bu kesin bir keşiften daha çok bir meşruiyet araştırması olarak görünmektedir, Kayılar yoluyla Peygamber Ailesi'ne bağlanmasıysa daha çok dinsel bir yaklaşım olduğunu göstermektedir; güzel, ama, önce bu keşif için neden bu kadar geç kalındı, bu soru var ve ikincisi, Kayılardan bazı obaların Küçük Asya ve Batı Anadolu yörelerine geldikleri kabul edilse bile, Osmanlı Hanedanı ile bu kol arasında ilişki kurmak mümkün mü, en azından hiç de kolay olmadığını söyleyebiliyoruz. Fakat daha önemli olan ise şu, Osmanlı soyunun, kendilerini Türk olarak çağırdıklarını gösteren kaynaklardan da yoksunuz, düşündürücü bir eksiklik durumundadır.

Türkmen Türküsü

Şalvarı Şaltak Osmanlı
Eğeri kaltak Osmanlı
Ekende yok, biçende yok
Yemede ortak Osmanlı

Profesör F. Sümer'in hatırlattığı bu dizeler,[14] "hakiki" Türklerin, Türkmenler, Osmanlı'yı bir bütün olarak, hem Hanedan mensuplarını ve hem de "Osmanlı" olanları, çok büyük çoğunluğuyla bürokrasiyi, kendilerinden uzak, yabanıl, saydıklarını göstermektedir. Dolayısıyla, "resmi" tarihe güvensizliğin iki taraflı olduğunu düşünebiliriz. En azından üzerinde düşünülmesini gerektirecek ölçüde bir soru var.

Tarihe veya "resmi" tarihe güvensizlik varsa, "gizli tarih" de var, demektir.

SORULAR VE TARİHLER

Hep "tarih" diyoruz, bununla maksadımız net mi, hem net olmadığını göstermek ve hem de buradaki tartışmalarımız açısından belli bir netlik kazanmak için Bloch'un aktardığı bir anekdottan söz etme gereğini duyuyorum, Bloch, "there is an anectote..." diyerek nakline başlıyordu; M. Bloch ve H. Pirenne, bir tarih konferansı için Stockholm'e varmış haldeler. Belçikalı tanınmış tarihçi Pirenne, varır varmaz, "ne yapmalı" sorusunu telaffuz etmeden cevap veriyor; yeni bir hükümet konağı, city hall, inşa edilmiş olduğunu ifadeyle bu yeni yapıyı görmeyi öneriyor, önermekten ötedir.[15] Büyük tarihçi Bloch'un şaşırması normaldir ve Bloch'un anlatımına göre, yine büyük tarihçi Pirenne hemen müdahale ediyor, "ben bir antika meraklısı olsaydım", if I were an antiquarien, "gözüm eskilerde olurdu" diyor; "I am a historien, therefore I love life", çok düşündürücü bir özet, "ben bir tarihçiyim, o halde yaşamı seviyorum" anlamındadır.

Bloch'un bu işaretlerinden öğreneceklerimizin büyük olduğu hep kaydedilmiştir; bunları, reziztans'ta iken yazması ayrıca değerlidir. Bu Yahudi asıllı Fransız mukavemetçisi, faşistlerin işgali üzerine ülkesini terk etmeyerek kurtuluşçu olmuştu, ölüm tehlikesi karşısında yazıyordu, "şu andaki yaşam koşullarım, büyük bir kütüphaneden yararlanma imkansızlığı ve kendi kitaplarımı kaybetmem, not ve belleğime bağlı olarak yazmayı zorunlu kılmaktadır", ve tarih'i, "science of men" olarak tanımlıyordu, "insanlık bilimi" demek uygundur.[16] Bloch'un Fransa'nın kurtuluşundan hemen birkaç saat önce kurşuna di-

14) Prof. Dr. Faruk Sümer, *Oğuzlar*, İstanbul, 1980, s. XXV.
15) Marc Bloch, *The Historian's Craft*, translated by P. Putnam, forward by S. S. Strayer, Manchester U. P., 1954-67, p. 43.
16) Bloch, "pozitivizm'in, neden düşüncesini bilimden çıkardığı iddiası boştur" demektedir ki, ➡

zilmesi, hep acıdır. Fakat ölümlü Bloch, bu son incelemesinde, geçmişin bir veri olduğuna da işaret ediyordu, bu daha sonraki zamanlarda, gelecekte hiç değişmeyeceği, anlamına gelmektedir. Güzel, bunda olağandışı bir yan bulamıyoruz; yalnız Bloch, her büyük bilimadamı türünden "geçmiş" ile "geçmişin bilgisini" birbirinden ayırmaktadır, "the knowledge of the past is something progressive which is constantly transforming and perfecting itself", geçmiş bilgisi hep ilerlemekte, değişmekte ve kendisini tamamlamaktadır. Bu tespitten önemli bir sonuç çıkarmaktadır; "historical facts are, in essence psycological facts" diyor ki, bunun bir büyük tarihçinin vasiyeti olduğunu düşünebiliriz. Tarihsel verilerin, özünde, psikolojik olduğunu söylemek, tarihçilik mesleği için hem büyük bir tehlikeye işaret ve hem de büyük bir anahtar durumundadır.

Çünkü, buradan, tarih için teorik bir bilim denmese de tarihsel verilere teorik bakış kapısı açılmaktadır, verilere, teorik bakış zorunluluğu, bir yandan, verilerin, Latince "datum", psikolojik öz barındırmaları ve diğer yandan da her tarihsel konstrüksiyonun, istenirse buna, "prodüksiyon" veya "verim" de diyebiliriz, veri temelinde boşluklarla karşılaşmasından doğmaktadır. Belçikalı tarihçi H. Pirenne, çok tanınmış eserinin İngilizce baskısı için yazdığı önsözde bu boşluk güçlüğüne açıklıkla değinmektedir. Aslında bu da o kadar önemli görünmüyor, önemli olan bu usta tarihçinin boşlukla karşılaştığında başvurduğu çözümlerdir; in order to explain events or to trace their interconnection, probalite'ye ve tahmine başvurmak, Pirenne'in kabul ettiği ve bir anlamda da meşru bulduğu iki yol olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunu da normal saymak durumundayız, doğrusu, Anglo-Amerikan bilim jargonunda "educated guess" denilen yol, pek çok araştırma ve açıklamada kaçınılmazdır ve öte yandan bilimi, büyük ölçüde, probalistik kabul etmek de yerindedir. Bu da güzel, fakat Pirenne'in en azından benim açımdan kabul edilemez görünen ve sahih görünmeyen düşüncesi hemen bundan sonradır; but I have been careful not to resort to theories, lest I should do violence to the facts,[17] Pirenne, gerçekleri tahrif etmemek için teoriler kurmadığını ileri sürüyor ki, hem Orta Çağ'ın çıkışında Arap ekspansiyonuna yüklediği önem, pratikte, bu görüşle çelişmektedir ve hem de bilim felsefesinde ulaşılan düzey de epistomolojik planda, Pirenne'i doğrulamamaktadır. Şimdi buradayız.

---

bu pozitivizmin bilim olmadığı anlamına da gelmektedir. Çıkaramamıştır.
ibid., p. 190.

17) H. Pirenne, *Economic and Social History of Medieval Europe*, N. Y., 1933, p. V.

Katkı 2

Einstein

TEORİ GÖZLEMİ BELİRLER

Heisenberg'in Einstein ile yaptığı ve günlerce süren sohbet-tartışmanın bu bölümünü çok verimli saymak isabetlidir; Kuantum Fiziği, başkalarıyla birlikte, mikrobun mikroskobu belirlediği yollu önermesiyle, insan düşüncesinde yepyeni kapılar açıyordu. Einstein'ın, bir teori yoksa, duyumların bize "gözlem" düzeyinde gelemeyeceği şeklinde de anlayabileceğimiz bu işareti de aynı değerdedir.

Burada Einstein, "absolute time", mutlak zaman'dan netlikle söz edilemeyeceğine de işaret etmektedir. Çünkü, mutlak zaman'ı gözlemlemek imkansız'dır; Heisenberg, Einstein'a bu ifadesini de hatırlatmaktadır.

* * *

"But you don't serously believe", Einstein protested, "that none but observable magnitudes must go into a physical theory?"

"Isn't that precisely what you have done with relavity?" I asked in some surprise. "After all, you did stress the fact that it is impermissible to speak of absolute time, simply because absolute time cannot be observed; that only clock readings, be it in the moving reference system or the system at rest, are relevant to the determination of time."

"Possibly I did use this kind of reasoning", Einstein admitted, "but it is nonse all the same. Perhaps I could put it more diplomatically by saying that it may be heuristcally useful to keep in mind what one has actually observed. But on principle, it is quite wrong to try founding a theory on observable magnitude alone. In reality the very opposite happens. It is the theory which decides what we can observe. You must appreciate that observation is a very complicated process. The pheno-

men under observation produces certain events in our measuring apparatus. As a result, further processes take place in the apparatus, which eventually and by complicated paths produce sense impressions and help us to fix the effects in our consciousness. Along this whole path –from the phenomenon to its fixation in our consciousness – we must be able to tell how nature functions, must know the natural laws at least in practical terms, before we can claim to have observed anything at all. Only theory, that is, knowledge of natural laws, enables us to deduce the underlying phonomena from our sense impressions..."

* * *

Einstein'ın çok değerli ve bilimsel çalışmalarda hâlâ büyük bir mürşit olan bu görüşlerini, tarih alanına aktaracak olursak, sadece arşiv ile "tarih" yazılamayacağı sonucuna varabiliriz. Bu nedenle, çubuğu tersine bükmenin yine bir eşref zamanında olduğumuzu düşünerek, şu anda tarihçiliğin zaafının arşiv verilerinin eksikliğinden değil teori fukaralığından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Tarihçileri, şu anda, birer "arşiv manyağı" sayabiliriz. Manyanın her türlüsü bilimdışıdır.

Başka araştırıcıları özgür tutabilmek için Einstein'ı çevirmiyorum.

Quantum Mechanics and a Talk with Einstein 1925-1926
W. Heisenberg, *Physics and Beyond, Encounters and Conversations*, N. Y., 1971, p. 63.

Büyük tarihçi Bloch'un geçmiş'in ve veri'lerin bilgilerinin psikolojik oldukları tespiti, büyük fizikçi Eisntein'ın, ancak teori ile gözlem yapılabileceği teoremi ile birleşince, tarihte teorik bakışın anahtar rolünü kabul etmek kaçınılmaz olmaktadır. Buna, tarih ile meşruiyetin içiçe oldukları önermesini ekleyebiliriz. Öyleyse, M. Ferro'nun, "actuellement, plus que jamais, l'histoire est un enjeu", her zamandan daha çok şimdi, tarih bir tiyatro'dur, tespitine katılmak zorundayız.[18] Tarih, her zaman, bir sahneye koyuş olmaktadır.

18) Ferro'nun "enjeu" sözcüğünü, İngilizce "stake", genellikle anlaşılan "koz" yerine, oyun veya "tiyatro" olarak alıyorum; Ferro'nun tarih anlatımı ile sinemayı birleştirmiş olması, buna özendir-

Çünkü, Ferro'nun izleyen tespitiyle, controler le passé a toujour aidé a maittriser le présent, bugüne egemen olabilmek için gemişi kontrol etmek gerekmektedir. Öyleyse, tarih, iktidar ve meşruiyet kurumlarını birbirinden ayırmak kolay olmamaktadır, demek ki, açılan her kapıda bir tehlike var.

Devam etmeden önce, burada geliştirilen düşüncelerin, postmodernist sapma ile bir ilgisi olmadığını not etmemiz yerindedir; aslında buna, postmodernizme, sapma değil, "kazıma" demek daha doğrudur. Postmodernizm, insan aklının Aydınlanma'dan beri bütün kazanımlarına karşıdır ve bir anlamda da aklı inkar etmektedir. Tarihçi G. Himmelfarb, bir açıdan postmodermizme karşı bir isyan ve diğer yandan da mükemmel bir reddiye olan bir incelemesinde, postmodernizmi, "in history, it is denial of the fixity, of the past, of the reality of the past apart from what the historian has chosen to make of it and thus of any objective truth about the past", geçmişle ilgili her türlü gerçekliğin ve geçmiş hakkında nesnel doğruların olabileceğinin inkarı olarak özetliyordu ki çok isabetlidir.[19] Himmelfarb, tarih yazımında, kaynakların eksikliğinden, tarihçilerin seçiminden ve öznelliğinden kaynaklanabilen yanılma pay ve ihtimalinin hep bilindiğini, ancak postmodernizmin bunları yeni keşfederek, tarihi bir "fiction" olarak sunmaya çalıştığını da eklemektedir. Bu, postmodernizmin, her türlü teori'yi, sabitlikleri ve sınanmış doğruları, her türlü kitab'ı kazıma savaşının tarih alanındaki görünümüdür; bizim burada formüle ettiğimiz düşüncelerimiz ise, bunun zıddıdır. Tarihçi Himmelfarb'ın tespitlerini, katılarak, aktarmış oluyorum; "as long as historians have reflected upon their craft, they have known that the past are incomplete and are themselves part of the present", tarihçiler kendi meslekleri üzerinde düşündükçe, geçmişin eksikli olduğunu ve kendilerinin de şimdiki zama-

---

mektedir. Ayrıca "jeu" ilk kez XII. yüzyılda, "tiyatro piyesi" anlamında kullanılmış, "en jeu", ki "oyunda" anlamındadır, ilk kez XIV. yüzyılda kullanıma girmiştir. "enjeu" sözcüğünün Fransızcada "mise" olarak sinonimi olduğunu da biliyoruz; mise en scene, Türkçede de "mizansen" olarak kullanılıyor, sahneye koyma, anlamındadır. "Stake" sözcüğünün İngilizce etimolojisi net görünmemektedir, fakat Rusça karşılığı "stavka", benim yüklediğim anlama çok uzak düşmemektedir.

Marc Ferro, *L'histoire Sous Surveillance*, Calman-Levy, 1985, p. 7.

19) G. Himmerfarb, *Telling It As You Like It: Postmodernist History and The Flight Form It, K. Jenkins*, (ed), he Postmodern History Reader, 1997, N. Y. p. 158.

Himmerfarb'ın şu tespitini de aktarmak istiyorum: "Historians, ancient and modern, have always known what postmodenism professes to have just discovered –that any work of history is vulnerable on three counts: The fallibility and deficiency of the historical record on which it is based; the fallibilty and selectivity inherent in the writing of history; and the fallibility and subjectivity of the historian."

nın parçası olduklarını anlıyorlar ki önemli olan budur. Bu nedenle de, her alanda, hiç kuşkusuz tarih en eskilerden birisidir, "bilimsel bilgi" hiçbir zaman mutlak değildir ve ancak gerçekliğe bilimsel bir yaklaşım anlamı taşımaktadır; demek ki bunu not edebiliyoruz.

Böylece Amerikalı G. Himmelfarb'tan başka bir Fransıza geliyoruz, dilbilimci A. Martinet'nin not ettiği bir ikilem var ki üzerinde durmadan edemiyorum. Martinet, Fransa'da aynı zaman kesitinde "tarih farklılaştırılması" adını verebileceğimiz bir olgudan söz etmektedir. Birincisi, halka öğretilen, başka bir sözcükle halka verilmek istenen tarihte, dans l'enseignement destiné au "peuple", Galler ve Gaulois önplana çıkarılmaktadır, Fransa'nın temeline, Keltler de denilen Galliler konulmaktadır; Martinet bu örneği kullanmamakla beraber, XX. yüzyılda Fransızların büyük asker ve devlet adamının "de Gaulle" soyadını alması, Galyalı demektir, dikkat çekicidir. Bu "halk" tarihinde en büyük milli kahraman, Romalı Cesar'a kafa tutan Vercingétorix olmaktadır.[20] Fransızların içimi sert ve filitresiz "halk" sigarasının adının da "Gaulois" olduğunu biliyoruz.

Güzel, yalnız, dans l'enseignement secondoire, longtems réservé essentiellement aux "bourgeois", Fransa'da hâlâ en önemli eğitim kurumu olan liselerde, ki kentlilere hitap etmektedir, tarih önemli ölçüde zorlanarak, ulusal kültürün temeline Latinite konmaktadır; bu Fransızların Latin kökünden geldikleri anlamındadır. Bu ise çok önemli bir inandırıcılık sorunu ile karşıkarşıyadır; çünkü, "Frank" adının bir German kolundan geldiğini ve Büyük Şarl'a kadar bugünkü Fransız Devleti'nin ortak bir Germanik devlet olduğunu unutmayı gerektirmektedir.[21] Muhtemelen, bütün Orta Çağ boyunca ve yakın zamanlarda, daha çok da bir F. Mitterand projesi olan Fransız-Alman ittifakına kadar süren, Almanya rekabeti ve Alman husumeti için böyle bir tarih prodüksiyonuna ihtiyaç duyuluyordu. Bu da "sang rouge des Franc" ile "sang bleu des Germains" karşılaşması demektir; burada tarih yazımının eninde-sonunda kan rekabetine indiğini de görüyoruz.

---

20) André Martinet, *Des Steppes aux Océans: l'indo-européen et les "Indo-Eurepéens"*, Paris, 1986-1994, p. 62.

21) "Sans pouvoir etre nié le role des envahisseurs Germains, dont certains, les Francs, ont, aprés tout, donnés son nom au pays, a été en quelque sorte camouflé..." ibid., p. 62.

Katkı 3

OSMANLI TÜRK MÜ? IORGA-1913 GIBBONS-1916 WITTEK-1938: HAYIR

Burada bir temel soru var; "Osmanlı" dediğimizde, dinastiyi mi, kurucu halkı mı yoksa Osmanist eliti mi kastediyoruz; şimdilik bu soruyu tespit etmekle yetiniyorum. Hanedan, "Türk" olmayı çok sonradan keşfetmişti, buna içtenlikle inandığını gösteren hiçbir işarete sahip değiliz; kurucu halkın "Türklük" karakteri ise Osmanlı'nın yıkılış arefesinde şiddet ve ciddiyetle reddedilmiştir. Iorga, çok yetkin bir tarihçi ve Osmanist idi, Gibbons ise, en azından bana göre, Osmanist kuruluş üzerine en dikkat çekici ve önemli eserin yazarıdır. Bu ikisi unutturulmaktadır, Wittek arada bir ve hâlâ hatırlanmaktadır.

Tarihçilerin bu teorilerinin çıktığı tarihte, tarihçi olmayanların karşıt cereyanlarının tezahür ederek etkin olduklarını tespit edebiliyoruz. Vambery ve Cahun, çok güçlü bir Türkisite vurgusuyla ortaya çıktılar, *Sırlar*'da ele aldım ve bir tür Yahudi "misyonerleri" olduklarını gösterdim, ve İç Asya'yı gösterdiler. Necip Asım, Akçuraoğlu Yusuf, Ziya Gökalp ve Köprülüzade Fuat, söz uygunsa, bir tür Cahun acentası oldular ve Cahun'u kurumsallaştırmaya çalıştılar.[1] Tarihçiliğimizde çok büyük "revolüsyon" ya da "falsifikasyon" işte bu tarihte ortaya çıkmıştı, geçerken not ediyoruz.

En passant kaydediyorum, tarih yazımımızda çok büyük bir kırılmayı tespit etmiş oluyoruz, bu bir iconoclast biçem'dir ve *Sırlar*'ı izliyoruz ve sanıyorum bunu da "Osmanist Kuruluş" izlemek durumundadır; her türlü çeviri tartışmasını önleyebilmek için yazıldığı dillerde, Wittek hariç, aktarmayı tercih ediyorum. Bu yol, aynı zamanda genç araştırmacıların özgürlüklerini de artırmak anlamındadır.

* * *

Rumen tarihçi N. Iorga, Osmanlı'nın kuruluş tarihi olarak, 1354 yılını vermektedir; bilinmeyenin kuruluşu olur mu ve tarihini bilebilir miyiz, bu tarihten önce hiçbir kayıda rastlamadığımıza göre, Iorga'nın işaretine fazla itiraz edemeyiz. Şöyle de düşünebiliriz, daha sonradan bizim abartmamızın aksine, İstanbul'un yakın çevresi hariç, Anatolia bir terk edilmiş toprak idi, o tarihte ve haritalara göre Anatolia, bugünkü Anadolu'dan çok küçüktü ve Küçük Asya'nın batı topraklarıydı, Kapadokya'yı kaba bir sınır işareti alabiliriz; burada kimin nereye geldiği veya nereyi aldığı kimseyi ilgilendirmiyordu. Osman Bey'in ve Emir Orhan'ın ilk zamanlarda yaptıklarının kimseyi rahatsız etmediği kesindir, metruk yerlerde hareket ediyorlardı. Profesör Iorga, kuruluşun 1453 yılında tahkim edildiğini kaydetmektedir.

Cengiz sürülerinin hareketini, "atom bombasından önce atom bombası kullanma" olarak tanımlamak çok yerindedir; çok zaman şiddet kullanmadan, önceden kullanmışlar ve adlarıyla birleştirmişlerdi, sonsuz şiddetin korkusunu harekete geçirebiliyor ve teslim alıyorlardı. Atom bombası, terör beklentisinin teslim alan bir silah haline gelmesi ve kullanılması ise, bunu ilk icat eden ve sistematik olarak uygulayan Cengiz'dir.

Cengiz ahfadı iki kez, birisi 1243 yılında Kösedağ'da ve ikincisi 1402 tarihinde Ankara'da, Anatolia hakimlerini hezimete uğrattılar, Konya "Rum" Sultanlığı ile Osmanlı Rum Emirliğini yıktılar. Acı, ancak tarih'tir ve ne yazık, burada bu yıkıntı ile birlikte, bilimsel açıdan hep ihmal edilen iki nokta var; A- Her kimse bu "halk", mukavemet etmeyi hiç düşünmedi, bir işaret çıkmıyor. B- Önce Cengizliler ve daha sonra Timurlular, bu büyük ve net zaferlerine karşın Anatolia'yı işgal etmek veya burada kalmak istemediler. Bunların üzerinde düşünülmemesi çok şaşırtıcıdır; Bloch'un datum'da psikolojik nitelik dediği bu olmalıdır, bu iki tarihsel veri'nin görülmediğini görüyoruz. Öyleyse, yoktular. Ve şimdi burada, Eisntein'ın vurguladığı bir "teori" olmasaydı, benim de bunları görmem imkansızdı ve dolayısıyla hâlâ "yok" halde olacaklardı, şimdi bu halden çıktılar. Çıkanların, burada geliştirilen düşünceleri desteklediklerini söylemek ve kabul etmek zorundayız.

Iorga, "faut-il le considérer comme une fondation national turque", "buna bir Türk-milli kuruluş demek gerekir mi", yollu sorduktan sonra, "certainement non" cevabını vermektedir, "kesinlikle hayır" anlamındadır. Görüşlerinin, mümkün olan en kısa özetini sunabiliyorum.

"Cet Empire aurait été fondé en 1354 et consolidé en 1453 par une race conquérante.."

"La race turanienne, pousséee souvent vers l'Occident par des mouvements intérieurs dont on a la connaissance plus ou moins vaque, fondait, au XI eme siécle, sur la base de l'Asie Mineure et de la Syrie, l'Empire Seldschoukide."

"Faut-il le considérer comme une fondation nationale turque? Certainement non. C'était un de ces Etats au caractere générale de domination sur des peuples différents que l'Asie connaissat des le temps de Assyriens, des Chaldéens et des Médo-Perses."

"Cet empire se morcela bientot, s'émietta a la prmiere rencontre avec ces Tartars de Dschinghiz-Khan, qui n'étaint eux-memes qu'un afflux plus récent de Tuoraniens. Cela montre la totale faiblesse de la vie morale qu'il poouvait contenir et qui n'était ni religieuse, ni nationale."

* * *

Herbert Adams Gibbons'u, XVIII. yüzyılın büyük İngiliz tarihçisi Edward Gibbon ile karıştırmak mümkündür, Gibbons, 1915 yılında tamamladığı ve 1916 yılında Oxford tarafından basılan tezinin önsözünde, "burada yazdıklarımın çoğu tartışmalıdır" demektedir ki, sonunda çalışması, belleklerden silinecek kadar tartışmalı çıkmıştır. O kadar öyle ki, bir edebiyat tarihçisi olan Fuat Köprülü'nün Osmanlı'nın kuruluşu üzerine çalışması Gibbons'a bir reddiye olarak yazılmasına karşın, Köprülü "kurumsal" olmuş ve Gibbons unutulmuştur. Dolayısıyla, Gibbons'u Gibbon ile karıştırma ihtimalinin neredeyse yok olduğunu görebiliyoruz.

Dr. Gibbons'un bir tespiti daha var, "subject-matter is so little known that the general reader would hardly be able to form judgement", bu da üstelik fazlasıyla doğru görünmektedir. Gibbons, konu

çok az bilindiği için, uzman olmayan okuyucunun bir yargıya ulaşmasının zor olduğunu da eklemektedir; biz de, belli klişelerin dışına çıkamadığı için "uzman" tarihçilerin de artık, var olanı tekrarlamaktan başka yeni ve "doğru" bir yargıya ulaşamadığını ekleyebiilirz, "doğrulanmasının fazlası" buradadır.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde dört yılını, yıkılmakta olan bu Devleti gözlemek üzere İstanbul'da geçirmiş olan Gibbons'a, günlük dildeki söyleyişle bir "şeytanın avukatı rolü" veya ekonometrideki "null hypothesis" işlevi bile çok görülmüş durumdadır; bu tarihçiliğimizle ilgili bir kuvvet değil zaaf sendromudur. Gibbons, Osmanlı Devletinin, tümüyle yeni bir halk, an entirely new people, tarafından kurulduğunu ileri sürmektedir. Daha net olarak da Osmanlı'yı Türk saymanın, calling the Osmanlı Turks, bir tarih hatası, historical error, olduğu düşüncesindedir.

Burada kullanılan "metruk toprak", nitelemesi de daha sonraki "resmi" tarih ile çelişki halindedir, Gibbons "abandoned country" diyor, metrukede bir siyasal otorite yaratılırken bir yeni halk da ortaya çıkıyordu ve Balkanlardaki no man's land, sadece devletin genişlemesine değil bu halkın büyümesine de yol açıyordu. İleri sürülen ve dikkatle seçilmiş, özenle işlenmiş kaynaklarla desteklenen teorisi budur ve burada mümkün olan en kısa özetini vermeye çalışıyorum.

"As in the other critical periods of history, then, an entirely new people, with an entirely new line of sovereigns, must work out its destiny in this abandoned country, or - to state what actually did happen – must come, with a strength and prestige gained in Europe, to subdue it and to possess it."

"Calling the Osmanlis Turks, and regarding them as invaders upon the soil of Europe, is an historical error which has persisted so long that the Osmanlis themselves have fallen into it! They have always distinguished themselves from Turks. This is proved by their own use of that word to describe a people as different from themselves as were the Greeks."

* * *

Wittek, Gibbons ile Köprülü arasında orta bir yerdedir; bu neden-

le daha çok hatırlatılmaktadır. Gerçi P. Wittek, bütün çalışmaları birlikte ele alınır ve önyargısız okunursa, Türkisite nazariyesinden uzak düşmektedir. Beylikler üzerindeki çalışmasında dikkat çektiği tarihsel olgu ve bilgiler önemlidir; onomastique analizleri ve okuduğu mezar taşları, Köprülü'yü hiçbir zaman doğrulamamaktadır. Kaldı ki, XVI. yüzyılın İslami karakterli devletiyle daha önceki arasında net bir ayrım yapıyor, öncekine "Rum Sultanlığı" diyor ki, "Roma Sultanlığı" anlamındadır, dikkat çekicidir. Türkçe çevirisinden, özetleyici sayabileceğimiz, bazı paragrafları aktarıyorum.

"Biz, XVI. yüzyılda Selim ile Süleyman'ın fetihleri sonucunda ortaya çıkan büyük İslam İmparatorluğunu değil, daha eski olanı; İslam dünyasında üstünlük kurulmasından ziyade Hıristiyan komşularıyla mücadeleyi vurgulayan esas geleneği, aynı zamanda o daha büyük İslam İmparatorluğunun da sonuna dek genel eğilimi oluşturmuş olan Rum Sultanlığını ele alacağız."

"Avrupa'da çok erken bir zamandan itibaren, Hıristiyanlık aleminin müthiş düşmanı ama aynı zamanda da Avrupa devletlerinin kendi aralarındaki çatışmalarda çok aranan bir müttefiki olan renkli Osmanlı Devletine ilişkin geniş bir edebiyat mevcuttur."

"Tarihte, göçebe aşiretlerin çok sayıda geniş egemenlikler kurdukları bilinen bir gerçektir, ama bunların hiçbirisi Osmanlılardaki kadar uzun ömürlü olmamıştır."

"XIII. yüzyıl Küçük Asyası'nın koşulları hakkında bugünkü bilgimiz, göçebe Türk aşiretleri arasında böyle şiddetli çarpışmaların hiç söz konusu olmadığına imkan vermektedir.."

"...ve Osmanlı fetihleri bizlere çok hızlıymış gibi görünse de, göçebe istilaları, örneğin Moğollarınki ile karşılaştırıldıklarında alabildiğine yavaştır."

"Örneğin, II. Mehmet zamanında Osman hanedanına birbirinden çok farklı kökenler, söz gelimi bir Arap kökeni yakıştırıldığını görüyoruz. Bu dönemin tarihçileri, Osmanlıların ataları arasında, XII. yüzyılda Konya'ya göç ederek orada Müslüman olan ve Selçuklu Sultanı'nın kızlarından biriyle evlenen, Komnen hanedanından Bizanslı bir prensi bile saymaktadırlar."

"Yazarların muhayyilesinin uydurmakta serbest olduğunu ve yaşayan güçlü bir gelenekle bağlı olmadıklarını görüyoruz."

* * *

Herhalde Osmanist kuruluşla birlikte asıl sorun, neden bu kadar yaşayabildiğidir ve daha da önemlisi, gerçekten yaşayıp yaşamadığıdır. Buna, Kant'a özenerek, tarih yazımında "Kopernik Devrimi" diyebiliriz. Wittek, Süleyman ile birlikte İmparatorluğun nitelik değiştirdiği görüşündedir; doğru, ancak, Birinci Süleyman Osmanizmde hem doruk ve hem de iniştir.

1)"Necip Asım Yazıksız, 1861-1935, Léon Cahun'un *Introduction a l'Histoire de l'Asie, Asya Tarihine Giriş*, 1896, adlı eserini temel alarak, *Türk Tarihi*'ni, 1899, yazdı. "Bununla birlikte, XX. yüzyılın başından itibaren Türk tarihine yaklaşımlarda önemli değişim ve dönüşüm yaşanmıştı. Bu değişim ve dönüşümde, Necip Asım ile Yusuf Akçura'nın önemli etkileri olmuştur."
"Ziya Gökalp, 1896 da İstanbul'a geldiğinde ilk aldığı kitabın Cahun'un söz konusu eseri olduğunu belirtir."
Mustafa Oral, *İmparatorluktan Ulusal Devlete Türkiye'de Tarih Anlayışı* 1908-1937, Ankara, 2002, basılmamış doktora tezi, s. 40-48-49.
N. Iorga, *Les Causes de la Catastrophe de l'Empire Ottoman, Imprimeie de la Societé Neemul Romanesc*, 1913, p. 3-6.
H. A. Gibbons, *The Foundation of the Ottoman Empire 1300-1403*, Oxford, 1916. p. 14-80.
Paul Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, 1938-1985, Londra-Ankara, s. 14-19.
Paul Wittek, *Menteşe Beyliği, 13-15 Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine ait Tetkik*, 1934 1986, Ankara.

Benzer bir tarih diskriminasyonu yakın zamanlarda ve çok daha yakın zamanlara kadar Türkiye'de de vardı; bunu kahramanlar çatışmasında ya da panteon kavgasında da görüyorduk. Türkiye'de bir taraf, tek mezarlık panteon olan, Anıtkabir'i pek de kutsal ölülerin yattığı bir yer olarak kabul etmiyordu, bu iki ayrı tarih kabulünün yansımasıdır. Kahramanlar çatışmasında bu iki ayrı tarih çok daha açıktır;[22] birisinde, bütün kahramanlar, Osmanlı'dan çıkıyordu ve Sultan Hamit, belki de bu tarafın kutsal kahramanlar hiyerarşisnde en yüksek tahta oturuyordu. Rakip tarihin kahramanları ise daha

22) Her ikisinin de güçlü oldukları tarihte, 1960 ve 1970 yıllarında, bu iki tarafı, *Tercüman* ve *Cumhuriyet* gazeteleri temsil ediyordu. Her ikisinin de güç ve çok daha önemli ölçüde tiraj kayıplarını, belki de, bu çatışmanın ortadan kalkmasına bağlayabiliriz. Ancak bu kaybolma bu iki tarih dönemini unutturmamalıdır, bu nedenle temsili bir aktarmanın yararlı olacağını düşünüyorum.

çok İç Asya'dan çıkıyordu, Atilla, Cengiz ve Timur millileştiriliyor, bunlara Alpaslan, Gultekin (Kültiğin), Mete ve benzerleri ekleniyordu; oldukça şaşırtıcıdır, Mustafa Kemal de, "Atatürk" adıyla donatıldıktan sonra bu İç Asya tarihine eklemleniyordu. Tek mezarlı panteon bu tarih yazımı ile uyumludur ve İsmet İnönü'nün de müştemilatta tutularak panteonun içine alınmaması üzerinde durulması gereken bir noktadır. Yalnız, "Türk-İslam Sentezi" nazariyesinin resmiyet kazanmasıyla birlikte, bu tarih diskriminasyonun da ortadan kalktığını tesbit ediyoruz; İç Asya'ya kökten Müslümanlık libasının giydirilmesiyle, Osmanist kahramanların gölgelenmesi kabul edilmiş görünmektedir.

Güzel, ancak bu yukardaki paragraf tarihlerin çeşitliliğine işaret etmiyorsa, bize neyi gösteriyor; bu soruyu formüle etmek durumundayız. Bütün tarihler, Cengiz'i, Atilla'yı Hun sayıyorlar, fakat biz Türkler, Cengiz'i, Atilla'yı ve hatta kardeşi Bleda'yı isim olarak taşıyacak kadar kendimizden sayıyoruz. Bu bize başka bir soruyu zorluyor; başka kavimleri bu kadar kendinden sayan başka bir kavim var mıdır; kavim olmak, öncelikle ayırmak demek olmalıdır. Biz bu noktada hiç titiz görünmüyoruz.

Bu durumda başka bir soruyla karşılaşıyoruz; biz Moğolları, bunlarla bir yakınlığımız olduğu kesindir ve bu nedenle başka bir örnek almamız daha uygundur, Kürtleri diyebiliriz, bu kadar kolaylıkla "Türk" sayarken acaba kendimizi Türk saymıyor muyuz, bu bir mantık dayatmasıdır. Başkasını bu kadar kolaylıkla içselleştirmek, belki de kendimizi dışsallaştırmak, demektir. Çünkü, kolaylıkla içselleştirmek, eninde-sonunda köksüzlük kabul ve yüklemesidir ki dışsallaştırma sayabiliriz.

Böylece, *Tezler*'in bir önemli tezi'ne yaklaşmış haldeyiz, fakat, burada durmayı planlamıyorum. Başka bir nokta var, Avrupalı kavimleri, onomastique planda incelediğimiz zaman, kavim adlarının insan ad veya soyadı olarak taşınmadığına veya pek ender olarak kullanıldığına tanık oluyoruz. Rusyalılarda, "rus" veya "ruskiy" soyadı görmüyoruz;[23] Öte yandan Hıristiyan isimler sözlüğünü de bütün Avrupalılar için bir kaynak sayabiliriz; burada da Avrupa'yı meydana getiren milletlerinde kendi kavimlerinin adlarını ad veya soya-

---

"Zavallı, daha eline kalem kitap alırken, tarih olarak, mefahir olarak, Etiler, Sümerler, Hititler gibi uydurma atalarının ağırlığı altında ezilmiş, Selçuklu ve Osmanlı'yı tanıma fırsatı bulamamış, bereket versin ki İstiklal Savaşı'na yabancı bırakılmamıştır."
Samiha Ayverdi, *Ne İdik Ne Olduk*, İstanbul, 1985, s. 9.

23) Rus soyadı sözlüğünde sadece "Russkich" var, güvenilir kaynağımız bunun nadir olarak taşındığına işaret etmektedir.
B. O. Unbegaun, *Russian Surnames*, Oxford, 1972, p. 140.

dı olarak taşımadıklarını okuyoruz.[24] Demek ki, kavim adları, ad veya soyadı olmamaktadır, bu önemli bir tespittir. Profesör Faruk Sümer de Türk tarihinde "Türk" sözcüğünün isim veya soy isim olarak kullanıldığını kaydetmemektedir; bütün tarihimiz boyunca "Türk Nuş Tigin" olarak kayıtlara geçen yükselmiş bir köleden söz edebilmektedir. Oysa şimdi yaygınlaşan "öztürk" veya "türkoğlu" türü, gizlenmiş ya da türev diyebileceğimiz konstrüksiyonlardan başka "Türk" soyadlarının artışına tanıklık ediyoruz.[25] Bu durumda, Türkiye Cumhuriyeti'nde "Türk" soyadları gözlemleri, normaldışı bir gözlem olmalıdır, yok sayamayız.

İlk akla gelen bir ispat isteğidir; uzun yıllar ihmalden kurtulmanın sevinç yüklü tepkisi olarak düşünebiliriz. Güzel, fakat, "Türk" soyadını taşıyanlar üzerine kaba bir gözlem, nesnelerin, böyle bir düşünceyi doğrulamadığını ortaya koymaktadır, baskın bir Türkist davranış göremiyoruz. Bu ise, ikincisi, "Türk" sözcüğüne, bilinenin dışında bir anlam yüklenebileceğini akla getirmektedir, böyle bir ihtimal de var. Nitekim, tarih içinde de "Türk" sözcüğünün anlamının net ve açık olmadığını da tespit ediyoruz; başkalarına da Türk deniyor ve Türklere de başka isim verilmektedir. Dolayısıyla burada bir ambiguité teşhisi gerekli ve yerindedir; birden çok anlamlılık ve bu nedenle de vazıh olmama hali diyebiliriz. Belki de "Türk" sözcüğünün gizli bir anlamı

---

24) Franc, Frances, Francesco ve benzerleri görülmektedir; fakat bunların hepsi, "hür", free, karşılığıdır ve "Franc" sözcüğünün asıl anlamı da budur, "franchise" de bu manadadır.
Charlotte M. Yonge, *History of Christian Names*, London, 1884, p. LX.
Kuşkusuz bir "Mendes-France" var ve biliyoruz, yalnız ismiyle yabancı olduğunu, Fransa'ya sonradan geldiğini anlatmaktadır; Yahudi olduğunu düşünebiliriz.

25) İbrani asıllılardan Karakaşilerin tercih ettiği Işık Lisesi yıllıklarından birisinde, "Hikmet Ersan Türk" kaydını buluyoruz; "Hikmet" adı, "Haham" veya "Hakam" ile aynı anlamda ve yapıdadır, "Hakim" de denmektedir. İbrani isim sözlükleri bu açıdan çok nettir, her ikisi de "bilge" anlamını vermektedir. İbraniler, "Hikma" veya "Hekmat" olarak da yazılan "Hikmet" adını da taşıyorlar. Bunun dışında "Hikmet Sami Türk" adı da henüz belleklerde tazedir; Adalet Bakanlığı sırasında Sami Türk, "F Tipi" tabir edilen cezaevlerini uygulamaya koymuştu; bu uygulama sırasında pek çok hükümlü ve tutuklu yaşamını kaybetmişti. Bu operasyona, çok garip bir rastlantı ile "hayata dönüş" adı verilmişti; rastlantı şu ki, "haham" veya "hakam" ya da "hikmet" adı için çok değerli bir sözlükte, "the numerical value, gematria, of the noun is identical with that of Haim, life," ibaresini buluyoruz, haham veya hikmet ile "hayim" adları aynı sayısal değerde kabul edilmektedir. "Hayim", hayat, demek olup, buna göre, İbrani kabullerine göre, "hikmet" ile "hayat" arasında bir bağ kurabiliyoruz, aynı yer ve değerdeler. Pek çok hayata mal olan bir eylemler dizisi sonunda yavaş ölüm jeneratörünün hayata geçirilmesine "hayata dönüş" adı veriliyorsa, böyle bir sayısal değer bilgisine ihtiyacımız olmalıdır; sözlük bunu sağlamış olmaktadır. Diğer yandan H. Sami Türk, "sol" bir partinin mensubu olmasına karşın, bu Parti milletvekilleri içinde hacca giden pek az kişiden birisidir; bu da, Washington'da bulunan İsrail yanlısı Washington Institute ile kurduğu yakın ilişkiyle takviye edilmektedir.
H. W. Guggenheimer & Eva H. Guggenheimer, *Jewish Family Names & Their Origins- An Etymological Dictionary*, Ktav Publishing Kouse, 1992, p. 153 and 333.
1983-1984 Işık Lisesi, Yıllık, Erler Matbaası, s. 35.
Bu sözlüğü bulmama yardımlarından dolayı İlhan ve Sabri'ye ve Işık Lisesi yıllığı için de İstanbul Sevi'ye teşekkürlerimi yazıyorum.

vardır, şu aşamada bilemiyoruz.

Sözcükte sığlık ya da anlamda bulanıklık, maddede karışıklık demektir; Saussurien dilbilim bile bu yöndedir. Gerçekten de maddede böyle bir sığlığı inkar etmek kolay görünmüyor; yukarda Tarih Kongresi nedeniyle değindiğim yeni tarihi bu yollu anlayabiliriz. Pek çok kavmi kavrama iddiası başlıbaşına bir sığlık demektir; buna ek olarak, hiçbir kavim, dili konusunda bizimki kadar gevşek olamaz, önemli bir karşılaştırmalı araştırma yapmadan da bu yargıya varmak mümkündür. Bir zamanlar Farsça konuşuyorduk, sonra Fransızca konuşmaya başladık, sadece sözcük ödünç alma anlamında değil; bir zamanlar cümle kuruluşunu Farsça yapıyorduk ve daha sonra Fransızca dilinin kuruluşuna döndük. Güzel, fakat bu ikisi, hiçbir zaman, şu son zaman kesitindeki kadar hızlı ve entelektüel bir tabanı olmaksızın gelmemişti; öncekiler çok daha yavaş ve mutlaka entelektüel ve düşünsel bir tepsi üzerinde geliyordu. Şimdi çok kaba ve çok hızlıdır; artık gazete veya dergi adları da Amerikancadır ve artık, sokaktaki insanlar veya hiçbir Amerikanca eğitimi olmayanlar bile Amerikancadan çeviri ile cümle kurmaktadır. Bunun kendisi ve yayılma hızı yenidir. Anaokullarında Amerikanca eğitime başlanması, herhangi bir karşılaştırma gerektirmemektedir; dolayısıyla, "Türk" sözcüğünün maddesel planda da sığ olduğunu ve derinliği olmadığını kabul etmek yerindedir.

Yalnız burada asıl önemli olan nokta ne bu yayılma ne de yayılmanın hızıdır; asıl şaşırtıcı olanı, hiçbir mukavemetle karşılaşmamasıdır. Bir akımın mukavemet görmemesi ise maddenin zayıflığı anlamındadır.

Üçüncü nokta ise, Avrupalıların Avrupalılaşması olgusundan çıkıyor; bunu çok doğal bulmak zorundayız. Çünkü "Avrupalı" milletlerden önce "Avrupa" vardı, hem Roma İmparatorluğu ve hem de Büyük Şarl'ın kurduğu imparatorlukta birlik vardı. Avrupa'da milletlerin çıkışı çok sonradır. Bu nedenle bugün Avrupa Birliği'ne çok da yeni bir "olgu" gözüyle bakamayız; buna karşın, çok büyük bir mukavemetle karşılaştığını biliyoruz.

Buna karşın Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılması, mutlaka Türklerin Avrupa kazanında erimesi demektir. Güzel, ancak Türkiye bir bütün olarak ele alındığında, bu kazanda erimeye ciddi ve temelli bir itirazın çıkmadığını da görebiliyoruz. Bazı tereddütler olmuştur, ama artık kalmamıştır; en dinsel kesimlerin itirazları mutlak yer değiştirme ile sınırlı bir katılım politikasına dönmüş haldedir ve Türk-ırkçı kesimler ise temelli hiçbir itiraz ileri süreme-

mek bir yana şekli muhalefetlerini kaldırmışlardır. Sol kesimlerin karşı çıkışı ise esas olarak büyük sermaye-devletlerine yöneliktir ve buna Sosyalist bir ülke şansının azalması da eklenmektedir.

Görünen, bu ülkede, "Türk" niteliğinin kazınması planında hiçbir itirazın olmamasıdır, var, ancak ihmal edilebilecek düzeydedir. Bu da, Türkiye Cumhuriyeti'nde "Türk" özelliğinin çok zayıf olduğu anlamına gelmektedir. Bu o kadar öyle ki, Türkler, şimdi Avrupa'ya "Türk" olarak değil, Hıristiyan bir dünyaya tek "Müslüman" topluluk olarak girmek istemektedirler, girmeden önce de "Türk" kimliklerini bıraktıkları anlaşılmaktadır. Öyleyse bu kimlik çok zayıftır ve belki de "yok" haldedir.

Diğer taraftan zayıflaması başka, mutlak olarak zayıf olması ise bambaşkadır. Mutlak olarak zayıf olmamasını ise, zayıflama işaretlerine gösterilen tepkilerden de anlayabiliyoruz. Eğer mutlak olarak zayıf değilse, zayıflama işaretleri kaygı ve endişe doğurmaktadır.

Herhalde hem yaşanmış ve hem de yazılmış bir tarihle ilgisi var.

Yazılmış tarihte "Türk" niteliğinin olmamasının hasadını şimdi yapıyoruz. Bu niteliğin yoğunlukla yerleştirilmeye çalışıldığı kısa zaman kesitinde ise başka bir işaretin enjekte edilmesinden kuşkulanmaya başlıyoruz.

Marc Ferro, historiography'de, postmodernist sayılmasa bile yakın kabul edilmektedir; çünkü "yeni tarih" ekolü içinde yer alıyordu ve Profesör Himmelfarb, postmodernist tarihçiliği yeni tarihçilerden, bir başka sözcükle Annalistlerden veya Braudelien revolüsyondan başlatmak eğilimindedir ki, katılmamak zor görünüyor. Braudel'in kurduğu "ecole", Ferro burada idi, eninde-sonunda, tarih eğitiminin dejenerasyonuna ve tarih bilgisinin yok olmasına yol açmıştı.[26] O kadar öyle ki F. Mitterand, seksenli yıllarda cumhurbaşkanı olunca, bir araştırmadan, Fransa'da liseye giren öğrencilerin sadece üçte biri Fransız Devrimi'nin tarihini söyleyebildiğini öğrenince telaşlanmıştı; iktidardaki Sosyalistlerin, bu sonucu, sempati ile baktıkları Braudelien devrime bağlamaları normal-

---

26) "Even a few Annalists are beginning to have second thoghts. Marc Ferro, coordinator of the Annales and director of studies in the social sciences at the Ecole Pratique des Hautes Etudes, described the widespread practice in France of teaching history by having schoolchildren compile 'single-street histories' of their own neighborhoods."
"The result, he concluded, is that sometimes 'cildren no longer know any history'."
G. Himmelfarb, *The New History and the Old*, Harvard U. P., 1987, p. 29.
Netlikle ortaya çıkan şudur, "yeni tarih", tarih için, "nouveaux objets" icat ediyordu ve devlet, iktidar, savaşlar ve politika, tarih'in konusu olmaktan çıkarılıyordu. "Le climat", Le mythe, "La fete", yeni tarih'in objet'leri arasındadır.
Faire de l'histoire III, Nouveaux Objets, sous la direction de J. Le Goff et de P. Nora, Paris, 1974.

dir. Nitekim Ferro'nun, aynı tarihlerde, öğrencilere "tarih" olarak "kendi sokaklarının tarihi" üzerinde çalışmalarının "öğretilmesi" ile hiç tarih bilmemeleri arasında ilişki kurduğunu görüyoruz; Profesör bunu, Fransa'da "yeni tarih" akımının hayal kırıklığı yaratması olarak değerlendirmektedir, yerindedir.

Tarih eğitiminin yozlaşması ve tarihin gravité'sini kaybetmesini, meşruiyet ihtiyacının azalmasına bağlayabilir miyiz; tekeliyet düzeninde bununla karşılaşıyoruz. Tekeliyette meşruiyet kavramı önemsizleşmektedir; çünkü, bu kavrama, eninde-sonunda, tabanı olan düzenlerde ihtiyaç duyuyoruz. Halbuki tekeliyet, tabansız yönetim biçimidir; artık bunu biliyoruz. Ancak yine de bu soruya ayrıntılı ve ikna edici bir cevap arayışı şimdilik imkanlarımın dışında kalmaktadır. Tarihin çeşitlerine dönüyorum.

Başka yerlerde de var, fakat Marc Ferro'nun devirler ile Jeanne d'Arc yazımı arasında kurduğu korelasyon çarpıcıdır; iktidarın kompozisyonu Jeanne d'Arc tarihini de değiştirebilmektedir. Bu, tarihin bugün ile ne kadar içiçe olduğunun da işareti olabiliyor; iktidarı tutabilmek için, tarihi kontrol etmek gereğini yazanlara, demek ki, daha ciddiyetle bakabiliyoruz.

Katkı 4

Marc Ferro

JEANNE D'ARC VE TARİHLER

Herhalde Marc Ferro tarih yazımı ve öğretimi üzerine en çok düşünmüş olan tarihçilerden birisidir. Adı daha çok "sinema ve tarih" ortaklığında akla geliyor; fakat tarihle ilgili iki "küçük" çalışmasının öneminden kuşku duyamayız. Bunlardan birisinde, tarih yazıcılarının sınıfi özellikleri ve zamanın meşruiyet klişelerine göre bir tarih'in nasıl değiştiği üzerinde duruyordu. Ele aldığı örneklerden birisi de Ark'lı Jan idi; Fransa'da "La Pucelle d'Orléans", Orlean'lı Bakire, olarak çağrılıyor,

okuması ve yazması olmayan bir köylü kızıdır. Fransa tarihinin en tartışmalı kahramanlarından birisi olmasa da, hakkında değerlendirmelerin en çok değiştiği figürü olduğu kesindir. Bu o kadar öyle ki Ark'lı Jan'ın tarihi, bir anlamda da, Fransa'da tarih yazıcılığının evrimsel tarihi'dir; bu aşırı dinsel halk kızı için, "Une Jeanne d'Arc gothique, une Jeanne d'Arc Renaissance, Une Jeanne d'Arc classique, une Jeanne d'Arc de 'Lumieres', une Jeanne d'Arc nationaliste, etc." değerlendirmesi gerçekten çok yerindedir.[1] Jacques Le Goff tarafından yazılmış olan ansiklopedi girişinde yer alıyordu; Le Goff, burada Jeanne d'Arc'ın yıldızının tarihsel dönemlere göre tarih kitaplarında nasıl parlayıp söndüğüne de işaret ediyordu, Ferro biraz da kristalize etmektedir.

Orlean'lı Bakire, Fransa tarihinin çok bunalımlı bir döneminde, işgal altında bir zamanda, birdenbire oraya çıkıp çok önemli roller oynamıştı; bazen bir kraliçe ile bir dükün gayri meşru kızı, bazen bir büyücü ve bazen de bir ahmak sayılmıştır, "milliyetçi azize" en yaygınıdır. Kahramanlığı bir yana, devirler değiştikçe kişiliğinin bazı çizgileri yeni devirlere ve devirlerin meşruiyet nazariyelerine uymuyordu, gaipten ses duyduğuna inanıyordu ve bunlarla bir kurtuluş savaşını yönetmeyi deniyordu, laik ve Aydınlamacı bir açıdan, "vehim" denebilir; peki vehim içinde olan sadece Orlean'lı Bakire mi, işte soru budur.

1412 yılında doğmuştu, Engizisyon'da sapkınlıkla yargılandığında 19 yaşında idi, bu kısa ömründe koyun bekçiliğından orduların başına çıkabildi ve yargıçları pantolon giymiş olmasını da hoş karşılamadılar, on dokuz yaşında yakılarak öldüğü kesindir. Ancak bu birkaç duadan başka bilgisi olmaması gereken genç kızın dava dosyasında yer alan cevapları çok hukuki ve çok mantıklıdır; mahkeme heyetinin dili olduğunu düşünebiliyoruz. Fakat yaptıkları var, bunları yapmış mıdır, yoksa "vehim" mi ve eğer "vehim" ise, nereye kadar, soru burada düğümleniyor. Bu soruya, "historiographique" gözüyle bakabiliriz. Mahkum olup yakılmasından yirmi beş yıl sonra, 1456 yılında, kurulan yeni bir mahkeme Pucelle ile ilgili ilk kararı "boş" ilan etmişti; kendisi olmasa bile adını yaşatma imkanı ortaya çıkıyordu. İzleyen yıllarda pek çok "düzmece" Jeanne d'Arc çıktığı bilinmektedir, çoğu akıl hastası idi. Bu çok mutaassıp köylü kızının yargılama dosyalarında yer alan ağdalı hukuki ce-

vapları kadar düzmece dizisi de değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır.

Profesör Ferro, XV. yüzyılda resmi tarihçiler'in, les historiens officiels, Pucelle'i bütünüyle ihmal ettiklerini, Gilles'in vaka-i nameleri de, Annales de Gilles, bu davaya hiçbir atıf olmadığını kaydetmektedir.[2] Bunun nedeni, Kral'ın zaferinin, bir azize ya da bir büyücünün yardımına ihtiyaç duymamasıdır; bu zafer ayrıca hem, kahramanın laisizasyonunu, la laicisation de l'héroine, ve hem de rolünün küçültülmesini gerektiriyordu. Bu, kralın, Pucelle'in savaşa katılmasına "izin" verdiği yazılarak yapılıyordu, askerlerin morali düşüktü, subaylar bu morali yükseltebilmek için "mucize" haberini veriyorlardı; demek ki, Ark'lı Jan ile bir "tezgah", manigancer, kurdular. Monarşi'yi muzaffer ve güçlü gösterecek tarihte, Jeanne d'Arc'a yer verilmemektedir.

Peki, Kilise devletle ittifakını güçlendirirse, quand l'Eglise fortifie son alliance avec l'Etat, ne olur; o takdirde daha dindar, pieuse, bir tarih yazımıyla karşılaşıyoruz. Bu tarihte Pucelle önplana çıkıyor, Bakire'yi yakmada en önemli rolu oynamış olan Piskopos Cauchon geri plana çekiliyor; Ark'lı Jan'ın ölümünden sorumlu artık İngilizlerdir. İktidarın ortaklarının değişimiyle tarihin de değiştiğini görüyoruz.

Fransız Devrimi, hem laik ve hem de halkçıdır; bu nedenle Ark'lı Jan'ı yüksek tutuyor, yalnız bu kızın Aziz Michel'in çağrısını duyması ve buna uyarak harekete geçmesi rahatsız edicidir. Öyleyse tarihin bir kez daha değiştirlmesi kaçınılmazdır; bu defa, Bakire, gaipten ses duymamakta ve ancak duyduğuna inanmaktadır. İngiltere, hâlâ günahkar rolünü sürdürmektedir.

Fakat XX. yüzyılın başında yeni bir sorunla karşı karşıya geliyoruz; İngiliz ve Fransız İmparatorlukları birbirine yaklaşıyorlar ve dünyayı paylaşmada anlaşma hazırlığı içindeler. Bu tarihte "Fransız-İngiliz Kardeşliği", Orlean'lı Bakire'nin yakılması suçundan İngilizlerin ibra edilmesini gerektiriyor ve 1904 yılından itibaren tarihin bir kez daha değişmesi kaçınılmazdır. İttifak, İngilizleri berat ettirirken Piskopos Cauchon'u yeniden sorumlu ve kötü adam sandalyesine oturtuyordu. Güzel, ancak bu bir sorun yaratıyordu, Tocqueville'nin mükemmel bir biçimde işaret ettiği üzere, Fransız Devrimi, Fransız burjuvazisine "dinselliğin", réligiosite, vazgeçilmezliğini bir kez öğretmişti, artık burjuvazi, "dinsel" olma-

dan yönetmekte çok zorlanacağını biliyordu. Dolayısıyla, Piskopos Cauchon'un kötü olması, "azize ve nasyonalist" Bakire imajını zedeleyebiliyordu; bu nedenle tarih yazımına bir keşiş gerekiyordu, un moine qui, au moment ou Jeanne va mourir, lui tend la Croix,[3] ve gerçekten de, Jeanne d'Arc odunlar üzerinde yanarak ölürken bir keşiş Bakire'ye bir haç yetiştirmiş ve bakire de haçı öperek ölmüştü. Kilise de böylece tekrar meşruiyetini kazanmış oluyordu; burada duruyorum.

1)*Encyclopedia Universalis*, vol. 9, p. 416.
2)Marc Ferro, *L'Histoire sous Surveillance*, Calmann-Levy, 1985, p. 26.
3)ibid., p. 27.

Eğer iktidar ve daha doğrusu her iktidarın zorunlu kaygısı olan meşruiyet ile tarih yazımı arasında bir paralellik düşünebiliyorsak, "Kemalist Tarih" savlarını, bir fantazi veya bilimsel sapkınlık olarak kabul etmek yerine, veya bunlarla paralel olarak, meşruiyet kaygılarının zorladığı bir şema biçiminde değerlendirebiliriz. Çünkü, Türkler, İç Asya'dan gelmişler, Anatolia'nın metruk yerlerini, no man's land de diyebiliriz, bir mevzi olarak kullandıktan sonra Avrupa'ya, Asya'ya ve Afrika'ya yayılmışlardı. Bir zaman sonra da yayıldıkları yerlerden atıldılar; o kadar öyle ki, Birinci Dünya Savaşı'nın sonundaki taksimat projelerinde de bu büyük imparatorluğun varislerine, tarihler boyunca pek de istenmediğini tespit edebildiğimiz küçük bir toprak parçası layık görülmüştü.[27] Bu sırada savaş yorgunu ve yeni ihtilallerden aşırı ölçüde ürkmüş emperyalist devletlerde, İbn Haldunist anlamında, "asabiye" zayıflamasını doğru teşhis edebilen bir liderlik, vaat edilenden çok daha geniş bir alanda iktidarını kurabildi; bunu sağlayan atılıma, "Kurtuluş Savaşı" diyoruz. Yalnız kurmak başka, meşruiyet başka'dır ve tarihte adına yazılanların benzeri akınları tekrarlayarak ekspansiyon imkanından yoksun bu yeni iktidarın, şimdi tuttuğu topraklarda, kendisini haklı göstermesi gerekiyordu. Gerçekten de, son Osmanlı Meclisi'nin kabul ettiği "Misak-ı Milli" belgesini, bir jüstifikasyondan çok deklarasyon saymak daha isabetli olurdu; öyleyse yeni bir tarih yazımına ihtiyaç var ve böyle bir açıdan bakabilirsek, bunu görebiliyor ve bulabiliyoruz.

27) Anadolu'yu çok abartan bir edebiyatımız var. Fakat tarih bu abartmayı desteklememektedir; öncelikle, bu topraklarla yetinen siyasal organizma bilmiyoruz, buradan yayılma kural'dır. İkincisi ve daha önemlisi, hem Cengizliler ve hem de Timurlular, nerdeyse yüz elli yıl arayla Anadolu'da iki Türk Devleti'ni hezimete uğratmakla birlikte, bu topraklarda hükümran olmayı düşünmediler. Yıktılar, talan ettiler ve geri çekildiler.

Katkı 5

Marc Ferro

ÇOCUKLARA OKUTULAN TARİHLER: TÜRKİYE

A avoir dominé les Arabes, menacé le Chrétienté, constitué durant cinq siecles le plus vaste des empires, l'orgueil des Turcs n'a pas de mesure; l'effondrement de l'Empire Ottoman en 1918 l'a a peine rabaissé. L' histoire racontée aux enfants en témoigne.

La laicisation instituée par Ataturk, le mépris envers les Arabes –qui n'ont pu retrouver leur liberté qu'au travers de l'intervantion étrangere-, éloignent plus encore l'histoire enseignée aux Turcs que celle qu'on enseigne aux Persans du modele proposé aux autres peuples Islamiques; meme si, pour beacoup, la laicisation n'est qu'une mesure de surface; meme si la turquisation de l'histoire ottomane est un phénomene récent, datant de la fin du XIXe siecle, l'Empire incarnant jusque-la le pérennité de l'Islam.

Depuis Ataturk en effet, les origines de la nation ne sont plus associées a l'Islam mais a un double foyer:

-L'Anatolie d'abord, par la récupération des civilisations qui ont précédé l'arrivée des Turcs, et jusqu'aux plus anciens, c'est-a-dire les Hittites.

-L'Asie centrale ensuite, par la glorification de la civilisation nomade qui a déferlé vers l'Occident, portée par les Huns en particulier.

Voila qui inverse totalement la vision traditionelle que l'Occident, la Perse et la Chine avaient de ce premier peuple turc, les Huns.

Or il se trouve que jusqu'aux informations que donne l'inscription d'Orkhon, qui portent sur le VIIIe siecle, on ne sait rien des Huns qui ne soit le témoignage des peuples qu'ils ont soumis, les sources étant uniquement chinoises ou arméniennes, ou byzantines, ou arabes. Que

dirait-on d'une histoire de France contée seulement par ses ennemis?

L'histoire racontée aux junes enfants turcs est ainsi la seule qui valorise les Huns et glorifie la civilisation des empire nomades d'Atilla a Tamerlane. "Le souvenir d'Atilla demeure celui d'un souvrerain trés bon, for amene; une haute personnalité, de celles qui dominent l'histoire." Au Ve siecle l'Empire des Huns, "qui soumet tour a tour Byzance et l'Empire Romain d'Occident", est présenté comme un Etat territorial avec sa double frontiere, celle de l'Empire lui-meme, celle de nations payant tribu. La formulation du traité de 434, avec Byzance, témoigne de l'"quivalence de ces deux Etats, aussi hautement organisés, de statut similaire.

Loin d'étre présenté a la façon d'une tornade dévastatrice, l'expansion des Huns apparait comme une des données fondatrices de la société européo-asiatique: elle est a l'origine des prémieres pratiques chevaleresques- comme en témoigneraient les Nibelungen-, des maintes coutumes et structures organisationnelles qui ont donné naissance, apres l'éclatement de l'Empire, a des Etas qui existent depuis des siecles: celui des Magyars, des Géorgiens, etc.

A l'autre extrémité de cette histoire, quand s'effondra le plus grand Etat multinational jamais connu, l'Empire Ottoman –qui fut sans doute aussi le plus tolérant –, la vision de ce passé illumine l'avenir des peuples turcs.

Certes, le pan-Touranisme s'est fourvoyé apres les vaines tentatives d'Enver –Pacha pour reconstituer l'unité du monde turc, de l'Anatolie a Kazan et les steppes ou montagne de l'Asie centrale russe ou chinoise.

M. Ferro, *Comment On Raconte l'Histoire Aux Enfants*, Editions Payot, 1981-1992, pp. 121-122.

Marc Ferro'nun bu çalışması pek teorik içerik taşımasa da, yüksek değerdedir; çeşitli ülkelerde çocuklara okutulan tarihlerle ilgili bir derleme, belki de tarih disiplini hakkında verilmesi gereken en doğurgan derslerden birisi durumundadır. Bunu, Ferro'nun da not ettiği ve hepimizin doğru bildiği, bebeklikte ve en fazla da çocuklukta aldığımız tarih derslerinin kalıcı olduğu yargısıyla birlikte düşünmek zorundayız, küçüklükte öğrendiğimiz "tarih", çok zor değişmektedir ve çok zaman da değişmediğini söyleyebiliyoruz. Bu nedenle çocuklukta öğrenilen ve aynı anlamda öğretilen tarihleri bilmek gerekiyor, hiç kuşkusuz bu alanda başka monografiler de var, fakat Ferro'nun "Çocuklara Tarih Nasıl Anlatılıyor" başlıklı çalışması, benim bilgime göre, en kapsamlı olanıdır ve düşündürücüdür. Bunu tespit ile devam ediyoruz.

Ne kadar mı düşündürücü, biz Kavalalı Mehmet Ali Paşa'yı ne yapacağımızı bilemiyoruz, *Tezler*'de, Suriye ve Anadolu halkının bütün kapıları, oğlu İbrahim Paşa komutasındaki Mehmet Ali Orduları'na nasıl açtıklarını bir "ibret levhası" olarak göstermiştim; "normal" ve "resmi" tarih kitaplarında üstünü örtme ve göstermeme, kuraldandır, Kütahya'ya kadar geldiler ve saltanatı salladılar. Tanzimat Fermanı'nın deklarasyonu ile hemen birkaç yıl sonra İstanbul'un yakınına kadar sokulmuş Mehmet Ali orduları arasında bağ kuramamak gerçekten tarihdışı olmalıdır, bunu not ediyorum.

Mehmet Ali kimdir, Albanya'da çok etkili rüzgar estiren Sabetay Sevi ile bir rabıtası var mı, "kimdir" sorusuyla bunu kastetmiyorum, not etmiştim ve tekrarlıyorum; kimdir, "Mısırlı" mı, "Osmanlı" mı, soru budur. Ferro, Mısır'da çocuklara okutulan tarihte Mısırlıların Mehmet Ali Paşa ile övündüklerini de yazmaktadır. Demek ki, Mısırlılara göre Kavalalı Mehmet Ali, bir ve büyük "Mısırlı" liderdir; "yenilikçi" sayıyorlar ve ben reformatör olarak yazıyorum.

Bu kadar mı, tarihlerine baktığımızda hem Mısırlıların ve hem Özbeklerin hem mutlak ve hem de göreceli olarak üstünlük iddialarını okuyabiliyoruz. Mısırlılar mı, piramitler ve ilk Mısır uygarlıkları bir yana, iki kez, bugünkü Orta Doğu'yu işgalcilerden kurtarmakla bezenmiş bir tarihleri var. Hem Cengizid ve hem de Timurid yayılmayı, Mısırlılar durdurdular; Hulagu ve Timur, her ikisinde de Mısır'a ait olan Suriye'den daha batıya, dar anlamda Mısır'a, geçemediler. Demek ki Mısır "resmi" tarihi, muhtemelen, hem Türklerin "Türk Tarihi" ile karşılaştırıldığında hem daha zengin görünüyor ve hem de

yer yer rekabet ediyor, bunu tespit edebiliyoruz.

Tezler'de, bizdeki yenilik hareketinin, Batı Avrupa'dan değil Mısır'dan geldiğini ısrarla öne sürmüştüm, Osmanlı prenslerinin, kadınlara âşık olmayı da Mısırlı prenseslerden öğrendiklerini kaydediyordum; tarih maddecidir, Mehmet Ali reformlarının zenginleri gelinceye kadar erkekler sadece erkeklere âşık oluyorlardı. Geldiler, Boğaz'ın her iki yakasındaki yalılar, o tarihlerde "sahilhane" deniyordu, Mısırlılar tarafından yaptırıldılar, çoğu hâlâ bu adları taşıyorlar. Görgüsüz İstanbullu elit, modayı Halep'ten öğreniyordı, "Halep oradaysa arşın buradadır" sözü bir tanıt'dır[28] ve Süveyş'in açılışı için "Aida" Operası'nı sipariş eden Mısırlılardan da monden yaşamı tedris ettiler, bunu da ekliyorum. Monden yaşam dersleri, uygulamalı idi. Muhazakar tarihçi Cevdet Paşa, kitaplarında, bu "uygulamalı yaşam dersleri" hakkında ahlakın bozulması teşhisini yapmaktadır, demek ki, bakılan yere göre değerlendirme değişmektedir

Özbeklere, Cengiz ve mutlaka Timur soyuna bağlanan bir tarih var ve eğer bizler, Selçuklu ve Osmanlıları özelleştirerek, approprietion, yazıyorsak, bizi iki kez perişan ettiklerini kabul etmek zorunda kalıyoruz. İlki 1243 ve ikincisi 1402 yılında, Selçuklu Rum Sultanlığı ile Küçük Asya emirliğini dağıttılar.[29] Bu nedenle ve bugün bile, "Batı Türkleri" karşısında bir complex superiorité ile dolu yaşıyorlar.

Geçerken not etmek istiyorum, Ferro'da bulamıyoruz, hem Bulgar ve hem de Irak tarihi, bizim boğduğumuz Mithat Paşa'yı asimile etme eğilimindeler. Mithat, bugünkü Bulgaristan ve Irak'ta valilik yapmış ve gittiği her yere yenilik götürmüştü, bizim bütün yenilikleri, 19 Mayıs 1919 ile başlayan tarihimiz, hepsini minimize etme eğilimindedir; halbuki pek çok ülkede yenilikçileri çoğaltmak ve benimsemek kuraldır. Bizde hâlâ tek tanrılı panteon var, doğru tarih yazımını çok tanrılılığa geçiş ve dolayısıyla günah sayıyoruz.

---

28) "Ne Şam'ın şekeri, ne Arabın yüzü" sözü ise bunu takviye etmektedir. Burada şeker, tatlı, "şirin" yerinedir ve zengin mutfağını, Şam'a ve Halep'e bağlamaktadır. İraniler, "ne didar-ı Arab neşir-i şotur" diyorlar; " ne Arabı görmeyi, ne de deve sütü isterim" anlamındadır, "deve sütü için bir Arabın yüzünü görmek istemem" ya da "ne arabın yüzü, ne de deve sütü" diyebiliyoruz. Deve sütü, "şirin" tatlı veya şeker'den de yüksek görülürdü.

29) "Resmi Tarih" din'e yakındır, bir ideolojidir ve dinler çeşitlidir; sadece bu bilgi bile, Özbeklerin bizi üstün ve model görecekleri savını bir masal haline getirmektedir. Tarihleri, bize üstünlüklerle bezenmiştir ve ayrıca "Avrupalılaşma" tutkusunu bir erdem değil soysuzluk saymaları ihtimal dahilindedir.

Katkı 6

TARİH-İ TİMUR
BAYEZİD'İN ESARETİ

Nizamüddin Şami'nin *Zafername*'si, Emir Timur'un resmi tarihi kabul edilmektedir. Emir'in emri ile yazıldığını biliyoruz. Profesör Lugal'in güzel çevirisine yazdığı kısa tanıtım yazısında Profesör Çağatay, "bu kitap, Timur İmparatorluğu'nun kurucusu, Emir Timur'un fütuhatına dair hususi bir tarih olup onun emriyle Hicri 804, Miladi 1401-1402 yılında Nizamüddin Şami tarafından Farsça olarak kaleme alınan 'Zafername' adlı eserin tercümesidir" bilgisini veriyor. Metin içinde, Arabi karakterlerle, kuşkusuz Farisi dizeler var ve bunların düzyazısı ile çevirileri ihmal edilmemiştir. Bu çevirileri de aktarmaya dikkat ediyorum. Ankara yakınında Emir Bayezid'in yakalanması ile başlıyoruz.

* * *

...o yerler baykuş sıfatlı Gürc ve Efrenc'in kanlarıyla tutu gagaları gibi kıpkırmızı oldu. O ucu bucağı olmayan ordu efradı kaçmağa başladılar, Bayezid'in boynu bir musibet çemberine düştü. muamileyhin askerlerinin kaçtıklarını gördükleri vakit Emir'in askerleri onun etrafını çevirdiler, kendisini esir alarak bağladılar. Bu haber Emir'e gelince şükür makamında secdeye kapandı, huzuğ ve huşuğ ile hamdü senada bulundu. Bir anda bütün işler renkten renge girdi.

"Senin parmağındaki yüzüğü çevirinceye kadar
dünya saltanatı değişir"

Mumaileyhi yanına getirmelerini emretti;

"Felek senin emrinden çevrilen başı, sürükliye sürükliye
senin kapına getirdi"

Yanına yakınlaştığı vakit kendisinin lütuf ve merhamet damarları harekete geldi, bağlarının çözülmesini emir buyurdu; bu emir yerine getirildi. Bayezid huzurda yeri öpmeğe geldiği ve aciz ve meskenetini gördüğü vakit, Emir, kerimlerin âdeti veçhile taksiratını af ile kendisine izaz ve ikramdan sonra ve dehrin muktaziyatına mani olmak mümkün değildir, çünkü:

"Üstad ders tahtasında ne yazdıysa,
çocuk mektepte ancak onu okuyabilir."

Buyurduğu veçhile levh-i mahfuzda yazılan bozulmaz fakat hakikatte, Şairin dediği gibi,

"Eğer ağaç meyve yerine diken verdiyse onu diktin,
eğer kumaş perniyansa[1] onu sen dokudun"

Bu fenalığı kendine sen yaptın, kaç defa haddini tecavüz ettin, beni o hale getirdin ki senden intikam almak bana vacip oldu; bununla beraber ben buna yine ehemmiyet vermedim, Müslümanlığı icap ettirdiği veçhile sana nasihat ettim, bayraklarımızın Rum memleketleri üzerinde dalgalanmasını istediğimi sana bildirdim, bu da Efrenc'e karşı girişmiş olduğun gazada muzaffer olduğun içindi, hatta sana yardım etmek ve mal ve asker vermek istedim. Ben yalnız senin için icrası kolay olan şu dört şeyi talep ettim. 1. Kemah Kalesi'ni teslim etmek, 2. Taherten'in ailesini göndermek, 3. Kara Yusuf'un ailesini hudut harici yapmak, 4. Arada ahdü peyman akdetmek için bir adam göndermek. Sen ise cüz'iyat üzerine münakaşa yaptın, nihayet felek bir ibret nümunesi ortaya koydu ve bununla sana dehr ile pençeleşmek, Tanrının yandırdığı bir çerağı nahver ve gurur rüzgariyle söndürmek mümkün olmadığını gösterdi.

"Bir kimse Tanrının yandırdığı çırayı üfleyip söndürmek
isterse orada neyin yanacağı sana malumdur."

Akıllı insanların nasihatını dinlemeyen ve hayırhah kimselerin nasihatından yüz çeviren kimsenin başına işte bu senin başına gelen ge-

lir, eğer sen akıl ile hareket edip de başkalarının halinden ibret alsaydın, başkalarının senden ibret aldığı bu halden daha iyi bir halde bulunurdun, bununla beraber şu da malumdur ki, eğer ber'akis olsaydı, Tanrının bana nisbetle sana vermiş olduğu kuvvet kudretle senin tarafından benim ve askerlerimin başına neler gelirdi, fakat şimdi Tanrı bana nusrat ihsan etti ve kuvvet verdi, ben sana iyilikten başka bir şey yapmayacağım, ta ki;

"Testide ne varsa dışarı sızan odur."

sırrı adem nazarında ruşen olsun, dedi. Bayezid tevazu ve aciz makamında kabahatini itiraf etti;

"Dünyada fenalık edip de iyilik gören kimdir?"

Senin gibi bir Sahip Kıran'ın[2] nasihatını dinlememeğe talihsizliğim sebep olmuştur, yaptığımın cezasını buldum, fakat bununla beraber kerem ve büyüklük sizin için tabiidir,

"Kerim kerimliğini, ay aylığını gösterir."

Eğer günahımı affeder ve yaptıklarıma bir merhamet hattı çekerseniz dünyada yaşadıkça ben ve çocuklarım size bendelikten ayrılmayız ve elimizden geldiği kadar canla başla hizmette kusur etmeyiz, dedi. Bunun üzerine Emir Timur mumaileyhin günahlarını affetti, ve kendisine hilat vererek izaz ve ikramda bulundu. Bu esnada Bayezid, evlatlarım Musa, Mustafa, muharebede idiler, ben daima onları düşünüyorum, emir buyurulursa tahkikat yapılsın, berhayat oldukları takdirde onların bana gönderilmesine müsade edilirse bu da ayrıca bir lütuf olur, dedi. Emir, emir buyurdu, gittiler, uzun uzadıya tahkikattan sonra Musa ismindeki oğlunu bularak Emir'e getirdiler, Emir onun da kanından vazgeçerek babasına bağışladı ve kendisine hilat verdi, in'am ve ihsanda bulundu.

---

1) İpekten dokunmuş nakışlı kumaş.
2) İran dil ve kullanımında, "sahip kıran", imparator anlamımdadır.
Nizamüddin Şami, *Zafername*, Necati Lugal çevirisi, Türk Tarih Kurumu, 1949-1987, s. 307-310.

Birinci Bölüme Birinci Ek

BİR VAKA: İBN HALDUN

Doktor Ekin ve Doktor Antebi'ye,
Ekin Hanım Paris'ten ve Antebi, Amerika'dan
buradaki kitapları yetiştirdiler,
işte verimi.
Sevgilerle, yk.

André Martinet, bozkırlardan okyanusa, dilin, Hint-Avrupa, gizemli ve heyecan veren serüvenini yazarken, önsözüne, "le public cultivé, en France, ne s'est guere intéressé aux problemes des origines indo-européeens" sözleriyle başlamıştı.[30] Gerçekten de Fransa'da, kültive olanlar bir yana, dilbilim cemaatinin de, bu Hint-Avrupa keşfinden hoşlandıklarını ve dolayısıyla da pek ilgi duyduklarını, söyleyemeyiz. Bir nedeni olmalıdır, XIV. Louis'den sonra bütün saraylarda Fransızca bilmek bir ayrıcalıktı ve başlıbaşına kültürlü olmayı sembolize ediyordu, asiller Fransızca konuşuyordu ve Fransızca konuşmak seçkin olmaya özdeş tutuluyordu; şimdi bu keşif ile Fransızca ve öncelikle de Latincenin, Hindistan'da konuşulan Sankritçe ile eski İranca, ki buna "Avesta Dili" de diyebiliyoruz, ile aynı köke bağlanmasını, parlatılmış Fransız onuruna bir darbe sayanlar çıkmıştır, böyle düşünebiliriz. Neden bu olabilir veya başka bir kaygıya bağlayabiliriz, ancak, Fransız üniversitelerinin, dilbilimde, Hint-Avrupa araştırmalarına uzak kaldığını biliyoruz, kesindir.

Bu durumda, Fransızların, benim Walras'ın iktisatta yaptıklarını dilbilimde tekrarlamaktan ileri götüremeyen bir adım olarak gördüğüm Ferdinand de Saussure'ün linguistique derslerinden bir "devrim" çıkarmasını bu hoşnutsuzluğa bağlayabilir miyiz; not etmekle yetiniyorum.[31] Ancak yine de yaratılan Saussurien dalga ile diakronik dilbilimin üstünün örtüldüğü ve senkronik dilbilimin öne çıktığını eklememiz gerekiyor; "Strüktüralizm" bunun

30) A. Martinet, *Des Steppes aux Océans*, Paris, 1984-1994, p. 7.
31) Ferdinand de Saussure, *Cours de Linguistique Générale*, Paris, 1972, ilk baskı, 1915, Geneve.

uzantısıdır. Bu, dilde tarihsel araştırmaların ve bir ölçüde de tarihte, dil araştırmalarının ve bunların verimlerinin değerlendirilmesinin, yerlerini yapısal parametrelere bırakması demektir, not ederek devam ediyorum. Strüktüralizm, bilimde ve estetikte bir kısırlık'tır; postmodernizmin, anti-strüktüralist bir anti-revolüsyon olduğunu biliyoruz.

Diğer yandan Almanya ve İngiltere üniversiter cemaatinin bu keşfi çok beğendiğini de teşhis edebiliyoruz; çünkü bu keşifle "Germanik Diller" ailesi içinde yer alan İngilizce ve Almanca, bir tür aşağılık kompleksinden kurtuluyordu. Bunlar da Latince ve Fransızca misali aynı köke bağlanıyorlardı, eşitlik sağlaması'dır; buna veya başka bir nedene bağlamak mümkündür, fakat bu iki memlekette Hint-Avrupa araştırmalarının geliştiğini tespit etmek durumundayız.

Bu keşfin, "Hint-Avrupa" keşfinin, devletler arası kalkınma tarihi, burada beni çok ilgilendirmiyor, şimdi tarihe bakıyoruz; Profesör Martinet'nin bu küçük işareti, bilim dünyasında çeşitli keşiflere ve bu arada kaşiflere önem yükleme konusunda, bizi, ziyadesiyle, düşündürmektedir, kuşku içimize giriyor. Şu nettir, bilim ve özellikle tarih bilimi sahnesinde, ışıkçının kaprislerini görmeye başlıyoruz. Bilimsel değerlendirmeleri, karanlıkta tutma veya bütün ışıkları çevirmenin pek de "bilimsel" olmayabileceğini, hep öğrendiğimiz türden, değerlendirme ölçütlerinin pek de bilimsel kaygılardan türemediğini kaygı ile seziyoruz; daha başka ve daha yumuşak bir biçem ile, objektivite, zaman zaman yerini sübjektivite'ye mi bırakıyor, diyebiliyoruz. Martinet'nin küçük işaretinden hareketle bu soruyu sormak zorundayız ve şimdi buradayız.

Devam ederken, Sinolog Martin Bernal'in bu soru'yu daha da ateşlediğine işaret etmemiz kaçınılmazdır; "Black Athena" kitabının temel problematique'i, kendi halinde, önemli olmakla beraber, bu da, burada, ufkumuzun ötesinde kalmaktadır, ortaya attığı historiyografik tezleri ve tarih içindeki yaklaşımları, epistemolojik planda, çok daha önemli sayıyoruz. Profesör Bernal, sinoloji'yi bırakıp egyptolojiye geçerken çok çarpıcı bir tespit yapmak durumunda kalıyordu; doğrusu bu tespitin disiplin değiştirmesindeki büyük rolünü görmezlikten gelemeyiz. Tespiti şudur; klasik Elen kaynaklarında Elenler, daha çok Levanten kökenli sayılmakta ve gösterilmektedir, kuşkusuz yerli bir nüfus vardı, ancak, "Elenizm" denilen olgu, Mısır ve Fenike işgalleri ve kültürünün sonucudur. Halbuki şimdi Elenler, Hint-Avrupa familyası içinde telakki ediliyor; bu da, Elenleri köken itibariyle "Avrupalı" yapmaktadır. İki

tez karşı karşıyadır; Profesör Bernal, tarih yazımında, birbirine düşman iki paradigma formüle etmiş olmaktadır.

Profesör Bernal, birincisine "Kadim" ve ikincisine de "Aryen" modeli adını veriyor ki Hitlerizmin yaydığı bu kavram, "Aryen", Hint-Avrupa dil familyasından gelenleri içine almaktadır.[32] "Kadim" model ise, Mısır, Etiyopya ve Fenike'ye bağlanmakla Semitik bir ton taşımaktadır. Ama halihazırda "Aryen" modeli galip ve egemendir, hegemonyasını öyle kurmuş ki diğerini artık hiç bilmiyoruz ve bu, bir bellek kazıma hali'dir, Bernal, bu özel hale karşı bilimsel bir savaş açmış haldedir.

Bernal, bu antagonizmanın yanında, bir de "kaynak" ikilemine işaret ediyor; tarihte arkeolojik ve lenguistik, hatta onomastique, kaynakların kullanımını karşı karşıya getiriyor ki bunun beni özellikle hoşnut ettiğini saklamıyorum.[33] Arkeolojik kanıtların, istikrara ve onomastique kanıtların ise hareketliliğe meylettiğini görebiliyoruz. Profesör Bernal, daha çok lenguistik ve onomastique kanıtları dillendirmektedir, "Aryen" modeliyse, Hint-Avrupa göçünü kabulden, durgunluğu seçmiş görünmektedir. Bir kez Karadeniz'in kuzeyindeki kurganlardan ve son teorilere göre belki de Anatolia'dan çıktıktan ya da ilkine bağlanırsak geçtikten sonra, bir yandan Hindistan'da ve diğer yandan da Avrupa'da durağanlaşıyor; bundan sonra onomastique işaretler ihmal edilmektedir. "Kadim" paradigmanın yok edilmesinde bu ihmalin rolü var.

Profesör Bernal, Aryen Modelinin çok yeni olduğunu özellikle vurgulamaktadır; most people are surprised to learn that the Aryen Model, which most of us have been brought up to believe, developed only during the last half of the 19 th century, Elenleri Avrupa'nın çocukluk dönemi sayan Aryan Modeli'nin, XIX. yüzyılın ikinci yarısına ait bir icat olduğu görüşünü kayda değer buluyorum.[34] Ayrıca doğrudur; Elenofil akım, Elenlerin, Osmanlı'ya bağımsızlık savaşı sırasında, aslında tam XIX. yüzyılın başında, Batının Osmanlı İmparatorluğu'nu tasfiye kararı verdiği zamanda uç vermişti. Hemen sonrasında Osmanlı tasfiyesi ertelenmiş olsa da, Elen bağımsızlık mücadelesi, efkarı umumiye yaratmada müthiş bir başarı sağlamıştı, Avrupa-merkezci Eleno-

32) Profesör Martinet, Hitler'in, bu familyadan gelmeyen ancak müttefik olan Macaristan ve Japonya'yı, "Onursal Aryen" ilan ettiğini de hatırlatıyor.
33) Martinet, her iki disiplinin birlikte kullanılmasının güçlüğüne, Il est resté trés difficile de combiner les apports deux disciplines, işaret ediyor.
André Martinet, op. cit., p. 48.
34) Martin Bernal, *Black Athena–The Afroasiatic Roots of Classical Civilization*, London, 1987-1991, p. 1.

fil cereyan take-off aşamasına işte bu zamanda girmişti, sonra çok yukarda kendisini sürdüren bir seyir izledi; Bernal, bu noktaya işaret etmemektedir.

Başka bir noktaya da işaret ediyor, what I call the 'Extreme' Aryan Model, which floorished during the twin peaks of anti-Semitism in the 1890s and again in the 1920s and 30s, denied even the Phoenicien cultural influence, Elenlerin Avrupalılaştırılması ve dolayısıyla, Kadim Modelin tarihe gömülmesini, "anti-Semitizm" zirveleri saydığı, 1890 ve 1930 tarihlerine yerleştiriyor.[35] Çünkü, Kadim Model, Elenizme, Semitik ve İbrani bir kök ve damar atfetmektedir; anti-Semitizm yükselince, Aryen Modelin hem taraftarları artıyor ve hem de militanlaşıyorlar. Bunu okuyoruz. Semitik bir köke bağlı ve böyle bir damar sahibi Kadim Model, anti-Semitizmin iki zirvesinde, bilimsel sahneden, eski dekorların konduğu mahzene atılmış olmaktadır; Bernal'a kadar unutulduğunu tespit edebiliyoruz.

Güzel, ama yine de, Profesör Bernal'ın, Aryen Modelin yükselip yerleşme dönemi olarak ayırdığı tarihsel zirvelerin, aynı zamanda Avrupa emperyalizminin şahlanma dönemi olduğunu ihmal ettiğini de not edebiliriz. Emperyalizm, yayılmacı, yutucu ve aynı zaman da arrogant'tır; yutmak istediği Orta Doğu ve Doğu Afrika ile her türlü "tarih" bağlarını kesmek istemesini daha çok ikna edici bulmamız mümkündür ve bu bağlamda, artık efsane haline gelmiş Elenizmi asimile etmesini da doğal sayabiliriz. Bu nedenle, Aryen Modelin zaferini, anti-Semitizme bağlamayı fazla abartılı nitelemek zorundayız; etkisi olmuştur, inkar edemeyiz, ancak, bunun karşısında, Batı üniversitelerinde Semitik ağırlığı da inkar etmemek isabetlidir. Çünkü bu modeller çatışmasının alanı, eninde-sonunda, üniversiter camia idi; anti-Semitik rüzgarların bu tür camialarda fazla etkili olmasını bekleyemeyiz.

Bu da güzel, ancak Aryen Model egemen olmuştur. Kadim Modelin varlığının hatırlatılması, aynı zamanda bir zaferin haber verilmesidir; öyleyse, Bernal'ın, özel işaret ve yorumlarını minimize etsek de sonuç nettir, ortada bir zafer var. Bu ise, herhalde "Avrupa Şovenizmi" diyebileceğimiz bir olgu ile bağlantılıdır. Demek ki tarih yazımında veya tarihçilere yaklaşmakta subjektivite önemli olabilmektedir ki, bu bir tespit'tir. İbn Haldun'u ele alırken, yardımcı olmasını umuyorum.

---

35) İkinci tarih, 1920-1930 Hitler'in yükselişini ve birincisi ise Dreyfus Olayı'nı hatırlatıyor, Bernal'ın bunu kastettiğini düşünebiliyoruz. Dreyfus Olayı da müthiş bir efkarı umumiye çalışmasıdır; *Tekeliyet*'in sonraki ciltlerinde ele almak istiyorum.

Yıldızı ne zaman parladı veya neden parladı; Martinet ve Bernal işaretlerinden sonra böyle bir soru yerindedir. *Mukaddime*'yi, 1958 yılında, İngilizceye çeviren, ve adının duyulmasını sağlayan, o zamanlar bir İbrani üniversitesi'nde öğretim üyesiydi, F. Rosenthal, "his great work was much admired and diligently studied by later generations, especially amnog Turkish statesmen and scholars" diyor; iki nokta var, sonraki kuşaklar arasında hayranlık yaratmıştı ve ikincisi, hayranları, özellikle "Türk devlet adamları ve alimleri" arasından çıkmıştı.[36] Profesör Rosenthal, *Mukaddime*'yi İngilizceye çevirirken Türklerden başka hayran bulamamıştı; burada bir fakirlik var.

Rosenthal, başka bir yerde, İbn Haldun'un altı yüzüncü doğum yılında, bu arada, 1332 yılında doğup 1406 yılında göçmüş olduğunu not etmiş oluyorum, pek de hatırlanmadığını kaydediyor; bunu, pek de bilinmediği yollu anlamamız isabetlidir. Tek hatırlayan ise tanınmış İslamolog Gibb idi; normal saymak durumundayız, Müslüman edebiyat ve yazarlar konusunda çok bilgili olmakla bu bilgisini daima yaymaktadır. H. A. R. Gibb, bu anma yazısında, 1932 tarihlidir, İbn Haldun'u küçümsememekle birlikte kesinlikle yüceltmemektedir. "Ibn Khaldun was not only a Muslim, but as almost every page of The Muqaddamah bears witness, a Moslem jurist and theologian, of the Maliki school", Gibb'in değerlendirmesine göre, İbn Haldun, bir İslam hukukçusu ve ilahiyatçısıdır; *Mukaddime*'nin her satırının buna tanıklık ettiğini eklemektedir.[37] Demek, "sosyolog" unvanı daha sonra bulunmuş olmaktadır.

Gibb'in verdiği bilgilerden birisini daha aktarmak istiyorum; *Mukaddime*'nin, Batı dillerine çevirisinin, 1863 yılında, W. M. de Slane'in Fransızca tercümesiyle başladığını biliyoruz. Profesör Gibb, bu çeviriden sonra geçen yarım yüzyıl içinde İbn Haldun hakkında sadece Dr. Taha Husain adında birinin incelemesinden başka hiçbir yazının çıkmamış olduğunu da haber veriyordu. Bir ilgi görmüyor ve görmüyoruz, Dr. Taha Husain de, İbn Haldun'u bir sosyolog olarak tanıtmaktadır, bu 1917 yılındadır.

Batıda daha sonra çok parlatılmıştı ve "Arap Marx" künyesi, övgüler listesinde mütevazi bir yere sahiptir, daha yüksekleri var; parlatma döneminde Batılılar "işte Marx" dediler amma, Sovyetler Birliği bilim çevresinde ise hiç ciddiye alın-

---

36) F. Rosenthal, *A History of Muslim Historiogrphy*, Leiden, 1952-1968, p. 117.
37) H. A. R. Gibb, *The Islamic Bacground of Ibn Haldun's Political T eory*, Bulletin of The School of Oriental Studies, 1933.
S. J. Shaw and W. R. Polk, eds., *Studies on the Civilization of Islam*, Boston, 1962, p. 171.

madı. Temsili bir yeri olan *Sovyetskaya Entsiklopedya*, "idealist" bulup bir kenara atıyordu; "pridavaya reşayuşşee znaçie klimaty i geografiçeskie srede, on ostalsya na pozitiyah idealizma", İbn Haldun, sistemini kurarken iklim ve coğrafyaya belirleyici yerler veriyordu ki, bilimdışı saymak için yetmektedir.[38] O halde, İbn Haldun'u, bir "vaka" olarak ele almak zorundayız. "Haldunizm" veya Haldun-Mania, Bernal'ın "Aryen Modeli" misali oldukça yenidir ve Aryen Modelinden farklı olarak da hegemonyasını her yerde kuramadığını görüyoruz.

İBN HALDUN VE ARAPLAR: REDDİYE

Profesör Rosenthal da, İbn Haldun hayranlığının çok yakın zamanlara ait bir olgu olduğunu kabul ediyor; Arap dünyası ve düşüncesine geldiğimizde ise, hiçbir zaman önemsemediler ve "Haldun-Mania" icat edildiğinde ise hiç etkilenmediler. Bunu şöyle de söyleyebiliriz; İbn Haldun, yaşadığı zamanda da izleyen dönemlerde de, Arapların fark ettikleri ve bildikleri, "düşünür" bir yana, bir yazar olmadı. Diğer yandan Batıda İbn Haldun adı ile çok büyük bir rüzgar estirildiğinde de, zaman zaman erken gelmiş Marx olarak övülen bu Arap kamu görevlisi ve yazarını benimsemeyi düşünmediler.

Çok fazla bir açıklama ihtiyacı duyduklarını da saptayamıyoruz; bir açıklama ararken bazı bilgileri özetlemek zorundayız. İbn Haldun'un yazdıklarını üç kategoriye ayırıyoruz, birincisi *Kitab-ı el-İbar* adıyla bilinen pek çok ciltten oluşan çalışmasıdır, "ibar", haberler demek olmakla, "ahbar", "tarih" için tarih sözcüğünden önce kullanılıyordu, bu, iddialı Tarih'idir. İkincisi bunun için hazırladığı "giriş" olan *Mukaddime* ve üçüncüsü de *Tarif* adıyla yazılmış olmakla birlikte İbn Haldun literatüründe "otobiyografi" denilen bir tür seyahatname'dir, Arabi "rihla" adıyla da biliniyor. Bunlardan esas tarihini, *El-İbar*, İbn Haldun manyasına kapılanlar da dahil, hiçbir tarihçi veya İbn Haldun uzmanı okumaya değer bulmamaktadır, kaynaklardan okuyana ve dikkate değer referansa pek rastlamadım, var ancak çok az ve ben de inceleme ihtiyacı duymadım. Kaldı ki herhangi bir Batı dilinde yayımlandığına da tanık olamıyoruz.[39] Tarih babında, İbn Haldun, bu büyük eserinde, opus mag-

38) *Balşaya Sovyetskaya Entsiklopedya*, Vol. 17, str. 259.
39) Magribi Cheddadi, *El-İbar*'dan seçmeler yayımlamış haldedir.

num, yok kabul edilmektedir; demek ki, yazdığı tarih önemsenmemekte ve bunun için düzenlediği giriş göklere çıkarılmaktadır. *Mukaddime*, misafir gelip ev sahibini kovan durumundadır.

Mukaddime, bu büyük esere bir giriştir; Arap düşüncesi, İbn Haldun'u tamamen ihmal ederken, *Mukaddime* ile ilgili olarak, şu iki noktaya işaret etmektedir. Bir kez, Orta Çağ'da Arap tarih yazıcılığında bir giriş yazmak usuldür, her tarih yazan bir "mukaddime" yazmaktadır. İkincisi, bu usuli mukaddimelerde, kaynakları tartışmak ve eleştirmek, "tenkit" ki kalp olanı sahih olandan ayırmaktır, Arap tarihçiliğin alameti farikalarından birisi olarak ortaya konmaktadır. Batıda henüz tarihçilik gelişmeden ve parlak örneklerini vermeden Arap tarihçiliğinin ilerlemiş olması buna bağlanmaktadır.[40] Bütün mukaddimeler ve bu arada İbn Haldun'un *Mukaddime*'si tenkitçidir, bunu görüyoruz.

Burada bir parantez açıyorum; İbn Haldun'un ilk hayranlarının, Osmanlı tarihçileri ve daha sonra Abdullah Cevdet misali tarihçi-devlet adamları olduğu doğrudur. Ancak Katip Çelebi, Naima veya Cevdet Paşa'nın İbn Haldun'da bulup bağlandıkları ile Velidi Togan, Fındıkoğlu Fahrettin, Hilmi Ziya Ülken misali, buraya Köprülüzade Fuat'ı da ekleyebiliriz, Cumhuriyet tarihçi ve düşünürlerinin bulduklarını sanıp İbn Haldun manyası yaratmalarını birbirinden ayırmamız gerekmektedir. Birinci grupta, İbn Haldun'un, devletlerle canlılar arasında kurduğu paralellik çok önemlidir; doğuyorlar, gelişip büyüyorlar, güçten kesiliyor ve bu dünyadan çekiliyorlar, bu, Osmanlı türü, çökmekte olan bir düzenin elitine hoş gelmiştir, anlaşılabilir buluyorum. Buna mukabil yeni doğan bir cumhuriyetin elitine, bu nazariyenin yakışmayacağını kolaylıkla kabul edebiliriz; doğuşta, ölümü duymak abes'tir.

Bu ikinci grup, İbn Haldun'da, dünya egemenliğinin Türklere geçtiği bilimsel-kehanetini bulup okuyorlar, bu son Haldun manyasının oluşmasında bu var; doğrusu, çok umutsuz bir zamanda bir cumhuriyet kurulmuştu ve çok iddialı "Türk Tarih Tezleri" havada uçuyordu, demek ki Haldun manyası zamanlıdır. Ancak iki nokta var; bir kez, Batıda Haldun manyası yayıldığında ortaya çıkan hiçbir çalışmada, İbn Haldun'un, dünya egemenliğinin

---

İbn Khaldun, traduit et intod. *et notes par Abdesselam Cheddadi, Nations et Peuples du Monde, 2 vol.*, Paris, 1986.

40) "For many centuries, Muslim historiography was superior to contemporary non muslim works." "Then, the changed concept of history,... largely replaced the forms of Muslim historiography." "It remains admirable and immortal giant monument of the searching medieval Muslim mind." Franz Rosenthal, *A History of Muslim Historiography*, Leiden, 1952-1968, p. 197.

Türklere geçişini haber verdiğine işaret edilmemektedir. İkinci nokta, Haldunizmin dayanağı, eninde-sonunda *Mukaddime*'dir, bizim yazar ve düşünürlerimiz de sadece *Mukaddime*'ye dayanıyorlar; *Mukaddime*'de ise kesinlikle böyle bir habere rastlamıyoruz.

İbn Haldun, büyük tarih çalışmasının kapsamına, *El-İbar*, pek çok kavmi almakla birlikte Türkleri incelemeye değer bulmamıştır. *Mukaddime*'de ise, Türklerin lehine değil aleyhine pek çok cümleyle karşılaşıyoruz ve okuyoruz. Il n n'ont pas honte d'etre esclave, önermesi hem Türkler hakkındadır ve hem de *Mukaddime*'de yer almaktadır, "esir olmaktan utanmazlar" anlamındadır. İbn Haldun'a göre Türkler, esir olunca yükseldiklerine inanan, acceder a un rang élevé, bir kavim'dir; çünkü, kölelik, Türklere zenginlik ve yüksek mevki kapılarını açmaktadır. İbn Haldun'un bunu yazdığı yerin Kahire ve orada "kölemen" bir "Türk" sultanlığının hükümran olduğunu eklemek herhalde fazla sayılmamalıdır, Haldun-Manya'yı anlamaya yardım ediyor.

İbn Haldun'un Türklerin dünya egemeni, "Sahip-Kıran", Timur da böyle çağrılıyordu, olacağı haberi, İbn Haldun'un, Suriye'yi işgal eden Timur ile Şam'da karşılaşmasını da hikaye ettiği *Tarif*'ten çıkarılmaktadır. "Tarif", tekrar ediyorum, İbn Haldun'un yaşamını anlattığı ve seyahatlerini kaydettiği, kendisinin yazdığı, tercüme-i hali'dir, "otobiyografi" yerine kullanıyorum. Ancak buna da pek yüksek bir değer biçilmemektedir; otobiyografinin tek dikkate değer bulunan yanı, Timur ile karşılaşmasıdır. İbn Haldun'un, muzaffer Timur'a ve yüzüne karşı övgüler dizerken, yüz kızartıcı bir biçemle ihsanlar dilenirken, Türklerin dünya egemeni olacağını da haber verdiğine inanılmaktadır. Hakikat mı, hüsn-ü kuruntu mu; işte mesele budur.

Togan, Fındıkoğlu, Ülken, bu rivayeti bir tarih ve vasiyet haline getirebildiler; *Tarif*'in, Fransızca ve İngilizce çevirilerini çok dikkatle okuduğum halde ben bu sonucu hiç çıkaramıyorum. *Tarif*'in iyi kopyeleri İstanbul kütüphanelerinde var, bu değerli düşünürlerimizin İbn Haldun üzerine yazdıkları zamanda İngilizce ve Fransızca çevirileri henüz yoktu; dile büyük vukuflarını bilmekle birlikte,[41] aslını ve dikkatlice etüt ettiklerinden kuşku duymam

---

41) Arabi ve Farisiye ne ölçüde hakimler, artık sorgulama zamanıdır; Köprülüzade, "Emre" adını İmre'ye bağlıyordu. Doktor Rıza Nur, bir başka yerde, Profesör Köprülü'nün dilbilgisinin çokkıt olduğuna işaret etmişti ve ben de, yine zayıf Farisi bilgimle, Emre'nin Farisi "hemrah" sözcüğünden çıktığını ileri sürüyordum. Benim bu yazılı işaretlerimden sonra yayımlanmış olan A. Tietze'nin çok değerli etimolojik sözlüğü de "Emre" ve "hemrah" özdeşliğini kurmaktadır. Etimolojik planda İrani olup artık Türkçeleşmiştir.

➡

yerindedir. Bu kuşkuda, bu düşünürlerimize saygı gizlidir. Kaldı ki, *Tarif*'te, İbn Haldun, o tarihteki "Beni Osman" emirliği hükümdarlarını, "Küçük Asya Sultanı" namıyla pek küçümsemektedir. Bir yanılma veya abartma ile karşılaşabiliriz; burada görmek durumundayız.

Parantezi, bu noktaya gelmek için açmıştım; Arap düşüncesinde İbn Haldun, güvenilmez bir adam, bir kariyerist ve bir oportünist olarak yerleşmiştir. İbn Haldun'un, Araplar, o zaman da ve şimdi de işgalci bir zalim saydıkları Timur'un çadırına gitmesini kuşku ile karşılıyorlar. Bu görüşme ile ilgili olarak yazdıklarına kuşku ile bakıyorlar ve bu kuşkuyu, *Tarif*'in Batı dillerindeki ilk çevirisinde de görüyoruz.[42] Doktor Fischel, bu ilk çevirinin üzerine, "their historic meeting in Damascus, 1401 A. D., 803 A. H.; a study based on Arabic manuscripts of Ibn Khaldun's 'Autobiograph' with a translation into English, and a commentary" yazmayı ihmal etmemiştir; gerçekten de, Doktor Fischel, İbn Haldun'un *Tarif*'te yazdıklarının neredeyse her noktasına şerh koymuş halde'dir.

İbn Haldun, *Tarif*'te, ailesinin Yemen göçmeni olduğunu not ediyor, Endülüs'e göçmüşler ve bu Judeo-Arap devlette yaşamışlar, sonra "Reconquista" ile İberik Yarımadası tekrar Hıristiyan ve kuşkusuz Katoliklerin eline geçince, yeni bir sürgün zarureti ile karşılaşmışlar, artık Mağribin olmuşlar, İbn Haldun Mağrip'te dünyaya geliyor. Hacca giderken Kahire'ye uğruyor ve Kahire'de kadı olarak buluyoruz. Araplar açısından bir işgalci-zalim olan Timur, Suriye'yi zaptettiğinde Mısır'daki Memlük sultanlar direniyorlar; Timur, Kahire'ye gidemiyor ve İbn Haldun Şam'a gidiyor. Ne için gittiğinden emin olamıyoruz; Sultan'ın zorlaması var, ancak, *Tarif*'ten okuduğumuza göre uzun yıllardır, tam kırk yıl, bu Sahip-Kıran'ı görmek için yanmaktadır, Timur'a bunu anlatıyor, amma, *Tarif* bu noktada da çelişkilerle doludur. Timur'un resmi

---

Bu vesileyle şunu not ediyoruz, bizim üniversiter cemaatimizde dil ve özellikle Doğu dilleri bilgisi çok zayıftır; dolayısıyla bu aşikar bilgisizlik ve falsifikasyonun yarım-profesör olmaktan kaynaklandığını söyleyebiliriz. Ancak Avrupa'da şovenizm olarak gördüğümüz sendromun bizde kompleks enferiorite olarak tezahür ettiğini de kabul etmek zorundayız. Osmanlı'nın son zamanında başlayan Garplılaşmayı Milat sayabiliriz, fakat Cumhuriyet ile birlikte, bizdeki üniversiter-cemaatte Doğu köklerimizi kazımak ve Doğudan etkilenmemize reddiye yazmak esas'tır.
Bu arada daha ilerde aktarmak durumundayım, Dr. Fleischer, Fındıkoğlu, Adıvar ve Togan'ın, İbn Haldun methiyesini yaptıkları yerlerde, İbn Haldun'a yaptıkları atıfların doğru olmadığını, İbn Haldun ile ilgili olaral işaret ettikleri kaynakların kendilerini doğrulamadığını, elyazmalarının yerlerini ve sayfa numaralarını belirterek ileri sürmekte ve göstermektedir. Dr. Fleischer, bu otoritelerimizin zaman zaman kaynak adlarını yanlış kaydettiklerini de eklemektedir.
C. Fleischer, *Royal Authorityu, Dynastic Cyclism and "Ibn Khaldunism" in Sixteenth-Century Ottoman Letters*, B. B. Lawrence, *Ibn Khaldun and Islamic Ideology*, Leiden, 1984, p. 66 fn. 2.
42) Walter J. Fischel, *Ibn Khaldun and Tamerlane*, University of California Press, 1952.

tarihçisi Nizamüddin Şami, İbn Haldun'dan habersiz görünmektedir; dolayısıyla görüşmeden de söz etmemektedir. Çağdaşı Mısırlı tarihçi el-Mekrizi, görüşmeyi doğrulamakla birlikte İbn Haldun'un yazdıklarını tekzip etmektedir; bunun karşısında İbn Arabşah, teyit ediyor. İbn Arapşah'ın kaynağı tartışma konusudur; fakat biz, böyle bir görüşmenin vuku bulduğuna inanıyoruz ve buradan devam ediyoruz.

Bu kısa özetten İbn Haldun'un Mağribi olduğunu çıkarıyoruz; o halde Mağribi yazarların, İbn Haldun'a, genel Arap çizgisinden daha farklı baktıklarını düşünmemiz gerekmektedir.[43] Çünkü, Martinet-Bernal "etkisi" varsa, Mağribi literatürde daha çok sempati görmesi doğaldır.

O halde Muhammet Abid el-Cabiri ile başlayabiliriz.[44] Doktor el-Cabiri, "selefi" telakki ediliyor; bu nedenle de "çağdaş Müslümanların yaşadığı İslam" ile "hakiki İslam" arasında bir ayrım yapıyor. Karay mezhebin simetriği bir yerde görünüyor, temel kitap ve metinleri okumaya önem vermektedir; "okuma" veya "okuyuş" dahil, Althusserian bir dili tercih ediyor, gerçekten de Rabat'ta doktora yaptığı sırada Althusser bütün dünyada ve bu arada özellikle Frankofon memleketlerde çok güçlü bir rüzgar estiriyordu. Rabat, İslamizmin ve Arabizmin olduğu kadar Paris'in hep etkisi altındadır; el-Cabiri'nin formatif yıllarında Althusser kadar Haldunizm de kasıp kavuruyordu, etkilenmesine şaşırmıyoruz.

Selefi olana dönmek, bir çöküş teşhisinden bağımsız ortaya çıkamaz; el-Cabiri, İslamın çöküşünü birkaç nedene bağlıyor ve ayrıca bunların birbiriyle bağlantılı olarak ele alınmasını öneriyor, güzel ve bu bağlamda şöyle yazmaktadır: "Batı emperyalizmi, Türk istibdatı, fakirlik, cehalet, eğitimsizlik, dilin bozuluşu, kadının geri kalışı ve ulusal bölünme gibi birçok problemin herhangi birini diğerleriyle irtibatlandırmadan analiz etmenin imkanı yoktur."[45] Profesör el-Cabiri'nin, Arap ve İslam düzeninin çöküşünde "Türk istibdatı" için özel bir yer ayırmasını not etmek durumundayız.

---

43) Muasır Arap düşüncesini tanıtan bir çalışmada 59 yazar ve bunlardan 63 extraits yer alıyor; Mısır, Lübnan, Suriye, Filistin, Irak, Sudan, Tunus, Cezayir, Fas, Suudi Arabistan, Yemen, Güney Yemen var. İbn Haldun'a bir tek referansa rastlıyoruz, Tunuslu Mahmut Mesadi'ye ait ve bu da "...les interets et les necessités de se genre se déterminent en fonction de 'natture de choses', selon le mot d'Ibn Khaldun" ölçü ve değerindedir.
Anouar Abdel-Malek, *La Pensée Politique Arabe Contemporaine*, Seuil, 1970, p. 220.

44) El-Cabiri'nin İbn Haldun'u analiz ettiğini, bana, Cevat Toprak dostumuz haber verdi, teşekkür ediyorum. Türkçe çevirisinde, el-Cabiri hakkında şu bilgiler yer almaktadır: "1936'da Mağrip'te, Fas, doğmuştur. 1968'de felsefe diploması ve 1970'te de Rabat'taki Külliyet'ül-Adab'dan felsefe doktorası almıştır." Aynı yerde İslam düşüncesi öğretmekedir.

45) Muhammet Abid el-Cabiri, *Felsefi Mirasımız ve Biz*, Rabat-İstanbul, 1981-2003, s. 20.

Katkı 7

Abid el-Cabiri

ARAPLARDA ÇOK İBN HALDUN VAR

İncelememizin konusu hakkında verdiğimiz bu izahtan sonra şimdi *Mukaddime*'yi eşi bulunmaz tek bir olgu olarak değil, Orta Çağ'lardaki Arap-İslam düşüncesinin telif ettiği sıradan bir fenomen olduğuna ilişkin açıklamamıza geçelim.

* * *

İbn Haldun'un *Mukaddime*'si, muayyen bir bilimi ve önemli bir mevzuyu ele alan kaynak özelliğindeki bir kitabın epistemolojik ve teorik 'girişi' olarak elbette yegane değildir. Bilakis Arap-İslam düşüncesinin ana kitaplarından çoğunun başında görmeye alışık olduğumuz pek çok epistemolojik girişten sadece biridir. Arap-İslam düşüncesinin ana kitaplarının ekseriyetinin ilk sayfalarında epistemolojik bir mukaddimenin yer alması, atalarımızın bu hususa ne kadar önem verdiklerini göstermekte, araştırma ve münakaşalarını, 'sarahatle bildirilmiş ve üzerinde ittifak edilmiş açık ilkeler üzerine oturtmada' ne denli hırslı olduklarını bildirmektedir.

* * *

Arap-İslam düşüncesinin epistemolojik araştırmaya bunca önem vermesi elbette, düşüncenin birçok türüne egemen olgunun, yani tartışma olgusunun doğal sonucuydu. Mesele ister tefsir, hadis, fıkıh, isterse nahiv, kelam ve felsefeyle ilgili olsun kendimizi daima bazı doktrin ve fırkaların önünde buluruz. Onları aynı anda hem birbirinden ayıran hem de birleştiren şey sonu gelmeyen münakaşa ve tartışmalardır. Dolayısıy-

la münazara bir sanat olmuş, hatta İslam kültüründe kendi başına bir bilim olarak algılanmış, öğrenciler, eğitimlerinin yüksek merhalesinde bu ilmi öğrenir hale gelmişlerdir. Tartışmanın kurallı yürütülmesi ve asgari düzeyde karşılıklı bir anlaşma dilinin hakim olması için eski müellifler eserlerini mantıki temele oturtmaya, apaçık yöntemsel ilkeler üzerine inşa etmeye gayret etmişler, çoğu zaman da bu gayretlerini, kitaplarının başlarına medhal ve mukaddimeler yerleştirerek göstermişlerdir.

Böylece ana kitapla ilgili hiçbir kitabın epistemelojik yöntemsel mukaddimeler olmaksızın yazılmadığını görüyoruz.

Bu mukaddimeler müellifin üzerinde yoğunlaştığı ilkeleri açıklıyor, uyulmasını istediği yöntemi izah ediyor, münakaşaya açacağı konuları belli ediyordu. Çoğu zaman özel epistemolojik mukaddime, genel epistemolojik girişe dönüşüyor ve bu girişte, bilgi, bilginin türleri, bilimler, bilimlerin sınıflandırılması ve yöntemleri ele alınıyor. Tüm bunlardan sonra müellif kendisinin ele alacağı saha ile ilgili bilgilere geçiyordu.

Bizim nazarımızda İbn Haldun'un *Mukaddime*'si, İslami eserlerin gayet iyi bildiğimiz geleneksel bir yönünün uzantısıdır. Bu açıdan baktığımızda onu birçok girişten biri gibi görüyoruz.

* * *

Birçok tarihçinin kitaplarında tarihin faydasına yahut izleyeceği yönteme dair bir mukaddime ile başladığını görürüz. Fakat bu mukaddimelerin hiçbirisi birkaç sayfayı geçmemekte, müellif hemen asıl mevzua dönmekte, bu giriş sadece geleneksel bir mukaddime olarak ele alınmışsa söz kısa kesilmektedir.

Oysa İbn Haldun'un *Mukaddime*'si işaret ettiğimiz mukaddimelerin tümünden farklıdır, zira herhangi bir bakış açısını işaret etmek veya bir yöntemi izah etmek için değil daha büyük bir hedef için ortaya konmuştur. Daha doğrusu bu eser, sanayi ve edebiyat düzeyinden bilim düzeyine çıkartacak yepyeni bir bilim inşa etmek için yazılmış bir mukaddime'dir.

Muhammet Abid el-Cabiri, *Felsefi Mirasımız ve Biz*, op. cit., s. 292-294.

İbn Haldun'un, tarihi bir bilim düzeyine çıkartmak istediğini, herhalde tartışma konusu yapmamak gerekiyor; çünkü, bunu, bizzat İbn Haldun, kendisi formüle etmektedir. Güzel, ancak "bilim", eninde-sonunda, aklın gücüne güvenmek ve aklı, gerçekleri bulma konusunda eksiksiz görmek ile mümkündür. Bilim, aklı, eninde-sonunda öznesi ile özdeşleştirmektir ve eksiksizlik koşulu var. Doktor el-Cabiri, İbn Haldun'da bu koşul ve bu fakültenin olmadığına işaret etmektedir. İbn Haldun, gerçeği bulmada ve dolayısıyla bir bilim kurmada aklın yetersizliğini kabul eden mezhep'tendir; bu mezhep'te eksik olan, aklın dışından, tamamlanmak zorundadır.

El-Cabiri, *Mukaddime*'den, şu paragrafı aktarmaktadır: "O, beden ile kendinden daha aşağı olanlara bitişir. Yine beden ile duyu yoluyla erişecekleri elde eder ki bunlar somut olarak akletmesine imkan veren şeylerdir. Nefis (=ruh) ufku ile de kendinden yüksekte olanlara erişir, onlarla iletişim kurar. Bu ufka komşu olması sebebiyle gaybla ilgili ilmi verileri elde eder." Buradaki "O", şüphesiz, insandır; ve öyle anlıyoruz, İbn Haldun, duyularla sağlanan gözlemlerin ve dolayısıyla aklın gerçeklere ve buradan da bilimsel yasalara yetmezliği düşüncesine katılmaktadır. Buna ilave olarak ruh ile yükseklere çıkması ve gayptan işaret alması zorunlu olmaktadır.

Doktor el-Cabiri bu aktarmayı yaptıktan sonra şu açıklama ile devam etmektedir: "Kuşkusuz, İbn Haldun'un *Mukaddime*'de evrene ve insanın evrendeki merkezi yerine dair takdir ettiği tablo, ayrıntılar dışında, diğer Orta Çağ düşünürleri nezdinde bulduğumuz tablodan farklı değildir. Bu tablo, Platon ve Batlamyus'tan beri filozofların evrene dair çizdiği tablonun tamamen aynısıdır. Ancak İbn Haldun, sadece ve sadece bu tablonun Sünni İslam tasavvuruyla çelişmeyen ve aynı zamanda kendi amaçlarına hizmet eden genel çerçevesini almakla yetinmiştir.

Burada İbn Haldun'un bir mistik olduğu tespiti var; aslında böyle bir tespite pek de ihtiyacımız yoktu.[46] Çünkü İbn Haldun, Kahire'de sufilere ait bir mezarlıkta gömülüdür, sufi olduğunu bilinmektedir.

46) "El-Cabiri'nin işaret ettiği paragraf ayrı, İbn Haldun'un sufizm hakkında olumlu ve bilgili olduğunu ortaya koyan başka paragraflar da bulabiliyoruz. Burada İbn Haldun, sufizmdeki Tanrı ile insan ayniyetini, Mesih'in enkarnasyonu ile aynı göstermektedir.
"Cependant, certains soufis modernes considerent que les perceptions intuitives (wijdaniyyun) dont ("galement) scientifics et logiques. Ils estiment que le Créateur est un avec Ses Créatures – dans Son identité, son existence et ses attributs."
"Cette 'unification' (ittihad) dont parlent les soufis n'est autre que 'l'incarnation' (al-hulul) du Messie de chrétiens."

➡

Büyük esere büyük ilgi

Farklı meslek gruplarından uzmanların tam bir ittifak halinde bilimsel ve edebi değerini teslim ettikleri 'Mukaddime' için, dün yayınlanan ilk kuponla birlikte start verildi.

Bütün eski ve yeni okurlarımıza gösterdikleri olağanüstü ilgi için gönülden teşekkür ediyoruz. Bu kampanya için toplam 59 kupon biriktirecek ve hiçbir ek ücret ödemeyeceksiniz. 'Mukaddime' yalnızca abonelik yoluyla ya da kupon biriktirilerek edinilebilir. İlk kuponu kaçıran okurlarımıza da küçük bir hatırlatmamız var. 'Mukaddime'ye sahip olma fırsatını kaçırmadınız, kuponlarınızı bugünden itibaren de biriktirmeye başlayabilirsiniz. Eksikleri olan okurlarımız için, kampanya sonunda 6 adet ek fırsat kuponu verilecektir.

İŞTE İKİNCİ KUPONUNUZ

Mukaddime

'Kimyâ-yı Saâdet Kampanyası' katılımcılarına önemli not:

Bir önceki kampanyamızın armağanı olan Kimyâ-yı Saâdet'in dağıtımına yurt çapında başlanmıştır. İlk 59 kuponu eksiksiz biriktiren okurlarımız, iç sayfalardaki dağıtım adreslerinden kendilerine en yakın olanına başvurup kitaplarını hemen teslim alabilirler. (Abone okurlarımızın kitapları, yerel temsilcilerimiz tarafından daha önceden evlere teslim edilmişti.) Eksik kuponları bulunan okurlarımız içinse toplam altı adetlik ek fırsat kuponları serisinin yayını halen devam etmektedir.

Yeni Şafak

AYDINLIK TÜRKİYE'NİN HABERCİSİ — 29 EYLÜL 2004 ÇARŞAMBA — 300.000 TL

TEBRİK

Ramazan'ın müjdecisi 'Berat Kandili'nizi tebrik eder, hayırlara vesile olmasını Yüce Allah'tan dileriz.

Bir özet yapabiliriz; *Mukaddime*, o döneme ait Arap-İslam yazarlarda bir usul idi ve ikincisi, İbn Haldun'un kozmozu da, tümüyle Orta Çağ'ın damgasını taşıyordu. Bu özete el-Cabiri'nin şu tespitini eklemekte yarar görüyorum: "İbn Haldun'un düşüncesi biraz ilgi görmesine rağmen *Mukaddime*'nin yazma nüshalarına mahpus kalmışken, 'İbn Halduncu düşünce' mezkur kitabın ortaya çıkışından modern Arap uyanışının başlangıcına kadar dört asır boyunca daima müellif öncesi döneme ait bir bakışla okunmuştur."[47] Demek ki, en azından dört yüzyıl, Arap dünyası İbn Haldun'u, genel akımın içinde ve sıradan bir yazar olarak okuyordu; o zaman abartmamalarını doğal buluyoruz. Bu arada "okuyordu" sözünü abartmamak yerindedir, "okumuyordu" daha doğrusudur.

Mağribi el-Cabiri, "Mağripli düşünür" dediği İbn Haldun'un izleyicisi olmadığını da kaydetmektedir. "İbn Halduncuhuk, ne kendisinin hareket ettiği bilgisel saha dahilinde ne de bu sahanın haricinde hiçbir zaman var olmadı," demekten de geri kalmamaktadır; öyleyse, özellikle XX. yüzyılın ikinci yarısında bütün Batı dünyasında aşırı ölçüde parlatılmasına karşın kendi topraklarında bir ekol yaratamadığı anlaşılmaktadır. El-Cabiri'yi okumakla elde ettiğimiz düşünceye göre bunda şaşılacak bir nokta bulamıyoruz; çünkü İbn Haldun'u parlatanların her birisi, ışığı başka bir köşeye tutarak, başka bir yanını önplana çıkartmaktadır. Bu nedene bağlayabiliriz, İbn Haldun'un parlatıldığı iklimde de bir izleyicisi olmadığını görebiliyoruz.

Herhalde Magrip'ten Mısır'a geçme zamanımız gelmiştir; İbn Haldun, Hacca giderken uğradığı Kahire'de yirmi üç yıl kalıyor ve altı kez Kahire kadılığına atanıyor ki bu aynen kovulduğu anlamına da gelmektedir. Şunu çıkarabiliyoruz, "hayatı entrika"; hep saray hizipleri içinde kalıyor ve hizip kavgalarını tahrik etmektedir. Hizbi kaybedince de kovulduğunu anlıyoruz ve tekrar

---

İbn Khaldun, *Discours sur l'Histoire universell- Al-Muqaddima, traduit de l'arabe, présenté par Vincent Monteil*, Sinbad, n.d. p. 779.

Diğer taraftan M. Mahdi, İbn Haldun'un hayranlıkla söz ettiği hocasının, matematikçi ve filozof Muhammet İbn İbrahim al-Abili olduğunu not etmekle el-Abili'nin, İbn Haldun'a, İslam heterodoksisini öğrettiğini haber vermektedir.

"Abili introduced him to the major works of Avicenna and Averroes and acquainted him with the more recent philosophic and theological writings of the heterodoks Shiites in Eastern Ilam." Muhsin Mahdi, *Ibn Khaldun, International Encyclopedia of Social Science*, p. 53.

47) Abid el-Cebiri, op. cit., s. 347.

"İbn Haldun'la ilgili araştırmalar diye bahsettiğimiz yazılar, birbirinden tamamen farklı, hatta zaman zaman çelişen ve aynı bilinç seviyesinde olmayan muhtelif okuyuşlardır. Bu yüzden çağdaş siyasi-sosyal-felsefi Arap düşüncesinin ekolleri sayılacak herhangi bir fikri akımı oluşturmaktan uzaktır". ibid., s. 348.

gelmek için çalışıyor, bu yönü zamanında bilinmektedir; Kahire'den bir yüksek bürokrat ve amatör tarihçi Muhammet Abdullah Enan'ın haber verdiğine göre, çağdaşı bir tarihçi, "May God have mercy upon him, how fond he was of office" diye yazıyordu.[48] Tanrı taksiratını affetsin, pek de makam düşkünü idi; bu yargı, fırsatçılık ve kariyerizm, açık veya kapalı, ve kötümserliği, bu iki damgayı, İbn Haldun üzerine bütün değerlendirmelerde bulabiliyoruz.

Kunh, bilimsel devrimlerden söz ederken, devrimlerin hepsini ya bir disiplinin dışından gelenler veya alanında yeni olanların, novice, yaptıklarını tespit ediyordu; Abdullah Enan da bir amatör olmasına karşın, Kahire'de yazdığı ve Pakistan'da İngilizceye çevrilerek basılan bu çalışmasında neredeyse bütün kaynaklara el atmış olduğunu sergilemektedir, bir "devrimci" değil, ancak bize, inandırıcı bir tablo sunabilmektedir. Enan'a göre İbn Hacar ve El-Şahavisey, bu atama ve tard dönemlerinde İbn Haldun hakkında, çoğu doğru olmayan pek çok suçlamanın oraya atıldığını ve hep hakaret edildiğini haber veriyorlar; bundan, zamanında da itibarının olmadığını çıkarabiliyoruz.

İftiharların hep kendimizde olduğunu düşünmemiz herhalde tarih bilimimizin ve kendimizi algılayabilmemizin önündeki en büyük engellerden birisidir; Mısır tarihi, piramitler bir yana, kendilerine has iftiharlarla doludur. *Tezler*'de, Mehmet Ali Paşa'yı büyük bir reformatör olarak göstermiştim; "Tanzimat Avrupa'dan değil Mısır'dan geldi", *Tezler*'in önemli tespitleri arasındadır. Mehmet Ali, çok kısa zamanda, Mısır'ı modernize edebilmişti; askeri gücüyle hem İstanbul tahtını sallayabiliyordu ve hem de İstanbul'a monden yaşamı getirebilmiştir. Mısırlılar, dün de bugünde Mehmet Ali'yle iftihar ediyorlar.

Ayrıca, bugünkü adıyla Orta Doğu'yu, iki kez Cengizid sürülere karşı savundukları iddiasındadırlar; birisi Cengizid Tuğrul'un Bağdat'ı zaptından sonra ve diğeri Timurid işgalcilere karşıdır. Timur, Suriye'yi işgal edip Kahire'ye yürüme tehdidini salarken Memlük Sultan'ı, direnmek üzere, Kahire'den Suriye'ye geçiyordu. Yanında ulemadan bir heyet var; İbn Haldun, o sırada yine kadılıktan atılmış haldedir; heyete girmek istemese de Sultan'ın ısrarcı olduğunu anlıyoruz. Bu ısrarı açıklamak kolay görünmüyor; ancak Memlük Sultanı'nın yanına ulemadaki bütün hizipleri almak isteyebileceğini düşünebiliriz; modern sözcükle "bipartizan" bir heyet oluşturulmuştur.

48) Mohammad Abdullah Enan, *Ibn Khaldun –His Life and Work*, Lahore, 1941-1975, p. 87. Enan, şu kaynağı göstermektedir.
Abdul Mahasin, *Al-Manhal al-Safi*, Vol. II, p. 301.

Halep yerle bir edilmiş, Timur, şimdi Şam'dadır; Sultan, ordusu ve maiyetiyle birlikte, Şam'da surların dışındadır. İşte bu sırada İbn Haldun, Memlük tarafından kopuyor ve surlardan kendisini sallandırarak işgal kuvvetlerinin tarafına geçiyor, Timur'un çadırına ulaşıyor ve huzuruna çıkıyor. Neden, bu soruya cevap vermek kolay değil; ancak Mısırlıları fazla "milliyetçi" saymasak bile İbn Haldun'un bu yaptığını hiç beğenmemişler, hep aşağıladıklarını anlıyoruz.

İbn Haldun'un savunmasını, daha sonra, görebiliriz, Enan'da ise son derece tipik bir Mısır değerlendirmesini buluyoruz. Abdullah Enan, egoist tarihçinin, korktuğunu, işkence göreceğini sandığını ve bu saiklerle yaşamını kurtarmak üzere ve adeta yalvarmak için, Timur'un çadırına gittiğini, yazmaktadır.[49] İbn Haldun da *Tarif*'te, bütün yargıçların büyük bir korku ve panik içinde olduklarını kaydediyor; buna şaşırmıyoruz, çünkü, başka bir yerde de kaydetmiştim, hem Cengiz ve hem Timur, atom bombasından önce atom bombasını icat ettiler. Terörü, çok büyük korkuyu, bir silah olarak kullanıyorlar ve zaptedecekleri yerlere önce terörün derin korkusunu gönderiyorlardı; Halep'teki vahşet yeterlidir. Şam'a, Timur'dan önce terörünün haberi gelmişti; büyük bir panik var.

Mağribi tarihçi, İbn Haldun'un Timur'a, "aman" dilemek için gittiği iddiasındadır; bu surlara sığınanlara güvenli çıkış anlamındadır. Aslında Timur ile böyle bir anlaşma yapıldığı ve Şam'ın teslim edilmesi halinde insanların öldürülmeyeceği güvencesinin alındığı, bütün kaynaklarda kabul edilmektedir. İbn Haldun, Timur'a iltica edişini böyle bir sonuç elde etmeye bağlamaktadır ki el-Mekrizi reddetmektedir; anlaşmayı, ulemadan başka birisinin yaptığını iddia ediyor, muhtemel'dir... Bilemeyiz, Nizamüddin Şami'de kaydı yok, ama öyle veya böyle, bu anlaşmanın bir yararı olmadığını biliyoruz; Cengiz ve Timur bu tür sözlerine bağlı kalan kahramanlardan değildiler; kılıçtan geçirme ve kesik kellelerden kaleler yapma türünden Cengizid tertipleri hiç ihmal etmiyorlar ve burada da ihmal etmediler.

Bir de İbn Haldun'un, Arapları kötülemesi var, Enan, "he severely attacks the Arabs" demektedir; Arapların, bu nedenle de gocunmalarını ve reddetmelerini anlayabiliriz ve İbn Haldun'un Araplık iddiasını kuşkulu hale getirme-

49) "Here we find the historian impelled by the spirit of adventure as well as egoism. He was afraid that the city would fall into the hands of the invader when he would be killed or tortured. He resorted to audacity and desired to abandon the hesitant commanders and go to the invader's camp to ask him to spare his life and ensure his fortune."
Ibid., p. 81.

si mümkündür.[50] Bu bir yana, şu veya bu nedenle olabilir, Arap-İslam dünyasında İbn Haldun'u benimseyen veya öven bir kaleme rastlamıyoruz.[51] En çok öven, belki de el-Cabiri'dir.

Irak'a geldiğimizde, Marc Ferro'ya bakabiliyoruz; Ferro'nun "Çocuklara Tarih Nasıl Anlatılıyor" başlıklı çalışması da değerlidir. Çeşitli ülkelerdeki tarih eğitiminin bir envanterini yapıyor; bu sayede, Irak'ta ortaokullarda okutulan tarih derslerinde İbn Haldun'un adının hiç geçmediğini öğreniyoruz. İspanya var, Endülüs de var, coğrafyacı İdrisi ihmal edilmiyor ve okutuluyor; l'absence par contre de toute allusion au grand historien Ibn Khaldun, bütün bunların aksine İbn Haldun'a hiç atıf yapılmamaktadır.[52] O halde Arap-İslam düşüncesinde İbn Haldun reddiyesi net ve kesindir; şimdi bu noktaya ulaşmış durumdayız.

İBN HALDUN VE TÜRKLER: METHİYE

Mukaddime

ZİNDANCI TÜRKLER

Un calife est dans sa cage
Entre deux Turcs, ses geoliers
Il répete leur langage
Comme un perroquet

* * *

Kafesinde bir Halife
İki Türk zindancı arasında,
Tekrarlıyor bir papağan misali
Emirleri ve zindancı lisanında

50) *İslam Ansiklopedisi*'nde ilgili maddeyi yazan Adnan Adıvar, İbn Haldun için, "Araplar hakkında gayet vazıh ve pek objektif bir suretle tenkitlerde" bulunmuş olduğunu not ederek, İbn Haldun'daki anti-Arap damara sahip çıkmaktadır.
İslam Ansiklopedisi, cilt 5/2, s. 744.
Adıvar'ın, İbrani asıllı olması yüksek bir ihtimaldir.
51) Satı el-Husri, tek istisna olarak ortadadır; ancak Satı, tipik bir Arap olmaktan çok Osmanlı idi. Birinci Dünya Savaşı'na kadar hep bir Osmanlı münevveri ve aktivisti olarak hareket ettiğini biliyoruz, eğitim üzerine nazariyeleri var. Sonra terk etti; giderken bu Osmanlı'nın İbn-Haldun düşkünlüğünü de yanına aldığı anlaşılmaktadır.
52) Marc Ferro, *Comment on Raconte l'Histoire aux Enfants*, 1981-1992, p. 90.

Türkler için, "esir olmaktan utanmazlar" diyordu ve Türkleri zindancı sayıyordu; "öz" İbn Haldun budur ve Cumhuriyet dönemi Türk tarihçi ve düşünürleri, Türkleri yücelttiği vehmiyle methiye düzüyorlardı, not etmiştim. Peki bu İbn Haldun per se kimdir; şimdi buradayız.

Haldun-Manyası'nın yaratılmasında ki herhalde İsrael Devleti'nin kuruluşundan hemen sonrasına denk düşmektedir, en önemli rol oynayanlardan, o tarihte bir İbrani üniversitesinde öğretim üyesi Franz Rosenthal, "Ibn Khaldun's position could thus be described as that of 'marginal' member of society" demektedir;[53] kuşkusuz, Rosenthal bu ibareyi formüle ederken bu sözcük, "marjinal", bugünkü pejöratif anlamından yoksundu, ancak uzak düşmediğini görebiliyoruz. İbn Haldun, *El-Tarif*'de kendisini dünya tarihinin merkezi olarak tasvir etse de zamanına ait kaynaklarda, Latin transliterasyonuyla, "li mabahatihi l-muhalefe fi külli şey'in" görülüyordu, "her şeye karşı çıkan" anlamındadır. Kahire'de Mağribin giysilerle dolaşıyordu ve bununla herhalde, iklim uyumsuzluğunu göğüsleyerek toplumsal bir uyumsuzluk sergilemeye çalışıyordu. "Marjinal" sözcüğünün yeni anlamına uygundur.

Rosenthal'dan bir tespit daha aktarmak durumundayım, verimlidir; he was intent upon conveying an exceptional and untraditional view of his own personality, yaşamını istisnai ve benzersiz görmesinin ötesinde böyle göstermeye çalıştığını anlıyoruz.[54] Bu herhalde otobiyografik değerdeki *El-Tarif*'i okumada bir uyarı olmalıdır, İbn Haldun'un otobiyografisinde kendisi ile ilgili olarak yazdıklarını kuşkuyla değerlendirmek yerindedir.

---

53) Franz Rosenthal, *Ibn Khaldun and His Time*, Bruce B. Lawrence, ed., *Ibn Khaldun and Islamic Ideology*, Leiden, 1984, p. 8.

54) "To repeat: Ibn Khladun clearly saw his own life as a reflasction of the history of his times and did not refrain from novel step of depicting himself in this light."
Ibid., p. 21-20.

Katkı 8

M. Syrer

İBN HALDUN: İKİLİ KARAKTER

The author of the world renowned 'Prolegomena' is still something of a psychological puzzle. The dualism in his character, the many discrepancies between his ideas and his actions, the contrast between his attempts at social reform and his own transgressions of social codes, his public sense and his pronounced egotism, his scientific impartiality and his obvious personel preferences, his wide comprehensioın and his personel vanity – all these incongrities in a man who is at the same time a senuos scholar and highly ambtitious careerist have set his biographers a difficult task. Most of these contradictions can, however, be ascribed to the dualistc nature of all genius."

M. Syrer, *Islamic Culture*, Hyderabad, 1947, XXI, 264.
Walter Fischel, *Ibn Khaldun and Tamerlane*, University of California Press, 1952, p. 28.

Kariyerizmi ve egoizmi üzerinde bir tartışma göremiyoruz. Adnan Adıvar'ın, *İslam Ansiklopedisi* girişi, İbn Haldun'un Arap kavmine karşı ağır değerlendirmelerini desteklese de, Türkçede yazılanlar içinde en nesnel görünenidir; "İbn Haldun'un arada bir efendi değiştirmesi ve yeni efendisini medih, eskisini zemmetmesi, karakteri hakkında iyi bir not teşkil etmemektedir" diyordu, aslında "iyi" olmasa da gerçekçi bir not'tur.

Burada Gibb'in büyük otoritesi de yanımızdadır; Gibb, İbn Haldun için, "his 'matterialism', 'pesimism' or 'fatalism' has been remarked by all commentators" diyordu, Gibb'in kullandığı "materyalizm" sözcüğünü herhalde felsefi anlamda almıyoruz, "çıkarcı" idi. Değerli İslamoloğun, ayrıca "kaderci" ve "kötümser" tespitleri de var.

Önce "kötümser" tespitini ele alabiliriz. El-Cabiri, bir yerde, "İbn Haldun'un endişe dolu, çalkantılı ve başarısızlıkla biten şahsi tecrübesi" diyor ki, bunu, Fransızların pek çok dilde de kabul gören "raté" sözcüğüyle özetleyebiliriz. Yüksek hevesleri olmuş ve hep başarısız kalmıştır; bu durum, raté, zamanla bir psikolojik hal olmaktadır.

Adı, "Abd-ul-Rahman İbn Muhammet" idi, "Haldun" da var, ancak bu ad Araplar arasında yaygınlıkla taşınmamaktadır. Aslında, "Haldun" ve "Halid" aynı anlamdadır ve birbirinin yerini alabiliyor; yalnız sondaki "un", İspanyol ve artık pek kullandığımız İbrani kelime ile, seferad bir çağrışıma sahiptir, ama ben İspanya ile daha çok, "Endülüs" demek istiyorum.[55] İbn Haldun, Yemen'den İspanya'ya göç etmiş, ve Reconquisita nedeniyle İspanya'yı terk ederek Tunus'a yerleşmiş bir ailenin çocuğu olarak, 1332 yılında, dünyaya geliyor; demek ki iki kez sürgün yaşamış ve bilimadamı yetiştirmiş bir ailenin çocuğudur. Babasını, "Kara Ölüm" olarak da bilinen Büyük Veba'da, 1347 tarihinde, kaybediyor, bundan gayri, kendisi misali ilim yolunu seçmiş kardeşi Ebu Zekeriya Yahya'nın idam edilmesinin acılarını yaşıyor; hamisi ve dostu, vezir, El-Hatip Lisan el-Din ise taşlanarak öldürülüyor,[56] demek ki kötümser olmasının nesnel nedenleri var.

Halk arasında "kadersiz" derler, ama kendisi, "kaderci", buna "fatalist" de diyoruz, olmuştu, kişisel bahtsızlığına bir de kavmi bahtsızlığın bindiğini tespit etmek zorundayız; el-Cabiri, bunu, "*Mukaddime* yazarı, tüm göstergelerin Arap-İslam uygarlığı güneşinin çökmeye yüz tuttuğuna dair sinyaller verdiği bir asırda yaşadı" diyerek pek edebi bir tarzda nakletmektedir. Müslüman İspanya, Hıristiyanlar tarafından geri alınıyordu; Batıdaki bu büyük ve görkemli Arap-İslam ve belki de Judeo-Arap devlet, tarihe mâl oluyordu. İspanya'dan sadece Yahudilerin değil Arapların da geri göçü başlamıştır ki İbn Haldun'un ailesi bunun canlı tanıklarından sadece birisi durumundadır.

Doğuda mı, Selçuklular önce Suriye'ye kadar indiler ve yerleştiler; arkasından Cengiz sürüleri geldiler, ilki Müslümanlık giysisini giymiş görünmekle birlikte Cengizid sürü, Budist kalmakta ısrar etmiştir. Hulagu'nun Bağdat'a

55) "Khaldun: meme sens que Khalid. La désinence 'un' est d'origine Andalouse."
Younuos et Nefissa Geoffroy, *Le livre des Pronoms Arabes*, Casablanca, p. 186.

56) "Two predominant events affected his life during the first period: The Black Death (748 9/1348-9) which had taken most of his teachers and particularly his own paernts; and the assination of his friend and competitor Lisan al-Din ibn al-Khatip in 774/1374."
Abderrahmane Lakhsassi, *Ibn Haldun, Seyyid Hossein Nasr & Oliver Leaman, History of Islamic Philosopy*, London.,1996-2001, p. 350.

inip, Halife'yi, bazı kaynaklarda altınlarını yutmaya zorlayarak bazı kaynaklara göre güzel bir halıya sardırıp tepeleterek öldürmüştü; bu, Cengiz soyunun yasalara ne kadar bağlı olduğunun güzel bir işaretidir, çünkü, yasalarına göre asillerin kanlarının toprağa düşmemesi gerekmektedir. Bu yasayı düşmanlarına da uyguladıklarını görüyoruz; maalmemnuniye ilave eyliyoruz, Halife'yi, kanını damlatmadan öldürdüler. Böylece biz, Birinci Selim'den itibaren aksini oynamaya devam etsek de halifelik, Bağdat'ta sona ermiş olmaktadır.

Bu kadar değil, Araplar tacir bir kavimdi ve uluslararası ticarette mahir idiler; ancak İbn Haldun'un yazdığı dönemde, Akdeniz'de ticaretin Ceneviz, Venedik ve diğer şehir-devletlerin eline geçtiğini görüyoruz.[57] Demek ki, Arap yıldızı her cephede sönüyordu ve işte tam bu sırada Arap topraklarını gerçek bir harabeye çevirmek üzere Timur geliyordu; kaderci İbn Haldun, belki de talihini denemek üzere Timur'un çadırına gidiyordu. Herhalde bir macera sayabiliriz, kaldı ki hapis yattığını da biliyoruz; serüvenci'dir.

İşte ünlü "asabiye" nazariyesini bu kadar kötümser birisine borçluyuz; dolayısıyla nazariyenin kendisinin de karamsarlık saçmasını beklemek durumundayız. Bunu kısaca analiz etmemiz şart, fakat daha önce bir nokta ve bir değerlendirmeye işaret etmek istiyorum. Birincisini, Aziz el-Azmi'ye borçluyuz, Doktor el-Azmi, "badawa" ve "hadera" ile "asabiya" sözcüklerini kaydettikten sonra, burada transliterasyonu var, "they are vernacular notions which would have been undertood in Ibn Khaldun's time by all and sundry" demektedir.[58] Buradan, diğerleriyle birlikte "asabiye" sözcüğünün, vernacular[59] kavram ve kelimeler olduklarını öğreniyoruz; Doktor el-Azmi, İbn Haldun'un zamanında sıradan herkesin bu sözcükleri bildiğime işaret ediyor ki önemlidir.

En passant şunu ileri sürebiliriz, günlük dilde kullanılan sözcükler, başka bir söyleyişle "amiyane" kelimeler, bilimsel iddialı çalışmalarda kullanılırsa, hayal kırıklığına yol açmaktadır; bilimsel yenilikler, ya yeni sözcükler bulmak ya da eski sözcüklere yepyeni anlamlar yüklemek zorundadırlar. Bu yapılmadığı takdirde, bilimsellik ve özellikle bilimsel yenilik iddiaları havada

---

57) "Consequently, in spite of the adverse conditions prevalent in the North during the fourteenth-century, the maritime trade of the Mediterranaen was virtually monopolized by the city-states of Genoa, Pisa, Florence and Venice. Christian and Jews, with the expansion of banking and credit institutions, had become the sole middlemen in the intarnational trade."
Muhsin Mahdi, *Ibn Khaldun Philosophy of History*, University of Chicago Press, 1964-1971, p. 25.

58) Aziz al-Azmeh, *Ibn Khaldun*, London, 1982, p. 149.

59) Mahalli ve domestique dil anlamındadır, "verna" Latince, "bir evde doğan esir" manasını taşıyor, "vernacular" buradan türüyor.

kalmaktadır; Arap düşünce planında İbn Haldun'un başına gelenlere bir de böyle bakabiliriz.

Doktor el-Azmi şunu da not ediyor; "indeed a casual conservation with a contemporary Yemeni or Qatari would be enough to dispel the mysteries of the 'sociologigal categories' that Ibn Khaldun is supposed to have discovered", eğer bugün bir Yemeni veya Katari ile en günlük bir konuşma yapılacak olursa, İbn Haldun'un bulduğu sanılan 'sosyolojik kategoriler' hızla demistifiye olurlar, sıradan bir Yemeni veya Katarinin, İbn Haldun adını bilmeden, aynı discours'u dillendirmesi ihtimal dahilindedir. Demek ki, "asabiye" dün de bugün de Araplar için pek sıradan ve bir ölçüde fevkalade amiyane bir söylem olmaktadır.

Buradan ikinci noktaya geliyoruz, *Balşaya Sovyetskaya Ansklopedisi,* zapadnoevropeoskie burjuazkie uçenıe, Batı Avrupa burjuva biliminin, İbn Haldun'u "ilk sosyolog" yaptığını not ettikten sonra, Magribi Tarihçi'nin, devletlerin yükseliş ve düşüşünü, rastsveta i upadka gosudarstva, coğrafi ve benzeri diğer faktörlerle açıkladığını kaydediyor. İklimi, coğrafyayı ve benzerlerini, bir nazariyede, belli başlı açıklayıcılar olarak kullanmayı, Sovyet düşüncesi bilimdışı sayıyordu; on ostalsa na pozitsiyah idealizma, demek, yeterlidir. İbn Haldun, bunlara dayanarak veya hiç dayanmadan, devletler, doğarlar, gelişir ve büyürler, sonra durur ve ölürler, demektedir; insana benzetmektedir.

Bunu bir de "asabiye" ile açıklayabiliyor; asabiye'si iyi ve kuvvetlı ise, kavimler yükseliyorlar ve sonra bu kavimde evvela "asabiye" zayıf düşüyor ve sonra "asabiye" kayboluyor, çöküyorlar. Osmanlı tarihçisi Hammer'e göre bu "Arap Montesqieu" işte bunu keşfetmiştir; bunu özellikle kaydediyorum, çünkü, Hammer de, İbn Haldun adını yayanlar arasındadır.

Kuşkusuz asabiye nazariyesi, aşiret düzeni içinde geliştirilmiştir; "klan ruhu" olarak kullanılıyor veya buna yakın anlamlar veriliyor. "Dayanışma bilinci" diyenlere de rastlıyoruz, doğrudur, eski veya modern bütün aşiret veya kabilelerde dayanışma bilinci önemlidir. Arıcak yine de ben, "aşiret hırsı" veya "kabile iradesi" demenin, *Mukaddime*'ye çok daha uygun düştüğünü sanıyorum, öneriyorum. Kabile veya daha genellersek bir "düzen", order, iradesini yitirirse ölmektedir.

Peki güzel ama bu kadar basit bir nazariyenin doğduğu topraklarda hiç ilgi görmemesine karşın, en az iki yüzyıl sonra Osmanlı'da tarih yazarları ve

seçkinler arasında gördüğü yüksek itibarı nasıl açıklayacağız; bu soruya cevap ararken itibar bulduğu topraklara, soran ve araştıran bir gözle bakmamız elzemdir. Şöyle formüle edebiliriz; İbn Haldun nazariyesinin ceviz ağacı misali hem yerin dibinde ve hem de yukarıda uzadığı memleketi inceleyerek, İbn Haldun nazariyesini anlamaya çalışabiliriz. Ancak tersi de mümkündür; İbn Haldun'un nazariyesini teşhis ederek, ki fatalist olduğunu ve devletlerin, kaçınılmaz ve engellenemez, ölümünü haber verdiğini bulmuş haldeyiz, buradan hareketle Haldunizmin doğduğu ve ceviz ağacı türünden geliştiği iklimi anlamayı deneyebiliriz. O halde, XVII. yüzyılda, Osmanlı'da bir çöküş durumu şarttır ve eliti ise son derece kötümser ve kaderci olmak zorundadır. Bir İbn Haldun'a muhtaçtılar ve Haldunist oldular.

XVII. yüzyıldadır, muhafazakar kalemler tarafından telif edilen ve Osmanlı sultanlarının günahlarını aklamayı üstlenmiş bir kitapta, "Bağdat Fatihi, Gazi, Sahip-Kıran ve benzeri unvanlarla anılan ve ancak 28 yıllık bir ömür süren IV. Murat" ibaresi son derece dikkat çekici olmalıdır; çünkü, Dördüncü Murat'ın bu sıfatları, az çok okumuşlarımızın son derece meçhulü'dür.[60] Murat, bu kitabın tekzip etmeyi denediği ve hep doğru sayılan bazı yakıştırmalarla biliniyordu; "cinsi sapık" veya "sefih", kana doymayan bir "tiran" ve bir pehlivan, bunlar ve benzerleri hep yaygın olmuştur.

Ne kadar öğretici; çöküş varsa, övgüler ölçüsüzdür. Bunun tersi de anlamlıdır; övgüler ölçüsüz ise[61] çöküş var, demektir. XVII. yüzyıl bize bunu öğretiyor. Övgüler listesindeki "Bağdat Fatihi" çok şaşırtıcı olabilir, çünkü Bağdat'ın daha önce zapt edildiğini biliyorduk. Demek ki bu ikinci fetihdir; pek bilinmiyordu, çünkü, XVII. yüzyılın başlarında, İran Şahınşahı Abbas'ın, doğudan, Osmanlı İmparatorluğu'nu perişan ettiğini, tarih derslerinde, okutmamayı tercih ediyoruz. O sırada işte bu Murat tahttadır ve *İslam Ansiklopedisi*'nde ise şunlar yazılmaktadır:"Şah Abbas, İmam-ı Azam ve Abdülkadir Geylani gibi zevatın türbelerini tahrip ettirip, cami ve medreseleri ahır haline koydurmuş, katliamdan kurtulan sünnilerin çoğunu muhacerete mecbur etmişti."[62] Sadece uzmanların okuduğu bu ansiklopedide okuyoruz, Bağdat, İranilere geçmiştir.

---

60) Prof. Dr. A. Akgündüz-Doç. Dr. S.Öztürk, *Bilinmeyen Osmanlı*, İstanbul, 1999.
61) "Dev adam", filelerin sultanı, sultan, diva ve her gün yapılan ve bitmeyen "devrimler" bugünün Türkiye'sini tasvir etmektedir.
62) *İslam Ansiklopedisi*, cilt 2, s. 206.

Başka yerlerde de yazmıştım, "baga" ve "dad" sözcüklerinden oluşuyor, birincisini biz "baha" sözcüğü ve ikincisini de "huda-dad" kelimesi nedeniyle biliyoruz, "dad", verme fiilinin past participle'dır, kuşkusuz İrancadan söz ediyoruz ve "baha" şimdi değer, yüksek değer, anlamını verse de eski İrancada ve Hint-Avrupa dilinde Tanrı anlamındadır. Bagdat, "Tanrı-Verdi" demektir ve Rusçada "bogdan", hem fonetik ve hem de etimolojik planda "bagdat" ile aynı sözcüktür. Tanrı-Verdi demek ise "biricik" anlamını vermektedir; bu "biricik kent", XVII. yüzyılın başında İraniler tarafından zaptedilmiş, yöneticileri işkencelerle katledilmiş ve *İslam Ansiklopedisi*'ne inanacak olursak kutsal yerleri ahıra çevrilmiştir. Bu, bir zillettir. Ve "Bağdat Fatihi", bu biricik kenti tekrar alırken Azerbaycan'ı vermeye razı olmuştu; 1639 Kasr-ı Şirin'dedir.

Osmanlıların bu belki kelimenin en geniş anlamında karanlık yüzyılı daha büyük bir sürprizle başlamıştı; genç bir sultan, Genç Osman, tahtından alınıp boğulmuştu ve bu ilk kez olmaktadır. Aynı yüzyıl sona yaklaşırken, 1683 yılında İkinci Viyana Bozgunu zuhur etmişti, 1699 yılında ise her bakımdan utanç verici Karlofça Muahedesi var. Karlofça ile batıdan çekilme ve Kasr-ı Şirin ile de doğuda duraklama var; Avrupa'yı üstün ve İran'ı eşit sayma yüzyılıdır. Artık bundan sonra Osmanlı de facto küçük bir devlettir; bunu bir kimlik saymaya başladığını teşhis edebiliyoruz.

Başı ve sonunu kabaca çizince, ortasına Sabetay Sevi'nin mesihlik ve kurtarıcılık iddialarının yarattığı karmaşayı koyabiliyoruz. Birazdan göreceğiz, Sevi bu yüzyılda ortaya çıkan tek mesih adayı değildi; ancak, bizim çalışmalarımıza kadar, resmi tarihte izine rastlayamıyoruz.

Sabetay Sevi'den önce Deli İbrahim dönemini ve Dördüncü Murat despotizmini görüyoruz; Dördüncü Murat'ı kan dökmede, bizim tarihlerimizde, reformatör sayılan Köprülü Ailesi tiranlığı ile mukayese edebiliriz. Tarihimizin belki de hiçbir döneminde bu karanlık yüzyılda olduğu kadar, keyfi olarak, kelle uçurulmamıştır; Murat mı Köprülüler mi öndedir, bunun için ayrı etütleri bekliyoruz.

Katkı 9

Cavit Baysun

OSMANLI'NIN ZİLLET ASRI: MUKADDİME

Bütünüyle XVII. yüzyılı yazmak, hem bu çalışmamın sınırlarının ve hem de benim hazırlıklarımın dışında kalıyor; ayrıca Batı Avrupa'da da bu yüzyılın yazılması gerektiğine inanıyorum. Şu anda birlikte yazmıyorum, ancak birlikte analiz edebiliyorum, böylece, Osmanlı için, "zillet" döneminin başladığını daha net görebiliyoruz.

Öyle sanıyorum, sadece Osmanlı vakanüvisleri değil Cumhuriyet dönemi tarihçileri de güvensizliği hak ediyorlar. Güvensizlikte istisna olduğunu sanmıyorum; Profesör Baysun'unki, *İslam Ansiklopedisi*'ne bir maddedir ve yalnızca uzmanlara hitap ettiğini biliyoruz. Başlık ve ara balıkları ben koydum.

Dördüncü Murat ve Aziz Mahmut Hüdai

Murat IV, cülusun ertesi günü Ebu Eyyub türbesinde, Üsküdari Aziz Mahmut Efendi[1] eli ile, kılıç kuşanmış, beş gün sonra da sünnet edilmiştir. Devleti bilfiil idare edemeyecek yaşta bulunduğu seneler zarfında kendisine Valide Sultan'ın vesayet ettiği ve sadaret makamına yükselenlerin nüfuzu yürüdüğü cihetle, bu devrin hadiselerine Murat IV'un pek tesiri olmamış, git-gide her işe karışarak, nihayet imparatorluğun idaresini tam manası ile ele alması Receb Paşa'yı bertaraf edip, zorbaları tenkil ettiği Şevval 1041, Mayıs 1632'den itibaren başlamıştır.

Cülustan sonra sadarette bırakılan Kemankeş Ali Paşa'nın saltanat tebdilinde amil olanlara has bir gurur ve azamet ile, hükümete müstakil denebilecek şekilde hakim olup, rüşvet ve irtikap yolunu tutarak, kendisini ikaz eden Yahya Efendi'yi azl ve rakiplerini izaleye çalıştığına,

sözünden dönüp, cülus bahşişi isteyen kapu-kulunun arzusunu yerine getirmek için, iç hazinedeki altın eşyadan para kestirildiğine, eyaletlerde yer yer isyan ve tegallüplerin sürüp-gittiğine bakılırsa, o esnada Osmanlı İmparatorluğu'nun ne kadar müşkül durumda olduğu anlaşılır.

Doğudan Şah Abbas Yürüyüşü

Bagdat'ın istirdadına pek ziyade ehemmiyet verdiğini gördüğümüz Murat IV, bu işe Çerkez Mehmet Paşa'nın halefi Hafız Ahmet Paşa'yı memur etti. Hafız Paşa'nın aylarca süren Bagdat muhasarası esnasında, kale iyiden iyiye tazyik edildiği gibi, Şah Abbas'ın Diyale Nehri tarafından gelen ordusu ile Osmanlı kuvvetleri arasında birçok çarpışmalar vuku buldu. Bilhassa 12 Ramazan 1035 de 7 Haziran 1626, Osmanlı metrisleri önünde cereyan edip Katip Çelebi'nin bizzat şahit olduğu muharebede fırtınanın toz bulutları, Osmanlı hezimetini gizlemiş ve askerin ricatını mümkün kılmıştır.

* * *

Diğer taraftan Abaza Mehmet Paşa, Ahıska'yı kuşatan İranlılara karşı serdar olmak istediği halde, arzusu yerine getirilmeyince, Erzurum civarındaki Osmanlı kuvvetlerine taarruz ve onları perişan edip, kaledeki yeniçerileri kılıçtan geçirmiş(ti).

* * *

Bir müddet sonra, 18 Şevval-10 Haziran 1629, başlayan seferde, Hüsrev Paşa, geçtiği yerlerde dehşet saçarak ilerledi. Yaşına ve başına bakmadan öldürdüğü adamlar arasında Koca Durmuş Bey gibi bahadırlar ve Karaman Beyi Magrav Paşa gibi devlete hizmet etmiş adamlar da var idi.

Kaos veya Doğu Despotizmi

Murat IV, bu devrede İstanbul'daki askerin zorbalığı, onu kendi menfaatlerine alet eden devlet adamlarının tahakkümü ve eyalet isyanla-

rı gibi çeşitli gaileler ile başa çıkacak durumda değil idi. Cülusundan sonra birbirini müteakip ayaklanmalar olmuş, mesela 1625'te Defterdar Yahni-Kapan Abdülkerim Efendi, ertesi sene, Recep Paşa'nın tahriki ile, ihtiyar ve dirayetli vezir Gürcü Mehmet Paşa öldürülmüş(tü). Karasi'de Cennet-oğlu, hükümet kuvvetlerini dağıtacak kadar kudret peyda ettikten sonra nihayet mağlup edilerek Manisa'da idam edilebilmiş idi. Bu gailelere Kırım'daki karışıklıklar ve Kazak taarruzları intizam ediyordu.

Genç padişah, yaşı ilerledikçe, işleri kızlar ağası Mustafa Ağa'nın yardımı ile yürüten Valide Sultan'ın vesayeti ağır gelmeye başlıyor, kuvvetli bir iradeye ve dirayete malik olduğunu ıspat eden, ara-sıra kıyafet değiştirip, şehirde dolaşarak, her şeyin künhüne vakıf olmaya çalışan Murat IV devletin idaresini ele almağa hazırlanıyordu. Kösem Sultan'ın oğlunda gördüğü bu temayülden korkarak onu eğlenceye sevkettiği ve hediyeler ve şenlikler ile avutmağa uğraştığı anlaşılmaktadır.

* * *

Nihayet kaymakam Recep Paşa tarafından tahrik edilen zorbalar, 16 Receb 1041- 7 Şubat 1632 günü At-Meydanı'nda toplanıp üç gün arka arkaya saraya giderek, Sadrazam Hafız Ahmet Paşa, Şeyhülislam Zekeriyazade Yahya Efendi, Yeniçeri Ağası Hasan halife ve musahip Musa Çelebi dahil olmak üzere, padişahın en yakın adamlarından 17 kişinin başlarını istediler.

* * *

Recep Paşa, sahte bir teessür içinde, asilerin istediği kimseleri kendilerine teslim hususunda Murat IV'ü iknaya çalışırken, padişah vaziyetin vehametini anlamış ve daha evvel mühr-i hümayunu iade ile saraydan uzaklaşmış bulunan Hafiz Paşa'ı getirterek, ricası üzerine, onu idam ettirmeyip, zorbalara teslim eylemiş idi. Hafiz Paşa'nın saldıranlardan birini bir yumrukta yere serdikten sonra, hançer ile delik deşik edilerek öldürüldüğünü gören Murat IV intikam almağa ahd ederek ağlaya ağlaya dairesine çekildi.

* * *

19 Şaban-11 Mart günü Husrev Paşa'nın başı geldiği haberi yayılınca, kendini gösteren hoşnutsuzluk ertesi günü yeni bir isyan şeklini iktisab etti; yine At-Meydanı'nda toplanıp, Topkapı Sarayı'na giderek, Murat IV'e ayak divanı yaptıran ve Hasan Halife, Musa Çelebi ile Defterdar Mustafa Paşa'nın öldürülmesini isteyen zorbalar bu defa padişaha itimatları kalmadığını ve şehzadeleri, Bayezid, Süleyman, Kasım, İbrahim'i, kendisine emniyet edemeyeceklerini söyleyerek, görmek üzere, onları Babüssade önüne çıkartılar.

Şehzade Bayezid ile Süleyman'ın, bu hareketin hayatlarını tehlikeye koymak demek olduğu yolundaki sözleri hiçbir tesir yapmamış ve padişaha itimatsızlık göstermekte ısrar eden asiler, tatmin için, Recep Paşa ile Ahizade'nin şehzadelere kefil olması icap etmiş idi. Bundan sonra zorbalar, ikide bir şunun bunun başını istemek üzere, saraya gitmeyi âdet edindiler. Hasan Halife, Defterdar Mustafa Paşa, hayatının bağışlanması hususunda padişahın Recep Paşa'ya emanet ettiği ve Canbuladzade Mustafa Paşa'nın da kefil olduğu Musahibzade Çelebi, birer birer katlolunarak, At-Meydanı'ndaki ağaca asıldılar.

İsyan: Siyasi mi Sosyal mi?

İstanbul'da müsellah ayak takımı güruhları dolaşarak, soygunculuk ve zengin evlerini yangın tehdidi altında haraca bağlamak, türlü rezaletler çıkarıp, para ve eşya söktürmek, edebe mugayir hareketlerde bulunmak suretiyle, halkın huzur ve rahatını kaçırıyordu. O karışık devreyi anlatan Naima, bu hususta fazla söz söylemekten çekinerek, "zikri müstehcendir" demekle iktifa eder.

* * *

Filvaki sadrazam, etrafına pek çok "saruca ve sekban" toplayıp, Balıkesir, Bergama, Karasi, Manisa ve benzerinde tegallüp ederek, Midilli Adası'na da el uzattıktan sonra, bilahare Bergama Kalesi'ne tahassün eden ve Küçük Ahmet Paşa'ya teslim olarak, Boğaz İçi'de İstavroz Bahçesi'nde, padişahın emri ile idam edilen İlyas Paşa'nın isyanından dolayı da şüp altında idi. Murat IV, 28 Şevval 1041-18 Mayıs 1632 günü

divandan sonra Recep Paşa'yı içeri çağırdı, yakınlarını öldürttükten başka, kardeşlerine kefil olduğunu unutmadığı nikrise mübtela sadrazamı da "gel, bakalım, topal zorba-başı" hitabı ile karşılayıp, zimmetini tebriye etmek için söylemeğe kalkıştığı sözlerden büsbütün hiddete gelerek, onu derhal boğdurdu ve cesedini saray kapısının dışına, maktülün mütadı veçhile birlikte getirdiği zorbalar güruhunun önüne bıraktırdı; sadaret vazifesini de Tabanı Yassı Mehmet Paşa'ya tevdi etti.

* * *

Murat IV'ün korkunç hakimiyeti devresinde vuku bulan haksızlıkların had ve hesabı yok ise de, onun müzmin bir şekaveti izale ettiği, halkın başına bela kesilenleri sindirip, sukuta yaklaşmış bir devleti, hiç değilse asayiş ve emniyet bakımından, kalkındırdığı da inkar edilemez.

Kadızadeciler Partisi

Bu yangın pek çok dedikodulara, bilhassa kahvehanelerde ileri geri konuşmalara yol açtığından, kahve ve tütünü haram sayan Kadızade Mehmet Efendi'nin teşviki ile, Murat IV, tütünü yasak etti ve "mecma-ı zürefa" olan kahvehaneleri yıktırıp, yerlerine bekarlara, debbag ve nalbantlara mahsus odalar yaptırdı. Tütün ve afyondan nefret ettiği rivayetine rağmen içkiye ifrat derecede düşkün olan bu padişah, mutaassıp tabakanın temayülüne uymağı, dahili siyaseti için, müsait fırsat addetmiş idi.

Padişah, amansız bir mücadeleye girişmekle beraber, devlet ricali arasında bile hüküm süren tütün iptilasının önüne geçemedi. Gece sokak sokak dolaşarak, yatsıdan sonra fenersiz gezenleri, damlarına çıkıp bacalarından tütün kokusu aldığı evlerin sahiplerini, hatta üstlerinde tütün içmeğe mahsus eşya bulduğu kimseleri derhal öldürtmekle, her sabah iki maktul cesedine rastlayan İstanbul halkının nefret ve dehşetini celbetmekten başka bir şey kazanamadı.

Murat IV 1633'te, Bursa seyahatine çıkarak av vesilesiyle uğradığı İznik'in kadısını astırmakla, ilmiye ricalinin bu gibi cezalardan daima masun tutulduğunu bilen ulema arasında derin bir heyecan uyanmasına sebep oldu.

* * *

Bir Recep'te gittiği Bursa'da beş gün kaldıktan sonra, ava çıkmış bulunan padişah, şehre dönmeden, hemen İstanbul'a gelip şeyhülislamı azil ve Kıbrıs'a nefyetti; fakat gazabını, belki de beslediği kini yenemeyerek, gemi fırtına yüzünden daha Marmara'da iken, onu Küçük Çekmece sahilinde karaya çıkarttı. Kendisi de, beraberinde Abaza Mehmet Paşa bulunduğu halde, o civara gelip bu gibi işlerde istihdam ettiği bostancı başı Duca Mehmet Ağa'ya verdiği emir ile, Ahizade'yi boğdurdu.

* * *

Bu arada Murat IV tarafından devrin mühim simalarından İstanbul kadısı, bilahare şeyhülislam Kara-Çelebizade Abdülaziz Efendi'nin payitahtta yağ kıtlığından mesul tutularak boğdurulup denize atılması emri verildiğini kaydedelim.

Doğuda ve Batıda Zillet

Lehitantan ve Kazak meseleleri dolayısıyla, İran işlerini ele almayı geciktirdiği ve buna Edirne dönüşünde girişeceğini bildiğimiz Murat IV, bir zamandan beri en yakın adamı olarak yanında bulundurduğu Abaza Mehmet Paşa'yı ve müteakiben çok sevdiği Şair Nef'i'yi öldürtmek gibi izahı çok güç iki harekette bulundu.

Şair Nef'i'den Sonra Şehzade Bayezid ve Süleyman

Bu esnada padişahın kardeşlerini izaleye başladığı ve İstanbul'da bulunan Şehzade Bayezid ile Süleyman'ı öldürttüğü bilinmektedir.

XVII. Yüzyıl: Mesihler Asrı

Bu arada Murat IV, mehdilik iddiası ile ortaya çıkıp, Eskişehir ahalisini haraca bağlamaya kalkışan ve hükümet kuvvetlerini 7-8 bin adamı ile mağlup eden Ahmet'i, bazı kaynaklarda takındığı isim ile İsa, üzerine silahdarını gönderip yakalatarak 4 Safer 1048-17 Haziran 1638 günü vardığı Konya'da idam ettirdi

* * *

Murat IV devrinin başından sonuna kadar Kırım Hanlığı'nın karışık durumu ve Kazak taarruzları, Osmanlı Devleti'ni uğraştıran başlıca gaileler arasında yer almakta ve bunlar Osmanlı-Leh münasebeti, Erdel hadiseleri, İran muharebeleri ile birlikte düşünülecek olursa, meselenin ehemmiyeti daha iyi anlaşılmaktadır. Devlet XVII. asırdaki saltanat tebeddülleri, sipahi, yeniçeri ve eyalet isyanları yüzünden, bocalarken, Kırım'da bazı hanlar arasındaki rekabet mücadeleleri ve bunların takındıkları asi tavırlar vaziyeti daha da gerginleştirmiş idi.

* * *

Murat IV devri, alim, şair, nasir, tarihçi velhasıl muhtelif sahalarda yetişmiş fikir adamları bakımından, Osmanlı Devleti'nin en dikkate şayan bir devresi olmuş, siyasi hadiseler kadar, belki ondan da fazla, bu cihetten de tetkiki gerekli bir mevzu teşkil etmiştir.

Doktrin Savaşları

Murat IV devrinde de vaaz kürsülerinden Kadızade Mehmet Efendi'nin tarizleri duyuluyor ve bu zat düzgün ve müteessir konuştuğundan pek çok dinleyici buluyordu. Halvetiler ile Mevlevileri "tahta tepenler, düdük çalanlar" diyerek tezyif eden ve bahs-i makulata geldikçe, bilmediği bu mevzuların lüzumsuzluğunu söyleyen[2] Kadızade'ye karşı Sultanahmet Camii vaizi Sivasi Abdülmecit Efendi ve Galata Mevlevihanesi postnişi İsmail Dede, evliyayı inkar edip tarikat aleyhinde bulunanların mülhid ve zındık olduklarını ileri sürerlerdi.

* * *

Katip Çelebi, ulema ve meşayihi ihtilafa düşüren meselelerin başlıcalarını hülasa eder. Bu meseleler, Hızır'ın hayatı, teganni, raks, tasliye ve tarziye, tütün, kahve, bunların haram, mekruh veya mübah olduğu, berş ve afyon, ebeveyn, baisten evvel ölen peygamber ana ve babalarının mümin addolunup olmayacağı, Firavun'un imanı, Muhyattin Arabi, Yezid'e lanet, bidat, peygamberden sonra zuhur eden, binaenaleyh haklarında hadis ve sünnette işaret bulunmayan âdetler hakkında, kabirleri ziyaret, Regaip, Berat ve Kadir namazlarını cemaat ile kılmak, musalaha, inhina, emri bil maruf ve nehyi anil münker bunların mutlak surette vacip olup olmadığı, din, şeriat ve millet kelimeleri ayrı manalara gelmekle beraber, bazen müteradif olarak kullanıldığına göre "Muhammet ümmetinden birinin İbrahim milletindenim demesi caiz midir" (suali ve benzeri) bahislerden ibarettir ve riyaziye gibi bilimlerle uğraşmak da bu aradadır.

* * *

Tasavvuf erbabı tarafından yazılan eserlerde Kadızade "müteşeyyih" gösterilmekte ve onun bir kısım ehl-i sünneti fasik olarak suçlandırmakla iftihar ettiği kaydedilmektedir.

---

1) İstanbul'da bir kısım seferadların mezarlığı olarak bilinen Bülbülderesi, "Fevziye Hatun Camii'nin yan tarafında bulunmaktadır." Ahmet Almaz, mezarlık ve cami hakkında şu bilgileri eklemektedir: "İlk olarak sol taraftaki Asadar Baba Türbesi dikkatimizi çekti. Türbenin üzerinde aynı zamanda Fevziye Hatun Camii'nin banisi Asadar Baba'nın Pir Aziz Mahmut Hüdai Hazretleri'nin müridi ve asadarı olduğu yazmakta.(H. 1038, M. 1627)" Bunu, Almaz'ın çalışmasından aktarıyorum. yk.
Ahmet Almaz, *Tarihin Esrarengiz Bir Sahifesi*, İstanbul, 2002. s. 144.

2) C. Baysun, burada çok açık ölçüde tarafgir görünüyor; Kadızade o tarihte tarikatlara savaş açmıştı; cami kürsülerinden bir tür tarikat vs "saf" İslam mücadelesi vardı. Kadı-zade bu savaşta bir tarafın şefidir. Zilfi, kısmen bu savaşı da incelemiş durumdadır. Madeline C. Zilfi, *The Politics of Piety – The Ottoman Ulema in the Postclassical Age* 1600-1800. Bibliotheca Islamica- Minneaplois, 1988.
Cavit Baysun, *Murat IV, İslam Ansiklopedisi*, Cilt 8.

Güzel, XVII. yüzyılı "mesihler asrı" sayabilir miyiz; en azından birden fazla mesih çıktığını biliyoruz. Ayrıca Kadızadeciler hareketini not etmek durumundayız; her türlü tarikata karşı içinde şiddet de barındıran bir muhalefet başlamıştı, kaotik bir dönemdi ve aynı zamanda, teknik anlamda, "demokratik" diyebiliriz. Önemli camilerin vaaz kürsüleri çok şiddetli hitabelere sahne oluyordu, pek çok üniversiter düzende göremediğimiz yoğunluktadır; Kadızadeciler, İslamın tarikatsız dönemine dönülmesini savunuyorlardı. Tarikatların hepsi mistik idiler.

Hem mesih frekansının yükselişinin ve hem de tarikatların yayılmaya başlamasının aynı tarih kesitine denk düşmesini tesadüf sayamıyoruz; her ikisi de umutsuzluğa ve ümit açlığına işaret ediyorlar. Mesihler varsa ve mistisizm yükseliyorsa, yenilgiler, yoksullaşma ve kötümserlik zamanı olması gerekiyor; Anadolu'da tarikatların kök salma tarihini, Cengiz işgali ile birleştirebiliyoruz. Büyük, dinsel-mistik halk isyanları da bu tarihtedir; hem Yunusculuğun ve hem de Mevleviliğin hemen sonra yükseldiğini görüyoruz. Babai isyanları, Cengiz sürülerinin zülum yaptıkları zamandadır; bu isyanlarda da mesih figürlerine rastlıyoruz.

Daha yeni araştırmalara kadar, "mesihler asrı" nitelemesinin abartılı olduğunu kabul ediyorum; ancak hem Musevi ve hem de İsevi mesih tespit edebiliyoruz. Kötümser bir dönem olduğu kesindir; Osmanlı eliti, büyük düzensizlik ve yenilgiler içinde derin bir yeise düşmüş haldedir, artık bunu çıkarabiliyoruz. Mesihlerin ve tarikatların dışında bulabildikleri ise İbn Haldun olmaktadır; sarılıyorlar ve asılı kalıyorlar.

Ama mesihler yine de bir kurtuluşu haber verirken İbn Haldun, çöküşün kabulünü vaaz ediyordu ve aslında kaçınılmaz olduğunu anlatıyordu. İşte iki yüz elli yıla yakın bir zamanda hiçbir etki yapmamış ve iz bırakmamış bu Mağribi tarihçi, tam bir karamsarlık yüzyılında, çaresizliğin hüküm saldığı bir dönemde, ilk kez Katip Çelebi tarafından keşfediliyordu. Arkasından tarihçi Naima Efendi, İbn Haldun'u Osmanlı elitine kabul ettirerek, onları rahatlatıyordu, bir tür trankilizan hap diyebiliyoruz. Hatırlatmak yerindedir, Engels, ihtiyaç keşfin anasıdır, demişti ve Osmanlı eliti için İbn Haldun'u keşfetmek bir ihtiyaç idi, şimdi anlıyoruz. Haldunizmi yaratan ihtiyaç'tır.

Fakat bu kadar değil, Batıda Orta Çağ geride kalmıştı, Osmanlı henüz içinde yaşıyordu; nakil yöntemi, mantığın yerini almaktadır. Dolayısıyla Os-

manlı elitinin İbn Haldun'u keşfetmesini abartamayız; Katip Çelebi'de ciddi bir irdeleme bulamıyoruz, İbn Haldun hakkında verdiği bilgilerin hepsinin yanlış olduğu artık gösterilmiştir. Üç cümle ile anlatılabilecek olan "asabiye" nazariyesini okuyup nakletmek yeterlidir; bu önemli araştırıcıya, Katip Çelebi'ye hiç yakışmamaktadır.

Bir yüzyıl sonra Pirizade Mehmet Saib Efendi, şeyhülislam da olmuştu, *Mukaddime*'yi çevirmeye başladıysa da tamamlayamadı. Tamamlanması için bir asır daha sonrasını ve Tarihçi Cevdet Paşa'yı beklememiz gerekiyor; o kadar öyle ki, Hilmi Ziya Ülken, Cevdet Paşa'nın yaptığı en önemli işin, "Tarih-i Cevdet" bir yana, "İmparatorluğun yıkılışının en parlak izahı" saydığı *Mukaddime*'yi çevirmek olduğunu kaydetmektedir.[63] Ülken, ayrıca, "Cevdet Paşa'nın asıl işi Tanzimat'ın boşluklarını doldurmaktı" diyor ki, en azından fazla lütufkar ve aşırı nazik bir değerlendirme olduğunu not etmek zorundayız. Cevdet, Tanzimat reformlarına karşı idi; tutucudur ve kendisiyle tutarlıdır, çünkü, Tanzimat, son iki yüzyılın, Cumhuriyet reformasyonu da dahil, en radikal hareketidir. Bu nedenle, tutucu Cevdet Paşa'nın, *Mukaddime* çevirisi ile, yenilik hareketlerini frenlemek istediğini düşünmek daha makul görünüyor; ölüm kaçınılmaz ise ameliyatlara ne gerek var, Cevdet'in mesajı bu olmalıdır, yenilikleri ve yenilikçileri sevmediğini biliyoruz.

Cevdet Paşa çağını da, sufizmin yeniden yükseldiği bir dönem sayabiliriz; yeni bir mesih hareketi bilmiyoruz, ancak, Türkiye'de Masonizm'in tohumlarının atıldığı, hücre ve localarının kurulduğu bir tarih olduğunu biliyoruz. Yalnız bu dönemde siyasal kurtuluş hareketleri de doğmaya başladığı için Haldunizm, etkisizliğe mahkum kalıyordu; Genç-Osmanlılar ve Jön-Türkler, çıkışları ve varlıklarıyla, Haldunizmi reddetmiş oluyorlar. Çünkü, reforme ederek ve değiştirerek yaşatmak istiyorlar; İbn Haldun'da bu yoktur.

Güzel, demek ki, burada bir netliğe yaklaşabiliyoruz; Türkiye düşünce tarihinde İbn Haldun, bir kez değil iki kez moda olabilmiştir. Tarihçi Zeki Velidi Togan, ikinci modayı kendisinin başlattığı iddiasındadır, yazdıklarından bu izlenimi alıyoruz. Togan, bu iddiasını 1914 tarihli bir makalesine dayandırıyor ve Cumhuriyet döneminin ilk İbn Haldun uzmanlarından Profesör Fındıkoğlu Ziyaettin Fahri de, 1922 yılında, Togan'ın bu makalesi üzerine, "Naima, Cevdet Paşa vesaire İbn Haldun'un nazariyelerini münevver Şarklı-

63) Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, 1966-1979, İstanbul, s. 70.

lar sıfatıyle ele almışlarsa da, Zeki Velidi bunu Garbın felsefesi ve içtimai cereyanlarıyla yakından tanışmak neticesinde şayanı dikkat bir surette izah etmiştir" yollu not düşüyordu. Buradaki Şark vs Garb zıtlığının temellerini anlamakta güçlüğüm var; fakat Velidi Togan, İbn Haldun'u kamu yönetiminde laik yaklaşımın öncülerinden saymaktadır, Fındıkoğlu'nun ilgisini bu noktanın çekmiş olması mümkündür.

Togan'ın laisizm başlığı altında açıklamaya çalıştığı eğilim Arabizmden uzaklaşmak mı, bunu görmek durumundayız. Bundan önce, ben burada, bu nev-i şahsına münhasır tarihçimizin, *Sırlar*'da Togan üzerine bir bölüm var, İbn Haldun analizini özetlemek istiyorum; talihimiz var, Togan bunu özet olarak vermiş haldedir. Bu özete, Togan, "İbn Haldun nazariyatının burada ehemmiyetle üzerinde durmak istediğim orijinal tarafı" yollu başlıyor ve ben devam ediyorum. 1) Tarihte intikad ve illiyet yolunu tutmuş ve bunda iktisadi ve coğrafi amillere yer ayırmış olması, insanı, "bittabi medeni" ve "içtimai hayatı zaruri" gördüğü halde devletin dinle kaim olmadığı fikrini ileri sürerek, devlet idaresinde teokratizmi reddetmiş olması, 2) enerji kaynakları tabii halinde bulunan unsur sıfatıyla göçebe unsura devletlerin ve medeniyetlerin teşekkülünde mühim rol atfetmesidir. İbn Haldun dindar bir Müslüman olduğu halde, dünyayı dinden ayırmayı bilmiş ve böyle düşünen bir müverrih, yüksek iman'ın en iyi tarifini yapmış, "hayat-ı içtimaiye dinle kaimdir ve şeriatsız siyaset olmaz" fikrinde olanların fikrini reddetmiş ve ayrı iki müessese kapasiteleriyle, "saltanat ile hilafetin vazifelerini anlatmıştır."[64] İbn Haldun'u, böyle değerlendirmek, Togan'a mahsustur ve bu vesileyle tekrar not edebiliyoruz; İbn Haldun'u her yüceltme bir diğerinden ayrılmaktadır. Övgü var ve çok, ancak ittifak yok; bunu netlikle formüle edebiliyorum.

Devamla, Velidi Togan, 1914 makalesinde not ettiği bir nokta görüyoruz, bu makale, "İbn Haldun'un Nazarında İslam Hükümetlerinin İstikbali" başlığını taşıyordu, İbn Haldun'un, "Türkler için hilafet ve teokratizm fikrinden" ayrılmayı savunduğunu ileri sürebilmektedir; bu da İbn Haldun'u, nerdeyse Cumhuriyet kurucularına bir rehber haline çıkarmak anlamındadır. Bu düşüncelerin Osmanlı'nın son zamanlarında tartışıldığını düşünebiliyoruz; To-

---

64) Prof. Dr. A. Zeki Velidi Togan, *Tarihte Usul*, ikinci baskı, 1969, İstanbul, s. 163.
Profesör Togan'a haksızlık yapmak istemem, Velidi, "İbn Haldun asıl eserinde bir rivayetçi olmaktan ayrılmamışsa da" demekle, yedi ciltlik *El-İbar*'ın önemsiz olduğu yollu genel yargıya katılmaktadır. ibid., s. 158.

gan, bunu teyit ediyor ve düşüncelerine karşı çıkanların yanında savunanların olduğunu da haber vermektedir. "Bu makale Türkiye'nin bazı İslamcı münevverleri arasında kötü akisler uyandırmış ve aleyhimde bazı neşriyat yapılmış ise de, Avrupa fikrini gerçekten benimsemiş olan diğer bir kısım münevverlerin bunu iyi karşılamış olduğunu de 1931 senesi kışında Atatürk'ten, Siirt Mebusu Mahmut'tan ve Dr. Tevfik Rüştü Aras'tan öğrendim"; bunları da Togan kaydediyor[65] ve biz, bu vesileyle Büyük Kurtarcı'nın Büyük Harp arefesinde ve sırasında her tür entelektüel ve bilimsel tartışmaları da takip edebildiğini öğrenmiş oluyoruz.

Fındıkoğlu Fahri de son derece dikkate değer bir aydın idi, üniversite profesörünün temel görevlerinden birisinin de genel olarak ammeyi aydınlatmak olduğunu biliyor ve uyguluyordu; Soğuk Savaş yıllarında Sosyalizm üzerine olduğu kadar İbn Haldun hakkında da kitap yazıp bastıran ender üniversite profesörlerimizden birisi olmuştu. Verimli ve aydınlatıcı idi, aydınlatmaları arasında, İbn Haldun'a, "Türklerin dünyadaki ümmetlerin en büyüğü olduğunu ve beşer cinsleri arasından onlardan başka ayrıca büyük bir cinsin bulunmadığını bil" sözünü mâl etmesi de var ki çok önemlidir.[66] Biz Türkler için çok sevindirici bir söz'dür, ancak, bunu veya bir benzerini İbn Haldun'da bulamadım ve bu tür iddialara da İbn Haldun üzerine basılı araştırmalarda rastlamadım. Demek ki tartışılması gereklidir.

Fakat devam etmeden önce Dr. Fleischer'den söz etmem yerindedir; esas olarak Gelibolulu Mustafa Ali üzerindeki çalışmalarından tanıyoruz. Ancak bu çalışmayı yaparken Osmanlı tarih yazıcılığı ve yazıları üzerinde yetkinleşmiş olduğunu görüyoruz; Dr. Fleiescher, İbn Haldun'un Osmanlı tarih yazıcıları üzerinde etkili olduğunu yanlış ve yanıltıcı bulmaktadır. Yerleşmiş bilimsel düşüncelerde İbn Haldun'un Osmanlı tarih yazıcılığını etkilediği, that Ibn Khaldun had a definite but undefined influence on Ottoman historiography, ve hatta Osmanlı tarih düşüncesini devrimcileştirdiği, that his ideas nearly revolutionized Ottoman historical thinking, pek yaygındır; Dr. Fleischer, bunları tümden tekzip etmekte ve bir haksızlık saymaktadır. Ek olarak bir de şunları yazmaktadır: "Fındıkoglu, p. 155, states without documentaion that Ibn Khaldun has, from the end of the Fifteenth century, 'both guided Turkish thinkers and

---

65) Ibid., s. 164.
66) Prof. Dr. Fındıkoğlu Z. Fahri, *İbn Haldun'da Tarih Telakkisi ve Metod Nazariyesi*, 1951, İstanbul, s. 13.

been subjected to their criticism.' According to A. A. Adıvar, Ibn Khaldun, Islam Ansiklopedisi V/2, İstanbul, 1968, 740, Muhammed b. Ahmad Hafız al-din al-Ajami, d. 957/ 1550-51, discussed Ibn Lhaldun in an encyclopaedic digest of sciences called Madinat al-ilm. In fact the work, properly Madinat al-ulm, contains no such reference. Ms Köprülü 1387. In his Tarihte Usul, İstanbul, 1969, p. 158, Zekji Velidi Togan avers that the noted scholar Taşköprüzade d. 1561 utlised Muqaddimah in his own Madinat al-ulm. Ms halet Efendi 791, of this work, the attribution of which to Taşköprüzade is most probably correct, refers neither to Ibn Khaldun nor to the Muqaddimah."[67] Dr. Fleiescher, Fındıkoğlu, Togan ve Adıvar'ın, kaynakları çok yanlış kullandıklarını, atıflarının yerlerinde bulunamadığını ve daha da önemlisi *Mukaddime*'yi okuduklarını iddia ettikleri yerlerde *Mukaddime*'nin olmadığını, elyazmalarına, adlarına ve sayfalarına parmak koyarak ileri sürüyor; benim ekleyebileceğim, tekrar ediyorum, İbn Haldun'un *Mukaddime*'de Türklere hakaret ettiğidir. *El-Tarif*'te övdüğü yerlerde ise Türkleri kastetmemektedir. Şimdi buradayız.

Bunları, daha ayrıntılı olarak yazmam gerekiyor mu, kuşku duyuyorum ve kendime, çok şematik ve özet olmayı öneriyorum. Öyleyse Doktor Fischel ile başlamak yerindedir; kaldı ki Fischel, *El-Tarif*'in, hiç olmazsa Timur ile ilgili bölümünü, Batı dillerine ilk çeviren ve çok titiz yorumlar yazan bir tarihçidir. Bir kez, buna, bir otobiyografi demekte pek tereddüt göstermektedir ve pek çok kısmında hiç de biyografik olmadığını, it is in many parts not 'biographical' at all, tespit etmekten geri kalmamaktadır.[68] Demek ki, bir "otobiyografi" dense de bundan uzaktır.

Peki nedir; Doktor Fischel, İbn Haldun'un burada yazdıklarını son derece selektif bulmaktadır, yazdıklarının doğru olup olmaması bir yana yazmadıklarının çokluğuna işaret ediyor; bir nedeni var, İbn Haldun, daha sonraki nesiller tarafından önemsenmeye önem veriyordu.[69] Böyle olunca yazdıklarına güven sorunu kendisini zorlamaktadır; Timur'u gördüğünü kabul ediyoruz.

Söyledikleri ise çok kuşkuludur, söylediğini yazdıklarının en azından bir

67) C. Fleischer, *Royal Aythoriry, Dynastic Cyclism and "Ibn Khaldunism" in Sixteenth Century Ottoman Letters,*
B. B. Lawrence, ed., *Ibn Khaldun and Islamic Ideology*, Leiden, 1984, p. 46-66, fn. 4.
68) Walter J. Fischel, *Ibn Khaldun's Autobiography in the Light of Externeal Arabic Sources*, Studi Orientalistci in Onore de Giorgio Levi ddella Vido, Rome, 1956, p. 286.
69) "It contains long historical excurses and surveys which have no relationship whatsoever to his personal life."

➡

bölümünün, söylemeyi düşündükleri olması da ihtimal dahilindedir; bu ihtimali ciddiye alanların olduğunu görebiliyoruz.[70] Bunu kaydetmekle birlikte tartışabilecek durumda değiliz, ancak, İbn Haldun'un, Timur'a söylediklerini kendisinin de pek önemsemediğini bilebiliyoruz. Çünkü, *El-Tarif*'in Doktor Fischel tarafından İngilizceye çevrilen kısmında şunu da bulabiliyoruz; because of this fear I composed in my mind some words to say to him (Timur) which, by exalting him and his government, would flatter him, İbn Haldun, Timur'dan korktuğu için, daha huzura çıkmadan önce kafasında bazı sözler dizdiğini, Timur'u yüceltmekle dalkavukluk yaptığını yazmaktadır.[71] Korkuyla mı yaptı; kendi isteğiyle surlardan, içerden dışarıya, Timur'un tarafına sarkıtıldığına göre pek korktuğunu söyleyemiyoruz, ancak, hem dalkavukça davrandığı ve hem de bir tür dilenci tavrı sergilediği kesindir.

Güzel, peki, böyle bir kimsenin, kariyerist olduğunu biliyoruz, Timur'un huzurunda Türkleri övmesi mümkün müdür; cevabı ne olursa olsun, bu soru zorunludur. Bir kez, Timur, Şam'a, Halep'i yıkarak ve daha önce Sivas'ı yerle bir ederek gelmiş haldedir. Timur, sonraları bizim Türk dediğimiz o zamanlar en fazla bir Rum Sultanı olan emirlikle kavgalıdır; bu halde, kariyerist İbn Haldun'un, Türkleri övmesini ve cihan egemenliğine aday göstermesini bekleyemeyiz.

Ayrıca o sırada "Türk" kavramının netlikten uzak olduğunu biliyoruz. Buluşma, 1401 tarihindedir ve 1402 tarihinde Timur, Küçük Asya sultanını hezimete uğratmış ve bazı rivayetlere göre kafese koymuştur. Diğer taraftan, İbn Haldun'un 1406 yılında öldüğünü biliyoruz; eğer, "Türk" sözcüğü ile Küçük Asya halkı ve emiri anlaşılıyor olsa, daha sonraki kuşaklara, bir büyük bilim ve devlet adamı olarak geçmeye çok önem veren İbn Haldun'un, Bayezid'in hezimeti üzerine, daha önce yazmış olsa bile bir düzeltme yapacağını düşünebiliyoruz. Bu takdirde, İbn Haldun, Timur'a Türklerden övgü ile ve müstakbel Sahip-Kıran olarak söz etmiş olsa dahi, maksadının başka olduğunu çıkarabiliyoruz.

"It seems to be rather a 'selective' account, written by the author, Ibn Khaldun, as he wanted to be seen and judged by posterity, thus concealing and omitting many aspects for reasons which are beyond our judgement."
ibid., p. 286-288.

70) "It may be, as M. Talbi conjentures, that Ibn Khaldun 'thought that he saw in Timulang the man of the centuries who possesed enough "asabiyah" to reunite the Muslim world and to give a new direction to history."
Bruce Lawrence, *Ibn Khaldun and Islamic Ideology*.
Bruce Lawrence, ed., *Ibn Khaldun and Islamic Ideology*, Leiden, 1984, p. 9.

71) Walter J. Fischel, *Ibn Khaldun and Tamerlane*, Universitry of California Press, 1952, p. 35.

Kaldı ki, o tarihte "Türk" olarak ne var; Oğuz'lardan bir kol Anadolu'ya gelip bir sultanlık kurdular, bu da "Rum Sultanlığı" veya "Selçuki Rum Sultanlığı" olarak biliniyordu ve 1243 yılında, Cengiz kuvvetleri önünde perişan oldular. Daha sonra Osmanlı Emirliği de, bu kez, kendisini Cengizid sayan Timur önünde dağılmıştı; eğer bunları "Türk" kabul ediyorsa, Türklere cihan egemenliğini layık görmesi imkansızdır. Mantıkdışı buluyoruz.

İbn Haldun'un *El-Tarif*'inde şu ifadeye de rastlıyoruz, "then one of the ships of Ibn 'Uthman, Sultan of Asia Minor, passed by us"; adını dahi telaffuz etmiyor, "İbn Osman, Küçük Asya Emiri" demekle yetiniyor, bu Osmanlı gemilerinden birisine binerek Gazza'ya geçişi nedeniyledir. İbn Haldun'un, bu Rum halkını önemsediğini gösteren hiçbir işaretine rastlamıyoruz.

Katkı 10

İbn Haldun

TİMUR'UN VAHŞETİ

İbn Haldun, bir Mağrib Hakimi'ne yazdığı mektubun bazı bölümlerini, *El-Tarif*'e almış haldedir. Burada Timur'u, bir eşi görülmemiş vahşet ve kıyım uygulayıcısı olarak gösteriyor. Aynı mektupta, Timur'un kendisini davet ettiğini de yazıyor ki, Dr. Fischel, *El-Tarif* çevirisine eklediği notlarda bunu mümkün ve muhtemel bulmamaktadır.[1] Huzuruna gelmeden önce Timur'un, İbn Haldun adında birisinin yaşadığını bilmesi, çok abartılı bir haber ve iddia sayılmaktadır.

Ayrıca İbn Haldun, Timur'dan, Şam halkı için aman elde ettiğini de iddia etmektedir; bu iddia da iki kez doğru bulunmamaktadır. Hem Timur, aman konusunu bir başkasıyla müzakere etmiş ve hem de katliamdan geri durmamıştır.

Tekrar ediyorum, İbn Haldun'un esas çalışmalarında Türklere öv-

gü yok ve hakaret var. Övgü olduğu iddia edilen *El-Tarif* ise bu'dur.

Bunları Doktor Fischel'in kitabından aktarıyorum.

* * *

"If you graciously ask about my welfare, it is excellent, thanks to Allah. Last year I went in the Sultan's party to Damascus when the Tatars, marching toward it from Asia Minor and Iraq with their king, Timur, had conquered Aleppo, Hama, Hims and Baalbek and ruined them all, and his soldiers had committed there more shamful atrocities than had ever been herad of before. The Sultan, Faraj, with his armies has hastened to the rescue of the country and arrived in Damascus first. He remined there facing him, Timur, about a month, then returned to Cairo while many of the emirs and cadis remained behind. I was among those who were thus left."

"I heard that their sultan Timur asked about me, so I had no choice but to meet him. I went out from Damascus to him, and was present in his council. He received me kindly and I obtained from him amnesty for the people od Damascus."

---

1) "From Ibn Arabshah's account of Ibn Khaldun's first meeting with Timur, it would appear that Timur had had no previous knowlwdge of Ibn Khaldun and could therefore not have asked Ibn Muflih about him. According to Ibn Arabshah, Ibn Khaldun beca me known to Timur only when he appeared before the conqueror, who, unaware of the identity of the various cadis, was moved to remark, on noticing the special and different garb of one of them, namely, Ibn Khaldun, 'This man is not from your country' (II, 64-9; Calcuta ed., p. 212-9".
Walter J. Fischel, *Ibn Khaldun and Tamerlane*, University of California Press, 1952, p. 68.

Tekrar da olsa not etme gereğini duyuyorum, Doktor Fischel, *El-Tarif*'in, "Et-Tarif" olarak da translitere ediliyor,[72] tümünü çevirme gereği duymamıştır; bu, ilgi çekici bulunmadığı anlamına gelmektedir, gerçekten sayfalarca atalarının şeceresini çıkarmış ve yine tarih açıklamaları yapmış haldedir. Buna mukabil, yıllar sonra, Mağribi araştırıcı Abdesselam Cheddadi'nin, *Tarif*'in tamamını ve bu kez, "Batıdan ve Doğudan Seyahat" başlığı ile Fransızcaya çevirerek yayımladığını görüyoruz. Dr. Cheddadi, yararlı bir iş yapmıştır; çünkü, en azından Fransızca okuyabilenlerin, bu otobiyografinin tümünü değerlendirme imkanı doğmaktadır; şaşırtıcı ölçüde yoksul kaldığını tespit edebiliyoruz.

Öyle anlaşılıyor, "Otobiyografi", açılmış adı "Kitab-ı İbar va-Divan el-Mubtada' val-Habar fi Eyyam el-Arab val-Acem val-Berber va men asarahum min-devi s-Sultan el-Akbar" olan *Kitab-ı el-İbar*'a ek olarak yazılmıştır. Bunun başlığı, "Et-Tarif bi İbn Haldun mu'ellif el-Kitab" ise de, bir yerde, sayfaların birisinin kenarında, İbn Haldun'a ait "va Rihlatuhu garben va-şarken" notu okunuyor; Dr. Fischel bu notu, "and his journey to the West and to the East" olarak anlarken, Dr. Cheddadi, "Le Voyage d'Occident et d'Orient" olarak çeviriyor. "İbn Haldun'un Garbe ve Şarka Seyahati" diyebiliyoruz.

Doktor Cheddadi, İbn Hladun'u abarmakla birlikte *Tarif*'i abartma eğilimi göstermemektedir; tam tersine, certes, de ce récit, on a déploré la pauvreté en resnseignements proprement biographique, *Tarif*'in, has anlamda biyografik malumat açısından pek fakir olmasına teessürlerini ifade etmektedir.[73] Bununla birlikte, İbn Haldun manyasını daha da tahrik etmese de, bizim buradaki tartışmamız açısından, Cheddadi'nin çalışmasını son derece değerli buluyorum, teşekkür borcumuz var.

İbn Haldun, *Tarif*'te bir yerde, Kahire için de övgülerine sınır tanımamaktadır; "dünyanın metropolü, evrenin bahçesi, milletlerin toplanma yeri, mahşer, İslamın ulu yeri, İktidarın merkezi", bunları sayıyor. Güzel, ancak, İbn Haldun, bu en güçlü tahta, Güçün merkezine, Türklerin oturduğunu sık sık

---

72) Doğrusu bu ikincisidir, Arabi yazım kurallarına göre, el'in, "et" olarak değişmesi gerekiyor, ancak çeşitli kaynaklarda bir titizlik bulamadığım için her ikisini de kullanıyorum. "Cami üt-Tevarih" ile *Cami el-Tevarih* de aynı durumdadır.

73) İbn Khaldun, *Le Voyage d'Occident et d'Orient*, traduit de l'arabe et présenté par Abdesselam Cheddadi, Sinbad, Paris, 1980, p. 20.
Cheddadi'nin Unesco için yazdığı bir incelemesi de övgülerini haklı çıkarmamaktadır.
A. Cheddadi, *Ibn Khaldun*, Perspectives, Vol. XXIV. No 1-2, 1994.

tekrarlamaktadır ve ayrıca, "les débuts, mabda, de la dysnatie turque remontent aux Ayyoubides" diyerek Kahire'deki Türk hanedanının başlangıcını Eyyübi'lere kadar uzatabilmektedir.[74] Demek ki, dünyanın en büyük kentinde, evrenin bahçesinde Türkler hükümrandırlar. Yeni bir keşif olmasa da İbn Haldun'un da bunu görmüş olması ve bizim de bunu görmemiz, önemlidir. Buna bir de şunu ilave edebiliyoruz; Timur, Suriye'yi işgal ettiğinde Kahire'de Memlük Sultanı Farac tahtta idi; Farac'ı, İbn Haldun, gayet tabii, Türk saymaktadır. Farac, Timur'a karşı kendi mülkü olan Suriye'yi savunmak üzere hazırlığını yapıyor, arkasından da, il quitta sa capitale a la tete des troupes turques, Türk birliklerinin başında, Kahire'yi, Suriye'de Tümur'u karşılamak üzere terk ediyor.[75] Öyleyse, Timur ile savaşmak üzere Kahire'den Şam'a yürüyen hem sultan ve hem de askerler Türk idiler; bu ise bir sonuçtan daha çok bir sorular demetidir.

Birinci soru şudur, İbn Haldun Kahire'de yüksek bir kamu görevlisi, bir kadı ve aynı yerde hükümdar da Türktür; güzel, amma, böyle bir halde, İbn Haldun, Türklerin cihan egemeni olacağını müjdelemek için neden Şam'da, daha sonra görülmemiş vahşetlerin sahibi olduğunu yazdığı, Emir Timur'u bekliyor, bu büyük kehanetini açıklamak için neden bir müstevlinin çadırını seçiyor ve koşuyor, burada bir cevaba ihtiyacımız var. İkincisi, yoksa, "Türk" adı o tarihte, bu görüşmeden beş yüzyıl kadar sonra aldığı anlamın dışında mı kullanılıyordu; bu soru da kendisini zorlamaktadır. Şimdi buradayız.

Şunu netlikle söyleyebiliyoruz, İbn Haldun'un ölümünü bir tarih alırsak, yaşadığı zamanlarda, Osmanlı mülkü henüz Türklük ile özdeş tutulmuyordu ve "Türk" adına ise yüksek değer biçilmiyordu. Herhangi bir değer biçildiği de tartışmalıdır. Gerçekten, XVII. yüzyılda bile Osmanlı hükümdarları ve elitinin, Türkleri ne ölçüde aşağıladıklarını biliyoruz. İbn Haldun da, *Mukaddime*'de Osmanlı mülküne hâlâ "la territoire byzantine" ve *Tarif*'de ise, Haliç'e de "Golfe de Contantinople", ya da, Fransızca transliterasyonuyla, "Khalij al-Qustantina" diyordu. Bunu Osmanlı Türkçesi ile Kostantiniye Körfezi ya da Halici olarak söyleyebiliyoruz. Öte yandan "Bizans Toprakları" için ise, qui appartient actuellment aux Turcomans et dont le sultan est un Ottman, Ibn Uthman, demekle yetiniyordu; Türkmenlere ait olup sultanları bir Osman'dır, büyük ölçüde küçümsediğini anlıyoruz. Doğru, Avrupa'da, Turk-

74) Ibid., p. 190.
75) Ibid., p. 227.

menia sözcüğü icat edilmişti, ancak bu daha çok Toroslar ve çevresini içine alıyordu; Batı Anadolu henüz Türkmenya bile olamamıştı. Olamamıştı ve birçok kaynakta "Türklerin elindeki topraklar" olarak geçiyordu ve demek ki henüz istikrarsızlık okunmaktadır.

Diğer yandan, Türk soyundan olanların da Türkleri küçümsediklerinin iki kanıtına sahibiz; bunlardan birisi Timur'un kendisidir ve Türk soyundan olmakla birlikte kendisini Moğol veya Tatar sayıyor ve herhalde Cengizid gösteriyordu. Cengiz Ailesi'nden gelmiyordu, ancak Tatar takdim ediyordu; aynı şekilde Timur soylu Babür'ün Hindistan'da kurduğu imparatorluğa, "Moğol" dediğini biliyoruz. Öyledir, Büyük Karl'dan, Şarlman, sonra "Karl" adından "kral" sıfatının çıkarılması son derece öğreticidir; o sıralarda Büyük Kral hâlâ Cengiz idi ve yerine Timur geliyordu. Yüksek değer verilen, Moğol ya da Tatar'dır; bu soydan gelmek, imparatorluk çağrıştırıyordu. Demek ki ve bir kez daha, İbn Haldun'un, Timur'un çadırında Türke övgü düzmesini hiçbir halde beklememek durumundayız.

İbn Haldun, *Tarif*'in, Memlük Sultanı'nın ülkesini Timur'a karşı savunmak üzere harekete geçişini ele aldığı bölüme, "les Tatars se rattachent aux peuple, shu'ub, turcs" cümlesiyle başlamaktadır. Büyük Türk tarihçilerinin bu başlangıcı ihmal etmeleri büyük hatadır; İbn Haldun, Türkler ile Tatarları bir tutmaktadır. Dr. Fischel de, İbn Haldun ile Timur görüşmesinin İngilizce çevirisine eklediği çok sayıda ve pek değerli açıklamalarının ilkinde, "Ibn Khaldun defines the Tatars in general terms as one of the Turkish tribes" diyor; İbn Haldun'a göre Tatarlar, Türk kabilelerinden birisidir. Bu durumda, İbn Haldun'un, "Tatar" sözcüğünü de kullanmakla birlikte, "Türk" dediği yerlerde de Tatarları kastettiğini anlıyoruz.

Özetle, benim yaptığımdan daha derinlemesine bir araştırmaya da ihtiyaç var; benimki her zaman olduğu üzere bir alt-üst ediş için yeterlidir, ancak İbn Haldun, Türk veya Tatarlardan söz ettiği zaman, daha çok İç Asya ve en fazla Horasan'ın doğusunu göz önüne almaktadır.[76] Bizans topraklarına ve belki

---

76) *Tarif*'te, "Tatar" ve "Türk" işaretlerinden bazı seçmeler vermek verimli olabilir; Hulagu'dan açıkça "Tatar" olarak söz ediyor ve ölümünden sonra Tatar tehdidinin azaldığını belirtiyor. Guzz'ları, Oğuz'lar, İbn Mikail Banu Selçuk'lara bağlıyor. Türkleri de Horasan ve Mavera ün Nehr için Perslerle savaşmış, kralları, "Banu Afrasyab" olan bir kabileler federasyonu olarak anlıyor; "federasyon" nitelemesi bana aittir, İbn Haldun'un anladığını ancak bu kavramla anlayabiliriz.
"Les Tatars, apes la disparition de Hulagu et la proclamation de ses fils en bas age, ne representaient plus un danger pour la Syrie."

➡

de Mısır'a yerleşenleri önemsemediğini düşünebiliriz ki bu da, bir başka açıdan mantıklıdır. Çünkü İbn Haldun'u hatırlamamıza imkan veren "asabiye" tesbiti, göçebe kabileleri ilgilendirmektedir; Yemen'den kalkıp Endülüs'te yaşayan sonra Mağrib'e göçen bir ailenin çocuğu olan İbn Haldun'a bu bakış uygun düşüyor.

Velidi Togan da bu kehanetin göçebe kabilelerle ilgili olduğu noktasında nettir; İbn Haldun manyası ehliyle bir mutabakat noktası bulabildiğim için hayli memnun oluyorum.[77] İbn Haldun'un henüz Timur ile görüşmeden önce, en azından *Tarif*'te daha önce yer alıyor, yazdıklarını buraya aktarmak istiyorum. Çünkü asıl kaynağı okumak her zaman daha verimlidir.

"Les Tatars se rattachent aux peuples, shu'ub, turcs. Or, de l'avis unanime des généalogistes et des historiens, les nations, umam, du monde les plus nombreuses appartiennent a deux groups: les Arabes et les Turcs. Nulle autre nation ne leur est supérieure en nombre. Les premiers occupent le midi de la terre, les seconds, le Nord. Ils regnent sur le monde tour a tour: tantot ce sont les Arabes qui ont le pouvoir, rejetant les ajam, non arabes, vers l'extreme nord; tantot ce sont les ajam et les Turcs qui les repoussent vers l'extreme sud. C'est la la coutume de Dieu a l'egard de Ses serviteurs."

Burada geçen "ajam" sözcüğünü, biz "acem" diyoruz, Arap-olmayanlar olarak anlamamız yerindedir; Greko-Rumen dünyasındaki "barbar", Slav dillerinde "varvar", Elen veya Latin olmayan demektir. "Yeni" veya "yaban", bizde "acemi" manalarını çağrıştırıyor; İran ile bağlantısı bir assosiasyon'dır, Arap yayılmacılarının boyunduruk altına aldıkları ilk büyük kavmin İraniler olmasından kaynaklanıyor ve "acem" çağrıldılar. İbn Haldun, burada "Acem" ve "Türk" olanları yanyana gösteriyor; şaşırmamak durumundayız, Batı kaynakları, zaman zaman Persleri de "Türk" başlığı altında anıyorlardı. Kaldı ki, Hulagu'nun çocukları, İran'da büyük Moğol Devleti kurdular, biz "İlhanlılar" olarak biliyoruz.

"Les chefs de ces Ghuzz appartenaient aux Banu Saljuq Ibn Mika'il, qui servaient tantot les rois turcs du Turkestan, tantot les rois samanides de Bukhara."
"Les Turcs, qui disputerent aux Perses le Khurasan et la Transoxiane au cours de guerres restées célebres, eurent pour rois les Banu Afrasyab."
Ibn Khaldun, *Le Voyage*.. op. cit., pp. 193-222-220.

77) "İbn Haldun'un, nüshaları Ayasofya ve Esat Efendi kütüphanelerinde bulunan Seyahatname'sinde, Şam'da Temür'le görüştüğünü anlatırken, dünyada hakimiyetin göçebe Araplardan sonra göçebe Türklere geçmiş olduğunu kaydetmiş ve demiştir: Dünya'da iki millet hakim olmak üzere yaratılmıştır, biri Araplar, diğeri Türkler."
Tarihte Usul, op. cit., s. 165.

İbn Haldun, Mısırlıların dün ve bugün işgalci saydıkları Timur'un çadırına geldiğinde, el öpme seremonilerinden sonra, ilk cümlelerinden birisinin, Que Dieu t'assiste, Sire, cela fait aujourd'hui trente ou quarante ans que j'espere cette rencontre" olduğunu okuyoruz."Tanrı yardımcınız olsun, Efendim, otuz-kırk yıldır bu karşılaşmayı bekliyordum" diyor ki, bunu abartılı bulmak zorundayız ve hiç kuşkusuz aynı *Tarif*'te, Timur'un davet ettiği iddiası ile çelişmekte olduğunu da görüyoruz. Bu mübalağalı ouverture'e, Timur, "pour quelle raison" karşılığını veriyor ve bunu da bize, İbn Haldun aktarmaktadır.

Cevap mı, c'est que tu es le sultan du monde, burada Timur, "Dünyanın Kralı" ilan ediliyor ve Adem Peygamber'den beri benzer bir kralın çıkmadığını açıklıyor, et je ne sache pas qu'il ait paru dans la création depuis Adam un roi qui te fut comparable; methiyesi o kadar ölçüsüz ki, yer yer Timur'un itiraz ettiğini anlıyoruz. İbn Haldun, Timur'u göklere çıkarırken, "Türk" demektedir ve Timur, bütün bu methiyeyi üzerine almaktadır. Bunu, tarih yazımında ve Türk tarihçiliğinde çok büyük bir çarpıklık sayıyorum.

Katkı 11

İbn Haldun

TİMUR'A METHİYE

Ce que j'ai dit n'est point paroles en l'air, car je suis homme de science.

En voici l'explication: Le pouvoir, al-mulk, n'est que par la force de cohésion, al-açabiyya; il est d'autant plus étendu que cette force est grande. Or avant comme apres, les hommes de science ont affirmé que parmi les peuples de la terre, deux groupes sont les plus nombreux; les Arabes et les Turcs.

Tu connais l'étendue du pouvoir des Arabes, lorsqu'ils étaient unis par la religion autour de leur Prophete. Quant aux Turcs, il suffit, pour témoigner de leur puissance, de citer leurs rivalités avec les rois Per-

se, auxquels Afrasyab a arraché le pays de Khurasan. Aucun roi de la terre, ni Chosroés ni César, ni Alexandre ni Nabuchodonosor, n'a jamais disposé d'une force de cohésion comparable a la leur.

Le premier est le roi des Perses; mais que valent ceux-ci devant les Turcs? Le second et le troisieme sont rois des Rums; mais les Rums,[1] peuvent-ils etre comparés aux Turcs? Quant a Nabuchodonosor, ile est le chef des Babyloniens et des Nabatéens; et que sont-ils comparés aux Turcs? N'est-ce pas une preuve évidente de la vérité de ce que j'ai avancé concernant Ta Majesté?

1) Doktor Fischel, 96 sayılı şerhinde, Ibn Haldun'un, Timur ile mülakatında sahih olmaya hiç önem vermediğini ve tarihi sıralamalara dikkat etmediğini de kaydediyor. "Rum sözcüğünü, Arabi "Roma" karşılığındadır, ise çeşirli anlam ve yerler için kullanıyordu, bunuda eklemektedir.
"Accuracy is no concern of Ibn Khaldun in his interviewn with Timur; he chooses his examples without regard to their order in time."
"While in general Ibn Khaldun uses 'Rum' in geography to denote specifically Asia Minor and in history to denote Byzantium, he also explains that "Rum" was the name of the capital of the Latins, but came to include Romans and Greeks when the former extended their power over the latter."

İbn Haldun, Timur'dan ayrılırken ihsan istemeyi de unutmuyor ve Emir Timur da, ne istediğini soruyor; cevabı çok ilginç, konuşmalarına başlarken "bilimadamı" olduğunu söyleyen İbn Haldun'un, my state of exile has made me forget what I desire, sürgünde yaşamak ne istediğimi unutturdu, cevabını verdiğini duyuyoruz. Devamla, Allah yardımcınız olsun, may Allah aid you, Siz benim ne istediğimi daha iyi bilirsiniz, demekle yetiniyor; herhalde verebileceğinden daha az istemekten korkuyordu. Memnun kalmış olabilir, tekrarladığını okuyoruz.

TARİHÇİ MUSTAFA ALİ: MUKADDİME

Gelibolulu Mustafa Ali'ye yönelik dikkat ve merakımı, Doktor Fleischer'e borçluyum; C. Fleischer'in de ilhamını A. Tietze'den aldığını öğreniyoruz. Ne yazık, Profesör Tietze'yi, yakın zamanda, belki de çok değerli Türk dilinin eti-

molojisini tamamlayamadan kaybetmiş bulunuyoruz. Fakat Doktor Fleischer'in de çok titiz ve Osmanlı tarihini seven bir araştırıcı olduğunu anlıyoruz ki sevindiricidir.

Tarihçi Mustafa Ali hakkında ciddi meraklar uyandırabilen Fleischer, XVI. yüzyılın "Büyük Osmanlı Entelektüeli" saydığı Mustafa Ali'nin İbn Haldun'u okumadığından ve bilmediğinden emin görünmektedir, Gelbolulu 1600 yılında göçmüştür. Fleischer, Osmanlıların İbn Haldun ile tanışmasının tarihinde nettir, şair ve alim Veysi'nin, 1598 yılında, Kahire'den bir *Mukaddime* satın aldığını tespit edebilmektedir. Bunun önemi şuradadır, Mustafa Ali'nin tarih vizyonu, önemli ölçüde, İbn Haldun'unkine benzemektedir, (Ali's) historical vision in many ways similar to that of Ibn Khaldun, demek ki üzerinde durmamız yerindedir.[78] İhmal edilmesi ayrı bir neden, ancak, İbn Haldun nazariyeleri Osmanlı topraklarına ithal edilmeden, benzer görüşleri formüle etmiş olduğu ileri sürülmektedir, çok kısa olarak ele alma gereğini duyuyorum.

Artık Naima Efendi'nin İbn Haldun manyasının yaratılmasında etkili olduğunu biliyoruz; Naima, İbn Haldun'un Kınalızade'yi etkilediği iddiasındadır. Ancak, Doktor Fleischer, "it is important to emphasize that there is no evidence tu support Naima's supposition that Kınalizade read İbn Khaldun" demektedir; Kınalızade'nin hem İbn Haldun'u okumadığını ve hem de okuması için bir neden de olmadığını duyuyoruz. Neden mi; İbn Haldun'un, bugün bile Yemen'de veya Suudi Arabistan'da her kahve sohbetinde zuhur eden "asabiye" kelime veya kavramını bir kenara bırakacak olursak, tarih nazariyesinde özgün bir yan görülmemektedir. Fleischer, Kınalızade'nin kullandığını açıkça belli ettiği Fars kaynaklarında bu düşünlerin bulunduğuna işaret etmektedir.

---

78) Cornell Fleischer, *Royal Autority, Dynactic Cyclism and "Ibn Khaldunism" in the Sixteenth Century Ottoman Letters,*
Bruce Lawrence, ed., *Ibn Khaldun and Islamic Ideology*, Leiden, 1984, p. 47.
Aynı yerde B. Lawrence, Amerikan başkanlarından Ronald Reagan'ın, bir konuşmasında İbn Haldun'u, "arz ağırlıklı", supply side, iktisadın kurucusu olarak gösterdiğine de işaret etmektedir. Bu kuruculuğu ciddiye almadığını anlıyoruz ve "kısaca, İbn Haldun, Oryantalizmin bir ürünüdür" diyebiliyor. Lawrence'dan şunları da aktarmaya değer buluyorum.
"He was not a famous Muslim scholar before he achieved fame among non-Muslim s of expansionist Europe."
"Here was a Muslim scholar who did not hesitate to criticize Islamic intellectual pursuits and political structures."
Bruce B. Laerence, *Ibn Khaldun and Islamic Ideology.*
Bruce B. Lawrence, ed., *Ibn Khaldun and...*, ibid., p. 5.

Gelibolulu Mustafa Ali, 1541-1600, hep yükselmek istemiş ve bir türlü bürokrasinin tepelerine tırmanamamıştı, yine de kamu görevlisi olarak bütün Osmanlı mülkünü dolaşmış ve hep yazmıştır. Kahire izlenimleri de yazdıkları arasındadır ve Profesör Tietze, ki bunu da ona borçluyuz, İngilizce çevirisi, Latin karakterlere transliterasyonunun aslı ile birlikte yayımlanmamış olması da büyük bir hizmettir.[79] Bunu okuduğumuzda Ali'nin ne kadar meraklı ve ayrıntıya düşkün bir araştırıcı olduğunu görüyoruz.

Mustafa Ali

MISRIYE VA RUMİYE VA YEHUDİYE AVRATLARI

Bir daxı Mısriye avratlarung gunagun kisveleri olub
Rumiye avratları aq zarlar ve siyah peçeler ilr vaz'u üslupları
nazükane
Arab avratları başlarına mücevver sarqılar sarub
habere namındaki küreyşi üslubdan xaric evzaları taziyane
ve yine bir bölük raqqaşeleri haberesüz bir uzunca siyah vala
örtünmeg-ile cünbişleri bi-taziyane,
xuşuşa ol valada yer yer delükler olub
her delügüng etrafı qırmızı şiraz örülmeg-ile
ve bunug gibileri elbette ayağına cündi Arab papucu geyüb
yürüyüşleri merdane olmag-ıla
uslübları gayri mükerrerdür.
Ve amma Yehudiye avratları depesi sivri bir garib heyet-ile tuyür
qısmından
Olan tac-puş gibi hüdhüdane
Vaz-ıla görünmeleri elbette muqarrerdir.

79) Andreas Tietze, *Mustafa Ali's Description of Cairo*, Wien, 1975.

Ali'nin kadınlara karşı özel bir eğilimi olduğunu diğer paragraflarından da çıkarıyoruz;[80] yalnız bu Osmanlı münevveri ve yüksek bürokratının "Türk" sözünü bilse de telaffuz etmeye değer bulmadığını da görüyoruz. Ali'nin "Vilayet-i Rum" dediğinde Türk illerini, "Rumi" dediğinde, muhtemelen, Türkleri, "Rumzade" ile Türk delikanlılarını ve "Rumiye" ile de Türk kadınlarını kastettiğini anlıyoruz. Bu Rumileri sevmediği anlamına gelmemektedir; tam tersine, Kahire'de yakışıklı birisi varsa, he is Rumi or the son of Rumi, ya Türk ya da Türkzade'dir, demek istediğini biliyoruz.

Gelibolulu'nun bir önemli çalışması da, "Nüshat üs-Selatin" başlıklıdır ve Profesör Tietze'nin bunu da, aynı şekilde, yayımlamış olduğunu hoşnutlukla saptamış bulunuyoruz.[81] "Sultanlara Nasihat" diyebileceğimiz bu çalışma, Osmanlı'da risaleciliğin, Koçi Bey ile başlamadığını da göstermektedir. Aslında Ali'nin "Nasihatları" bilinse, "Koçi Bey Risalesi"nin önemli bulunması imkansız olurdu; üzerinin örtülmüş olduğunu kaydedebiliyoruz.

Sultanlara Nasihat

ALİ: CÜHELA İDARESİ

Her vilayette kamil isterler,
Rum mülkünde cahil isterler,
Zulüm ile sim u ser alub verici
Sikke-suret erazil isterler.

* * *

In every country they are looking for the best,
In the Land of Rum they are looking for ignorants
They are looking for brazen-faced low class people
Who are able to extort money and to pay

80) Mısıriye avratları, cinsel ilişkide, erkekleri hayli memnun etmektedirler; ancak Etiyopyalı cariyeler daha makbuldür, çünkü, Ethiopian slave girls are especially in demand because "their coitalorgan are narrow and hot", demekle, Ali, bunların cinsel organları hakkında özel ayrıntılar sağlamaktadır.
Mustafa Ali's Description of Cairo of 1599, p. 11-12.
81) Andreas Tietze, *Mustafa Ali's Counsel for Sultans of 1581*, Part I, Wien, 1970.

Ali'nin nasihatlarından aldığım bu dört dizenin İngilizce çevrisini de Profesör Tietze'den aktarıyorum; Ali'nin, Nüshat üs-Selatin, Sultanlara Nasihat'ı, İnebahtı bozgunundan on yıl kadar sonra yazmış olduğunu da tespit edebiliyoruz. Bu bozgun, Kıbrıs'ın Yahudilere yurt olarak verilmek üzere zaptından hemen sonradır ve bozulmayı derinleştirmiş olduğunu da teşhis edebiliyoruz. Ali bu dört dizede, artık yönetime sadece cahillerin gelmesinden ve hem düzensizliğin ve hem de kamu idaresinde rüşvetin çok yayılmasından şikayet etmektedir.

Çöküşün kendisini haber verdiği zamanda, ilk reçeteler, eski güzel günlere, kurucuların kurallarına, dönmek olarak ortaya çıkmaktadır ki Ali'yi bu düzen içinde buluyoruz. Buna ilave olarak, Mustafa Ali, Osmanlı Devleti'nin temelini, "devşirme" sisteminde görmektedir ve bu Hıristiyanların, hep eksik tutuluyordu ve şimdi eklemek yerindedir, Yahudilerin, bir tür din değiştirerek yönetmeleridir. Ali'ye göre temel yasa budur ve bu bozulmaktadır; Mustafa Ali, yönetime Türk ve benzerlerinin alınmaya başlamasını, çöküşün başlıca nedeni olarak görüyordu. Buna, kuruluş yasasından ayrılma gözüyle bakmaktadır, daha sonraki risalecilerin, bir süre bunu tekrarladıklarını biliyoruz.

Bütün bunlar bir yana Gelibolulu'nun en büyük eseri Künh-ül-Ahbar olup, Tarihçi Ali, burada hem bir cihan tarihi yazmayı ve hem de kendinden önceki Fars ve Arap tarihçilerini aşmayı deniyordu, bunu açıkça iddia etmektedir. "Tarihin Esansı" olarak anlayabileceğimiz bu Ali Tarihi'nin de pek ihmal edildiği anlaşılmaktadır; Köprülü Fuat'ta veya o zamanki tarihçilerde zaman zaman atıflara rastlasak da unutulmaya mahkum edildiğinden kuşku duyamayız.

Doktor Fleischer, ayrıntılı tez çalışmasıyla, bize Ali'yi hatırlatmış ve bu anlamda da öğretmiş olmaktadır.[82] Ancak burada ben Mustafa Ali hakkında ayrıntılı bir analiz yapma imkanına sahip değilim, İbn Haldun vakasını anlamamıza yardım edici ölçüde, ele almayı planlıyorum; bunun dışında, Fleischer, ikna edici görünüyor ve güven vermektedir. Tavsiye edebiliyorum.

Şöyle başlayabiliriz; Mustafa Ali de çok karamsar idi ve İbn Haldun misali hep daha yüksek görevler istiyor, ancak, şans İbn Haldun kadar da gülmü-

---

82) C. H. Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire – The Historian Mustafa Ali 1541-1600*, Princeton University Press, 1986.
Suraiya Faroqhi, Fleischer'in bu çalışması için, "his path-breaking study of Mustafa Ali" diyor, güzel ancak, henüz açılan yoldan gidenler olmadığını müşahade ediyoruz.
Suraiya Faroqhi, *Approaching Ottoman History – An Introduction to the Sources*, Cambridge University Press, 1999, p. 9.

yordu. İntisap ettiği vezir ya da sadrazamların yıldızı kayınca, Ali de işsiz kalabiliyordu; ayrıca, 1591 yılı, Hicri millenium'a denk düşüyordu ki, kıyamet beklentisinin çok yükselmiş olduğunu anlıyoruz. İki uzun ve maliyeti çok yüksek savaşın enflasyonu körüklemiş olması doğaldır. Bunlar bir yana, 1592 yılında, İstanbul, çok büyük bir veba salgını yaşamıştı, yüksek oranda ölümler, yıkım ve yoksulluk, her zaman ahlaksızlığı da beraberinde taşımaktadır; bu ve hemen izleyen dönemde "ahlak" kitaplarının yazılması, yüksek bir ahlaksızlığın varlığına işaret etmektedir.

Ali'nin İbn Haldun tipolojisinden bir başka açıdan da ayrılmadığını saptayabiliyoruz, Gelibolulu da sufist idi. Bazen kendisini Halveti tarikatından gösterse de tarikatlar arasında gezdiği anlaşılıyor; Doktor Fleischer, Melami-Bayrami tarikatında karar kılmaktadır.[83] Öte yandan, tarikatların bu dönemde yeniden yayıldığına işaret etmiştim; kıyamet düşüncesi ve yoksulluk, sufizm için, büyük bir kuluçka fabrikası işlevini üstlenmişti. Çoğalıyordu, bir zaman sonra karşısında Kadızadeciler hareketini bulduğunu da not etmiş durumdayız. Bir savaş yaşadılar.

Gelibolulu'nun babası Ahmet ve dedesi Abdullah çağrılıyordu; "Abdullah" adı, daha çok devşirmelere baba adı olarak verilmektedir ki Ali, Osmanlı'daki "kul" ve dolayısıyla "devşirme" sistemini çok yüksek tutmaktadır, yakın tarihte din değiştirmiş bir ailenin çocuğu olması ihtimali kuvvetlidir.[84] Eski dininin Hıristiyanlık olduğundan emin olamayız; hem Hıristiyan asıllı vezirleri sevmemekte ve hem de kardeşlerinden birisi "İbnyamin" adı taşımaktadır. İbrani "ben", Arabi "ibn" karşılığıdır, "Benyamin" bir İbrani adı olmakla, "sağ kolumun oğlu" anlamına gelmektedir. Biz, "Bünyamin" çağırıyoruz.

Mustafa Ali'nin bir "resmi tarihçi" olmadığı ortaya çıkıyor, hiç kuşku duyamayız; bunun pek çok işaretini görüyoruz. Bunlardan birisi, "sahip-kıran" ad veya unvanıyla ilgili görünüyor; evrensel bir egemenlik sahibi anlamındadır. Doktor Fleischer'in değerlendirmesine göre, "according to Ali, the world

---

83) "Ali endorsed and believed in Sufism as an ideal and as a necessary part of religion."
ibid., p. 136.
Homoseksüalitenin de, genel eğilim olmakla birlikte, doktrin açısından tartışıldığını anlıyoruz, Ali'ye de başvuruluyor ve Ali, homoseksüaliteyi reddetmemekle birlikte, "heterosexsuel inte course is more pleasurable and more hygenic, as well as more manly" diyordu, sağlığa daha çok uygun, merdane ve daha çok haz verici saymaktadır.
ibid., 63.

84) "The slave system and polyethnicity, in Ali's view, are fundamental characteristics of Ottomanism and Ottoman government".
Mustafa Ali, Acem, Çepni, Türkmenlerin sisteme sokulmasına şiddetle karşı çıkmaktadır; bunlara yabancıları da eklemektedir, "the foreigners were neither slaves nor scholars, hence they had no right to enter the system, much less to receive preferential treatment."
ibid., pp. 158-159.

has seen only three of these –Alexander, Cengiz and Timur", bunlar, İskender, Cengiz ve Timur'dular. Ben-i Osman hiçbir sultan, Sahip-Kıran sayılmıyor ve bununla tutarlı olarak, ikincisi, Mustafa Ali, Birinci Bayezid'in, Timur ile tartışmasını yanlış ve haksız bulduğunu yazmaktadır. Sahip-Kıran Timur'dur, Osmanoğlu Abayezid'in buna itiraz hakkı bulunmamaktadır ve Timur'un vasalı olmayı kabul etmesi gerekiyordu, bunu açıklıkla yazabildiğini görüyoruz. Ali, Osmanoğluna imparator rütbesini layık görmeyen bir Osmanlı bürokratı ve tarihçisidir. Herhalde kaotik ve daha sonraki dönemler jargonu ile "demokratik" bir hal hüküm sürüyordu, bu nedenle bir diskriminasyona uğramadığı kesindir. Kellesi uçurulmamıştır, demek istiyorum.

Diğer tarih yazarlarından ayrıldığı bir nokta daha var, üçüncüsü, Kanuni Süleyman'ı, çok değerli şehzadelerini katlettiği için açıkça mahkum edebilmektedir; "Sultan Suleyman made his first great mistake in having his son Mustafa executed", Şehzade Mustafa'yı öldürtmesi ilk büyük hatası idi. Hatalarının devamı var. Ali, Osmanlı dinastisinde pek çok hata buluyor ve bunları sıralamaktan çekinmiyordu; ihmal edilmesini sadece bunlara bağlayamayız.

Gelibolulu'nun, Emir Bayezid'in Emir Timur'a mağlup olmasına ve binnetice bir süre, emirliğin dağılmasına üzülmemesi son derece dikkat çekicidir; ancak daha dikkat çekici analizleri de var. Ali, Hulagu'nun Bağdat'ı alarak Halife'yi, bazı kaynaklara göre, altınlarını yutturarak ve diğerlerine göre de güzel bir halıya sardırıp çırpa çırpa öldürmesine de üzülmüyordu; birisi pratik ve diğeri teorik iki sonuç çıkarmaktadır. Şimdi buraya gelmiş durumdayız.

Birincisi, pratik olanı, böylece halifelik sona ermiş olmaktadır. Bu, ikincisi, Müslüman dünya için, Müslüman bir ekümen sorunu çıkarmaktadır, teorik olan da budur. Şöyle de söyleyebiliriz, halife ile şeriata dayalı evrensel bir meşruiyet sağlanıyordu ve şimdi halifelik ortadan kalktığını göre, Müslümanların evrensel hükümranlığının, meşruiyet kaynağı nedir; Gelibolulu Ali, XVI. yüzyılın ikinci yarısında formüle edebilmiştir. Bir cevabı da var.

Halifelik 1258 yılında[85] ortadan kaldırıldığına ve Tarihçi Ali, 1600 yılında göçtüğüne göre, "Tarihin Esansı" yazarının tarih kesiti budur. Bu dönemde, Müslüman dünyası, dört imparatorluk yaratabilmiş olmaktadır; bunlar, Osman-

85) Cumhuriyet'in "resmi tarihçileri" halifeliğin 1924 yılında kaldırıldığını iddia ediyorlardı ki, Ali'ye dayanacak olursak, bunu kalkmış olanın bir daha kaldırılması sayabiliriz. Gerçek Ali'den yanadır, çünkü, İslam dünyası, İbn Utman'ın halifelik iddiasını hiç ciddiye almadı, eğer İslamla bağlantıları kuşkulu, İsmailiye tarikatı şeyhi Aga Han'ı bir kenara koyacak olursak, İslam dünyasının İstanbul'daki halifeyi ökemen saymadığını hep biliyoruz.

lı, Safevi, Moğol ve Özbek idiler. Bunların hepsi, Türkik ve Nomadik idiler.

Halifeliğin sona ermesi, şeriat ile egemenlik arasındaki bağı koparmış olmaktadır ve Ali yerine, dinastik egemenlik kavramını koymaktadır; Ottoman, Özbek, Safavi and Timurid-Mughal, all of them Muslim and all of them Turcic, Doktor Fleischer, Ali'nin görüşünü, böyle özetlemektedir. Dinastik olmak yetmez, bunların hepsine "Turcic" denmekle birlikte eninde-sonunda, hepsi bir kabileler konfederasyonudur ve dışarıya ayrı, bu konfederasyon içinde de bir meşruiyet kaynağı olmalıdır. Ali, post-Cengizid dönemde, meşruiyetin sadece iki kaynağına işaret etmektedir; birisi, Cengiz Hanedanı ve diğeri ise soyunu Oğuz Han'a götüren Akkoyonlu Ailesi'dir.

Mustafa Ali'nin meşruiyet nazariyesini Doktor Fleischer, şöyle formüle etmektedir: In origin the major post-Mongol polities of the Islamic world began as tribal confederations whose claims to plotical legitimacy were founded on genealogical or political association with the dominant Cengiz Hanid and Türkmen Oğuz tardaition of hegemony; Timur began his career of conquest claiming authority in the name of the Cengiz Hanid Çağatay hans and the Akkoyunlu dispensation rested upon the paramount clan's theoretical descent from Oğuz Han."[86] Demek ki Gelibolulu, Osmanlı Hanedanı'nın, çok sonraları denediği kök arayışlarını başarısız ve hanedanı da soysuz buluyordu. Öyleyse, bu özgün Osmanlı münevverinin neden ihmal edildiğini anlamaya başlıyoruz.

İBN HALDUN VE YAHUDİLER: MÜLKİYE

Özgünler mi, Mustafa Ali'nin özgün olduğunda bir tartışma görmüyorum, amma, İbn Haldun'unki tartışmalıdır. Burada geliştirdiğim analizlere göre "sıradan" dememiz yerinde gözüküyor; ancak, aksini savunanlarla bir münazara istemiyorum. Bundan ötede, İbn Haldun'un tutarsız olduğunda da bir münakaşa nedeni göremiyorum.

Bir yandan, Timur için, "bana haber gönderdi, davete icab etmek zorun-

86) ibid., 286.
Doktor Forbes Manz, Cengizid dinastinin, bilinen dünyada, unique karisöması olduğunu tespit ile bunun yakın zamanlara kadar sürdüğünü not etmektedir. Bu ise Mustafa Ali için, çok sonradan gelen bir gerçekçilik ve bilimsellik doğrulaması olmaktadır. Cengiz kültü, Doktor Manz'a göre hâlâ yaşıyor.
"It is in this period, from 1227-120, which gave to the Chinggisid dynasry its unique charisma as the rulers of the most of the known world. It also established the basis for a common politi-

daydım" demekte ve diğer yandan Timur'a ve huzurunda, "otuz-kırk yıl oluyor, hep bu buluşmayı bekledim" diyordu. Bunları bilgisizlikle açıklayabileceğimiz tutarsızlıklar telakki edemeyiz; ama "bilimsel" planda da ve üstelik son derece önemli tutarsızlık ve mantıksızlıklar saptayabiliyoruz.

Şöyle veya böyle bir "asabiyet" nazariyesi var, doktrininin merkezindedir. "Kabile iradesi" veya "aşiret hırsı", takım dinamizmi, diyebiliyoruz; bunun özelliği, bir aşiret veya kavimde varsa, yükseliş, kaybolduğunda ise düşüş işareti vermesindedir. Güzel, yalnız bu nazariyenin ciddiye alınması, bir kavimde kendisini tekrarlamamasıyla mümkündür; gidince, "gitmiş" olmaktadır. İbn Haldun, Arab kavmi için bir kez gittiğini deklare etmekle bir daha gelmeyeceğini da vaaz etmektedir. Arap yıldızının kayması ve çağının sona ermesi, asabiyenin kaybolmasına bağlanmaktadır, öyle anlıyoruz.

Öyleyse "Vah Araplara" demekten başka çaremiz kalmıyor; fakat, aynı İbn Haldun, Yahudiler için bu vaazında ısrar etmiyor, dönüyor. Bu "asabiye" Arap kavmine bir kez uğramaktadır ve küsmüş, bir daha gelmemektedir; buna mukabil, Yahudiler için kayboluyor, amma yeniden dönmektedir. Demek ki İbn Haldun, Yahudi kavmine sonsuz "asabiye" ihsan etmektedir. Bu, *Mukaddime*'de çok açık, buraya alıyorum ve *Mukaddime*'yi okuduklarını iddia eden ve her fırsatta göklere çıkaran Türk müverrih ve müelliflerinin bunu görmemiş olmalarına hayıflanıyorum. Kaldı ki, görenler var;[87] bunlar arasında, İbn Haldun'un, *Mukaddime*'sinde, aynı zamanda, a compact summary of the political history of judaism, judaizmin siyasal tarihinin özlü bir özetini bulan ve böylece İbn Haldun'un, İslam dünyasında, Yahudi-karşıtı, anti-Jewish, eğilimleri nötralize ve hatta nakz ettiğini ileri sürenleri de bulabiliyoruz.

---

cal culture throughout the Eurasian steppe and neighbouring settled lands. Among TurcoMon golian populations from the Crimea to Momgolia the Chinggisid tardition survived as long as nomads held power. Through the nineteenth century the supreme titles of rule in the steppe, 'khan' and 'khaqan', were reserved for those who claimed descent from Chindggis Khan, and the cult of Chinggiss has lasted even into this century.
Beatrice Forbes Manz, *The Rise and Rule of Tamerlane*, Cambridge University Press, 1989-199, p. 5.

87) "Exilic status with its loss of asabiyah particularized the Quran's statement about the Jews. Both assured Ibn Khaldun that the position of the Jews in Islamic society is what it is meant to be and what it is destined to remain. Twice before, the Jews were able to rise from the degragation of subservience, reconsolidate their asabiyah and once again achieve the heights of royal authority. This regeneration occured during the forty years of sojourn prior to the conquest of 'Syria' and again for a brief time in the Hellenistic period under the leadership of the Hasmonean dynasty."
Kalman Bland, *An Islamic Theory of Jewish History: The Case of Ibn Khaldun.*
Bruce B. Lawrence, ed., *Ibn Khaldun and...*, op. cit., p. 41.
İbn Haldun'u, "Orta Çağ İslam dehasına dikilmiş bir abide" olarak gören yazara gelince, "Kalman" adını, Guggenheimr & Guggenheimer ve "Bland" soyadını da Kolatch, Yahudi isimsözlüklerinde bulabiliyoruz.

Katkı 12

Mukaddime

YAHUDİLER VE ASABİYE

Soumission, madhalla, et docilité, inqiyad, brisent la force et la vigueur de l'esprit de clan. Les soumis, les dociles montrent bien qu'ils en prdu toute trace. Ils n'aiment la soumission que lorsqu'ils son devenus trop faibles pour se defendre et, a plus forte raison, pour repousser leurs ennemis et faire valoirs leurs droits

Un bon exemple est celui des Israelites. Moise les presait de regner sur la Syrie, en leur disant que c'etait la la volonté de Dieu. Masi ils était trop faibles. Ils disaient:"Il y a des géants dans ce pays, et nous n'y entrerons pas avant leur depart" (v, 22) –c'est-a- dire, avant que Dieu ait montré Sa puissance en les chassant, sans l'intervention de notre esprit de clan, et ce sera l'un de tes miracles, O Moise! Celui-ci insista, mais ils se révolterent et lui dirent:"Vos-y toi-meme, avec ton Seigneur, et bats-toi!" (v, 24).

La raison de leur lacheteté? Ils étaient top faibles pour résister et faire valoir leur droits. Tel est le sens du verset (coranique) en cause, et c'est ainsi qu'il faut l'interpréter. C'est la le resultat de la docilité et de la soumission aux Egyptiens, au bout de longues années de servitude, qui avaient fait perdre tout esprit de clan aux Israelites. De plus, ils ne croyaient pas vraiment ce que leur disait Moise: que la Syrie serait a eux et que les Amalécites de Jéericho tomberaient entre leur mains, par la grace de Dieu en faveur des Israélites. Ceux-ci étaient incapables de faire ca que Moise leur demandait, et ils se sentaient trop faibles pour le faire. Ils comprenaient leur faibless a faire valoir leurs droits, a cause de leur docilité acquise. Ils doutaient parole de leur prophete et de ses injonctions. Aussi, Dieu les punit en les forçant a rester dans le désert, pendant quarant ans, entre l'Egypte et la Syrie. Pendant ce temps, ils furent coupées de tout contact avec la civilisation, umran, et ne purent se fixer nulle part –com-

me il est dit dans le Coran (v, 26). Tout cela, a cause de la dureté des Amalécites en Syrie et des Coptes en Egypte, qui les fit se trouver trop faibles pour leur résister. D'apres le conteexte coranique, le séjour dans le désert entraina la disparation d'une génération, fil, dont l'humiliation, l'oppression et la violence avaient détruit l'esprit tribal, et l'apparition, dans le désert, d'une génération novelle et puissante, qui n'avait connu ni la rigueur des lois, ni l'injustice et qui n'était pas docile. Cette génération put développer un nouvel esprit de clan qui lui permit de faire valoir ses droits et d'acquériri la supériorité. En effet, quarante annes représentent le laps de temps le plus bref pour qu'une génération succéde, completement, a une autre. Dieu soit loué pour Sa sagesse et Sa science!

On voit bien, maintenant, la signification de l'esprit de clan. Il engendre la capacité d'autodéfense, de resister, de s protéger et de faire valoir ses droits: toutes chose impossible pour quiconque a perdu son esprit tribal.

Devam ederken bir soru kendisini zorluyor; acaba büyük Türk müellifleri, İbn Haldun'un Türkleri övdüğünü ileri sürdüklerinde, "Türk" sözcüğünü, "Yahudi" yerine mi kullandılar, bu haklı bir sorudur. Çünkü, İbn Haldun'un hem Türklere hakaret ettiğini ve hem de Yahudileri çok övdüğünü gösterebilmiş durumdayım ve gösterimde eksik kalanları tamamlamak üzereyiz. Devam ediyoruz.

Yalnız, işte tam burada Marc Ferro'yu hatırlamamak, bilimsel borçluluk duygusuna ve gerçekleri buluşun ortaklığı ilkesine aykırı düşecektir; herhalde bunu yapamayız. Profesör Ferro, Kuran'da, Yahudilerle ilgili olarak, "Allah, onların alnına alçaklık damgasını vurmuştur" ifadesinin yer aldığını kaydetmekte ve Peygamber Hazretleri'nin, Yahudileri, müminlerin en ateşli düşmanları olarak teşhis ettiğini ilave etmektedir.[88] Profesör Ferro, Müslümanların, dördüncü surede de, kadınlar hakkındadır, Yahudilerle ilgili olarak, "ils sont violé leurs engagements, ils ont nié la puissance du Seigneur" sözlerini okuduklarını da hatırlatmaktadır.[89] Kuşkusuz, Yahudiler, anlaşmalarını ihlal etmek ya da Tanrının iktidarını reddet-

88) "A la 5e Sourate, Mahomet dit encore; 'Tu doit reconnaitre que les plus ardent ennemis des Croyants sont les Juifs et ceux qui réverent plusieurs Dieux. Tu dois reconnaitre que les Chrétiens sont charitables, justes et capables d'amour, comme les Croyants.' Néanmoins Ibn Khaldoun corrige ce jugement du Prophete."
Marc Ferro, *Comment on Raconte l'Histoire aux Enfants*, Payot, 1981-1992, p. 91.

89) Biraz daha farklı bir çeviri var,

➡

mekten başka, İsa'ya inanmamak ve Meryem'e yalan ve hakaret yağdırmakla da kötüleniyorlar. Bu surede listenin daha uzun olduğunu biliyoruz.

Güzel, ancak Profesör Ferro, bunları, bir anti-Semit felsefeyle yapmamaktadır, bir hazırlığı olduğunu anlıyoruz, bütün bunlardan sonra, "néanmoins Ibn corrige ce jugement du Prophete" yollu yazdığını görüyoruz; İbn Haldun, Kuran'da yazılı bu sözleri düzeltmektedir. Ferro, bu Mağribi tarihçinin, Kuran'da, Yahudiler hakkında yazılanları tersine çevirmeye çalıştığını not ediyor; aslında benim tespitlerim, bundan daha ilerisine uzanmaktadır.

Tespitlerime gelmeden önce Ferro'dan bir aktarma daha yapmanın yerinde olduğunu düşünüyorum, Ferro da, İbn Haldun'un, Yahudileri, asil bir kavim ve yeryüzünün en parlak ailelerinden birisi saydığını fark ve not etmiş durumdadır; la plus illustre des familles de la terre qui compte parmi ses ancetres tous les prophetes d'Abraham a Moise, demektedir. Gerçekten de İbn Haldun, *Mukaddime*'de şunları da yazıyor; "onların hanedanı, dünyada ilk olanlardan birisidir, ataları arasında Abraham'dan Musa'ya kadar birçok peygamber ve havari bulunuyor, Musa, cemaatlerini kuran ve dini yasaları koyandır, diğer taraftan çok kuvvetli bir asabiye, esprit de clan, sahibidirler, bu sayede Tanrıdan krallık gücü aldılar". Profesör Ferro'yu, herhalde, Batı dünyasında, İbn Haldun'daki kuvvetli Yahudi sevgisi ve hayranlığını yazan, çok az tarihçiden birisi olarak görmemiz yerindedir. Belki de, bu açıklıkta, tektir.

Ancak eksik, İbn Haldun'un, Kuran'ı düzelttiğini ileri sürmek, İbn Haldun'un misyonunu eksik yansıtmak anlamındadır. İbn Haldun, bunun ötesine gidiyor; üç noktaya işaret etmekle yetiniyorum. Birincisi, Yahudi kavmine asalet yüklemesidir ki üzerinde durmuş bulunuyorum. Herhalde asil bir kavim olmalarından kaynaklanıyor; Mısır'da, Firavunlar idaresinde asabiyelerini kaybetmelerine rağmen, çölde geçirdikleri kırk yılda yeniden kazanabiliyorlar. Bu kadar değil, Filistin'e geçtiklerinde, İskender, Persleri yenince, Yahudiler, Yunanilerin boyunduruğu altına giriyorlar; güzel, ancak, daha sonra, ensuite, le joug grec s'affaiblit et les Juifs, soutenus par leur esprit de corps, se souleverent contre les Grecs et s'en debarreserent, bir daha asabiyeleri ile isyan edip Yunani boyunduruğundan kurtuluyorlar.[90] İbn Hal-

"Mais ils ont violé leur pacte, ils ont nié les signs de Dieu, ils ont mis injustement a mort les prophetes, ils ont dit:Nos coeurs sont incirconcis. Oui, Dieu a mis le sceau sur leur coeurs. Ils sont infideles; il n'y en aqu'un petit nombre qui croient."
"Ils n'ont point cru a Jesus; ils ont inventé contre Marie un mensonge atroce."
Le Coran, Texte Integral, Paris, 1994, p. 70.

90) *Al-Muqaddima*, op. cit., p. 361.

dun'un Yahudi tarihi yazımında asabiyenin tükenmediğini görüyoruz.

İkincisi için, şunları aktarmak gerekiyor. "Il faut se rappeler que les Israelites, au debut, n'étaient pas guerriers et n'avaient pas de dynastie. Il multiplierent tellement, qu'ils conquirent la terre de Canaan, que Dieu leur avait promise et qu'il purifia a leur intention". Demek ki, İbn Haldun, sadece Yahudilere ait olan, "la terre promise", "vaat edilmiş toprak" kurumunu açıkça kabul etmektedir; İbn Haldun, Kenan'dan, hiç kuşkuya yer vermeyecek bir biçimde, "vaat edilmiş toprak" olarak söz ediyor ve Beni İsrail için "buraları zapt ettiler" demekten geri kalmıyor, bunu da okumuş oluyoruz.

Üçüncüsü ise şudur, "voyez le cas des Juif" yollu başlıyor ve "Ils ont gouverné la Syrie pendant pres de mille quatre cents ans" cümlesiyle devam ediyor;[91] İbn Haldun, Yahudilerin bin dört yüzyıl Suriye'yi ellerinde bulundurduklarını ve yönettiklerini kaydetmektedir ve "oradaki yerleşik kültürleri çok sağlamdı" demektedir. Karman Bland, bu noktanın öneminin farkında görünüyor ve İbn Haldun'un, "case of Syria in the age of the Israelites", Israel çağında Suriye analizine yüksek değer biçmektedir. Doktor Bland, İbn Haldun'un, genel tarihinde geliştirdiği homojen tarih felsefesini, Yahudi Tarihi'ne, the history of the jews, uygulamasını çok beğeniyor ve artık, "fevkalade" sözcüğünü kullanıyor. İbn Haldun'un bunu hak ettiğinden kuşku duymuyorum ve yerindedir.

Neden mi, İbn Haldun'un en yakınında olanlardan ve düşüncelerini etkileyenlerden birisi, İbrahim İbn Zarzar adında bir Yahudi bilimadamıydı. Sadece not ediyorum, tek başına önemli görmüyorum; ancak İbn Haldun'un, *İbar* ve dolayısıyla *Mukaddime*'yi yazarken, diğer kaynakların yanında, *Tevrat*'ı da kullandığı, fakat, bununla yetinmediğini de biliyoruz. Bu da güzel ve üstelik aşikar, ilaveten, Timur ile İbn Haldun görüşmesini titiz bir biçimde yazmış olan Doktor Fischel, İbn Haldun'un kullandığı Yahudi ve Hıristiyan metinleri analiz etmiş durumdadır; Fischel'den öğrendiğimize göre, İbn Haldun, Mısır'da, pek çok Yahudi kroniğini değerlendirmiştir. Bu da güzel, fakat burada kalmıyor ve bunlardan bazılarıyla ilgili olarak da, bir Yahudi kroniğinin büyük bir bölümünü kitabına aktardığını ve bu aktarmayı da, bazen de, sometimes verbatim, into his survey of post-biblical Judaism, olduğu türden, başka bir ifade ile, kelime kelime yaptığını not etmektedir.[92] Öyleyse, İbn

91) Ibid., p. 584.
92) W. J. Fischel, *Ibn Khaldun's Use of the Jewish and Christian Sources, Proceedingh of the Twenty- Third International Congress of Orientalists*, London, 1954, p. 333.

Haldun, tarihinde, Yahudiler ile ilgili olarak sadece ortodoks Yahudi nazariyelerini nakletmekle yetinmiş haldedir. Bunu, İbrani vakayinameleri mülkiyetine almıştır, şeklinde de söyleyebiliyoruz.

Tarihinin açılmış adında "ahbar" var, haberler ve aslında, traih'ten önce "tarih" demek oluyordu, not etmiştim ve İbar'ı ise "kıssa" veya "ders" olarak anlayabiliriz. Öyle sanıyorum ki, burada geliştirdiğim çözümlemelerle, *Kitab-ı İbar*, gerçekten bir ders olmaktadır; İbn Haldun manyasının, İbrani tarihçi Rosenthal'ın, *Mukaddime*'yi İngilizceye çevirmesinden hemen sonra başladığını artık biliyoruz. Rosenthal ise bu işi, Israel Devleti'nin kuruluşundan hemen sonra yapıyordu, bu topraklarda meşruiyet ihtiyacı ve Araplar ile toprak kavgası vardı. "İbar" ve *Mukaddime*, bir Truva Atı'dır.

İbn Haldun, bir Truva Atı'dır.

Katip Çelebi veya Naima'yı bu çerçevede almıyoruz; çünkü, o tarihte bir kavmiyet ve toprak savaşı yoktu ve sadece bir çöküş karşısında rahatlatıcı nazariye arıyorlardı.[93] Bu arayış için, resmi tarihin dine yakınlığı ile ilgili tespitimi hatırlamak yerindedir.

Togan, Ülken, Fındıkoğlu ve diğerlerine gelince, benim görüp çıkardıklarımı görmemelerinin hiçbir mazeretini bulamıyorum. Haklarında düşünebileceklerimizin en iyisi, dikkatli okumadıkları veya dilbilgisi ya da başka bir nedenle okuduklarını anlamamalarıdır. En kötüsü, "Türk" dedikleri zaman, Yahudiliğ'i anlıyor veya kastediyorlardı.[94] Şimdi, bu ikilemi tespit ile yetiniyorum.

Peki İbn Haldun yararsız mı, hiç mi yararı yok; bu soru saçmadır ve yazılı olan hep yararlıdır. Ayrıca İbn Haldun'da pek çok ayrıntı buluyoruz ki çok feyizlidir; misalen, Abraham'ın cariyesi ve oğlu İsmail'in anasının adının "Agar", c'est vécut Isma'il, avec sa mere Agar, olduğunu İbn Haldun'dan da öğreniyoruz. Hazarya'da, Baraz için, le prince (juif) de Derbend, Yahudi diyor ki, resmi tarih bilgileriyle çelişmektedir. Bir de Ermenistan'ın, comprend Mar'ash, Malatya et Ankara, vers le nord de la section, Maraş, Malatya ve Ankara'yı da içine aldığını iddia ediyor; İbn Haldun'a göre Ceyhan ve Seyhan yatakları da buradadır.

İbn Haldun'u okuduğumuzda "Bahr-i Sefid" deyişinin henüz icat edilmediğini de anlıyoruz. Şimdiki "Ak Deniz" için, "Roma Denizi" veya "Suriye Denizi" ile çok zaman da "Bahr-i Şami" ifadelerini kullanmaktadır. Şam Denizi, anlamındadır.

---

93) Katip Çelebi ve özellikle Naima Efendi, İbrani asıllı mı; geliştirdiğim yöntemleri uygulayarak bunu tespit etmenin zor olmadığını sanıyorum. Araştırıcılarını bekliyor; muhtemeldir.

94) Bu nokta üzerinde ve "Türk" sözcüğüne yüklenen anlamlar hakkında, izleyen çalışmalarımda durmam tabiidir.

İkinci Bölüm

BİZANS'IN GİZLİ TARİHİ

Fakat meşruiyet başka, yönetmek başkadır. Resmi ya da aktüel tarihin temel işlevinin bir meşruiyet düzeni kurmak olduğunu görüyoruz; bu haliyle din ya da ideolojiye daha yakın durmaktadır. Meşruiyet de, eninde-sonunda kabul edilebilir bir iktidar kaynağı bulup gösterebilmektir; vurgu, kabul edilmesindedir. İktidarın kaynağına gelince, Tanrı veya Tanrıya yakın bir hanedan olabilmektedir ve bu çerçevede, mucizevi iktidar toplayanlar Tanrısal olana yaklaşıyorlar, Cengiz önümüzdedir. Çünkü, Tanrı, büyük ve hızlı iktidardır. Hızla ve büyük bir güç toplayıp bunu, yerüstünde, ru-i zemin, sevkedebilenlerin Tanrısal görülmeleri ve görünmeleri bundandır.

Meşruiyetin kaynağını halkta bulmak ise çok geç bir keşifti, Tanrı-Krallar güçlerini de facto yitirdiklerinde ne yapacağız, "bir tür" meşruiyet olmadan yapamayız ve güçlü olamayan halkın meşruiyet sağlayamadığını da biliyoruz. O halde ve herhalde, "halk idaresi" ya da "demokrasi" de, eninde-sonunda, dinseldir ve fiktif olma ihtimalini de içinde barındırmaktadır. Bununla, "demokrasi", hem bir devlet biçimi ve hem de bir ideolojidir, demek istiyorum. İdeoloji olduğu sürece gerçekliği havada'dır. Halkın, gücünü kaybettiği veya hiç güç kazanamadığı zamanlar ise, halk idaresini, dejenere ve hep havada

aramak zorundayız.

Yönetmek ile güç'ü birbirinden ayıramayız.

Bilim de, eninde-sonunda, güçlü hareketin keşfi ve hareketinin çizilmesidir.

Yönetmek, daha bilimseldir; bilimsel olan Darwinisttir, Darwin'den çıkmadır, demek istiyorum ve daha önce de Machiavellistti ve Machiavelli'nin, "Hükümdar" ile, daha çok "Prens" adıyla biliyoruz, hem "Makyavelizm" denilen bir disiplinin ve hem de siyaset biliminin kurucusu olması, bu anlamdadır. Machiavelli'nin kendisi ise, hem bir yönetici ve hem de tarih yazıcısı idi; yönetme ile yazmak, birbirinden çok sonraları ayrıldılar. Ayrıca "ayrıldılar" dendiği çok zaman da, pek ayrılmadılar.

Ekonomi politik ve zirvesindeki Marx, ekonomi'ye zor izafe ettiler ve hareketini çözüp resmettiler. Bu nedenle tarih ile ekonomi politik rakip kardeş oldular. Uzun süre birisi, istikrar ve meşruiyeti ve diğeri, istikrarsızlık ile isyanı takrir ettiler; hep birbirinin alanına girip hep birbirinden yararlandılar.

Tarih, hep yönetmek ile ilgilidir ve bu açıdan görüldüğünde, Braudel de dahil, "yeni tarih", hiç tarih değildir. O halde buraya gelmiş durumdayız.

Bizde "kıssadan hisse" sözü var; "kıssa", hikaye, "vaka" veya vaka anlatımı, demektir; hisseyi ise "pay" ve daha doğrusu "ders" olarak anlamak durumundayız. Hanedan içi eğitimlerde, "kıssadan hisse" esastır; bu, şehzade ya da prenslere belli tarihsel vakalar anlatarak bunlardan ders çıkarmasına yardım etmek şeklinde gerçekleşiyordu. Mantık'ın tekil olaylara dayandığı, genelleme ve soyutlamanın Doğu düşüncesinin kazanımları arasına girmediği bir dönemde, "darb-ı mesel" formülasyonlarının akıl yürütmenin en yüksek aşaması olduğu zamanlarda, tekil vaka, hem yüksek eğitimin ve hem de tarih yazımının kendisi idi. Maksat, yönetmeye hazırlamaktır. Ve diplomasi mesleği hâlâ, tarihi, "kıssa" olarak ve en önemli ölçüde kullanmaktadır.

Yönetme boyutunu Procopius'ta netlikle teşhis edebiliyoruz, bir tarih mi; tarih ise herhalde "gizli tarih" adı uygundur. Var mı, adı "gizli tarih" olan ilk tarih yazımını, Procopius'a borçluyuz. Gerçi Procopius, buna, gizli tarih yerine "Anecdota" adını vermişti, vaka anlatımı olarak anlayabiliriz, daha sonra tarihçiler ve siyaset bilimciler, bunu "gizli tarih" olarak değerlendirdiler, "Bizans'ın Gizli Tarihi" adı, daha yaygınıdır, öylece biliyoruz. Ostrogorsky, "ünlü gizli tarih" demeyi tercih ediyor; gerçekten de en azından "ünlü" tarihçiler ve bu arada Bizans tarihçileri arasında, Ostrogorsky bunların başında yer alıyordu, ünlüdür.

Machiavelli, hem siyaset biliminin ve hem de pejöratif bir söyleyişle Makyavelizm'in kurucusu sayılmaktadır, gerektiği için tekrarlıyorum. Buradaki ikilemi, Makyavelizmin, has anlamda siyaset bilimi olduğunu postüle ederek giderebiliriz, en azından iktidarın yasaları üzerine bir denemesi sayabiliriz. Procopius ise hem kabul görmüş bir büyük tarihçi ve hem de bir gizli tarih yazarıdır; hem Procopius ve hem Machiavelli, birincisi çok yüksek olmak üzere, yüksek kamu görevlisiydiler.

Procopius'un bir başka özelliği daha var; Justinyen dönemin en önemli tarihçisiydi ve hâlâ öyle bilinmektedir. Justinyen'in bütün savaşlarına katılmış ve yazdıklarını, *Savaşlar* başlığı altında toplamıştı, büyük tarihi budur. Justinyen, öte yandan, imarcı bir imparatordu ve İstanbul'u bir büyük şantiye haline sokmuştu; Procopius'un, İstanbul'un imarını ele aldığı çalışması ise *Binalar* adını taşımaktadır. *Anecdota*'nın, X. yüzyıla kadar bilinmediği kesindir, hiçbir atıf yapılmadığı da tespit edilmektedir; bir sağlam nüshası da, bundan yüzyıllar sonra, 1623 yılında Vatikan Kütüphanesi'nde, bulunabilmiştir. İlk ikisinde övgü, *Gizli Tarih*'te ise yergi var; ancak hiçbir tarihçi aralarında bir çelişki veya tutarsızlık bulmuyor, birbirini tamamladıkları kabul edilmektedir. Sanki bir kalıbın iki parçası, ve ayrıca, hepsi kullanılıyor ve bugün var olan Theodora imajı, *Gizli Tarih*'ten çıkmaktadır.

Devam ederken bir parentez açabilir miyim, buradaki amacım, Procopius'un gizli tarihini açıklamak değil, ister istemez ve kısaca bunu yapmak zorunda kalıyorum, ancak asıl amacım, Procopius'u ele alarak, doğrudan doğruya "gizli tarih" üzerinde durmaktır; "var mı" ve "nedir", sorularımız buradadırlar. Procopius, bu sorulara tam cevap sağlamasa da, ipuçları verebilir, çünkü hem büyük bir tarihçidir ve hem de bir gizli tarihi var; demek ki burada *Anecdota*'dan daha çok, Procopius üzerine eğilmek durumundayız.

Procopius, *Anecdota*'sına, "Bugüne kadar, yapmış olduğu savaşlarda, Rumi kavmin başına gelenler, benim tarafımdan anlatılmıştı," sözleriyle başlıyordu, bütün bu olanların hikayesini, vuku oldukları zaman ve yerlere göre düzenlediğini, not ediyordu; ilk cümlesi bu yoldadır.[95] Bunları, daha önce yazdığı ve kısaca "resmi" diyebileceğimiz tarihler, özellikle, "Savaşlar" için, kaydetmektedir ve "bu telif planı, bundan böyle tarafımdan, terk edilecektir" ibaresini hemen eklemektedir. Bundan, "gizli tarih" ile diğerleri arasında bir yön-

95) Procopius, *The Anecdota or Secret History*, English Transltion by H. B. Dewing, Harvard University Press, 1935-1998, p. 3.

tem farkı olduğunu çıkarıyoruz.

Procopius, yeni yöntemini, ki *Anecdota*'da uygulanıyor, tahmin etmeyi bize bırakmıyor, kendisi açıklamaktadır, olduğu üzere aktarmayı tercih ediyorum:"Üstelik, önceki anlatımda ele alınan olaylarda, bunların oluşumuna yol açan nedenleri gizlemek mecburiyetinde kalmıştım. Bu nedenle bu kitapta, sadece şimdiye kadar gizli kalmış olanları açıklamak değil, aynı zamanda daha önce tasvir edilmiş oluşumların nedenlerini de açıklamak gerekli olmaktadır."[96] Demek ki gizli tarih, nedenler üzerinde durmaktadır ve diğer yandan, nedenlerin araştırmasına başladığı andan itibaren tarih, bilimselleşmektedir, bunu ekleyebiliyorum. Yönetebilmek ise, nasıl olursa olsun, Darwinist anlamda, bilimsel'dir, tekrarlamış oluyoruz.

Fakat Kayseryalı[97] Procopius'un, bir ara bu gizli tarihi yazmaktan vazgeçmek üzere olduğunu yine kendisinden öğreniyoruz. Bunun nedenini, ne yazık, İngilizce çevirisinden ve olduğu üzere aktarıyorum: "And yet there was still another consideration which very often, when I was eager to undertake my narrative, held me back for a long time. For I conceived the opinion that for men of future generations such a record as this would be inexpedient, since it will be most advantageous that the blackest deeds shall be, if possible, unknown to later times, rather than that, coming to the ears of sovereigns they should be imitated by them. For in the case of the majority of men in power their being in experience always causes the imitation of the base actions of their predecessors to be easy, and they ever turn with greater ease and facility to the faults committed by

---

96) "Nay, more, in thecase of many events described in theprevious narrativel was compelled to conceal the causes which led up to them. It will therefore be necessary for me in this book to disclose occyrences which have already been described."ibid., p. 3.
"Şimdiye kadar birbiri ardından gelen savaşlarda Bizans halkının deneylerini yazarken bütün olayları zamana uydurmak zorunda kalmıştım. Artık bu yöntemi bırakıyorum."
"Sonra, daha önceki kitaplarımda değinmeye çalıştığım olayların çoğunda, işin iç yüzünü açıklamayı göze alamadım. Dolayısıyla eserimin bu bölümünde sessizce geçilmiş olaylarla, daha önce anlatılmış olayların nedenlerini açıklamayı bir görev sayıyorum."
Procopius, *Bizans'ın Gizli Tarihi*, Orhan Duru çevirisi,Istanbul, 1990, s. 21.
Orhan Duru'yu bu çeviriyi yaptığı için eleştiremeyiz; eleştiriyi, Procopius'u çevirmeyen, üniversite'ye yöneltmek haklı ve yerindedir. Bu tür metinleri, bir gazeteci diline indirgemek ve bilimse bütün nüansları ihmal etmek büyük bir sorumsuzluk olmalıdır, sıklıkla yapılmaktadır.

97) Büyük İskender'in adına kurulmuş kırk kadar kent olduğu biliniyor; Aleksandria, İskenderiye ve Aleksandretta, Küçük İskenderiye ya da İskenderun, bunlar arasından bugüne kadar kaldılar. Bizim "Silifke" dediğimiz kent de adını Selevkos'tan alıyordu ve çok sayıdalar, daha öncelerı, Arapların etkisiyle Suvey diyebildiğimiz, şimdi"Samandağı", İskender'in yerine kurula ve merkezi Antakya olan imparatorluğun kurucusu Selevkos'dan geliyordu. "Kayseri" de fazladır, Kayser'den neşettir, Procopius, bunlardan Filistin'deki Kayseri kentinde doğmuştur, "Filistinli Procopius" diyebiliriz.. İstanbul'un Constantinople'den önceki adı "Neo Roma" idi ve biz "Neo Kayzer" kasabasına şimdi "Niksar" diyoruz.

the rulers of an earlier time."[98] Bu ifadeler, bir gizli tarihin mantığını da, özet ve embriyonik halde içermektedir; bu nedenle aktarmış bulunuyorum.

Filistinli Procopius, gelecek hükümdarların, gizli tarihi bilmemeleri gerektiğini de düşünüyor; çünkü, bunlara özenmeleri ihtimali yüksektir. Ekliyor, iktidarda olanların çoğu, seleflerinin basit ve bayağı yollarını taklit etmeye kolaylıkla kayarlar; gizli tarihi yazmaktaki tereddüdünün arkasında bu yatıyordu. O zamanlarda da yönetmek, basit ve bayağı yollara dayanıyordu, bunu öğreniyoruz ve yazdığına göre bu tereddüdü yeniyor; gizli tarihi'nde bunun nedenini de kaydediyor, gelecek dönemin iktidar sahiplerinin yaptıklarının ve karakterlerinin kağıda döküldüğünü görerek kötü amelden geri duracaklarını ileri sürüyor ki, buna, kendisinin de inandığını düşünmemiz zordur. Çünkü gizli tarihini çok sıkı saklıyor, akrabalarına bile güvenmediğini belirtiyor, buna inanmak durumundayız; Procopius'un bu tarihi, yazıldığından en az dört yüz yıl sonra fark ediliyor[99] ve yazarı çok tartışılmıştır ve uzun testlerden sonra, Procopius'a ait olduğu kabul edilmişti.

Procopius'un yazdıkları, tersinden önemlidir, gizli tarihinin gelecek hükümdarlara, iktidarda kalabilmek ve dolayısıyla yönetmek için bir tür manuel, el-kitabı, olabileceğini ileri sürmektedir. Benim gizli tarihten anladığım da budur; aktüel veya resmi tarihin dışında bir tarihe ihtiyaç teşhis edebiliyoruz. Öyleyse her hanedanın ve bu anlamda her ailenin, bir gizli tarihi olmalıdır; varsa, araştırılmaya değer olduğunu söyleyebiliyorum.

---

98) "Yine de, bu kitabı yazmak için uğraşırken beni haftalarca çalışmaktan alıkoyan bir şey vardı. Açıklamalarımın torunlarımızın mutluluğunu tehlikeye düşüreceği görüşüne saplanıyordum. Hükümdarların kulağına erişip taklit edecekleri örnekler vermektense, böylesine kara lekeli işlerin gelecek kuşaklardan saklanmasında büyük gerek vardır. Çünkü, iktidarele geçirmişkimselerinçoğu, bilgisizlik nedeniyle, kendilerinden önce gelenlerin günahlarına kolayca kayıverirler ve daha önceki hükümdarların kötü yollarından gitmek daha kolay ve daha rahat gelir onlara." Orhan Duru, ibid., s. 22. Burada yer alan, "hafta", mutluluk, "torun", günah ve benzeri pek çok sözcüğe, metin de rastlamıyoruz. Bu çeviriyi Duru'nun yapmamış olmasını, ancak "Utopia" çevirisi nedeniyle ortaya çıkarmış olduğum bozuklukların tekrarlanmamasını temenni ediyorum. Duru'yu ciddi bir aydın olarak hatırlıyorum.

99) Procopius'un *Gizli Tarih*'inden ilk işaret, X. yüzyılda, tarihçi Suidas'a ait görünüyor; Suidas, Procopius'un "Yayımlanmamış Notlar" başlığıyla bir başka tarihi daha bulunduğunu haber veriyordu. Suidas, *Gizli Tarih*, "Justinyen ve eşi Theodora ile Belisarius ve eşini eleştirmekte ve hatta alaya almaktadır" diyordu.
Procopius, *Secret History*, op. cit., H. B. Dewing önsözü.
Tarihçi Procopius ile Tarihçi Mustafa Ali arasında yaklaşık bin yıl var, ikisi de veba salgını yaşamışlar; bu ortaklığın dışında Mustafa Ali, yazdıklarının okunmasını çok isterken Procopius, yazdıklarının duyulmasını bile istemiyordu. Bu açıdan Ali'yi değil, Doktor Rıza Nur'u önceliyor; Rıza, gizli tarihininin adını ağzından kaçırmaktan dahi korkuyor ve çekiniyordu. Procopius ile Rıza arasında bin dört yüz yıl var, Rıza Nur Tarihi, ilerdedir.

Katkı 13

Georg Ostrogorsky

BİR TARİHÇİ OLARAK PROCOPIUS

Iustinianus devrinin büyük tarihçisi Caesarea'lı, Filistin, Procopius'tur. Procopius, 8 kitap içinde, Belisarius'un maiyetinde katılmış olduğu Vandal, Got ve İran savaşlarının bir tarihini yazmıştır. Esas kısım 551, tamamlayıcı sekizinci kitap ise 533'de bitirilmiştir. Bu büyük eserin bir yanında, Iustinianus ve Theodora aleyhinde yazılmış bir hicviye olan ünlü gizli tarihi, öbür yanında ise 554 de telif edilmiş olan, Iustinianus'un yaptırdığı inşaat üzerindeki eseri durmaktadır. Procopius objektifliği her zaman korumamış olmasına rağmen – inşaat eserlerine dair kitabında ve savaş tarihlerinde o bir methiyeci, gizli tarihinde ise bir hicivcidir– eserleri paha biçilmez bir değerdedir. Tasvir kudreti bakımından da bunlar yüksek bir düzeydedirler.

* * *

Edward Gibbon

CARACTERE ET ÉCRIT DE PROCOPE

Procope, tour a tour courageux ou servile, enivré de la faveur ou aigri par la dis grace, composa successivement l'histoire, le panégyrique et la satire de son temps. Les huit livres qui concernent la guerre des Perses, des Goths et des Vandales, auxquels servent de suite les cinq livres d'Aghatias, sont dignes d'estime, et ils offrent une imitation hereuse et soignée des écrivains attiques, ou moins des écrivains asi-

atiques de l'ancienne Grece. Il dit ce qu'il a vu et ce qu'il a entendu, et s'exprime sur les diverses matieres qu'il traite avec le ton libre et sur d'un soldat, d'un homme d'Etat et d'un voyageur. Son style cherche toujours et atteint souvent la force et l'élégance: ses réflexions, trop nombreuses, sourtout dans les harangues, offrent une riche moisson de connaissances en politique; et l'historien, excité par le nobile ambition de charmer et d'instruire la postérité, semble dédaigner les préjugés du peuple et la flatterie des cours. Les contemporains de Procope lurent ses écrits, et lui donnerent des éloges. Il les déposa respectueusement au pied du trone; mais l'orgeil de l'empereur dut etre blessé d'y voir louer un héros qui éclipsait toujours la gloire de son oisif souverain. L'esprit et la crainte d'un esclave subjuguerent la noble dignité d'un homme indépendant; et pour obtenir son pardon et mériter une récompense, le secrétiare de Bélisaire publia les six livres des Edifices impériaux. Il avait eu l'habileté de chosir un sujet brillant, dans lequel il pouvait faire ressortir le génie, la magnificence et la piété d'un prince qui, en qualité de conquérant et de lélislateuri avait surpassé les vertus puériles de Thémistocle et de Cyrus. L'adulateur, trompé dans ses espérances, se laissa peut-etre aller au plaisir d'une vengeance secrete, et un coup d'oeil de faveur put le déterminer suspendre ou a supprimer ub libelle, ou le Cyrus romain n'est plus qu'un odieux et méprisable tyran; ou Justinien et sa femme Thédora sont sérieusement représentés comme des démons qui ont pris une forme humaine pour détruire le genre humain. Ces honteuses variations ternissent sans doute la réputation de Procope, et nuisent a l confiance qu'il pourrait inspirere; toutefois, lorsqu'on a mis a l'écart ce que lui dicte sa mlignité, on trouve que le fond de ses anectotes, e meme les faits les plus honteux dont il avait laissé entrevoir quelques-uns dans son histoire publique, sont appuyés sur la vraisemblance ou sur des témoignages authentiques et contemporains. A l'aide de ces différents matériaux, je vais décrire le regne de Justinien, qui mérite d'occuper un grand espace.

G. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Ankara, 1940-1991, s. 23.
E. Gibbon, *Histoire du Déclin et de La Chute de L'Empire Romain*, Vol. II, p. 36-37.

İki tarihçi de tanıklık ediyorlar, Justinyen döneminin en büyük ve güvenilir tarihçisi Procopius idi; Justinyen'in şanlı komutanı Belisarius'un katibi olmuştu ve bu savaşları yazdı. Gibbon, Procopius'un ilginç konu bulmada eşsiz olduğunu kaydediyor, herhalde "Binalar", böyle bir değerlendirmeyi tahrik etmiş olmalıdır, Justinyen büyük bir inşaatçı idi, bu devrin binalarını da Procopius anlatmış durumdadır. Ostrogorsky, *Binalar*'ı yazarken ve tarih kitaplarında Procopius'un övücü olduğu kanısındadır; buna karşın, *Gizli Tarih*'te hicv ve mahkum etmektedir. *Anecdota*'da, Justinyen'i, İmparotoriçe Theodora'yı, Komutan Belisarius ile karısı Antonina'yı ele alıyor; bunların hepsini, insan soyunu yok etmeye kararlı kötülük timsalleri olarak anlattığını görüyoruz. Fakat öldürücü oklarını daha çok kadınlara çeviriyor;[100] Filistinli'nin kadınlara kuşku ile baktığını anlıyoruz.

Ancak hem *Gizli Tarih* ve hem de diğerleri, gerçeklere uygun kabul edilmektedir; Gibbon, Procopius'un biçemini güçlü ve ince buluyor, gerçekten de, *Gizli Tarih*'teki analiz yeteneği tek sözcükle şaşırtıcıdır. Doğrusu, *Gizli Tarih*'te yazdıklarının çoğu ve özellikle Theodora ile ilgili olanlar, artık gizli değil resmi düzeydedir; peki ne gizliyordu, herhalde şimdi buradayız.

JUSTİNYEN VE THEODORA

Justinyen bir köylü idi, Balkanlardan Şehr'e, Polis'e,[101] kısmetini bulmak üzere gelmişti, amcası Justin ile birlikte idi, adını amcasından alıyor, "Justinyen" deniyor; saraya girdiler ve Justin önce saray muhafızı ve daha sonra da imparator oldu. İmparator Justin, okuma-yazmayı hiç öğrenmedi ancak yeğen Justinyen'in çok iyi yetiştiği kaydedilmektedir. Balkanlardan bu köylü, daha sonra "Glavius Petrus Sabbatias Justinanus" olarak tanındı; fakat tarihe "Büyük" veya "Büyük Justinyen" olarak geçiyordu. Charlemagne, Velikiy Pyotr, Büyük Frederich, daha sonra gelen "büyük" oldular, Justinyen, büyüklükte

100) "At that time it came to pass that practically all the women had becomecorrupt in character. For they sinned against theirhausbands with complete licence..", Bizans'ta bütün kadınlar ahlaksızdılar ve kocalarına karşı, hiçbir sınır olmaksızın, günah işliyorlardı; *Gizli Tarih*, böyle yazmaktadır.
Procopius, *Secret History*, p. 205.
101) İstanbul'daki "bol" ya da "bul", Polis'ten bozmadır, hepsi "şehir nerede" anlamına geliyor ki, bugün "Şehr-i İstanbul" dediğimiz kente o tarihlerde Elence ve sadece "Şehr" deniyordu.

öncedir; ilginç, bizde hükümdarlar için bu sıfatı kullanmıyoruz, vezirler için benzeri var, "koca" diyoruz. Daha sonra "Büyük Reşit Paşa" da çıkmıştı.

Justinyen'in bir başka özelliği daha var, tarihin kaydettiği en ilginç kadınlardan birisine tutuldu, Konstantinopl'un tiyatrolarında dansçı olarak tanınsa da, aslında sadece pahalı bir fahişe olan Theodora'yı evvela augusta ve sonra da imparatoriçe yaptı; evlendiğinde yüksek rütbeli idi ve bu rütbeden olanların dansçılarla evlenmeleri yasak olmakla birlikte, amcası İmparator Justin'in bu yasayı ilga etmesini sağlaması zor olmadı. Demek ki, Theodora ile evliliği yasalara uydurulmuş haldedir.

Justin, muhafız kuvvetleri komutanlığından imparator tahtına sıçrasa da zayıf idi; Justinyen, yönetmeye Justin zamanında başlamıştı, amcası zamanında imparatorluk işlerini eline aldığı bilinmektedir. Sonra Theodora'ya kaptırdığı kabul edilmektedir. Çok iyi adam kullandığı kayıtlıdır, bu kabiliyetli ve bilgili olanları bulabildiği ve yüksek kamu görevlerinde tutabildiği anlamındadır. Yönetmenin mutlak gerekleri arasında yer alıyor, hukukçu Triboniyen, idareci ve vali Kapodokyalı Jan, Komutanlar Belisarius ve Narse bütün kaynaklarda sıralanıyorlar. Bunlardan sadece Jan'ı tasfiye ettiğini biliyoruz ve bu da, daha çok Theodora'nın etki ve entrikalarına bağlanıyor; Theodora, Justinyen'in kendi sözünden hiç çıkmadığını her vesileyle belli etmekte yarar görüyordu. Bundan, dün de bugün de kimse şüphe duymamaktadır. İktidar, söz geçirmekle ilgilidir; "autheur" ile otorite veya "dikte" ile diktatör, aynı kökte buluşuyorlar ve önceleri, muhtemelen de ebediyyen, fahişe Theodora'nın, bunu, okuldan olmasa bile İstanbul'un tiyatro sahnelerinden öğrenmiş olduğunu çıkarıyoruz.

Bu dönemin en önemli kaynağının Procopius'un yazdıkları olduğunu not etmiştim; Theodora'yı ise bugün daha çok *Gizli Tarih*'te yazılanlara göre tanıyoruz.[102] *Gizli Tarih*, esas itibariyle, Justinyen, Belisarius, Theodora ve Antonina üzerinedir; Procopius, aktüel tarihte "Büyük" İmparator ve Komutan

---

102) Gibbon, Theodora'yı anlatırken, neredeyse tek kaynak olarak, *Gizli Tarih*'e dayanmaktadır, "touchant la vie et les moeurs de l'impératrice Théodora, les Anecdotes" demekte ve İmparatoriçe'nin tek çocuğunu öldürmüş olabileceğini de kaydetmektedir. Bu vaka, özetle şöyledir, Theodora, fahişelik döneminde, zamanın teknikleriyle, doğum kontrolünde çok başarılıydı, fakat bir kaza sonucu bir oğlu olmuştu; babasının bunu alıp uzak yerlere gittiği, ancak ölürken artık bir genç adam olan oğluna, annesi olarak Theodora'yı fısıldadığı, çocuğun da annesini görmek üzere İstanbul'a geldiği, Theodora'nın kabul ettiği ve o andan itibaren genç adamı bir daha kimsenin görmediği, *Gizli Tarih*'te kayıtlıdır. Gibbon, bunu, ciddi bulmaktadır.
E. Gibbon, *Histoire*, op. cit., p. 38-39.

➡

olarak yazılan ilk ikisini çok zayıf kişilikli çizmektedir ve eşleri Theodora ve Antonina ise son derece güçlü ve iradeli çıkıyorlar.[103] Ancak bu anlatım, Theodora'nın çocuk yaştan ve Antonina'nın da her an fahişe olarak resmedilmesini engellemiyor; *Gizli Tarih*, Antonina'nın, üvey oğlu ile yaşadığı uzun ve tutkulu cinsel yaşamı çok ayrıntılı olarak vermektedir. Procopius'un *Gizli Tarih*'inde yazıldığına göre, o tarihlerde İstanbul'da, en azından yüksek kamu görevlilerinin karıları hep kocalarını aldatıyorlardı; aslında buna pek "aldatma" da diyemeyiz, herhalde aldanmıyor ve biliyorlardı. İnanmakta zorlansak da, fahişelik kuraldı ve diğer yandan ve bu konuda, Büyük Komutan Belisarius'un karısı Antonina Vaka'sında tam bir netliğe sahibiz; Belisarius aldanmaya çok yatkındı ve Theodora bu yatkınlığı sağlayarak Antonina'nın yaşamını kolaylaştırıyordu. Antonina, İtalya Seferi de dahil savaşlara Belisarius ile birlikte gidiyordu, ancak, seferi olmak da bitmez-tükenmez cinsel hırsını her imkanda karşılamasını engellemiyordu. Belisarius casusları haber vermiyor mu; sonunda hem Belisarius karısının masumiyetine inanıyor ve hem de haber verenleri en feci yollarla temizliyordu; *Gizli Tarih*, bu tür temizliklerde Theodora'ya hep büyük bir yer ayırmaktadır.

Justinyen, büyük hukuk reformlarıyla hatırlanıyor, tek ve birleşik Roma için son deneme olmuştu, Bizans askerleri İtalya'ya ayak bastılar, İspanya'nın güneyine çıktılar, Kuzey Afrika'yı aldılar, sanki Roma tekrar birleşmişti. İlaveten sağlam bir idari düzen kurulmuştu. Güzel, birincisi Triboniyen'e, ikincisi Belisarius ve Narse'ye ve üçüncüsü Kapadokyalı Jan'a bağlanıyor; fakat yine de bütün bu başarıları Justinyen'in ruhunun sağladığına inanılmaktadır. Çok iyi yetişmişti, dinde çok ortodoks ve imanlı, yaşamda sofu idi, uzun süre çalışabiliyordu; Procopius, ayrıca paraya hiç değer vermediğini, kişisel planda hiç parası olmadığını kaydediyor. Fakat bunu övgü olarak not etme-

---

"And whenhe cameand she had seen him, she entrusted him to one of his domestics to whom she was alwayswont to delegate such matters. And by what method the poor wretch was spirited out ofthe world I cannot say, but noone to this day has been able to see him, even since the death of Empress." Procopius, Arabistan'da doğan çocuğun, delikanlının babasının ağzından kaçırması üzerine, İmparatoriçe Annesi'ni görmeye geldiğini, saraya alındığını ve bir daha gören olmadığını, "ruh olmuş", böyle anlatıyor. Gibbon, buraya dayanmaktadır.
Procopius, *Secret History*, p. 205.

103) Theodora and Antonina, "they are the recipient of moral and sexuel criticism, while their husbands, in both casesare relatively spared".
"...one of thechief charges levelledagainst both Belisarius, andJustinian is preciselytheir subjection to their wives."
"For, if a writer like Procopius wanted to make a woman the object of attack, the obvious here in which to locatehis accusatiins was sexual."
Averil Cameron, *Procopiusand the Sixth Century*, London, 1985-1986, p. 71.

mektedir, "hiç parası yoktu ve hiç kimsenin parası olmasına da tahammül edemiyordu" demektedir. Sanki, *Tekeliyet*'te tartıştığımız, oryantal despotizmin düzleyici mekanizmaları işlemektedir; Nika İsyanı, despotizme geçiş için altın fırsat sayılmıştır. Procopius, bu geçişte ve oryantal despotizmde, güçlü ve libertin kadınlara, önemli roller yazmaktadır.

Bunlara ticaret ve sanayiye verdiği önem ve önceliği de ekleyebiliriz; yüksek bürokratlar için en önemli olan ipekli dokuma bulmaktı, lüks emtia olup doğudan geliyordu, Justinyen, ipek kozası üreticiliğini başlattı, bu dünya vizyonunun büyüklüğü konusunda sembolik ve önemli bir işarettir. Dünyanın her tarafıyla ticaretin geliştirilmesine çok büyük önem verdi; hem bunun için ve hem de Batı seferlerinde elinin serbest kalabilmesi maksadıyla, Doğunun güçlü Pers İmparatorluğu ile barış politikasını sürdürdü ve barış için de haraç ödemekten çekinmiyordu. Kendisinden önce vardı, fakat, Justinyen paralı askerlik düzenini çok ileri boyutlara çıkardı, kuşkusuz yalnızca Hunlar değil, ancak tarih sahnesine yeni çıkıyor ve Cengiz Han atlılarından ve atom bombasından önce atom bombası etkisi ve çekiciliğini gösteriyordu, artık Hunlar İstanbul'un alışık simaları arasına girmişlerdi. O kadar öyle ki hem traş ve saç tuvaletlerde Pers ve hem de pelerinlerde, ve alt-giysilerde "Hun Modası" yayılmaya başladı.[104] *Gizli Tarih*'te yazdığını göre, XVI. yüzyılda İstanbul'da, bıyıkları kesmeme, saçları çok uzatma ve alından itibaren saçı tepeye kadar kazıma modası başlamıştı; Procopius, buna "saçma" diyor ve giysiler de, Roma'dan Doğu biçimine kayıyordu, "hunnic" tabir edilmektedir.

Paralı askerler, Doğu barışı için yüksek haraçlar ve sübvansiyonlar, buna karşın Doğuda toprak kaybı, güçlü, düzenli ve iyi yaşayan bir bürokrasi, büyük bir inşaat programı, sanki muhteşem binalarla, Procopius, "Binalar" kitabını yazmıştı, İstanbul yenileniyordu, Büyük Aya Sofya'yı yenilemek de bunlar arasındadır, ve Batı seferleri, ki aynı ölçüde olmamakla birlikte Doğuda Pers savaşları da eksik değildi; bütün bunlar, ekspansiyonla sonuçlanmıyor-

104) "In the first place, the mode of dressing the hair was changed to a rather novel style by the Factions; for they did not cut it at all as the other Romans did. For they did not touch or the beard at all, but they wished always to have the hair ofthese grow out very long, as the Persians do. But the hair of their heads they cut off in front back to temples, leaving the part behind to hang down to a very great length in a senseless fashion, just as the Massagetea do. Indeed for this reason they used to calla thisthe 'Hunnic' fashin."
"Also their cloaks and theirdrawers andespecially their shoes, as regards both name and fashion, were classed as 'Hunnic.' "
Prokopius, *Anecdota*, op. cit., p. 79-81.

sa, sonuçlanmadığını söyleyebiliyoruz, Roma halkı üzerinde vergilerin artması demektir.

Öyleyse Justinyen döneminde halk yoksullaşmış ve dış barış ve seferler pahasına iç barış bozulmuştu. Başka bir söyleyişle, Justinyen döneminde Roma'nın birliğini kuramamak bir yana eski müreffeh dönem de bir hayal olarak kalıyordu; yüzyıl sonrasının gelişmeleri Büyük Justinyen'in yeni bir çağ açamadığının ispatı değerindedir.[105] Justinyen dönemi, çöküş zamanının çaresiz ve umutsuz denemeleri bir yana, Roma Birliği politikasının da sonu demektir, artık "Doğu Roma" veya tarihçilerin uydurması bir sözcükle, "Bizans" bir gerçekliktir.

İç barışın bozulmasına ve halkın patlamaya hazır bir hale gelişine seyirci kalınmasını bekleyemeyiz. O zamanlara kadar sadece sınırlarda karakollar ve kaleler şeklinde düzenlenmiş askerlerin, imparatorluk içinde garnizonlara yerleştirilmesi işte bu tarihtedir. Halkın "Maviler" ve "Yeşiller" olarak iki hizbe bölünmesi de bu dönemde başlamasa bile, Justinyen Çağı'nda önem kazanmıştı; bu bölünme sportif olduğu kadar ve daha çok, politik idi. O dönemde politika hipodromda, daha sonra "At Meydanı" denilen şimdiki Sultanahmet alanı ve çevresi, yapılıyordu; "Maviler" yüksek tabakaları ve "Yeşiller" ise yoksulları çağrıştırıyordu, "Mevlevi" vs "Bektaşi" bölünmesine benzetebiliriz. Maviler, ortodoks ve Yeşiller, heretic, sapkın idiler; ortodoks Justinyen, paganları çok acımasızca bastırıyordu ve bunlar da Yeşiller içine sığınmışlardı. Burada bir detayla karşılaşıyoruz, Justinyen ile Theodora arasında su sızdırmayan bir beraberlik olmakla birlikte sirk fahişeliğinden gelen Theodora, Yeşilleri destekliyor ve zulme uğrayan paganlara gizlice yardım yapıyordu. Theodora'da acımasızlıkla şefkat içiçedir; bir kişilik olmaktadır.

Justinyen barışı için bu iki hizbin, zaman zaman kanlı olmak üzere, kavgası kaçınılmazdır; "bizanten politika" repertuarında bu tür planlı kavgalara ayrıca yer var. Gerginliği boşaltmayı sağlamaktadır; sübap mekanizmasını hatırlatıyor, basınç dışa çıkarılmaktadır.

Planlı sübap mekanizmasında aksaklıklar olabiliyor, zaman zaman hipodromda, "Maviler Yeşiller el ele" sloganları da yükseliyordu ki çok tehlikelidir. Bu durumda ciddi isyanlar ortaya çıkıyordu; 532 tarihli, "Nika İsyanı" bun-

105) Bundan sonra daha çok Bizans-İran Savaşları dönemidir ki, yüzyıl sonra İslam'ın kolay ilerlemesinin maddi koşullarını hazırlıyordu; İslam, savunmasız ve her türlü dine hazır topraklara ilerlemektedir.

lardan birisi oldu. Bu isyanla Justinyen tahtını hemen hemen kaybetmişti, Sultanahmet'te yeni bir imparator ilan edilmiş ve Justinyen kaçmak üzere idi; Theodora'nın inat ettiği yazılıdır. Narse'nin planlamasını uygulayabilen Belisarius, bir avuç paralı askerle isyancıları bölebilmişti; Justinyen, Theodora'nın soğukkanlılığı sayesinde tahtını kurtarabildi, görülmemiş bir katliam yapıldığı kaydedilmektedir.

Ostrogorsky'nin değerlendirmesi artık klasik[106] sayılmaktadır: "Iustinianus'un devri, onun arzu ettiği gibi yeni bir devrin başlangıcı değil, büyük ve ortadan kaybolan bir devrenin sonu oldu. Iustinianus'a devleti yenileştirmek, ihya etmek nasip olmadı." Justinyen, en fazla bir restorasyon sağlayabildi ve gelecek zamana Codex Justinyen'i bırakmış oldu. Roma hukukunu düzenlemek anlamındadır ve bütün bunlar, belki bir-iki detay hariç, aktüel tarihte yer almaktadır.

NİKA İSYANI

Büyük Justinyen'in iki yüzünü görüyoruz. Güzel, peki Procopius'u nasıl göreceğiz, "Gizli Tarih" yazması, Procopius'da isyancı bir yana bir "muhalif" görebilmek için yeterli midir;[107] çok seyrek olsa da bu görüşü savunanlarla karşılaşıyoruz. A. Cameron'un yazdığına göre, Sovyet Bizantisti Udal'cova, Procopius'u, "Resmi" Tarih'i yazdığında aristokratik ve buna mukabil, "Gizli" Tarih'te "halkçı" resmetmektedir.[108] Tartışmalıdır.

Procopius'un memleketi Kayzeria'nın, Roma toprakları içinde entelektüel düzeyi yüksek bir yer olduğu biliniyor, Gazze'ye yakındır. Burada paganlar, Yahudiler ve Hıristiyanlar yaşıyordu; Procopius'un Yahudi olduğu ileri sürülse de Hıristiyan olduğunda pek az kuşku var. Halkçılık sorununa gelince,

---

106) Phase culminante de l'ereprébyzantine, le long regne de Justinien, 527-565, "ne marque pas, comm il le voulait, le commencement d'une ere nouvelle mais la fin d'une grande époque moribonde." (G.Ostrogorsky).
Encyclopedia Universalis, Vol. 9, p. 590.

107) Doktor Rıza Nur'un da bir gizli tarihi var; Procopius ölçüde pornografik olduğu ortadadır ve Kemal Paşa'nın şahsına ağır eleştiriler döktürmüştür. İlerde, "büyük" bir Kemalist olduğunu görüyoruz.

108) Z. V. Udal'cova, *Ideino-Politiçeskaya Bor'bav Rannei Vizantii po Dannum Istorikov IV-VII*, 1974, Moskva.
Udal'cova'nın bu çalışmasına henüz ulaşamadım ve aramayı sürdürüyorum.

hem *Gizli Tarih*'in tonu, hem hakkında yazılanlar ve bu arada A. Cameron'un ikna edici çalışması, aristokratik çizgilerin egemen olduğunda şüphe bırakmamaktadır; Profesör Cameron, all Procopius' works are élite works, demektedir,[109] en üstten olmasa da, üst tabakalardan geliyordu ve elitist bir bakışı olduğu ortadadır.

Gizli Tarih yazarının Justinyen'in genel politikasına, temelden bir itirazı olduğunu göremiyoruz, Bizans monarşisine, Bizans yayılmacılığına ve bunların gerektirdiği savaşlara hiçbir tenkit yöneltmemektedir. Justinyen'in otokrasisine de karşı çıkmıyor ve hatta yer yer az bulduğu izlenimini ediniyoruz. Kişiliğine itirazı var, Theodora'yı hiç sevmiyor ve Theodora'ya teslim olmasına tahammül edemiyor. Zenginlerden yanadır, Justinyen'in zenginlerin mallarına el koymasına çok kızmaktadır ve daha da önemlisi, zenginlerden alınan vergilerini yüksek bulmaktadır; Cameron, Procopius'un kendisini elitlerin sözcüsü olarak gördüğünü kaydediyor,[110] ve hiç kuşkusuz Nika İsyanı'nın karşısındadır.

İbn Haldun misali bir büyük veba yaşamıştır; 542 yılındaki veba nedeniyle ölülerin defnedilmesindeki aczi ve cesetlerin sokaklarda köpekler tarafından parçalanmasını, büyük üzüntü ve kızgınlıkla, haber veriyordu. "Veba", illet veya "felaket" sözcükleri ile özdeşleşmiştir, "Büyük Ölüm" olarak da çağrılıyordu; Procopius, Justinyen için, *Gizli Tarih*'inde ve bir yerde, "ölümlülerin vebacısı" demektedir, Türkçede, "ölümlülerin ilahi belası" olarak anlayabiliriz.

İbn Haldun türünden karamsar olduğunu düşünmek zorundayız. İbn Haldun denli bir yıldız kayması teşhis etmiyorsa da, Mustafa Ali kadar, bir kötüye dönüş ve ahlaksızlık tespiti içindedir. Birazdan not edebileceğim, "Kanuni" Justinyen, entelektüalizmi yıkmış ve aydınlığı yasaklamıştır. Dönemi, cin, şeytan dönemidir ve çağdaşı elitlerden, cin ve şeytana inanma konusunda da ayrılmamaktadır. *Gizli Tarih*'te Procopius, Justinyen'i, insan kılığına girmiş şeytan olarak görmekte ve göstermektedir. Bu nedenle Theodora'yı da, cin tutmuş bir canlı olarak algıladığında kendi kendisiyle tutarlıdır. Hem veba'yı ve hem de Nika İsyanı'nı "ilahi" sayabiliyor. Doğunun bitmeyen Orta Çağı'ndadır.

---

109) *Procopius and The Sixth Century*, op. cit., p. 24.
110) "Procopiussees himself as speaking for an élite.." Ibid., p. 227.

Katkı 14

Gizli Tarih

JUSTİNYEN: DECCAL VE SOYGUNCU

İmparator, insan değildi. Daha önce de belirttiğim gibi, insan kılığına girmiş şeytandı. İnsan soyuna getirdiği kötülüklerin büyüklüğü bu iddianın tanığıdır. Çünkü her uygulamacının gücü, yaptıklarının büyüklüğüyle görülür. İmparator'un yok ettiği hayatların doğru bir tahminini Tanrıdan başka kimse yapamaz. İnsan, kum tanelerini, bu hükümdarın ortadan kaldırdığı insan yığınından daha çabuk sayar. Ancak tek insan kalmamacasına kazınmış olan bölgelerin nüfusunun kabaca bir tahminini yaparak on bin kere on bin kere on bin kişinin hayatlarını yitirdiğini öne sürüyorum.

* * *

And that he was no human being, but, as has been suggested, some manner of demon in human form, one might infer by making an estimate of the magnitude of ills which he inflicted upon mankind. For it is in the degree by which a man's deeds are surpassingly great that the power of the doer becomes evident. Now to state exactly the number of those who were destroyed by him would never be possible, I think, for anyone soever, or for God. For one might more quickly, I think, count all grains of sand than the vast number whom Emporer destroyed. But making an approximate estimate of the extent of territory which has come to be destitute of inhabitants, I should say that a myriad of myriads perished.

* * *

İnsan biçimindeki bu şeytanın yönetiminde insan soyunun başına gelen felaketler böyleydi, işte. Olan bitenlerin sorumluluğu, İmparator olduğu için, Iustinianus'a düşer. Gizli bir güç ve şeytansı bir niteliğin, onun insanoğulları üzerine nasıl ölçüsüz acılar yağdırmasını mümkün kıldığı, öykümün bundan sonraki konusu olacak. Üstelik bu adam iş başındayken afetler birbirini izledi. Birtakım kimseler, bu afetlerin alçak şeytanın düzenleri sonucu olduğunu öne sürdüler. Oysa başkaları, Tanrının Iustinianus'tan nefret ederek, Bizans İmparatorluğu'na biraz sonra anlatacağım felaketleri gerçekleştirmesi için fırsat verdiğini ileri sürdüler.

* * *

Ülkenin kamu zenginliğini soyduktan sonra, gözlerini bireylere dikti ve kısa zamanda uyruklarının elinden servetlerini aldı. Bunu yaparken gerekçe bile göstermedi. Bir suçları olmadığı halde Bizans'ın ya da öteki kentlerin hali vakti yerinde kişilerini içeri attı. Onların bir kısmını pagan olmakla bir kısmını İsa konusunda uygunsuz inançlar beslemekle, kimini oğlanlara düşkünlükle, kimini rahibelerle aşk serüvenleri yaşamakla ya da töredışı cinsel ilişkilerde bulunmakla, parti kavgalarını kışkırtmakla, Yeşiller Partisi'nden olmakla, kendisine sadık olmamakla ya da listedeki başka suçlarla itham etti.

Uyguladığı bir başka numara ise kendini bir kalemde ölen kişilerin varisi yapmaktı. Adam ölünce de bir yolunu bulup kendisini evlat ediniyordu. En başta gelen çabaları işte böyleydi. Daha önce da anlattığım gibi ona karşı yapılan Nika Ayaklanması, kendi çıkarına uygun hale dönüşünce, hemen her senatörün vârisi oldu. Nika Ayaklanması'ndan önce de, teker teker birçok serveti kendine mâl etmişti.

* * *

Such, then, were the calamities which fell upon all mankind during the reign of the demon who had become incarnate in Justinian, while he himself, as having become Emperoro, provided the causes of them.

And I shall shew, further, how many evils he did to men by means of a hidden power and demonical nature. For while this man was administering the nations affairs, many other calamities chanced to befall, which some insisted came about through the aforementioned presence of this evil demon and through his contriving, while others said that the Deity, detesting his works, turned away from the Roman Empire and gave place to the abominable demons for bringing of these things to pass in this fashion.

* * *

No sooner had he thus disposed of the public wealth than he turned his eyes towards his subjects, and he straightway robbed great numbers of them of their estates, which he seized with high-handed and unjustified violance, haling to court, for crimes that never happened, men both in Byzantium and in every other city who were reputed to be in prosperous circumstances, charging some with adherence to some pervers sect among Christians or with sodomy, or with having amours with holy women, or with other kinds of forbidden intercourse, or with fomenting revolt, or with predilection for the Green Faction or with insult to himself, or charging crimes of any other name whatsoever, or by his own arbitrary act making himself the heir of the deceased persons or, if it should so happen, of the living even, alleging that he had been adopted by them. Such were the most august of his actions. As to the manner in which he so managed the insurrection which arose against him, the one which called "Nika", that he immediately became heir of all members of the Senate, and also how, before the insurrection, he had stolen the property of no small number of them, taking them individually and one at a time, has already been set forth by me in a recent chapter.

Procopius, *Bizans'ın Gizli Tarihi*.
Procopius, *Secret History*.

PROKOPIUS

BİZANS'IN GİZLİ TARİHİ

ADA YAYINLARI

PROCOPIUS

THE ANECDOTA OR SECRET HISTORY

WITH AN ENGLISH TRANSLATION BY

H. B. DEWING

HARVARD UNIVERSITY PRESS
CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS
LONDON, ENGLAND

Doğru veya yanlış, "Bizanten senaryo" kavramı var; herhalde iki işaret taşıyordu. Bunlardan birisi, birbiriyle sürekli kavga eden iki partinin varlığıdır; "Yeşiller" ve "Maviler" hizipleri olarak biliniyordu. Stadyum'da, bugünkü Sultanahmet Meydanı'nın olduğu yerdi, her fırsatta birbiriyle sorun çıkartıyorlar ve çok kanlı kavgalar yapıyorlardı. Seyirleri de çok kanlıdır; canlı insanların aslanlarla kavgasıdır, ancak buraya kadarı, "Bizanten" sıfatını kullanmak için yetmemektedir. "Bizanten" olan, her iki hizbin de saray tarafından yönetilmese bile yönlendirilmeleridir. Birisi daha yoksulları ve diğeri daha zenginleri temsil etse de, eninde-sonunda sarayda hamileri var; Procopius da, yukarıdaki aktarmada, Justinyenin, pek çok yüksek tabaka mensubunu, Yeşiller hizbine meylettiği için yok ettiğini yazıyordu ve bu hizbin, Theodora tarafından desteklendiği de not edilmektedir.[110] Bizanten olan işte budur.

Gizli Tarih mi, Gibbon'ı okursak artık tarih olmuş durumdadır. Bu dönemi anlatırken Gibbon, "Constantinople adopta les folies de l'ancienne Rome, sans adopter ses vertus" derken, herhalde en çok Procopius'a dayanıyordu; ilk adı "Yeni Roma"olan bu şehir Roma'nın çılgınlıklarını kopye etmiş ve erdemlerini bırakmıştı, burada Procopius'un etkisini okuyabiliyoruz.[111]

Hem kanlı seyirlikleri sürekli düzenlemek ve hem de halkı ikiye bölüp sürekli birbiriyle kavga ettirmek; "Bizanten senaryo" ile bu anlatılmak istenmektedir. Böylece halkın kızgınlıkları ve içlerinde biriktirdikleri şiddet, en kanlı ve en planlı bir şekilde boşaltılmakta ve hem de, kızgınlıkları ve şiddetlerini boşaltmaları için başka hedefler aramaları önlenmektedir.[112] Nika İsyanı'nın ana çizgisi bu senaryonun işlemez hale gelmesidir. Bir kez, bir isyanda her iki parti birleştiler ve ayrıca saraydan ve yüksek tabakalardan taraftar ve destekleyici buldular. Gibbon, bir de "on vit a Antioche et a Constantinople de la licence de la democratie, sans la liberté de cette forme de government" diyor ki mutlaka not etmek durumundayım. Antakya'yı İstanbul ile aynı yer-

110) Justinyen'in elit tabakalara karşı düzenlediği iddianamelerde Hıristiyanlıktan sapkın akımlara mensup olmak da var; ancak bunların çoğunun Theodora tarafından korunduğu da kabul ediliyor.
"Theodora possessed great political influence, andthe fact that shewas a champion of the monophysites, whileJustinian devoted to orthodoxy, did not affect their good relations, even though until herdeath in 548 she secretly favouredheretics who were publicly condemned."
Encyclopedia Britanica, Vol. 4, p. 520.

111) Gibbon, *Histoire du Déclinet de la Chutte de l'Empire Roman*, Vol. 2, Paris, 1788-1983, p. 44.

112) Türkiye'de şiddet kullanan iki fırka, "sağ" ve "sol" fırkalar, önce tasfiye edilip ve daha sonra pasifize edildikten sonra futbol stadyumlarında ve daha sonra dakent meydanlarında oynanan şiddetin planlı olduğunu düşünebiliriz. Bunlar da bitirildikten sonra şimdi manken ve reklam yıldızlarının birbiriyle, kayıkçı dövüşleri ile yetinilmektedir.

de kaydetmesi bugün yadırganabilir, ancak Roma'da yadırgamamak gerekiyor; dünyanın eğlence merkezi, en önemli sayfiye yeri, bu günkü San Remo ile karşılaştırılabilir ve uçlarda yaşam kenti olduğu bir zaman vardı, demek VI. yüzyılda hâlâ bu izleri taşıyordu. Gibbon, Antakya ve İstanbul'da demokrasinin her türlü çizgidışı pratiğinin olduğunu ancak bu tür idarelerin sağlaması gerekli özgürlüklerin bulunmadığını not ediyor.

Bir başıbozukluğa işaret ettiğini anlıyoruz, çünkü, sivil veya eklesiastik bir vakur düzen sağlanacaksa, bunun ancak bu iki partinin veya birisinin desteğiyle mümkün olduğunu, hemen eklemektedir. Demek ki, bu iki partinin, geniş anlamda yönetimin mekanizmaları olduklarını, Gibbon da teyit etmektedir. Gibbon, Mavilerin, ortodoksiyi ve Justinyen'i desteklediklerini yazıyor; Nika İsyanı, buna rağmen patlamış ve yeni imparator atayacak ölçüde başarılı olmuştu. Yönetim mekanizmalarının işe yaramaz olduğu bir noktayı görebiliyoruz; bunun pratik görülüşüne de isyan diyoruz.

Nika İsyanı, yaşamın yaşanamaz olması nedeniyle başladı; 532 yılındadır. Yeşiller başlattılar, Maviler katıldılar; Nika, "zaptedelim" anlamına geliyordu, "zafer'e kadar" veya "yenelim" ve hatta "yeneceğiz" şeklinde de anlayabiliriz, pek çok senatörün de isyanı desteklediği biliniyor.[113] Hem iki fırkanın ve hem de senatonun, var olan ayrıcalıklarının ellerinden alınacağı korkusu içinde olmaları, isyanın en önemli siyasal nedenleri arasındadır. İsyancıların, Prefet Kapadokyalı Jan'ın görevden alınmasını istemeleri ve bunu sağlamaları ve isyandan sonra, senatoryal sınıfın tasfiye edilmesi, korkunun, ciddi dayanağı olduğunu teyit ediyor; Justinyen'in tahtının sallandığı bir dönemdir.

Başında isyancıların başarılı olduklarını anlıyoruz, Justinyen'in tahtını ve sarayı terke karar verdiği noktasında iştirak var. İsyancılar, Sultanahmet'te aynı aileden yeni bir imparator ilan etmişlerdi; ancak Theodora'nın çok soğukkanlı ve kararlı davrandığı anlaşılıyor. Justinyen'in, gemiye binip kaçacağı sırada, Theodora, "Sezar, işte gemi, işte hazine, haydi, ancak unutma ki seni sefil bir sürgün yaşamı ve alçakça bir ölüm beklemektedir" yollu bir nutuk irat ediyor ve ekliyor, "ama ben, hâlâ Antikite'deki büyük söze inanıyorum, taht, her zaman şanlı bir mezardır, que le trone est un glorieux sépulcre"; buna bakarak, Gibbon da, eğer bu fahişe olmasaydı, cette femme prostituée,

113) "Soon The Blues joined The Greens, and many senators supported the riot." *The Oxford Dictionary of Bizantium*, vol. 2, p. 1473.
O. Duru, Nika'yı "zafer" olarak çeviriyor.

"Justinyen bitmişti" demekten kendini alamıyor, yerindedir. Hadım Narse planı yapıyor ve Büyük Komutan Belisarius, isyanı ezmekte gecikmiyor. Çeşitli kaynaklara göre en az 50 bin İstanbullu telef edilmiştir; ilan edilen imparator ve bazı senatörler derhal idam ediliyorlar. Justinyen, telef ederken, Mavi veya Yeşil ayrımı yapmıyor; büyük isyan kan selinde boğuluyor, bunu, her yenilmiş büyük isyanın sonunda okuyoruz.

Nika İsyanı'nın bastırılmasını, Roma usulü "demokrasi" idaresinden despotizme geçiş olarak görmemiz yerindedir. Kuşkusuz, uygun görülürse, oryantal despotizm de denilebilir, Doğudadır. Aslında, benim tahlilime göre, *Gizli Tarih*, despotizme geçişi ve mekanizmalarını yazmaktadır. Şimdi buradayız.

Katkı 15

Gizli Tarih

DESPOTİK MEKANİZMALAR

Antonina'nın başına gelenleri işiten ve onun güvenliği için kaygı duymaya başlayan Theodora ise, Belisarius'a hemen karısını Bizans'a getirmesini emretti. Bunu öğrenen Fotius, Teodisius'u,[1] Klikya'ya gönderdi. O sırada seçkin mızrakçılar ve yaya muhafızlar kışı geçirmek için Klikya'da bulunuyordu. Theodosius'u götürenlere, onu tamamen gizli bir yerde saklamalarını, nerede olduğunun kimse tarafından öğrenilmemesine dikkat etmelerini sıkı sıkı tembih etti. Kendisi ise, epey tutan Theodosius'un parasıyla Kalligonus'un eşliğinde Bizans'a döndü.

Orada ise İmparatoriçe Theodora, yapılan kanlı hizmetleri, daha büyük ve daha kirli armağanlarla nasıl karşılayacağını bütün dünyaya gösteriyordu. Antonina, kısa bir süre önce tek düşmanı Kapadokyalı'yı[2] tuzağa düşürmüş ve Theodora'ya teslim etmişti ya, şimdi de Theodora bir sürü adamı Antonina'nın insafına bırakıyor ve bir suçlamada bulunmadan onları yok ediyordu. Belisarius'la Fotius'un birtakım yakın arkadaş-

larına işkence uyguladı.[3] Oysa onların Belisarius'la Fotius'un arkadaşları olmaktan başka hiçbir suçları yoktu. Kimini öyle bir biçimde ortadan kaldırdı ki, onların başına ne geldiğini şimdi bile bilmiyoruz.

Onlar arasında Fotius'la birlikte Efes'e kadar giden başka bir Theodosius vardı. Aynı zamanda senato üyeliği payesine erişmiş olan bu kişinin elinden İmparatoriçe bütün mallarını aldı ve adamı zindana attı. Orada adamcağız, boynunda sıkışan ve hiç gevşemeyen bir kementle bir yemliğe bağlı durumda, kör karanlıkta ayakta durmak zorunda kaldı. Ve zavallı adam, yemliğe sürekli bağlı, yiyip içerek, uyuyarak ve öteki doğal gereksinimlerini bu durumda yerine getirerek, anırmak dışında tam bir eşeğe benzedi. Dört ay kadar böyle yaşadı, en sonunda melankoliye düştü ve aklını kaçırdı. Bunun üzerine hapisten saldılar, hemen ardından da öldü.

Theodora ayrıca, Belisarius'u, Antonina'yla olan anlaşmazlığını unutmaya zorladı. Fotius'u ise korkunç bir işkenceden ötekine atıyor, acımadan kamçılatarak sırtının ve omuzlarının derisini yüzüyor, Theodosius'la hadım kahyanın bulunduğu yeri açıklamasını istiyordu. Ama Fotius, yapılan işkenceler karşısında sözüne sadık kalmakta direniyordu. Oysa ince yapılı, karaciğeri hasta olduğu için, sürekli olarak sağlığına dikkat eden ve bu çeşit işkenceleri kaldıramayacak bir insandı. Yine de dayandı ve Belisarius'un sırlarından hiçbirini açıklamadı.

Sonunda saklanan gerçekler ortaya çıktı. İmparatoriçe, hadım kahya Kalligonus'u buldu ve onu Antonina'ya verdi.

Arkasından Theodosius'u Bizans'a getirtti ve geldiği zaman sarayda sakladı. Ertesi gün Antonina'ya haber gönderdi ve "sayın yurttaş, dün elime görülmedik güzellikte bir inci geçti, istersen saklayacağım ve sana göstereceğim" dedi. Bütün bunların nedenini anlamayan Antonina, İmparatoriçe'ye, inciyi göstermesi için yalvarıp yakardı. O sırada Theodosius, hadımlardan birinin odasından çıkartılarak Antonina'ya gösterildi. Başlangıçta Antonina, heyecandan bir kelime söyleyemedi, daha sonra, Theodora'nın kendine lütuflar yağdırdığını belirtti ve onu, koruyucusu, velinimeti ve efendisi olarak selamladı.

* * *

Theodora'nın gözlerden uzak, gizli ve ses geçirmeyen hücreleri vardı, buralarda geceyle gündüz belli olmazdı. Fotius'u buraya hapsetti ve uzun süre gözaltında tuttu. Fotius olağanüstü fırsatlardan yararlanarak iki defa kaçmak ve buradan uzaklaşmak olanağını buldu. Birincisinde Meryem Ana Kilisesi'ne sığındı. Bizanslılar, bu kiliseye en kutsal yer gözüyle bakarlardı ve aynı nedenle bu adı taşıyordu. Fotius, yakaran bir kişi olarak kutsal masanın önünde oturdu.

Theodora, onu oradan kaba kuvvet kullanarak kaldırdı ve hapse geri yolladı. İkinci kaçışında Ayasofya Kilisesi'ne gitti ve kimsenin engellemesine fırsat kalmadan, Hıristiyanlarca saygı gösterilen vaftiz kurnasının içine oturdu. Ama Theodora denilen kadın, onu oradan da sürükleyerek çıkarttı. Artık Theodora için dokunulmazlığı olan tek yer kalmamıştı.

* * *

Sarayın altında labirent biçiminde, kimsenin kaçamayacağı hücreler vardı. Cehenneme benziyordu. İmparatoriçe, genellikle hoşuna gitmeyen kimseleri buraya hapseder ve üzerlerine kilit vurdururdu. Sırası gelen Buzes de, konsüller sülalesinden gelmesine bakılmaksızın buraya atıldı. Orada zamanın nasıl geçtiğini bilmeden uzun süre kaldı. Karanlıkta oturduğu için gece mi gündüz mü olduğunu bilmiyor ve kimseyle konuşmasına izin verilmiyordu.[4] Günlük yiyeceğini getiren adam, bunları önüne atıyor, sanki bir hayvan, başka bir hayvanla karşılaşmış gibi tek bir kelime konuşmuyordu.[5] Herkes onun ölmüş olduğuna kesin gözüyle bakmaya başladı. Onun adını ağzına almaya çekiniyordu. İki yıl dört ay sonra, Theodora mahkuma acıdı ve onu serbest bıraktı. Görenler onu öbür dünyadan dönmüş sandılar. Talihsiz adam, hayatının geri kalan bölümünde görüş bozukluğu çekti, sağlık durumu hiç de iyi gitmedi.

* * *

Belisarius'a karşı söz konusu suçlamaların hiçbirisi yapılmadı ama, İmparatoriçe'nin kışkırtmalarıyla İmparator, Bizans Orduları komutanlığını, onun elinden aldı ve yerine Martinus'u, Doğuya komutan atadı.

* * *

Arkadaşlarından ve eski yardımcılarından çoğunun, bundan böyle, Belisarius'la ilişki kurması yasaklandı.

Acınacak ve inanılmaz bir görüntüyle, Belisarius tek başına, yüzü asık, çökmüş bir halde bir katilin eliyle öldürülmek korkusu içinde, artık Bizans'ta dolaşıyordu. Belisarius'un, Doğudayken, büyük bir servet biriktirdiğini öğrenen İmparatoriçe, saray hadımlarından birini gönderdi ve bu hazineyi saraya getirtti.

Daha önce belirttiğim gibi, Antonina'nın kocasıyla arası açılmıştı ama, Kapadokyalı Yohannis konusunu çözümlediği için İmparatoriçe'nin ayrılmaz bir dostu olmuştu. Dolayısıyla İmparatoriçe, Antonina'yı memnun etme konusunda kararlıydı. Belisarius'un berbat bir durumdan ancak karısı sayesinde kurtulduğu izlenimini vermek için elinden geleni yaptı. Öyle bir düzen kurdu ki, Antonina, hem zavallı kocasıyla arasını düzeltecek, hem kocasının kurtarıcısı olacaktı, sanki Belisarius savaş tutsağıymış gibi. İşte öyle oldu:

Bir sabah Belisarius, her zaman olduğu gibi yanında birkaç yoksul kişiyle saraya geldi. Haşmetlileri, ona hiç güleryüz göstermedi, üstelik birtakım alçak serserilerin kaba hakaretlerine uğradı. Akşam olunca evine gitmek üzere yola koyuldu. Dönüş yolunda sırtına saplanabilecek bir hançer korkusuyla sürekli olarak sağı solu kolluyordu. Dehşet içinde evine ulaştı ve yatak odasına çıkarak yatağın üzerine tek başına oturdu. Kafasında artık saygıya değer hiçbir düşünce kalmamıştı; bir zamanlar insan olduğunu bile düşünemiyordu. Yüzünden terler boşanıyor, başı dönüyor, değersiz bir kişinin kapılabileceği şiddetli bunalımlar ve kölece korkular içinde kıvranıyordu.

* * *

Karanlık bastıktan sonra, saraydan Kadratus adında bir adam geldi, avlu kapısını geçti ve kimseye haber vermeden, selamlığın dış kapısında belirerek, kendisini İmparatoriçe'nin gönderdiğini bildirdi. Belisarius, bunu duyunca, ellerini ve kollarını açarak yatağının üzerine sırtüstü düştü, artık sonunun geldiğine inanıyordu, o derecede ki, insanlığın-

dan eser kalmadı. Kadratus, ona yaklaşmaya bile gerek duymadan İmparatoriçe'nin gönderdiği mektubu kaldırıp gösterdi. Mektup şöyle idi:

"Bize karşı nasıl davrandığınızı siz çok iyi biliyorsunuz. Ama ben, kişisel olarak eşinize o kadar çok şey borçluyum ki, aleyhinizdeki suçlamaları bir yana bırakmaya karar verdim. Hayatınızı karınıza bağışlıyorum. Bu andan başlayarak hayatınız ve servetiniz için korkuya kapılmayınız. Karınıza karşı nasıl bir yol izlediğinizi de bundan sonraki davranışlarınız gösterecektir."

Belisarius, mektubu baştan aşağıya birkaç defa okuduktan sonra kendine geldi. Neredeyse sevincinden çıldıracaktı. Bu sevinci hemen orada ve aynı anda göstermek istedi. Yerinden fırlayarak kendini karısının ayakları dibine attı, kollarıyla karısının dizlerine sarıldı, ayak bileklerine öpücükler yağdırırken hayatını ona borçlu olduğunu belirtti, bundan böyle kocası değil tutsağı olacağına ant içti. İmparatoriçe, el konulmuş olan servetinden 30 centenarium'luk altını İmparator'a verdi, kalanını Belisarius'a geri gönderdi.

Procopius, *Bizans'ın Gizli Tarihi*, Orhan Duru çevirisi.

1) Belisarius'un oğlu, Antonina'nın tutkuyla bağlı olduğu âşığıdır.

2) Yüksek bürokrat, Prefet, Kapadokyalı Yahonnis veya John of Capodacia çağrılıyor; Nika İsyanı'nda, isyancıların baskısı sonucu azledildi ve tekrar yerini elde etti. Theodora nefret ediyordu, müttefiki, entrikacı ve seks düşkünü Antonina sayesinde bir daha kurtulmuştu. Antonina, Belisarius'un karısıdır; karısının yatak hikayelerini kendisine haber vermeleri için casuslar tutuyor ve daha sonra Antonina'nın temizliğine inanarak ve Antonina'nın isteğiyle, eşsiz işkencelerle ortadan kaldırıyordu. Procopius, aldatan kadın ve hep inanmaya hazır koca sahnelerinde eşsiz ve klasik değerdedir.

3) Antonina'nın aşığı Teodisius'un yerini soruyorlar.

4) Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün altıda, "garaj" veya "dal" tabir ediliyordu, benim kaldığım hücrelerin ilhamı Theodora'dan mı; taş idi, bir masa büyüklüğünde, hep karanlık, memurların keyfe göre açıp kapadıkları bir küçük gözden elektrik ışığı giriyordu, ancak hep aynı ışık olduğu için, gündüz veya gece, bilemiyordum. Kaç kez yattım, hatırlamıyorum; bizim zamanımızda en fazla yatma on beş gün idi, sonuna kadar kullanıyorlardı ve sonra süreyi kısalttılar.
Procopius, Buzes'in çıktıktan sonra görüş bozukluğu çektiğini yazıyor; benimkiler daha kısa oldular. Ancak ışıklı bir hücrede olsun, uzağa bakamamanın veya uzun süre karanlıkta kalmanın gözlerde ne büyük ağrılara yol açtığını biliyorum. Buzes'i anlayabilenlerdenim.

5) Procopius'un VI. yüzyıl İstanbul'u ile ilgili olarak yazdıkları, XX. yüzyıl sonlarında, Ankara için doğrudur. Tanıklığım var.

Büyük Komutan Belisarius, bazı savaşları açması için, Justinyen'e, savaşın tüm finansmanını üstlenmeyi önerebiliyordu; çok zengindi. Zenginliğin, Orta Çağ'da, siyasi güç ve hatta kişilik olduğunu bir kez daha görüyoruz.. Ancak burada önemli olan, Procopius'un, Belisarius için "kafasında artık saygıya değer hiçbir düşünce kalmamıştı" demesidir. Despotizme geçişte önemli mekanizmalardan birisini burada görüyoruz; insan kafasında saygıya değer düşünceyi tüketmektir. Procopius bu sahneleri yazarken gerçekten harika'dır; Shakespeare'i aratmadığını söyleyebiliyorum.

Odasında korkudan terliyordu, başını omuzlarının üzerinde sabit tutamıyordu, işkencedeki bir insanın haliyle karşı karşıyayız, aslında artık insan değildi ve sanki hiç olmamıştı, korku içindeydi ve herhalde erkeğe benzemiyordu;[114] Elence aslını okuma imkanım yok, ancak H. B. Dewing'in İngilizce çevirisi hem daha edebi ve hem de teatral'dir. Kurtulduğunu öğrendiği an, kul bilincine ulaşmıştı, kendisini, Antonina'nın ayaklarının dibine atmış, and promising thenceforth to be, not her husband, but her faithful slave, "artık kocan değil, sadık kulunum" diyerek yalvarıyordu, dilini, Antonina'nın bir bileğinden çekip diğer bileğine yapıştırıyordu, yalamaktadır. Doğu veya Batı, despotizm, insandan kul yapma fabrikasıdır.

Bunun, Marx'ın yazdığı gibi, viyadüklerle, su yolları veya kuru tarımla bir ilgisi bulunmamaktadır; su olsa da olmasa da ve görüyoruz, bostanları ile ünlü Konstantinopl'da da kul yaratılabilmektedir. Kul yapmanın en hızlı ve kesin yolu, yüksekten aşağıya indirmektir; Belisarius misalinde bunu görüyoruz.

Procopius, ikinci olarak, "artık Theodora için, dokunulmazlığı olan tek yer kalmamıştı" diyordu; *Tekeliyet*'te geliştirmiş olduğum düşünceleri çağrıştırıyor, not ediyorum. Hıristiyanlık için kilise bir nihai ve ebedi sığınaktır, bir muhalif, bir kiliseye ulaşabildiği takdirde, işkenceden kurtulabiliyordu ve hayatta kalıyordu.[115] Procopius'un bu noktaya parmak basması çok değerlidir; demokratizasyon tartışmalarını maddeselleştirebiliyoruz. Şöyle söyleyebiliyorum, dokunul-

114) "In sucha state of terror he went up to his chamber and sat down alone upon his couch, thinking not ono worthy thought nor even remembering that he had ever been a man, but perspiring constantly, with his head swimming, tembling violently in his helpless despair, tortured by servile fears andapprehensions which wereboth cowardly and wholly unmanly."
"And clasping both her knees with either hand and constantly shifting his tongue from one of the woman's ankles to the other, he kept calling herthe causeof his life and his salvation- and promising thenceforth to be- not her husband, but her faitful slave."

115) Yakın zamanda, bir grup Filistinli "Müslüman", Israel takibinden kurtulabilmek için Filistin'deki bir kiliseye sığındılar ve Israil, buraya girme cüretinde bulunamadı. Dünya Hıristiyanlı ının katkıları ile ve kurulan hava köprüsü sayesinde, canlarını kurtarabildiler.
Üniversiteler, genesis itibariyle, kilise mülkü içindeydiler ve dolayısıyla, üniversitelere, devlet zoru ve bu arada polis giremiyordu. S. Demirel, başbakanlıkları döneminde, üniversitelere po-

maz alan kalmamışsa, kulluk gelmiştir, önemli olan kulluğun yayılmasındadır.

Bütün bunları doğrudan doğruya Nika İsyanı'na ve bastırılmasına bağlayamayız; isyanın bastırılması yeni adımlar atılması imkanını hazırlıyordu. Yoksa, Justinyen döneminin bütünüyle Roma türü demokrasinin sonuna işaret ettiğini tespit etmek zorundayız; bu çerçevede, hukuku kullanacak kişilerin olmadığı bir dönemde Justinyen Kanunları'nı alkışlayamıyoruz. Justinyen bunu yapıyordu ve bu anlamda, Roma ile birliği tekrar kurmak isterken tamamen koptuğunu, tekraren, not etmek gereğini duyuyorum. Justinyen, belki de bilebildiğimiz, ilk Doğulu imparator ve ve ilk oryantal despot'tur.

Bu çerçevede, Justinyen için "repressive autocrat" nitelemesini kullanan A. Cameron'dan, "Justinian who aressted intellectuals, Justinian who closed the Academy at Athens and ended the consulship, en even older institution" ibaresini aktarmayı, bilimsel bir dürüstlük olarak görüyorum. Gerçekten de bu baskıcı otokrat, entelektüelleri hapsetmiş, Atina'daki Akademi'yi kapatmış ve konsül düzenine son vermişti; bugün eğer, Antikite dönemine ait pek çok kitap yoksa, bunun bir nedeni de, Justinyen'in, bunları, pagan bularak yakmasıdır.

O tarihte pagan, bugünkü laik anlamını da taşıyordu, aslında çok tanrılılığı ve insan-Tanrı kavramını, tanrısızlık saymakta bir sakınca görmüyorum. Antik Elenistan'da, çok güçlü olan insana Tanrı gözüyle bakılıyordu, gökte görünseler de Elen Tanrıları aslında yerdeydiler; ama, Justinyen, büyük bir ortodoksi içinde, Hıristiyanların Allah'ından başka güçlü bırakmıyordu, daha sonraki yüzyılların sözcüğüyle, "düzlüyordu." Bu çerçevede, Nika İsyanı'nı bahane ederek senatoyu yok etmesini, Roma demokrasisinden kopuşta en önemli işi telakki edebiliriz; konsül düzeninin tarihe karıştığını görüyoruz. Bu ne kadar sınırlı ve ne kadar zenginlere ait ve aristokratik olursa olsun bir tartışma mekanizmasına son vermek anlamındadır; bir tartışma kurumu bitiyordu ki, kullaştırma mekanizmaları arasında ve çok önemli bir yerdedir.

Procopius, "bir kelime ile söylenecek olursa", this man was an arch-destroyer of well-established institutions, diyordu; Justinyen, iyi inşa edilmiş tüm kurumların büyük tahripçisi idi. Buna, oryantal despotizm, kurumsuzluk ve kurulsuzluk olduğunu ekleyebiliyorum.

---

lis sokabilmek için, bir Haçlı Savaşı yürütüyordu ve daha sonraki 1971 Orgeneral ağmaç ve 1980 Evren darbeleriyle, bu sağlanmıştır; "artık zor için dokunulmazlığı olan tek yer kalmamıştı" diyebiliyoruz. Üniversitelerin bilek yalayıcıları haline düşmelerinde, Demirel, Tağmaç ve Evren'in katkıları büyüktür; aslında bunlar birbirini sürdürüyorlardı. Bu ise, anti-demokratizasyon sürecinde önemli bir adım olmuştur; düşünmenin kurutulması mekanizmalarından birisi sayıyoruz.

Katkı 16

Secret History

BÜYÜK TAHRİPÇİ

Justinian, who was still young, used to administer the entire government and he proved the author of the calamities for the Romans – calamities so serious and manifold that in all the history of the world probably no one previously had ever heard their equal. For he used to proceed with the lightest of hearts to the unjust murder of men and the seizure of other men's money, and for him it was nothing that countless thousands of men should have been destroyed, though they had given him no grievance. And he took no thought to preserve what was established, but he was always wishing to make innovations in everything, and to put all in a word, this man was an arch-destroyer of well-established institutions.

* * *

This man, however, not one living person of the entire Roman world had the fortune to escape, (as compared to the plague) but, like any other affliction from Heaven falling upon the whole race, he left not a single soul wholly touched. For some he killed without any just cause, while others he left in the grip of poverty, making them more wretched than those who had died, so that they implored him to resolve their present misery by a most pitiable death.

* * *

And as a result of this conduct he became the most dreaded man in the world.

Üçüncü Bölüm

MOĞOLLARIN GİZLİ TARİHİ

Moğolca adı, "Manghol-un Niuça Tobça'an", tam karşılığı, "Moğolların Gizli Tarihi", 1240 yılında yazılmış olduğu kabul ediliyor, yazarı bilinmiyor; adı "gizli tarih" olan belki de tek tarih'tir. Gerçekten "gizli tarih" mi, tartışmak zorundayız; bu tartışmanın, bizi, "gizli tarih" kavramına yaklaştırmasını umuyorum.

Önceki tarihi, "Bizans'ın Gizli Tarihi", böyle adlandırılmakla birlikte tam olarak "gizli tarih" saymakta güçlüklerimiz var. *Anecdota*'yı, benim anlayabildiğim biçimiyle, "gizli tarih" kavramına en çok yaklaştıran, Procopius'un, bunun, gelecek hükümdarlar tarafından görülmesi halinde bir tür yönetim elkitabı olarak kullanılmasından kaygılanmasıdır; bu kaygı ile bir ara yazmaktan bile vazgeçtiğini, önsözünde okuyoruz, not etmiştim. "Gizli Tarih" anlayışında bu çizgi önemli olmalıdır ve burada "hükümdar" kavramını da yöneten kadro veya elit olarak genişletmek yerindedir. Bu nedenle ve bu çerçevede, yönetimde etkin olduğu varsayılan bir orduda, komutan çıkarak kurmay sınıfları için yazılı tarihleri de "gizli tarih" sayabiliriz, öyle öneriyorum.

Belki de Batı ile Doğu arasındaki farklardan birisidir; Procopius'un tari-

hinden ilk önce tarihçi Suda söz etmişti ve X. yüzyılda idi ve XVII. yüzyılda Vatikan Kütüphanesi'nde bozulmamış ve eksiksiz bir nüsha bulunabilmişti. "Moğolların Gizli Tarihi" bu şanstan yoksundur; bulunan tarih, Moğolca aslının Çince karakterlerle ve yine Moğolca yazmalarından birisidir. Çince adı, "Yüan-Ch'ao Pi-Shi" olup, "Yüan Sülalesının Gizli Tarihi" anlamına geldiğini öğreniyoruz; "Yüan", Çince "Moğol" anlamındadır.[116] Ancak bu ad, uzun zamanlar, çok seçkin tarihçiler tarafında da, *Gizli Tarih*'in yazarı sanılmıştı, düzeltilmiştir.

Rusçayı da Batı dili sayarsak, *Gizli Tarih*, Batı dillerine ilk önce Palladi tarafından ve "Starinnoe Mongol'skoe Skazanie o Çinggis-Hane" adıyla çevrilmişti, 1866 yılındadır. "Çengiz Han Hakkında Eski Zamanlara Ait Moğol Menkıbesi" olarak çevirebiliriz; demek ilk önce "Gizli Tarih" nitelemesi ihmal ediliyordu.[117] Diğer yandan, dar anlamda Batı dillerinde ise ilk ve tam çeviri Alman Mongolist Erich Haenisch tarafından, 1931-1941 yılları arasında yapılmıştı; bir talih'tir, Türkiye'nin *Gizli Tarih* çevirisinde gecikmediğini görüyoruz.[118] Ankara'da Mongolist profesör A. Temir, Hocası Profesör Haenisch'in çevirisini esas alıp, muhtemelen ana dili olan Moğolcanın desteğiyle, *Gizli Tarih*'i, bize hediye etmiştir, teşekkür borcumuz büyüktür. Profesör Temir, ayrıca Profesör Haenisch'in kısa fakat mükemmel bir önsözünü de *Gizli Tarih*'in önüne koymayı ihmal etmemiş durumdadır; Haenisch, "Gizli Tarih" kavramı ile ilgilenmemekle birlikte, en passant çok büyük açıklıklar sağlamaktadır, bundan yararlanmak istiyorum.

Profesör E. Haenisch'in önsözünden şu paragrafı alabiliyoruz: "Eser, hü-

---

116) "Moğolların Gizli Tarihi" üzerine öncü araştırmaları yapmış olan Pelliot, Moğol tarihinin yine önemli kaynaklarından, Reşidettin'in *Cami üt-Tevarih* hakkında, "la chronique persane de Rachid-ud-Din ne nous est parvenu intégralement" dedikten sonra, "...un decument de premier ordre, mais dont la conservation est due non aux Mongols, mais aux Chinois: c'est le Yuan-tch'ao pi-che ou Histoire secrete des Mongols, dont l'original mongol doit etre 1240 A. D." yollu eklemektedir. Demek ki, *Moğolların Gizli Tarihi*'ni, Moğollar değil Çinliler saklamış haldeler.
Paul Pelliot, *Histoire Secrete Des Mongols*, Paris, 1949, p. 1-2

117) Sovyet Mongolist S. A. Kozin ise aslını ve Rusça çevirisini 1941 yılında yayımladı. Akademisyen Poppe, bunun için yazdığı önsözde, Sinolog Palladi Kafarov'un çalışmasını not ettikten sonra, bu kaynağın önemini görerek Avrupa karakterleriyle ilk kez yayımlanma işinin, etu rabotu predprinyali zapadnoevropeyskie uçenıe – frantsuzkiy akademik P. Peliyo i nemetskiy professor E. Heniş, sözleriyle, Fransız Pelliot ile Alman Haenisch tarafından üstlenildiğini, büyük övgülerle, kaydediyordu.
S. A. Kozin, *Sokrovennoe Skazanie Yuan'* çaobi şi, M., 1941, str. 5.

118) "In Turkey, Ahmet Temir translated the German version of Secret History into Turkish, *Moğolların Gizli Tarihi*, vol. I translation, Ankara, 1948."
Kuo-yi Pao, *Studies on the Secret History of the Mongols*, Indiana Universty, 1965, p. 8.

kümdar ailesiyle hükümete tahsis edilip başkaları tarafından okunamadığı için 'gizli' diye vasıflandırılmıştır."[119] Burada benim geliştirmek istediğim "gizli tarih" konsepti ile tam bir uyum buluyoruz. Dahası var, Profesör Haenisch, bu anlatımda, "tabiat üstü" hiçbir yan veya olay olmadığını da tespit etmektedir ki, *Moğolların Gizli Tarihi*'ni her okuyanın buna katılacağını söyleyebiliyoruz. Bu, bilimselliği çağrıştırmaktadır ki, "resmi" tarihin din'e ve "gizli" tarihin de Darwinist anlamda bilim'e yaklaşma eğilimi gösterdikleri yollu tespitime de uygun düşmektedir. Gerçekten de *Moğolların Gizli Tarihi*, Cengiz'i, üstün ancak yine de zaafı olan bir insan olarak anlatıyor; acımasız Cengiz'in köpekten korktuğunu bu tarihten öğreniyoruz.

TURKO-MOĞOL TARİHİ?

Bu kaynak, "Moğolların Gizli Tarihi", Moğollar hakkında önemli bilgiler vermekle birlikte, bulunmasından önce, en önemli kaynağın İranlı tarihçi Reşidettin olduğunu biliyoruz. *Moğolların Gizli Tarihi*'nin bulunması ve bilinmesi ise, yeni açıklıklar getiriyor, bunu da görüyoruz, amma, Reşidettin'in verdiği bilgilerle ciddi ölçüde çelişmemiştir; bu da, bizi, İranlı tarihçi'nin kaynakları üzerinde düşünmeyi zorlamaktadır. Bu zorlama ile *Cami üt-Tevarih*'in yazımı üzerine çok kısa düşünme de, "Gizli Tarih" kavramına yeni açıklıklar getirebiliyor, şimdi bu noktadayız.

Reşid, tabipti ve İlhan Sarayı'nda vezirliğe yükselmişti; *Cami üt-Tevarih*, bir tarih ansiklopedisi sayılmaktadır ve önsözünde, bu görevin kendisine Sultan Gazan tarafından verildiğini kaydetmektedir. Gazan ölünce yerine Olcayto[120] geçmişti ki yeni Sultan'ın Reşid'den hem tarih yazımına devam

119) *Moğolların Gizli Tarihi*, Prof. Dr. Ahmet Temir çevirisi, Ankara,1948-1995.

120) Olcayto veya Olcaytu, "Hüdabende" olarak biliniyor, İbn Batuta ise bize, asıl adının "Herbende" olduğunu nakletmektedir. Görülüyor, Selçuk dinastisinde olduğu üzere İlhan'larda da iki isim var; "Her-Bende", eşekçi veya "Katırcı" demektir, tahta geçince biraz garip bulunduğu için "Hüda-Bende" yapılmıştır, "Tanrı Kulu" oluyor, Farisi olup, "her" eşek ve "bende" kul ya da "erbab" anlamındadır. Bu prense doğduğu zaman "Her-Bende" adı verilmesi, o sırada bir eşekçinin görülmesinden kaynaklanıyordu. "Gazan" da "kazan" anlamında olup "kazgan" da yazılmaktadır, bu prensin tam dünyaya geldiği anda doğum çadırına elinde kazan ile birisinin gelmiş olmasına bağlanmaktadır. Moğollarda isim koymanın yasaları vardı ve uyulmak gerekiyordu. Cengiz'in adı, "Temuçin", müstakbel cihan fatihi doğduğunda babasının düşman kabileden bir esirle gelmesi ile açıklanıyor; Yegusey'in sürükleyip getirdiği esirin adı Temuçin olup, tam bebek dünyaya inerken tevellüt mahalline sürüklenmişti, Moğol onomastievil-

etmesini ve hem de tarihine, Moğolların ilişki içine girmiş olduğu bütün kavimleri almasını emrettiği de, bir ikinci önsözde yazılıdır. Bu emir, bir cihan tarihi, üniversal bir tarih, yazımı anlamına geliyor; çünkü, Moğollar, o zaman bütün önemli kavim ve devletlerle, savaş ya da barış ve herhalde ticaret planında bir ilişki içindeydi, bunlar biliniyor ve ben tekraren not etmiş oluyorum.

İranlı tarihçi Reşidettin, Gazan'ı, Moğol tarihi konusunda en bilgili insan olarak gösteriyor ve yazdıklarını Olcayto'ya götürdüğünde de, D'Ohsson'dan aktarıyorum, "ayant lut et corrigé mon ouvrage", eserimi okuyup düzelttikten sonra, "observa qu'il n'existait aucune histoire universalle", bir üniversal tarih eksikliğini tespit ettiğini bildiriyor; çok bilgili Reşidettin'in bunlara itirazı olmadığını anlıyoruz. Demek ki, iki sultan da Moğol tarihi hakkında çok yetkindiler ve bildiklerinin başka bir yerde olmadığı sonucuna varıyoruz. Bu, bize, hanedanlarda, bir gizli tarih olduğu konusunda çok güçlü bir işaret olarak görünmektedir.

Reşidettin, eksiğini tamamlayarak yazdıklarını ikinci kez Olcayto'ya götürdüğünde, Olcayto'nun değerlendirmesi son derece önemlidir; Sultan, cihan tarihi üzerinde söz sahibi olmadığını kabul etmektedir. Hatta burada hataların olmasını normal sayıyor, çünkü Reşidettin, İran sarayında bulunan çeşitli kavimlere mensup bilginlerden yararlanmıştı ve bunların her birisinin kendi kavmi doğrultusunda malumat vermeleri mümkündür ve Olcayto bunu ihtimal dahilinde görmektedir. Fakat Olcayto, mais quant a l'histoire des Mongols, depuis Tchinguaz khan jusqu'a nos jours, la partie de ton ouvrage qui a pour nous le plus d'int"ret, jamais personne n'en a écrit de plus véridi-

---

que yasalar, böylece, bir esirin adını tarihe hediye etmiş olmaktadır. Bu büyük cihan fatihinin, "Temuçin" adı ve "Cengiz" de unvanıdır.
"He assumed the throne name of Oljeitu, in Mongol 'fortunate' or 'auspicirs', in addition to that of Khar-Banda, in Persian 'Ass-Herd', given him either at birth, in accordance with the Mongol custom of naming a child after the first person or object that caught the mother's eye after the confinement, or at a later stage, in accordance with the custom of altering a child's name to protect him against evil eye. Partly, at least, for euphemistic reasons the name was afterwars changed to Khuda-Banda, 'slave od God', the Arabic Abdallah, the Il-Khan's full tit le being Ghiyath al-Din Muhammed Khuda- Banda Öljeitu Sultan."
Cambridge History of Iran, Vol 5, edited by J. A. Boyle, içinde,
J. A. Boyle, *Dynastic and Political History of the Il-Khans*, p. 398.
Cambrige İran Tarihi'nden, "Olcaytu" adının, Moğolca "mutlu" veya "mesut" karşılığı olduğunu öğreniyoruz, esas adının Khar-Banda, Her-Bende, "Ass-Herde" olduğunu teyit etmektedir. Daha sonra Khuda-Banda,, Huda-Bende, "Slave of God" olarak değiştiriliyor; Profesör Boyle, Arabi "Abdullah" olduğuna da işaret ediyor ki, İbrani Obadiah'ı ekleyebiliyoruz. Türkiye'de "Olcayto" olmakla birlikte "olcay" taşınması yaygındır.

que et de plus fidéle, Cengiz Han'dan bugüne Moğol tarihine gelince, dünyada daha doğrusu ve daha sadık olanı hiç yazılmamıştır, diyor; Reşidettin, bunu ikinci önsözünde haber vermektedir.

Bu önsözden, D'Ohsson'un aktarımı ile, bir haber daha aktarmak istiyorum; "Poulad Tchinsank, qui connait mieux que personne ou monde les origine et l'histoire des nations Turques et en particulier celles de Mongols", Reşidettin, Pulad Chinsang, Türklerin ve özellikle Moğolların kökenleri ve tarihini dünyada en iyi bilen kimsedir, demektedir.[121] Pulad, Moğolların tabi saraylarda tuttukları en yüksek memur olarak tarif ediliyor; Türklerin kökünü ve tarihini en iyi bilen adamdır. Bu ifadede Moğollar, Türkler içinde bir kol olarak görülüyor ki, bu bakışın Reşidettin'de hiç değişmediğini biliyoruz.

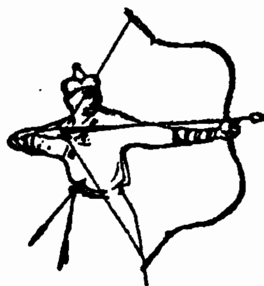
Gazan, Olcayto, Pulad, biliyorlar, gizlidir; peki hep sözlü mü, bu soru da önümüzdedir. Hayır, İlhan Sarayı'nda, Hazine'de, en kıdemli vezirin muhafazasında bazı vesaik ve tarihlerin olduğu kaydına rastlıyoruz. Fakat hanedan mensuplarından ve çok güvenilir birkaç yüksek görevlinin dışında kimselerin görmelerine izin verilmemektedir. Öyleyse ve herhalde "Gizli Tarih" anlayışına yaklaşıyoruz.

---

121) C. D'Ohsson, *Histoire des Mongols, Depuis Tchinguiz-Khan jusqu'a Timour Bey ou Tamerlane*, La Haye, 1824-1834, p. XXXV-XXXVI.

studies on the secret history of the mongols

by KUO-YI PAO

Published by
Indiana University / Bloomington
Mouton & Co. / The Hague, The Netherlands

MANGHOL-UN NİUÇA TOBÇA'AN
(YÜAN-CH'AO Pİ-SHİ)

MOĞOLLARIN GİZLİ TARİHİ

(YAZILIŞI: 1240)

I

Tercüme

ÇEVİREN
Prof. Dr. AHMET TEMİR

TÜRK TARİH KURUMU

EXTRAITS

DE

L'HISTOIRE DES MONGOLS

DE RASCHID-ELDIN

TEXTE PERSAN

PARIS

IMPRIMERIE ROYALE

M DCCC XLVII

Katkı 17

GİZLİ TARİH VE CAMİ ÜT-TEVARİH

Sadece Moğolların mı ve ayrıca Moğollar olmasa bile Moğol Tarihi ile Türk Tarihi'ni birbirinden ayırmak mümkün mü; bilgilerimizin hep gelişmesine karşın bu soru ortadadır. Bu bir etnisite ve tarih ve bütün bunlara ek olarak bilginin sınırları sorunudur. Bu sorulara bir de şunu ekleyebilir miyiz; Türk emirlerini, Moğol Büyük Hanları ile Doğu Roma İmparatorları'nın prestijleri arasına sıkışmış hükümdarlar olarak görebilir miyiz, soruyu gözardı etmemek durumundayız. Çünkü ortada Timur var, Osmanlı Emiri Bayezid'i hezimete uğratan, bir de zincire vurup kafese koyduğu rivayeti var, Timur'un Türk soyundan geldiği konusunda kuşku yok, ancak Moğolluk iddia etmiş ve ailesi ile Cengiz arasında bir bağ kurmaya çalışmıştır. Timur ahfadı Hindistan'ı zaptedince Türklük yerine Moğolluk tercihini sürdürdüler, demek ki yüksek bir prestij var. Bunun meşruiyet kaynağı sayıldığını düşünebiliriz.

Burada çok netlik varsa, başka yerde tümden bir yokluk yerine karışıklık ve hatta bir tür bozukluk varsayabiliriz. Yataklar da madenler de hep aynı saflıkta bulunmuyorlar; Osmanlı emirlerinde de, Timur kadar olmasa da yine de bir Moğol çizgisini düşünmemiz yerindedir. Bunun için haklı nedenler var, tarih sahnesinden silinme yüzyıllarında Osmanlı hanedanı ve elitleri hep "Avrupalı" taklidi içine girdiler; Avrupa karşısında yenildikçe Avrupalılık iddiaları ve benzeme gayretleri artıyordu. Moğollara gelince iki neden ayırabiliyoruz; birincisi, yurtlarından Moğollar tarafından kovuldular ve kendilerine yeni bir yurt bulup tekrar bir siyasal organizma olarak ortaya çıktıkları zamanda da, yine Moğollar tarafından biri, Kösedağ ve diğeri Ankara'da olmak üzere iki kez hezimete uğratıldılar.

Yenilenin yenene öykünmesi çok genel bir pratiktir. Fakat Türklerde, ilaveten yendikleri zaman da, yendiklerini model aldıklarını görüyoruz.

Moğol çizgi ve bağlantılarını, açık ve zaman zaman da gizlice sürdürmenin bir başka nedenini daha teşhis edebiliyoruz. Cengiz adıyla tarih sahnesine çıkan Büyük Bozkır İmparatorluğu'nu, bir Türko-Moğol ortak prodüksiyonu saymak için çok ciddi gerekçeler var. En ciddi olanı, bir bölme ve parçalama işleminin imkansız olmasıdır. Dolayısıyla, Osmanlı hanedanında gizli bir Moğol bağlantısı için etnik-tarihsel mantık bulmakta zorlanmıyoruz.

İsimleri vermiyorum; İstanbul'da gazetecilik yaptıktan sonra Paris'te basın fotoğrafçılığından emekli birisi için Fransızlar "Grand Turc" demişler, Paris'e yerleşik bir ve çok bilmiş gazeteci de bunu "Büyük Türk, dediler" olarak anlamakla büyük övgü ve sevinçle Türkiye'de haber yapmıştı; tam bir bilgisizlikle karşı karşıyayız. Çünkü "Grand Turc" nitelemesinin, Fransızcada sadece bir anlamı var; "Sultan" ve daha doğrusu "Osmanlı Sultanı" demektir, Osmanlı'nın yayılma asırlarında, İstanbul Sarayı'nın sahibine sadece "Büyük Türk" deniyordu ki Fransızca ancak "Grand Turc" olmaktadır. Cengiz'e veya yerine geçen çocukları ya da torunlarına ise "Grand Khan" dendiğini biliyoruz; arada bir bağlantı var ve bu bağlantı veya taklidi, Batı Avrupa'nın kurmuş olması ihtimal dahilindedir.

Bütün bunlara ekleyeceklerimiz olmalıdır, Yahudi asıllı İrani tarihçi Reşidettin, bir Moğol tarihçisi mi yoksa Türk tarihçisi midir; bu soruyu da formüle etmiş oluyoruz. Reşidettin'in bir Moğol tarihi yazmak üzere başladığını biliyoruz; fakat hem bu başlangıç ile sınırlı kalamayız ve hem de Reşidettin'de ikisi arasında önemli bir ayrım olmadığını da görebiliyoruz.

Önemi şurada, Reşidettin tarihinin Osmanlı hanedanı tarafından bilindiğini ve hatta lalalar tarafından, şehzadelerin eğitiminde bir tür bir el-kitabı olarak kullanıldığını düşünebiliriz. Bu takdirde, *Moğolların Gizli Tarihi*'nin, en azından başlangıcında Osman dinastisi için de bir "Gizli Tarih" olma ihtimali ortaya çıkmaktadır. En azından, şu anda bunu tartışma kapasitemiz olmasa da not etmemizde yarar var. Bu çerçevede not etmeye değer bir nokta da, Reşidettin'in *Cami üt-Tevarih*'inin yazmalarından birisi, 1317 tarihlidir, Topkapı Sarayı'nda bulunmaktadır. John Boyle, "one in the Topkapi Sarayi Library in İstan-

bul, dated 1317, that is, one year before Rashid al-Din's death" demektedir.

Şimdi, iki Sovyet bilimadamının tespitlerini aktarmak istiyorum. Ancak Vladimirtsov ve Bartold'un yazılarının dipnotlarını, okunmasını zorlaştırmamak amacıyla, aktarmıyorum; Bunlar, asıl kaynaklarda yer almaktadırlar ve asıl kaynaklara başvurmak her zaman daha verimlidir.

Reşidettin Müslüman olmuş bir Yahudi vezirdi, fakat daha sonra bir kripto-Yahudi olduğuna inanıldı ve idam edildi. Bütün mülkünün müsadere edildiğini biliyoruz; aktardığım metinde atıf yapıldığı için kaydetmeyi yararlı buldum.

* * *

B. Y. Viladimirtsov

MOĞOL BOYLARININ MAHREM KISSASI

Moğolların eski devirdeki, yani Moğolların tarih sahasına çıktıkları ve Moğol cihan imparatorluğunun kurulduğu XI, XII ve XIII. asırlardaki içtimai teşkilatına dair donnée'ler çıkarabilecek mehazlar (kaynaklar) epeyce çoktur; herhalde bu kaynaklar, bu asırlardan sonraki devirlere ait kaynaklardan hem âdetçe çok hem keyfiyet bakımından üstündürler.

Bu kaynaklardan İranlı tarihçi Reşidettin'in *Cami üt-Tevarih*'i birinci derecede kaynaklar sırasındadır. Bu eser XIV. asır başlarında tamamlanmıştır. Bu şayanı dikkat eser "öyle bir tarih ansiklopedisidir ki orta zamanlarda bu gibi bir eser Asya ve Avrupa kavimlerinin hiçbirinde yoktu".[1] Bu eser o kadar malum ve takdir edilmiş bir eserdir ki onun ehemmiyetini kaydetmeye lüzum yoktur. Yalnız şunu kaydetmekle iktifa edelim ki, Reşidettin Moğol başbuğlarının, bilhassa büyük

Moğol hakanının İran Moğol saraylarındaki mümessili Bolad-cing-sang'ın[2] ve bizzat İran hükümdarı Gazan[3] Han'ın ifadelerine müsteniden Moğol kabilelerinin göçebe hayatını şayanı dikkat teferruatı ile tasvir etmeye muvaffak olmuştur. Bundan başka Reşidettin, doğrudan doğruya değilse bile, Moğolların tarihine dair eser olan *Altan Debter*'den, altun yani hakanlık kitabı anlamındadır, istifade etmiştir. Bu kitap "daima hanın hazinesinde büyük emirlerin elinde muhafaza edilmiş"[4] ve bize vasıl olamamıştır.

İkinci en mühim kaynak, "Yuan-çao-bi-şi", Monggol-un ni'çuca tobciyan, "Moğol Boylarının Mahrem Kıssası" idi. Bu eser 1240 senesinde Moğolistan'da yazılmıştır. Bu eserin Çin hiyeroglifleriyle yazılan Moğolca metni ve iki nüsha Çince tercümesi bize vasıl olmuştur. Bu Çince tercümede Moğolca satırların altına kelime kelime tercüme edilmiş ve bununla beraber, çince cümlelere uygun olarak yapıldığından, kısaltılmıştır. Bu Çince tercümeyi Palladiy Kafarof Rusçaya tercüme etmişti. İlk defa olarak W. Barthold bu eseri "kahramanlık epopesi" diye tarif etmiştir. Filhakika "Yuan-çao-bi-şi" Cengiz Han'a dair destani motiflerle dolu hususi bir malumat kaynağı teşkil eder. Bu kaynak Cengiz'e en yakın zamana ait şifahi rivayetlere istinaden yazılmıştır. Bununla beraber bu eseri hakiki epope saymak ve buna sırf destani eser sıfatıyla bakmak mümkün değildir. "Yuan-çao-bi-şi", Cengiz Han sülalesinin mahrem rivayetlerini ve tarihini vücuda getirmek maksadiyle telif edilen destani hikayelerden ibarettir. "Yuan-çao-bi-şi", Moğolların Gizli Tarihi, Cengiz Han'ın zuhur ettiği kabileyi anlatıyor, bozkır hayatını alabildiğine ve serbestçe tasvir ediyor. Bütün bunlar, XII-XIII. asır Moğol hayatını muhtelif cephelerden muhakeme etmek için çok zengin materyaller vermektedir. *Yuan-çao-bi-şi*'nin bazı tarihi hadiselere dair verdiği malumat Reşidettin'in ve diğer kaynakların verdiği maulamata uymuyorsa da göçebe hayatının tasviri, gerçek bozkır mahsulü olan eserde ve gerek uzak İran'daki bir alim olan tabip vezirin kaleminden çıkan eserde aynıdır. Orta asırlarda hiçbir kavmin Moğollar kadar tarihçilerin dikkatini celbedemediklerini söylemek mümkün ise, şunu da kaydedelim ki hiçbir göçebe kavim hakiki hayatı bütün teferruatıyla tasvir ve tersim eden "Yuan-çao-bi-şi" gibi bir yadigar

bırakmamıştır.

Şu anda unutulmamalıdır ki "Moğolların Gizli Tarihi" epik bir heyecanla meşbu, epik bir üsluba malik ve daima bu üsluba müracaat eden Moğol bozkır aristokrasi sınıfının yarattığı eserdir. XIII. asırda bu muhitin herhangi bir mümessili "hakiki" bir tarih yazmaya teşebbüs etmiş olsaydı muhakkak ki bu epik üslubun hakimiyeti altında bulunurdu, "Yuan-çao-bi-şi" de işte bu XIII. asırda, 1240'ta, yazılmıştı. Bundan dolayıdır ki bu eseri "kahramanlık destanı eser" değil, epope üslubuyla ifade edilmiş, "bozkır kokusu" ile meşbu tarih, chronique, diye tarif etmeliyiz.

B. Y. Vladimirtsov, *Moğolların İçtimai Teşkilatı*, A. İnan çevrisi, Ankara, 1944-1995, s. 18-22.
1) W. Barthold
2) "Polad" da deniyor, Farisi "Pulad", biz Farisiden aldığımız ve "d" ile biten sözcükleri, "Buland" artık klasik örnek oldu, t'ye çeviriyoruz ve "Pulat" olarak da kullanıyoruz. "Çelik" anlamındadır, İbrani "Plad" ya da "Pılad" sözcüğüne fonetik olarak yakın ve anlam olarak da özdeştir.
3) Türkçe "kazan", fakat "kazgan" da yazılıp söylenmektedir.
4) V. V. Bartold.

* * *

V. V. Bartold

ALTAN DEBTER VE REŞİDETTİN

İran'da Moğol tarihinin yazılması Gazan Han, 1295-1304, tarafından vezir Reşidettin'e verildi. Reşidettin Fazlullah b. İmadüddevle Ebu'l Hayr'ın mesleği tabiplik olduğu halde kelam ilmine dair çok eserler yazmıştır. Abaka Han'ın saltanatı esnasında, 1265-1282, devlet memuriyetine girmiştir. 1298 yılında vezir oldu. Gazan, ona, halkın okuyabileceği bir Moğol imparatorluğu tarihi yazmasını emretti. Moğolların resmi vakayinamesi devlet hazinesinde saklı idi. Reşidettin'in tarifine göre bu vakayiname, Moğol dili ve alfabesiyle yazılı olup ayrı parçalardan meydana geliyordu. Bunlar hiçbir zaman sıraya konmamıştı. Kitap

mukaddes sayıldığından kimse el süremezdi, tarihçiler de kullanamazlardı; bilgileri "basit halktan alırlardı".[1] Tarihçimiz Taycicut kabilesini anlatırken "daima hanın hazinesinde en yaşlı emirlerin elinde muhafaza edilen *Altın Defter*", (demekle) *Altan Debter*'den bahsettiği zaman muhtemelen bu vakayinameyi kastetmiştir. XV. yüzyılda Moğolların ensabını yazan bilinmeyen müellif, Ögeday'ın[2] bitikçi denilen memurlarından birisinden bahsederken şu kanaattedir: "...kabilesine mensuptu; Cengiz Han'ın *Altın Defter*'ini saklardı. O ve ailesi dışında hiç kimse bu kitabı görmemiştir." Reşidettin, Taciklerden[3] sayıldığı için Moğolların mukaddes vakayinamesini doğrudan doğruya kullanmış olması pek mümkün görünmüyor. Moğollar hakkındaki rivayetleri Büyük Han'ın İran sarayındaki temsilcisi olup Moğol tarihi hakkında en büyük mütehassıs olan Pulad Chinsang'ın ağzından ve Gazan'ın verdiği bilgilerden öğrenmiştir. Gazan'ın tarih bilgisini yalnız Pulad'ın, yahut Fulad, bilgisi geçiyordu.[4] Reşidettin'in verdiği bilgiler çoğunlukla Yüan-Şi ile harfiyyen uymaktadır. Her ikisinin de kaynağı elbette Moğolların resmi vakayinamesi idi. Moğol ananesinde herhangi bir harbe dair yeterli bilgi olmadığı zamanlar müellif, Moğollar tarafından istila edilen milletlerin eserlerine müracaat ederdi. Bunlardan Çinliler, Hintliler, Uygurlar ve Kıpçakları zikreder. İslam ülkelerinin zaptı ise hemen tamamen Cuveyni'den alınmıştır.

Gazan Han öldüğü zaman eser henüz bitmemişti. Kardeşi ve halefi Olcaytu, Reşidettin'e daha geniş bir vazife verdi: Moğollar ile münasebete girişen bütün milletlerin tarihlerinin yazılması. Reşidettin, çeşitli milletlerin İran sarayında bulunan alimlerinin yardımından faydalandı. Bu cümleden olarak Hindistan tarihi Kamalaşri adında Keşmirli rahip, Çin tarihi de üç Budist rahibi tarafından yazılan bir kitaba dayanılarak Li-taçi ile Maksun adlarında iki Çinli alimin yardımıyla yazıldı. Reşidettin'in Franklar için hangi Avrupalı'dan bilgi aldığını bilmiyoruz. Eserinin bu kısmında verdiği bilgilerin doğru olması dikkati çekmektedir. Papa ile imparator arasındaki münasebet anlatılırken birincisinin önemi biraz mübalağa edilmiştir. Bundan da Reşidettin'in Avrupalı yardımcılarının ruhban sınıfından oldukları neticesine varılabilir. Eserin tamamı 1310-1311 yılında bitirilmiştir.

* * *

Böylece Reşidettin'in eseri, Orta Çağ'da, ne Avrupa'da, ne de Asya'da eşine rastlanmayan geniş bir tarih ansiklopedisi oldu. Böyle bir eserin bütün milletlerin alimlerinin yardımıyla meydana getirilmesinin mümkün oluşu dikkate alınarak, en uzak medeni kavimler arasında irtibat kuran Moğol istilasının, daha uygun şartlar altında nasıl neticeler verebileceğini düşünmeliyiz.

Reşidettin, eserlerinin daha sonraki nesiller tarafından kullanılacağını zannediyordu. Farsça eserlerini Arapçaya, Arapça eserlerini de Farsçaya tercüme ettiği gibi, bütün eserlerinin iki dilde her yıl kopyalarının yazılması için gerekli teşebbüste bulundu. Bununla beraber *Cami üt-Tevarih*, tarihçinin anavatanında bile tamamen muhafaza edilmedi. Bizzat Reşidettin'in ifadesine göre, kendisi hayatta iken bile İslam aleminde fikir adamları arasında onun aleyhinde kuvvetli bir cerayanın varlığı anlaşılmaktadır. 1318'de Ebu Sait'in saltanatı zamanında ihanetle itham edilerek idam edildi. Bundan sonra eserlerinin nüshalarını çoğaltma işiyle kimse uğraşmadı.

XIV. yüzyıl tarihçilerinden, *Mecmau'l-Ensab* müellifi Muhammet b. Ali eş-Şebankarai, Reşidettin'in ilmini takdir etmekle beraber onu fesatçılıkla itham eder, eserini hiç kullanmaz ve hatta adını bile zikretmez. Reşidettin'in başka bir çağdaşı, *Tarih-i Ulcaytu Sultan* müellifi Ebu'l-Kasım Abdullah b. Ali el-Kaşani, Reşidettin'i intihal ile suçlayarak *Cami üt-Tevarih*'i kendisinin yazmış olduğunu iddia eder. Reşidettin, "melun Yahudiler eliyle eseri kendi adına Sultan'a takdim etmiş ve buna karşılık ona, nakit olarak elli tuman ve yılda yirmi tuman gelir getirir büyük emlak ihsan vadedilmiş, önce vaat ettiği halde bu mükafattan bir dirhemini bile gerçek yazarla paylaşmamış". Bu iddianın ne gibi temellere dayandığını söylemek güçtür. Kaşani'nin Reşidettin için malzeme toplama işine katılmış olması mümkündür.

XIV. yüzyılın diğer müelliflerinden bazıları, bilhassa Vassaf, Reşidettin idam edildikten sonra da şahsiyetinden ve eserinden eskisi gibi hürmetle bahsetmeye devam ettiler. Fakat tarihçinin oğulları bile, birisi 1328-1336 yılları arasında vezirlik yaptığı halde, eserin nüshaları-

nı ortaya çıkarmak ve çoğaltmak için hiçbir teşebbüste bulunmadılar. Tebriz'de Reşidettin'in ailesinin tasarrufunda bulunan mahallenin 1336'da yağma edilmesi de, muhtemelen, eserlerinin nüshalarının kaybolmasına yardım etmiştir.

V. V. Bartold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, hazırlayan H. D. Yıldız, Ankara, 1990, s. 46-49.

1) Quatremere.
2) Biz "Oktay" diyoruz.
3) Tacik, İrani anlamındadır.
4) C. D'Ohsson.

* * *

Vladimirtsov ve Bartold'tan buraya aldıklarımıza ne eklenebilir; önce her ikisi de ve bu çalışmalarında daha çok Moğollar üzerine yazdıkları için, bu çerçevede kaldılar ve normaldir. Ancak tekraren not etmemiz yerindedir ve Türkist tarihçi Osman Turan ile başlayabiliriz, Profesör Turan, Reşidettin üzerine bilimsel bir kollokyuma sunduğu bir tebliğinde, "Rashid ud-din a debuté dans son livre avec l'histoire turque et les peuples turc", Reşidettin'in bu büyük eserine, Barthold'a göre tarih ansiklopedisine, Türk tarihi ve Türk halklarını inceleyerek başladığını yazmak zorunluluğunu duymuştur.[1] Burada "zorunluğunu duymuştur" demek, bir zorunluluktur, çünkü, Profesör Turan, İrani tarihçi Reşidettin'in Türkler ile Moğolları içiçe kabul etmesinden rahatsız görünmektedir, "or la parenté du turc et du mongole et leur appartenance a une meme famille de lange n'a pas été prouvé jusqu'a ce jour", Türkler ile Moğolların akrabalığının ve aynı dil ailesinden geldikleri tezinin hâlâ kanıtlanmadığına inanmaktadır. Fakat İrani tarihçinin bu büyük çalışmasına Oğuz-name ile açıldığını, l'oguz-name forme le début de l'ouvrage", ve Oğuz-name'nin bağımsız bir epope olarak okunduğunu not edebilmektedir.

Turan'dan aktarmak durumunda olduğumuz iki işaret daha var; birincisi, Cengiz'in Türkçe bilmediğidir ve Cengiz, Selçuk şefleriye çevirmenler aracılığıyla görüşüyordu. İkincisi, en ecrivant les chapitres concernat les Turcs, Rasid ud-din ne s'est pas servi de sources écrites, Re-

şidettin'in Türklerin tarihini yazarken yazılı hiçbir kaynaktan yararlanmadığıdır; ki doğru görünmektedir ve yukarda en önemli kaynağının yüksek memur Pulad'ın anlatımı olduğunu not etmiş bulunuyorum.

Aynı kollokyuma "Selçuk-name" üzerine bir bildiri sunan K. Allin Luther de "the portion of Cami'al Tawarikh devoted to the history of Great Seljuqs of Iran", *Cami üt-Tevarih*'te önemli bir bölümün Büyük Selçuklulara ayrıldığını belirtmektedir;[2] kuşkusuz gereksiz sayılabilir, ancak çok sık karşılaştığımız bir ihmali telafi etmek üzere not edebiliriz, Büyük Selçuklular bir İran devletidir ve buna Sultan Sencer'i de dahil ediyoruz.[3] Tarihte asıl bilinen ve önemli olan Selçuklu budur, Anadolu'daki "Rum Selçuklu Sultanlığı" olarak biliniyor; yalnız bu bizimkinin ne zaman kurulup ne kadar ve nerelerde hüküm sürdüğü pek bilinmiyor, tekrarlamış oluyorum. İrani tarihçi Reşidettin Fazlallah'ın İran Selçuklularını ihmal etmemesi yerindedir; Selçuk-name buradan geliyor.

Farisi, Arabi, Türki, Çince ve İbrani biliyordu, en doğal olanı İbrani bilmesidir, Yahudi bir kimyacının oğlu idi, bulunduğu ve büyüdüğü yerde Yeşiva vardı, güçlü ve kültürlü bir Yahudi cemaati bulunduğuna işaret etmektedir. Otuz yaşına kadar Yahudi idi, İlhan Abaka zamanında Müslümanlığa geçti ve vezirliğe kadar yükseldiğini biliyoruz; İranolog Boyle'un yazdığına göre hızla zenginleşti, Azerbaycan'da bağları, Irak'ta hurma plantasyonları, Batı Anatolia'da geniş ekinleri oldu.[4] On dört oğlundan sekizi valilik mertebesine çıktılar; İlhan mülkünde, İran, Gürcistan, Irak ve bugünkü Türkiye'de, the greater part of what is now Turkey, pek çok eyaleti Reşidettin'in oğulları yönetiyordu, kendi adını taşıyan bir büyük mahalle inşa ettirdiği de kaydedilmektedir.

Başka örneklerini biliyoruz, büyük servet ve güç toplamak Yahudilerin başına iş açabiliyor ve dolayısıyla suçlamalar başlıyor; genel suçlama kripto-Yahudi olmaktır. Bu, camiye giden ve namaz kılan bir Müslüman olmakla birlikte gizlice Yahudiliği sürdürme anlamındadır; İbn Batuta, Reşidettin Fazlallah b. İmadüdevle Ebu'l Hayr'ın Yahudi olduğu görüşünde idi. Mongolist Spuler de, çeşitli kaynaklarda ileri sürülenlere baktıktan sonra, bunları, "Reşidettin'i, Yahudi telakki etmekliğim için bana kafi görünüyordu" yollu yazıyordu.[5] Fakat kripto-

Yahudilik ile ilgili bu genel suçlamaların dışında bazı özel iddialar olduğunu da biliyoruz.

Bunlardan birisi *Miftah el-Tafsir* adlı kitabı ile ilgili idi; "Tefsir Anahtarı" denilebilecek ve Ku'ran yorumu ile ilgili bu çalışmasında Reşidettin, Hasan Sabbah ekolüne meyletmekle suçlanıyordu; "Asasin" denilen ve İsmaili tarikatına mensup bu Alamut Kalesi tarikatı, ortodoks İslamı tehdit ediyordu, Hulagu Sünni İslamın bu en büyük muhaliflerini yok etmişti ve Reşidettin, bunları tutmakla itham ediliyordu. Daha da önemlisi vezir ve tabip tarihçi, Olcaytu'yu zehirlemiş olmak iddiaları ile karşı karşı idi. Nasıl işkenceler yapılmış olmalı ki, sonunda suçlamaları kabul etti ve kafası koparıldı. Başı, başkent Tebriz'e götürülerek, "bu Tanrıya küfreden Yahudi'nin başıdır, Allah'ın laneti üzerinde olsun" nidaları içinde dolaştırıldı ve Tebriz'in banliyösünde, Rab-ı Raşidi adlı mahalle talan ve yerle bir edildi. Bütün bunlardan sonra hayatta iken yaptırdığı mezara gömüldü ise de nerdeyse yüz yıl sonra Miran Şah zamanında buradan çıkarılarak Yahudi mezarlığında defnedildi.

Fakat yazmış olduğu *Cami üt-Tevarih* yaşamaktadır.

---

1) O. Turan, *Rashid üd-Din et l'Histoire des Turcs*, Proceedings of the Colloquium on Rashid-al-Din Fazlallah, Tehran 1971, p. 74.
2) Ibid., p. 26.
3) "Kürdistan" sözcüğünü Sultan Sencer icat etmişti, bugünkü İran'da bir bölge idi.
4) Rasid Al-Din, *The Successors of Genghis Khan*, tranlated by J. A. Boyle, Columbia University Press, 1971, p. 4.
5) B. Spuler, *İran Moğolları*, Cemal Köprülü çevirisi, Ankara, 1939-1987, s. 273. "Müfteriler onu devirmek için ona gizli Musevilik isnat ettiler. Sureta Müslümanlığı kabul etmiş görünen insanlar nadir değildi." ibid., s. 271.

TARİHLER VE TARİFLER

Hepsi güzel, "Moğolların Gizli Tarihi" üzerinde duruyoruz, bir tarif peşindeyiz, bulabiliriz, demek ki "Gizli Tarih" üzerinde anlaşma sağlayabileceğiz, güzel, ama peki "Moğol" nedir; böyle bir soruyu formüle ettiğimiz an, bildiklerimizden kuşkuya düşmeye başlıyoruz. Gerçekten, "Moğol" nedir veya kimdir, devam edebilmek için şimdi buradayız.

Boris Y. Vladimirtsov, "Moğol dili, daha doğrusu Moğol lehçelerinden biri ana dili olan kabilelere Moğol denir" demektedir; doğrusu, en doğru ancak doğru olduğu kadar en basit tarifle karşılaşıyoruz. Kavmi, son çözümlemede dile indirgemek yerindedir. Ayrıca Lidiysa Vladimirtsova'nın, Ölüm-namede dillendirdiği üzere, "Boris Y. Mongolist, lenguist, filolog ve tarihçi" idi;[122] buna bir de "sosyolog" nitelemesini ekleyebiliriz, XX. yüzyıl başlarında pek moda olmuştu,[123] "Moğolların İçtimai Teşkilatı" çalışması, önemli ölçüde, sosyolojik bir tondadır. Demek ki, sosyolog Vladimirtsov, Moğollar üzerine bize basit bir tanım vermiş olmaktadır.

Vladimirtsov, Moğol sosyal düzeni için feodalite ve daha spesifik olarak "göçebe feodalizmi" teşhisini koymaktadır; doğru, bir hiyerarşik yapı var, han bozkır aristokrasisi tarafından seçilmektedir; ancak "feodalite" tarifi için yeterli olduğunu düşünemiyorum. Tartışmalıdır; fakat Boris Yakovloviç'in çalışmaları her zaman büyüleyici bir etkiye sahip olmuştu ve hâlâ öyle, bunu not etmekten geri kalamıyorum.

Ama eklemem gerekiyor, Macar oryantalisti L. Ligeti'nin, S. Karatay'ın,

---

122) Lidiya Vladimirtsova'nın Ölüm-yazısında bir de şu var: "Boris Y. her sabah, dün ne yapmış olduğunu kısaca 2-3 satırla, yazmayı âdet edinmişti. Bu da 'kendi kendini takip etmek' demekti. 17 Ağustos tarihli yazısı şudur: 'Başım ağrıyor, yazdım', bu onun son yazısı oldu." Bu notu düştükten hemen sonra göçtüğünü anlıyoruz.
B. Y. Vladimirtsov, *Moğolların İçtimai Teşkilatı*, Ankara, 1944-1995, s. 3.
Gerçekten de, Fransız ve Rus edebiyatında çok yetkin ve aynı zamanda bir edebiyat tutkunu olan Boris Yakovloviç, her gün yazmadan edemiyordu, en son olarak "Başım ağrıyor, yazdım" notunu düştü ve göçtü.

123) Halide Edip'in ünlü romanı *Handan*'da, Handan, sosyoloji düşkünüdür ve XX. yüzyıl Türkiyesi'nin en ilgiye değer düşünürlerinden birisi olan Baltacıoğlu İsmail Hakkı ve arkasından Fındıkoğlu Fahri Ziya, ne yazık demek gereğini duyuyorum, sosyolojiye yöneldiler. Bizim Behice Hanım da, Behice Boran, sosyolog olmuştu; ben sosyolojiye yönelmeyi israf sayıyorum. Pozitivizm, hep israf'tır.

Macarcadan "Bilinmeyen İç Asya" başlığı ile Türkçeye çevirdiği çalışması da, en tutumlu sözcüklerle, aynı ölçüde büyüleyicidir, okunması doyumsuz, bunu da not edebiliyorum. Ligeti, bir yerde, "günlerce süren bir yolculuktan sonra Papa'nın elçileri bizde Tatar adı verilen Moğolların memleketine vardılar" diyordu.[124] Buradan, *Gizli Tarih*'te Cengiz'in kabilesi Moğolların Tatarlara düşman olduğu belirtiliyorsa da, Ligeti, Macarların Moğollara "Tatar" dediklerini haber veriyor; yaygın olduğunu söyleyebiliriz.[125] Bizde de "Tatar" sözcüğünü "Moğol" yerine kullanmak mümkündür, ayrı saymıyoruz.

Demek ki araştırdıkça netlik ve saflıktan uzaklaşıyoruz ve sanki biraz daha karıştırmak için Clausen'e dönüyoruz. Türkçeyi çok seven Clausen için, C. E. Bosworth, "Clausen was a complete autodidact" diyor ki, "autodidact" sözcüğünü "kendi kendisini yetiştirmiş" anlamına alabiliriz, fakat bir doz pejöratif yükü olsa da, "alaylı" demek daha uygundur ve hem Sir Gerard'ın, bir Türkoloji eğitimi olmadığını ve hem de Türkolojiye ilgisinin emekliliğinden sonra başladığını biliyoruz, "alaylı" doğrudur. Buna karşın, bir Türkolog olarak kabul edilmesi çok şaşırtıcı olmalıdır; çünkü akademiya, en tutucu düzenlerin başında yer alıyor ve ama yine de, Clausen'in öyle kabul edilmesini, akademiya'nın isyancı bir hali sayabiliriz.

Profesör Bosworth, Sir Gerard için, bir de "achieving an international reputation in a field where Britain had hardly ever been previously represented, that of Turcology" diyor ki, tartışmalıdır; "oto-didakt" Clausen'in, Türkoloji'de, Britanya'nın uluslararası kabul görebilen ilk temsilcisi olduğunu söylemek gerçeklere pek uymamaktadır. İki nedenle, Türkolojiyi, oryantaliz-

---

124) L. Ligeti, *Bilinmeyen İç Asya*, Ankara, 1946-1986, s. 96.

125) Dikkate değer, Rubruck'lu William da, seyahetnamesinde, "we crossed the valley in which the Soldan of Turkie had been defeated by the Tartars" diyordu, 1243 yılında Moğolların Selçukları yendiği yerlerden on yıl kadar sonra geçtiğini öğreniyoruz; "Moğol" değil "Tatar" demektedir. İkincisi bu toprakları, "Turkie" tabir ediyor ve bu yenidir, "turkey" veya "turquie" çıkmaya başlamış görünüyor; burada önemli olan, bu topraklara "turquie" denmesinde Avrupalıların önceliğini görebilmemizdir, Türkler hâlâ Arapları izleyerek "Rum" diyorlardı, Roma'dır.
"You must know of the Turks that not one man out of ten (among them) is a Saracen; merely all are Hermenians and Greeks and (the country) is governed by children."
Rubruck'lu William'ın görgü tanıklığına inanacak olursak, Osmanlı'nın resmi kuruluşundan elli yıl önce Turkie'de sadece on insandan birisi "saracen" idi, bunu "şarkiyun" sözcüğünün bozulmuş biçimi olarak anlamak genel eğilime uygundur, geriye kalan, Turkie'de Türkler ise, Ermeni ve Elen idiler.
William'ın, mülk çocuklar tarafından yönetiliyor demesi de Moğol yenilgisi üzerine hanedanın parçalanması ile çocuk prenslerin çeşitli yerlerde sultan ilan edilmesini anlatmaktadır.
W. W. Rockhill, ed, *The Journey of William of Rubruck to the Eastern Parts of the World 1253-55*, London,1941, pp. 275-280.

min ve hatta Osmanolojinin içinde düşünürsek bu iddiaya katılmak kesinlikle mümkün görünmüyor. Fakat dar anlamda, Turcology per se, Türkolojiye gelirsek, kısa bir tartışmaya ihtiyacımız var.

Türkolojiyi, Türkisite olgusunu, çıkış yerinde ve daha çok orada ve dili ile birlikte inceleyen disiplin olarak tarif edersek akla iki isim geliyor, birisi L. Cahun ve diğeri de Arman Vambery'dirler. Birincisinin yine "alaylı" bir Fransız "tarihçi"olduğunu biliyoruz ve ikincisine gelince Macar asıllı olmakla birlikte bu yola, sefer de diyebiliyoruz, bir Britanyalı olarak çıkmıştı; Britanya tarafından desteklendiği kesindir. Dolayısıyla, Büyük Britanya'yı dar anlamda Türkolojide kurucu-ortak olarak değerlendirebiliyoruz.

Bunları *Sırlar*'da ele almış bulunuyorum ve tekrarlamak durumunda değilim; kurucular olarak Cahun ve Vambery'nin dışında hegemonik yaşayanlar olarak da B. Lewis ile P. Dumont'u gösterebiliyoruz.[126] Bunlardan Lewis de, daha sonra Birleşik Amerika'ya geçmiş olsa da, Büyük Britanyalı idi ve dolayısıyla, Türkoloji, Batı Avrupalı ve teknik sözcükle Batı Avrupa emperyalizminin bir disiplini olarak ortaya çıkmıştı, bunu not etmek yerindedir ve verimli olduğundan kuşku duymuyorum.

Türkolojinin çıkış döneminin bir başka tarihsel rengi daha var; Rusya'nın emperyalist bir güç olarak genişlediği döneme denk düşüyordu. Rusya ekspansiyonizmi, Balkanlar ve Kafkasya'dan ötesinde, Rusça Zakafkas deniyor ki Rusya'dan ve Moskova'dan bakıldığında öte'dir, ancak Avrupa'dan da "Transkaukasya" denmesi bir paradoks olmaktadır ve "za" ile "trans" aynı anlamı veriyorlar, Arabide "mavera", Avrupa güçlerinin blokajıyla karşılaştığında, bizde Tanzimat sonrası tarihe denk düşüyor, İç Asya'ya doğru açılmıştı; İç Asya'nın kolonizasyonu dediğimiz süreç ve dönem, budur. Batı Avrupa Devletleri, başta Büyük Britanya ve Fransa, kendilerinden uzak ancak Hindistan ve Çin'e yakın İç Asya'da Rusya kolonizasyonunu durdurabilmek için bir Türklük bilinci uyandırmakta yarar görmüştür, Batı emperyalizmi açısından, normal karşılamak durumundayız. Türkoloji, işte böyle bir yarar ve çıkarın ürünüdür.

Güzel, fakat bir başka noktayı daha görmezlikten gelemeyiz; burada adını kaydettiğim dört kişinin bir diğer ortaklığını teşhis edebiliyoruz, dördü de,

---

126) Fransa'da kuşkusuz daha önde G. Veinstein var, ancak Veinstein üretmekten daha çok Türkolojiyi kontrol eden bir konumdadır ve kuşkusuz, Yahudi asıllıdır.
G. Veinstein, ed., *Salonique 1850-1918*, La "Ville des Juifs" et le Réveil des Balkans, Paris, 1992.

Veinstein'ı katarsak, demek ki beşi de, Yahudidirler. Dolayısıyla, Türkolojiyi, çıkışında ve bugünkü halinde, bir Yahudi kökenli araştırmacıların timarı saymak durumundayız.. Bu da bir tespittir, yalnız, tespit, aynı zamanda bir sorudur; dolayısıyla, bu timarın oluşmasında, Türkolojinin doğup serpilmesinde, Yahudilere bir yurt bulma kaygısının ağırlığını da araştırmak yerindedir.[127] Daha açık ifade edersek, Türklere "anayurt" tarifinin bir genel yurt arayışının içine girmesi ihtimalini düşünebiliyoruz. En passant, soru budur.

Yine de geçerken kaydedebiliyoruz, demek ki Yahudilik, bir siyasal düzen ya da vektör olarak, tarih analizlerinde sık sık yerini almak durumundadır. Burada kısa not yeterlidir, devam ediyoruz.

Demek ki, "Türk", "Tatar" ve "Moğol" sözcüklerini, bilimsel olduğu kadar felsefi ve siyasal düzlemlerde de ele almak zorundayız.[128] Çünkü, "çağdaşlaşmak" ayrı ve her zaman bir ihtiyaca cevap veriyor; yalnız Türk ve Müslüman bir cemiyette "Türkleşmek" ve "İslamlaşmak" başlıklı bir kitabın kutsallaştırılmasına, bugünkü bilgi düzeyimizde ve özellikle yeni çalışmalarımız nedeniyle, artık şaşırabiliriz. Şaşırmak ise hep araştırmak için, patlamalı bir motordur, tekrarlıyorum. Bir genel yurt arayışı ile "Türkleşmek" ve "İslamlaşmak" şiarları arasında bağlantı var mı, kurabiliyor muyuz; öyleyse, "Türklere vatan, işte Turan" özdeyişi artık ve böylece işaret olmaktan çıkmaktadır, "soru" yapıyoruz ve emrin suale transformasyonu ile karşılaşıyoruz.

Bu digression'dan sonra Clausen'e dönebiliriz. Clausen'in çok dikkat çekici bir önermesi olmalıdır ve bunu, hiç şaşırtıcı görünmüyor, *Cami üt-Tevarih*'ten çıkarıyor, it appears from Cami-ul-Tawarix, ve buna göre, o tarihlerde Moğolların, "en sıkı bir biçimde ilişki içinde olduğu aşiret", Tatarlardı, diyor; demek ki, Clausen, her kimlerse, Tatarları bir Türk kabilesi saymaktadır.[129] Şöyle sürdürüyor: "Bu nedenle de, Mongol döneminde bu isim, sadece Türkler için değil ve belki de daha çok Moğollar için bir jenerik, yaratılış-

127) Léon Cahun'un, *Introduction a l'Histoire de l'Asie – Turcs et Mongols*, 1896 tarihlidir ki, siyonist teşkilatın kuruluşuna denk düşmektedir. Diğer yandan, Rusya, Batı Avrupa'nın icadı Türkolojiye karşılık Kürdolojiyi geliştirdi ise de, son on yıllarda kürdoloji de Yahudi kökenli araştırmacıların timarı olmuş haldedir.

128) Doğrudan doğruya "Türk" veya türevleri, "Ertürk" veya "Türker", "Türköz" ya da "Öztürk" ad ve soyadlarının frekansı bile bu tür bir ele alışı zorluyor, başka bir anlamda taşınması mümkün mü hep soruyoruz.

129) Gerard Clausen, *Studies in Turkic and Mongolic Linguistics*, London, 1962-2002, p. 47. "For example it appears from Cami-ul-Tawarix that the Turkish tribe with which the Mongols were most closely in contact at this time was the Tatar. In consequence this name became in the Mongolien period a generic term not only for Turks but also, and perhaps more particularly, for Mongols."

sal, terim oldu." Buradan da "Tatar" sözcüğünün, hem Türkleri ve hem de Moğolları kapsadığını anlıyoruz; biz hemen kabul etmesek de Sir Gerard'ın anlatımı budur.[130] Şimdilik bir anahtar isim diyebiliriz.

Kabul edilir veya edilmeyebilir; ancak en azından, "Tatar" ile "Türk" sözcüklerinin birbirinin yerine geçtiğini biliyoruz. Ayrıca, Batılıların "saracen" dedikleri ve üzerinde bir türlü etimolojik bir ittifak kurulamayan bir başka sözcük biliyoruz, en yakın köken olarak "şarkiyun" ileri sürülebiliyor; bu da bir anahtar isim idi. Daha sonra, Osmanlı'nın yükselişi ile birlikte "Türk" sözcüğünün bir anahtar gücü kazandığını da tespit edebiliyoruz; Farisiler bile bu ismin altına yerleştiriliyordu; Bosworth'un, "Büyük Mongol emperyalist yayılmacılığı" dediği bir dönem var ve Clausen, bu dönemde "Tatar" tarifinin anahtar olduğunu ileri sürmektedir. Not etmiş oluyoruz.

Fakat Clausen'den bu aşamada bir başka notu daha aktarmak istiyorum ve daha sempatik bulduğumu da saklamıyorum. Clausen, Türkolojiye emekliliği ile birlikte başlamıştı, daha önce Büyük Britanya'nın sömürge idarelerinde ve zaman zaman da entelijans ofiseri olarak çalışmıştı ve buradan bazı çokuluslu firmaların en üst düzeylerine kadar çıktığını öğreniyoruz. Bu ayrıntının önemi şudur; bu deneyim, Clausen'e, bir yandan basitleştirme ve diğer yandan da model-yapma fakültesi kazandırmış olmalıdır, Türkolojiye geç katılmasının eksikliğini, bir ölçüde olsa da, telafi ettiğini düşünebiliriz. Genellikle kazandırırlar; Clausen, bozkır emperyalist organizmalarını, anaokulunun bir büyük salonu olarak görebiliyor ve tabanda pek çok oyuncak tuğla hayal edebiliyor. It is perhaps best approached by comparing the steppes in which Turks lived to a nursery floor covered with a lot of toy bricks, bu oyuncak tuğlaları, birer klan, geniş aile, olarak düşünebiliyor; her klan veya geniş aile ise kurucusunun adı ile anılmaktadır. Bu ailelerden birisi büyüdüğünde, pek çok klanı içine aldığında, genişleyen çekirdek klan'ın adı hepsinin adı olabilmektedir; daha başka deyişle, artık bir aşiret ortaya çıkıyor ve bunun adı ise çekirdek klan'ın kurucusunun adı'dır.

Clausen, "geniş aile" dese de küçük olduklarını biliyoruz; *Moğolların Gizli Tarihi*, Cengiz'i ve ailesini hiç abartmamaktadır. Diğer yandan Moğol, söz-

---

130) Menasseh ben Israel'in 1650 yılında Amsterdam'da ve 1657 yılında, İspanyolca olarak, İzmir'de basılan "Espérance d'Israel" kitabında "Tatar" kavminin ayrı bir yeri olduğunu görüyoruz; burada "Tatar" teriminin hangi anlamda kullanıldığını *Şebeke*'nin ikinci cildinde tartışmayı planlıyorum.

cüğünün basit ve zayıf anlamına geldiği biliniyor; Reşidettin ise, İngilizce çevirisinden aktarıyorum, the word Mongol was originally mong ol, which means "left behind" and "simpleton", "arkada kalan" ve "ahmak" demek olduğunu kaydediyordu.[131] Demek ki, Clausen'in, oyuncak tuğlalarına dönersek, anaokulunda bebelerin oynayabilecekleri ölçüde küçük olduklarına hükmedebiliyoruz.

Türk halkları ile ilgili olarak "tribe", aşiret, sözcüğünü kullanmada ısrar eden Clausen, bu büyük ve göçebe imparatorlukların tabanında bu küçük tuğlaların bulunduğunu anlatmaya çalışıyor, bunlar bir araya gelmektedirler; bu araya şunu koyabiliriz, bozkırların temel dinamiği bir araya gelmektir, bütün mekanizmalar bir araya gelmeyi zorluyorlar ve bu ise birbirine tahammül, ilgisizlik anlamına geliyor. Birbirine tahammül veya ilgisizliği çok zaman "hoşgörü" ile açıklıyoruz ki, birbirini hoşgördüklerini düşünmek için ciddi nedenlere sahip değiliz. Hippi yaşamında da[132] hoşgörüden çok birbirine ilgisizlik teşhis edebiliyorduk.

Bozkırlarda kurulmuş pek çok imparatorluk biliyoruz, Clausen, Hun, Hsien-pei, Juan-Juan, Türkü adlarını vermektedir; burada bu imparatorlukları oluşturan formasyonlarda önemli bir değişiklik olmadığı görüşündedir. Kreşteki oyuncak kerpiçlere dönersek, bunların formasyon, dağılım veya konumunda önemli bir değişiklik yoktur; muhtemelen bu tuğlalar piramitindeki, en üstteki "royal clan", hükümdar aile, değişiyor, ad değişmesini de açıklamaktadır.

Aynı tespiti dillendirenler de var: "Un air de parenté régnait entre tous. En fait les différances n'empechaient pas les relationes de famille, les marriages,

---

131) Fazlullah Rashiduddin, *Jami u't-Tawerekh, A History of Mongols*, tranlated by W. M. Thackston, Part One, Harvard University Press, 1998, p. 80.
Titiz ve sessiz tarihçi Faruk Sümer'den ise şunları aktarmamız yerindedir:
"(Gazan) Kısa süren hanlığı esnasında devletini tensik için tedbirler alırken, Türk ve Moğolların tarihlerinin yazılmasını emretti."
"İslam müellifleri, umumiyetle Moğolları Türklerden bir kavim saymışlar ve bazen onları Türk olarak vasıflandırmışlardır. Dış benzerlik ve Moğollar arasında pek çok Türk bulunması onlardaki bu kanaatın başlıca sebebleri olsa gerektir."
"Gazan Han'ın sarayında da böyle bir fikir mevcut idi."
"*Cami üt-Tevarih*'te bu fikrin tam olarak aksettirildiği görülüyor."
Prof. Dr. Faruk Sümer, *Oğuzlar*, İstanbul, 1980, s. 144.

132) Türklerde hâlâ "bölücülük", en büyük suçtur; suç olan her zaman efektif bölücük olmaya biliyor ve birbirini hoşgörmemek bile, daha çok bunun işareti, bölücülük sayılmaktadır. Bunu, özgür tartışmaya karşı içgüdüsel ve ototmatik bir pres sayabiliriz. Benim, *Tezler*'de formüle ettiğim, Türk aydınında ret damarının eksikliği önermem, mantığının, bir bölümünü, buradan almaktadır.

parfois une ascendance commune, réelle ou imaginée. Ainsi furent possibles ces grandes confédérations, qui de temps en temps rassemblaient les gens de la steppe, sans distinction d'origine, sous la direction de telle ou telle tribu, les Huns, les Avares, Les Turcs, Les Ouigours, dont le chef etait élu khan de tuute la nation, Imperator. Gengis-Khan se réclamait formellement de l'empereur des Huns (tcheng-yu), notre empereur, disait-il. Le Mongol, qui n'a jamais su d'autre langue que le mongol, reconnaissait comme siens Attila et ses prédécesseurs, qui parlaient turc. Sa race ne limitait pas."[133] Demek ki bozkır imparatorluklarında ırk ayrımı bulunmuyordu ve Türkçe bilmeyen Cengiz, kendi ailesi ile Türkleri kaynaştırabiliyordu. Her göçebe imparatorluğunda imparator, bütün kavimleri kendisinin sayıyordu ve bütün kavimler de imparator "bizim" diyorlardı; model, budur.

Peki kimler; şimdi de buradayız. Cengizliler, Alan-Goa'yı ailelerinin kurucusu sayıyorlar, Reşidettin, "hepsinin ceddialası Alan-goa'dır" diyordu, bizde "Alangoya" olarak yazılıyor ve isim olmasa bile soyisim olarak taşındığını tespit edebiliyoruz. Arabide "ceddiala", Moğolca "ebuge" olup biz "ebe" diyoruz ve "ata" anlamındadır.[134] Demek ki "Ata-Alangoya" tabirini bulmuş haldeyiz, yalnız Alangoya'nın dikkat çekici bir hali var, kocası öldükten sonra da çocuk doğurmaya devam ediyordu, bilinmeyen koca ya da kocalardan üç oğlu daha olduğu bilinmektedir. Çok yadırganmıyor, yalnız bir ara ölen babadan oğulları birbirine ve alçak sesle sormaktan da geri kalmıyorlar, "bu anamızın kocası, kocasının kardeşi, kocasının amcazadeleri ve amcazadelerinin oğulları yok iken bu üç çocuğu nasıl doğurdu"; demek ki sadece ölen kocadan do-

---

133) Fernand Grenard, *Gengis-Khan*, Paris, 1935, p. 10.
Modern bir araştırmacı, Turko-Mongol konfederasyondan söz etmektedir;
"Both the tribal confederation within which Temür rose to power and the worls he conquered were yhe products of the Momgol Empire; Mongol history and traditions defined his goals, his methods and his ideology."
"The Turco-Mongolian heritage owed much of its success to the strength and adaptiveness of steppe traditions developed over centuries of contact with settled cultures. This tradition had its origins in the pre-Mongol period, and achieved its classic formuşlation during the rule of Chinggis Khan (1206-27)."
Beatrice Forbes Manz, *The Rise and Rule of Tamerlane*, Cambridge University Press, 1989 1999, p. 2-3.

134) Biz bu sözcüğü "ebe" olarak söylüyoruz, aseksüel'dir, "ata" anlamına gelmektedir; bizde "g", zaman içinde ve genel olarak düşmektedir, "edgü" en sağlam örnek durumundadır; eski dilimizde "eyi" veya "iyi" anlamına geliyordu."G" düşüyor ve "d" de y'e çevriliyor, "eyi" ile karşılaşıyoruz, ancak "iyi" anlamında "edgü" ve "eygi" biçimleri de ve hâlâ kullanılıyor. G'nin düşmesine bir örnek de kazgan'dır, artık "kazan" olarak söylüyoruz. Düşmeyen "başka", ki aslı "başga" olup, "başa" anlamındadır; son zamanlarda ise "özge" rağbettedir, doğrusu "öze" olmalıdır, "özge" tercihini ve yayılmasını anlamakta güçlüklerimiz var.

ğan oğulları merak etmişler, kayıtlardan bunu çıkarabiliyoruz.

Ebemiz Alangoya'nın bu soru ve kuşkuları hissettiği ve oğullarına çok kızdığını okuyoruz ve cevabı hazır, gece rüyasında bir ışık gördüğünü, bu ışığın çadırın tepesinden girdiğini, girdikten sonra sarışın bir genç olduğunu ve bundan hamile kaldığını bir bir anlatıyor; Alangoya'nın anlatımına göre bu ışık, sadece üç kez girmiştir. Güzel, yalnız D'Ohsson, bu söylencenin Asya'da çok yaygın olduğunu ve hemen hemen her hanedan kurucusunun böyle bir ışıktan dünyaya geldiğinin kabul edildiğini haber veriyor.[135] Bizi ise böyle bir söylence ile Alangoya'nın babasız çocuk doğurmasının tartışılmasının sona ermesi ilgilendiriyor ve düşündürüyor; zaten çok sınırlı bir tartışma idi ve Ebe Alangoya'nın, babasız çocuk doğurmaktan dolayı, pek kınanmadığını çıkarabiliyoruz.

Çadırın üstündeki delikten gelen ışıktan hamile kalmak, kim ne derse desin, yine de bir açıklamadır; bunun dışında, Cengiz'in karısı Börte'nin kaçırıldığı, esir edildiği ve kahramanca yollarla kurtarıldığını, Moğol tarihinin tüm öğrencileri, neredeyse ezbere, biliyorlar. Buna ek olarak Börte'nin bu esaretten hamile olarak döndüğü de hep bilinmektedir; sonunda bir oğlan dünyaya geliyor ve adı Çuci'dir. Fakat bilinmeyen, Cengiz'in bundan hiç rahatsız olmadığıdır; çünkü rahatsız olduğunu gösteren hiçbir işarete sahip değiliz. Ayrıca, Mongol aşiretinde de Çuci'ye karşı hiçbir ayrım yapılmıyordu; Cengiz'in büyük oğludur. Ne zamana kadar, Cengiz'in ikinci büyük oğlunun şu sözleri, bu soruya, cevap değerindedir; "Baba, sen Çoçi'den bahsediyorsun, onu mu varis yapmak istiyorsun, fakat o Merkitlerden getirilmiştir, bizi idare etmesine müsade edebilir miyiz", demek ki, Çuci'nin başka babadan doğmuş olması, sadece imparatorluğun başına geçmesi söz konusu olduğunda sorun olmaktadır.

Bu iki önemli haberden, Moğollarda cinsel özgürlüğün varlığını çıkarabilir miyiz, herhalde bir ölçüde zorlama olur; ancak en azından "piç" kavramının olmadığından kuşku duymuyoruz. Nesep tartışmaları yok ve buna karşın aile bağı güçlüdür. Bu ise başlıbaşına bir sorun'dur.

Bir adım daha atabiliyoruz, Alangoya'nın ölen kocasından olan oğullarının soruları çok öğreticidir; "bu anamızın kocası, kocasının kardeşi, kocasının

---

135) "C'est une fable souvent reproduite dans l'histoire de l'Asie, pour consacrer la naissance du fondateur d'un empire, du chef d'une dynastie".
C. D'ohsson, *Histoire des Mongols*... op. cit., p. 23.

amcazadeleri ve amcazadelerinin oğulları yok iken bu üç çocuğu nasıl doğurdu", formülasyon bu idi. Bu formülasyondan, analarının, burada Alangoya, kocasının kardeşi, emmi oğulları, emmi torunları ile cinsel ilişkiye girmesinde hiçbir sakınca olmadığı belli olmaktadır. Bu, Moğollarda kocanın erkek soyunun, ölümünden sonra, dul karısıyla cinsel ilişkide bulunabilme yasası anlamındadır; bu yasa, koca yaşarken de geçerli mi, bu konuda herhangi bir işarete sahip değiliz.

Bu kuralın iki yolla sürdüğünü görüyoruz; Moğollarda çok eş alma kuralı vardı ve erkek çocuklar, babalarının kendi anaları olmayan eşleriyle evlenebiliyorlardı. Gerçekten evlenebiliyorlar mıydı ve bunu nereden biliyoruz, doğrusu tarihte bilmek, çok zaman asilleri ve seçkinleri bilmektir; çünkü sadece onlarla ilgili kayıt bırakılıyor. Nitekim, hanların, ölen babalarının eşleriyle evlendiklerinin, İlhan Sarayı'nda, pek çok örneğine rastlıyoruz.[136] Dikkat çekici olan, İlhan Moğolları Müslümanlığı resmi din olarak seçtikten sonra da bu kuralı işlettiler; bu da, Moğollarda Müslümanlığın hiçbir zaman tam olmadığını göstermektedir ki not etmeye değer buluyorum.

---

136) X. yüzyıl Arap seyyahı İbn Fadlan, Türklerde de bu usulün bulunduğunu kaydediyordu. İbn Fadlan, Oğuzlardan subaşı Alptogan oğlu Ertuğrul ile tanışmasını not ettikten sonra, "karısını gördüm, daha önce babasının karısıymış" bilgisini vermektedir. İbn Fazlan, *Seyahatname*, İstanbul, 1995, s. 42.

Katkı 18

J. Boyle: Cambridge History

GAZAN'IN ANALIĞI İLE EVLİLİĞİ

On 17 October Ghazan left to spend the winter in Arran. He halted in the early stages of journey to go through the Muslim marrige ceremony with a lady who had been the wife of his father Arghun and then (apparently against her will) of his uncle Geikhatu.

The custom of a son's marrying his father's widows other than his own mother can be traced back, as Togan has shown, through the whole history of the Altaic peoples; it had been observed by Ghazan's father, grandfather and great grandfather, the Christian wifw of Hülegu, the celebrated Doguz Khatun, having been previously married to Tolui.

That a muslim divine should have been willing to solemnize such a marriage seems almost incredible; that apparently sincere convert to Islam should have formed a union expressly condemned in the Qur'an shows how strong the old traditions still remained.

Cambridge History of Iran, vol. 5. Cambridge University Press, p. 380.

Reşidettin'in başka bir haberi daha var; bu haberden önce, geçerken aktarmak gereğini duyuyorum, Reşidettin, Ögetai'ın, biz "Oktay" söylüyoruz, bir başka ve ilk adı olduğunu not ediyor, bu adı bize bıramıyor, ancak Ögetai'ın bu ismi beğenmediğini ve daha sonra da bizim söyleyişimiz ile, "Oktay" adını aldığını, *Cami üt-Tevarih*'de yazmaktadır.[137] Moğolca "Ögeday" veya Ogedai, bizim asimile ettiğimiz biçimiyle "Oktay", Reşidettin yazıyor, "tepeye çıkış" veya "tepeye yükseliş" demektir; içkiden yerinden kalkamayan Oktay'ın tercihi, herhalde, anlamlıdır.

137) Sayısız karısı, altmış cariyesi olan, hedonist ve hep sarhoş, Reşidettin, İngilizce çevirisinden aktarıyorum, but he was pleasure loving and a wine-bibber, and Chingiz-Khan sometimes used to rebuke and admonish him on that account, zaman zaman Cengiz'in Oktay'ı azarladı-

➡

Mongol tarihinden öğrendiğimize göre Oktay'ın torunu Gaidu'nun Kutulun Çağan adında bir kızı vardı;[138] Gaidu, bütün çocukları içinde en çok Çağan'ı seviyordu. Çağan da, "Çagan" da denebilir, hem çok güzel ve hem de bir erkek misali mahirdi, she used to behave like a young man, seferlere katılıyor ve kahramanlıklar sergiliyordu ve Gaidu, Çağan'ı o kadar çok seviyordu ki, evlendirmiyordu. *Cami üt-Tevarih*'te bir ayrıntı olarak durmaktadır.

Fakat bizi ilgilendiriyor, çünkü Gaidu'nun Çağan'ı kocaya vermemesinden, people suspected that there was some kind of relationship between him and his daughter, halk kuşkulanmaya başlıyor; Reşidettin, halkın Gaidu ile Çağan, baba ile kızı, arasında bir tür ilişki olduğunu düşündüğünü yazmaktadır. Daha fazla yazmamaktadır. Demek ki dedikodular artıyor o kadar artıyor ki, Reşidettin'den öğreniyoruz, Gaidu utanç duymaya başlıyor ve kızını bir Hitay'lı ile evlendiriyor. Marco Polo, "Catay" olarak yazıyor, biz "Hatay" diyoruz.[139] Bundan Çağan'ı sınıra sürdüğü sonucunu da çıkarıyoruz.

Mümkün mü, yaygın mı; Moğollarda çağdaş "ensest" kavramının da eksikliği ihtimali var mı, bilemeyiz. Reşidettin, hanedan içinde bir vakayı ima etmektedir ve belki de sadece halk arasında bir dedikodudur; öyleyse, çeşitli yerlerde ve bu arada Toros Dağları'nda yüzyıllardan beri karışmadan yaşamış Türkmenleri incelemekte yarar var, bazı ipuçları elde edilebileceğini umut ediyorum. Fakat herhalde bir cinsel özgürlük düzeninden söz edilemese bile, cinsellik üzerine mülkiyet sınırlamalarının ve tabuların çok sınırlı olduğunu görüyoruz. J. Boyle'un Avrupa feodalitesinde gördüğümüz bey hakkı'nın, droit de seigneur, Moğollarda olduğunu da kaydetmesine karşın,[140] kadının daha emancipée olduğunu teşhis edebiliyoruz. Ayrıca, droit

---

ğını da bildiriyor, Oktay'ın adının Türkiye'de neden bu denli taşındığını anlamakta güçlük var. *Cami üt-Tevarih*'in İngilizce çevirisine göre, Ögeday veya Oktay, "ascent to the top" anlamına geliyor ki "Elal" karşılığı olarak düşünebiliriz. İbrani'de "al" Tanrı veya "yukarı", "el" de "doğru" anlamında olup, İsrail havayollarının adı olan "Elal", İngilizceye "ascent to the top" olarak çevrilebilmektedir.

138) Rasid Al-Din, *The Successors of Genghis Khan*, translated by John Boyle, Columbia University Press, 1971, p. 27.
Çagan veya Çağan, Moğolca, "ak" demek olup, bizde ad ve soyadı olarak taşınmaktadır. Her ikisini de diasporadaki İbrani asıllılar tercih ediyorlar.

139) Bu kısa yazımda gördük ki, sadece Oktay veya Çağan türünden Moğol isimlerini değil, Hitay'ı-da asimile etmiş durumdayız. Moğolistan'ın Çin ile sınır bir bölgesinin adı idi ve biz de, Araplar ile sınır bir vilayete, tarihi Antakya'yı merkez yaparak "Hatay" adını vermeyi uygun bulduk, Marco Polo'nun "Catay" yazması, h'yi söyleyememelerinden kaynaklanıyordu.

140) "In accordance with the Yasa of chingiz-Khan the sovereign colud excercise a kind of droit de seigneur with respect to any married women who took his fancy".
Cambridge History of Iran, vol. 5, op. cit., p. 410.

de seigneur yasasının varlığını da, evliliğin kutsal bir yere sahip olmadığı yollu anlayabiliriz. En azından cinsel ilişki sınırlı ve tabu değildi, bu noktaya yakın duruyoruz.

Moğolların çok uzun yüzyıllar Müslümanlığı kabul etmemeleri, Kudüs yolunu tutan Selçuk Türklerini Kösedağ'da hezimete uğratmaları ve Hulagu'nun Bağdat'ı alıp Halife'nin yaşamına son vermesi, Tapınak Şövalyeleri ile temas halinde Hasan Sabbah Tarikatı'nı yok etmeleri, hiç kuşkusuz, Avrupa'da yeni ve büyük bir korku dalgasına yol açmasının yanında umut rüzgarları da estiriyordu; Hıristiyan yapılabilir mi veya hiç olmazsa ittifak kurulabilir mi, tartışılan sorunlar bunlardı. Çare elçi göndermekti; elçiler, Moğol İmparatorluğu'nun en batıdaki Han'ı Batu'nun, "Batı" da yazılıyor, çadırına ulaştılar ve bir ittifak sağlayamasalar bile bize çok değerli bilgiler bıraktılar. Bunlardan birisi, Friar John of Puon de Carpine, Batu'nun çadırını görkemli bulduğunu not ediyor; Batu, yüksek bir tahta oturmaktadır ve yanında hatunlarından birisi yer alıyordu.[141] Bir hanın tahtında ve yanında kadınlarından birisinin oturması, Moğollarda kadının yerinin çok yüksek oluşunun kesin işareti durumundadır. Elçi Fiar John, Batu'nun bütün ailesinin, kardeşleri ve çocuklarının daha aşağı bir yerde oturduklarını da not etmektedir; demek, bir kadın hepsinden önde ve yukardadır. Diğer ileri gelenler ise, arkada ve zeminde oturuyorlar; erkekler sağda ve kadınlar soldadır, buradan da kadınların, birisi en yukarda olmak üzere, protokolde yerleri olduğunu çıkarıyoruz.

Papa'nın elçileri Batu'nun sarayı ve kadınları hakkında bize bu değerli bilgileri verdikten sonra, Büyük Han'a doğru yol almaları gerekiyordu; çünkü söz sahibi olan Büyük Han ve Ögeday idi. Fakat ne yazık, işte tam bu sırada aşırı içkici Büyük Han Ögeday göçüyor, yerine büyük oğlu Göyük'ün geçmesi bekleniyor, Reşidettin, when Ögetai Qa'an passed away, his eldest son, Göyük Khan had not returned from the Qipchaq campaign, bu sırada Göyük'ün Kıpçak seferinden dönmediğini not ediyor. İşte bu sırada, Göyük'ün seferde ve Möge Hatun'un da ansızın ölümü üzerine, İmparatorluğu, Reşidettin'in tasviri ile, "diplomasi sanatının bütün inceliklerini kullanarak" Töregene Hatun eline geçiriyor. Töregene, Oktay'ın karısı ve büyük oğlu Göyük'ün anasıdır; Reşidettin, "Töregene" yazarken, Profesör Ligeti "Turakina" diyor ki bunu tercih etmek isabetlidir; kaldı ki biz de "Turkan" ve hep nokta ekleyek

141) W. W. Rockhill, ed., *The Journey of William of Rubruck..*, op. cit., p. 10.

"Türkan" diyoruz. Papa'nın elçilerini işte bu Turkan, "Büyük Han" sıfatıyla kabul etmişti.

Reşidettin, tahtın, üç yıl Turakina'nın elinde kaldığını haber veriyor; *Cami üt-Tevarih*'ten öğrendiğimize göre Turakina, Büyük Han'ın bütün yetkilerini kullanmıştı. Büyük Kurultay toplanıncaya kadar yüksek memurların hepsini değiştirmişti; Reşidettin, Kurultay'ın Göyük'ü Büyük Han seçmesinden sonra da idarenin Turakina'da kaldığını da eklemektedir. Göyük, fiili olarak tahta ancak anasının göçmesinden sonra oturabilmişti ki, bunun da çok gecikmediği anlaşılmaktadır.

Cengiz'den hemen sonra, iyi kalpli ancak hedonist ve sarhoş, dolayısıyla iradesiz Oktay'ın arkasından Turakina'nın "Büyük Han" olması, çok dikkate değer bir karaktere işaret olmalıdır; Vladimirtsov, pederşahi ancak maderşahi etkiler de taşıyorlardı, diyor, belki de böyle bir ikilemin dışına düşüyorlar. Kadının böylesine güçlü olması, cinsel tabuların zayıflığı ile paralel gitmektedir.

Din planında da benzer bir "özgürlük" görüyoruz, hiç önemsemedikleri kesindir. Olcaytu, çok öğretici bir vaka olarak karşımızda duruyor, vaftiz edildiğini ve Nikola adı verildiğini biliyoruz, sonra Budist ve daha sonra da Müslüman oluyor, aslında hangisi oluyor, pek de söyleyemiyoruz. Dine, birleştiren ya da bağlayan bir ideoloji olarak hiç bakmıyorlar, halbuki din budur ve bu yoksa "dinsiz" tabiri uygundur; Moğollar, kötü ruhları uzaklaştırıcı inanç'lara ihtiyaç duyuyor ve benimsiyorlar. Bu durumda, eğer başka bir sözcük bulamadığımız için buna "din" dersek, "ilkel" sıfatını da eklememiz isabetlidir. Kötü ruhlardan korunacak ritüellerden ötesine bağlanmıyorlar ve burada da, hastalık hastası kadınlar misali, her "doktor" kapısını çalabiliyorlar; şaman iken Budist veya Budist iken Hıristiyan ayinlere katılabiliyorlar.

Türklerde övüle övüle bitirilemeyen "dinsel hoşgörü" edebiyatını hatırlıyoruz. Burada bir "hoşgörü" teşhisi çok zor görünmektedir, hoşgörü ancak iman sahibi birisinin diğer imanlara antagonist olmayan yaklaşımıdır; halbuki bir iman teşhis edemiyoruz. Bu durumda da, türküdeki, "sevdiğimin dini var imanı yok" dizesini tekrar hatırlayabiliriz; kaldı ki burada din de tarif edilememektedir.

İlhan saraylarında İlhan sultanlarının Hıristiyan hatunları biliniyor; ibadetlerini serbestçe yapıyorlar. Hıristiyan güçlerle hep ittifak yapmaya çalışı-

yorlar; batıda Memlükleri yenemiyorlar,[142] bu arada İlhan sultanları kuzenleri Altın Ordu hükümdarları ile de savaşmaktan geri kalmıyorlar. Öyleyse, Moğollarda din, hem birleştiren ve hem de bağlayan bir ilke olmaktan çok uzaktır; yoktur diyebiliyoruz.

Peki ne var; Vladimirtsov, Reşidettin'den çok açıklaycı bir paragraf alıyor ve ben de Vladimirtsov'dan aktarıyorum: "Moğollarda pek eski zamandan beri kabileyi ve kökü muhafaza etmek âdeti mevcuttur. Başka milletler gibi dinleri olmadığı için, her yeni doğan çocuğa ana ve babası, oymak ve kabileleri öğretirler. Bu kaideyi her zaman muhafaza etmişler, bugün de buna riayet ederler."[143] Reşidettin'in "başka milletler gibi dinleri" yoktur, tespiti değerlidir. Bütün karışıklığı içinde "din" kurumunun özünü görebildiğine tanıklık ediyoruz.

Demek ki dinleri yok, kavim bağlantıları eksik, her dine karşı ilgisizler ve kendilerini her kavimden ve her kavmi de kendilerinden sayabiliyorlar; göçebedirler, toprak ya da yer bağları olmadıklarını da biliyoruz. Her oymağın soy ağacı var, önemlidir ve öğretiliyor; ama ekzogam'dırlar, mutlaka diğer oymak ya da kabilelerden evlenmeye mecbur hissediyorlar. Ayrıca çocuklarda nesep titizlikleri olmadığını da tespit etmiş durumdayız; "piçlik" veya "sahih olmayan nesep" yollu kaygıları henüz edinmedikleri anlaşılıyor, öyleyse, Moğol yayılmacılığı, yakın zamanın kolonyalizm, emperyalizm düzenlerinden çok daha fazla ekonomik temelli çıkmaktadır.

Devam etmeden önce bir parantcze ihtiyacımız var; ayrıca, Moğol tarihinin aslında bir Türko-Moğol tarihi olması ihtimalini gözardı edemediğimize göre, pek de parantez saymayabiliriz. Osmanlı oymağının Selçuklular ile birlikte batıya göç ettiklerini daha zorlukla kabul edebiliriz; Cengizlilerin Ha-

---

142) Birinci bölümde işaret etmiştim, Mısır tarihi, Memlükleri asimile etmiş durumdadır ve Moğolları durdurmakla övünüyorlar. Gerçekten de Selçuklu Rum Emirliği ile Bağdat'taki halifeliği tarihe gömen Cengizliler, Memlüklüler tarafından püskürtülmüştü. Demek ki, her kavmin tarihinde iftihar hikayeleri vardır ve bazıları en az bizimkiler kadar ve bazen de daha fazla inandırıcı görünmektedir.

143) B. Y. Vladimirtsov, *Moğolların İçtimai Teşkilatı*, op. cit., s. 75.
"Moğollar güneşe, aya ve ateşe, suya ve toprağa saygı gösterirler. Kökleşmiş dini ayinleri, hatta dinlerinin, mezheplerinin tam bir hududu yoktur, başka dinler mensuplarına karşı müsamahacı, daha doğrusu kayıtsız oluşları da belki bundandır."
L. Ligeti, *Bilinmeyen İç Asya*, op. cit., s. 103.
"The Mongols had no religion of their own which could rival any of the great world religions which they came into contact: Buddhism, Islam, Judaism and Christianity."
"The Russian church, like Nesky, supported Mongol rule. The Mongols of the Golden Horde who, later in the thirteenth century, adopted Islam, were in general tolerant towards the Christian religion and rightly saw in the Russian Church a useful ally."
H. G. Koenigsberger, *Medieval Europe 400-1500*, N. Y., 1987-1989, p. 266-268.

rezmşahlıları kovmaları üzerine kendilerine yeni toprak aramış olmaları daha doğru görünmektedir. Diğer taraftan kovuldukları topraklarda Müslüman olmayan pek çok Türko-Moğol kabile olduğunu artık kabul etmek zorundayız; Müslümanlığa geçmiş olmaları de muhtemeldir, fakat bilemeyiz. Dolayısıyla Müslüman olmaları da olmamaları da, aynı güçte ihtimallerdir; Cengizlilerin yayılmalarında bir din motifi olmadığı kesin olduğuna göre,[144] kovulanların Müslüman olduklarını düşünmemiz gerekmemektedir. İbn Fadlan, Oğuzlar için "bir dine inanmazlar" ve "hiçbir şeye ibadet etmezler" notlarını düşüyordu ve yine göç edenler içinde Müslüman olmayan Oğuzlardan kesinlikle söz ediyordu; demek ki yurtlarında ayıramıyoruz.

Gittikleri topraklarda ise, Küçük Ermenistan'da, Sivas'tan Kilikya'ya kadar olan topraklarda Ermeni Hıristiyanlar, kuzeyde Pontus'a doğru Ortodoks ve Elen Hıristiyanlar, Bizans'ta yine Doğu Hıristiyanları var, batıdan Katolik baskısının henüz hafiflemediği de bir gerçekti; bu durumda, Hıristiyan güçlerle çevrili ve kim oldukları bilinmeyen Osman Ailesi'nin, hemen Müslüman olduklarını ve Müslümanlık adına akınlar yaptıklarını düşünmemiz çok zordur. Bu sav, Türko-Moğol tradisyonlara ve tarihe aykırı durmaktadır. En fazla heretik olduklarını düşünebiliriz; bu nedenle, Osman'ın Edebali'nin kızını ve desteğini alabilmek için Müslümanlığı kabul etmiş görünmesi büyük ihtimaldir. Öte yandan Edebali-Osman buluşmasının bütünüyle hayal ürünü olması ihtimali de var; imparatorluk kuran dinastileri, rüyalarla başlatmak, Doğuda yaygındır, bir örneğini görmüş bulunuyoruz.. Rüyalarda ışık ya da uçsuz-bucaksız dallanan ağaç en yaygın motiftir; birisi, iktidarın gök'ten geldiğini ve diğeri de her iklime yayılan imparatorluğu haber veriyorlar.

Parantezi kapatabiliriz, *Tezler*'de "biz Türkler köksüzüz" önermesini formüle etmiştim; Moğollar ve spesifik olarak da Türko-Moğol düzeni için çok daha doğru olduğunu söyleyebiliriz. Cengizliler, bu büyük Türko-Moğol yayılmacıları, Hıristiyanlardan daha çok, Türklerin "Tacik" dedikleri İranilere karşı savaşmayı tercih ettiler. Reşidettin, Mongke Qa'an'ın, biz "Mengü" ya da "Bengü" diyoruz, henüz Batu sağ iken diğer oğlu Hülegü'yü, biz Hulagu çağırıyoruz, İran'ı zapta gönderdiğini haber veriyor. Mongke, diğer oğlu Kubi-

144) Reşidettin'den önceki en önemli Moğol tarihçisi olan Cuveyni, Reşidettin pek çok yerde mot-a-mot Cuveyni'ye dayanıyordu, "hiçbir din ya da imana karşı çıkmıyorlardı –karşı çıkmak ne demek– özendiriyorlardı" demektedir.
Ala-ad-Din Ata-Malik Juvaini, *The History of the World-Conqueror*, translated by J. A. Boyle, Manchester University Press, 1958, p. 15.

lay'ı da Çin'in fethine memur etmişti.[145] Gerçekten de Hulagu, İranı ve Kubilay da Çin'i, kısa zamanda, zaptettiler.

Peki zapettiler de ne oldu, Grousset'den bir paragraf aktarmanın yeridir: "Les khanats mongols fondés en Chine, en Perse et au Turkestan par les Gengiskhanides ne tarderent pas a se laisser assimiler par le milieu ce qui les différencia morallement les uns des autres et rompit entre eux le lien de la solidarité ethique."[146] Moğol asilleri, İran'da hızla Iranisée ve Çin'de de Sinisée oluyorlar; "la dynastie mongole de Chine, de plus en plus sinisée", o kadar öyle ki kendi etnik kökleriyle hızla bağlarını kesiyorlar. O kadar öyle ki, hem İran'da ve hem de Çin'de zapteden Moğollar, yeni göçlerin şiddetle karşısına çıktılar.

Bu karşı çıkışın ve yeni göçleri silahla engellemenin bir ekonomik nedenini derhal görebiliyoruz; zaptedenler, daha çok yerleşik tarıma geçiyorlar, bu bağ-bahçe ve çiftçilik demektir. Gelenler ise göçebeliği ve hayvancılığı sürdürüyorlardı; ikisi farklı ve bir ölçüde düşman kültürlerdir. Hayvancılık yapan göçebeler, hem ekili araziyi otlak olarak kullanmaktalar ve hem de talan ve tahrip etmek durumundalar.[147] Bunu, Osmanlı düzeninde de görüyorduk; "Osmanlı-Türkmen" karşıtlığının kökünde, önemli ölçüde, bu kültür düşmanlığı vardır.

Şöyle de söyleyebiliriz, "sınırları zorluyorlardı", ancak, bu söyleyişin bir anlamı olabileceği ileri sürmek çok zor görünüyor; çünkü o tarihlerde bugünkü anlamında "sınır" yoktu. Emirliklerin, devlet ya da imparatorlukların, mekan olarak, nerde başlayıp nerde bittiği söylenemiyordu; "no man's land" ise henüz icat edilmiş olmaktan çok uzaktır. Üstelik sadece emirlikler ya da siyasal organizmalar arasında değil; cinsellikte veya artık "din" dediğimiz olgularda da bir sınır göremiyoruz. Birbirinin içine girmiş durumdalar ve sanki bir "gecekondu" yaşam biçimi var. Aynen gecekondu yaşam biçiminde ol-

145) (Mongke) dispatched his brother Qubilai Qa'an to the eastern countries and the empire of Khitai and sent his younger brother Hulagu Khan to the West and the Tazik countries. Rashid Al-Din, *The uccessors of Genghis Khan*, op. cit., p. 246.

146) René Grousset, *Histoire de l'asie*, Paris, 1966, p. 246
(Les Il-Khans) .. leur attitude politique s'iraniser de plus en plus.
B. Spuler, *Rashid ad-Din: Homme d'Etat et son Epoque, Proceedings of the Colloquium on Rashid-al-Din Fadlallah*, op. cit., içinde, p. 55.

147) But the political rule of the nomads or, more exactly, of their feudal military aristocracy, who regarded the subjugated Persians as a permanent source of plunder and revenue and no more, also created great difficulties for Iran.
I. P. Petrushevsky, *The Socio-Economic Condition of Iran under the Il-Khans, Cambridge History of Iran*, vol. 5, p. 490.

duğu üzere bütün düzenler arasında sınırlar kalkmış haldedir, ilkinde henüz oluşmamış ve ikincisinde ise, önemli ölçüde silinmiştir. Gecekondu yaşam biçiminde "memleketli" tarifleri geri plana itilirken, bozkır imparatorluklarında ise "ırk" aidiyeti hiçbir zaman önem kazanamamaktadır. Öyleyse göçebeler daha çok sınırsızlıkta yaşıyorlar ve buradan büyük korku saçıyorlar.

Buradan Cengizli yayılmacılığının en büyük silahına geliyoruz, bu ne atları ne de oklarıdır; savaş hilelerini de fazla önemsememek durumundayız, çabuk öğreniyorlar.[148] Moğollarınkine en yakın icat atom bombası olmalıdır, atom bombasına bakarak Moğol icadını ve Moğol silahına bakarak atom bombasını anlayabiliriz.

Moğol yayılmacılığının da Amerikan emperyalizminin genişlemesinin de temelinde korkuyu silah yapma var. Şimdi Amerikalıların bu Mongoloid silahını öğrenenler çıkmaktadır.

Bu Mongoloid keşfin özünde ne var, bir kez uygulandıktan sonra yarattığı korkunun kendisinin, bir silah olduğunu görüyoruz. Korku zaptetmektedir. Bu ise, Clausewitz Teorisi'ne göre savaşı, başlamadan kazanmak anlamındadır.

Arap Tarihçi İbn el-Esir, Moğol yayılmasının çağdaşıdır, yazdıklarını, yaşayabilenlerden duyduğu kesindir, nitekim, bazı vakalardan söz ederken, "stories have been related to me", demektedir ve yine de "inanmak imkansız" anlamında, "which the hearer can scarcely credit" ifadesini eklemek gereğini duymaktadır. Birkaç vaka aktarmak istiyorum ve yeterli olacağından kuşku duymuyorum.

Anlatılan o ki, "bunlardan sadece biri, bir köye ya da mahalleye girmişti ve orada pek çok insan yaşıyordu", arka arkaya kesmeye başlamıştı, "bir teki bile bu atlıya karşı elini kaldırmamıştı"; korku'nun insanların iradesini felç ettiğini okuyoruz. Bu kadar mı, İbn el-Esir, bir Moğolun, bir insanı esir aldığını haber veriyor, "duymuştum ki" demektedir; güzel, ancak bir aksilik var,

148) Oyunları ve savaş hilelerini fazla önemsememek gerekiyor; Türkler, enternasyonel güreş turnuvalarına ilk çıktıklarında, geçen yüzyılın kırklı yıllarıdır, bir fırtınadan daha çok hortum etkisi yaptılar, önlerine ve karşılarına düşenleri yıkıyorlardı. Biz küçüktük, radyodan izlerdik, İtalyan spiker, "Nasuh Akar Lombardi, tuşi" derdi, çok hoşumuza giderdi, spiker, güreşçilerin adını henüz söylemeyi bitirmeden Nasuh tuş yapmış olurdu, Eşref Şefik'in anlatımını sevmezdik, "kanırttı.. kanırttı" yollu çok uzatıyordu. Yıllar sonra bizimkiler, o hızla olmasalar da, tuş oluyorlardı. Çünkü oyunları öğrendiler, geriye beslenme ve yeni oyun geliştirmek kalıyordu ki, bizde yoktur. Barutlu silahlar, Türko-Mongol savaş oyun ve hilelerini işlemez yaptılar ve ayrıca çekilme hilelerini çabuk öğrendiler.

Moğolun yanında öldürücü bir alet bulunmuyor, birden fark ediyor ve esirine, "lay your head on the ground and do not move" komutunu veriyor, "yüzüstü yat ve hiç hareket etme", bundan sonra, Ibn el-Athir'in İngilizce çevirisinden aktarıyorum, "the Tartar went and fetched his sword and slew him therewith", görüyoruz bizim "Moğol" bildiğimizi Ibn el-Athir de "Tatar" veya "Tartar" çağırıyor ve kısa tutarsak, Moğolun "yüzüstü yat ve sakın hiç kımıldama" komutuna tam uyuyor, Moğol bir pala buluyor ve tutsağını parçalıyor. Korku ile iradelerinin tutsak düştüğünü ve yaşam ile bağlarını yitirdiklerini anlıyoruz.

Ibn el-Esir'e anlatılan ve el-Esir'in de bize naklettiği daha ilginç, bu sözcüğü burada "daha korkutucu" anlamında kullanıyorum, "öyküler" de var; birisi, "I was going with seventeen others along a road and there met us a tartar horseman", on yedi kişiyle bir yolda gidiyorduk, önümüze bir Moğol atlı çıktı, diyerek hikayesine başlıyor. Moğol, "durun" diyor ve "birbinize bağlanın" emrini veriyor; hepsi bağlanıyorlar. Anlatıcı, "o sadece bir kişi, peki neden onu öldürmüyor ve kaçmıyoruz" diyor; itiraz ve isyan etmektedir. Diğerleri, "we are afraid", korkuyoruz, cevabını veriyorlar. Anlatıcı, "vallahi" diyor, Tanrının önünde yemin ederim, bir kişi bile bunu yapmaya, isyana, cesaret edemedi, yollu eklemektedir; sonunda bir bıçak alıyor, Moğolu öldürüyor, hep birlikte kaçıyorlar. Bu nedenle el-Esir'e ya da Ibn el-Athir de bize anlatabildiler; Arap tarihçi, "and such occurence were many" demektedir; ancak, bizim için yeterlidir. Buradan devam edebiliyoruz.

Korku, belki de ölüm ile yaşam arasındaki farkı yitirmek olarak da ortaya çıkabiliyor; böyle bir durumda ölüme aldırmama fenomeniyle karşılaşıyoruz. Belki de Cengiz ve ahfadı bunu biliyorlardı ve bu nedenle ölümü harc-ı alem haline getiriyorlardı. Türk olmasına karşın büyük bir Cengiz hayranı ve mukallidi olan Timur'da bunu görüyoruz; Timur'un öldürdüklerinin başlarıyla piramit yapması çok ünlüdür.[149] Başlardan büyük burçlar yapıyordu ve harç

149) "Bir Mogol askeri, ihtiyar bir kadını öldürmek üzere iken kadın, beni öldürmezseniz size kıymetli bir inci vereceğim, dedi. Istediler. Yuttum, dedi. Karnını yardılar. Filhakika bir inci çıktı. Bunun üzerine Cengiz, diğerlerinin de inciyi yutmuş olduğunu düşünerek, 'ölülerin hepsinin karnını yarın' dedi."
C. D'Ohsson, *Moğol Tarihi*, Istanbul, Matbaa-i Amire, 1342-1345, Arap karakterlerle, s. 126. Timur'a gelince, Profesör Hodgson, Timur'un ambleminin ölü başlarından kale yapmak olduğunu kaydediyordu.
"Beginning in 1383, the normal emblem of his massacres was the tower of heads."
"Now Timur used it regularly – in the first instance, to dishonor the enemy slain on the field."
"Rape was commonplace when soldiers first took place; then when beautiful young women

olarak kireç kullanıyordu; demek ki bir piramidin taşları miktarında öldürüyordu. Sayısız, diyebiliyoruz.

Petroshevsky, yine de, çeşitli kaynaklara dayanarak bir sayım yapmış durumdadır; ayrıca bir kaynak göstermeden, Nişapur'un zaptında, 1220 yılında, 1 milyon 747 bin adem katledilmiştir. Merv'in alınmasında, İbn el-Esir 700 bin ve Cuveyni ise 1 milyon 300 bin rakamını veriyorlar; bu miktar adem öldürülmüştür. Herat'ın ikinci zaptı 1 milyon 600 bin cana mâl olmuş görünüyor. Qazvini, Hulagu'nun Bağdat'ı 800 bin adem öldürerek aldığını haber vermektedir. Bu sayılar, bugün için çok büyüktür, o tarihte ise herhangi bir felaketten çok daha büyük etki yapmış olmalıdır, kaydetmiş bulunuyorum.

Bağdat'a gelince, başka bir yerde ve Hint-Avrupa dillerinde "bag", Tanrı ve "dat" sözcüğünün, aslı "dad" ve "verdi" anlamına geldiğini not etmiştim, "bagdad" doğrusudur, Slav dillerinde "bog-dan" adı ile özdeştir ve modern Fransızcada "dieu donné" ve modern Fariside "huda-dat" deniyor; "tanrı-verdi" tam karşılığı olmakla birlikte, aslen "eşsiz" ya da "biricik" anlamında kullanıyoruz. Eşsiz bir kent olarak kurulmuştu ve Orta Çağ'da hep biricik sayılıyordu . Hulagu, 800 bin adem ile birlikte bu kenti tahrip etti ve Abbasi Halifesi'ni de öldürerek, de facto halifeliğe de son vermişti, bunları biliyoruz.

Bilmediğimiz, daha doğrusu tartışmalı bulduğumuz nokta Halife'nin nasıl katledildiğidir; açlık sonucu öldüğü veya altınları sakladığı için bulunan altınları teker teker yutturulduğu nazariyeleri yaygındır. J. B. Boyle ise, bir halıya sarılarak üzerinde sıçrama veya tekmeleme sonucu öldürülmüş olmasını daha güçlü bir ihtimal saymaktadır. Bu nazariyeyi güçlü yapan, Moğollarda asillerin kanlarını dökmeme kuralıdır;[150] bu kuralı, başka hanedanlara da uyguladıklarını görüyoruz.

Moğolların Gizli Tarihi'ne, öyleyse, artık eskisinden daha çok "Türklerin Gizli Tarihi" olarak da bakabiliyoruz. Kıssadan çıkan hisse budur ve şimdilik bununla yetiniyoruz.

---

were led away as slaves, they were forced to leave any suckling babies behind – and many babies are said to have died in consequence."
"Timur varied more routine methods of executing his enemies by throwing them over precipipices or burning them alive."
Irza geçmek, karın yarmak veya canlı canlı uçurumdan atmak veya canlı canlı yakmak; Timur'un savaş teknikleri arasındadır.
Marshall G. S. Hodgson, *The Venture of Islam*, Vol. II, University of Chicago Press, 1974-1977, p. 433.

150) Osmanlı dinastisinde, şehzadelerin ipek kiriş ile boğulmaları kuralının kökü de buradadır. Osmanlı soyunda hanedan mensuplarını öldürmek esas, fakat kanlarını akıtmak yasak'tır.

Dördüncü Bölüm

KEMAL PAŞA TARİHİ

Meşruiyet, herhalde, bir siyasal huzur vericisi'dir; tarih ile ve daha doğrusu "resmi tarih" ve daha da doğrusu "hutbe" ile özdeşleşen tarihle ilgisini, burada görmek durumundayız. Birinci bölümde, camilerde okutulan "hutbe" ile üniversite kürsülerinde kıraat edilen "tarih" arasındaki jenerik yakınlığa dikkat çekmiştim; bu yakınlığı dil planında sürdürebiliriz. Çok hoş, Fariside "hanende" sözcüğü, eğer Fransızca karşılığını verecek olursam, hem "chanteur" ve hem de "lecteur" demek olup, bizde de benzer haldedir. Çünkü, Farisi "handan" fiilinden geliyor, bu fiilin, bir yandan şarkı söylemek ve diğer yandan da, okumak ile okutmak karşılığı olduğunu biliyoruz, dilimizde "Kuranhan" veya "mevlidhan" hâlâ var, "han" Farsça "okuyan" olup, öncekiler, sırasıyla, Kur'an veya mevlid "okuyan" demektir.[151] Aynı strüktür ve zincirde "gazelhan" sözcü-

151) Irani bu fiilin bir de "çağırmak" ya da "davet" etmek anlamı vardı; bizde bu "okuntu" biçimiyle hâlâ geçerlidir. Iran Platosu'nda geçirdikleri yüzyılların kültür ve dil hegemonyasından kurtulamamış Türkmen köylerinde, çok az bildiğim ve hatırladığım "bizim köy" de öyle idi, düğünlere davet "okuntu" göndermek ile mümkündür. Bu, "huande", davetli veya "çağrılı" sözcüğünün Türkçesidir, vav ile yazılıyor ve artık u'yu söylemiyoruz ve "a" uzundur, "hande" sözcüğünde ise "a" kısa olup bu "gülüş" anlamındadır, kesinlikle karıştırmamamız gerekiyor. "Kemalist" Türk Dil Kurum-ist'lerin a'nın üzerindeki şapka'yı kaldırma savaşları sonucu yazıcılarda bu karakter olmadığı için sözle ifade etmek zorunda kalıyoruz. Özetle, hanende'deki "a" ➡

günü hep biliyoruz. Buradaki "han", handan fiilinin şimdiki zaman partisipi'dir, bu sözcüğü, "hanende", daha sonra "okuyucu" yapmıştık, "lecteur" ya da "doçent"[152] de artık "okutman" olmuş, İngilizce aynı manada "instructer" modası yayılmaktadır; öyleyse üniversitelerdeki tarih okutmanı ile camilerde hutbe okuyucusu aynı hanende'dir. Her ikisi de her zaman huzur veremeseler bile daima huzur vermeye çalışıyorlar, bunu tespit ediyoruz.

Din ve ideoloji de huzur vericisidirler; doğayı ve toplumu sistematize etmek, elemanlar arasında bir mantıklı uyum kurabilmek, huzur vermektedir, ideolojinin rahatlatıcı ilacını buradan çıkarıyoruz. İdeoloji sahibi olan insan, iç huzuru olandır; yüzünü gördüğümüzde hemen huzurunu görüyoruz, çünkü, iç huzur, dışa vurabilendir ve dışa vurmasıyla fark ediyoruz. Şöyle de söyleyebiliriz, huzur, hazır olanlarla uyum içinde olmaktır; demek ki huzur ve meşruiyet'te hep ve sistematik uyum seziliyor. İsyancı unsurların yokluğunu saptayabiliyoruz. Bu nedenle isyan eylemlerine, hazırlık aşamasından itibaren, huzur bozucu hareketler, diyoruz; "fesat" ve daha doğrusu "ifsad" yerindedir.

Güzel ama bir de "bilimsel ideoloji" nitelemesi var; "benzinli ateş" deyişini akla getiriyor, daha çok sol tartışmalarda geçiyor. Bunu, "diyalektik materyalizm" misali imkansız bir birliktelik olarak görüyorum; bilim de bir huzur sağlayıcıdır, ancak her zaman ideolojinin yerini alıyor. Bu nedenle "bilimsel ideoloji" bir paradoks'tur, ateş varsa artık benzin yoktur ve "bilimsel ideoloji" varsa, artık "ideoloji" kalmamıştır ve yerine bilim çıkıyor.

Bilim, başında "bilimsel" sıfatı olsa da bilimsel ideoloji'nin yerini alıyorsa, bu paradoksal, eski söyleyişle birbirini ifna eden iki elemanın birlikteliğine, ne gerek var; bu sorudan kaçınamıyoruz. Bunun bir ve net cevabı olmalıdır; hem din ve hem de ideoloji, uyumlu bir sistem açısından bakıldığında, eksikli sayılmaktadır, baştaki sıfat, bu eksikliği gidermeyi amaçlıyor. Başka bir söyleyişle, ideoloji mükemmel bir yapı olmakla birlikte içinde her zaman si-

---

ile hande'deki a'lar birbirinden ayrı seslerdir. "Zadan" fiili ile ki bunun partisipi ile "deprem zade" yapıyor ve "deprem-zede" diyoruz, "vurmak" karşılığıdır, "harf zadan", konuşmak ve "hande zadan" da gülmek olmaktadır. Başka yerde de işaret etmiştim, bizde "hande" daha çok "isak" yerine taşınıyor ve bunları vurmadan da gülmelerinden tanıyoruz.

152) Üniversiter düzende en yüksek derece "doktor" olup, "bilen" demektir, Latince "docore" fiili den geliyor, "doçent", bildiren, öğreten veya okutan karşılığıdır ve üniversite için gerekli olan da budur. "Profesör" sözcüğünün ise hiçbir önemi yoktur ve sadece bir rütbedir, kıdem de diyebiliriz; hal böyle iken bir tıp profesörünün tıpla ilgili olmayan bir gazete yazısında, adının başına "profesör" yazısını koyması hem aldatma ve hem de ahlakdışı bir tutum sayılmalıdır. Öte yandan, sosyal bilimlerde alınan bir "profesör" titri ile futbol tartışmalarına girmek ise, doğrudan doğruya ahlakdışıdır. Bu unvan üniversite içinde kalmak zorundadır.

yah lekeleri ve çok parlak sokak lambalarını barındırmaktadır; siyah lekelerin neyi gizlediğini bilemiyoruz ve çok parlak sokak lambaları ise, çevresini görebilmeyi engellemektedir.[153] Halbuki ışık, aydınlatacaksa, hiçbir zaman çok parlak olmamak zorundadır. Demek ki, ideolojilerde, hem gizleyen karanlıklar ve göz kamaştıran ışıklar nedeniyle bir bütünsellikten yoksunuz ve belki de huzuru ve buradan da, meşruiyet rahatlığını, bu bütünsellik eksikliğine borçluyuz. Çünkü kara lekeler ve çok parlak lambalar nedeniyle eksikliğin bilincine varamıyoruz. Bu nedenle her ideoloji ile buluşmada ve her kopuşta, hep gözün önündeki karanlık perdenin hareketini arıyoruz.

Eğer bütünsellik yoksa, tutarlılık ihtiyacı ve sınaması olmamaktadır.

İdeolojiler, dış dünyayla, doğa ve toplum ile bir uyum izlenimi verseler de, kendi içlerinde, mutlaka uyumdan uzaktırlar.

Bir hatırlatma yapabiliyorum, önceki bölümlerde, resmi tarih'in ideoloji ve dine, gizli tarih'in de bilim'e yaklaştıklarını ileri sürmüştüm. Resmi tarih, iktidar'ın meşruiyet sorununa, gizli tarih de Darwinist teoreme cevap aramaktadır; birincisi her zaman normatif ve ikincisi her zaman fiziksel olmak zorundadır. Birisi, neden meşru olduğunu ve diğeri neden doğup yaşayabildiğini, ayakta kalabildiğini, çözmeye çalışmaktadır; birincisi, hep huzur verici ve ikincisi, çok zaman rahatsız edicidir. Birincisi, atalet ve ikincisi, enerji yaymaktadır; ayırıcı noktalarını böyle özetleyebiliyoruz.

Enerji, dengesizlikte gizlidir.

Bilim her zaman rahatsız edicidir; bu nedenle rahatsız etmeyen çıkışlara, bilimsel planda, hep kuşku ile bakmayı öneriyorum. Bu çerçevede, ilk çıkışında, ekonomi politik'e, dismal science denmesini, "şom ağızlı" yollu çeviriyoruz ve Kunh'un, bilimsel devrimleri de hep bir tür konspirasyon, bir isyan hazırlığı ve sonunda devrim olarak görmesini, the structure of scientific revolutions, budur, doğru buluyorum ve hatırlatıyorum.

Devam ederken hemen bir soru ile karşılaşıyoruz, peki, Jön-Türk Devrimi ile başlamak üzere Türkiye'de yakın çağın, bir gizli tarihi var mı; başkası var mı, bilmiyorum, parça parça yazdıklarımı bu çerçevede düşünüyorum ve "gizli tarih" okumak isteyenlere hep öneriyorum. Benimkiler ex-post bir

153) Monoteist dinlerin ortak özelliği Tanrının görünmez olmasıdır; Tanrı katına çıkılamamaktadır. Ancak monoteist dinlerden İslam ve Yahudilik, bunu tarikatlar düzeni ile aşıyor; mistisizmde, sufizm de diyoruz, Tanrıyı görmek mümkündür. Ancak mistik tarikatların hepsinde, Tanrı öylesine ışıklıdır ki, katına çıkanların gözlerini kamaştırmakta ve dolayısıyla yine görülememektedir.

"mahrem tarih" yazımı ya da var olanın deşifrasyonuydu; hem dizgesinde ve hem de esansı'nda Darwinist bir tarih çıkarmaya çalışmıştım ve çalışıyorum. Bu nedenle ve burada tekrarlamak gereği duymuyorum, yapılmıştır. Burada "gizli tarih" kalıbına oturtmak mümkündür ve bu nedenle gereken ölçüde kullanmak söz konusu olmaktadır.

Resmi tarihe gelince, bizimkinde de, çok kara lekeler olduğunu seziyorduk, ancak sezmek bilmek demek değildir; rahattık ve özellikle Kemal Paşa'nın yüksek ışığında, kara lekeleri, boşlukları ve tutarsızlıkları göremiyorduk. Göz kamaştırma etkisi genel olmalı, o kadar öyle ki benim bulgularım da, bu etki aşıldığında, beni de huzursuz edebiliyordu,[154] bir bölümünü not etmiş bulunuyorum.

Huzur bozucularda zengin değiliz, ancak yine de çok olmamakla birlikte başka huzur bozucular da var, Mustafa Kemal'in annesi Zübeyde Hanım'ın ikinci kez evlendiğini ve Büyük Kurtarıcı'nın bir üvey babası olduğunu, altmışlı yılların büyük uyanış ve araştırma döneminde, 1960 yıllarının başında, Şevket Süreyya Aydemir'den öğrenmiştik. Bir deprem etkisi yapmıştı ve hep birlikte üzüldük, "karalar bağladık" sözü yerindedir, fakat, yine de bu büyük ve köylü düşünürümüzün, yirmili yılların arayışı içinde hapis yatmıştı, bu kez bir daha tutuklanmamasına seviniyorduk. Bu sevinci, o tarihte hem büyük bir öğrenme açlığı yaşamımıza ve hem de Atatürk adının ve "Mustafa Kemal" imajının altın ve en yüksek dönemini yaşamasına borçluyuz.

Demek ki Kemal Paşa'nın hayatını yıllar yılı, üniversite kürsülerinde, bir insanın kişiliğinin formasyonunda önemli olabilecek bu bilgiden yoksun olarak kıraat etmiş idik. Şimdi, bilim metodolojisi ve bilim ile yaşam diyalektiği üzerinde daha yetkinleşmiş haldeyiz, bu biyografik unsurun, rahatsız edici sayıldığı için tutuklanmış olduğunu artık daha iyi anlıyoruz; resmi tarih'te yer alamamıştır.[155] Bu temsili bir örnektir, yetiniyorum ve diğerlerine girmiyorum.

Ama yine de böylesine basit, insani, ancak temelli bir bilginin gözaltına alınarak yıllarca tutuklu sayılıp salıverilmemesini şaşırtıcı bulmak zorundayız. Bunu not ediyoruz ve bu bir yana, 24 Kasım 1934 tarihinde kabul edi-

---

154) Kemalizm ile Hamidizm özdeşliğini bulduğum zaman, içine düştüğüm huzursuzluk girdabı ile, haftalarca makinenin başına dönemediğimi işaret etmiştim.

155) Salih Omurtak, Hasan Ali Yücel, Ihsan Sungu, Enver Ziya Karal, Faik Reşit Unat, Enver Sökmen, Uluğ Iğdemir tarafından yazılan ansiklopedi maddesinde bile yer almamaktadır. Burada "Mustafa küçük yaşta iken babasını kaybederek yetim kaldı" denmekte ve "kendisini annesi Zübeyde Hanım yetiştirdi" bilgisi eklenmektedir. Aile bilgisinin tamamı budur. *Islam Ansiklopedisi*, cilt I, s. 719.

len 2587 sayılı kanunu ve birinci maddesini hâlâ kaç kişi biliyor, sormak gereğini duyuyorum ve soruda, mutlaka "çok az" cevabı gizlidir, var, bu nedenle buraya aktarıyorum: "Kemal Öz adlı Cumhur Reisimize Atatürk soyadı verilmiştir."[156] İkinci madde, "Bu kanun neşri tarihinden muteberdir" demektedir. Biz, İsmet İnönü tarafından önerilen ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilerek yürürlüğe giren bu yasadan, Ulu Atatürk'ün adının "Kemal Öz" olduğunu öğreniyoruz.

Bir küçük ayrıntı daha ekleyebilirim, İsmet Paşa'nın yasa önerisinde, birinci madde, "madde 1- Kamalöz adlı Cumhur Resimize (Atatürk) soyadı verilmiştir" yazıyordu. Arkadaşları ile verdiği yasa önerisini anlatmak ve savunmak üzere, İsmet Paşa, Meclis kürsüsüne çıkmış ve şu veciz hitabette bulunmuştu."Arkadaşlar, Büyük Önderimiz Cumhur Reisimizin soyadı için bir kanun teklif ediyoruz. Düşündük ki soyadı kanunu tatbik olunurken Büyük Önderin taşıyacağı adı tayin Büyük Meclis'in borcudur. Bu kanunla Atatürk (adını) teklif ediyoruz. İnanıyoruz ki ulusun en değerli varlığı olan Cumhurreisimizin adını söylerken derin saygı ve sevgi duygularımızı birlikte sezdirmiş olacağız.(alkışlar) İnanıyoruz ki Atatürk adıyla büyük Türk ulusu en büyük oğluna en büyük soyadı hitabını yapmış olacaktır.(alkışlar)"[157] Devam ederken, bu son aktarmada, o tarihe ait yazım kurallarını değiştirmediğimi belirtiyorum; buradan Büyük Kurtarıcı'nın adının "Mustafa Kemalöz" ya da "Kamalöz" olduğunu ve "Kemalöz" yerine, "Atatürk" soyadının geldiğini çıkarıyoruz.[158] Bu, bir yasa hükmü'dür.

Bir yasada geçiyor, o zamana kadar "Mustafa Kemal" adıyla bilinen Büyük Kurtarıcı hayatta idi ve yakın mücadele arkadaşı ve halefi İsmet İnönü öneriyordu; "Kemalöz" adı ile karşılaşıyoruz ve sadece orada kalmaktadır. O tarihe kadar hiç duymamıştık ve daha sonra da duymadık; bu isim bize Mustafa Kemal hakkında ne bildiğimiz sorusunu dayatmaktadır, "ne ölçüde doğruyu biliyoruz" sorusu ile birlikte önümüzde duruyor.

Büyük Kurtarıcı'nın Anneleri ve bizim Zübeyde Annemiz'in cenazesine gitmediğini de, ilk önce *Tezler*'de yazmıştım. *Tezler*'de ayrıca pek çok biyografik isyan var ve burada, "Dil Tarih Coğrafya" kitabımızda yenilerini ekliyoruz.

156) B. S. Yalçın-İ. Gönülal, *Atatürk İnkılabı – Kanunlar-Kararlar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1984, s. 541.

157) www.F1.parsimony.net, Y. Demir.
Popüler Tarih, Temmuz 2000, sayı 2, s. 100.

158) Bu yasa hükmüne göre "Mustafa Kemal Atatürk" yasalara aykırı düşmektedir, kanuni olan "Mustafa Atatürk" görünmektedir.

Katkı 19

Volkan & Itzkowitz

"EMANET": ABDÜRRAHİM TUNCAK

Another member of his extended household was a small boy named Abdürrahim, who later took the surname Tuncak. He was born about 1910 and when interviewed by Dr. Volkan in 1974, Tuncak, he was a retired engineer, having been trained in Germany. He stated in the course of the interview that although he had no definite knowledge of his origins, gossip had it that when his widowed mother had died and left him an orphan in 1913, Mustafa Kemal adopted him and presented him to Zübeyde as emanet, or "trust", for them to protect. In the dining room of his apartment in the Bahçelievler section of Ankara hung an enlarged photograph of Mustafa Kemal with the small boy Abdürrahim. It had been taken when the boy accompanied Zübeyde on a visit to Mustafa Kemal in Aleppo in 1917. The child was wearing an Arab headdress. Although he did not have blue eyes and blond hair like Mustafa Kemal, there was a remarkable likeness between the facial contours of the Turkish hero and those of the elderly engineer, and the eyebrows of both men swept upwards at the temples.

Regardless of where he came from, Abdürrahim's presence in the house in Beşiktaş has historical and psychological significance. He remains a living witness not only to historical events, but also to the quality of Zübeyde's mothering. She refered to Abdürrahim as her "son". Mustafa Kemal himself addressed the child as "my son", but this is open to interpretation as he called his friends and members of his military staff his "children".[1] And it is usual even today for Turkish men to call the children of friends or relatives "sons". What is psychologically important is that Zübeyde and Mustafa Kemal, mother and son, shared a "son" in what represented an oedipal triumph for Mustafa Ke-

mal. The stepfather is no longer in his mother's life. Mustafa Kemal now reunited with her and Abdürrahim[2] was the symbol of the link.

Abdürrahim accompanied Zübeyde everywhere. During the interwiew with Dr. Volkan, Mr. Tuncak remarked that he had been her "walking stick". He remembered her as having been very authoritarian and overprotective and as having an intense relationship with Mustafa Kemal. Zübeyde often spoke, he said, of having made her second husband pay obeisance to her son. When Mustafa Kemal greeted his mother upon arrival or took his leave of her, he kissed her on the cheek, although it was customary for a son to kiss only the hand of his mother upon such occassions. His behaviour may have raised some eyebrows, but within the family circle it was written off as simply being a reflection of the intense love he felt for her. His mother addresed him as "Mustafam", my Mustafa, and later, after he became a general, called him "Paşam", my Pasha.

---

1) Dr. Volkan ve Profesör Itzkowitz, Mustafa Kemal'in Abdürrahim'e "oğlum" dediğini not etmekle birlikte, bunun, yanındakiler ve kurmayları için kullandığı "his children", çocuklar, hitabıyla çeliştiğini düşünüyorlar. Çelişki yok, az bilgi var. Burada önemli olan Abdürrahim'e "oğlum" demesidir; diğerine gelince, "çocuklarım" değil, "çocuklar" dediği kesindir. Paşa, Çankaya'da artık yaşlarını iyice almış ve Cumhuriyet kurucusu paşa arkadaşlarına da "çocuk" diyordu. Bu, "oğlum" hitabıyla karşılaştırılamaz; bizde, yakınların çocuklarına hitap, çoklukla "oğlum" değil "oğul" olup, eski dilde "mahdum bey" deniyordu. Öyleyse, Paşa'nın buradaki "oğlum" hitabı, unique ve yerindedir. "Çocuklar" hitabına gelince, bu dilimizdeki Iran etkisinin sonucudur; Farisi "baççe" çocuk ve "baççeha" ise çoğulu, çocuklar, karşılığıdır. Bunun anlamını başka bir kullanış ile daha iyi görebiliyoruz; biz yakın zamana kadar, "hoş amedi dedi" ifadesini kullanıyorduk, burada "hoş" ve "amedi" Farisidirler ve "hoş geldın dedi" anlamındadır. Geçerken ve sıklıkla tekrarlıyorum, dilimizde Arabi etkisi sanıldığı kadar önemli değildi ve ancak Türkçe uzun yüzyıllar Farisinin sömürgesiydi, zaman zaman Türkçe konuştuğumuzu sanıyor ve Farisi söylüyorduk. Burada da karşımıza çıkıyor, Iranlılarda insanlara hitap "baççeha" şeklinde olmaktadır, üniversitede profesör derse girince, "baççeha" hitabıyla başlamaktadır. Kemal Paşa böyle konuşuyordu ve hâlâ çoğumuz böyle konuşuyoruz. Istihbaratçı-psikiyatr Dr. Volkan'ın Rahim'in babasını araştırmasına şaşamayız; ancak aradığı yerin yer olmadığını not etmek gereğini duyuyorum.

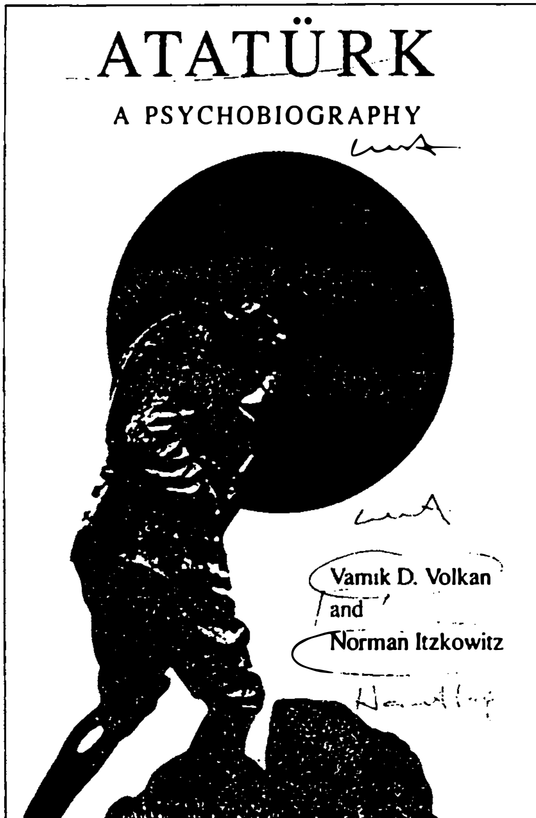
2) It is remarkable that although Atatürk's practice of adopting daughters, which he engaged in after he became president of Turkey, is common knowledge in the country, hardly anyone appears to know of the existence of this adopted son. Surprised when he found out about Abdürrahim Tuncak, Dr. Volkan questioned Şevket Süreyya Aydemir, Atatürk's Türkish biographer, about him. He had no knowledge of an adopted son, but did allow the possibility that Mustafa Kemal adopted an orphan Armenian boy and suggested that this might account for Abdürrahim Tuncak. If this is the case, his being Armenian might explain why the boy was never publicly identified as a member of the household.

On December 1974, Mr. Tuncak kindly granted Dr. Volkan a long interview concerning

his earliest memories of life with Zübeyde right up to the time of her death. It was especially generous of Mr. Tuncak to grant this interview, for he was experiencing considerable pain at that time in his knee. His account of his early life was vivid, although he refrained from any reference to his origins. He agreed to a second interview, but could not undertake it, citing ill health and out-of-town visitors.

Dr. Volkan, Abdürrahim ile ilgili olarak, Şevket Süreyya Aydemir ile konuşmasında, Aydemir'in, Atatürk'ün bir Ermeni çocuğu evlatlık almış olabileceği hipotezini not ederek, bunu, Rahim'in neden kapalı tutulduğunun izahı olarak tartışmaya sunmaktadır. İhtimaldışıdır; çünkü, Ermenilerden evlat veya eş alma, ancak anne ve babalarının ve önemli sayılarda ölüm tarihlerinde oluyordu, burada 1915 yılını düşünmek zorundayız. Halbuki Rahim, çok kıt bilgilere göre de, 1913 veya daha önce doğumlu ve o tarihte resmi versiyona göre, bir yetimhanededir. Kaldı ki Dr. Volkan, Rahim'in evinde, Atatürk ile çocuk Rahim'in bir fotoğrafını gördüğünü kaydediyor ve fotoğraf, Rahim'i bir Arap baş giysisi ile göstermektedir. Zübeyde Ana'nın 1917 yılında Halep'e, Paşa Oğlu'nu görmeye giderken yanına çocuk Rahim'i alması da dikkate değer bir noktadır. Arap bir yanı olabilir mi; adı da, "Abdürrahim", çok Arap'tır. Ayrıca, Peygamber Hazretleri'nin en çok sevdiği isme, Abdurrahman'a yakın düşmektedir.

Vamık Volkan & Norman Itzkowitz, *The Immortal Atatürk- A Psychobiography*, The University of Chicago Press, 1984, pp. 72-73.

Prof. Dr. Volkan: Psikiatr & İstihbaratçı & Atatürk Yazarı

VOLKAN'a büyük onur

Kıbrıslı Türk psikiyatr Prof. Vamık Volkan, psikiyatrinin en prestijli ödülü "Sigmund Freud"u aldı. Bu ödül, psikoterapiye dünya çapında olağanüstü katkı sağlayanlar arasından seçilen kişiye veriliyor. Ünlü hocaya 1 Mayıs'ta "En iyi eğitmen ödülü" verilecek. 6'da

En iyi doktor, en iyi eğitmen

Başarılı çalışmalarıyla adını tüm dünyada duyurmayı başaran Kıbrıslı Türk psikiyatrist Prof.Dr. Vamık Volkan, psikiyatri alanındaki en prestijli iki büyük ödülün sahibi

ABD'de yaşayan ünlü psikiyatrist Prof. Dr. Vamık Volkan, psikiyatri alanındaki başarılı çalışmaları nedeniyle iki büyük ödüle layık görüldü. Psikiyatri alanında dünyanın en prestijli ödülü kabul edilen "Sigmund Freud Ödülü"nü 20 Nisan'da Viyana'da, "En İyi Eğitmen Ödülü"nü de 1 Mayıs'ta New York'ta düzenlenecek törenlerle alacak. "Sigmund Freud Ödülü", "World Council for Psychotherapy" (Dünya Psikoterapi Konseyi) tarafından, psikoterapiye dünya çapında olağanüstü katkılarından dolayı seçilen bir kişiye veriliyor. "En İyi Eğitmen Ödülü" de her yıl, "The American College of Psychoanalysts" tarafından, en iyi psikoanalitik eğitimi yapan kişinin oluyor. Volkan, 3-5 Nisan'da İstanbul'da Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre ve Sergi Sarayı'nda "Psikoanaliz ve Tarih" konulu bir konferans vermek için Türkiye'ye gelecek. (AA)

VAMIK VOLKAN KİMDİR?

Kıbrıs'ta doğdu. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdikten sonra 1956'da Amerika'ya yerleşti. Dünyanın ulusal, etnik ve dinsel nedenli düşmanlıklarını inceleyen ilk uluslararası araştırma kurumunu Virginia Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde kurdu. Virginia Üniversitesi'nde psikiyatri profesörü olan Volkan'ın 30 kitabı ve 200'e yakın makalesi yayınlandı. Carter'dan Gorbaçov'a kadar birçok liderin kişisel dostu olan Volkan, Beyaz Saray adına Kosova'da, Gürcistan'da ve Sırbistan'da politik çözümler için psikolojik altyapı çalışmalarını yürüttü. Yıllarca gizli sürdürülen İsrail-FKÖ görüşmelerinin başarıya ulaşması için psikolojik ortam Prof. Dr. Volkan, tarafından hazırlandı.

Akşam, 2 Mart 2004

Cevap aramıyorum; sadece resmi tarihte karanlık boşlukların çokluğunu teyit etmeye çalışıyorum. Bundan da öte, bu doğrulama, resmi tarih yazımının, yöntemsel olarak, sebeb-sonuç sistematiğinin dışında kalmak zorunda olduğu gerçeğine de ışık tutuyor; ışık tutma da, her bilgi'nin, gözlem de diyebiliriz, aynı zamanda bir haber oluşu ile ilgilidir. Her haber'in mantıki sonuçlarının irdelenmesi zorunludur, sebep-sonuç zincirini böyle anlamak gerekiyor; nakil'ci tarih yazıcılığından çıkışın ilk işareti buradadır. Hatırlayabiliriz, ilk "Gizli Tarih" yazarı olarak bildiğimiz, Filistin'de Kayseria'den, ancak İstanbul'da telif etmişti, Procopius, ya da Elence-Türkçesi ile Procopius'un da neden-sonuç bağlantılarını araştırdığı not edilmektedir.

Bir kanun var, burada bir haber okuyoruz; "Kemalöz", bu haber kanunların yazıldığı düstur'larda var, derlemelerde yer alıyor, ama yalnız orada kalıyor. Resmi tarih, bu haberi tutuklayarak karanlık odalara hapsetmektedir; bir kez daha bunu görmüş ve göstermiş haldeyiz.

Önemli mi, Zübeyde Hanım'ın ikinci evliliği, benim *Tezler*'de gün ışığına çıkardığım, Mustafa Kemal'in, Zübeyde Hanım'ın cenazesine katılmamasıyla birlikte ele alındığında biraz daha önem kazanabiliyor; tarih de bir ilişkiler dizgesidir. Devam ederken bir açıklamaya ihtiyacımız olabilir, "*Tezler*'de gün ışığına çıkardığım" ibaresini bilimsel ve tarih yazımı planında anlamak isabetlidir; vardı, gizli değildi, ancak bu haberin üzerinde hiç durulmuyordu, mantıksal sonuçlarına yürümek, ilk kez *Tezler*'dedir. Diğer yandan, ikinci evlilikten ayrı olarak, Mustafa Kemal'in, cumhurbaşkanlığının ilk yıllarındadır, kendisini yetiştiren Zübeyde Hanım'ın cenazesinde bulunmamasını bir sevgisizlik işareti sayabiliriz ve bunu, ikinci evliliğe bağlamamız mümkündür. Tersini de düşünebiliriz, belki de "kendisini yetiştiren" saptaması tartışmalıdır. Tarih, her ne olursa olsun geçmişe ait, psikolojik niteliği ağır bilgileri kaynak saymaktadır, kaynakları mutlak değil tartışmalı kabul etmek zorundayız. Bloch'un işareti yerindedir, geçmiş geçmiş'tir, ancak geçmişin bilgisi pek de "geçmiş" değildir; tartışmadan kabul edemeyiz. Bunlar bir yana, ayrıca önemlidir; önemsiz olsa da, bu çok kısa tartışmadan da, herhalde bir insani resim çıkmaktadır. *Moğolların Gizli Tarihi*'nden, umulmadık ölçüde "insan" bir Cengiz çıktığını tespit edebilmiş durumdayız.

Güzel, burada kalsa, bu sadece romancıları ilgilendirirdi; halbuki tarih yazımında burada kalmayıp, bu haberin mantık yürüyüşünü çıkarmamız ge-

rekmektedir. Bu yapılmamıştır; bunun yerine başkaca yapılanları teşhis edebiliyoruz. Öyle mi, teşhis edebilir miyiz, resmi tarihte eksiklik varsa mutlaka fazlalık da olmalıdır, bunu söyleyebiliyor muyuz; aynı mantık zincirinde ve neden-sonuç bağlantısında, bir eksiklik demetinin bir diğer fazlalık demeti ile ilişkisini kurabilir miyiz, şimdi buradayız.

İki fazlalığı hep biliyoruz, bunlardan birisi, çocukluğunda Zübeyde Ana ve ikincisi, yetişkinliğinde, Enver Paşa'dır. Resmi yazımda, 19 Mayıs 1919 tarihinde, Samsun'a çıkıncaya kadar bütün yürüyüşünde, Mustafa Kemal'in önünde iki baraj okuyoruz; ilerlemesini ya Zübeyde Ana ya da Enver Paşa durdurmaktadır. Aslında buna durdurma da diyemeyiz, Mustafa Kemal biyografisinin her zamanında ve her aşamada, isteğe göre, ya Zübeyde Ana ya da Enver Paşa tarafından kuşatıldığı, bir leit motif'dir; hatta daha fazla'dır. Demek ki, resmi tarih, bir "kuşatılmışlık" psikozu çizmektedir; artık teşhis etme zamanıdır.

İki nokta var; birincisi, Büyük Kurtarıcı için, "19 Mayıs 1919" bir doğum günü kabul ediliyor ki, yerindedir. Ama bunu da, iki şekilde düşünebiliyoruz, birincisi, Mustafa Kemal, geç doğmuştur, çünkü, herhangi bir "19 Mayıs" değil, bin dokuz yüz on dokuz yılına ait olanı söz konusudur. Kuşkusuz böyle düşünmek mümkün olsa da saçmadır; Büyük Kurtarıcı'nın geç doğumunu, kabul edemeyiz. Doğumu ve kurtarıcılık misyonu zamanlıdır. İkincisi, bu tarihte, fiili olmasa bile psikolojik kuşatmalardan kurtulduğunu postüle edebiliriz; bu da ex ante değil ex post bir postülasyon'dur.

Devamla, böyle bir tartışma ile, 19 Mayıs 1919 tarihinin, Mustafa Kemal'in doğum günü olduğunu kabul etsek bile, Türkiye kurtuluş mücadelesinin, bu tarihte doğduğunu kabul etmek imkansızdır. Çünkü, başka nedenler bir yana, *Tezler*'de, Mustafa Kemal Paşa'nın görevlendirme kararnamesini yayımlamış haldeyim, Devlet Başkanı Sultan Vahdettin ve Başbakan Damat Ferit Paşa tarafından imzalanan bu kararnamede, Doğuda başlamış olan kurtuluş mücadelesini bastırmak esas vazife'dir. Bu, hem Doğuda ve hem de Güney'de kurtuluş mücadelesinin, Mustafa Kemal Paşa'nın hareketinden önce başladığının kesin işaretidir.[159] Bu noktadayız.

159) Benim, ilk kurşunun, İzmir'de değil, İskenderun'a bitişik Dörtyol'da atılmış olduğu ispatımın arkasında, bir teorem var; kurtuluş mücadeleleri her zaman halk hareketidir ve hiç kimseyi beklememektedir. Mustafa Kemal'i de beklememiştir; Büyük Kurtarıcı bu mücadeleyi bir savaşa çevirmiş ve zafere götürmüştür.

Burada da iki nokta var; birincisi, başka birisini göndermek imkansız idi. Çünkü görevlendirme, Vahdettin'in tercihi olsa da, eninde-sonunda Londra'nın, işgal komutanlığının, kararına bağlıdır. Kemal Paşa için "İngiliz yanlısı" diyemeyiz;[160] ancak Alman karşıtı olduğu kesindir. Diğer bütün rivayetler ayrı, Enver Paşa ile arasına konanlardan, bu karşıtlık doğrudur. Bu nedenle, Londra'yı rahatsız etmeyecek bir atama olarak düşünmek yerindedir.

Bir başka neden daha ileri sürebiliriz; Mondros Mütarekesi'ni boşa çıkartmak isteyen komutanlarımız vardı ve Kemal Paşa'yı bunlar arasında göremiyoruz. Bunlar arasından Şark Orduları Komutanı Yakup Şevki Paşa ile Musul Komutanı Ali İhsan Paşa'ya, Altıncı Ordu'nun başında idi, işaret edebiliyoruz. Mondros Silah Bırakma antlaşmasını, Hamidiye Kahramanı Rauf imzalamıştı, boşa çıkartmak isteyenler çıkıyordu. Ben, hep, bir teori olarak çıkacaklarını ileri sürüyordum ve sürmeye devam ediyorum.

Peki, boşa çıkartmak nedir; şöyle söyleyebiliriz, silah bırakıyor, fakat, silahları işgalcilere vermeyerek, halka dağıtıyorlardı.[161] Halk da komiteler halinde, buna o zaman, Bolşevizmden etkilenerek "sovyet" karşılığı, "şura" diyorduk, örgütleniyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın görev kağıdında bu iki nokta çok açıktır; üç maddelik vazifelendirmede, birisi, silahların toplanması ve diğeri de şura'ların dağıtılmasıdır. Görünüşte, Samsun'a çıkış, işte budur.

Bunların dayanak ve kaynakları *Tezler*'de var, tekrarlamak istemiyorum.

Ayrıca "ilk kurşun" son derece anlamsız bir kategori'dir, kimin attığını ispat etmek mümkün değildir; bunları anaokullarında okutulmaya değer rivayetler olarak görüyoruz. Halk savaşları ciddi işlerdir, samanlığa kibrit çakmaya benzememektedir, orada çakanı bilebiliyoruz. Kurşunlar, işgalcilerin girdikleri yerde patlarlar; bu nedenle, ben önce yine İskenderun'a bitişik Belen ile Dörtyol'u alternatif olarak sürdüm. Çünkü ilk işgal İzmir'e değil İskenderun'a idi; Fransızlar Suriye'den geliyorlardı, yol üzerinde "Belen Geçiti" var ve Dörtyol'da da Ermeniler yoğun olarak yaşıyorlardı. Araştırmalarım ilerlerken, Genelkurmay Harp Tarihi'nin Dörtyol'a meylettiğini tespit etmiştim.

Bu arada not edebiliriz, "İlk Kurşun" ve bunu Hasan Tahsin'e bağlamak, Ahmet Emin Yalman'ın icadı olarak görünüyor, 4 Ocak 1924 tarihli *Vatan*'da yazıyordu, asıl adı Osman Nevres olup, Ahmet Emin, Karakaşi Rüştü'nün açtığı tartışmada sabetayistleri savunmak üzere, bunu, bulmuştu.

"Bükreş'te Bakston biraderlere suikast icra eden ve bu tarzda bir vatani cüretkarlık göstermek hususunda yegane olan Nevres Bey, bu kadim zümrelere mensup bir Selaniklidir. Nevres Bey, bilahare İzmir'de karaya çıkan Yunanlılara ateş ederek, akrabalarından Kolordu Sıhhıye Reisi Selanikli Şükrü Bey'le beraber ilk hamlede şehid olanlardandır."

M. Ertuğrul Düzdağ, *Yakın Tarihimizde Gizli Çehreler*, İstanbul, 1994, s. 274-275. Aktarıyorum. Dolayısıyla, "ilk kurşun" yoktur, ilk çatışma mekanı olmalıdır; bu netliğe yaklaşıyoruz.

160) Türk gericiliği, sağdan önce sola ve sonra soldan sağa çark eden, İdris Küçükömer Hocamız ve Dostumuz da "Türk gericiliği" içindedir.

161) Bunun ne kadar önemli olduğunu, bugün Irak'ta görüyoruz, Irak'taki Kurtuluşçuların hiçbir cephane derdi olmadığını tespit edebiliyoruz. Saddam İdaresi'nin, silahları gizli yerlere depo ettikten ve halkı silahlandırdıktan sonra, teslim olduğu ortaya çıkmaktadır.

Prens Osman: Vahdetin Gönderi

ERTUĞRUL OSMAN, SULTANLARA VATAN HAİNİ DENMESİNDEN RAHATSIZ

Atatürk, Türkiye'ye çok iyi bir lider oldu

Son Osmanlı, "Ailemiz için Atatürk'ün gelmesi kötü oldu. Ama Türkiye kazandı" diyor

OSMAN Efendi'yle sohbetlerimizde Mustafa Kemal konusunda karmaşık duyguları olduğu izlenimini ediyorum. Eşinden yaşça epeyi küçük olan Zeynep Hanım gururla "Ben cumhuriyet çocuğuyum. Allah razı olsun Mustafa Kemal'den" diyor. Osman Efendi ise daha temkinli. Atatürk'ü kalbinin derinlerinden sevmese bile saygı duyuyor. "Ailemiz için çok kötü oldu ama Türkiye için çok iyi bir liderdi" diyor.

SAMSUN'A VAHDETTİN GÖNDERDİ

(Ertuğrul Osman'ın annesi, şehzade Burhaneddin Efendi'den ayrıldıktan sonra Atatürk'ün ilk kabinesinde yer alan ve daha sonra İzmir suikastına karıştığı gerekçesiyle idam edilen Maliyeci Cavid Bey'le evlenir.)

Buna karşın Cumhuriyet tarihinin Atatürk'ü överken son Osmanlı hanedanlarını yermesine içerliyor. "Sultanlara vatan haini diyorlar. Ne Vahdettin, ne de Reşat vatan haini değildi. Hepsi ülkelerini sevdiler. İnsanlar Mustafa Kemal'i Samsun'a gönderenin Sultan Vahdettin olduğunu unutuyor. İstanbul işgal altındayken özel izni o aldı. Mustafa Kemal Samsun'a hareket etmeden önce Dolmabahçe Sarayı'nda bir araya geldiler" diyor.

SULTAN GİTMEKLE İYİ YAPTI

Osman Efendi, Mustafa Kemal'in sarayla iyi ilişkileri olduğunu söylerken, Cumhuriyet tarihinde Vahdettin üzerindeki en büyük lekenin İstanbul'dan kaçtığı iddiası olduğunu hatırlatıyorum. "Vahdettin İngiliz gemisiyle kaçtı diyorlar. Bir kere Fransız ve İngiliz gemilerinden başka gemi alınmıyordu İstanbul'a. İkincisi aile çok önemli bir karar almak zorundaydı. Kalsaydı iç savaş çıkacaktı. Devrim taraftarları ve padişah taraftarları vardı. Sultan Vahdettin binlerce insanın yokolmasını önlemek için önemli bir karar verdi. Kalsaydı muhakkak saltanat taraftarları diğerleriyle savaşacaktı.

EGE'DE TATİLE ÇIKACAKLAR

New York'da sık sık ziyaret ettiğim Ertuğrul Osman ve eşi Zeynep'i Nişantaşı'nda neşeli bir ortamda yakaladım. Medyanın ilgisine şaşıran çift Kuşadası'nda sakin bir tatil planlıyordu.

Sabah, 22 Temmuz 2004

Bu açıdan, Şark Cephesi'nde bir yenilikten söz etmek imkansız görünüyor ve belki de hayattaki son Osmanlı prensi olduğu ileri sürülen Ertuğrul'un, İstanbul'a, nısf-resmi bir davetle gelişlerinde, söylediğini aktarabiliriz. Prens Ertuğrul'un sözü şudur: "Sultanlara vatan haini diyorlar. Ne Vahdettin, ne de Reşat vatan haini değildi. Hepsi ülkelerini sevdiler. İnsanlar, Mustafa Kemal'i, Samsun'a gönderenin Sultan Vahdettin olduğunu unutuyor. İstanbul işgal altındayken, özel izni o aldı. Mustafa Kemal Samsun'a hareket etmeden önce Dolmabahçe Sarayı'nda bir araya geldiler."[162] Başkasını söyleyemeyiz, Prens Ertuğrul'un *Tezler*'i okumuş olduğunu hiç düşünemeyiz, bunları aile tarihinden söylemektedir. Bir çeşit gizli tarih sayabiliriz.

162) *Sabah*, 22 Temmuz 2004.
Ayrıca bu bölüme ikinci ek var.

Bir nokta daha ekleyebiliriz; son Sultan Vahdettin'in "hain" olduğuna dair hiç belgeye sahip değiliz. Zengin ve okumuş Ferit için ise, zaman içinde, ihanete sürüklendiğinden hiç kuşku duymamak gerekmektedir; başında hain olmayabilir ya da hiç olmazsa İngiliz diplomatik belgelerinde bunu gösteren bir işaret deşifre edilmemiş haldedir. Ülkesinin bir büyük devlete sığınmadan ayakta kalabileceğine veya bir küçük parçasının dahi kurtarılabileceğine inanmıyordu;[163] bu inançsızlık, adım adım, Ferit'i, ihanete sürüklemişti. Hastalar hariç, ihanet, doğumdan başlamıyor, bir süreçtir ve herhalde bir inançsızlık türevidir; Vahdettin değil ve Ferit haindir, fakat her ikisinin de, Mustafa Kemal'i, bu önemli göreve tayin ederken, ülkelerini düşündükleri ve "vatan sevgisi" ile hareket ettiklerini düşünmek durumundayız.

Yakup Şevki Paşa'nın, silahları halka dağıtması, İstanbul Hükümeti açısından olumlu olmuştur; işgal komutanlarının bundan rahatsızlık duymaları doğaldır. Duymasalar bile İstanbul Hükümetleri'nin bu kaygıları körüklediğini varsayabiliriz; Şarkta bir mukavemet, İstanbul'un tek şansı idi. Eğer Vahdettin'in hain olduğu yollu saçma ve sadece anaokullarına layık bir iddiayı bir yana atarsak, Şarkta mukavemet, İstanbul Hükümetleri'nin emperyalizm karşısında konumunu güçlendirecekti; bu sözcüğü kullanmak istemiyorum, ama yine de, "pazarlık gücünü artırır" demek zorundayız. Politika, ister ulusal ve isterse uluslararası, bir kuvvet yaratıp sevketme sanatı'dır; Şark, bir politika pınarı oluyordu. Bunu görenlerin birden fazla olduğunu kabul etmek yerindedir ve verimlidir.

Kim gönderilebilir; Yakup Şevki ve arkasından Ali İhsan mevzilerini bırakmak için istekli davranmadılar ve Dersaadet'e gelir gelmez, işgalciler tarafından, derdest edildiler ve bir adaya gönderilmek üzere, bir depoya kondular. Mustafa Kemal Paşa'nın hemen İstanbul'a gittiğini biliyoruz; işgal kuvvetlerinin Büyük Kurtarıcı ile bir sorunu olduğu yollu herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Yukarıda da not ettim; Mustafa Kemal'in, İttihat ve Terakki'nin kuruluşunda ayrı bir yolu savunduğu veya Enver Paşa ile kişisel bir rekabet içinde olduğu, çok sonra icat edilmiş rivayetler olmak gerekmektedir. Kemal Paşa'nın, Samsun'a çıkıncaya kadar, politikayla fazlaca ilgili olmadığını telakki etmek daha isabetlidir. Genel ilerici hareketimizin önünde olmamakla birlikte içinde idiler.

163) Bugün Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılması için "fanatik" tavsif edeceklerimiz var, bunların da artık, sığınmadan, Türkiye'nin yaşayabileceğine inançları kalmamıştır.

Temayüz etmiş bir subay değildi, son Osmanlı dönemine ait elit anılarında pek fazla ismine rastlamıyoruz, elçilik davet listelerinde de adı geçmemektedir; bütün bunların dışında, ülkesini seven bir zabit idi, bunu biliyoruz. Enver, Ali Fethi ve diğerleriyle birlikte, Trablusgarb'a gidip ülke topraklarını savunması bunun işaretidir. Yaşıtları veya çağdaşı kurmaylar, bir eğilim olarak, Pro-Alman idiler; Mustafa Kemal bu genel eğilimin de dışında kaldı. Ancak bunu, çok net doktriner bir tercih de saymamak yerindedir; Osmanlı'da da Cumhuriyet'te de hep pratik kaldı, çok itiraz eden ve hep tartışan bir aydın idi, pek çok İngilizce kaynak, "quarrelsome" demektedir. Çanakkale Müdafası'ndaki tutumu da bu yöndedir.

Bütün bunlar bir araya getirildiğinde, Vahdettin açısından, first choice görünmektedir; Vahdettin'in yaveri olarak bir dış geziye katılmış olması eklenmektedir. İşgalcilerin kabul etmesi ihtimali yüksekti, ayrılmadan önce Vahdettin ile ne konuştuklarını bilmiyoruz; fakat, İngilizlerin, kısa bir zaman içinde onayladıkları atamadan pişman olacakları, bir strateji üzerinde anlaştıklarını tahmin edebiliriz. Sultan'ın, Kemal Paşa'nın, planlanandan hızlı hareket etmesine şaşırmış olması mümkündür. Bu hıza, bir önirade giydirmek saçmadır; bilim, maddeyle desteklenmeyen irade kabul etmiyor, tekrar not ediyorum.

Paşa, Gelibolu'da bir fırsat aramıştı. Samsun'da, hırsla üzerine atılmıştır.

Lenin, 1905 Burjuva-Demokrat Devrimi'ni kullanılmamış bir fırsat olarak gördü. 1917 Şubatında, fırsat vardı ve hırs da, kendi teorisini attı; *Nisan Tezleri*, Lenin'in kendi teorisine saldırısıdır. Sosyalist Devrim, Lenin'in fırsatçılığı ve saldırısının ürünü'dür; "ilerleme" tezinin büyük borcu buradadır.

Bu yazım gerçekliği yansıtıyorsa, Zübeyde Ana ve Enver Paşa tarafından kuşatılmış rivayetine ihtiyaç var. Her ikisini de gerçeklerle bağdaşmaz buluyorum.

Katkı: 20

İşgalde Paşa Avı

SUBAŞI VE SABİS

Kurmay Albay Atak, broşürünü kendisi bastırmıştı, Yakup Şevki'nin yaverliğini yapmıştı, emekli olunca, emekli muharipler derneğine başkan da olmuştu; Yakup Şevki'ye sadık idi. Adı da "Sadık", 27 Mayıs'ın kudretli komutanlarından, İstanbul Vali ve Belediye Başkanı Orgeneral Refik Tulga'nın dayısıydı, Yakup Şevki işgalcilerden saklanırken küçük Refik ile oynayarak vakit geçirmişti ve broşürlerini kendisi bastırmıştı, bu başkalarının basmadıkları anlamındadır. Başlıkta "Büyük Komutan" yazıyordu, belki de bu nedenle kendisi bastırmak zorunda kalmıştı, düşünmek zorundayız. Herhalde kütüphaneler de almadılar; Tarih Kurumu Kütüphanesi'ndeki kopyasının üzerinde imzası var, hediye etmiş ve öylece durmaktadır.

Halk hareketleri olmalıdır, pıtrak misali patlayan küçük küçük isyanlar biliyoruz, ancak Kurtuluş Mücadelesi, Çerkez Ethem'in Kuvva-i Seyyare'si, Ankara'da Ali Fuat'ın yirminci ve Erzurum'da Kazım Karabekir'in Onbeşinci Kolordularına dayanıyordu. Kuva-i Seyyare, 1920 sonunda tasfiye edildi, Kazım Paşa'nın kolordusu en kuvvetli olanıydı ve Kazım Paşa, kuvvetlidir. Aslında Dokuzuncu ordu idi, başında Yakup Şevki Subaşı bulunuyordu; bırakmıyordu, Yakup Şevki Paşa'yı başından almak için kolorduya indirildi ve Kazım Paşa, komutan atanmıştır.

Kurmay Albay S. Atak, kuşkusuz emekli olduktan sonra, şunları yazıyordu: "9. Ordu, askerini terhis etmiyor, işgal ettiği bölgeleri bırakmıyordu. İstanbul'daki İngiliz Başkomutanı, 9. Ordu'nun elinde tuttuğu bölgeleri boşaltılmak, '93 sınırına çekilmesi için, Hükümeti ve Padişah'ı zorluyordu. İstanbul Hükümeti de, Yakup Şevki Paşa'yı zorluyordu."[1] Atak'ın iki broşürü var, "Büyük Komutan" başlığı ikincisindedir.

ATIRALARLA AKIN ARIH

HARP HATIRALARIM: 5

eski altıncı ve birinci ordu komutanı general

ALİ İHSAN SÂBİS

İSTİKLÂL HARBİ VE GİZLİ CİHETLERİ

5. CİLT

Nehir

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ

YAKUP ŞEVKİ PAŞA VE ASKERÎ FAALİYETLERİ

Dr. Selma YEL

"Yakup Şevki Paşa, Hükümeti dinlemiyor, işgalimiz altındaki bölgeden bir tek silah ve mermi ve bir tek buğday tanesi kalmayıncaya kadar, hepsini '93 hududu gerisine[2] nakil ettiriyor." Komutan Paşa, Silahları vermemek bir yana, "İngiliz ve Ermenilere karşı mukavamet için, bölgelerde Türk Hükümetleri ve silahlı birlikler kuruyordu." *Tezler*'de kaydedilmiştir; ilk defa yazılmıyor, ancak, *Tezler* ilk'tir.

"Günün birinde, İstanbul Hükümeti'nden gelen bir emirle, 9. Ordu lağvedildi ve 15. Kolordu olarak düzenlenmesi ve Yakup Şevki Paşa'nın da İstanbul'a gelmesi emredildi." Paşa, Albay Atak'ın sözleriyle, "Yakup Şevki Paşa, bu emri de dinlemedi."[3] Fakat daha sonra Yakup Şevki'ye, İstanbul'dan şifreli bir telgraf gelmişti; "şayet İstanbul'a gelmez iseniz, İngilizler İstanbul'u işgal edeceklerini bildirdiler" deniyordu. O sıra Harbiye Nazırı Fevzi Paşa olup, "millet ve memleketin selameti için İstanbul'a gelmenizi rica ederiz" yollu ekliyordu. Yakup Şevki Paşa, bir tür vicdani şantaj karşısındadır.

Bir parantez açarak devam etmek istiyorum, adı geçen Fevzi, daha sonra ve hep Genelkurmay Başkanı olan Çakmak'tır; Fevzi Paşa'nın, bunun dışında, birçok kurtuluşçu hakkında verilen idam kararlarında imzası ve "Heyet-i Nasiha" işinde parmağı var. Yazgı mı, Fevzi Paşa, İsmet Paşa'nın darbesiyle ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında, uzaklaştırılıncaya kadar, Erkan-ı Harbiye Reisi kaldı ve Yakup Şevki de, sadece "Şura" üyeliği yaptı. Herhangi bir görevi olmadığı kesindir, masası var mıydı, bilmiyoruz..

İki nokta var; Mustafa Kemal Paşa, kurtuluş hareketinin başında güçlendikçe, İstanbul'daki pek çok paşanın işbirliği isteğini kabul etmedi ve Yakup Şevki ve benzerlerini da çok arkada tuttu. Bu bir kural'dır, var olanı çıkarıyor ve kaydediyoruz.

Bir parantez daha ekleyebilir miyim; tek mezarlıklı bir panteon ile halksız ve tek kahramanlı bir kurtuluş mücadelesi tarihini değiştirmeye çalışıyorum. Bu Mustafa Kemal'i hiç eksiltmeden, toprağı, halkı ve tarihi zenginleştirmektir.

Tek mezarlı bir panteon ve tek kahramanlı bir kurtuluş, yoksulluk işaretidir.

Şimdiye kadar olan, bir "tarih-i enbiya" ve daha doğrusu bir "ta-

rih-i nebi" idi. Öyleyse, tarihi, din'den uzaklaştırıp bilim'e yaklaştırmak zorundayız.

Devamla, Yakup Şevki, "millet ve memleketin selameti için", İstanbul'a hareket ediyor ve Erzurum'dan Trabzon'a geçerek, vapura binmek durumundadır. Albay Atak, Trabzon'da 9. Ordu komutanı Yakup Şevki ile 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir'in karşılaştıklarını not ediyor, Kazım Paşa, Gülcemal Vapuru ile gelmişti. Atak, " 15. Kolordu Komutanlığı'na atanan Kazım Karabekir Paşa ile Trabzon Orduevinde buluştular ve devir-teslim işlemini yaptılar" demektedir.

Vapurla İstanbul'a ulaşıyor ve Albay Atak, arkasından geliyor ve Paşa'yı aramak üzere evine gidiyor, şöyle devam etmektedir: "Annesi karşıladı, İstanbul'un işgalini haber aldıklarını ve Paşa'nın komşuları Harputlu Yüzbaşı Nazmi Bey'in evinde saklı olduğunu söyledi. Hizmet eriyle o eve gittim. Ev, bir katlı ahşap idi. Altında da kömürlüğü vardı. O kömürlükte Paşa. Portatif karyolanın üstünde oturuyor. Beş numara bir lamba ortalığı aydınlatıyor." Albay Atak, o sırada teğmen olmalı, gördüklerini, kömürlükte, Komutan Paşa'sına anlatıyor, "mennun oldu" notu var. Kendi kendine ise, " o koca Ordu Komutanı kömürlükte yatıyor" dediğini anlıyoruz. İçi yanıyor ve vücudundan duman çıkıyordu, böyle zamanlarda bende de olduğu için, biliyorum. Kendimde dahil, içi yanan adamın vücudundan çıkan dumanları görebiliyorum.

Vücuttan duman çıkması, ateşsiz bir isyan işaretidir. Sözün doğrusu, "ateş olan yerden duman çıkmaz" idi ve bunu, köylerde ocaklarda ve kentlerde, ocak ya da şömine tutuşunca duman olmamasından da çıkarıyoruz. Ateşsiz isyan ise, hep çaresizliktir.

Böylece, en passant, atasözünü de düzeltmiş oluyoruz ve devamla, herhalde o tarihlerde bu kavram bilinmiyordu, yakın tarihimiz nedeniyle artık öğrenmiş durumdayız; Yakup Şevki Paşa artık "gizlide yaşamaktadır". Yalnız, "taharri" yaşasa da, mücadeleyi bırakmadığını anlıyoruz; Paşa'nın anıları var.

Bu tür anıların bütün açıklığıyla yayımlanabileceğini sanmıyorum, Çanakkale Kahramanı Esat Paşa'nın da anılarının tamamını yayımlamaya hâlâ cesaret edilmiyor; yalnızca "sızdırmalar" ile yetinmek zo-

runda bırakılıyoruz. Yakup Şevki'nin anıları da aynı durumdadır, yakınları, Selma Yel'e bırakılmış ve bilimsel dürtüsü olsa da, doktora derecesini alabilmek için, fedakarlığa mecburdur. Dr. S. Yel de, dereceyi alabilmek için, bir doktora tezi çerçevesinde, mümkün olduğu ölçüde resmi tarih'e adapte olmaya mahkumdur, tarih biliminde, doktora jürisini sansür saymak yerindedir.

Buna karşın ve bu sınırlar içinde, Doktor Yel'in çalışmasından Paşa'nın gizli yaşam'da ne yaptıklarını öğrenebiliyoruz; "sızıntılar" ve "kırıntılar" var. Yakup Şevki, kömürlükten veya başka bir sığınaktan, Padişah'a ve Harbiye Nezareti'ne layihalar gönderiyordu ve "bu layihalardaki ifadeler Damat Ferit Paşa ve İngilizler aleyhine ağır ithamlarla doluydu".[4] Paşa'nın sürgünü, artık fazlasıyla, hak ettiğini düşünmemiz isabetlidir. Çok geçmiyor ve sürülüyor.

Doktor Yel'in bu bölümdeki kaynakları, Yakup Şevki ahfadının kendisine tevdi ettiği, Paşa'nın eli-mahsülu, hatıratı ile Albay Apak'ın broşürleridir. Şunları aktarmak istiyorum.

"Bundan başka, Ağustos 1919'da gizli olarak ileri gelen devlet erkanı ve askeri erkanla yapmış olduğu toplantılar da dikkati çekmiş olmalıydı. En son olarak da Milli Mücadele'ye aleyhtarlığını ve düşmanlığını bile bile Damat Ferit Paşa'ya müracatla, Ankara ve İstanbul'un arasını bulma teşebbüsü, durumu daha da kötüleştirmişti."

"Yakup Şevki Paşa da bunun farkındaydı. Artık İstanbul'da kalmakla Milli Mücadele'ye bir katkısının olamayacağını da anlamıştı. Bu sebeple, bir Fransız torpidosu ile Anadolu'ya hareket etmeye karar vermişti. Böylece, kendisini İstanbul'da saklanmakla suçlayan Ali İhsan Paşa'ya[5] da cevap vermiş oluyordu." Yakup Şevki,'nin İstanbul'daki zamanı azalıyordu.

Buna var, biz, önce Sadık Bey'in komutanını kömürlükte bırakmaya gönlünün razı olmadığını öğreniyoruz, baba evine taşımıştır. Evde iki kız kardeşi var, ablaları, birinin on iki yaşında oğlu Refik, daha sonraki yıllarda Orgeneral Refik Tulga, İkinci Ordu Komutanı'na arkadaşlık yapıyordu. Yakup Şevki, akşamları, Bağlarbaşı'na gidiyor, orada da Esat ve Vehip Paşalar oturuyorlardı. Her ikisi de temayüz etmiş komutanlardır; Esat, Gelibolu'da Mustafa Kemal'in komutanı idi,

bir zaman "Gelibolu Kahramanı" sayılıyordu, sonra meşruiyet kaygısı ile değiştirilmişti. Bağlarbaşı'nda, üç paşa, buluşup kurtuluş planları hazırlıyordu, geç XX. yüzyıl Türkiyesi'nde bu tür buluşmalara, "örgüt toplantısı" da deniyordu; Esat ve Vehip'e, "Kardeş Paşalar", Kurtuluş Mücadelesi'nin Ankara'sına gitmek nasip olmadı, Vehip, bu nedenle olabilir, Habeşistan kurtuluş mücadelesine yazıldı ve Yakup Şevki ise, hemen, fiilen emekli edilmişti. Demek oluyor, Kemal Paşa'nın önündeki paşalar, Ankara'ya katılamadılar.

Doğallıkla Malta'ya gittiler. Yakup Paşa, gizlide risk alıyordu, yakalanmaktan kıl payı kurtulabiliyordu; birisinde iki polisin eline geçti, polisler, "Sen Yakup Şevki Paşa'sın, saatlerdir seni arıyoruz" dediler, işlerini zorlaştırdığı için kızgın haldeydiler, geç XX. yüzyıl Türkiyesi'nde bu tür tatlı-sert kızgınlıklara alışmıştık. Paşa, yumuşatabileceğini sandı; "peki, ben Şevki Paşa isem, siz Türk polisi olarak beni İngilizlere nasıl teslim edersiniz" dedi. Geç XX. yüzyılda Şair Müştak Erenus da, Bilgesu nedeniyle bir kez nezarete götürülürken, "polis kardeşler" diyecek olmuştu, yumuşatacağını sanmıştı, polisler, "bize kardeş deme ha" dediler ve çok kızdılar, fakat yine de vurmadılar. Daha doğrusu vurduklarına dair bir işaret veya belgeden yoksunuz, olabilir. Yakup Şevki'nin taharri memurları ise, herhalde cevap vermeye değer bulmadılar, sabık Dokuzuncu Ordu Komutanı Yakup Paşa Hazretleri'ni İngiliz inzibatına teslim ettiler. Paşa, nezarette, damadı Yüzbaşı İshak ile buluştu ve sonra, Malta'ya gönderildi.

Bilal Şimşir, "Malta Sürgünleri" tarihini de yazdı; burada, "Mütareke döneminin daha ilk aylarında mimlenen bir başka Türk Komutanı da Yakup Şevki Paşa'dır" diyordu.[6] Doktor Şimşir, resmi tarih yazarları arasındadır, ancak bu monografisinde, resmi tarihe sığmayan bilgiler de var, kırıntılar veya sızıntılar diyebiliyoruz. Buradan, bir uzun paragraf aktarmak istiyorum, verimlidir.

"İngilizler, 11 Kasım 1918 günü üç sancağın, yani Kars, Ardahan ve Batum'un da hemen boşaltılmasını isterler. İstanbul Hükümeti, İngiliz isteğine boyun eğer. Yakup Şevki Paşa, bu kez daha çetin bir durumla karşı karşıya kalır. Boşaltılacak bu yerlere, İngilizlerle birlikte Ermenilerle Gürcülerin yürüyecekleri kesindir. Yerli Türkler, ordu-

nun kalması, direnmesi için yalvarır. Yakup Paşa, hükümetin buyruğuna karşı gelemez, direnişe karar veremez. Yalnız, yerli Türklerin savunma hazırlıklarına yardımcı olur. Kars'ta, ordunun çekileceği Ardahan, Artvin, Oltu, Kağızman, Sarıkamış gibi yerlerde Milli Şura Hükümetleri kurulmasını destekler. Bu minyatür hükümetler, Ermenilere karşı kendi başlarının çaresine bakmaya ve bölgesel kurtuluş savaşına hazırlanır. Denilebilir ki, 'Doğuda Kurtuluş Savaşı 1918 yılında başlar.'[7] Yakup Şevki Paşa, 1919 başlarında, hemen hemen bütün ağırlıklarıyla Dokuzuncu Ordu'yu, Erzurum'a kaydırmayı başaracaktır. Daha sonra Onbeşinci Kolordu olarak örgütlenecek bu güç, Kurtuluş Savaşı başlarında Türkiye'nin ordu denebilecek tek askeri gücüdür. Bu ordunun kurtarılmış olmasında Yakup Şevki Paşa'nın uyanık davranmasının büyük payı vardır."

Öyleyse, artık, gizli tarih'i açığa çıkarıyoruz.

* * *

Doktor Şimşir, Yakup Şevki'den önce de, "Malta'ya ilk sürülen Türk, Ali İhsan Paşa'dır" diyordu. İngilizlerin "savaş suçlusu" listesinde baş yer, Sabis'e aittir. Şimdi sırada, Ali İhsan Paşa'nın yakalanması var.

* * *

Ali İhsan Paşa'ya "Musul Komutanı" da diyebiliriz. Musul'u İngilizlere bırakmamak için kıvranmaktadır; bir direniş peşindedir. Ancak sadece Altıncı Ordu ile bu işi yapamayacağını biliyor; yakında, Halep'te, Yedinci Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa var, fakat, Mustafa Kemal Paşa, silah bırakma kararı ile birlikte İstanbul'a dönüvermişti, hiç beklemediğini tespit ediyoruz. Ali İhsan, Mustafa Kemal'in bu aceleciliğini hiç affetmemiştir; paşalar içinde Mustafa Kemal'e en sert eleştiriler, Ali İhsan Paşa'dan geliyordu; herhalde bu atak, muhtemelen tutarsız, bilmiyoruz, ancak kalbi ülke sevgisiyle dolu ve pek yetenekli paşanın erken tasfiyesinde bunun rolü olması

gerekiyor. Ve Musul'da aranıyor, yukarıda, Dokuzuncu Ordu Komutanı Yakup Şevki var; Ali İhsan o kadar ateşli ki, Yakup Şevki'nin yaptıklarını hiç yeterli bulmamaktadır. Bunu, dolaylı bir biçimde, not etmiş bulunuyoruz.

Ordusunun bütün ağırlığını, daha muhkem görünen Erzurum'a çeken ve silahlarını direnişçi halka dağıtan Şevki Paşa'yı, İstanbul'a gidip beklemekle suçlayan Ali İhsan'ın, Mustafa Kemal Paşa'ya yöneltebileceği ve yönelttiği eleştirilerin şiddetini tahmin etmek zor olmamalıdır. Kendisine gelince, Ali İhsan, İstanbul'un teslimiyetçi emirlerini boşa çıkartmak için elinden geleni yaptıktan sonra, İstanbul yolunu tutuyor. Yakup Şevki kadar da şanslı olmadığını görüyoruz.

* * *

Fakat iyimserdi ve şöyle düşündüğünü anlıyoruz: "Mustafa Kemal, Cevat, Fevzi, Mersinli Cemal Paşalar vesaire gibi ordu kumandanları, ordularının lağvı üzerine İstanbul'a dönmüşlerdi ve orada hiçbir şahsi tazyike uğramadan vakit geçirmekte idiler, bir kısmı Genelkurmay Başkanlığı ve Birinci Ordu Müfettişliği gibi vazifeler bile deruhte etmişlerdi. Onlara ilişmeyen müttefiklerin İstanbul'da bana ilişeceklerini pek zayıf bir ihtimal gibi görmüştük. İstanbul'da diğer ordu kumandanlarıyla, gizli, aşikar temaslar ve görüşmeler yaparak icabına göre hükümete yardım etmek veya icabına göre tekrar Anadolu'ya geçerek bazı mukavemet teşkilatı vücuda getirmeye çalışmak cihetini daha münasip görmüştük."[8] Demek ki muktedir İhsan Paşa, ne yapmış olduğunu bilmemektedir.

İhsan Paşa, anılarının beşinci cildinin başında, "Musul'daki her nevi silah, cephane vesaireyi, daha evvel, geceleri, Şimale, Cizre'ye göndermiştim" diyordu. Bundan başka, Yedinci Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa, fazla beklemeden İstanbul'a döndüğü için, yalnızca Dokuzuncu Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa'ya başvurduğu anlaşılıyor, planı ve başvurusu, kendi sözleriyle, şöyledir: "Endişelerime rağmen, ben, Altıncı Ordu bölgesindeki vilayetlere ve livalara, milis teşkilatı yapılmasını ve bunlara silah ve cephane vereceğimi tamim etti-

ğim zaman, Dokuzuncu Ordu'ya bu kararımı bildirmiş ve o taraftaki vilayetlerde de aynı tesislerin ve milis kuvvetlerinin teşkil edilmesini Şarktaki altı vilayetin müşterek menfaati namına faydalı ve lüzumlu gördüğümü iş'ar eylemiştim. Bu iş'arıma müsait bir cevap verilmemişti. Eğer, Erzurum'da, Dokuzuncu Ordu'nun başında, aynı düşüncede bir kumandan bulunsaydı, 16/2/1919'da öğrendiğim İngiliz notası karşısında, altı Şark vilayetimizi kurtarmak emelini ileri sürerek istiklali temin edecek bir milli hareketi ayaklandırmaya fiilen teşebbüs ederdik." Öyle görünüyor, Yakup Şevki Paşa, Ali İhsan Paşa ile işbirliği halinde hareket etmek istemiyordu; fakat kendi bölgesinde, benzer bir programı, belki daha fazla olarak, uyguluyordu, bunu tespit etmiş haldeyiz.

Şaşırtıcı mı, ilk planda öyle görünebilir, pek çok komutanda, Şarkta bir mukavemet ve güç oluşturma fikri var, bunu görüyoruz. Ve resmi tarih'e yabancıdır ve bizler, resmi tarih'le endoktrine edildiğimiz için, bu düşüncenin sadece Büyük Kurtarıcı'da olduğunu düşünüyoruz ki pek yanlıştır. Şimdi bu yanlışı da ortaya çıkarmış oluyoruz.

Cumhuriyet ile sonuçlanan kurtuluşun tekil olduğu yargısından kurtulduğumuz an, şaşırmaktan vazgeçeriz. Çünkü bizde, başkentin dışında güç oluşturup buradan başkenti kurtarmanın bir geleneği var, bir yoldur. Rusçuk Yaranı tarafından hazırlanan Alemdar Mustafa Paşa kuvvetleri, Dersaadet'e gelerek, "zaptederek" demek istiyorum, hem sultanı ve hem ye yenilik hareketlerini kurtarmıştı. Aynı şekilde Selanik'te meydana getirilen Hareket Ordusu da hem İstanbul'u ve hem de Meşrutiyeti güvence altına almıştı. Demek bir yol açılmıştır, buradaki yenilik, bu kez güç oluşturma, batıda değil doğudadır.

Öyleyse bilim ile din birbirinden ayrıdır. Cumhuriyet döneminin dinsel kitaplarının etkisinde kalındığı takdirde Yakup Şevki ve Ali İhsan Paşaların yaptıklarını inanılmaz saymak mümkündür; halbuki her sorumlu ve ülkesini seven bunu düşünüyordu, ortaya çıkmaktadır.

Yaşayabilirlik, her zaman kollektif'tir.

Geriye çekilerek bir güç ve iktidar oluşturmak, her ciddi kurtuluş arayışında esas yol idi; çünkü metropoller yaşayabilir mukavemet ya-

ratamıyordu.[9] Ali İhsan, yaşayamayacağı bir yere gidiyordu.[10] Buradan devam ediyoruz.

"Nihayet, İzmit civarına yaklaştık. Binek hayvanlarımı, Sapanca civarında, Yaverim Hasan Bey'in, Korgeneral Hasan Atakan, babasının Büyük Derbend'deki evine bırakmayı tensip ettim. İçimde daimi bir şüphe ve endişe vardı. İstanbul'a gidince ahvali kötü görürsem, oradan kaçmayı ve binek hayvanlarımı Derbend'den tekrar kolayca alarak Anadolu içine, belki Ankara'ya, gitmeyi düşünmüştüm. Konya'da Mersinli Cemal Paşa bulunduğundan, o orada çalışırken, ben de Ankara taraflarında faaliyet sahası temin etmeye uğraşacaktım. Binek hayvanlarımı seyisleriyle beraber Derbend İstasyonu'nda indirdikten sonra, biz trenle Haydarpaşa'ya doğru yolumuza devam ettik ve Mart gece yarısından sonra Haydarpaşa İstasyonu'na varınca, etrafımızı, İngiliz polis ve askerleriyle kuşatılmış gördük; işte o zaman acı hakikat meydana çıktı, gafletten ayrıldık ve esrar perdesi kalktı."

"Sulh zamanında Moda'da oturan ve o vakit İngiliz ordusu karargahında istihbarat subayı bulunan Yüzbaşı La Fontaine, İstanbul'daki İngiliz kumandasının emriyle tevkif olunduğumu ve kendisiyle beraber gelmekliğimi Fransızca söyledi. Bu konuşma esnasında etrafımızı on beş, yirmi kadar müsellah İngiliz askeri kuşatmış idi... Sebebini sordum, bilmediğini ve kendisinin aldığı emri ifa ve tatbike mecbur olduğunu ve benim ile münakaşaya mezun olmadığını ciddi bir tavır ile söyledi."

"İngiliz İntelligence Servisi'ne mensup Eczacı La Fontaine ile daha fazla görüşmeye izzeti-nefsim mani oldu. Benim etrafımda toplanan Türk subayları yeisten yaşlanan gözleriyle bana bakıyorlardı. Bir ölüm sükuneti ortalığı kapladı. Burada bir mukavemet teşebbüsünde bulunamazdık. Aksi halde, bize hakaret için bahane arayan İngiliz askerleri bizi zorla sürüklemeye belki sille tokat ezmeye kalkışabilirlerdi. Nihayet silahlar patlar, masum birkaç kişi vurulabilirdi. Aşikar idi ki, bütün İngiliz kin ve husumeti bana tevcih edilmiştir. Şahsım için, benim refakatimde olanları kara belaya sokmak ve onları da hapishanelere tıktırmak doğru değil idi. Soğukkanlılığımı muhafaza etmeyi ve mukadderatı kabul ile şahsi haklarımın başka türlü aranmasını temin

eylemeye çalışmayı muvafık buldum. Arkadaşlarıma, kendilerinin de başlarına bir musibet gelmemesi için beni terketmelerini, getirdikleri evrak vesaireyi Harbiye Nezareti'ne teslim eylemelerini, hadiseyi gördükleri gibi Harbiye Nazırı'na ve Genelkurmay Başkanı'na arz etmelerini söyledim. Yaverlerimden biri, benim zati eşyamı, Teşvikiye'deki evime götürecek ve hadiseyi aileme anlatacaktı."

"Eşimden ve iki küçük oğlumdan dört harp senesinde ayrı ve uzakta kalmış olduğum için İstanbul'a dönmek, birkaç gün istirahat ile hasret gidermek bir mennunluk uyandırmıştı... Fakat mukadderat bize bu nimeti de çok görmüş, eşimi ve çocuklarımı görmeden İngiliz tuzağına tutulmak bana çok ağır gelmişti. Subay arkadaşlarımdan nemli gözlerimi saklamaya dikkat ediyordum."

* * *

"Geceleyin yaya olarak Haydarpaşa'dan Moda'ya kadar yürüdük; bu adamın evine girdik, salonda bir koltuk üzerine küskün, iradesini kullanmaktan vazgeçmiş, üzüntülü bir mahluk gibi çöktüm, fakat meyus değil mütevekkil idim. Mukadderat böyle imiş, diyordum."

"Saygısız İngiliz, hiçbir şey ikram etmedi, bir parça uyumak imkanını bile temin etmedi. Kendisi, odasına çekildi. Tabii, beni sıkı bir kontrol altına aldırmıştı. Koltuk üstünde gözüme uyku girmedi, evvela hasretlerini çektiğim eşimi ve çocuklarımı düşündüm, onlar beni bu sabah Haydarpaşa'da karşılayacaklardı. Halbuki Eskişehir'den sonra trenimiz sürati artırdığından Haydarpaşa'ya 2 Mart sabahı varacak yerde birkaç saat evvel gelmiştik. Şimdi yaverim, bensiz, sadece eşyalarımı eve getirdiğini görünce kim bilir nasıl ağlamışlardır?"

* * *

"Sabahleyin saat sekizde beni, Kadıköy iskelesinden bir motora bindirerek Galata rıhtımına ve oradan da Merkez Rıhtım Han'daki İngiliz polis idaresinde bir odaya getirdiler. La Fontaine artık görünmüyordu. Odanın içinde, suratı, tıpkı buldok köpeğine benzeyen kart

bir İngiliz çavuşu peyda olmuştu. İçkiden kan çanağına dönmüş gözlerini bana dikmiş ve sert adımlarla dolaşmakta idi. Biraz daha gayret etse, boksa tutuşacak gibi idik."

* * *

"Burada geçirdiğim üç dört gün zarfında, İstanbul'daki İngiliz kumandanına, Fransızca, çok acı bir lisanla birkaç şikayet mektubu yazıp gönderdim. Nihayet bir İngiliz kurmayı geldi. Düzgün bir Fransızca ile derdimi sorup dinledi. Terbiyeli ve nazik bir tavırla Arabyan Hanı'nın üst katında bir daire hazırlanmakta olduğunu, hazırlık bitince oraya nakledileceğimi, daha sonra Malta'ya sevkolunacağımı söyledi. İstanbul'daki İngiliz generalinin beni böyle pis bir yere kapatmasına teessüf ettim ve General Towsehend'e böyle yapmadığımızı söyledim."

"Kendi kendime mukadderat yürüyor, dedim. Ey Ulu Tanrı! Beni buraya ve buradan da Malta'ya yollayacağına, Diyarbakır'da kalıp İstanbul'da isyan etmeyi düşündüğüm zaman bu fikrimde karar kılmaklığıma müsaade etseydin daha adilane olamaz mı idi? diye söylendim."

* * *

Sabis, Moda'da, La Fontaine'in evinde, kendisini, "iradesini kullanmaktan vazgeçmiş" olarak tanımlıyor; bu tarif, teorik planda, yerindedir. İsyan, ilk başta, irade'yi teslim etmeme işidir. Fakat Paşa'nın iradesini hiç teslim etmediğini görüyoruz. Malta'da hep kaçmayı planlıyordu.

Sırada Doktor Şimşir'den aktarma var.

* * *

"İngiltere Savunma Bakanlığı 'suçlu' Türkleri yakalatıp cezalandırmak üzere hemen eyleme geçer. 15 Ocak 1919 günü, İstanbul, Kahi-

re, Bağdat'taki İngiliz Başkumandanlıklarına şifre telgrafla dokuz Türk komutanın adlarını verir. Cezalandırılmak üzere bunların yakalanmasını ister. Bu Türk komutanlarının adları ve sözümona suçları şöyle sıralanmıştır:

"Nuri Paşa: Kafkasya'da eski İslam Ordusu Komutanı. Azerbaycan'a asker sokmak, Ermenilere zorbalık etmekten suçludur.

"Mürsel Paşa (General Mürsel Baku): Kafkasya'da Azerbaycan Kuvvetleri Komutanı. Nuri Paşa'yı desteklemek, Türk Ordusu'nun geri çekilmesini geciktirmekle suçlanmaktadır.

"Şevki Bey (Yakup Şevki Subaşı Paşa): Kafkasya'da Dokuzuncu Ordu Komutanı. Ermenilere, Ukraynalılara zorbalık etmek ve geri çekilmeyi geciktirmekle suçlanmaktadır.

"Nihat Paşa (Anılmış) . Pozantı'da İkinci Ordu Komutanı. Mülki makamları ayaklanmaya kışkırtmak, Kilikya'yı boşaltmamakla suçlanmaktadır.

"Ali İhsan Paşa (Sabis):Mezopotomya'da Altıncı Ordu Komutanı. Cerablus'ta İngiliz Komutanı'na hakaret etmekten ve yağmacılıktan suçludur.

"Fahri Paşa (General Fahrettin Türkkan): Hicaz Ordusu Komutanı. Teslim olmamakla suçlanmaktadır.

"Galip Paşa: Yemen'de 40. Tümen Komutanı. Teslim olmuyor.

"Tevfik Paşa. Yemen'de 7. Ordu Komutanı. Teslim olmuyor."

* * *

Kuşkusuz böyle bir liste, resmi tarih'i iki soru ile karşı karşıya getiriyor; birincisi, böyle bir listede, Mustafa Kemal Paşa'nın yer almamasından kaynaklanmaktadır. Kuşkusuz, genel tarihte böyle bir liste olmadığı için soru da yoktur, monografilerde var. Bu soruya verilecek en kolay cevaplardan birisi listeler çıkarmaktır; bunları bir kenara bırakıyoruz ve Şimşir'den[11] devam ediyoruz.

"Sonra, o günlerde İngilizler o kadar çok kara listeler hazırlamışlardır ki, listelerdeki bütün sanıkları bir anda yakalamak olanaksız denecek kadar güçtü. Hangi listeden işe başlayacaklarını, önce kimle-

ri tutuklatacaklarını adeta şaşırmış gibidirler. İngiliz tutsaklarına kötü davranmaktan sanık kişilere öncelik vermişlerdir. Mustafa Kemal Paşa'nın böyle bir 'suç' ile uzaktan yakından ilgisi yoktur. Paşa, ayrıca, sözgelişi Ali İhsan Paşa, Yakup Şevki Paşa gibi, Mütareke'nin uygulanmasına direnmek 'suçu' ile mimlenen komutanlar arasında gözükmemektedir. Mütareke döneminin daha ilk günlerinde cepheden ayrılarak İstanbul'a gelmiş bulunmaktadır."

"İngiliz askeri makamlarının dikkatleri, İstanbul'da 'vekalet emrinde' bulunan bir paşadan ziyade, cephelerde silahsız direniş gösteren komutanlara dönüktü. Mustafa Kemal'den önce tutuklanması gereken komutanlar vardı."

"Mustafa Kemal Paşa, tanınmış İttihatçılar arasında da gözükmemektedir. İngilizlerse öncelikle İttihatçıları yakalatmaya çalışıyorlardı.

"Mustafa Kemal o nazik günlerde büyük bir taktisyen olarak davranmıştır. Damat Ferit Paşa'ya güven vermeyi başarmıştır. Hatta İngilizlerin kuşkularını da kısmen giderebilmiştir."

* * *

Bu bir açıklamadır ve böyle bir açıklamaya ihtiyaç olduğunu biliyoruz. Şimdi ikinci soruya geçebiliriz, ancak bundan önce başka bir liste var.[12] Bu Malta'dan kaçanların listesidir.

* * *

"Kaçanların adları şöyledir: 2667 Ali İhsan Paşa, 2686 Sabit Bey, 2696 Nevzat Bey, 2723 Gani Bey, 2704 Ahmet Bey, 2733 Memduh Bey, 2737 Faik Bey, 2738 Şükrü Bey, 2774 Tahsin Bey ve Necmi Bey."

* * *

Buradaki sayılar, İngilizlerin Malta numaralarıdır.

İkinci soru, bu liste bir yana, önceki listede yer alan "direniş suç-

luları" üzerinedir, önde geliyorlardı ve yenilgiyi kabul etmeyip direndiklerini anlıyoruz. "Büyük Paşa" idiler ve buna karşın, Kurtuluş Mücadelesi'nden sonra yönetici kadrolarda önde olamadılar. Peki neden, soru budur.

Önde gidenler, dışta kaldılar.

* * *

Ali İhsan Paşa, İtalya'ya çıktı. Hızla Ankara'ya geçti. Görev aldı ve hızla tasfiye edildi.

---

1) Emekli Kurmay Albay Sadık Atak, *Bir Komutan'dan Anılar- Orgeneral Yakup Şevki Subaşı*, Ankara, 1977, s. 7.
2) 1877 Türk-Rus Savaşı, Kars ve Ardahan'ın Rusya'ya bırakıldığı, büyük yenilgidir.
3) Zafer'den sonra mukavemeti örgütleyen komutanlara hiç aktif görev verilmedi, Malta Sürgünü dönüşü, kısa bir süre, İkinci Ordu Komutanı olan Yakup Şevki, Şura Üyeliği'ne atandı ve çok uzun yıllar, şura üyesi olarak kaldı ve emekli oldu.
Emekli Kurmay Albay Sadık Atak, *Büyük Komutan Orgeneral Harputlu Yakup Şevki Subaşı*, Ankara, 1978, s. 41.
4) Dr. Selma Yel, Yakup Şevki Paşa ve Askeri Faaliyetleri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002, s. 207.
5) Sabis.
6) Bilal Şimşir, *Malta Sürgünleri*, Ankara, 1976-1985, s. 24.
7) Doğan Avcıoğlu, *Milli Kurtuluş Tarihi*, İstanbul, 1974, Cilt 3, s. 1153.
Bu dipnot, Doktor Şimşir'de yer almaktadır.
8) Ali İhsan Sabis, *İstiklal Harbi ve Gizli Cihetleri*, cilt 5, İstanbul,1951-1993, s. 44.
9) 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in işgalinin Ali İhsan Paşa'da yansıması şudur: "Yunan askerleri şehre çıkar çıkmaz, yerli Rumlar da iltihak ederek, adeta bir katliam yapılmış, oradaki Askerlik Kalem Reisi Miralay Süleyman Fethi Bey şehit edilmiş, Kolordu Kumandan vesaire esir alınmış," ibid., s. 60.
Görülüyor, ne bir mukavemetten ve ne de ilk kurşundan söz edilmektedir; ilk kurşuncu Hasan Tahsin çok sonraki zamanların icadıdır. Tekraren not ediyorum.
Başka bir yerde Kazım Paşa'dan da şunları öğreniyoruz: "Zavallı güzel İzmir. İstanbul'un ihanetine uğradı. Ali Nadir Paşa gibi bunamış acizi Kolordu Kumandanı, İzzet gibi bir haini de vali yaptılar. Nice bir zamandan beri Avrupa gazetelerinin açık yazdığı İzmir'in işgalini kolaylaştırdılar bile."
Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, cilt 1, İstanbul, 1959-1991, s. 64.
10) İbid., s. 48.
11) B. Şimşir, *Malta Sürgünleri*, s. 53-54.
12) İbid., s. 385.

Herhalde doğal sayamayız. Hem kayıt düşkünü Türk-Osmanlı tradisyonu ile bağdaştıramayız ve hem de Büyük Kurtancı'ya layık bulamayız; bir tek özel kaydın düşülmediğini görüyoruz. Daha da önemlisi, sanki Mustafa Kemal kimsesiz'likte doğmuştu; hiçbir akrabasını, özellikle paternal olanları, hiç bilemiyoruz. Zübeyde Ana tarafından ise iddiaların hiçbirisinin teyit edilmediğini görüyoruz; en azından bunların hiçbirisi Çankaya'da görünmediler. Davet edilmediler.

Bir dizi var, "ata" veya türevlerinin soyadı olarak taşındığını tespit edebiliyoruz ve "atasoy", ataizi, "atatur" ve benzerlerini kastediyorum, bir akrabalık ima ediyorlar. Bunu fazla ciddiye alamayız;[164] ayrıca daha önce de not ettim, 19 Mayıs 1919 tarihinden önce hem temayüz etmiş bir kumandan olmadığı ve hem de parti mücadelesinde önde bir yer almadığı için, zamanında düşülmüş not ve işaretlerden de yoksunuz. Elitist anılarda yer almıyor ve sefaret resepsiyonlarına çağrılmıyor; ölçü'dür.

İşte bu çerçevede Zübeyde Ana'dan hiçbir anı kaydedilmemiş olmasını çok büyük eksiklik ve ihmal, daha da ileri giderek, belki de kasıtlı bir dikkatsizlik saymak zorundayız. Üstelik bu kasıtlı dikkatsizlik veya ihmal çerçevesi çok daha geniş tutulmuşa benzemektedir; Mustafa Kemal hakkında, Zübeyde Ana'nın tercihi olan Fikriye bilgi verebilirdi, Çankaya Köşkü'ne yerleşmişti. Ancak bir gün Çankaya yokuşunda ölüsü bulundu ve hiçbir izlenim bırakmadan sessizliğe gömüldü. Latife Hanım ise bir tür, diri diri, mezara konuldu; zamanına göre çok varlıklı bir ailenin, İsviçre'de okumuş bu sabetayist-feminist kızının, Büyük Kurtarcı'dan ayrıldıktan sonra[165] kendisini konuşmamaya mahkum hissettiğini anlıyoruz. Latife, hırslı ve modernist idi; bazı notlar bırakmış olmasını hâlâ ümit etmek durumundayız.

Cumhuriyet'in de facto kuruluşunu, 1925-1926 saymak daha bilimseldir; tekrarlıyorum. Bu dönem, Mustafa Kemal için de çok önemli olmalıdır. En yakınında olanlardan bu dönemde ayrılmıştı, ev halkı gittiler, samimiyet dünyası boşaldı; Zübeyde Ana göçtü, Fikriye, en iyi ihtimalle, intihar etti ve Paşa, Latife'den boşandı.[166] Bunların, hep ayrı ayrı "kitap" halinde yazılması,

164) İki neden ileri sürebiliyorum, "ata", İbrahim ya da Abraham Peygamber yerine de geçmektedir. Kaldı ki, Osmanlı'da, yüksek din adamı veya bürokrat olarak, "ata" adını taşıyanları biliyoruz. Dolayısıyla, "ata", mutlak olarak ve yalnızca Büyük Kurtarıcı'yı çağrıştırmamaktadır.

165) Teyit etmem mümkün değil, bir önemli devletin, hâlâ kapalı olan arşivlerinde, Mustafa Kemal'in, bu evliliği istemeyerek yaptığını söylediği kayıtlıdır. Söz konusu ülkenin diplomatik yazışmaları bölümündedir; doğru olduğunu söylemek, şu an için, imkansız olsa da makul görülmektedir.

166) "Mustafa Kemal was a morose, moody, and essentially earthy creature. His ideas for the contry

birbirinden çok ayrı tarihlerde gerçekleştiği izlenimini veriyordu, aynı zaman kesitindedir.[167] Savaşlar kazanmış olsa da kişilik üzerinde tahrip edici etkilerinin olmadığını düşünemeyiz; Büyük Kurtarıcı, daha önce pek gülüyor muydu, bilemiyorum, daha sonra gülmediğini biliyoruz.

Peki, "İzmir Suikasti"; oluşumunda Mustafa Kemal'in hep kuşatılmışlık psikozu içinde yaşadığını ve bir güvensizlik ruhu taşıdığını, hep yazıyorum. Hazırlıklar daha başında iken söndürülebilirdi, yapılmamış ve ateş, adeta, avuç içinde büyütülmüştür. Bunda güvensizlik halet-i ruhiye'sinin rolünü tümüyle reddetsek bile yargılamalar ve idamlar, güvensizliği, azaltacak yerde, artırmış olmalıdır. İdam edilmemiş "Büyük Paşalar", Kazım ve Ali Fuat ilk akla gelenlerdir, mutlak güvensizlik artırıcı faktörlerdir.

Şeyh Sait İsyanı'nı da hatırlamak gereği var; en iyi yazımlarından birisi Genelkurmay Harp Tarihi, anlatımıdır. Önlenebilirdi ve Genelkurmay Tarihi'nde yazıldığına göre, resmi tarih'te gösterilenden çok daha hızlı yayılmıştı, sanki bir yangın'dır. Aynı tarihte olduklarını hep ihmal ediyoruz.

Şunlar içiçedir; Çerkez Ethem Kuvvetleri ile Mustafa Suphi Misyonu'nun tasfiyesi bir yanda ve Birinci İnönü "Zaferi" diğer yanda, ancak hem tarih ve hem mantık olarak, içiçe idiler. İzmir Suikasti ile Cavit-Nazım idamları da içiçedir ve ayrıca, Şeyh Sait İsyanı ve Musul'un verilmesini de içiçe saymak yerindedir. Bu son ikilinin tarihsel birlikteliği tartışmasız olmakla birlikte, arada bir neden-sonuç ilişkisinin varlığını tartışabiliriz. Mantıklı'dır.

Sultan Hamit dönemi, kişileri ve kişilikleri kırmamıştır; bu dönemde, Kemal, İsmet, Kazım dahil, tarihimizin en dikkate değer aydınları, devrimcileri ve mücadelecileri yetişmiştir, kişilerin, birer kurum düzeyine çıktıkları dö-

---

were firmly based on western policy, but in his own homw he was a despot and remarkebly old-fashioned about a woman's place. If there was to be any talking he would do it and Latife was expected to give him unqualified admiration."
"Fikriye's death was the culminating point in a year of personal upheavels, triggered by Zubeyde's death, his divorce from Latife, and the secession of his oldest friends. He had always been a diffucult man to approach, now he became more so."
"He sought refuge in drink."
Irfan & Margeret Olga, *Ataturk*, London, 1962, pp. 247-251.
"Abdürrahim found Fikriye established as the 'lady of the house' (Tuncak 1974) at Çankaya. She carried out her housekeeping duties with dignity and grace. Her attachment to Mustafa Kemal was obvious, and she commanded the respect of the people of Ankara. She was popular but her health was poor."
V. D. Volkan & N. Itzkowitz, *Immortal Atatürk*, Chicago University Press, 1986, p. 182.

167) İnönü Savaşı'nı, Kurtuluş Mücadelesi içinde, Çerkez Ethem'in tasfiyesini "Yeşil Ordu" tarihinde ve Mustafa Suphi ve arkadaşlarının boğulmasını da "sol" tarihte okuyorduk; yine ayrı tarihlerde ve birbirinden bağlantısız sanıyorduk. *Tezler*'de aynı tarihte ve neden-sonuç ilişkileri içinde gördük.

nemdir. Mülkiyet biriktirerek değil, eylem geliştirerek, söz sahibi oldular; sözleri ve sahiplikleri vardı. Sözleri olanlara ve bu anlamda, dokunulmazlık kazananlara, "ayan" veya senatör diyebiliriz ve böyle diyebilmek için, senatoya ihtiyaç duymuyoruz. 1925/1926 tarihinde kırıldılar ve bir senato'nun lağvedildiğini görebiliyoruz.

Bundan sonra bir kuruluş var ve bu konstrüksiyon, söz'süzlerin işi'dir. Sözü olmayanlar kurdular. Kadro'ların, Kadro'nun ve sözün izne bağlandığı bir atölyeden geçtik.

Procopius'un *Gizli Tarihi*'nde ayrıca değindiği "Nika İsyanı" ile bir benzerlik kurabilir miyiz; iki tespiti tekrarlamak verimlidir. Bir, Justinyen bir başlangıç olamadı ve bir son oldu. İki, Roma'dan kalma bütün kurumları yıkıyordu ve Procopius'a bakacak olursak, Büyük Justinyen, aslında, büyükleri küçültüyordu. Bu, sığınak ve kimlik bırakmadığı anlamındadır.

Devamla ve diğer yandan, sadece "25/26" değil, "30/31" arkadan gelmektedir. 1929 Dünya İktisat Buhranı'nın etkilerini, herhalde 1930 yılında duymaya başladık. "30/31" adını vereceğimiz bu anlık döneme, Kürtlerin Ağrı İsyanı, Fethi Okyar'ın Serbest Fırka'sı ve İzmir'e yakın Menemen'de Kubilay'in katli sığıyordu; yeniden ve çok sayıda idamlar yine bu anlık periyod'dadır. Demek ki çok sayıda darağacı kurulmuştu; bunlar, daha çok, geride kalanları küçültüyorlar.

İdamlar ve zindanlar, iradeleri esir almak ve hayal gücünü kurutmak için varlar.

Bu zamanlarda, en fazla yaratıcılık'tan yoksun bir inşaat planlaması ve icrası ile karşılaşabiliyoruz. "Demir ağlar" yerindedir.

Öyleyse, "30/31" sonrasında iki kişilik'in forme olmaya başladığını ve iki siyasal kimliğin oluşmaya başladığını düşünmek durumundayız. Bunlar, Celal ve İsmet'tirler İsmet, kontrolü eline alıyordu, kendisini de kontrol edebiliyordu; Fethi, İsmet'e karşı denge faktörü oluyordu. *Tezler*'de, "efendi", ancak, yeteneksiz olarak tarif ediyordum; yetmediği için, denge rolünü Celal üstlenmiştir. Alyans İsraelit'ten yetişme Celal, fırsatçıdır ve uzun zaman, İsmet'e fren olmuştur. Bu dönemde, Büyük Kurtarıcı'nın kuşatılmışlık kaygılarının yeniden canlandığını postüle edebiliriz. İsmet'e dayanmaktadır ve İsmet Paşa, hiç kimseye rakip olma cesaretini bile tanımadan, Cumhurbaşkanı çıkmıştır; daha önceden kontrol noktalarını eline geçirmiş olduğundan kuşku duyamayız.

İlaveten, tekrar "25/26" pratiğine dönüldüğünde, Darwinist düzlemde, gerekli ve geçerli nedenlerinin olduğundan hiç kuşku duyamayız. Tek mezarlı panteon, Kurtuluş'un çok kahramanlı olmasıyla çelişmektedir. Daha da önemlisi, kahramanlar dünyasında ay tutulmasını, zorunlu kılmaktadır. Gerçeklik dünyasında ise, ay tutulması varsa, göz kamaştıran yüksek ışık da olmak zorundadır.

Birincisi, Mustafa Kemal'in, kendisinin önplanda olmadığını değerlendirecek bir gerçekçiliğe sahip olduğunu tartışmasız kabul etmek durumundayız. Her görevde, pozisyonundan hoşnut olmayan ve emirlere itiraz eden davranışını bu gerçekliğe bağlamak isabetli ve verimlidir. Gelibolu, bunun çok aşikar tablosunu sağlıyor; sıklıkla verilen emirlere karşı çıktığını ve verilmeyen emirleri icra etmeye çalıştığını biliyoruz.

İkincisi, kim ne derse desin, Kazım'ın çok daha kararlı ve dirayetli olduğundan kuşku duymamak zorundayız; adeta bir ekip kuruyordu. 11 Nisan 1919 tarihli, Kazım Paşa'dan Kemal Paşa'ya tevcih edilen sözler ve davet[168] de bu çerçevededir.

"Behemehal Anadolu'ya ordu başına geliniz. Hem de doğuya, milletin kurtuluş anahtarı doğudadır. Orada her şey mümkündür. Ordu da kuvvetlidir, halk da beraber gider. Ben kat'i kararımı verdim. Planım basittir. Milli bir hükümet teşkili ve Doğu vilayetlerini istilaya hazırlanan Ermenistan'ı, bize güzel bir sulh rehinesi olarak elde tutmak, sonra hadiselere göre batıya dönmektir."

Kazım Karabekir, Mustafa Kemal'in bu net çağrıya net cevap vermediğini not etmektedir, "biraz düşündü" diyor ve "iyi olayım size mülaki olmaya çalışırım" dediğini kaydediyor; Kazım, bunu, yine de vaat saymaktadır. Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıkınca sevinmekle birlikte "gelenler içinde ümit ettiğim daha birçok arkadaşlar yoktu" yollu eklemektedir. Bir takım kurma çabası içinde görünüyor ve Kazım Paşa'nın, bir süre, Erzurum'dan, Ankara'daki Kemal Paşa'yı, yönlendirdiği izlenimi var; makine başı yazışmalar, Kemal Paşa'nın önemli her adımda Kazım'ın görüşünü aldığını ortaya koymaktadır. Bunlara ve diğer işaretlere bakarak, Kazım'ın, önceki Komutan Yakup Şevki'nin, Mustafa Kemal Paşa'yı geçici saydıklarını postüle etmek isabetli ve verimlidir; artık bu tarihi açmanın zamanıdır. Buna karşı ancak, Fevzi misali;

168) Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, İstanbul, 1959-1991, s. 55.

KAZIM KARABEKİR

İSTİKLAL HARBİMİZDE

ENVER PAŞA VE

İTTİHAT TERAKKİ

ERKÂNI

Kurtuluş Mücadelesini durdurmak isteyen Harbiye Nazırı idi ve İsmet Bey türünden bir kez Ankara'ya gelmiş ve dönmüştü, ikincinde kalabildi, geç kalanlardan bir takım kurulabilirdi ki yapılmış olduğunu biliyoruz. Fakat takım kurmak yetmemektedir, eksiklilerden kurulan takım, hep güven eksiklidir.

Kemal Paşa, bunu değerlendirecek adam'dır.

Alemdar Mustafa, Mithat Paşa, Mahmut Şevket Paşa, sultan hal ettiler ve şu veya bu yolla, öldürüldüler. Bilimsel yasalar, doğada ve toplumda vardırlar; icat edilmiyor, fakat, keşfediliyorlar. Bu yasanın *Tezler*'de deşifre edilmesi, Mustafa Kemal'in hissetmediği anlamına gelmemektedir. Üstelik bu yasanın ampirik zenginliğine, Sultan Hamit'i tahtan indiren troykanın, Talat, Cemal ve Enver'in de, ölümle tasfiye edilmelerini de eklemiş olması mümkündür. Enver ve Cemal'in göçürülmelerinde, Ankara'nın bir dahli var mı; işine yaradığı kesindir.

Mustafa Kemal, Samsun'a çıkmadan önce Sultan Vahdettin ile konuşmasında, amacının tahtı kurtarmak olduğunu dile getirmiş olduğundan kuşku duyamayız. Nitekim, Anadolu'daki açıklamaların çoğunda Halife'yi kurtarmak esastır ve çıkartılan yasalarda da "Osmanlı Devleti" vardı. Fakat çok kısa zaman içinde ve iki adımda, sultan ve halife halledilmişti; Mustafa Kemal Paşa ne yaptığını ve muhtemel sonuçlarını bilen bir lider idi.

Tarafsız yazıyorum. Gizli Tarih'i açığa çıkarıyorum. Yazmakta olduğum, bir Gizli Tarih idi. Artık açık sayabiliriz.

Hayal veya gerçek, senaryo ya da ihanet, "İzmir Suikasti", ben tümüyle senaryo olmadığını ve ancak daha rüşeym halinde iken öldürülebileceğini savunuyorum, bir güven çemberi yaratmanın aracı olarak işe yaradı. Ölenler gittiler ve kalan sağlar terörize oldular.[169] Benzerini, Procopius'un *Bizans'ın Gizli Tarihi*'nde de görüyoruz, Nika İsyanı'dan sonra "oryantal despotizm" sahneye çıkıyordu. Bazen "depote eclairé" de deniliyor, köktenci bir tasfiye sayabiliriz. Montesquieu, despotizmi kodifiye ederken, bir meyve koparmak isteyenleri,

---

169) Ali Fuat Paşa, Ankara'yı tutan Onbeşinci Kolordu Komutanı idi, Mustafa Kemal'in sınıf arkadaşı ve sınıf birincisidir, İsmail Fazıl Paşa'nın oğlu, Hareket Ordusu Kurmay Başkanı Hüsnü Paşa'nın akrabasıdır; Nâzım Hikmet'in ve Mehmet Ali Aybar'ın kuzeni idi. İzmir Suikasti çerçevesinde idamla yargılandıktan ve hapis yattıktan sonraki haline, anılan tanıktır.
"Bir gece Ankara Palas Oteli'nde verilen kostümlü bir balo münasebetiyle otele gelen Atatürk, Refet Paşa ile görüşmek için, tavassutumu lüzum görmüş, beni evimden acele otele çağırtmıştı."
"Atatürk, bana, Refet Paşa'yı göstererek 'Onun masasına gidiniz ve kendisine tarafımdan şampanya ısmarlayınız ve ikiniz de kadehinizi kaldırarak beni içmeye davet ediniz, ondan sonra ben ikinizi masama davet edeceğim' (dedi). Gazi'nin arzusunu yerine getirdim."
General Ali Fuat Cebesoy, *Siyasi Hatıralar*, II. Kısım, İstanbul, 1957, s. 243.

"veulent avoir un fruit, ils coupent l'arbre au pied et cueillent le fruit" yollu tarif ettikten sonra, "voila le gouvernement despotique" sözleriyle tarifini veriyordu, *Kanunların Ruhu*'nda yer almaktadır. Nerede kaleler yıkılıyorsa, oryantal ya da "aydınlanmış", despotik olan filiz vermektedir, kurumların ve kuralların tasfiyesi demektir. İzmir Suikasti'ne kadar Kurtuluş kahramanları birer "kurum" idiler; "kale" de diyebiliriz, yaşamlarını sürdürenler oldu, ancak artık birer kurum olmaktan çıktılar. Artık terörize haldeler.

Bu kadar mı, idam edilenlerin bir bölümü yakınıydı ve bir bölümü ise çok yakındır. Albay Arif, "Ayıcı Arif" de derler, belki de ev halkından daha yakındı, görenler hep Mustafa Kemal ile kol kola hatırlıyorlar; hiç beklemiyordu, en son ana kadar en yakın arkadaşının bir şakası sayıyordu, çok neşeliydi, asıldı. Bunun ve bunların Büyük Kurtarıcı'yı çok yalnızlaştırmış olması mümkündür; Eisenstein'ın "Korkunç İvan" filmi önümüzdedir. Yakınlarını ölüme yollamak; sevgi fakültelerini söndürdüğünü düşünebilir miyiz, bundan sonra yalnızca çocukları sevebildiğini biliyoruz.

Yalnızca çocuk sevmek, ama, sevebilmek olmamalıdır; sınırlandırılmış sevgi'yi, sevebilmek saymak zordur. Daha da önemlisi, yirmili yıllarda bunun pek de hoş sayılmadığının işaretleri var;[170] kutsallaştırılması, daha sonraki yıllarda oluyordu. Fakat yine de Afet'in kolay kolay kabul edilmediğini biliyoruz.

Bu açıdan bakıldığında, Mustafa Kemal'in Zübeyde Ana'yı sevmemesini önemsememek durumdayız.[171] İstihbaratçı Armstrong, yalnızca "he never loved Zubaide" demekle kalmıyor ve bir de "he was never sentimental or romantic" diye ekliyordu. Zübeyde Ana'yı sevmemek daha sonraki yıllarda konmuş bir teşhis olsa da, duygulu ve romantik olmama çizgisi, çocukluk yıllarına kadar gitmektedir. Bizi aksine inandırabilecek kaynak, anlatım ve rivayetlerden yoksun haldeyiz. Halbuki aksine inanmaya ihtiyacımız var.

Bunları, birinci elden bilgiler sayamayız; toplanmıştır ve gerçekten daha çok, psikolojik nitelikli kabul etmek zorundayız. Öte yandan, Mustafa Kemal'in kişiliği üzerine çalışmaların çok sınırlı ve bunların da istihbaratçılar ta-

170) Cahit Uçuk'un anlatımı bu bölüme ektir.
171) İstihbaratçı Armstrong da, "he never loved Zubaide" yollu yazıyordu. Always un popular with his friends, ekliyordu.
"Zubaide, ignorant, domineering, peasant stock, raging temper."
"He was a silent, reserved boy, weak and bony, with pale blue eyes and sandy hair."
"(in village) She had lost all conrol of him; he would not listen to her."
"When she stormed at him he stormed bach at her."
H. C. Armstrong, *Grey Wolf*, London, 1932, pp. 18-20.

rafından yazılmış olmasını bir talihsizlik telakki etmemizde isabetlidir.[172] Bu, yakınlarının hiç anlatımı olmamasından kaynaklanıyor, büyük eksiklik olduğunu tekrarlamaktan geri kalmıyorum.

Bütün bunlara karşın, istihbaratçı-psikiyatr Doktor Volkan'ın, Abdürrahim ile konuşabilmiş olması çok verimli olmuştur, teşekkür borçluyuz. Abdürrahim'in anlatımı, "aile içinden" birisi tarafından yapılmış tek tanıklık değerindedir. Mustafa Kemal, çocuk Abdürrahim'i Zübeyde Ana'ya getirip, "emanet" olarak vermişti ve Zübeyde Ana da, Abdürrahim'in sözüyle bir "baston" misali, İngilizce "walking stick", yanından ayırmıyor; her ikisi de Abdürrahim'e "oğlum" diyorlar, Zübeyde Ana, sevgi duymaktadır. İlaveten, Abdürrahim'in Doktor Volkan'a anlatımından, Zübeyde Ana açısından Mustafa Kemal'e bir sevgi eksikliği göremiyoruz; önce "Mustafam" diyordu ve sonra "Paşam" hitabına geçmişti, başkasını düşünemeyiz.

İkinci evliliğini, Mustafa Kemal'in hoş karşılamamasını ise anlayabiliyoruz; düşük gelirli bir aileden, fakat hırslı bir çocuk için normal bir davranış sayılabilir. Ancak Abdürrahim, güçlü ve dominant Zübeyde Ana'nın kocasını Mustafa Kemal'e tabi hale getirdiğini de haber veriyor ki, bundan sonra Büyük Kurtarıcı'nın bir sorunu kalmadığını öğreniyoruz. Mustafa Kemal'in Zübeyde Ana'ya sevgisizliği net olmakla birlikte tersini bulamıyoruz.

Abdürrahim'in, Zübeyde Ana'nın bastonu olmaktan öte bir tanıklığı olduğu kesin görünmektedir; Paşa'yı, Samsun yolculuğunda rıhtımda yolcu edenler arasında Abdürrahim çocuk da vardı, Zübeyde Hanım heyecanından evde kalmıştı, Oğul Rahim, el sallayanları doğru sayabiliyordu. Ankara'ya ilk gelenler arasındadır, Fikriye'yi, Çankaya'da "evin hanımı" olarak hatırlıyor, Zübeyde Ana misali Fikriye'yi sevdiğini anlıyoruz. Zübeyde Ana ile birlikte İzmir'e gidiyor, Latife ile nikahta da var. İslam dini usullerine ve Abdürrahim'in anlatımına göre bu sade nikahta Kadı Efendi, Latife'ye, "İzmir'i fethedeni fethettiniz" diyordu. Belleğinin kuvvetli olduğuna bizi inandıran, Abdürrahim, resmi tarih'teki rivayetlerin bir bölümünü ise hatırlamamaktadır;[173]

172) "The fiercely manly Mustafa Kemal was no exception, having small, almost dainty hands and feet and a voice that had a suggestion of feminity."
"He was intensely interested in his personal appearence, taking great pains with it as his mot her had done during his childhood."
V. D. Volkan & N. Itzkowitz, *The Immortal Atatürk – A Pschobiography*, University of Chicago Press, 1986, p. 152.

173) "Abdürrahim (Tuncak), Zübeyde's foster child, who was living in that house in Beşiktaş, was eight years old at the time of the search. In his interview with Dr. Volkan he was unable to re call those two incidents. especially, but he did remember well the general atmosphere of fear

hatırlamadıkları, işgal kuvvetlerinin Mustafa Kemal'i, muhtemelen tutuklamak üzere, Beşiktaş'taki evde aramaları üzerinedir. Resmi tarih'e göre baskın olmuştu, Paşa, Zübeyde Ana ve Abdürrahim çocuk ile birlikte yaşıyordu; Abdürrrahim, işgal kuvvetlerinin baskınlarından habersiz olmakla birlikte, evde bir korku havasının olduğunu teyit etmektedir.

Doktor Volkan'ın Abdürrahim'den 1974 yılında derlediği bilgilerin değerli olduğundan kuşku duyamayız, ne yazık, Abdürrahim, ikinci görüşme kararını gerçekleştirememiştir.[174] Anlatımı herhangi bir tehlike içermemekle birlikte, Zübeyde Ana için, Mustafa Kemal'in eğitimini engelleyen bir anne imaj ve rivayetini desteklememektedir.

Halbuki böyle bir rivayete ihtiyaç var; çünkü Mustafa Kemal, okullarında hiç parlak bir öğrenci değildi ve Harbiye'de ise dereceye girenler arasında adı geçmemektedir. Harbiye'de derece çok önemlidir ve mezuniyet sonrasında, bir süre için, atamaları etkiliyordu. Ayrıca, seçkin bir heyet tarafından yazılarak *İslam Ansiklopedisi*'nde yayımlanan biyografisinde, Manastır Askeri İdadisi'nde iken, "Fransızcadan geri" olduğu kaydedilmektedir.[175] İyi yetişmemiş olması için bir günah keçisi arandığını ve Zübeyde Ana'nın seçildiğini düşünebiliyoruz.

Varsa bir "günah", yoksulluğunda aranmalıdır, Korgeneral G. Pasinler, Şemsi Efendi'ye hizmetçisiyle gidiyordu ve Selanikli avukat Eren, başka çocuklara "mentör" atandığını, sabah mentör'ü olduğu çocuğun evinde kahvaltı yaptıktan sonra alıp Şemsi Efendi'ye götürdüğünü söylüyordu, Mustafa Kemal için imkansızdır. Kaldı ki, Şemsi Efendi Mektebi, bugünkü anlamına sahip değildi, ama yine de, modern bir okul olarak kabul ediliyordu. Mustafa Kemal'in burada okumadığını kabul etmemiz daha doğrudur, kayıt olmuşsa da Ali Rıza Efendi'nin o sırada ölmesiyle hemen bırakmıştır.[176] Bundan sonra dayısının köyüne gittiğini öğreniyoruz, ancak dayısını ve varsa çocuklarını

---

that pervaded the house."
V. D. Volkan & Itzkowitz, ibid., p. 115.

174) Gizli polisin engellediğini düşünmekte hiçbir sakınca görmüyorum. Bu kitabın İngilizce baskısının da Türkiye'ye girişinin yasaklanmış olması ihtimal dahilindedir.

175) "İlk sıla zamanında Fransızcasını ilerletmek için çare aradı, iki üç ay gizlice Selanik'teki Frerler okulunun özel sınıfına devam ederek Fransızcasını kuvvetlendirdi"
İslam Ansiklopedisi, cilt I, s. 719.

176) Büyük Kurtarıcı'nın Şemsi Efendi'de okuduğu iddiasının da ilk kez Ahmet Emin Yalman tarafından yazılmış olması ihtimali var. Benim bulgularım bu yöndedir; bu da bize sabetayist Yalman'ın, sabetayizm için, keşiflerinin "tarih" sayıldığını düşündürüyor, daha ayrıntılı araştırmalar gereklidir.

bilmiyoruz. Burada ne kadar kaldığı konusunda da herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Buradan teyzesinin yanına ve okumaya geldiğini okuyoruz; teyzesini ve varsa çocuklarını da, gizli Türkiye Komünist Partisi drijanlarından Reşat Fuat hariç, bilmiyoruz.

Ali Rıza'dan ve akrabalarından hiç söz edilmiyor; bütün bunları bir araya getirirsek, Mustafa Kemal'in eğitiminin çok aksamış olduğunu anlıyoruz. Ne zaman başlıyor, kesiliyor ve bitiyor, bilemiyoruz; buradan da, Harbiye'de, sınıf arkadaşlarından daha yaşlı olduğunu düşünebiliyoruz. Öyleyse, doğum tarihi ciddi araştırmaları beklemektedir; bununla birlikte, bu çalışma çerçevesinde, bizi ilgilendirmiyor. Soru olarak önümüzdedir.

Demek ki, Zübeyde Ana'ya açık ya da kapalı olarak yakıştırılan, oğlunun ilerlemesini, isteyerek ya da tutucu dünya görüşü nedeniyle istemeyerek, engelleyen anne yaftası, gerçeklerle desteklenmemektedir. Zübeyde'nin, köylü damarlı ve köylü kültürlü ve baskın bir kişiliğe sahip olduğunu kabul etmemiz yerindedir; Mustafa Kemal ise, üst kültüre özenmekle birlikte, incelmiş bir yaşamın davranış kalıplarını hiçbir zaman kazanamamıştı. En son zamanına kadar, rakıyı beyaz leblebi ile içmek âdetini korumuştu, içki masasında, bir kısmı sınıf arkadaşı büyük paşaları, güreş tutmaya davet ediyor ve bundan da hoşlanıyordu. Büyük şair ya da komutanları, gecenin geç saatlerinde, çok nazik olsa da, çok zaman polis marifetiyle, Çankaya'daki masasına çağırabiliyordu; bunlar için bir açıklamaya ihtiyaç olmalıdır. Resmi tarih'te Zübeyde Ana, günah keçisidir; İngilizlerin "scape goat", günah keçisi dediklerine, Fransızlar, "Türk Kafası" diyorlar; bununla, çocukluğundan soyunmakta ve soyutlanmaktadır.

Enver, bir diğer günah keçisi olarak karşımıza çıkarılıyor; resmi tarih'e göre çocukluğunda ve eğitim aşamalarına Zübeyde Ana'nın yaptığını, daha net teşhis edebilmek için yarbaylıktan itibaren başlatabiliriz, askeri kariyerinde, Enver Paşa yapmaktadır, her aşamada bir "Enver Engeli" buluyoruz. Resmi tarih'te Zübeyde Ana, ceberrut ve buna mukabil Enver Paşa, kıskançtır; *Tezler*'de, "Kıskanç Enver" imajının gerçekdışı olduğunu göstermiş bulunuyorum.

Kurtuluş Savaşı öncesi kariyerinin çok ışıklı olmadığına bir işaret de Halide Edip'te var. Halide Hanım'ın, Kurtuluş Mücadelesi'ne, deyiş uygunsa, "gözü kara" gittiğini hep biliyoruz. Yola çıkarken yapmış olduğu bir tespiti var ki, buraya almak istiyorum. Şu şekildedir; "Benim ve herkesin Mustafa Kemal Paşa hakkındaki fikrimiz bu devrede şöyle ifade edilebilir: Çanakka-

le'de Anafartalar Kahramanı, padişahın yaveri ve olağanüstü bir zeka ve ihtirası olan bir insan diye tanınıyordu."[177] Bunu, çok sonra yayımlanmakla birlikte, 1919 ve hatta 1918 sonlarına ait bir tesbit olarak kabul ediyorum.

Çok ilginç değil mi, ne Hareket Ordusu kurmay başkanlığı, "Hürriyet" Partisi ve ne de bir başkası var. Vahdettin'in yaveri, zeki ve ihtiraslı bir asker olarak biliniyor ki, hiç tartışmasız doğrudur. Halide Hanım, bir de "Çanakkale'de Anafartalar Kahramanı" diyor, bu da "Çanakkale Kahramanı" olmaktan çok uzaktır.

Bizans'ın Gizli Tarihi veya *Moğolların Gizli Tarihi*, bugün yazılırken belli bir zorluk bulunuyor; "gizli" olan artık, önemli ölçüde, resmi olmuş durumdadır. Procopius'un *Gizli Tarih*'te çizdiği Theodora artık çok resmi'dir ve resmi tarihlerin, bu alandaki, tek kaynağı, nerede ise sadece Procopius olmuştu. *Moğolların Gizli Tarihi* de, önce Reşidettin ve daha sonra diğer kanallarla açığa çıkmıştı; bu, "gizli" olanı ortaya çıkarmada önemli bir güçlüktür. Burada ise güçlüğü tersinde görüyoruz; resmi tarih'in tümüyle dominant olması bir yana, bilimsel tarih her türlü ipuçları ve kaynaklarından yoksun durumdadır.

Burada, benim konstrüksiyonumda, kurgu ve daha da açıkçası "teori" başlangıç'tır. Teori'den kaynaklara ve diğer bir söyleyişle, kanıtlara yol alıyorum. Bir teori olduğu için, Halide Hanım'ın sayımındaki eksiklikleri teşhis ile ortaya çıkarabiliyorum.

Tezler'de, Çanakkale Savaşı üzerinde çok durdum, tekrarlamak için hiçbir neden görmüyorum. Bir kez, 259 gün sürmüştü ve yabancı kaynaklara göre, yaralı ve ölü birlikte, Türkiye'nin zayiatı, 251 bin olmuştur. Bu yaklaşık günde bin kayıp demektir ve bunun yarısını, günde beş yüz ölü sayabiliriz; günde beş yüz ölü verilen bir küçük alan savaşında, "kahraman" bulmak çok zordur. Çünkü, herkes kahramandır, bu herkese, "düşman" taraf da dahildir; herkesin, Anzaklar dahil, kahraman oldukları bir savaşta, bir kahraman ayırmak, askerlikle bağdaşmamaktadır. Bütün kahramanlar için bir kahraman seçilmişti ve Osmanlı Sultanı'na, "Gazi" denmişti; Gazi Mehmet Han'ı biliyoruz.

Sevinç, korkunun zıttı'dır, Larcher, 1926 yılında yayımlanan çalışmasında, İstanbul'da, diplomat ve bürokratların, Asya'ya kaçmak için hazırlık yaptıklarını tespit ediyordu. Savunma, kurtuluş sayılmıştı ve yine Larcher'ye göre, o tarihte, "zafer" yalnızca, Cevat Paşa'ya atfediliyordu. Aslını yayımlamayı uygun buluyorum.

---

177) Halide Edip Adıvar, *Türkün Ateşle İmtihanı*, İstanbul, 1949, s. 21.

Katkı 21

ÇANAKKALE'DE EL GHAZI

Aussi la panique avait-ell régné dans la capitale turque le 18 Mars. Diplomates et fonctionnaires civils s'attendaient d'heure en heure a fuir en Asie sous les obus des 'men of war' redoutés.

* * *

Enver took a firm line from the outset; he announced flatly that the Allies were already defeated, and to celebrate the event there was a ceremony at St. Sophia at which the Sultan was invested with the title of El Ghazi, the Conqueror, the driver of the Allies into the sea. Flags were hung out in all the principal streets and public squares.

The Gallipoli landing had knitted the Young Turks together and made them stronger than ever.

* * *

Plusieurs dépots de munitions et des casemements avait été icendiés, ainsi qu'une partie de Tchanak Kalé et Kilid Bahr. C'étaient la, des dégats peu importants en regard de la victoire dont les Turcs accordaient tout le mérite a Djevad Pacha.

M. Larcher, *La Guerre Turque Dans la Geurre Mondiale*, Paris, 1926, pp. 210 & 209.
Alan Moorehead, *Gallipoli*, N. Y., 1965, p. 168-171.

Bu bir siper savaşıdır. Bu siperlerden birinin fotoğrafına bakmak, buradaki "insanüstü insanları" görebilmek için yeterli olabiliyor; başkaları yazdılar ve ben *Tezler*'de aktarmıştım, taraflar yemek vakti duruyorlar, siperler nerede ise sırt sırtaydı, birbirine çorba veriyorlar, sonra birbirini öldürmeye başlıyorlardı. İnsanlık epopesi diyebiliyoruz.

Siper savaşlarında kahramanlık yoktur ya da çok yaygındır. Ölüm kadar çoktu ve çok ise artık "kahraman" diyemiyoruz. Çanakkale, çok taraflı bir mucize idi, "mucize" ise, kahramanı olmayana ve dolayısıyla açıklanamayana diyoruz.

Unutulmaması gereken başka bir nokta var; çöken toplumlarda kahramanlık ve madalya çok ucuzlamaktadır. Şişiriliyor ve buna enflasyon adı veriyoruz.[178] Osmanlı'nın son zamanı da çöküş dönemidir ve nerede ise herkes kahraman idi. Enver'in "Kahraman-ı Hürriyet" olduğunu biliyoruz, Fahrettin Paşa, "Medine Kahramanı" idi ve Mustafa Kemal'i, İstanbul rıhtımından yolcu eden Rauf, "Hamidiye Kahramanı" olarak biliniyordu.[179] Peki neden, Osmanlı'nın son zamanlarında bu söze, "kahraman" ne söyleyenler ve ne de söylenenler, pek değer vermiyorlardı; nedeni, bu nedenle sorulmamaktadır.

Büyük Kurtarıcı'nın büyük gerçekçi olduğu mutlaktır; Gelibolu'da, Komutanı Esat Paşa, arada bir pek çok subaya olduğu üzere, nişan gönderiyordu, nişan almıştı, bunu biliyoruz. Fakat önce "Anafartalar" ve daha sonra Gelibolu ve en sonra da "Çanakkale" kahramanlığı tevcihi çok sonralarda olmuştu. Gerçekçi Mustafa Kemal'in, önceleri şaşırdığı ve yadırgadığını tespit edebiliyoruz.

---

178) Bu günlerde de bir çöküş, bir decadence halinde olduğumuzu ödül ve madalya enflasyonundan çıkarabiliyoruz. Rotarian dernekleri, Lions kulüpleri, ödül fabrikasına dönüştüler; basında oligarklar, kendi açtıkları liselerin edebiyat kollarının verdiği madalyalara doyamıyorlar. Medyakratların, kendilerine verilen şilt ya da madalyalar için özel depolar tuttukları bile rivayet ediliyor; buna decadence sendromu diyoruz. Çökme ve köksüzleşmedir. Aynı şekilde, "sultan", diva, "süper", dev veya "devrim" sıfatlarının enflasyonu da, bir çöküş sendromu'dur; Osmanlı'nın son zamanlarında, bunların yerine, "sosyolog" ya da "filozof" sıfatlarını istimal ve daha doğrusu su-i istimal ediyorduk.

179) İlk başbakanlardan Rauf Orbay'ın neden "Hamidiye Kahramanı" olduğu ise hiç merak edilmemiştir; Bahriyeliydi ve Hamidiye'yi savaşa sokmadan rıhtıma çekebilmişti, kahramanlığı buradan kaynaklanıyordu. Hamidiye Kahramanı Rauf Bey, Mondros Mütarekesi'ni imzalayan heyetin başında idi.
İbrani asıllıların yattıkları Bülbülderesi'ndeki mezar taşından öğrendiğmize göre Hasan Tahsin de bir "Hürriyet Kahramanı" idi. Şunu okuyoruz:
"İzmirde İlgalci düşmana ilk kurşunu atan
Hürriyet Kahramanı mukaddes şehit
Gazeteci Osman Nevres
(Hasan Tahsin)
A. Almaz, *Tarihin Esrarengiz Bir Sahifesi*, İstanbul, 2002, s. 205.

Analitik olmakta her zaman yarar var; Çanakkale Savaşı, birbirinden tümüyle ayrı, iki sektörden ibarettir. Birisi, düşman donanmasının Çanakkale Boğazı'ndan geçişi ve engellenmesi ile ilgilidir; ilkokul öğrencilerinin sevdikleri, "Çanakkale geçilmez" oyunu buna dayanıyor ve her yılın Mart ayında, bir tür bayram olarak kutlanan da budur. Burada Mustafa Kemal Bey, hiç olmamıştır; bu bir deniz savunmasıydı, Boğaz'a mayın döşemek ve sırtlardan top atışı yapmaktır. Denizci ve topçu işi olup, Mustafa Kemal, karacı ve piyadedir ve bu tarihte Çanakkale ile hiçbir görevlendirmesi yoktu; Komutan Cevat Paşa olup kurmay başkanı Albay Selahattin Adil, daha sonra paşa, idi.[180] Demek ki, her yıl kutlanan Çanakkale Zaferi ile Büyük Kurtarıcı arasında irtibat imkansızdır; "analitik" sözüyle bunu anlatmış oluyorum.

---

180) "Çanakkale'ye gittiğimizde komutan, generallikten albaylığa indirilmiş Cevat Bey, Çobanlı, kurmay başkanı Yarbay Selahattin Adil, bizi nezaketle karşıladılar. Belli etmediler ama ne de olsa üzülmüşlerdi. Çünkü bağımlı oluyorlardı."
Fahrettin Altay, *On Yıl Savaş ve Sonrası*, İstanbul, 1970, s. 83.
Birinci Dünya Savaşı başlayınca bütün rütbeler bir derece indirilmişti, Cevat Paşa, tekrar albay olmuştu. Rütbeleri sonra tekrar aldılar, ancak o sırada, Enver'in arkadaşı Selahattin, Cevat'ın bağımsız komutanlığını sağlamıştı.

Katkı 22

BATARYALAR VE 18 MART ZAFERİ

"1914'te harbin patlak vermesi üzerine General Adil, albay rütbesiyle, Gelibolu bölgesindeki bütün Türk bataryalarının kumandanlığına getirilmiştir. Çanakkale Boğazı'nın iki yakasında mevzilenen bataryaları İngiliz Filosu'nun Boğazlara tevcih ettiği ve İstanbul'un işgaline müncer olabilecek ve harbin seyrini tamamiyle değiştirebilecek olan 18 Mart 1915 taarruzunun püskürtülmesinde önemli bir rol oynamıştır."

* * *

"General Adil, İngiliz ve Fransız Kuvvetleri Karadeniz'e geçip Alman ordusu karşısında yalnız kalan Ruslara yardım etmek üzere boğazı zorladıkları zaman onların karşısında bulunuyordu. 18 Mart 1915'te, üçü kruvazör olmak üzere 15 İngiliz ve Fransız harp gemisi Marmara Denizi'ne ve Çanakkale'den geçmeye teşebbüs etmişti. Türk sahil bataryaları birçok gemi batırdılar ve İngiliz-Fransız kuvvetlerini çekilmeye mecbur ettiler. Böylece savaş, kara muharebelerine dönüştü."

* * *

Arıburnu Cephesi'ndeki kuvvetler ise Kuzey Grubu adıyla Üçüncü Kolordu Kumandanı, Esat Paşa'nın emrinde bırakılmıştı.

* * *

Pek iyi eğitim görmüş İkinci Tümen'in, Komutanı Hasan Askeri Bey, İstanbul'dan gelmesi üzerine saldırı fikri tekrar canlanmış ve 19 Mayıs sabahı genel bir saldırı yapılması için ordu tarafından Kuzey Grubu'na emir verilmişti.

* * *

Halbuki ne bir sırtın en yüksek hattının düşman eline geçmesi ne de bir yan siperin kaybedilmesinin, Çanakkale Savaşı gibi yakın siper savaşlarında önemli bir etkisi olmadığı görülmüş (tür).

* * *

Mustafa Kemal Bey 10 Ağustos akşamından itibaren Kuzey Grubu sağ yanına kadar geliştirilen Anafartalar Cephesi'nin emir ve komutasını üstlenmiş bulunuyordu.

* * *

Düşmanın Çanakkale Cepheleri'nde yaptığı son büyük saldırı da bu suretle 21 Ağustos 1915'te yaptığımız savunma muharebesi ile kendilerine pek ağır kayıplara mâl olarak geri atılmış ve başarı ümitlerini tamamen kırmış bulunuyordu..

* * *

Bu savaşta şehit ve yaralı olarak uğradığımız kayıplar 300 bine yakındır.

* * *

Çanakkale Savaşları (için) ayrım yapılmaksızın bütün yabancı ülkelerde olduğu gibi, en seçkin bir yerde, her zaman önünde saygı ile eğileceğimiz bir Meçhul Asker milli anıtı ihmal edilmiş ve onlara teşekkür borcumuz unutulup gitmiştir.

İlki, 2 Mart 1961 tarihli *The Times* ve ikincisi 28 Şubat 1961 tarihli *The Baltimore Sun*'da yayımlanmıştı.
Selahattin Adil Paşa'nın Hatıraları, İstanbul, 1982, s. 9-11 ve s. 245-270.
Selahattin Adil Paşa, 1882 doğumlu, Harbiye'de Enver'in sınıf arkadaşı idi, 1902 yılında Şam'a atandı. Parlak bir subaydı, Cumhuriyet'te, kısa zamanda emekli edildi, ancak, kendisine ithalat imtiyazları verildi. Çok zengin oldu; anılarını, yeni zenginlerin çıktığı bir zamanda nisbi olarak fakirleşince ve çok geç yayımlama basiretini gösterdi.
Cevat Paşa ise susmayı tercih etti ve bu savunma destanının tahrif edilmesine göz yumdu, böylece uzun süre orduda kaldı. *Tezler*'de daha ayrıntılı yazdığımı hatırlıyorum.

GÜNDEM 8/8/04 **Hürriyet**

Şehitlerin kemikleri sızlayacak

Gelibolu'da hurafeli turizm

Yetki belgesiz bazı rehberlerle, imamlar Gelibolu Tarihi Milli Parkı'nda ziyaretçilere hurafelerle dolu hikayeler anlatıyor. Bu kişiler, Atatürk ve Mehmetçiğin adını anmadan savaşı evliyaların kazandığını söylüyor.

ÇANAKKALE'deki Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nda bazı sözde rehberlerin ziyaretçilere bilgi verirken Çanakkale Zaferi'ni hurafelere bağlaması tepkilere neden oldu. Gelişmeler üzerine Vali Süleyman Kamçı, Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne yetki belgesiz rehberlerin bölgede çalıştırılmaması, denetimin sıklaştırılması için talimat verdi. Kültür Bakanlığı'ndan belgesi olmayan kaçak rehberlerle, grupların düzenlediği gezilerde kılavuzluk görevi üstlenen bazı imamların, emekli öğretmenlerin, Gelibolu Yarımadası'nı ziyarete gelenlere Çanakkale Savaşları'nın geçtiği mekânları gezdirirken, yanıltıcı bilgiler verdiği, hatta bazılarının Atatürk ve Mehmetçik'in adını anmadan, Çanakkale Zaferi'nin evliyaların yardımıyla kazanıldığını anlattığı belirlendi.

Belgesel yapımcısı Tolga Örnek, gazeteci Yetkin İşçen, yapımcı Savaş Karakaş'ın da, 'Çanakkale'yi Anıtkabir e alternatif mekan göstermek için çalışıyorlar. Sözde rehberler savaşın şehitlerimizle değil evliyalarla kazanıldığını söylüyor. Gerçeklerin üstü örtülmeye çalışılıyor' açıklamaları, gözlerin bölgeye çevrilmesine yol açtı, sivil toplum örgütlerini harekete geçirdi. Atatürkçü Düşünce Derneği, Emekli Subay ve Astsubaylar Dernekleri, Turizm ve Tanıtma Derneği, Çanakkale Şehitlerini Tanıtma ve Araştırma Derneği ortak basın açıklaması yaptı.

NE İDÜĞÜ BELİRSİZ KİŞİLER

Turizm ve Tanıtma Derneği Başkanı Ahmet Kaşıçı, gerçeklerin örtülmeye çalışıldığını belirterek, şunları söyledi: 'Cumhuriyetimizin temelleri burada atılmış ve Mustafa Kemal, dehasını tüm dünyaya sergilemiştir. Burayı çok hassas duygularla ziyarete gelen vatandaşlarımıza iyi yetiştirilmiş, özel alan kılavuzları tarafından aktarılmalı. Ne idüğü belirsiz kişiler Anafartalar kahramanı Atatürk'ün adını bile anmadan tur düzenliyor. Müdahale edilmeli.'

YERLİ ve yabancı turistlere şehitlerin mekanını gezdiren sözde rehberlerin anlattıklarına bazı örnekler şöyle:

- Bir bulut gelip İngiliz Karaliyet Birliği askerlerini içine alıp götürdü.
- Sarıklı ve yeşil cüppeliler, Türk askerlerinin arkasında görünüp düşman askerlerini korkuttu.
- Sarıklı ve yeşil cüppeliler, düşmanın attığı top mermilerini elleriyle tutup geriye, düşman gemisine attı.
- Nusrat Mayın Gemisi'nin Çanakkale Boğazı'na döşediği mayınlar kutsal. Çanakkale Boğaz Komutanı Cevat Paşa, mayınları rüyasında gördükten sonra boğaza döşetti.
- Bir yaralı köpek cephede Türk askerlerine yol gösterdi ve askerlerimizi düşmandan kurtardı.
- Türk askerleri bir gecede hem Rus cephesinde, hem de Çanakkale cephesinde savaştı.

Hürriyet, 8 Ağustos 2004

Çanakkale'de 'hurafe' alarmı

Gelibolu turlarında, Çanakkale Zaferi'ni Atatürk'ü anmadan, hurafelere dayandırarak anlatan 'rehberler'e karşı denetim geliyor

Fotoğraflar: Garbis Özatay

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nı ziyaret edenlere anlatılanlar arasında, evliya hikayeleri, düşman askerlerini görünüşleriyle korkutan sarıklı cüppeliler var.

İngilizler'in "Offical History'de bahsedilen Nordfolk Kraliyet askerlerinin 60 rakımlı Kayacıkağılı Dere sırtındaki tepede bulut tarafından yutulduğu yer.

Parkta turistik eşya satan seyyar büfelerde bulunan broşürde İngiliz askerlerinin 60 rakımlı tepede bulut tarafından yutulduğu hurafesi de yer alıyor.

Önay Yılmaz

Çanakkale

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Park'ta bazı izinsiz rehberlerin burayı ziyarete gelenlere Çanakkale Zaferi'ni hurafelere dayandırarak bilgi aktarması Çanakkale Valiliği, jandarma ve sivil toplum örgütlerini harekete geçirdi.

Tepkilere neden olan bu gelişmeler üzerine Çanakkale Valisi Süleyman Kamçı, yetki belgesiz rehberlerin bölgede çalışmaması için talimat verirken, jandarma milli parkta denetim ve kontrollerini sıklaştırdı.

Kültür Bakanlığı'ndan belgeleri olmadıkları halde rehberlik yapan bazı imamların ve öğretmenlerin ziyaretçilere Çanakkale Savaşı'nın yaşandığı mekânlarda yalan yanlış bilgiler verdiği, bazılarının da Atatürk ve Mehmetçik adını anmadan, zaferin evliyalarla ve erenlerle kazanıldığını anlattıkları belirlendi.

'Gâvur' 'mort' oldu

Tarihi Milli Park'ta yapılan bu ziyaretlere biz de katıldık ve anlatılanlara tanık olduk. Gelibolu Yarımadası'nın güneyindeki dört ayrı abide ve şehitlikte bazı rehberler, Çanakkale Savaşı'nın Müslümanların Hıristiyanlara karşı yaptığı bir 'cihat' olduğunu söylüyordu. Rehber, "gâvur askeri" diye adlandırdığı yabancı askerlerin Müslüman askerler tarafından nasıl bozguna uğratıldığını, Fransız askerinin Morto Koyun'da nasıl "mort" olduklarını anlatıyordu.

Alçıtepe Köyü'nde "Çanakkale Galerisi" adı altında açılan derme çatma bir kulübeyi andıran müzede de, cephede ibadet eden asker maketleri sergileniyordu.

Belgeselciler uyarmıştı

Çanakkale Belgeselcileri Tolga Örnek, gazeteci Yetkin İşcan, yapımcı Savaş Karakaş daha önce Milliyet'te de yayımlanan haberde "Çanakkale'yi Anıtkabir'e alternatif mekân yapmaya çalışıyorlar" demişlerdi. Bu açıklamalar ve uyarılar sivil toplum örgütlerini harekete geçirdi. Atatürkçü Düşünce Derneği, Emekli Subay ve Astsubaylar Derneği, Turizm ve Tanıtma Derneği, Çanakkale Şehitlerini Tanıtma ve Araştırma Derneği

Milliyet, 8 Ağustos 2004

ne saygısızlık

ÖZEL FOTOĞRAF

Çanakkale belgeselcileri "İslamcılar, şehitliği Anıtkabir'e alternatif yapmaya çalışıyor" iddiasında.

Çanakkale Şehitliği'ni mesken tutan irticacı rehberler vatandaşı, savaşla ilgili akıl almaz hurafelerle kandırıyor

İşte rehberlerin bazı yalanları

■ Bir bulut gelip İngiliz Kraliyet Birliği askerlerini içine alıp götürdü.

■ Sarıklı ve cüppeliler, top mermilerini elleriyle tutup düşmana geri attı.

■ Askerlerimiz aynı gece hem Rus cephesinde hem de Çanakkale'de savaştı.

Jandarma denetimde

GELİBOLU Yarımadası Tarihi Milli Park'ta büyük bir rezalet yaşanıyor. Bu bölgede görev yapan bazı izinsiz rehberlerin, Çanakkale Savaşı'nı hurafelere dayanarak anlatması üzerine valilik, jandarma ve sivil toplum örgütleri harekete geçti. Jandarma milli parkta rehberlere yönelik denetimlerini artırdı.

ÖZEL HABER

Atatürk'ün adı yok

BURADAKİ turlardan birine biz de katıldık. Rehberler, "Çanakkale Savaşı Müslümanların, Hıristiyanlara karşı cihadıdır" diyorlar. Fransız askerinin Morto Koyu'nda nasıl "mort" olduğunu anlatıyorlar. Turizm Derneği Başkanı, "Atatürk'ün adını anmadan safsatalarla halkı kandırıyorlar" diye isyan ediyor. [18'de]

IRAK'TA Türk şoför Abdurrahman Top'u kaçıran teröristler, çalıştığı şirket 48 saat içinde ülkeden çekilmezse, başının kesileceği tehdidinde bulundu. Top'un firması, verilen süre dolmadan Irak'taki işlerini durdurduğunu bildirdi. [16'da]

Fransızlar çok güldü

FRANSIZ Le Figaro gazetesi, Erzurum Valisi Mustafa Malay'ın bir konserde halka "UFO'lar sanatçıları kaçırdı" diye şaka yapmasına geniş yer verdi. Gazete "Kentinin tanıtımı için şaka yapan Vali Malay harika bir turizm müsteşarı olur" diye yazdı. [15'de]

'Top mermilerini tutup geri attılar'

Bölgede sözde rehberlerce anlatılan, Belgeselci ve sivil toplum örgütlerinin de tanık olduğu hurafeler özetle şunlar:

■ İşte Mustafa Kemal'in kaçtığı savaş.

■ Böcekler ve kuşlar bile düşman askerlerine savaş açtı.

■ İngiliz askerlerini bir bulut içine alıp götürdü.

■ Sarıklı ve yeşil cüppeliler Türk askerlerinin arkasında görünüp düşman askerlerini korkuttu.

■ Sarıklı ve yeşil cüppeliler, düşmanın top mermilerini elleri ile tuttu düşman gemisine attı.

■ Nusret Mayın Gemisi'nin döşediği mayınlar, kutsal Çanakkale Boğaz Komutanı Cevat Paşa'nın mayınları rüyasında görmesinden sonra boğaza döşendi.

■ Bir yaralı köpek cephede Türk askerine yol gösterdi.

■ Türk askeri bir gecede hem Rus hem de Çanakkale cephesi'nde savaştı.

■ Evliyalar ve erenler savaşın kazanılmasında rol oynadı.

■ Gâvur askeri nah şuradan geldi. Mehmet Çavuş bir sarıldı gâvurun gırtlağına.

Milliyet, 8 Ağustos 2004

Osmanlı'nın son zamanlarında kahraman arayışı had safhaya ulaşmıştı, Ruşen Eşref, Mustafa Kemal Paşa ile ilk mülakatına gittiğinde, "bana Kanije müdafii Tiryaki Hasan Paşa ile Plevne arslanı Gazi Osman Paşa ile görüşmek mukadder olsaydı bugünkü muhareveden daha fazla mı heyecan duyacaktım" demek gereğini duyuyordu, "kahraman" peşindeydi, yaratmanın heyecanını duymuş olduğunu anlıyoruz. O sıralar, Hamidiye Kahramanı Rauf'u da katarsak hepsi savunmadır; sadece savunmadan kahramanlar çıkarabilen bir kavim olmuştuk.

Ruşen Eşref, Cumhuriyet döneminde Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri olmuştu, *Yeni Mecmua*'nın Çanakkale Savaşı özel sayısı için, Paşa'dan randevu almıştı; yazının başlığı, "Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat" idi; henüz "kahraman" sıfatı yoktur.[181] Bu mülakatta, o tarihte, Mustafa Kemal Paşa'nın hiçbir abartmaya ve falsifikasyona izin vermediğini görüyoruz; falsifikasyon, hem başkaları tarafından yapılmıştır ve hem de çok sonraki zamanlara denk düşmektedir.

181) R. Eşref, *Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat*, Şişli, 28 Mart 1918, *Yeni Mecmua* c. III, 1918.
M. Kaplan ve diğerleri, derleyenler, *Devrin Yazarlarının Kalemiyle Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal*, cilt I, Kültür Bakanlığı, İstanbul, 1980, s. 1-51.

Katkı 23

Mustafa Kemal Anlatımı

CEVAT PAŞA HAZRETLERİ

Mustafa Kemal Paşa, kendisinin Maydos mıntıkası kumandanlığı esnasında cereyan eden mühim vakaları şu suretle hülasa etti: Düşman bir defa Seddülbahir'e ve Kumkale'ye asker çıkartmak teşebbüsünde bulunuyor. O zaman, hep ağızlarda işitip okuduğumuz bir Mehmet Çavuş çıkıyor, toprağımıza ayak basan düşmanı tekrar denize atıyor.

– Düşman bu karaya asker ihraç etmek teşebbüsünü neden denedi?

– Bu hareket bir keşif olarak kabul edilebilir. Bir de malum olan 5 Mart[1] vardır.

– Bizi asıl alakadar eden de odur, Paşa Hazretleri.

– Fakat bu tamamen bahri bir harekettir. Sahil müdafası Cevat Paşa Hazretleri'nin taht-ı emrinde bulunuyordu. Benim bu hareketle alakam dolayısıyladır. Yalnız 5 Mart gününün sabahı Cevat Paşa Hazretleri ..... bulunan karargahıma gelmişti. Kendisine Seddülbahir sahil mıntıkasındaki tertibatı göstermek üzere biraz Kirte'ye gittik. Oraya vardığımız zaman, düşman donanmasının Kirte ve Alçıtepe istikametlerinde açtığı ateşin altında kaldık.

– O vakit ne yaptınız efendim?

– Bunun üzerine bendeniz..

– Estağfurullah..

– Mezkur mıntıkanın muhafazasına memur alay kumandanına icabeden talimat-ı şifahiyemi verdim. Ve Cevat Paşa ile birlikte, vazife başında bulunabilmek için ..... döndük. Düşmanın mağlubiyetiyle neticelenen bu 5 Mart muharebe-i bahriyesinde kara mıntıkasının muhafazası benim uhdemde idi. O gün, düşmanın bazı gemileriyle sahili ateş altında bulundurmuş olmasından başka zikre şayan hiçbir hadise vuku bulmamıştır. O gün sahil bataryalarımızda bulunan askerler, za-

bitler ve kumandanlar cidden şayan-ı takdir bir fedakarlıkla, yani cesaretin, tevekkülün hadd-i azamisiyle sonuna kadar toplarını kullanmışlar, vazifelerini ifa etmişlerdir. Düşünün ki birçok çökmeler, infilaklar, yangınlar, zaiyat arasında, daimi ateş karşısında, muharib endahtlar altında bunlar, hiç titremeden vazifelerini yapmışlardır.

1) Şimdiki tarih ile, 18 Mart; "31 Mart Vakası" da, şimdiki tarihle, 13 Nisan'da olmuştu. Ruşen Eşref, *Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat*, Yeni Mecmua, cilt III, 1918.

Mustafa Kemal, 1918 yılı başında, Ruşen Eşref'e, daha sonra "Ünaydın", verdiği mülakatta, Çanakkale Deniz Savaşı ve başarılarında hiçbir rolü olmadığını açıklıkla belirtmektedir. Aynı mülakatta, bir de şu var: "Bu zamanda, Paşa, umum Arıburnu cephesine ait mütalaalarda bulunma salahiyetini kendinde bulamıyor." Dolayısıyla, Büyük Kurtarcı'yı, daha sonra yapıldığı üzere, Arıburnu siperleriyle bağlantılı kılmak da, gerçeklere uymamaktadır. Başka bir söyleyişle, Anafartalar'ı, Arıburnu'ndan, Arıburnu'nu Gelibolu'dan ve Gelibolu'yu da Çanakkale'den daha geniş ve daha büyük yapmak için bir neden ve dayanak bulamıyoruz. Büyük Kurtarıcı'nın buna ihtiyacı olmadığı nettir.

Katkı 24

Yaver Cevat Anlatımı

ŞARAPNEL VE SAAT

Buraya kadar muhaveremizi, sakin bir vaziyetle dinleyen Yüzbaşı Cevat Bey, Paşa'nın yaveri, kalın, sertliği hoşa giden bir sesle,

– Bu şarapnel misketlerinden bir tanesi de Paşa'nın göğsünü okşamıştır! Dedi.

– Nasıl? Dedim.

Paşa, tesbihiyle oynuyordu. Cevat Bey, parlak çizmelerindeki mah-

muzlar şıkırtı yaparak, göğsünün sol tarafındaki nişan kurdelaları sırası ve ipek kordonu kabara-ine anlattı.

– Bulunduğumuz yer tamamen muhacimlerin arasıydı, dedi. Paşa da ilerleyen efradımızı seyrederken göğsüne bir şeyin gayet kuvvetli çarptığını duymuşumdur.

– Evet, sağ tarafta ceketimde bir kurşun yeri gördüm. Yanımda bulunan bir süvari zabiti, "Efendim, vuruldunuz" dedi. Ben öyle bir söz şuyu bulursa askerimizin kuvve-i maneviyesi üzerinde yapacağı tesiri düşündüm. Elimle zabitin ağzını kapattım. "Sus" dedim.

– Bir şarapnel misketi göğsünün sağ tarafına, tamam saatin bulunduğu cebe isabet etmiştir. Saat parça parça oldu. Fakat o darbe ile Paşa'nın göğsünde hafif bir lekeden başka ileri geçmemiştir.

– O saat, sizin için tarihi bir saattir. Onu görebilir miyim, efendim?

– O saatin enkazını bu muharebeden sonra Liman Paşa Hazretleri hatıra olarak aldılar. Bana da kendilerinin aile-i asalet armasını havi saatlerini verdiler.

Ruşen Eşref, *Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat.*
Istihbaratçı-psikiyatr Dr. Volkan'ın, bu saatin izini sürdüğünü öğreniyoruz. Doktor Vol kan, bu saate rağmen, "rather big pool of blood" olduğunu da kaydetmekle birlikte bunu gerçekçi saymamaktadır, "superficial" demektedir. Saatin akıbeti için yazdığı ise şudur: "The shattered watch, which was in effect the 'evidence' of Mustafa Kemal's immortality, later found its way to Liman von Sanders's house in Munich. It disappeared years later when the general's house was entered by thieves. There is no reason to believe that the robbers were aware of its 'magical' properties."
V. D. Volkan & N. Itzkowitz, *Immortal Atatürk*, op. cit., p. 90.

Eskiden "teşrih" diyorlardı, çok karıştırmış olursa parçalara ayırmak yerindedir; denizle, bahriye, ile ilgili savaşın Cevat Paşa Hazretleri'nin taht-ı emrinde olduğunu teşhis etmiş haldeyiz. Ordu Komutanı, bizim Liman Paşa dediğimiz, Liman von Sanders idi; emrinde birden fazla kolordu bulunuyordu, Gelibolu Sahası'nda konuşlanmış kolorduya Esat Paşa komuta ediyordu.[182] Daha önce Yanya Kalesi'ni savunmuştu; Fahrettin Paşa, "bilgili-nazik" demektedir.

Anılarının dört cilt olduğunu biliyoruz; yeğeni Kazım Taşkent'e tevdi etmiş-

182) "Çanakkale Savaşı'nda Esat Paşa'nın adı dünyaca tanındı. Bu savaştaki başarılarından dolayı rütbesi tekrar ferikliğe, korgeneralliğe, yükseltildi. Çanakkale Savaşı'ndan sonra Birinci Ordu Kumandanı olarak Istanbul'a geldi."
Yılmaz Öztuna, *Çanakkale'nin Ünlü Kumandanlarından Esat Paşa*, sunuş yazısı, Esat Paşa, *Çanakkale Savaşı Hatıraları*, Istanbul, 1975-2003, s. 4.

tir. Taşkent, yapı-kredi bankasını kurmuş ve buna bağlı olarak çok değerli kitap yayıncılığı başlatmış olmakla birlikte, Esat Paşa'nın anılarını yayımlamaya cesaret edememişti. Seçme bile diyemeyeceğimiz[183] kitabın editörleri, şu notu kaydediyorlar: "General Esat Bülkat, dört ciltlik hatıralarında en ufak ayrıntılarına kadar yazdığı halde yayımlamak istememiştir. Yayımlamayışının nedeni, tevazu kadar hayatları boyunca büyük tanıdıkları veya sonradan büyük görev almış insanları incitmek gibi bir art düşünceye sahip olmamalarındandır." Burada "sonradan büyük görev almış" sözü ile, Büyük Kurtarıcı'nın kastedildiği açıktır; Yakup Şevki ve Esat Paşa'nın anıları ve pek çok benzerleri tam olarak yayımlanmadığı sürece yazılan tarihin bilimsel olduğunu söyleyemeyiz.

Yayımlananlarda, sızıntılar ve kırıntılar var; bunlar ancak, bir teori kurulmuşsa, haber değerini kazanabiliyorlar. Bir teori'ye dayanak olmak üzere iki teoremi tekrar dillendirmek istiyorum, birincisi, Mustafa Kemal, 1919 Mayıs ayına kadar, dar çevrenin, dışında tanınmıyordu. Moorehead, bu kez kitabının Fransızca çevirisini kullanıyorum, alors completement inconnu en Turquie, diyordu. İkincisi, bir kuşatılmışlık duygusu içinde, hem hep tartışan, sürekli yetkilerini az bulan ve elinde yetki toplayan bir kişiliğe sahipti.[184] Başkalarının düşüncelerini küçümsüyor ve üst tanımıyordu; Gelibolu'daki gerçek ve gizli anlatım bu olmak zorundadır.

Gelibolu'da ihtiyat tümeninin başındaydı; eğitimsiz askerlerden oluştuğu nettir. Mustafa Kemal de, çoğu Arap ya da Yezidi askerlerinin değiştirilmesini istiyordu. Komutanı Esat Paşa ile sık sık tartıştığını ve Esat Paşa'nın da sık sık "tekdir" ettiğini görüyoruz. Mustafa Kemal Paşa'nın anlatımı, o sırada kur-

---

"Üçüncü Kolordu Kumandanı General Esat, kurmay okulunda bizim ders nazırımızdı. Balkan Harbi'nde Yanya Kalesi'ni savunmuş, tecrübeli, bilgili, nazik, üstüne çok bağlı ve itaatkar bir insandı.
F. Altay, *10 Yıl Savaş ve Sonrası*, İstanbul, 1970, s. 81.

183) Nâzım'ın Piraye'ye mektuplarının yayınından bir derece daha dürüst diyebiliriz; iki insan arasındaki mektupları terzi makasının zulmünden sonra yayımlamanın eşi yoktur.

184) "Il existait un autre homme, alors completement inconnu en Turquie, dont la vie montrait un surprenant parellele avec celle d'Enver.: Mustapha Kemal. En fait, s'il n'était pas membre du groupe, ce ne pouvait etre que par accident – un accident du a son caractere solitaire et introverti. Tous deux avaient le meme age. Kemal, lui aussi, né dans une famille pauvre, était entré dans l'armé, s'était joint au mouvement révolutionaire et avaşt participé a toutes les guerres. Mais toute cette premiere partie de sa vie reste fondue dans la grisaille. Il ne possédait nile flair d'Enver, ni sa spontanéité, ni sa rapidité sans l'action. Une colere contre la vie paraissait l'animer, et il n'avait aucun talent pour le compromis ou la négotiation. Méprisant l'opinion des autres, impatient de toute autorité, il paraissait pour ainsi dire pris au piege de son propre esprit. Il attendait, dans une claustrophobie hargneuse, une occasion qui ne se présentait pas et, pendant ce temps, les autres le distançaient."
Alan Moorehead, *Dardanelle*, traduit de R. Juan, Paris, n. d., p. 14.

Esat Paşa
Çanakkale Savaşı

FAHRETTİN ALTAY

Görüp geçirdiklerim

10 YIL SAVAŞ

1912 – 1922

VE SONRASI

may subayı olan, daha sonra orgeneral, İzzettin Çalışlar'ın, zamanında yazılmış, raporları ile de desteklenmemektedir. Çalışlar, daha sonra susmuşsa da, o tarihte Kolordu Kurmay Başkanı F. Altay, Esat Paşa'yı teyit etmektedir.[185] Ayrıca yabancı dilde yazılmış ve benim el atabildiğim, monografilerin hepsi bu yöndedir. Bir demet sunmanın verimli olacağını düşünüyorum.

Moğolların Gizli Tarihi önümüzdedir; Cengiz, köpeklerden korkuyor ve annesi karşısında titriyordu. "Cihan Fatihi" oldu, dünyayı titretmişti. Titremek ile titretmek arasında bir bağ kurabilir miyiz; kuşatılmışlık psikozu ile kuşatma dürtüsü arasında belki kurabiliriz. Şunu not edebiliyorum, Gelibolu'nun gizli tarihi aynı zamanda Kurtuluş Savaşı'nın Darwinist yazımıdır. Tarih yazımında önemli bir noktadayız.

Sabis'in, Subaşı'nın, Bülkat'ın sinmeleri, Cevat veya Çalışlar'ın sessizliği, kariyerle trampa etmeleri ve kaybolanlar, resmi tarih yazımının gerekleri oldular. Öyleyse, resmi tarih yazımı, yaşanan bir tarih'tir. Yaşamış oluyoruz.

Resmi tarih'te kazansa da, Mustafa Kemal, Gelibolu'da kazanmamıştı. Hiçbir terfi almadı; bunu, Enver'in "kıskançlığı" ile açıklamak ciddiyetten çok uzaktır. Gelibolu'nun komutanı, Esat Paşa terfi almış ve buradan, İstanbul'a hakim Birinci Ordu Komutanlığı'na gelmişti. Enver'in, arkasında Yanya "kahramanlığı" da olan Esat'ı kıskanmayarak, yarbay Mustafa Kemal'i, gölgelenmesi gerekli bir rakip görmesi, bir fiksiyon ve aynı zamanda falsifikasyondur. Kaldı ki, Birinci Savaş biterken, Mustafa Kemal Paşa, Halep'te Yedinci Ordu Komutanı idi, bir engelleme olmadığını tespit edebiliyoruz.

Mustafa Kemal Paşa, Birinci Dünya Savaşı biterken hem bir saraylı evlilik ve hem de Mütareke Hükümetlerinde nazırlık arıyordu. Birincisi rivayet olsa da ikincisi, Paşa'nın mektuplarıyla da, tarihsel bir gerçekliktir. Büyük Kurtarıcı, hep makam ve yetki istemiştir; Samsun'a bu kadar büyük selahiyetlerle donanmış olarak gelmesini, bu üslubuna borçluyuz. Bundan sonra da, hiçbir otorite noktasını başkasına bırakmadığını görüyoruz. Meclis-i Mebusan başkanlığı projesi de buna dahildir; Gelibolu'da gerçekleşmeyen Anadolu'da realize edilmiştir. Kabul etmek durumundayız.

İktidar, güç'tür. *Moğolların Gizli Tarihi*, gücünü ispat etmiş ve pek çok sı-

185) Esat Paşa, daha önce aldığı bilgileri bununla karşılaştırınca, (Mustafa Kemal Bey'e) 'Bu raporda bir yanlışlık olacak. Kabatepe kumsalında yeni bir çıkarma yok. Siz geri dönün. Bütün kuvvetinizle düşmanı denize dökmeye çalışın. Bu akşam gelecek yeni kuvvetleri emrinize göndereceğim.Oradaki Yirminci Alayı da emrinize alınız' (demişti). F. Altay, *On Yıl Savaş ve Sonrası*, op. cit., s. 91.

namayı geçmiş, bir Cengiz anlatmaktadır. Mısır'da Tanrı-Kral vardı ve Büyük Kurtarıcı'nın da zaferlerle güç toplama ihtiyacını normal karşılamak durumundayız. Bu, 1918 yılı itibariyle başlamış olsa da, asıl ihtiyacın yirmili yılların ikinci ve otuzlu yılların ilk yarısı olduğunu düşünmek zorundayız.

Biraz sonra ve sadece bir değini ve hatırlatma ölçüsünde ele alacağım "İnönü Zaferi" de bu çerçevedir.

Katkı 25

Esat Paşa Hatıratı

"ÖLMEK VAR DÖNMEK YOK"

Muhabere bölüğü, düşman ateşi altında canlarını feda edercesine çalışarak, 19. ve 9. Tümenler ile bağlantımı sağladı.

Bu sırada Mustafa Kemal Bey, yanıma geldi. Tümenini, düşman donanması tarafından yapılan ve birçok kayıplara sebebiyet veren ateş yağmurundan kurtarmak için Eğertepe'ye geri almak düşüncesinde olduğunu söyledi. Yanımda Topçu Kumandanı Hasan Rıza Bey ve emir subayım Süvari Yüzbaşısı Selami Bey bulunuyordu.

"Beyefendi, askerimiz eğitimi henüz noksan olduğundan tarihte birçok örnekleri görüldüğü gibi bu çekilişi bozgun sayarak istediğiniz yerde durmayarak kaçmaya çalışacaktır. Bunun içindir ki tümeniniz yerinde kalarak gerekirse düşmana saldıracaktır. Ölmek var dönmek yok" dedim. Kendileri cepheye dönerek bölgeyi kahramanca savunup düşmanı bir adım dahi ilerletmedi. Ve ihtiyatlarını ileri sürerek taarruza bile girişti ise de düşmanın karaya çıkarmış olduğu makineli tüfeklerin öldürücü ateşleri karşısında taarruzu gelişmedi.

* * *

Bugün öğleden sonra 19. Tümen Komutanı'ndan şu raporu aldım.

"Düşmanın bir iki günlük savaş sırasında morali tamamen sarsılmış, dört tugay tahmin ettiğim kuvveti denize dökülmüştü. Bindirme noktasını himaye eden bir kısım kuvvetine de genel saldırı emri verdim."

Bu başarısı üzerine Yarbay Mustafa Kemal Bey'e, padişah adına vermeye yetkim olan gümüş imtiyaz madalyalarından birisini göğsüne astırdığım gibi, kendisine, Harbiye Nezareti'ne bildirmem sonucu ayrıca bir altın imtiyaz madalyası da verilmişti. O tarihte altın imtiyaz madalyası gümüş ile birlikte verilip ikisi aynı kutu içine konurdu.

Mustafa Kemal Bey'in 27 Nisan saat 15.20 den sonra bana gönderdiği yukarıdaki raporda bildirilen, düşmanın kuvveti tamamen denize dökülmüştür, tarzındaki bildirisiyle 77. Alay Kumandanı Binbaşı Saip Bey'in Harp Ceridesi'den çıkarıp yukarıya koyduğum yazıları arasında aykırılık vardır.

Esat Paşa – *Çanakkale Savaşı Hatıraları*, yayımlayanlar İhsan Ilgar-Nurer Uğurlu, op. cit., s. 47-48 ve 73-74.
Burada ayrıca, Mustafa Kemal'in kurmay subayı I. Çalışlar'ın, o tarihlerde yazılmış raporu var, Esat Paşa'ya meyletmektedir.

* * *

Liman Paşa

CEVAT & ESAT & ENVER & KEMAL

Müstahkem Mevki Komutanı Albay Cevat Bey idi. Bu zatın emrinde Gelibolu Yarımadası'nın güneyindeki ve Boğazın Asya kıyısındaki birlikler bulunuyordu.

* * *

18 Mart, Çanakkale Müstahkem Mevki ve Boğaz Komutanlığı için şeref günüdür ve öyle kalacaktır. Düşman, filo zorlaması ile bu Boğazı geçmeye bir daha teşebbüs etmedi.

* * *

Esat Paşa'nın komutasındaki Arıburnu Cephesi ise, dik yamaçlı, uçurumlu ve dağlık arazisi ile, savunma ve mevzi inşaatı için, Güney Grubu'na nisbetle daha elverişliydi.

* * *

Enver'in bu isabetsiz ve zararlı emirleri beni rahatsız ediyordu.

* * *

Anafarta civarında toplanan bütün birliklerin komutasını, Arıburnu Cephesi'nin Kuzey Kanadında bulunan 19. Tümen Komutanı Albay Mustafa Kemal Bey'e verdim.

İlk askeri başarısını Trablusgarp'ta gösteren Mustafa Kemal, sorumluluk ve görevden zevk duyan bir komutan özelliğine sahipti. Daha 25 Nisan sabahı, 19. Tümen ile ve hiçbir yerden emir almaksızın kendiliğinden muharebeye müdahale ederek düşmanı sahile kadar püskürtmüş ve bundan sonra üç ay süre ile kırılmaz bir azimle devamlı düşman saldırılarına karşı koymuştu. O'na tam anlamıyla güvenilebilirdi.

Liman von Sanders, *Türkiye'de Beş Yıl*, İstanbul, 1968, s. 65-109.

* * *

Buradan öğreniyoruz ki, Çanakkale'deki ünlü söz, "ölmek var dönmek yok", Esat Paşa tarafından telaffuz edilmiştir. Harp tarihinin, bunun üzerinde durmasını beklemek yerindedir.

İNÖNÜ OVASI

Peki, Mustafa Kemal Bey'in, Enver Paşa ile sürtüşmesi veya tartışması hiç mi yoktu; bu sorunun cevabı iki aşamalıdır. Birincisi mutlak vardı,[186] ve ikincisi, Mustafa Kemal'in sürtüşmediği kimse ve bu arada komutan yoktu; ikinci cevap birincisini ifna etmektedir. Arkadaşı azdı ve olanların da kendisine tabi olmaları gerekiyordu; komutanlarına sürekli itiraz ettiğini ve çok çabuk kırıldığını biliyoruz.

Bu nedenle aradaki sürtüşmeleri önemli ve kalıcı sayamayız. İttifak yapmasını ve koalisyon kurmasını çok iyi biliyordu; gerektiğinde aşırı tatlı dilli olabiliyordu. İstanbul'un hukuken işgaline, çünkü başından itibaren işgalciler gelmişti, ve Malta sürgünleri başlayıncaya kadar, Harbiye Nazırı olan Fevzi'yi, Ankara'ya kabul etmek istememişse de, sonra gereğine ikna olup, istasyonda törenle karşıladığı malumdur.

Öyleyse arada ihtilaf yoktu; bunu da kesinlikle söylemek mümkün değildir. Bir kez Enver, Alman siyasetini izliyordu ve o kadar öyle ki, Almanya'da Türkiye'ye, "Enverland" deniyordu. Kemal Paşa, İngiliz çizgisinde olmamakla birlikte, Alman siyasetine karşıydı, bu önemli bir ayrılıktır. İkincisi, Mustafa Kemal'in, İttihat ve Terakki içinde olup olmadığını söylemek zordur, sürekli eleştiriyordu ve bunların duyulmasını engelleyecek dikkatlilikten çok uzaktı. Rıza Nur'a inanacak olursak, arada sırada, ordu içinde, İttihat ve Terakki karşıtı komiteler kuruyordu; bunlara ihtimal vermek ve dolayısıyla inanmak, zor görünmektedir.

Daha sonra resmi tarih'te abartılı bir şekilde yer alan, Mustafa Kemal'in kurduğu partileri, bu eleştirel sohbetler çerçevesinde düşünmek yerindedir. Bu tür sohbet sınırını aştığını gösteren, çağdaş, "zamanına ait" demek istiyo-

---

186) "Conkbayırı'ndan sonra Mustafa Kemal üç yıl kıdem zammı (ve) kılıçlı altın madalyası ile taltif edilerek albaylığa yükseltildi."
"Enver Paşa, O'nu tebrik ederken 19. Tümen Komutanı olarak yazmış ve Çanakkala'yi ziyarete geldiği vakit de Mustafa Kemal'in karargahına uğramamıştı. Mustafa Kemal, bundan muğber olarak Mareşal'a istifasını göndermiş (ti)."
"Enver Paşa, Mustafa Kemal'e güzel sözlerle dolu bir telgraf çekmiş ve Mustafa Kemal 16. Kolordu Kumandanı olmuştu."
F. Altay, *10 Yıl Savaş ve Sonrası*, op. cit., p. 111.

rum, bir tek haber ve belgeye sahip değiliz; ayrıca, en fazla sohbet değerindeki projelerin, resmi tarih'e yerleştirilmesi de çok geç olmuştur. *Tezler*'de analizi var. Aynı şekilde, ordunun siyasetten uzak tutulması doktrinini savunduğu görüşleri de gerçekdışıdır. Meclis kurulduktan sonra da her kararını büyük paşalara danışarak almış ve bunları da belli etmekten geri kalmamıştır. Hem çöküşte ve hem de kurtuluş ve kuruluşta, son derece politize, modernist ve yine de tek örgütlü güç olan orduyu dışarıda tutmak ve ordunun dışında kalmak gerçekçi olmaktan uzaktı; Kemal gerçekçidir.

Diğer yandan, bu durum, İttihat ve Terakki'yi sürekli eleştirmiş olması ve Alman siyasetinden uzak durması, işleri kolaylaştırmış görünmektedir. Işgal kuvvetlerinin, Büyük Britanya da diyebiliriz, Kemal Paşa'yı, Samsun misyonu için kabul etmelerinde bu bilgi önemli olmalıdır. Bu kabule dayanarak Mustafa Kemal'in Londra'ya bağlı olduğu iddiaları ise bilimdışıdır.[187] Mustafa Kemal bağımsız tabiatlı bir liderdi; herkesi eleştirmesini de, bu bağımsızlıkçı doğasının, doğal bir uzantısı sayabiliyoruz. İsabetlidir.

187) Ortadan sola gelip, sonra soldan sağa geçen Profesör İdris Küçükömer, dostumuzdu ve şimdi göçük, bunu mantıki ya da mantıksız ucuna götürüyordu; gerçekçi ve materyalist analiz yapamamasından kaynaklanmaktadır. Benim çalışmalarımda Kemal Paşa'ya yönelik bu ölçüsüz ve dayanaksız savları çürütmenin yeri büyük olmuştur.

Katkı 26

Mektuplar

ENVER'DEN KEMAL'E

Kardeşim Efendim,

Bundan on gün önce Mokova'ya geldim. Burada rastladığım temsilcilerinizle görüştüm. Memleketin çıkarlarına ilişkin bazı sorunların çözümünde başarılı olduklarını görerek memnun oldum.

Ben İslam çevresinde örgütlenerek memleketin kurtuluşu uğrunda çalışmak amacıyla buraya geldim. Sovyet Hükümeti'nin ileri gelenleriyle görüşerek, kendilerini de fikrime uygun buldum

Ruslar, Komünizm şeklinde olmasa bile İngiltere'ye karşı devrim hareketlerine yardım etmeyi ilke olarak kabul etmişlerdir.

Savaşları daha düzenli bir şekilde yönetmek amacıyla Ruslar Almanlardan silah satın almayı arzu ediyorlar. Buna ben aracı oldum ve Almanya'ya bunun için bir adam gönderildi.

Avrupa'nın özetle bildirdiğim bu durumunun bizim için çok uygun olduğunu siz de takdir buyurursunuz. Ancak bu durumdan yararlanmak için Avrupa'nın tamamen karışacağı zamana kadar savunmada ısrarlı olmak ve karşı koyma gücünü gösterebilmek zorunludur.

Yüce şahsınıza yararlı olur ümidiyle bu bilgileri yazdım. Hararetle gözlerinizden öper ve başarılarınıza her zaman dua ederim. Kardeşim, Efendim.

* * *

ENVER'DEN KEMAL'E

Anadolu'ya muavenet vaadeden Sovyet Hükümeti'nin ciddi ve mühim bir muavenette bulunabilmesine ihtimal vermiyorum.

Rus Sovyet Hükümeti, Küçük Han[1] ile müştereken Gazvin'e doğru ilerlemekte iken, Rusların yağmaya başlamasına muhalefet eden Küçük Han, Ruslardan ayrılarak çekilmeğe ve vaz'ı muhalefet olmağa mecbur olması bizim için şayan-ı dikkattir.

Mamafih Küçük Han'a da, yazılan mektupla aradaki su-i tefekkürü kaldırarak menafi-i umumiye için çalışmasını bildirdim.

Anadolu'ya farz-ı muhal olarak gelecek Hıristiyan kırmızı Ordu'nun memlekette su-i tesir yapacağını düşünerek Sovyet Hükümeti'yle anlaşabildiğim takdirde Dağıstan ve Kafkasya'dan bir iki fırka süvari teşkil ederek, size muaveneti temin ve teşkil edeceğim.

Rusların size büyük bir yardım yapacaklarına ümitvar olmadığım için memlekette mesarifi azaltacak tedbirlere müracaat etmek ve idareyi ona göre basitleştirmek, hem idarede halkın menfaatini temin ve hem de mesarifi ehemmiyetli bir surette tenkis etmiş olur, itikadındayım.

* * *

KAZIM'DAN KEMAL'E

Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Erkan-ı Harbiye Umumiye Reisi
Fevzi Paşa Hazretlerine

1- Doktor Miralay İbrahim Tali Bey'in Tuapse'den yazdığı 25/Kanunusani/1337 tarihli mektupta paşalar ve rüfekasına dair malumatın

hülasası atide arz edilmiştir.

a) Enver Paşa, Ruslar kendisine bir Müslüman ordusu verip memlekete yardım göndermezlerse yalnızca memlekete gelerek bir fert gibi çalışmak fikrinde idi. Ruslar ordu vermeyeceklerini söylediler. Ancak kendisini pek sol tanıdıklarından, Anadolu'nun İstanbul veya İtilaf ile uyuşmak ihtimaline mebni, kendisini Anadolu'da iş başına geçirmek üzere teşci edecek sözler söylüyor. Müşarünileyhi İtilaf'a karşı bir alet gibi kullanmak tedbiri ile oyalıyorlar. Yoksa ciddi bir iş verecekleri memul değildir.

Kendisine, memleketin bugünkü vahdet ve sükuneti muhafaza etmesi için hariçte mümkün olduğu kadar çalışılması tavsiyesinde bulundum.

---

1) *Sırlar*'a bakılabilir.
Kaynaklar, sırasıyla, şöyle,
Enver Paşa-Kemal Paşa Mektuplaşması, Belgelerle Türk Tarih Dergisi, Sayı 72, Şubat 1991, s. 4-5.
Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Ankara, 1997, s. 177.
Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimizde Enver Paşa ve İttihat Terakki Erkanı*, İstanbul, 1990, s. 92-93.

Şunları formüle etmek durumundayız, birincisi, Mustafa Kemal ve arkadaşları, mücadeleye katılımı, sınırlı tutma politikasını izlediler. İstanbul'dan, mücadeleye katılmak veya destek olmak isteyenler çoktu; bunları, yüreklendirmediler ve yürekli olanların bir bölümüne ise kapıları kapattılar. Anadolu'da bir halk hareketi vardı, kendiliğinden isyanları maksadına ulaşır ulaşmaz, tasfiye yolunu seçtiler. Burada, şaşırtıcı ölçüde seçmeci ve ince davrandıklarını teşhis edebiliyoruz.

Bir uzantısını görebiliyoruz, bu maksatla önce tarih yazımı üzerine bir digression ihtiyacı beliriyor. Şöyle özetleyebilirim, Teşkilat-ı Mahsusa ile ilgili tarih yazım ve yorumu, cehalet ve hurafe'den bir kokteyl halindedir; "sol", her zamanki basitçi ve şematik değerlendirmesini burada da göstermektedir ve tarihi, hâlâ Orta Çağ'ın "kıssa'dan hisse" ya da "darb-ı mesel" teknikleri çerçevesinde ele almaktadır. Bunun için de, bu Özel Örgüt'ü, "Teşkilat-ı Mahsusa" bunun eski sözcüklerle söylenişidir, istihbaratçı ve hatta "işkenceci" bir kuruluş olarak anlamakta ısrar etmektedir. Halbuki Teşki-

lat-ı Mahsusa, bir gizli ihtilal örgütü idi; Birinci Dünya Savaşı arefesinde, "Batı Trakya Cumhuriyeti", hem Teşkilat'ın marifeti idi ve hem de Teşkilat, bu cumhuriyet deneyiminden doğmuştu. Herhalde, Trakya'daki "Muvakkat" Cumhuriyet'i, Türklerin kurduğu ilk açık cumhuriyet saymak yerindedir; *Tezler*'de var.

Teşkilat'ın hedefi, İmparatorluğu, bir tepsi misali Şarka kaydırmak, bu maksatla, Türk diasporası sayılacak Müslüman topraklarda, pan-Türkist ve pan-İslamist ihtilaller yapmaktı. İran'da, Hindistan'da ve Mısır'da çalıştıklarını biliyoruz; bu kapsamda, bölümlerini verdiğim mektubunda, Enver'in, Küçük Han'dan patronaj ile söz etmesi dikkat çekicidir.[188] Zamanında "İran'ın Lenin'i" de denen Küçük Han ile Çerkez Ethem arasında paralellikler kurmak verimlidir; çok güçlü olmasa da, örgütsel bağlar da arayabiliriz. Onlar, Komünist değil, Komünizan ve daha doğrusu "Köylü Komünisti" idiler. Eşitlikçi ve aynı zamanda şiddet kullanmaya düşkünlükleri vardı; bir yamaçtan diğerine uçmak, ya da görkemli ceviz ağacı misali bir daldan diğerine atlamak içgüdülerine yerleşmiştir, Münzer'de de böyleydiler, köylü damarı, diyoruz.

Enver'in, Türkiye'yi terkederken, Teşkilat'ı, Hüsamettin'e emanet ettiğini biliyoruz; pan-Türkist ve pan-İslamist ihtilallerde başarısızlık vardı ve Enver, anti-emperyalist isyanlar sipariş ediyordu, bu sözü o zaman bilmiyorlardı, "düvel-i muazzama" karşıtıydılar. Siparişi verilen isyanlara gelince, pıtrak misali patlıyordu; Çerkez Ethem'in, "Kuvva-i Seyyare" birlikleri dahil, hepsini, Teşkilat'ın eli mahsülü saymak zorundayız. Her yerlerde lider kadrolarda, kuşkusuz Türkmen vardı, fakat, Kafkas kökenliler temayüz ediyorlardı ve bunların önemli bir bölümünün İbrani asıllı olduklarını düşünmek durumundayız. Kürtler de var, artık yeni bir gözle bakıyoruz ve derinde bağlar buluyoruz.

Bu mantık silsilesinde önemlidir ve Enver, "yalnızca memlekete gelerek bir fert gibi çalışmak" planını açıklıyordu; bu kısa analizlerim çerçevesinde, mümkün olan her yere ve olmayan tüm sınırlara, Enver'i sokmamak için bekçi koyduğumuzu çıkarmak kaçınılmazdır. "Mantıklıdır", demek istiyorum. Enver'e ve hatta hayaletine karşı tedbirleri, başka yerde yazmıştım, tekrara gerek görmüyorum. Şartlar ve ortam hazırdı, her yerde isyan başlamıştı, Enver'in gelmesini

---

188) Küçük Han üzerine, *Sırlar*'da bir bölüm var. Ne yazık, belki de bu, benim bildiğim dillerde, Farisi dahil, Küçük Han hakkında tek monografi durumundadır.
Teşkilat-ı Mahsusa hakkında eksik, sınırlı, ancak tek ciddi çalışma, Stoddard'a aittir.
Ph. H. Stoddard, *The Ottoman Government and The Arabs 1911 to 1918: A Prleliminary Study of the Teşkilat-ı Mahsusa*, Princeton University Ph. D. Thesis, 1964.

ise, başına geçmesi yollu anlamak kolaylaşıyordu. Başta Kazım, öyle anladılar.

Burada, ikinci formülasyonun sırasıdır. Mustafa Kemal ve arkadaşları, "mücadeleyi kaptırma" kaygısı içinde idiler.[189] Kemal Bey'in, kuşatılmışlık halet-i ruhiyesi ve hiç azalmayan güvenlik ihtiyacı, bu kaygı için, çok uygundur; ancak maddi temelleri olduğunu görmezlikten gelemeyiz. Enver'in, başlamış olan isyanın başına geçebilmesi için, " bir fert" olarak gelmesi, yeterlidir; öyle değerlendirilmiş olması yerinde ve isabetlidir. Kuşatılmışlık ruh hali ve güvenlik ihtiyacı, mantık ile sınırlandırılabildiği zaman, temkinli davranışa dönüşmektedir ki yararlıdır. Cumhuriyet, bu yarar içindedir.

Devamla, Enver, Doğu Halkları Kurultayı'nda, kuliste tutulmuş olsa da, Mustafa Suphi önplandaydı.[190] Sovyetler, Batıda umutların yıkıldığı bir anda hemen, Lenin'in pek talihsiz ve pek muhafazakar "Çocukluk Hastalığı" ile geri adım atmıştı ve "Sovyet Devrimi", Almanya yenilgisinden sonra, işçi sınıfını, öncü rolünden alarak buraya yoksul köylüleri koymaya çalışıyordu. Sözde bir değişiklik yoktu ve belki proleter devrimciliği daha da övülüyordu, ama, fiilen, yüz, yoksul köylülüğe ve Şark Ahalisi'ne döndürülmüştü. Gerçi Marksizma-Leninizma'yı bir fıkıh misali hatmedenlerin bunu görmemesini anlayabiliriz; Kazım bunlardan değildir ve Kemal'den daha nafiz idi. O sıralarda politika kuran, Kazım'dır.

Küçük Han, yıldızdı ve parlıyordu. Çerkez Ethem yükseliyordu, birliklerinde, köylü Komünizmi ilkelerini tatbik ediyordu. Çerkez, savaşın finansmanını zenginlere yüklüyor, yüklenmeyenleri asıyordu ve Çukurova'da isyancılar, omuzlarındaki rütbe işaretlerini söküyorlardı; sanki Mao'nun Kültür Devrimini yarım yüzyıl kadar önce keşfediyorlardı. Halbuki köylülük hep birdir ve eşitlikte de bir uç'tur. İşte Anadolu'da bunlar patlamışken, Suphi, savaş esirlerinden oluşan birliklerle, ki bunlar esaretlerinin son zamanlarında hızlandırılmış Leninizm endoktrinasyonuna tabi tutulmuşlardı, içeri girmek istiyordu. Öyle ki, Kamil Paşa ahfadından tarihçi Bayur'un 1971 yılındaki formülasyonuyla, sanki, "Milli Mücadeleye el koymaya çalışan başı dışarda akımlar" hep birlikte harekete geçmişlerdi. Ama karşılarında kararlı bir politik duvar var; başta Kazım, Kemalistler, hem kapalı bir mücadele ve hem de

---

189) "Kaptırma" anxiété'si ve kaptırmama sıtması, 1960 yıllarının ikinci yarısında tekrar nüksetti. Bu tarihte, Hikmet Bayur'un yazısının başlığı ve yayımlandığı yer, dikkate değmektedir. H. Bayur, *Mustafa Suphi ve Milli Mücadeleye El Koymaya Çalışan Başı Dışarda Akımlar*, Belleten, 1971.
Kıbrıslı Kamil Paşa ahfadından Hikmet Bayur, İbrani asıllıdır.

190) *Congress of the Peoples of the East*, Baku, September, stenographic report, first published in Russian, Petrograd, 1920. translated by B. Pearce, N. Y., 1977.

mücadele'yi kaptırmama doktrinine sımsıkı bağlı oldular. Öyle görülüyor, mahrem tarih, açılıyor ve biz, şimdi buraya gelmiş haldeyiz.

Çerkez Ethem, ayrılmaya provake edildi; çok prestijli idi, ancak ihanet, bu prestijini kazıyabilir ve unutturabilirdi. Hem ayrılmaya tahrik edildiği ve hem de ihanete zorlandığı kesindir; ihanet etmedi, Kemalistlere bir tek kurşun sıkmadı, taraftarlarını mücadeleye devama özendirdi, ancak "hain" ilan edildi. *Tezler*'de bunun doğru olmadığını gösterdim; hain'e ihtiyaç vardı, buna da işaret etmiş bulunuyorum.

Darwinizm, hain'e ihtiyaç varsa, keşfedilmesini emretmektedir. Engels'in, ihtiyaç keşfin anasıdır, teoremi, buradan çıkmaktadır.

Mustafa Suphi, Ethem misali bir isme sahip değildi, daha önce bir hizmeti yazılmamıştı ve bu nedenle boğulmasında bir mahzur görülmedi; Erzurum'dan Trabzon'a kadar görüldüğü her yerde, maksat-ı mahsus ile tanzim edilmiş ahali, yüzüne tükürüyordu. Denize ulaştı, açılmayı kurtuluş sandı; Karadeniz'de, yoldaşları ile birlikte boğuldu, güzel eşini, bir serseriye kapatma verdiler.

Moskova, Türko-Sovyet Antlaşması imzalanıncaya kadar, Mart 1921, gizli tuttu; içlerinden bazıları yüreklerine taş bastılar, Troçki ve yandaşları pek kızdılar, önemli olan, bu ve aynı tarihteki Sovyet-İngiliz ticaret antlaşmasıdır. Ethem tasfiye edilir ve Suphi boğulurken, Nâzım Hikmet Moskova'da Şark Üniversitesi'nde, Troçki sempatizanı, bir öğrenci ve dayısı Ali Fuat Paşa, Çerkez ile işbirliği içinde olduğu sanılarak Moskova'ya "sürülmüş" büyükelçi idiler; Ali Fuat, anlaşmayı imzalamak üzeredir. Anlaşılıyor, genç Sovyet iktidarının da güvenlik sorunu var, o zamanda, bir güvenlik kordonu yaratma peşindedirler. Ancak bir başlangıç oldu ve Bolşevik Parti dirijanları, Komünistlerin başları ile güvenlik kapılarını trampa etmeyi âdet edindiler.

Peki? Kazım-Kemal-İsmet üçlüsünün buradaki cesaret ve kararlılığı göz kamaştırıcıdır; siyaset tarihinde daha ince ve daha sofistike politikaların çok olmadığını tespit edebiliyoruz. Büyük bir risk taşıyordu; Mustafa Kemal adı henüz güven vermiyordu ve "Anafartalar Kahramanı" imajı bir ilaç olsa da, daha çok yenidir. O tarihte herkes Osmanlı Devleti'nin bekasıyla ilgiliydi; daha sonraki etkisini düşünemeyiz. Kaldı ki savaş eninde-sonunda bir irade sorunudur, hem savaşacak halkta ve hem de yönetenlerdeki "kazanırız" inancı, irade'nin bileşenleri arasındadır, başta yeri var. Öyleyse, savaş yorgunu ve direnci törpülenmiş Osmanlı halkının, başlamış isyanları sürdürebilmek için, güvene ihti-

yacı vardı. Güveni ise Çerkez Ethem kuvvetleri veriyordu, İstanbul ve İtilaf yanlısı isyanların hepsini Çerkez Ethem bastırıyordu. Suphi de, o sırada prestiji çok yüksek, önce otuzlu yıllar muhakemeleri ve sonra, ellili yıllardaki, Soğuk Savaş'ın anti-Komünist propagandaları ile kırılmamış ümitleri temsil eden Sovyet Gücü ile bağı temsil ediyordu; işte bu sırada her ikisi de tasfiye edilmiştir. Nerede ise aynı haftalar içindedir, 1920 Aralık ve 1921 Ocak tarihlerine realize edildiler. Ölçüsüz bir cesaret saymakta hiçbir eksiklik görmüyorum.

İki güven kaynağı, kararlı ve bilinçli bir politika ile tahrip edilmiştir. Yerine mutlaka bir başkası konmalıdır. Tarih ve savaş da boşluk kabul etmemektedir.

Hangi çiçek tozunun hangi çiçek tozu ile ve hangi arı ya da rüzgar aracılığıyla çiftleştirileceği, kuşkusuz tesadüfe bağlanabilmektedir; amma, bu çiftleşme hiçbir zaman tesadüfe bağlı olmamaktadır. Aynı şekilde tam bu sırada, bir güç kaynağının çıkmasını da tesadüf sayamayız.

Bir "zafer" ihtiyacı vardı, ancak bir "zafer", bu iki tasfiyenin yarattığı güven boşluğunu doldurabilirdi, gelmiştir. Tam zamanlı geldiği ilan edilmiştir; nerede ise yine aynı haftalarda bir ilan var.

Böyle bir mantık manzumesi içinde, özellikle, "Birinci İnönü" Zaferi'ni, gerçek saymak imkansızdır. Bilimsellik ve aynı anlama gelmek üzere, materyalist bakmak, ciddi saymamakla mümkündü; ve tarihçi olmak isteyenler, doktriner planda materyalist olmasalar da, bilimsel yöntem planında materyalist bakmak zorundadırlar.

Bakmak, ise görmek'tir. Burada "bakmak" sözcüğünü, "teori" anlamında kullanıyorum.

Teori'nin, "görmek" demek olduğunu, İnönü Ovası'na tarih planında bakarken bir kez daha anlamış bulunuyoruz. Şöyle de söyleyebiliriz, bu teori yokken, Cumhuriyet'in kuruluş savaşlarına katılanların anılarını okuduğumuz zaman göremiyorduk. Fakat böyle bir teori ile bakınca, özellikle "Birinci İnönü" Zaferi'nin fiktif olduğunu hep ve netlikle görebiliyoruz.

Muhtaç olduğumuz güven, İnönü Ovası'nda bulunmuştur.

Bir nokta da şudur; Polatlı, Ankara'ya, İnönü'den daha yakındır. "Sakarya Zaferi" ise, İnönü'den sonra gelmektedir. Güzel, fakat, eğer daha önce Elenler, İnönü'de, yenildiler ve durduruldularsa, daha sonra, Polatlı'daki Sakarya'ya kadar nasıl geldiler, bu soru ortadadır.

Çanakkale Boğazı zorlanırken, İstanbul'un Asya yakasına boşaltılmak is-

tendiğini biliyoruz ve Elenler, Sakarya kıyılarına geldiklerinde de, Ankara'nın Konya'ya doğru boşaltılma hazırlıkları başlamıştı. Aradan geçen zamanda, Düzenli Ordu'nun daha da düzenli olduğunu düşünürsek, en azından İnönü Ovası'nda ve daha önce, ciddi bir Elen kuvveti ve savaşı olmadığına karar vermek zorunda kalırız. Durum, budur ve çok açıktır.

Sakarya, Kemalist güçlerin dayanabilir olduğunu kanıtlamıştır. Artık, İtilaf tarafı ile anlaşma söz konusu değildir. Bu, Sovyetler açısından Enver'e bir ihtiyaç kalmadığı anlamındadır; "ölebilir" teşhisi için müsait bir vasat çıkmış olmaktadır. Ölümü, Ankara'yı rahatlatmıştır. Ölmüştür, fakat bir günah keçisi olarak yaşamayı sürdürmüştür.

Yeni ölüm döşekleri ise günah keçilerini öldürmektedir.

Katkı 27

Yabancı Monografiler

ÇANAKKALE SAVAŞI

Moorehead

The Turks were seriously underrated by the Allies. They had only been known to retreat and in the battles outside their own country.

* * *

Liman knew all about Kemal's anti-German views, but he regarded him as an efficient and intelligent soldier.

* * *

It seems possible that Kemal's astonishing career as a commanding general dates back from this moment, for he saw what neither Liman

von Sanders nor anybody else had seen – that Chunuk Bair and the Sari Bair ridge had become the key to the whole southern half of the Peninsula.

From the Allies' point of view it was one of the cruellest accidents of the campaign that this junior Turkish commander of genius should have been at this particular spot at the moment, for otherwise the Australians and New Zealanders might very well have taken Chunuk Bair that morning and the battle might have been decided then and there.

As a divisional commander he had no authority whatsoever to do this...

It was not until the end of the morning, however, that Kemal galloped back to Corps Headquarters and informed Esad Pasha of what he had done.

* * *

James

Outside Turkey, no one had heard of Kemal by 1915, and even in Turkey he was generally unknown. Although he had been one of the earliest of the Young Turk officers to turn against the regime in Salonika in 1907, he had been completely eclipsed by Enver, Talat, Gjved and Djemal, and had remained an able but not particularly outstanding soldier. He was a strange young man, with cold light-blue eyes, and an air of half-controlled smouldering tension.

* * *

Although Hamilton's attention was almost entirely centered on Helles, the Anzacs were still in a state of siege. Kemal launched a series of attacks which were intended as a full-scale assault but which were perished in the face of the resolute Anzac fire. Kemal's tactics were ferocious and unsubtle.

Even after these attacks had collapsed with terrible losses, the 18 battalions of Turks in the Anzac sector tenaciously contested every yard of ground.

* * *

Kemal, obsessed by the urgency of driving the invaders from their positions before they had established themselves, constantly hurled his tired but devoted infantry into desperate assaults.

* * *

If the attack failed, as so many of Kemal's attacks had failed in the past, there was nothing left; the British would have been able to capture the summit of Chunuk Bair, occupy the whole of the Sari Bair ridge, dominate Tekke Tepe, Anzac and the Narrow, and the campaign was over.

His senior officers begged him not to imperil everything in reckless manner.

* * *

Moorehead

Kemal continued to hurl his men in small frenetic groups at separate points without plan, method, or coordination, instead of concentrating his forces at one point, which must have broken the Anzac line.

If it had been left to Kemal, there would hardly have been a Turkish soldier alive in the Anzac area by the beginning of May.

* * *

Essad had wanted to concentrate his forces at the Nek and the head of Monesh, but von Sanders rejected his sensible and realistic proposals and ordered an attack all along the line. "Had Turks attacked in

unity in one place", Birdwood[1] wrote in his diary for May 19th, "they must have got through".

Misled by the inaccurate reports that progress was being made, Essad ordered the attacks to be renewed, and the massacre continued throughout the morning, each attack being progressively more feeble, until Essad broke off the action at noon, by when his casualties numbered over 10,000 of whom some 3,000 lay dead, dying or previously wounded in No Man's Land under the pitiless sun.

* * *

There were then three main Turkish battle groups on the peninsula: The Bolair force in the north commanded by Feizi Bey, the force opposite Anzac in the centre commanded by Essad Pasha, and the southern force at Cape Helles commanded by Wehip Pasha.[2]

Mustafa Kemal was in a somewhat dubious position at this time

Liman respected him very much as a soldier, would have promoted him, but he had found him quarrelsome and difficult to control.

A major row had developed on June when Enver, arriving on one of his periodical visits from Constantinople, cancelled an attack which Kemal had planned to launch on Anzac. Kemal, he said, was too much given to the squandering of troops, and Kemal at once resigned. Liman managed to restore peace between them, but when the attack turned out to be a complete disaster, recrimination broke out afresh. Kemal declared that Enver's interference had spoiled his plans and Enver retaliated by making an address to the soldiers in which he praised them for the way they had fought under such poor leadership.

Kemal once more resigned in a sour rage, and it was only when Enver left the peninsula that he calmed down and agreed to continue with his division – the old 19th.

He was still with it on the north of the Anzac front in August, a senior divisional commander but no more.

* * *

There was an intense hatred of the Turks among the dominion soldiers. Most of them had grown up in a world of clear and obvious values; a fight was a fight, you know who your enemy was and you stood up to him and had it out, fairly and squarely, in the open. It was in this spirit that they had volunteered for service in the Army.

But nothing of this kind had happened at Gallipoli. From the day they had landed the soldiers had scarcely ever seen the enemy; he lurked unseen in the heights above, he sniped down on them and caught them unawares, he stood back at the safe distance with his guns and burst his sharapnel above their heads, and there seemed to be effective way of retaliating.

Beyond this there was at this early stage another and perhaps deeper feeling that there was a monstrosity and inhumanity about the Turks: they were cruel and sinister fanatics, capable of any sort of vice and bestiality – in brief, it was the popular picture that had been drawn of them by Byron and the emotions of Gladstonian liberal England. The Turks were "natives" – but natives of a peculiarly dangerous and subtle kind. And so the Australian and New Zealand soldiers[3] fought not an ordinary man but a monster prefigured by imagination and by propaganda, and they hated him.

* * *

As so often happened, Kemal was involved in a dispute with his commanding officer – in this case Essad Pasha, the Corps Commander opposite Anzac.

* * *

Mustafa Kemal made one error in his anticipation of Birwood's plan; he did not believe that the British would ever have attempted to climb these hills by night.

* * *

Thus on the evening of August 8, forty-eight hours after the offensive had begun, the Allies had reached none of their main objectives.

* * *

As for the unfortunate Feizi Bey, who had failed to make his attack at Suvla, he was dismissed out of hand. He was woken out of his sleep at 11 p.m. that night and bundled off to Constantinople. A new command was created embracing the whole battle area from Chunuk Bair to Suvla, and it was given to Mustafa Kemal.

In his account of the campaign, Liman gives no explanation of why his choice fell on Kemal. He simply says, "That evening I gave command of all the troops in Anafarta section to Colonel Mustafa Kemal... I had full confidence in his energy."

* * *

James

The Gallipoli campaign had lasted for eight and a half monts. It is extremely difficult te estimate the casualties of either side with any precision. Turkish records were very loosely kept, and it is certain that their official figures of 86.692 deaths and 164.517 wounded and sick are a considerable underestimate of their actual losses. One Turkish source even places their casualties as high as 470.000 but a more probable estimate is about 300.000.

Estimates of British and Dominion casualties also vary considerably from 198.340 to 215.000; including the French casualties, and deaths from drowning and accidents, the total Allied casualties were probably 265.000, of whom some 46.000 were killed in action or died of wounds or disease.

* * *

Moorehead

Il existait un autre homme, alors completement inconnu en Turquie, dont la vie montrait un surprenant parallele avec celle d'Enver: Mustafa Kemal. En fait, s'il n'était pas membre du groupe, ce ne pouvait etre que par accident - un accident du a son caractere solitaire et introverti. Tous deux avaient le meme age. Kemal, lui aussi, né dans une famille pauvre, était entré dans l!armée, s'était joint au movement révolutionaire et avait participé a toutes les guerres. Mais toute cette premiere partie de sa vie reste fondue dans la grisaille. Il ne possédait ni le flair d'Enver, ni sa spontanéité, ni sa rapidité dans l'action. Une colere contre la vie paraissait l'animer, et il n'avait aucun talent pour la compromis ou la négociation. Méprisant l'opinion des autres, impatient de toute autorité, il parasait pour ainsi dire pris au piege de son propre esprit. Il attendait, dans une claustrophobie hargneuse, une occasion qui ne se présentait pas et, pendant ce temps, les autres le distançaient.

* * *

Mustafa Kemal commit une erreur dans sa prévision sur les mouvementys de Birwood: il ne crut pas que les Britanniques essaieraient jamais d'escladader ces hauteurs pendant la nuit. Pourtant, la encore, les chefs étaient tres confiants.

* * *

Larcher

Les Allemands s'attribuaient tout le mérite du succes de Gallipoli.

* * *

Des l'été 1914, Les dardanelles attiterent l'attention de tous les Etats d'Europe que l'ambition et les armements de l'Allemangne menaçaient

d'une guerre prochaine. La Triple Entente et les Empires Centraux firent tous leurs efforts pour s'assurer la libre disposition des détroits.

La 9e division, en garnison en temps de paix autour de Gallipoli, fut mobilisée. Son chef Djevad Pacha plaça deux régiments d'infaneries et deux groupes d'artllerie de campagne aux avants-postes a hauteur de l'issue du détroit dans la Mer Egée; il prit le commandement d ela région fortifiée le 10 aout 1914.

* * *

La 19e division était toujours en formation et le lieutenant-colonel Mustafa Kemal Bey en prenait le commandement le 1er février 1915.

* * *

Plusieurs dépots de munitions et des casernements avaient été incendiés, ainsi qu'une partie de Tchnak Kalé et Kilid Bahr. C'éetaient la, des dégats peu importants en regard de la victoire dont les Turcs accordaient tout le mérite a Djevad Pacha.

Aussi la panique avait-elle régné dans la capitale turque le 18 mars. Diplomates et fonctionnaires civils s'attendaient d'heure an heure a fuir en Asie sous les obus des "men of war" redoutés.

* * *

3e Réserve génerale de la zone d'Europe: la 19e division (Mustafa Keöal Bey), rassemblée au nord-ouest de Maidos.

* * *

Birgadier Gribbon

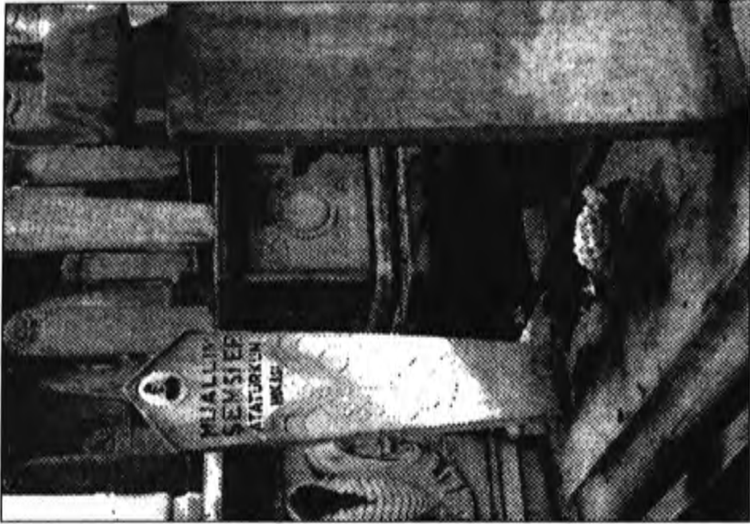
At Anzac on the night of 25 April, Mustafa Kemal's command of four regiments had suffered 2,000 casualtis and was in a worse state of disorganization than were the Australians, who suffered to the same

extent. The Turkish 57th regiment of Kemal's 19th division had practically ceased to exist, and his other regiments, the 72th and 77th, was of Arab composition and unreliable. The latter had fled in panic from the Australian rifle fire, and spent the night firing into the backs of the 27th and 57th Turkish regiments, Mustafa Kemal's only reserve.

---

1) General Birdwood, Çanakkale'de düşman komutanlarından birisiydi ve Büyük Kurtarıcı'nın cenazesine katılan Büyük Britanya Heyeti'nin başkanlığını yaptı. Mustafa Kemal'in cenazesine, yabancı katılımlar, düşük düzeyde tutulmuştur.
2) Vehip, Esat'ın küçük kardeşi idi, Kafkas Cephesi'nde kahramanlığı var; Malta'dan sonra Ankara'ya katılması özendirilmeyen ya da istenmeyenler arasındadır. Habeşlerin savaşına Habeşlerin yanında katılmıştır.
   Demek ki, Ordu Komutanı Liman Paşa'nın altındaki üç kolordudan ikisi bu kardeşlerin komutasında idi. Anzac'ların karşısında Esat vardı; Esat ve Vehip, unutturulduğu için, tarihi falsifiye etmek kolaylaşmıştır.
3) "Anzac", Avustralya –New Zealand Ordu Birlikleri, Army Corps, sözcüklerinin başharflerinden oluşmaktadır.
   A. Moorehead, *Galllipoli*, N. Y., 1965.
   R. R. James, *Gallipoli*, London, 1965.
   A. Moorehead, traduit par R. Jouan, *Dardanelle*, Paris, n. d.
   M. Larcher, *La Guerre Turque Dans la Guerre Mondiale*, Paris, 1926.
   A. Verrier, ed., *Agents of Empire – Anglo-Zionist Intelligence Operations 1915-1919 –* Brigadier Walter Gribbon, *Aaron Aaronsohn and the NILI Ring*, London, 1995, p. 65.

Dördüncü Bölüme Birinci Ek
Ergin & Eren & Pasinler

Şemsi Efendi'nin Bülbülderesi Selanikliler mezarlığındaki mezarı

Tarihin Esrarengiz Bir Sahifesi "Dönmeler" ve "Dönmelerin Hakikati", Kültür Yayıncılık

Dördüncü Bölüme İkinci Ek
Ergin & Eren & Pasinler

ŞEMSİ EFENDİ VESAİRE

Tarih yerine hurafelere sahip çıkıyoruz.

Nedir, "Şemsi Efendi Mektepleri", efsane mi hurafe mi, bilmemek bir yana araştırmak cesaretini bile kendimizde bulamıyoruz.

Ayrıca bir önem yüklüyoruz, Mustafa Kemal'in bu mektepte okuduğu iddiası var; şu tarihte sadece bir "iddia" olarak kabul etmek zorundayız. Böyle bir iddia'yı doğrulayacak, tarihsel, başka bir deyişle, o zamana ait hiç bilgimiz yok ve hiçbir anıda da işaretine rastlamıyoruz. Kemal Paşa'nın biyografik çizgilerinin çoğu, iktidar döneminde ortaya atılmış durumdadır. Suriye'deki özgürlükçü parti kuruluşu ile ilgili rivayeti irdelemiştim; Paşa'nın bu dünyadan ayrılışına yakın ve artık parlamento'da saylav olmuş üç kişi tarafından ortaya atıldığını göstermiştim. Kaynak çok geç ve bağımsız değildi; bunları bilimsel değerde sayamayız.

Büyük Kurtarıcı'nın Şemsi Efendi Mektebi'nde talebe olduğu rivayeti de kurtuluştan sonradır ve çok büyük ihtimalle de gazeteci Ahmet Emin Yalman'ın icadı idi. Ahmet Emin Yalman'ı, "ilk kurşuncu" Hasan Tahsin masalının mucidi olarak da görüyoruz.[191] Gerçek olmadığı artık, gerçek'tir.

Bir nokta var, Hasan Tahsin, alias Osman Nevres, rivayeti, sabetayizm tar-

191) *Tezler*'de, sabetayizm tartışması öncesinde, bu masala ısrarla karşı çıktım. Hem İzmir'de "ilk kurşun" olgusu gerçekçi olmaktan uzaktı ve hem de Hasan Tahsin'in, burada hiçbir yeri yoktu. Hüseyin Paşa'nın Genelkurmay Başkanlığı'nda, Genelkurmay Harp Tarihi, ilk kurşunun, 1919 Mayıs ayında İzmir'de değil, 1918 Kasım ayında İskenderun ile bitişik Dörtyol'da atıldığını tespit etti. İskenderun'un önemi, ilk işgal'di ve Fransız'lar burayı aldılar. Annemden işittiğime göre, Ermeni komşularının çocukları Fransız üniformasıyla gelmişlerdi, Annem bu tarihte doğmuştu, ancak tanıması imkansızdı. Fakat babası, Dedem, Dörtyol'da, işgale karşı "çete reisi" idi, anlatmış olması mümkündür. En sevgili kızını, Annemi, bu iç savaşta, "atının terkisinden hiç ayırmamıştı". Babasının teşhis etmiş olması mümkündür.
İttihat ve Terakki troykasından Cemal Paşa, anılarında, Dörtyolu, çok zengin ve büyük bir Ermeni köyü olarak anlatmaktadır.
Biz Dörtyollu değildik, fakat, iki kardeş Kabataş Erkek Lisesi'nde yatılı okuduğumuzda babamız, ansızın, iflas etmişti; Annem, altınlarını, halılarını ve çok zaman da, Dörtyol'da babasından kalan tarlaları satarak bizi okuttu. Ben tahsilime Ermeni toprakları sayesinde devam edebildiğimi hep düşünüyorum.

tışmalarından ayrıdır; çünkü benim dillendirdiğim tarihte böyle bir tartışma ve norm yoktu. Hasan Tahsin bağımsızlıktan yana değildi ve İzmir'de bir rezistans olduğu yollu bir işarete sahip değildik. "Gavur İzmir" sözü bu nedenle bulunmuş olmasa da bundan sonra yerleştiğini düşünebiliriz; bu o kadar öyle ki, kurtuluşun komutanlarında, anılarında okuyoruz ve Kazım Karabekir'inki verebileceğim örnektir, İzmir'deki teslimiyetçi hava bir utanç olmuştur. Bu arada "ilk kurşun" şehidi olarak rivayet edilmiş olan Hasan Tahsin'in mezarının Üsküdar'da, Bülbülderesi'nde olması da dikkati çekmektedir. Kurşun atmamış olsa da, istikrarsız kişiliğini *Tezler*'de çizmiştim, İzmir'de öldüğünü düşünebiliriz; demek cenazesi nakledilmiş haldedir.

Şemsi Efendi Vakası da, Ilgaz Zorlu'nun büyük dedesi ve İbrani olduğu açıklamasından ayrıdır; bunu yeni bir bilgi ve norm kabul etmek zorundayız. Mustafa Kemal'in Şemsi Efendi'nin talebesi olduğu rivayeti çıktığında, Şemsi Efendi'nin İbrani olup olmamasının hiçbir önemi bulunmuyordu. Düşünce dizgesinde bir ayrılık yoktu; bunun dışında Şemsi Efendi Mektebi, modern bir eğitim kurumu sayılıyordu. Buna bakmak yerindedir.

Ahmet Emin Yalman'ın gizli tarihinde, Şemsi'nin İbrani adının yazılı olduğundan kuşku duyamayız. Ancak resmi tarihte böyle bir kaydın ve hassasiyetin olmadığı kesindir.

* * *

Sultanahmet Cezaevi'nde bir "Ermeni Rahip" vardı, çok baskı altındaydı, Cemaat ve Patrikhane terketmişti; içerde ve dışarıda arkadaş oldum. Rahip Hayko, 13 yıla mahkum olmuştu, güya Israel'de Ermeni Semineri'nde okurken, Atatürk'e hakaretamiz sözler sarfetmişti, hiç inanmadım, daha sonra, patrik olması beklenen bu parlak ve çapkın rahibin rakiplerinin iftirasına kurban olduğunu duydum, bilemiyorum. Batı Devletlerinin baskısıyla biraz erken tahliye olabildi, gitmiş, Patrik Kalutsyan Efendi'ye, "beni hepiniz bıraktınız, Hocam olmasa ne yapardım" demiş, çıkınca bir ve son kez görüşmüştüm, Patrik de, "bu Türklerden arada sırada bir adam çıkıyor" cevabını vermişti; "Ermeni Rahiple Mektuplaşmalar" kitabımda var. Geçenlerde bir gece, geç vakit bir hanım telefon etti, çok heyecanlıydı, "Arkadaşın Hayko, yaşadığı Hollanda'da öldü" dedi. Çok severdim, Sultanahmet'te, işkenceden yatalak olan tutukluları sırtında taşırdı, kıçlarını yıkardı; rahip idi, ırk ve din ayrımı yoktu, yüksünmeden ve seve seve yapıyordu. Özlem ve sevgiyle hatırlıyorum.
Bu Dörtyol ve Ermeni notlarım ile Irak'ın işgaline, Amerikan üniforması ile katılan, Kürtler arasında paralellik kurabiliyorum.

Izmir & İlk Kurşun & Bülbülderesi

O. N. Ergin

Selaniklilerin mektepçiliği oldukça meşhurdur. Selanik'te açtıkları yeni usul mekteplerden başka bilhassa Rumeli'yi kaybettikten sonra İstanbul'a gelerek burada kurdukları Feyziye (Işık), Terakki ve Feyziati (Boğaziçi) liseleri hep İsmail Hakkı Efendi ile arkadaşlarının ekmiş oldukları tohumların feyizli ve ışıklı semereleridir.

Paris'te açılan Mektebi Osmani gibi İstanbul mekteplerini ilgilendiren bir müessesseyi bile kitapta bulundurmağı prensip olarak kabul ve tatbik etmiş olduğum için Selanikli muallim ve mürebbilerle onların eserleri ve hizmetleri hakkında da birkaç satır yazmak isteyerek Hadisatı Hukukiye Mecmuası muharriri Selanikli avukat Abdurrrahman Eren'e müracaat ettim.

* * *

A. Eren

İsmail Hakkı Efendi, Aptal Osman Efendizade denilmekle maruftur. Bu zat Hayem Şalom adında bir Yahudi hahamının mektebine devam ederek orada okumuş, Fransızca öğrenmiş, elde ettiği bu dil sayesinde sonralar birçok eserler Türkçe tedrisatta bir inkılap yapmağa muvaffak olmuştur.

İsmail Hakkı Efendi, evvela Selanik'te Suratlar mahallesine tek odalı bir vakıf mektepte bu usulü tatbik etmiş sonra yine hemşehrilerinden Şemsi Efendi ile birleşerek Aktarönü mevkiinde harap bir mescidi mektep haline koymuşlar ve Halil Vehbi, Derviş Efendiler de bunlarla birlikte çalışmıştır. *İsmail Hakkı Elifbası* adındaki eseri ve kıraat serisi onun tedris usulü hakkında bir fikir verebilir.

Mithat Paşa Selanik'e geldiğinde Belediye Reisi ve sonra Manastır Valisi Faik Paşa ile birlikte Selanik mekteplerini gezmiş, oralardaki okutma ve öğretme usullerini tetkik etmiş ve hepsinden ziyade bunların usullerini beğenmiştir.

Diğer taraftan Hafız Kerim adında bir yobaz bu Selanik'li muallimlerle tatbik ettikleri usuller aleyhinde bulunan mutaassıplar güruhunun başına geçerek onları dinsizlikle itham etmiş ve mekteplerini kapattırmıştır. Nihayet mesele vilayet meclis-i idaresine intikal etmiş, Mithat Paşa hakem olarak dava Şemsi Efendi ile arkadaşları lehine neticelenip o tarihten itibaren bu usul Se-

lanik'te ve bilhassa o şehrin Terakki mektebinde yerleşip ilerlemeye başlamış ve oradan da İstanbul'a gelmiştir.

İsmail Hakkı Efendi bihakkın alim idi. Güzel Fransızca bilirdi. Sonraları Şemsi Efendi'den ayrılarak ve Trabzon'lu Rıza Bey'le birleşerek Halil Rifat Paşa'nın valiliği zamanında Şemsi Efendi'nin mektebinin karşısında yeni bir mektep açtı. Talebeye Fransızca okutmağa başladı. Talebe Fransızca öğrensin, diye, mektepte Türkçe konuşmayı yasak etmişti.

İsmail Hakkı Efendi'nin ilk talebesinden bugün sağ olanlar, bir ben bir de Ata Refik Atabej'dir. Halil Vehbi Efendi, *Tuhfe-i Vehbi*, Derviş Efendi de *Gülüstan-ı Sadi* okuturdu. Şemsi Efendi talebenin disiplinine fevkalade riayet ederdi. Talebe yolda hocalarına rastgeldikçe yaya kaldırımına çıkıp divan durarak askervari selam almak, Şemsi Efendi'nin talimi ve tenbihi iktizasındandı.

Şemsi Efendi'nin icatlarından biri de mektebe yeni yazılan her çocuğa eski ve çalışkan talebeden bir mentor yani lala, mürebbi, tayin etmesidir. Beni de bir zabitin oğluna mentor tayin etmişti. Her sabah çocuğun evine gider, beraberce kahvaltı ederdim ve mektep vakti gelince çocuğu elinden tutup okula götürürdüm.

Şemsi Efendi, Rumeli bozgunundan sonra İstanbul'a gelerek ahir ömrünü burada geçirdi. Eyüp'te bir ev alıp civar-ı Hazreti Halit'te yerleşti ve orada öldü. Halil Vehbi Efendi, İzmir'de yerleşti. Yakın zamana kadar sağdı.

* * *

Korgeneral G. Pasinler

Henüz altı yaşlarında idim. Selanik'te benden büyük kardeşimle meşhur Kerim Hafız mektebine devam ediyorduk. O zaman için Kerim Hafız en münevver hocalardan idi. Ama tedris usulü eski şekildeydi. Elif küsüenni-be küsbenni ilah (okuyorduk) ve yerlerde oturuyorduk.

Hocanın başı ucunda falaka, ders odasının kapısı yanında, geldi-gitti tahtası (vardı.) Çocuklar hep birden muhtelif nevide elifba veya elham suparasını okuyorlar. Bir gürültüdür, gidiyor. Mektebimizin başka mekteplerden farkı, yalnız Hoca Efendi gençtir, dikkatlidir. Rahlesine getirdiği talebesini bizzat okutur, dinler, mümkün mertebe intizama dikkat eder. Abdesthaneye götürülecek toprak ibriklerle su içilecek tasları ayırmıştır. Papuçluklar mun-

tazamca ve temizcedir. Velhasıl şehrin en iyi iptidai mektebi bu idi.

Bir gün sabahleyin mektebe gitmek üzere hazırlandığımız vakit babam bizi yeni açılmış başka bir mektebe göndereceğini söylemiş ve bizi, hizmetçimize katarak, o yeni mektebe göndermişti.

Bu yeni mektebin, sokak kapısından girince ufarak bir avlu (-su vardı.) Sol tarafta dört beş merdivenle çıkılacak ve küçük sahanlıktan geçilerek, önümüze tesadüf eden kapıdan dershaneye girilecekti. Avluda yirmi otuz çocuk oyun oynuyorlar, ortalarında dolaşan bir genç bizi görünce dikkatini bize çevirdi ve hizmetçimizin elindeki, babamızın yazdığı tezkereyi aldı, okudu. "Memnun oldum" diyerek bizi de oynayan çocukların arasına kattı. Bu genç hocamız Şemsettin Efendi idi.

Biraz oyun oynadık, çocuklarla birbirimizi tanımağa başladık. Bu sırada bir kumanda, Dershaneye giriniz çocuklar, kumandası kulağımıza çarptı, iki sıra olduk, merdivenleri evvela kendisi çıktı, biz de çıkmağa başladık. Dershane kapısından girince, karşısında burcu burcu kokan yepyeni çam tahtasından yapılmış sıralar, iki tarafa dizilmiş, ortada bir gezinti bırakılmış. Kapının solunda Şemsi Efendi duruyor ve onun arkasında iki ayak merdivenle çıkılır, güzel bir kürsü ve duvara dayanmış bir siyah tahta ve silgi, tebeşir (vardı.)

* * *

Bir iki ay sonra, bir gün sokakta bir kalabalık ve bir gürültü peyda oldu. Fena sözler, küfürler söyleniyor, sofa kapısı kırılıyor ve içeriye hücum ediliyordu. Hocamız bu hali görünce, zaten kulağı kirişte imiş, hemen yerinden fırladı ve komşunun penceresine açılan bir pencereden atlıyarak kaçtı.

Kalabalık, serseri takımından kırk elli kadar adamdan teşekkül etmiş, haşarılardı. Dershaneye girdiler ve bizi, küfürlerle dışarı attıktan sonra, o canım sıraları, hocanın kürsüsünü ve kara tahtayı, pencere ve kapıları kırarak dershaneyi bir harabeye çevirdiler. Ve biz de evlerimize kaçtık. Sebep? Şemsettin Efendi, çocuklara gavur usulünde ders okutuyor, oyun oynatıyor ve jimnastik yaptırıyormuş!...

Amma! Bugüne kadar talebenin miktarı her gün biraz daha azalmakta idi. Biz, zabit ve memur çocukları olmak üzere yirmi kişi kadar kalmıştık.

Birkaç gün geçti. Hizmetçimiz bizi Şemsi Efendi'nin yeni açtığı mektebe götürdü. Bu mektep Hoca'nın kendi evinin altında büyük bir oda idi. Hocamız çalışıyor ve çalıştırıyordu. Metanetine, gayretine, daha doğrusu muallim-

lik aşkına zerre kadar halel getirmemişti. Bilakis şevki artmıştı.

Derken bir gün buraya da aynı şekilde hücum vaki oldu. Tehditler, küfürler arasında çocukları sokağa çıkardılar. Şemsi Efendi Hocamız saklanmış, tehlikeden kurtulmuştu. Gene sıraları, kara tahtayı, o gavurluk alameti olan kapkara tahtayı parçaladılar. Eve bir şey yapmamışlar.

Çok sene sonra Hocamın kendi ağzından dinlediğime göre, kendisini sokakta yakalamışlar, dövmüşler, tahkir ve bıçakla hayatını tehdit etmişler. Şemsi Efendi, ya Selanik'i terketmeli, yahut mektebinden ve hocalıktan vazgeçmeli ve yahut da ölümü göze almalı imiş...

Şemsi Efendi, bunlara da ehemmiyet vermemiş, bir üçüncü tedbir düşünmüştü. Akşamdan sonra evlerimize gelmeğe ve bize ders vermeğe başladı. Son kalan yirmi talebesini, böylece her gece ziyaret eder, beş on dakika ders verir veya kontrol eder, giderdi.

Bir gün benim de dahil olduğum beş altı talebesini Şemsi Efendi yanına aldı ve Selanik'in yegane yüksek mektebi olan, Alaca Minare Camisi ittisalindeki rüştiye mektebine götürdü. Rüşdiye muallim-i evvelinin odasına girdik. Burada birkaç zat vardı, bunlar vilayet meclis-i idare azasından ve şehrin eşrafından bazı kimseler imiş.

Rüşdiye talebesinden beş altı çocuk getirdiler. Bize gazete okuttular. Rüşdiyeliler bizim kadar okuyamadılar. Bize biraz hesap, rakam ve yazı yazdırdılar. Onlar, bizim kadar yapamadılar. Duvarda büyük bir harita asılı idi. Rüşdiyeliler bizim kadar bu haritayı da okuyamadılar. Velhasıl biz onlara faik çıktık. Onlar son sınıfların talebesinden seçilmişlerdi.

Bu muamele bir mukayese maksadına binaen yapılmış imiş. Şemsi Efendi, himmet ve gayretinin, yüksek azm ve şecaatinin semerelerini ispat etmek suretiyle halkın teveccüh ve itimadına liyakat kazanmıştı. Bundan sonra, Hükümet'in de himayesinde, Şemsi Efendi Mektebi yeniden tesis oldu.

* * *

O. N. Ergin

1938'de bu makaleyeyi yazan General Galip Pasinler, hadisenin 65 sene önce cereyan ettiğini söylemesine göre Şemsi Efendi Mektebi'nin 1873 sene-

sindeki faaliyet ve vaziyetinden bahsetmiş oluyor.

* * *

1875'te Alliance İsrailit, İstanbul'da ve daha sonra Türkiye'nin diğer şehirlerinde mektep açmağa başladığı vakit, Türkiye Musevi Cemaatleri'nin şiddetle mukavemetlerine maruz kalmıştı. Hele Kudüs hahamları, Allyans aleyhine kaleme aldıkları bir aforoznameye dini bir renk vermişlerdi. Alyans, dini batırmağı istihdaf etmediğini ispat etmek için, açtığı mektepleri aynı zamanda ibadethane ittihaz etmişti.

Bu suretle, Allyans Mektepleri'ne devam eden talebe, sabahleyin dersten önce ve akşam dersten sonra muallimleriyle birlikte ibadet ederlerdi. 1854'te ilk Musevi Asri Mektebi açıldığı ve bu mektepte Türkçe, İbranice ve Fransızca öğretildiği zaman hahamlar, Fransızcanın tahsilini günah sayarak dehşetli propaganda yapmışlar ve mektebi himayesi altına almış olan Yahudi zengini Kamanto'yu aforoz etmişlerdi.

Yine bu zamanlarda Hasköy'de Şule-i Maarif adıyla açılmış bulunan mektebe haham yetiştirmek üzere, 1895'te, ayrıca iki sınıf eklendiği zaman, hahamlar oradan haham olmak üzere yetişecek çocukların ötekilerden başka bir vaziyette bulunmalarına lüzum görmemişler ve şu şartları ileri sürmüşlerdi:

Evvela, haham sınıflarında Türkçe okunacak fakat kafir dili olan Fransızca okutulmayacaktır.

Saniyen, haham olacaklar asri sınıf rahlelerinde değil, kanapelerde oturacaklardır. Çünkü asri rahle Frenk işidir.

Salisen, sınıf soba ile değil mangalla ısıtılacaktır.

Nisbeten çok son zaman demek olan bu devirdeki hahamların şu vaziyetlerinden bizim hocalardan daha geri oldukları anlaşılıyor. Hahamların şu talepleri, Süleymaniye'de ilk nümune iptidaisini açan, Avrupa'da tahsil görmüş Selim Sabit Efendi'nin başına gelen hadiseye ne kadar benziyor! Acaba Yahudilerin beş asırdan beri konuşmakta oldukları İspanyolca kafir dili değil miydi? Ve Türkçe de, onlara göre, öyle değil midir?

* * *

Bütün bunları, Ergin'inin ki doğallıkla ve Eren ile Pasinler'inkiler dahil, Osman Nuri Ergin'in pek değerli ve beş cilt olarak yayımlanmış, *Türk Maarif Tarihi*'nden, aktarmış bulunuyorum.[192] Ekleyeceklerim kısaca şunlar, Ergin'in Profesör A. Galante'ye dayanarak yazdıkları –Allyans İsrailit okullarına "haham muhalefeti"– önemli ve ancak başlangıç düzeyinde idi. Alyans Okulları da Türkçe dersi koyuyorlardı, felsefeleri gereğidir ve asıl itirazın Fransızcaya olduğunu tespit etmek durumundayız.

İkinci nokta, XIX. yüzyılda dünyanın her yerinde ve Türkiye'de Yahudilerin hep okumuş ve kültürlü, aynı zamanda hep zengin oldukları savı bir ilüzyondur; kültürlüleri vardı ve zenginleri çoktu, fakat, Türkiye'de cahilleri ve yoksulları yaygındı. Alyans Mektepleri, öncelikle bu cehaleti yok etmek ve Yahudilerin bulundukları devletin yönetim ve iktidarına girmelerini realize etmek amacıyla kuruluyordu. Mustafa Kemal Paşa tarafından asılan Maliye Nazırı Cavit, esas adı David idi, Ermeniler tarafından öldürülen Başbakan Talat ile Cumhuriyet'te cumhurbaşkanı olan Celal, Alyans'ın öğrencisi ve/veya öğretmeni oldular. Başkaları da var.

Alyans-Hahamlar Kavgası, daha sonra Alyansistler-Siyonistler savaşı olarak gelişti. Burada "Alyansistler", benim *Şebeke*'de "rezervistler" dediklerimle aynı kategoridedir. Osmanlı'nın son zamanlarında şiddetli bir Rezervist-Siyonist kavgası vardı; Siyonist olan Cavit ve Doktor Nazım, 1926 yılında, idam edildiler. Daha kapsayıcı analizlerini, *Şebeke*'nin ikinci cildine bırakıyorum.

* * *

Mustafa Kemal, Şemsi Efendi'de okumuş olabilir; ancak verdiğim kısa tarih de gösteriyor, Şemsi Efendi Okulu, pek güzel kabak çiçekleri misali, sabah açılmakta ve ilk güneşle kapanmaktadır. Mustafa Kemal, uğramış olabilir; ayrıca Büyük Kurtarıcı'nın doğumunu ve yaşını netlikle bilemediğimiz için netlikle söz edemiyoruz.

Görgü tanıklığı veya belge niteliğinde bir kaynağımız yoktur; Şemsi Efendi tarihini bu nedenle de özetlemiş bulunuyorum, belge imkansızdır. Eğer anısal işaretler de bulunmazsa, yok saymak zorundayız.

192) O. Nuri Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, İstanbul, 1938-1977, cilt I, s. 469-475 ve 767-768.

Dördüncü Bölüme Üçüncü Ek

"ANTALYA'NIN ÜÇ GÜZEL KIZINI"

Üniversite yıllarımda, öğrenci derneklerine başkanlık yapıyordum, toplantılar düzenlerdik, "10 Kasım" Törenleri yapardık; Afet Hanım'ı çağırmazdım. Herhangi bir toplantısına gittiğimi de hatırlamıyorum; sevgisizlikten değil ciddi bulmazdık. Kızlarını, Büyük Kutarıcı'ya yakıştıramazdık ve daha açıkcası rahatsız olurduk. Nedenini bilmezdik, herhalde bilenler olmalıdır, merak ettiğimi da hatırlamıyorum, ama, Gazi'nin kızlarının hiçbirini sevmediğimi biliyorum.[193] Öğrenci arkadaşlarım da sevmezlerdi; bu bir dönemdir.

O zamanlar Cahit Uçuk'un anıları yoktu, şimdi, rahatsızlığımızın nedenlerinden birisini bulmuş haldeyiz. Bir yerde şunları yazıyordu:"Antalya'da henüz 14-15 yaşlarında bir kızken Gazi Mustafa Kemal Paşa ile sekiz saat konuşmuş, onunla dans etmiş, manevi evladı Afet Hanım'a arkadaşlık etmiştim. Hoş olmayan dedikodular sonucunda, Antalya'da yaşamak benim için imkansız hale gelmişti, bunları anılarımın ilk bölümünde anlatmıştım. Bunun üzerine İstanbul'a göçtük."[194] Bu kadar değil, nikahlanmış olduğu erkekten de ayrılıyor; Gazi Hazretleri, programını yarıda keserek, Antalya'yı terk ediyor; Cahit Kız'a, artık Antalya dar gelmektedir.

Asıl soyadları, "Üçok", bir bomba ile göçürülen Bahriye Üçok'un, Profesör Coşkun Üçok'un, Profesör Turhan Feyzioğlu'nun yakın akrabası idi; kız kardeşi de, "Kaya", kendisi misali erkek çağrıştıran isimler taşıyordu. Anne tarafından Selaniklidirler, mübadele bahanesiyle, Antalya'da çok büyük portakal

193) Volkan & Itzkowitz, Gazi'nin "adopted" kızları için, Afet, Afife, Sabiha, Zehra, Nebile, Rukiye, Sabriye, Ülkü ve Bülent isimlerinden oluşan bir liste vermektedir. Afet için, "On sekiz yaşında genç bir kadın, Latife'nin yerini aldı," diyordu. Aslında Latife'den çok daha fazla, Çankaya'daki içkili ve uzun yemek masalarında yerini alıyordu. "Bülent" burada kız olup, bu ad Türkçede biseksüel taşınmaktadır; Farsça olmakla beraber Iranilerde böyle bir isme rastlamıyoruz.
"Another adopted daughter was Rukiye, whom he found on a trip to Konya. He had her edu cated, and she later married a gendarme officer. In the same year that he adopted Sabiha, he adopted another 'daughter', Afet, a young woman about eighteenn who replaced Latife. An elementary school teacher, she was not only a surrogate wife, but in time she would become his intellectual extension and eventually a university professor of history."
V. D. Volkan & N. Itzkowitz, *Immortal Atatürk- A Pschobiography*, University of Chicago Press, 1986, p. 260.

194) Cahit Uçuk, *Yıllar Sadece Sayı-Silsilename II*, YKY, 2003, s. 7.

ahçeleri ve konaklar elde etmişlerdi, başka çalışmalarımda ele almıştım; ba-a tarafından Ziya Gökalp'e akraba düşüyorlar. Kürt-Yahudisi olabilir mi; Zi-a Bey'i, *Tekeliyet*'in yeni ciltlerinde ele almayı planlıyorum, şimdilik soru ye-erlidir.

Cahit, bende, sık sık evlenen, fakat, hiç âşık olmayan bir güzel kız izleni-ni bırakıyor; çok güzel olduğu kesindir. Benim bir kategori için, "aşkları yok-ur" teoremime ulaşmamda katkısı var.

İstanbul'da amcası Alaattin'e, "artık bu şehirde bir gün bile kalmak istemi-orum" yollu yazmıştı. Mektupta şunlar da vardı: "Mustafa Kemal Paşamız'ın ncinmesine neden olan bu hadise, benim hayatımın önüne çekilen duvar gi-biydi. Ben, onun bana olan sevgisini, ilgisini, yüreğimin içinde en değerli emanetler olarak ölünceye kadar saklayacağım. Ne zaman ümitsizliklere düş-sem, o hazinelerin saklı olduğu gönül kapısını açacağım. Orada sakladıkla-rımdan güç alarak yaşamımı sürdüreceğim."[195] Fazla romantik ve duygulu ol-duğunu yadsıyamayız; aynı mektupta, "benim çeyiz olarak hazırlanan eşyala-rımı bir kamyona yükleyip göndereceğiz" ibaresi de var. Paşa Hazretleri An-talya'ya teşrif ettiklerinde, Cahit'in nikahı kıyılmış, bir tek düğün kalmıştı, bozuluyor; damadın, evlenmekten vazgeçtiği izlenimini ediniyoruz.

Paşa Hazretleri Antalya'ya gelir gelmez, Cahit'in ailesinin hasta olduğunu anlıyoruz; muhtemelen fazla heyecandandır. Cahit, "büyükannem, annem, babam çok ağır bir grip geçiriyorlardı, gidemezlerdi" yollu yazıyor; ailede grip olmayan tek insan Cahit idi. Kızları Cahit'i, Paşa'ya tek başına, kuşkusuz damat ile, gönderiyorlar. Yalnız, Büyük Kurtarıcı'ya kızlarını gönderirken, Baba Uçuk, "Cahit Kızım, sakın ikram edilirse şampanya içme, kekremsi bir elma suyu benzeri içkidir, ama insanı birdenbire çarpar" demekten geri kalmıyor; bir korku var, herhalde heyecan'dan ileri geliyordu. Kolay olmadığını biliyoruz.

Bu vaka sonucunda ayrıldığı damat, genç bir avukat, Gazi Hazretleri ile daha önce tanışıyor, ve nişanlısını soran Büyük Kurtarıcı'ya "Selanikliler" deyince, Paşa, hemen "dönmedir" karşılığını veriyor, bilmektedir. Burada bir nüans ile karşılaşıyoruz, Cahit, Büyük Kurtarıcı ile görüştüğünde henüz on dört yaşında idi, ama sadece vücutça değil kafaca da çok gelişmişti, öyle anlıyoruz; "Niçin Kurtuluş Savaşı'nı kazandıktan sonra ordunuzu Selanik'te de

195) Cahit Uçuk, *Erkekler Dünyasında Bir Kadın Yazar-Silsilename I*, YKY, 2003, s. 41.

Cahit Uçuk

Erkekler Dünyasında
Bir Kadın Yazar

Silsilename 1

ANI

YKY

Yunan'ın üstüne sürmediniz," sorusunu sorabiliyor. Paşa, her zamanki temkinliliğini dillendiriyor ve "Anadolu topraklarımız bize kafidir, ona, o topraklara sahip çıkmayı bilelim ve koruyalım," cevabını veriyor; böyle düşündüğünden pek az kuşku duyabiliriz.

Büyük Kurtarıcı, yaverleri Tahsin ve Nuri'yi Cahit'in evine gönderiyor; ne için, burasının açık ve doğru yazıldığını sanmıyorum. Cahit, bir yerde, "suçlu damat namzediydi" diyor ve bir yandan da Selanik tutkunu, mübadele gerekçesiyle aşırı ölçüde bahçe ve emlak alan Büyükanne'sinin ileri atıldığını ve "Paşamız beni bağışlasınlar, kusura bakmasınlar," dediğini kaydediyor. Hemen arkasından yazdıkları şudur:"Tahsin ve Nuri Beyler gittiler. Aradan bir saat geçmeden Mustafa Kemal Paşa'nın otomobil kornosunun gürültüsü şehri kapladı. Mustafa Kemal Paşa, düğünler, dernekler kuracağı, şereflendireceği Antalya'ya küsmüştü. Çünkü, Milli Emniyet görevlileri Antalya'da dönen dedikoduları ona anlatmışlardı. Güya Mustafa Kemal Paşa, Antalya'nın üç güzel kızını, Cahit'i, Konya güzelini, bir de Afife'yi alıp götürecekmiş."[196] Doğrusu, ana-baba Uçuk'ların heyecanı bundan mı, böyle bir önyargı veya ön-seziş mi vardı; söyleyemeyiz. Yalnız, Volkan & Itzkowitz tarafından verilen "adopted daughters" listesinde "Afife" adı geçiyor; ama yine de aynı kız olduğunu iddia edemeyiz.

Cahit daha sonra yazar oldu.

Devamını, kendi söyleyişi ile, "erkekler arasında bir kadın yazar" Cahit'ten okumayı öneriyorum.

* * *

Akşamı zor ettim. Bizi köşkün yan kapısından aldılar. Aşağı salonda Mustafa Kemal Paşa, iki yanında eski yaverleri ile oturuyordu. Karşısındaki iki boş sandalye bana ve Afet Hanım'a ayrılmıştı. Masanın dört bir tarafında Antalya'nın tanınmış kimseleri sıralıydı. Önde ben salona girdiğimizde, başta Gazi, bütün konuklar ayağa kalktılar. Gazi Hazretleri karşısındaki sandalyelerin birisini gösterdi, oturdum. Sonra yukarı kata baktı ve bana 'kızım iki saattir yukarda, O'na, Elmalı'dan bir üç etek Elmalı elbisesi aldım, galiba nasıl giyeceğini bilemedi' dedi.

196) Ibid., s. 40-41.

'Efendim, izin verirseniz kendilerine yardım edebilirim.'

'Sevinirim kızım, çık bakalım yukarı.'

Yukarı çıktığımda Afet Hanım gerçekten şaşırmış vaziyetteydi. Onu selamladım.

'Beni size yardıma gönderdiler, efendim,' dedim.

Çok sevindi. İlkönce şalvarını, sonra üç etekli sırmalı elbisesini giydirdim. Ön eteklerinin uçlarını yukarı kaldırarak düğmeledim. Belinin kemerini taktım. Tepelikli altınbaşı başına yerleştirerek oyalı bölüğü, gözlerini açık bırakacak biçimde başına taktım. Beraberce merdivenlerden inerken salondakiler bizi alkışa tuttular. Afet Hanım yumuk yumuk bir genç hanımdı. Nazik, terbiyeli.

Gazi, bir tabak leblebi ile rakı içiyordu.

Bana ne içeceğimi sorunca, içki içmediğimi söyledim.

'Benim kızım da içmez, ama hatırım için biraz şarap alır.'

'Öyleyse ben de bira içerim.'

Evden ayrılırken babacığım, 'Cahit kızım, sakın ikram edilirse şampanya içme, kekremsi bir elma suyu benzeri içkidir, ama insanı birdenbire çarpar' demişti.

Afet Hanım'ın şarabı, benim biram geldi.

* * *

Gazi bir an durdu. Gözlerinde sıcak, güzel bir ifade belirdi ve çevresine baktı.

'Efendiler' dedi, 'bu kız olsa olsa ancak benim öz kızım olabilirdi.'

Masadaki vazodan bir pembe gül alarak bana uzattı. Ben de gülü alırken O'nun elini tuttum ve yine başıma koymadan öptüm ve kendisine teşekkür ettim. Az sonra Gazi ayağa kalktı ve zeka hakkında uzunca bir konuşma yaptı. Bir eliyle de beni işaret ediyordu.

Gerçekten anlıyordum ki, Mustafa Kemal Paşa beni çok sevmişti. Kendisinin böyle bir kızı olmasını istemekteydi. Ve bu, bir Türk kızının, vatanını kurtaran yüce adama duyduğu sevgiden çok başkaydı. Çok duru, arı, pırıl pırıldı.

* * *

Gazi Paşamızın çelik bakışları gözlerime çevrilmişti. Birden içimde bir şimşek çaktı. Mustafa Kemal Paşa'nın bakışlarına kimse dayanamazmış, göz kapakları hemen örtülürmüş. İçimde bir sevinç pırıldadı.

* * *

Çok keyiflenmişti. Ben fırsattan faydalanarak O'na, 'Efendim,' dedim, 'izin verirseniz Afet Hanım'ın altınbaşını ben de deneyebilir miyim,' diye sordum.

Bu teklifim çok hoşuna gitmişti, gülüyordu.

Afet Hanım, yüzündeki örtüyü açarken, 'sağ ol' dedi. Başlığı, sadece gözlerimi açık bırakacak şekilde yerleştirdim. Gazi Mustafa Paşa, çok beğenmişti, alkışladı. O'nun alkışlarına bütün konuklar da iştirak ettiler. Nasıl bir işaret edilmişti, bilmiyorum, bir dans müziği duyuldu. Paşa, eliyle bana işaret yaptı. Bunun anlamının, 'dans edebilir miyiz' olduğunu anlamıştım. Baş eğdim, kalktım. Aman yarabbi, ne kadar mükemmel bir tangoydu, bu. O'nun kolları arasına aldığı küçük hemşehrisi de onu şaşırtacak bir tüy hafifliği ile ona eşlik ediyordu.

* * *

Devam etmiyorum.

Uçuk, "Mustafa Kemal Paşa beni çok sevmişti" diyordu. "Kendisinin böyle bir kızı olmasını istemekteydi", bunu ekliyordu. Başka bir yerde de, Selanikli Büyükanne'nin, yaverlere söylediklerini aktarıyordu:"Bu benim ilk mürüvvetim. Soyum sopum bu düğüne katılmak istiyorlardı. Paşamız, beni bağışlasınlar kusuruma bakmasınlar". Büyükanne, mübadil kapasitesinde, aldığı köşklerden birisini Mustafa Kemal Paşa'ya armağan etmişti, bir diğer çalışmamda not etmiştim, bundan ötesine "hayır" diyordu. Peki, ne için "hayır" demişti, bunu kesinlikle bilemiyoruz.

Dördüncü Bölüme Dördüncü Ek
Türk-İsrael Yakınlaşması

"METRES İLİŞKİSİ" YA DA "TAMAMLAYAN KAVİMLER"

Gizli belgeler, "gizli çamaşırlar" mıdır; kesinlikle "hayır" diyebiliyoruz. Bir vücudun iç bezleri, damarları sayabiliriz; açıklanıncaya kadar görmek imkansızdır ve diplomatik yazışmalar, bunlar arasındadır. Gizlilikleri kalkınca, declassification, pek çok doktora çalışması ya da kitaba temel oluyorlar; her zaman olmasa bile çok zaman daha gerçekçi resimleri ortaya çıkarıyorlar. Ortaya çıkan resimlere her zaman "gerçekçi" diyemiyoruz; organların da hastalıklı çalıştıklarını ve bozulduklarını biliyoruz. Ancak tam bir resim için fazla titiz olmazsak, bunların çoğu, çok zaman, bize "yeni" bilgiler veriyorlar. Amikam Nachmani'nin çalışması da bunlar arasında yer alıyor; esas olarak, İsrael'de deklasifiye edilmiş diplomatik yazışmalara dayanmaktadır. Eliyahu Sasson'un renkli yaşamını da buradan öğreniyoruz, Ankara'daki ilk Israel elçisi idi ve zamanın Türk Başbakanı Menderes, "kardeşim" diyordu; bunu kaydetmekle başlıyorum.

Eksikleri var, judaik çalışmaların her türlü zaafını taşıyor, ancak yeni bilgiler de sağlıyor; bununla birlikte, Kudüs'te, Hebrew University'de, öğretim üyesi Dr. Nachmani'nin bu çalışmasından Türkiye'de yararlanılmış olduğunu sanmıyorum.[197] Halbuki Eliyahu Sasson, Ankara'da kaldığı sürece, Ankara'yı, Kıbrıs'ın tersine, İsrael'in Orta Doğu casusluk merkezi haline getirmişti ve diplomatik belgelerin Nachmani tarafından okunuşuna göre de, hem İsrael'in ve hem de, şaşırtıcı sayabiliriz, Ankara'nın Orta Doğu politikasını, yönetmese de önemli ölçüde etkiliyordu; bir süre sonra yöntemleri demode bulunmuştur. 1902 Şam doğumlu, üslubu herhalde "Mizrahi", Doğulu, bulunuyor, sanıyorum "ala turca" demek istiyorlar, önce bütçesini kısıyorlar, sonra An-

197) Amikam Nachmani, *Israel Turkey and Greece – Uneasy Relations in the East Mediterranean*, Frank Cass, London, 1987.

kara ile temaslarda by pass ediyorlar ve sonra da, Israel için bağımsızlık savaşçısı olduğundan atmıyorlar, Roma Büyükelçiliğine, "sürgün" ediyorlar, Roma o zamanlar İsrael için düşük bir yerdir. Bunların hepsi, Dr. Nachmani'nin çalışmasında var.

Güzel ancak başka bir yerde başka bir bilgi var; "starting in September 1957 Eliahu Sasson, then serving as ambassodor in Rome, met regularly with the Turkish foreign minister, Fatin Zurlu."[198] Buradan anlıyoruz, Türk dış işleri bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Roma'da, 1902 Şam doğumlu ve önce Osmanlı ve daha sonra İngiliz mandasına karşı savaşmış, istihbaratçı ve şimdiki sözcükle "Mossadçı", Eliyahu Sasson ile düzenli olarak, "regularly" buluşuyordu. Demek, Ankara'da, iyi bir diplomat ve "casus" olabilmek için, kendi söyleyişiyle ileri yaşlarında dans dersleri alan ve o zamanın pek moda iskambil oyunu "canasta" partileri düzenleyen Eliyahu'yu incelerken, daha önemli bir bilgi ile karşı karşıya gelmiş bulunuyoruz.

Önemi çok boyutludur; bunlardan birisinin Kıbrıs olduğundan hiç kuşku duyamayız. *Tekeliyet*'te, Kıbrıs'ın tarihindeki her dönüşte Yahudi manivelasını, sanıyorum, inandırıcı bir şekilde göstermiş bulunuyorum, Türkler tarafından alınması ise, Yasef Nasi ile yakından ilgilidir. İkinci Selim, Kıbrıs'ı, Yahudilere yurt olarak vermek üzere almak istiyordu, almıştır ve Yahudi-Karşıtı Parti'nin muhalefeti nedeniyle verememiştir.[199] Doktor Nachmani, yine diplomatik yazılara dayanarak sürdürdüğü analizlerinde, 1950'li yıllarda, İsrael'in, Kıbrıs'taki Elen tezlerine ve bu arada "enosis" projesine şiddetle karşı olduğunu kaydediyor. Elen-Yahudi ilişkilerini incelediği bölüme, "so near and yet so far: Greece-Israeli Relations" başlığını koymuş ki çok yerindedir. İsa, öncelikle bir Yahudi mesihi olsa ve köken olarak tam bir yakınlık bulunsa da, Elenler, bugün, İsrael'e en uzak olanlardır, bunu, tekrarlamış ve böylece hatırlatmış oluyorum. Çalışmalarımda, Yahudilere, en uzak kavmin Araplar değil

---

198) I. Black & B. Morris, *Israel's Secret Wars – A History of Israel'e Intelligence Services*, N. Y., 1991, p. 187.
Bu çalışma da Israel gizli belgelerine dayanıyor ve İbrani "vav" karakteri, Türkçe veya İngilizceye "o" ya da "u" olarak translitere edilmektedir, Zorlu'nun, "Zurlu" yazılması bu nedenle olabilir.

199) Bir marranos olan Don Yasef Nasi tedbirli davrandığı anlaşılıyor, Filistin'in kolonizasyonuna başlamasından bunu çıkarıyoruz. Ben-Gurion, Filistin'in Israelleşmesini, Nasi ile başlatmaktadır.
"As early as 1563, Don Yasef Nassi led his followers from Spain to Palestine and founded an agricultural colony in Galilea, on the shores of Lake Tiberias."
D. Ben-Gurion, *Israel: Years of Challenge*, London, 1964, p. 3.

Elenler ve en yakının da Türkler değil Kürtler olduğunu yazıyordum; Doktor Nachmani, bu önermenin, en azından birinci bölümünü doğrulamaktadır. İkinci bölümünü geliştirmeye ve aydınlatmaya devam ediyoruz.

Türk Dışişleri bakanı Zorlu ile "Mossadçı" Eliyahu'nun düzenli görüşme yaptıkları tarihte ise Kıbrıs'ta "eoka" adlı Elen-Bağımsızlık teşkilatı tedhiş yapıyor ve Büyük Britanya sömürge yönetimini zorluyordu, Ankara'nın kararsız olduğu yıllardır. Sabetayist Simavi Ailesi tarafından kurulan *Hürriyet*, çok sert bir anti-Elen yayının arkasından "Kıbrıs Türktür" kampanyasını başlatmıştı, fakat, hükümet, henüz bir atalet politikası sürdürüyordu. İşte tam bu sırada, Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilatı'nın kurulmasına tanıklık ediyoruz; *Sırlar*'da, ambasadör K. Girgin'in anılarına dayanarak, kurucusunun F. Zorlu olduğunu göstermiştim. Öyleyse, bir rastlantı ile karşımıza çıkan bu "arşiv" bilgisi, bizi daha da düşünmeye tahrik ediyor; ve Eliyahu Sasson-Fatin Zorlu düzenli görüşmelerinden, fikirde ve planlamada, "Mossad" ve Israel katkısını tezekkür etmeye başlıyoruz.

Düzenli olarak ne konuşabilirler ki, birisi Roma'da İsrael büyükelçisi ve diğeri Ankara'da dışişleri bakanı; demek ki, düşünmek verimlidir. Düşünmeye devam etmek durumundayız.

Bir nokta var, Sasson-Zurlu düzenli görüşmelerini açığa çıkaran kitap, "Israel'in Gizli Savaşları" başlığını taşıyordu ve Uğur Mumcu'nun bu kitabı bilmemesi imkansızdır. Gerçekten biliyordu, fakat, Mumcu'nun bu görüşmeleri önemsemediği sonucunu çıkarmamız yerindedir. Buna mukabil, Uğur, Ian Black ve Benny Morris'in bu çalışmasına dayanarak, Israel-Kürt ilişkilerine dikkati çekmişti; belki de parmağını doğru yere koyan ilk yorumcuydu, Kuzey Irak'da Barzani Ailesi, Israel ile ortak bir savaş yürütüyordu, İsrael'in gizli savaşları arasında bu da yer almaktadır. Uğur Mumcu, bunu yazdıktan, en çok on beş gün sonra öldürülmüştür; Sevgili Arkadaşım Uğur'u sevgi ile anıyorum.

Bir nokta daha var; Türk tarafının ve bu arada Türk gizli servislerinin, İsrael'in bu gizli savaşından haberi olmadığını düşünebilir miyiz, bu çok zayıf bir ihtimal olmalıdır. Sasson önemli bir Mossad elemanıydı ve Ankara'yı, Israel'in istihbarat merkezi yapmıştı ve Türk Başbakanı onu "kardeş" sayıyor, dışişleri bakanı da, düzenli olarak, yetmişli yılların solcu diliyle, "örgüt buluşması" realize ediyordu, bilmemelerini varsaymak çok zorlu görünmekte-

dir. Bir soru'dur ve ne yazık Menderes ve Zorlu, kısa sayılabilecek bir süre sonra, 27 Mayıs Devrimi'ni takiben, 1961 yılında, idam edildikleri için soramıyoruz. Arşivler ise, gerçekten surların arkasındadır.

Fakat yakın zamanlarda Türkçede yayımlanan bir "Mossad" kitabının daha önce de Türk gizli servislerinde olduğunu kabul etmemiz için elimizde yeterli işaret bulunuyor.[200] İbrani dilinden çevrilen bu kitabın yayımlanma tarihini okuyamıyoruz, fakat, alt başlığı "İsrail-Kürt Umutlarının Çöküşü" olduğuna göre, 1974 yılında Saddam-Şah anlaşmasından hemen sonra olmalıdır. Bu kitap da, Kuzey Irak'ta Mustafa Barzani tarafından sürdürülen isyan ve savaşın, büyük ölçüde, Israel desteğine sahip olduğunu göstermektedir. Cia desteği de var, ama yine de, "Kürt-İsrael Savaşı" demek daha uygun düşmektedir.

Şalom Nakdimon'un kitabı inandırıcı bir izlenim veriyor ve İsrael-Kürt işbirliğinin fotoğraflarını da içermektedir; Barzani Savaşı'nın, Israel açısından öneminden artık kuşku duymuyoruz. Kitabın arka sayfalarında yer alan fotoğraflardan birisi Kamuran Bedirhan'a ait olup, altında "İsrael ile ilişkileri kuran ilk Kürt lider" yazmaktadır. Bu, çok eksik bir yazıştır ve bunu, eksikliği, göstermek durumundayım.

Bu ad veya soyadı, Bedir Han'a kadar gitmektedir; daha önceki çalışmalarımda Profesör Cem Eroğlu ile Dışişleri eski bakanı Profesör Emre Gönensay'ın da Bedir Han ahfadından olduklarına işaret etmiştim. Cumhuriyet'in ilk bakanlarından Vasıf Çınar ile aşırı Kemalist popüler-tarihçi Cemal Kutay da Bedir Han soyundandırlar. Bedir Han'ın kendisi ise, Osmanlı Devleti'ne karşı ilk büyük isyanı başlatmış bir Kürt Prensi idi. 1840 yıllarındadır ve üç günde, bazı rivayetlere göre, kırk bin Süryani kesmiştir; sayı tartışılabilir, fakat Osmanlı topraklarındaki büyük Hıristiyan katliamlarından birisi olduğu kesindir ve bunu tartışamıyoruz.

---

200) Şalom Nakdimon, *Irak ve Orta Doğu'da Mossad*, A. Ekinci çevirisi, Ankara, 2004.
Diğer taraftan, bir Arap yazar, Birleşik Arap Emirlikleri'nden, bu kitabın, 1997 yılında, "Dar ül Celil" yayınevi tarafından, Arabiden Türkçe çevirisiyle, "Irak'taki Mossad ve İsrail'in Kürt Emellerinin Çöküşü" başlığıyla yayımlanmış olduğunu kaydetmektedir. Yazarı, Şlomo Necdaimon, olarak kaydediyor ki, "Şlomo" bizde, "Süleyman" çağrılmaktadır. Hurşid Delli'nin bu yazısından, şunları da okuyoruz:
"İsrael-Kürt ilişkilerinin varlığından söz etmenin veya reddetmenin artık önemi kalmadı. Çünkü böyle bir ilişki yarım yüzyıldır var."
"Bilindiği gibi Türkiye-İsrael ilişkileri, İsrail savaş uçaklarının Türk hava sahasını kullanarak Suriye ve İran sınır boylarından uçmalarına müsade ve Israel'in pkk lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanmasında Türkiye'ye yardım edecek kadar ileri boyutta."
Hurşid Delli, *Kürtler mi haklı Araplar mı?*, Beyan, 26 Ağustos, 2004.
Radikal, 28 Ağustos 2004.

Başka kaynaklar bir yana, Soner Yalçın da *Efendi*'de işaret etti, Fatin Zorlu da Bedirhan Ailesi ile bağlantılıdır.[201] Ben ise hâlâ bu ailenin kripto-Yahudi olduğu hipotezi üzerinde çalışıyorum. Bu da bir yana, Black & Morris, "İsrael'in Gizli Savaşları" nam kitabında, Kamuran Bedirhan'dan Israel casusu olarak söz ediyorlar. Çalışmaları, Israel arşivlerine dayandığı için inanmamız isabetlidir.

Kuşkusuz böylece aynı soruya dönüyoruz; Kamuran Bedirhan, bir İsrael casusudur ve eğer böyleyse, Eliyahu Sasson ile irtibatlı olması gerekiyor. Çünkü Doktor Nachmani, bizi, Sasson'un, İsrael casuslar ağı için, bir "recruitment officer" olarak çalıştığına inandırmaktadır; Orta Doğu casuslarının pek çoğunu Sasson seçiyor ve bağlıyordu. Kıbrıs yerine Ankara'nın merkez olması da, Kıbrıs'da hem Arap istihbaratının ve hem de Elen gözetiminin yoğunluğuydu, bir tür gözaltında idiler. O tarihlerde Kıbrıs bölünmemişti ve Ankara, diğer kamptaydı; bu kamplaşma o zaman da vardı, bir yanda Türkiye-İsrael ve diğer yanda ise Elenler-Araplar duruyordu. Kürtler, burada ve İsrael söz konusu olduğunda, birinci kampta olmak durumundalar; peki, güzel de, şimdi bir an için Kamuran Bedirhan'ın Sasson ile irtibatlı olduğunu düşünürsek, ki isabetlidir, Sasson ile sık sık ve bir tür "örgüt buluşması" yapan Zorlu'nun akrabasının bir İsrael casusu olduğunu bilmediğini kabul edebilir miyiz; herhalde zor'dur. O halde, Kürt-İsrael ittifakı, Ankara'nın bilgisi dahilindedir; en azından büyük ihtimalle, diyebiliyoruz. Bu şekilde, Türk-İsrael birlikteliği ile ilgili olarak, Ben-Gurion'un "metres ilişkisi" ve Türk tarafının "complementary nations" teşhis ve saptamalarına yaklaşıyoruz.

Devam etmeden önce karşımıza bir ciddi mesele gelmektedir; Ankara, Irak Kürtleri-Israel İttifakı'nı biliyorsa, bu Ankara'nın uzun dönem politikası mıdır, işte mesele budur. Ellili yıllardan doksanlı yıllara, "uzun dönem" diyebiliriz ve bu zamanda, Ankara'nın, Barzani'den bir "devlet" çıkarmaya çalıştığını görüyoruz. O zaman, Ankara'nın birisi pkk ile mücadele ve diğeri "Barazani Devleti"[202] yaratma türünden iki "Kürt çizgisi" mi var, mesele böylece açılmaktadır. Yoksa, iki çizgi yok mu ya da bunlar aslında bir çizgi mi; böylece de kapanmaktadır.

---

201) "Fatin Rüştü Zorlu'nun Bedirhan aşiretinin akrabası olduğu bazı yayın organlarında yazılmıştır. Doğrudur."
S. Yalçın, *Efendi*, İstanbul, 2004, s. 368.

202) Israil kaynaklı İngilizce yayınlarda "Barazani" yazılıyor.

Katkı 28

Bir İsrail Casusu

KAMURAN BEDİRHAN

Another important agent who worked for the Middle East Affairs Department in this period was Dr. Kumran Ali Bedir-Khan, the European representative of the Kurdish national movement and a well-known chronicler of his people's neglected past.[1] In late July 1948 the department sent him to Transjordan, Syria and Lebanon, and Egypt to meet some of Yolande's contacts in Cairo and generally to study situation at first hand. He returned carrying King Abdullah's "conditions for an agreement" with Israel and a report on Syrian attempts to obtain military and political support from France.

One of Bedir-Khan's main proposals was that Israel should help organize revolts by discontented minorities in Syria and Lebanon, focusing on the Druse and the Maronites. Successful revolts, he and his Israeli supporters argued, would knock these states out of war and perhaps, by example, indirectly help the Kurdish national cause.

* * *

The foreign Ministry, through agents like Yolande Harmer and Bedir-Khan, was able to obtain some hard political intelligence from King Farouk's court in Cairo and Abdullah's in Amman. And the Shai's European branch had been able to keep tabs on and in at least one case, scuttle enemy arms-acquisition projects. It was, all in all, an uneven beginning, but there were soon to be enough opportunities for improvement.

* * *

But the ambitions of the Middle East Affairs Department were more far-reaching. Its officials hoped for alliance between Israel and the Syrian Druse that would trigger off a revolt against the Damascus government in Jabal Druse and thus knock Syria out of war.

* * *

But Moshe Shertok[2] cautioned Shimoni that Israel simply lacked the financial and military wherewithal to vabc such a revolt.

* * *

Yet the matter was never completely dropped. During the autumn lobbying by Bedir-Khan, the European representative of the Kurdish national movement, sparked off a lenghty discussion in Israel intelligence community of a possible Druse-Kurdish-Circissian revolt in Syria. But scepticism about its potential again quashed the idea of Israeli assisstance. It was not the last time such ideas were raised.

* * *

Israeli ties with the Iraqi Kurds began in earnest in 1964, when Meir Amit was running the Mossad and starting to increase its offensive operations against Arab targets. Shimon Peres, entrenched in his position as deputy minister of defence, met secretly with Kumran Ali Bedir-Khan, the old Kurdish leader who spied for the Israeli back in the 1940s and 1950s. A first training course for Peshmerga officers –code named "Marvad", carpet– began in August 1965 and lasted for three months. The following summer Levi Eshkol and Amit asked Aryeh 'Lyova' Eliav, the Labour Party's energetic deputy minister for industrialization and development, to tour Iraqi Kurdish areas and meet Barazani. Haim Levakov, the veteran Pelmah Arabist, was in charge of the Israeli assistance programme at that early stage and one of the first non-military contributions was a field hospital. Eshkol him-

self visited Tehran in June 1966, as did the foreign minister, Abba Eban, at the end of the year. Barazani was reportedly assisted by Israeli officers when his forces repulsed the big Iraqi offensive in June 1966.

---

1) Bedirhan, "bir diğer" ajan olarak tanıtılıyor, diğeri Yolande Haemer idi, Türk-Yahudi bir anneden doğmadır ve Kahire'de çalışıyordu. "Yahudilerin Mata Hari'si" sözü yerindedir.
2) Ben-Gurion ve Ben Zvi misali Osmanlı'da tahsil görmüştü, bu ilk soyadıdır ve daha sonra hebriazer ederek "sharett" yapmıştı, hem bağımsızlık mücadelesinde ve hem de devlet halinde, Sasson'un amiri oldu. Bu sırada dışişleri bakanı ve daha sonra da başbakandır.
I. Black & B. Morris. *Israel's Secret Wars*, London, 1991, p. 65-184.

ŞU BAYEZİD PROPAGANDASI

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, İsrael Devleti'ni ilk tanıyanlar arasında olmakla birlikte, kuruluşa oy vermemişti.[203] Hemen tanıma ve Türkiye-İsrael arasında hızla gelişen ateşli "metres ilişkisi" karşısında, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler'de neden karşı oy kullandığı noktasını, çok kısa olarak, ele almamızda yarar var. Bunu, "Arap Bağlantısı" ve İslamik yöneliş veya baskılarla açıklamak mümkün ve yaygındır; çok basit ve kestirme bir yaklaşım, ciddiye alamıyorum.

İç politika kaygıları olabilir, Chp hükümette ve İsmet Paşa başta idi ve muhalefet, topyekün bir İbrani asıllılar partisi olarak çıkmıştı. Bu nokta, Menderes-Bayar ikilisinin başında olduğu Demokrat Parti'nin, İbrani asıllı ya da bir sabetayist siyasal organizma olduğu, o zamanlar, kamunun malumu olmamakla birlikte şimdi netlikle bilinmektedir. Bunun dışında hem Demokrat Parti lider takımının ve hem de İsmet Paşa ve rüfekasının bildiklerinden de kuşku duyamayız.[204] Bir tepki olabilir, muhtemelen nedenlerden birisi bu olabilir.

İkinci ve asıl nokta, Genç Cumhuriyet, 1948 tarihinde gerçekten gençti ve Birleşmiş Milletler'de karar, Filistin topraklarının bölünmesi olarak ortaya çık-

---

203) Diğer çalışmalarımda bu açıklık olmayabilir, Türkiye'nin hemen tanımasını, zaman zaman kuruluşunu kabul etmesi şeklinde de yorumluyoruz. Çabuk tanıma, böyle bir anlayışa yönlendirmekle birlikte, Birleşmiş Milletler'deki oylamada Türkiye'nin aleyhte tutum aldığını not etmemiz yerindedir. Diğer çalışmalarımda bu ayrımı ihmal etmiştim, ekliyorum.
204) En azından Paşa'nın refikası Mevhibe İnönü'nün bildiğine kesin gözüyle bakabiliriz.

mıştı, aynı topraklar, iki etnik topluluğa, Araplar ve Yahudiler, ayrılıyordu. Bir toprakta bir devlet kuruluşuna karar verilmiyordu, birlikte yaşama ve birlikte var olma, co-existence, reddedilmiş ve bir toprağın bölünmesi kabul edilmişti, karar budur, bu ise, Anadolu Toprakları'nın bölünmesi demek olan Sevr hassasiyetini canlandırmış olabilir; ayrıca Türkiye, bölme işlemine karşı hep duyarlı olmuştur. Bizde, bir inanç olarak, bölme ve bölünme hep kötüdür; kaldı ki, 1948 yılında, Türkiye, maddi gerçeklik bir yana, düşünsel planda da daha sonraki homojenite'den çok uzakta duruyordu. Bugünden bakamayız, henüz 6/7Eylül 1955 ve 1964 nettoyage'ları yapılmamış, Kürt sözcüğü ve dilinin kullanımı yasaklanmamıştı.[205] Elenler ve Ermeni kökenliler bir yana İbraniler, ekonomide güçlü idiler; kriptoları kayıtdışı bırakıyorum.

Bu topraklarda adında "Türk" olan bir devlet yeni idi, henüz yirmi beş yaşındaydı; o tarihlerde, tarih bilgisinde, henüz bu kadar gerilememiştik, dolayısıyla, temkinli İsmet Paşa'nın, Birleşmiş Milletler'in bu "bölücü" kararının bir emsal sayılmasından kaygılandığını düşünmemiz normaldir. Bu nedenle, bir "Arabist connection" veya İslamist hassasiyet aramak, herhalde yersiz görünmektedir.

Doktor Nachmani'nin monografisi böyle bir akıl yürütmeyi doğrulamaktadır. Nachmani'nin haber verdiği, Amerika'nın, Türkiye-Elenistan-İran ambasöderleri tarafından hazırlanıp, İsreal'deki Amerikan büyükelçisine verilen bir rapora göre, Arap-İsrael ihtilafı ve Filistin Sorunu, Türklerin İsrael ile ilişkisini hiç etkilememektedir. Türkiye'de Müslüman dayanışması "laf-ola" bir meseledir; Türkler, İslam tesanüdüne, sadece "lip-service" veriyorlar.[206] İslam, Türklerin derininde değil, hep ve sadece dudaklarının ucundadır, 1950 yılına dönülürken Amerikan-İsrael değerlendirmesi bu yöndedir.[207] Bu durum-

205) Lise'de bazen öğretmenlerim, "Yarın İstanbul'a gidiciim" diyorlardı, İstanbul'da lisede okuyan bizler için şaşırtıcı idi ve o zamanlarda bile, sadece sur içine İstanbul dendiğini öğrenerek merakımızı gidermiştik. Hafta sonlarını, Pera'da ve İstiklal Caddesi'nde geçirirdik, Tünel'e doğru inerken, Türkçe konuşmalar duymazdık. Milli Türk Talebe Birliği, istihbaratın kontrolünde idi, arkadaşlarımızla birlikte Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nu bağımsızlaştırarak ve güçlendirerek, bunları etkisizleştirdik; ama arada bir "vatandaş Türkçe konuş kampanyası" açıyorlardı. Nettoyage ile birlikte, en azından sokaklarda, Türkçedışı konuşma azaldı ve bu tür kampanyalar anlamını yitirdi; Ellili yılların sonlarına yaklaşıyorduk.
Şimdi Türkçedışı sözcükler tabelalarda ve konuşmalar televizyondadırlar ve onlar da oradalar.

206) "Before depicting the oiperation of the Ankara legation, it should be pointed out further the atmosphere in Molem Turkey was not initially hostile towards Israel. The Arab-Israel conflict and the Palestinian problem presented no obstacles to Israel's activities. Turkey paid only lip service to the requirements of Moslem solidarity."
Amikam Nachmani, *Israel Turkey and Greece*, London, 1987, p. 7-8.

207) Bu kapsamda ben de sıklıkla aynı türküyü, "Sevdiğimin dini var, imanı yok", hatırlatıyorum. Türkler, iman yokluğunu, tarikatlar ile doldurmaya çalışıyorlar ki, bu ayrı bir tartışmadır ve *Tekeliyet*'in ilerdeki ciltlerini beklemektedir.

da, bu raporun yazılmasından bir yıl sonra hükümete gelen Bayar-Menderes ekibinin, ezanın okunmasını Türkçeden Arapçaya çevirmelerini herhalde bir "lip-service" saymamız gerekiyor; her ikisinin de İbrani asıllı olmaları, son derece dikkat çekicidir. Ancak geliştirdiğim düşünce sistemi içinde bir çelişki göremiyorum.

Nachmani, tarihsiz olduğunu not ediyor, fakat bu tarihlerde olduğunu anlıyoruz, Israel dışişleri bakanlığı gizli belgelerinden birisinde şu değerlendirme var: "Above all, they, the Turks, respect force and more brutally it is expressed, the better they like, appreciate and understand it". Çok ilginç, "bütünleyen kavim", Beni İsrael, Türkleri çok soğukkanlı ele alıyorlar; "kuvvette saygı gösterirler" demektedirler. Belki de "kuvvete taparlar" demek istiyor, fakat, "diplomatik" bulmuyorlar, ama raporda bu ton var. O tarihte İsrael Dışişleri bakanlığının tespitlerine göre, Türkler, bir kuvvet ne kadar vahşice tatbik edilirse, daha çok seviyorlar, değer veriyor ve de anlıyorlar; bundan bir rahatlık çıkardıklarını kesinlikle okuyabiliyoruz. Bu tesbit, Araplara karşı başarı hep İsrael tarafında olduğu için ve İsrael, Arapları hezimete uğrattığı sürece, başka hiçbir neden olmasa da, Türk desteğinin eksik olmayacağı anlamındadır. Bir rahatlık saptaması içindeler.

Burada bir küçük parentez açmak istiyorum; Ankara'da müsteşar Eliyahu Sasson, ilke olarak, her iki taraf da büyükelçi demiyorlardı, sürekli olarak, Tel-Aviv'e gönderdiği raporlarda, "barış" sözcüğünü sansür ediyordu. Kuvvet ve daha doğrusu "kuvvet gösterisi" bir politika olarak öneriliyordu; 1948 yılından itibaren, İsrael, bu Arap kuşatmasında birkaç sene yaşayabilirse ve bu arada sürekli güçlü olduğunu gösterebilirse, Arapların iradesini kırmak mümkün olacaktı, geliştirdiği doktrin budur. Bu doktrinin bir yan yararı çıkıyordu; Türkler, kuvvet kullananı seviyorlardı ve ayrıca, Arapların perişan olmalarından ayrı bir haz alıyorlardı. Gelişmeler bu yönde olmuştur. İslam ve Araplara karşı Türk mentalitesini böyle anlıyorlar, demek, bir ırksal yakınlık olmasa bile, "tamamlayan kavimler" tespiti pek de havada kalmamaktadır.

Ankara, İsrael Devleti'ni ilk tanıyan, elçilik açan ülke olmakla kalmadı, hemen askeri ateşe kabul ediyordu; karşılıklıdır, ancak, Türkiye'deki İsrael ateşesi, İsrael'in, Amerika, Büyük Britanya ve Fransa'dan sonra dördüncüsüdür. Ekonomik ilişkiler ise daha hızla gelişiyordu, ihracat ve ithalat bir yana, bir havacılık anlaşmasından ayrı olarak, Solel Boneh adlı bir İsrael inşaat şirketi

Türkiye'de büyük işler almıştı.[208] Gerçekten de ellili yıllarda, Ankara'da bir "İsrael Dansı" vardı; ne tuhaf, o tarihte Ankara'da elçi-casus Eliyahu Sasson, elçilik kayıtlarına, "at 10.10 this morning I received my first dancing lesson" notunu düşüyordu. "At the age of 48, I am undertaking instruction in dancing"; bu casus diplomat, 48 yaşında sabah onu on gece, elçilikte dans dersine başlıyordu, Ankara'yı, İsrael'in espiyonaj merkezi yapabilmek için gerekmiştir, öyle anlıyoruz.

Güzel, fakat, ilişkilerde yine de güçlükler var; ikisinden söz edebiliriz. Birincisi, o yıllar Türklerin, her taşı "Komünist" olarak gördükleri bir zamandı; İsmet Paşa, "toprak-üs masalı" ile başlattı ve Bayar-Menderes sürdürüyordu. Menderes Hükümeti, İsrael'i tam bir Komünist ülke sayıyordu, hem İsrael'deki solcu partileri Komünizmin beşinci kolu görüyor ve hem de İsrael'in iki kamplı dünyada "bağlantısız" olmasını hazmedemiyordu. Israel, buna, politik bir cevap vermekten uzaktı; Sovyet ülkelerinde çok sayıda Yahudi olduğunu kaydederek bunları, Komünizm elinde "rehineler" olarak gösteriyordu.[209] 1967 İsrael-Arap Savaşı'ndan sonra yeni bir dönem başlıdığına tanık oluyoruz.

İsrael'in bir Komünist ülke sayılmasından başka, asıl önemlisi, Türk tarafının aşırı alınganlığı, önemli bir sorun olarak görünüyordu; İsrael gizli belgelerine bakılacak olursa, Türkler, evde kalmış bir saraylı kız kadar gururuna düşkün görünüyor ve sık sık "gurur sorunu" çıkarıyordu. Bunlardan ikisi, diplomatik mesele olduğu için, gizli belgelere geçmiş durumdadır ve söz etmek gereği duyuyorum.

Sasson Ankara'da iken İstinyeli Tel-Aviv'de, Türkiye'yi temsil ediyordu; İsrael'de başhahamlık yüksek bir mevkidir, ziyaret ettiği anlaşılıyor. Şefkati İstinyeli, İsrael dışişleri bakanlığı prokol müdürüyle birlikte Başhaham Herzog'un huzurundadır ve İsrael Protokol Şefi de Doktor Simon adında bir İsrael diplomatı olup yanındaydı. Güzel, ancak Hahambaşı Herzog, görüşme başlarken, Simon'a dönüyor ve "Kaç yıldır burada Türkiye'yi temsil ediyorsu-

---

208) Ankara, Emek'teki "İsrael Evleri", Yeşilköy-İstanbul Bulvarı, Solel Boneh'in işidir. Bunun dışında aynı firma, İncirlik Amerikan Üssü'nün inşaatına katılmıştır.
Bu arada not edebiliriz, Amerika Birleşik Devletleri, ülkedışındaki inşaat işlerini kendisi yapamıyorsa, mutlaka ve bazen "kripto" bir Yahudi firmasına vermektedir.

209) 1967 Arap-İsrael Savaşı bir dönüm noktasıdır; bunu, İsrael'in gerçek kuruluşu saymak yerindedir. Sovyetler Birliği tarafından desteklenen Mısır-Suriye Cephesi hezimete uğramıştı ve bundan sonra İsrael'in diasporadaki Yahudileri, bulundukları ülkede Sosyalist hareketi zayıflatmak ve Sovyet düzenini yıkmak üzere harekete geçirdiğini görüyoruz.

nuz," sorusunu yöneltiyor ve Şefkati'ye de İsrael protokol dairesinde şefi olup olmadığını soruyor; demek, Hahambaşı, karıştırmıştır. Türkiye'nin Tel-Aviv temsilcisini, İsraelli diplomat sanmıştı, basına yansıdığını anlıyoruz.

Hahambaşı, Türk diplomatını, hiç kuşku duymaksızın Yahudi saymıştı ve İsrael basını, Hahambaşı'nın öyle kolay kolay yanılmadığını anlatabilmek için, Şefkati'nin fotoğrafını yayımlamak zorunluluğunu duymuştu ki bu önce İstinyeli'yi ve sonra da Ankara'yı çok kızdırıyor; Şefkati, kızgınlığını yenemeyerek, "Ne var yani Yahudi burnum varsa," yollu demeçler veriyor, "what it if I have a Jewish nose" diyor,[210] yazışmalarda net'tir. Şefkati haklıdır, Türk dışişleri bakanlığında "jewish nose" pek çoktur ve isimler de uygundur,[211] "what is wrong, my having Jewish nose", bu metinde yoktur, ben ekliyorum. İsraelliler neden mesele yaptılar, Şefkati, "what is the point of publicising in the press, accompanied by my photpgraph in profile" yollu demeçlerini sürdürmüştü, profilden bir fotoğrafını da basmışlardı ki, çok ayıp olmuştur. Diplomatik yazışmalara dayanan Doktor Nachmani'nin kitabından bunun iki ülke ve üstelik "complementary nations", arasında bir sorun olduğunu öğreniyoruz. Buna, diplomaside, "Yahudi burnu alınganlığı" adını veriyoruz; büyük meseleler arasında yer almaktadır.

Ankara, gerçekten çok alınganlık göstermektedir; Türk Başbakanı Menderes, he can speak with Elias as though he were his own brother, İsrael'in Ankara'daki casus-temsilcisini "birader" sayıyordu ve bir kardeş yakınlığıyla konuşuyordu, fakat, aynı zamanda da İsrael'in her adım ya da açılımını bir gurur meselesi yapıyordu. Şefkati'nin "Yahudi burnu" İsrael gazetelerine basılınca, Ankara homurdanıyordu. Üstelik homurdanmak için sadece Şefkati'nin burnunu bulmuyorlardı, daha önemli nedenler olduğunu da anlıyoruz.

Bunlardan birisi, Türkiye'nin, İsrael Dışişleri Bakanlığı'nda, "Orta Doğu Dairesi" dahilinde ele alınmasıdır. Ankara, bunu, "Avrupai" olmak iddia ve doktrinine ters buluyordu; bizim resmi doktrinimiz, 1856 Paris Antlaşması "Avrupai" olduğumuz itikadına dayalıdır ve "düşük" Arap ülkeleriyle aynı muameleye tabi olmak, gurur kırıcıdır, diplomatik yazışmalardan, Paris Ant-

---

210) A. Nacmani, *Israel Turkey and Greece*, op. cit., p. 59.

211) İsrail'deki, her kimse, şimdiki Hahambaşı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'ne yeni atanan Ambasadör Alp Ogan'ı öğrenince, herhalde şaşırmamıştır, alp'i biliyoruz, "Ogan" ise, İbrani sözcük olup bir tür din adamıdır. İbranilik dışında böyle bir sözcük ve isim bulunmamaktadır. Eralp, Kuneralp, Sarper, Zorlu, Erkin, Sanberk, Soysal, Bayülgen, Dinçmen, Korutürk, akla ilk gelen isimler, acaba bizde, İbrani çağrıştırmayan büyükelçi oldu mu; Yaşar Yakış, öyle olmadığını ima etmişti, sözüne güvenmek zorundayız.

laşması'na atıf hariç, bunu ben ekliyorum, bu çıkmaktadır. Türk Dışişleri, bu gurur kırıcı muameleye karşı bir savaş açmış ve yine Doktor Nachmani'nin monografisinden öğrendiğimize göre bu savaştan zaferle çıkmıştır. İsrael, sonunda pes etmiş ve Türkiye'yi Orta Doğu'dan çıkarıp Avrupa'ya koymayı kabul etmiştir;[212] İsrael açısından, 1967 yılına kadar, Türkiye "Avrupai" olmuştur, sonra tekrar değiştiğini öğreniyoruz.

İsrael Dışişleri'nin bu alınganlıklar karşısında bunaldığını tespit etmek zor olmamaktadır; Eliyahu Sasson, Ankara'dan sürekli raporlar göndererek Türklerin onurunu okşayacak adımlar ve haberler istiyordu. Yalnız bu işin kolay olmadığı anlaşılmaktadır, çünkü, o sıradaki Dışişleri Bakanı Moshe Sertok, Başbakan Ben-Gurion, daha sonra Cumhurbaşkanı Ben-Zvi hep Osmanlı'da tahsil yapmışlardı ve bunlar için Osmanlı "decadence" demekti, köksüz ve çöküntü halinde bir ülkedir. Nasıl övebilirler; Türkiye'de Türkoloji tahsil edebilirler, bu Türklerin gururunu okşayabilir, güzel, ama her yerde yeteri kadar Türkiye Yahudisi türkolog, Arabist ve Kürdolog var, Batıdaki Türkoloji ve şimdi ekleyebiliriz Kürdoloji departmanlarının hepsi Yahudilerin elindedir ve hiç cazip görünmemektedir.[213] Durum bu merkezdedir.

Ankara elçiliğinden Fisher'in, Tel-Aviv'e gönderdiği bir raporda yer alan şu teşhis not etmeye değiyor, aktarıyorum: "Turkey is unlike other countries in its national sensitivity, and certain incidents which would be trivial in another country ara capable of being blown all out of proportion in this country." İsraelli diplomatın bu teşhisi, artık orijinalitesini kaybetmiş olsa da, çok yerindedir; Türkiye'ye gelen yabancılara, mankenlerden dışişleri bakanlarına, aktörlerden cumhurbaşkanlarına kadar, hepsine, halkla ilişkiler memurları, Türk duyarlılığına cevap veren, övgü dolu, gerçekte derin bir aşağı-

---

212) Fakat Israil, 1967 yılında Araplara karşı bir zafer kazanınca, Türkiye'yi tekrar Orta Doğu'ya sokmuştur.

213) "But there were no parallel sentiments in Israel, where the term Ottoman was held to be synonymous with decadence and corruption, a perception hardly conducive to the expansion of cultural relations."
Ibid., p. 58.
Ayrıca, bir kez denedikleri de anlaşılıyor, Gruen'in, Sertok'un, daha sonra Sharett'in, Osmanlı'da tahsil yapmanın ötesinde Filistin'den mebus olmayı planladığını da kaydetmektedir; "Sharett, who was become Foreign Minister and then Prime Minister in Israel, told me that he coined a new Hebrew word to describe this policy, "Lehitatmen'-to make onself into an Ottoman." Bunu herhalde "Osmanlılaşma" olarak anlamak zorundayız, o zaman "lehitatmen", Osmanlılaşma, bir politka idi ve geride kalmıştır.
George E. Gruen, *Turkey's Relation with Israel: From Ambivalence to Open Cooperation*, Studies On Turkish-Jewish History, The Quincentennial Papers, New York, 1996, içinde, p. 114.

lık kompleksini açığa vuran, klişeler yazmaktadırlar.[214] Fisher, Türklerin, çok basit bir söz nedeniyle onurlarının kırıldığını düşündüklerini kaydederek, İsrael basınının dikkatli olması tavsiyesinde bulunuyordu. Bir başlangıç'tır.

Dikkat iyi de, bir de övmek gerekmektedir ve bunun, İsrael için zor olduğunu tekraren yazıyorum. Öyle görünüyor bu zorluğu, yine İsrael'in Ankara elçiliği yenmiştir, bunu çıkarabiliyoruz ve şimdi buradayız.

The Israeli press was called upon to play its part, not by disseminating misinformation, but by 'balancing' the facts. To balance references to the anti-Zionist policies of the Ottoman authorities, journalists could mention that Sultan Beyazid was the only ruler of his time to welcome the Jews expelled from Spain at the end of the fifteenth century.

Anlaşılıyor, Ankara elçiliği, Osmanlı yönetiminin anti-Siyonist bir politika izlediğinin sık sık yazılmasına itiraz edememekle birlikte, bu tür haberleri, "dengeleme" ihtiyacını ortaya atmaktadır. Dengeleme için bulunan formül de, Sultan Bayezid'in, İspanya'dan kovulan Yahudileri kabul eden, "zamanının tek hükümdarıdır" nakaratı olmalıdır, bunu açıklıkla okuyoruz. Bu okumadan da, demek ki, daha sonra 500. Yıl Vakfı'nın kurulmasına dayanak olan Sultan Bayezid masalının, böyle bir diplomatik ihtiyaçtan doğduğunu, öğrenmiş oluyoruz.

Geçerken söz edebiliriz; Bayezid'in ağzına yakıştırılan, "İspanya Kralı, ülkesini fakirleştirmekle aptallık yapmıştır ve Yahudileri bize göndermekle, benim ülkemi zenginleştirmektedir" yollu formülasyonun da, İsraelliler tarafında uydurulan bir yalan olduğu, artık bilimsel yazında hep kabul edilmektedir. Bu bir tipik mezenformasyon durumundadır. Örnekleri pek çoktur.

Sofu Bayezid'in, 1492 yılında, İspanya'dan kovulanları kabul eden tek hükümdar olduğu ise daha büyük bir yalandır; buna, başka çalışmalarımda işaret ettiğimi hatırlıyorum. Çok kısa bir özet şöyledir; birincisi, bu topraklarda binlerce yıldan beri Yahudiler yaşıyordu. İkincisi, asıl göç 1391 massacre'la-

---

214) Tanınmış yabancı kadınlara, hava alanında ilk önce, "Türk erkekleri müthiş, şöhretini duydum", erkeklere, "kadınlarınız çok güzel", halka "döner kebap çok guzel" veya "Irdogan, çok devrim yapmiktadir" klişeleri en çok tekrarlatılanlar arasındadır. Bir zamanlar, "Yasar Kemal'i çok begendim" çok moda idi, şimdi modası geçti, artık "Tarkan, eşi yuktur, ivde çok çuk dinliyorumdir" veya "Pamuk, Nobel alicaktir, giç kalmiştir, haksizlik yapilmaktadir, dimek istiyorum" revaçtadır. Amerikan Başkanı Bush da, İstanbul'da, cami önünde yaptığı speech ile, Pamik ve basketçi Mehmet'ten söz ederek Türklüğün ve Türklerin gönlünde taht kurmayı başarmıştı.
Bu tür hitabet ihtiyacını ilk tespit eden, benim bilgime göre, İsraelliler oldular ve genellikle, isim olarak, İbrani asıllılar seçilmektedir.

rından sonra olmuştu, Türkiye'ye de geldiler. Üçüncüsü, 1492 yılından sonra her yere gittiler ve çoğu marranos olduğu için, Sabetay Sevi'nin ailesi de converso idi, daha çok Hıristiyanların yaşadığı yerleri ve Kuzey Afrika'yı seçtiler. Dördüncüsü, 1492 sonrasında da gelen olmuştur, sayısını bilmiyoruz, fakat bizdeki Yahudi nüfusa göre fazla olmaması gerekmektedir. Beşincisi, bize gelen "önemli" Yahudiler, Donna Garcia, Yasef Nasi, S. Eşkenaz, çok daha sonra ve uzun yıllar, Avrupa'da kripto-Yahudi olarak yaşadıktan sonra geldiler. Yavuz Selim'in, Filistin'i fethetmesi ve İkinci Süleyman'ın devletin niteliğini Turco-Judaic yönde değiştirmesinden sonraki zamana denk düşmektedir. Yukarıda not ettim, Ben-Gurion, benim *Şebeke*'de zamanın Osmanlı Dışişleri Nazırı tesmiye ettiğim bu Yasef Nasi'yi, Filistin'deki Yahudi kolonizasyonun babası saymaktadır.

Demek ki her yerde judaik mezenformasyon ve propaganda var.

NATO: YAHUDİ PARTİSİ'NDEN

Ankara'daki İsrael temsilciliğinden İsrael'de Dışişleri Bakanlığı'na giden, 16 Eylül 1954 tarihli ve Isa 2412/1/A dosya-kayıtlı, kripto'yu, diplomatik gizli yazışmalara da "kripto" denmektedir, buraya kopye etmek çok gerekli ve verimlidir. Diğer araştırıcıların yararlanması için de, Doktor Nachmani'nin yayımladığı dilde aktarıyorum.

Mr (Fuad) Köprülü, (Turkish Foreign Minister) recalled that, on occasion –when Turkey was a candidate for membership of Nato, Turkey benefited from the assistance of his friend Eliyahu Sasson, (who activated) a worldwide press campaign. (Köprülü) consequently had no doubt that this time too we could endeavour to help.

Başbakan Menderes, biraderi kabul ediyordu, Dışişleri bakanı Köprülü "dostum" diyordu ve daha önce işaret ettim, Köprülü'nün yerini alan Zorlu, bir tür düzenli "örgüt randevusu" gerçekleştiriyordu; bu, casus-diplomat Eliyahu Sasson'dur. Bu kripto, bu konuda, çok yeni ve önemli bilgiler ifşa etmektedir; birincisi, Türkiye'nin Nato'ya başvurusu önce çok büyük bir mukavemet ile karşılaşmıştı ve tam bu sırada, dünya-ölçüsünde Türkiye'nin Nato'ya alın-

ması yönünde bir basın kampanyası düzenlenmişti, bunun Dünya Yahudi Partisi tarafından düzenlendiği ortaya çıkmaktadır. Türk hükümet ricali, "kardeş" ya da "dost" bildikleri Eliyahu'dan rica etmişler ve Eliyahu da Dünya Yahudi Partisi'ni harekete geçirmişti. Bu kriptodan öğreniyoruz ki kadirşinas Köprülü, Eliyahu'nun bu dostluğunu hatırlatmaktan çekinmemektedir.

Köprülü, bunu, Başbakan Menderes'in alamadığı Amerikan yardımı için hatırlatıyor; encore une fois, "haydi, tekrar" dediğini duyar gibi oluyoruz. Nato'ya girişten sonra, tıkanan Amerikan kredi musluğunun açılması da Yahudi Partisi'nin elindedir; "ricacı" oluyoruz. Bu ikincisidir ve üçüncü olarak, Israel'in Washington Büyükelçiliği'nden merkeze gönderilen bir kripto'dan, Türkiye'nin bozulmaya yüz tutmuş Türk-Amerikan ilişkilerinin restore edilmesinin de İsrael'e emanet edildiği anlaşılmaktadır.[215] Güzel, "şu mektepler olmasa maarifi idare etmek kolaydır" sözünü ve tersinden hatırlıyoruz; Dünya Yahudi Partisi olduğuna göre Türk dışişleri bakanlığına bir iş kalmadığını görebiliyoruz. Var, "havale" ediyorlar.

Peki, nasıl oluyor; İsrael Dışişleri Bakanlığı'ndan Washington'da İsrael elçiliğine gönderilen 29 Eylül 1955 tarihli ve Isa 413/8 dosya kayıtlı kriptoda açıklıkla yazılıdır. Doktor Nachmani, bizim için özetlemiş durumdadır.

Israel decided to try and help the Turks, the only consraint being that lobbying should bear 'the clear chracter of Jewish assistance', while playing down the role of Israel's Washington embassy. Should the lobbying bear fruit, the Turks would be aware who was behind it. In the event of failıre, Jerusalem hoped that Turkish resentment against Israel would be somewhat softened.

Israel'den Washington'a gönderilen bu kripto dikkat çekicidir; Israel, Türkiye'ye, her türlü destek ve yardımın yapılmasında kararlıdır, ancak, bunun, Washington'daki İsrael elçiliğinin işi olarak görülmesini kesinlikle istememektedir. Büyükelçilik tarafından yapılan çalışmaların bile, Yahudi Lobi-si'nin, biz "Yahudi Partisi" diyoruz, marifeti sayılmamasında titiz ve ısrarcı bir

---

215) 1954 yılına gelindiğinde, Menderes Hükümetleri'nin ekonomik politikalarının olumsuz sonuçları tezahür etmeye başlamış ve ayrıca, politik sessizlik sona ermişti, ciddi bir aydın mu halefeti başlıyordu. Hükümet, olumsuzlukları, "anti-demokratik" yasa ve tedbirlerle karşılı yordu. O sırada, Amerika, özgürlük taleplerine tümüyle sessiz kalamıyordu ve ayrıca Stalin ölmüştü ve Sovyetler'den yeni işaretler geliyordu. Washington, böyle bir konjonktürde, Ankara'ya, sıkı sıkıya sarılmak ihtiyacını duymuyor ve Türkiye'yi "terbiye" etmeyi deniyordu. İlişkilerdeki "bozulma" budur ve Menderes Hükümeti ve Dışişleri Bakanı Köprülü, Dünya Yahudiliği'ni tekrar harekete çağırmaktadır.

haldedir. İkna edici kabul etmek zor, ancak, ileri sürülen gerekçe, başarısızlık halinde, Türklerin, Israel'e kızması ve kırılması ihtimalidir ki, ciddiyetten uzak olduğunu söyleyebiliyoruz.

Her durumda böyle bir bakış açısı, kimin kimin metresi olduğu tartışmasını tahrik etmektedir; G. Gruen de, Ben-Gurion'un, "Türkler bize hep metres muamelesi yaptılar ve ilişkimizi, hiçbir zaman, açıkca kabul edilmiş bir evlilik olarak görmediler," dediğini kaydetmektedir. Bu sözün, Ben-Gurion tarafından da söylenmiş olduğunu kabul etmemizde hiçbir sakınca yoktur; ama, önce ve sonra, pek çok kez söylendiği ve tekrar edildiğini düşünmemiz yerindedir. Böyle durumlarda çok kullanıldığını biliyoruz.

Nitekim Gruen, aynı analojinin, Türk diplomatları ve akademisyenleri tarafından da yapıldığını not ederek, bunların şöyle konuştuklarını yazmaktadır: "Bir insan, metresini karısından daha çok sever, biz de İsrael'e hayranlık duyuyoruz, ayrıca ortak çıkarlarımız var; ama biz ve Araplar bir aileyiz, bu görüntüyü de korumalıyız."[216] Türk diplomatlarının ortak düşüncesini yansıtan bu formülasyon, Türk Dışişleri Bakanlığı'nın Israel'e hayranlığı ve bağlılığı konusunda hiçbir kuşku bırakmamaktadır.

Daha önce teşhis edilen, "lip-service" durumundan bir adım daha ileriye gidiyoruz. Bir hypocracy, iki-yüzlülük hali, var.

BÜYÜK GARSON ELÇİLER

1950 yıllarının ortalarına geldiğimizde, Israel'in, Fransa ve Büyük Britanya'yla birlikte Süveyş Kanalı'na sürpriz saldırısının geri tepmesi bir yana, İsrael bir denge sağlamıştı. Arapların iradesini henüz teslim alamamıştı, ama zaman lehine çalışıyordu ve işte bu sırada, zamanı biraz daha lehlerine kullanabilmek üzere, "peripheral pact" doktrinine geçtiler. Bu, çok basitce ifade edilecek olursa, Arapları, çevresinden kuşatmak politikası'dır.

Şöyle söyleyebilriz; o dönemde Amerikan yayılmacılığının öncüsü, coca-cola oluyordu, İsrael'de ise Mossad'tır. "Çevre Paktları", politikasında istihbarat ve gizli servisler önplandadır. Ülke olarak da, akla, İran, Etiyopya, kısmen

216) G. Gruen, *Turkey's Relations with Israel*, op. cit., p. 120.

Sudan ve Türkiye geliyordu. Bu yönde adımlar atılması gerekiyordu ve atıldığını biliyoruz.

Birçok nedenle Türkiye en teşne olanıydı, bunu görmüş bulunuyoruz; ancak tam bu sırada, Ankara, Bağdat Paktı'na bağlanmış ve kalmıştı. Bu Pakt'ın, Washington'un ve özellikle zamanın Dışişleri Bakanı Dulles'ın beyninden çıktığı malumdur; fakat Türk başbakanı Menderes'in da ayrıca benimsediğini hatırlayabiliyoruz.

Moshe Sertok ya da Sharett ile Bayar-Menderes takımı aynı kuşaktan idiler ve "Osmanlı" diyebiliyoruz. Moshe Sertok'un, G. Gruen'e, "lehitatmen" sözcüğünün kendi icadı olduğunu söylediğini öğreniyoruz; Gruen, İngilizceye, "make oneself into an Ottoman" olarak çevirmişse de, "Osmanlılaşma" diyebiliyoruz. Belki, Moiz Kohen, alias Tekinalp, buna, "Türkleşme" diyordu; Menderes'in, Bağdat Paktı'nda bir Osmanlılık boyutu bulmuş olması ihtimal dahilindedir.[217] Belki de Amerikan yol göstericiliği ve askeri gücü ile bir tür "Doğu Birliği" hayal ediyordu. Orta Doğu politikacıları, "manda" reçetelerine hep yatkın oldular; böyle de düşünebiliriz, eylemleri düşmanlık ve kalpleri birlik yüklüydü. Öyle mi, neden ne olursa olsun, bu tarihte Menderes, Yahudilerin her türlü desteğini istemek ve kripto her türlü ilişki ve bağlantıya yatkın olmakla birlikte, daha yakın bir münasebetten uzak duruyordu. Geriye baktığımızda bunu teşhis edebiliyoruz.

Ama ellili yıların ikinci yarısı geride bırakılırken koşullar değişiyordu; Sovyetler Birliği, Macaristan İsyanı ve Kruçev'in destalnizasyon ifşaatlarına karşın, prestij ve çekiciliği artıyordu. Bunda ekonomisinin büyük başarılar sağlaması ve Sovyet sanayileşmesinin, kalkınma açlığı çeken yoksul ülkelere model olmasının rolü büyüktür. Ayrıca Kruçev bir yandan, tüketim araçları üretimini artırma politikasıyla içerde ve diğer yandan da, uluslararası arenada, köylü-palyaço gösterileri ile, uzun vadede Sosyalizmi kemirmekle birlikte kısa vadede, Sosyalizm için, sempati topluyordu. Sosyalizmin, yayılma dönemidir.

Mısır'da ise, Fransa-Britanya-Israel baskını ters tepmişti; Mısır Lideri Albay Nasır, hem Süveyş'i millileştirme politikasında kararlı çıktı ve hem de Asuan Barajı'nın finansmanı için Sovyet yardımını kabul etti. Albay Nasır,

---

217) Başbakan Menderes'in oğlu Aydın Bey Dostumuz, yıllar sonra, bana, bir sohbetimizde, babasında bu eğilimin olduğunu söylemişti; Sebati Ataman'ın bir tespitine dayanarak, Menderes'in, Irak'ta, Osmanlı kalıntıları karşısında gözyaşları dökebildiğini aktarıyordu.

birdenbire, anti-emperyalizmin, Asya-Afrikalı lideri olmuştu, Nasırizm yayılıyordu; Suriye ile birlik sağlandı. Sınıra dayanmıştır.

Türkiye'de ise Menders, 1957 seçiminde, hükümetini korumakla birlikte, seçimlerden çok zayıflamış olarak çıkmıştı. Aydın ve halk ve ilerici gençlik muhalefeti her gün biraz daha yükseliyordu. İşte tam bu sırada, bir darbe de Bağdat'tan geldi; genç subaylar, krallığa son verdiler, kralı ve Menderes'in yakın arkadaşı Irak Başbakanı Nuri Sait Paşa'yı da öldürdüler. 1958 Temmuz ayındayız.

Öyle görünüyor ki bu gelişmeler karşısında, Menderes, İsrael Alyansı karşısındaki bütün barajlarını yıkma noktasına geldi. Washington'da Dulles da çok telaşlıydı ve bastırıyordu. Barajlar o kadar hızlı yıkılmıştı ki, 29-30 Ağustos 1958 tarihinde İsrael Başbakanı Ben-Gurion ile Türk Başbakanı Menderes Ankara'da buluştular.

Büyük gizlilik içinde yapıldığı kesindir ve belki de 1987 tarihli Doktor Nachmani'nin bu çalışması olmasa, hiç bilemeyeceğiz. Görünüşte, Ben-Gurion'un uçağı arızalanıp mecburi iniş yapmıştı ve toplantıların dışarı sızmaması için, Türkiye'nin senyor diplomatları garson olmuşlar, yemek servisi yapmışlardı. Çok kapsamlı ikili bir antlaşma imzalandığını artık biliyoruz.

Fakat Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kaydı yoktur. Bu garson büyükelçilerin hiçbirisi, aradan elli yıla yakın bir zaman geçmesine rağmen, hiç not düşmediler. Israel'de, diplomatik belgeler elli yıllık gizliliğe tabidir ve bu "askeri" sayıldığından elli yıl için klasifiye kabul edilmektedir.

Bu Alyans'ı, Ben-Gurion'un çok istediği kaydediliyor; Ben-Gurion'un, Türkiye'de nüfusun hızlı artmasına çok önem verdiğini biliyoruz. Bu nüfus ile Yahudi aklını birleştirmeyi yüksek tutuyordu; Ben-Gurion, has Yahudi nüfus ile, İsrael'in yaşamasına imkan olmadığına inanıyordu. Vatandaşlık tanımını genişletmekten yanadır.

İstihbarat alanında ve askeri bir alyans olduğu kesindir

Doktor Nachmani, "in the August 1958 agreement, the Turks adopted the notion of 'complementary nations'" demektedir.[218] Böylece, Türkiye'nin, 1958 Alyansı ile, Yahudilerle, "tamamlayan kavim" olmayı kabul ettiğini de öğreniyoruz. Öğreniyoruz, ama, ne anlama geldiğini pek bilemiyoruz.

218) Amikam Nachnami, *Israel Turkey and Greece*, op. cit., p. 75.

İkinci Kitap

MÜDAHALE

Birinci Bölüm

ÜÇÜNCÜ VİYANA BOZGUNU

Son demiştik. Tekrar karşı karşıyayız.

Evet, bunu ben de istedim. Çünkü, bir başka "son" yaşıyoruz. Artık "Kemalist Cumhuriyet" sona eriyor, diyebiliyoruz.

Ama her yerde bayram var.

Bayram olduğundan emin değilim. Ayrıca artık bayram'sız günümüz var mı? Bu asıl Üçüncü Viyana Bozgunu'dur. Türkler, iki kez Avrupa kapılarından püskürtülmüşlerdi. Bu üçüncüsüdür. 6 Ekim 2004, Türklerin, Avrupa'ya alınmayacağının deklare edildiği gündür. Dolayısıyla bayram yapanlar için matem ve matem yapanlar için ise bayram'dır.

1683, İkinci Viyana Bozgunu idi, bu bozgun ile o zamanki başbakanın kellesi uçurulmuştu. Artık kelle uçurmuyoruz, ancak yine de uçurtma uçurmakla yetinemeyiz. Bu sahte bayramın ölçüsüz bir tepki için alınmış bir tedbir olması ihtimal dahilindedir. Nitekim, birkaç gün geçince, bayram yerini, yarı-resmi yasa bırakmış haldedir.

O halde şimdi merak ediyorum, İkinci Viyana Bozgunu'ndan On Altı yıl sonra, yüz kızartıcı, Karlofça Muahedesi imzalanmıştı; acaba, açılan raporlar, bir hezimetten sonra gelen Karlofça'nın şartları mıdır, herhalde Brüksel'de üçüncü bozgun ile Karlofça birlikte yaşanmaktadır.

Şunu netlikle görebiliyorum, bunlara hükümet sandalyeleri verildiğinden beri, "Çuval Geçirme" ile Brüksel Deklarasyonu, Kemalist Cumhuriyet'in sonunu haber vermektedir.

Bu nedenle bayram yapanlar olabilir, görebiliyoruz, biz ise, artık yenisini kuracağımız için eskisinin hükmü kalmamıştır, diyebiliyoruz. Bayram, çöküşte değil, kuruluş'tadır.

Doğrudur, yeni bir cumhuriyet kurma irade ve beyni olanlar için, "6 Ekim" bir bayram haberidir. Artık Avrupacılar net olarak kaybettiler. Avrupa kapısı, açılmamak üzere kapanmıştır. O halde ve şimdi "bayramlık" sorularınıza geçebiliriz.

Avrupa Komisyonu'nun, Türkiye ile tam üyelik müzakerelerinin başlatılmasını tavsiye edişi, ülkemizde büyük bir sevinç yarattı. Başta Başbakan Tayyip Erdoğan olmak üzere, gazete ve televizyonlar, bu tavsiye kararını tam üyelik yolunda büyük adım olarak yorumluyorlar. Geçen hafta açıklanan "ilerleme raporu"nu siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kutlu Bey Dostumuz, hasta olduğunuz anlaşılıyor, geçmiş olsun. Ama bu sorunuza, ben, bir soruyla cevap vermek istiyorum, "tam üyelik müzakerelerinin başlatılması" diyorsunuz, peki biz şimdiye kadar ne yapıyorduk? Peki biz şimdiye kadar Brüksel ile müzakere yapmıyorduk da ne yapıyorduk; geliyorlar, görüşüyorlar, teftiş ediyor, müzakerelerden sonra direktiflerini bırakıyorlar ve biz de "uyum paketi" ile paket paket bunları yapıyorduk, peki müzakere yapmıyorsak ne yapıyorduk, herhalde beş taş oynamıyorduk. Ayrıca, 1963 Ankara Antlaşması ile Türkiye'nin zaman içinde "üye olacağı" taahhüte bağlanmıştı ve şimdi ilk kez ve resmen, "sizi üye almayabiliriz" denmektedir. Diplomaside, kırk yıl "üye olacaksınız" dendikten sonra kırkbirinci yılda "olmayabileceksiniz" denilirse, yeni bir Türkçe ile, "artık ucunuzu açtık" diyorlarsa, bu artık "olmayacaksınız" demektir. Bu iş bitmiştir.

İkinci nokta...

Peki bu bayram neden?

Hangi bayram, kim bayram yaptı, futbolda bir Avrupa takımını yenmek ölçüsünde bile şamata yapılmadı, klaksonlar çalmadı, Yüce Gök'e şükürler, kimse ölmedi. Biz çok bayram gördük, bu kez bayram da yapmadılar. On aile, sahte bir sevinç gösterisine çıktı; bunlar, Koç'lar, Sabancı'lar, Şahenk'ler, Zorlu'lar, Özilhan'lar, Eczacıbaşı, şimdi Ciner, muhtemelen Karamehmet'ler, hepsi on ailedir. Türkiye'de Avrupa'ya yamanmak isteyenlerin de hepsi budur. Karamehmetler'e "muhtemelen" diyorum, çünkü Avrupa için tereddüt gösteriyor. Bunlar, artık Türkiye'den umudunu kesen ve bir gün bu haksız servetlerinin ellerinden gideceğini sanıp korkanlardır. Bunlar, Avrupa'ya kaçmak ve sığınmak isteyen acizlerdir. Bayramları, İtalya sahillerinde eski bir şilebin pencerelerinden karayı gören, Kürt ya da Pakistani yoksul sığınmacıların sevinçlerinden farksızdır; karayı gördük, diye bağıran zavallılar. Televizyon ve matbuat bu zavallıların elindedir; burada şamata yapılmıştır.

Başkası yoktur, bunların yeni put'u, borsa dahi "şaha kalkamamıştır". Bunların bayramları da sahtedir, görüyoruz ve gösteriyoruz. Hep tersini görmek zorundayız, bunlar Türkiye'nin en güçlüleri değil en aciz'leridir. Kaçıyorlar. Sığınıyorlar. Sırtlarında doldurdukları torbaları var. Ben görüyorum.

Kutlu Bey Dostumuz, "Ol Çarşamba", ben dalmışım, "yazıyordum" demek istiyorum, saat üçe doğru, makine başından kalktım ve televizyon odasına geçtim, M. A. Birand görmeye değerdi, süngüsü düşmüş, karşısına bir Kaleağası adında çocuk almış, "yine de iyi değil mi" yollu yalvaran bir hali vardı. "İyi de, iyi de..", M. A. Birand çok kötüydü. Diğer kanallar da öyle idi, topların hepsi susmuştu, her kanala bir kadın çıkarmışlar, hiçbirini tanımıyorum, "iyi diyelim iyi olsun" havasını çalıyorlardı. Kadınlar şimdi, tekeliyet'te en edilgen olanlardır. Kapattım.

Ne olabilir, bir gün önceki gazetelere bakınız, "Ol Salı" gazeteleri, "şartlı istemezük" diyorlardı, Komiser Verheugen, "raporumuz çok kötüdür, şartlarımız çok ağır" buyurmuştu. "Ankara, çok üzülecek" haberleri havadaydı. Peki bu durumda, başbakanlığa oturtulmuş kişi, ya yine sağlığına hakim olamayıp, zina benzeri sağlıksız konuşursa; kötü Türkçe ile "Aman Tanrım" dediklerini duymak zorundayız, bu nedenle olabilir, belki de bu on aile, akşama doğru bir bayram kararı aldılar. Sizin gördüğünüz bu olmalıdır. Nasıl artık tv dizilerinde izleyicilerin yerine gülme dönemi başladıysa, tekeliyet'te bayram-

lar da dizili ve programlıdır.

Ve bu kaçıncı sahte bayramdır, Kutlu Bey, Öcalan Türkiye'ye getirildiğinde "mit bayramı" yapmadık mı; ne büyük şamata idi ve şimdi, Öcalan'ı, cia-mossad'ın, Türkiye'ye verdiği resmi hakikat'tır. Kimse çıkıp da, peki bize neden bayram yaptırdınız demiyor; Öcalan'ı getirdikleri için yüzleri maskeli büyük mitçileri Çankaya Köşkü'nde kabul edip de madalya veren de ve şimdi Murat Yetkin'e, "cia bize verdi" diyen de aynı zevat'tır, Demirel'dir, demek istiyorum. Biz çok böyle bayram gördük. Bir de "Birinci İnönü Bayramı" var ki, bunun için *Tezler*'e dönmeyi tavsiye ediyorum. Demek ki biz çok bayram gördük.

Siz görmediniz mi?

Efendim önce bir nokta var; Roma Antlaşması ile eskiden "Ortak Pazar" denilen bu proje açıklandığında, ben öğrenci idim, öyle anlatılıyordu. Bu birlik, eninde-sonunda "serbest dolaşım" bölgesidir, girenler serbestçe dolaşıyorlar. Ancak o zamanlar globalizm yoktu ve şimdi var, sermaye, teknoloji, para, artık, bu globalist mezhepte istediği yere gidebiliyor, bu nedenle serbest dolaşmak için, bu tür birlik gerekmiyor, geriye bir tek "işgücünün serbest dolaşımı" kalmaktadır. Şimdi, açılan şartlarda, Türkiye'ye bunun da verilmeyeceği ilan edilmiştir. Peki bu ne demektir; bir, bu "Birlik" işgücünün serbest dolaşımı demektir. Ben öğrenciliğimde böyle öğrendim, başbakanlıkta çalışırken böyle bildim, şimdi böyle öğretiyor ve yazıyorum. Serbest dolaşım yoksa, bu birliğe girmiş olmak mümkün değildir. İki, deklarasyona göre,Türkiye'den işgücü serbest dolaşım değil, her türlü dolaşım imkanından yoksundur ve öyle kalacaktır. Brüksel'de bu da ilan edilmiştir. Açıkça, "serbest dolaşım nah var" diyorlar. Peki bu ne iştir; Türk insanının giremediği ve dolaşamadığı bir yere Türkiye nasıl giriyor; bu saçmalık'tır. Bu, sahte bayram'dır.

Bu şamatanın, başbakanlığa oturtulan kişiye, bir trankilizan hapı olarak tertip edilmiş olabileceğini ciddiyetle düşünmek zorundayız. Çünkü, ihtiyacı olduğu ortaya çıkmıştır, geçen kez böyle bir hap verilseydi, herhalde zina krizi olmazdı; bir kriz'dir. Bu on aile, muhtemelen, meseleyi tıbbi kriz açısından görmeye başlamıştır ve bu defa tedbir almışlar. Atlatıldıktan sonra mateme başlamış görünüyorlar.

Hayır görmedim, benim de tedbirlerim var. O gün üçten sonra televizyonu

hiç açmadım, bir yığın laf salatası yapılacağını tahmin ediyordum. Ancak bir gün sonra, "Ol Perşembe", sabah sporuna çıkarken, gazete gelmişti, *Hürriyet*'i gördüm, Ekşi, "Atam, kalk bak, Müslüman ve dindar oğlun ne zaferler...", inanılmaz, tüm ölçüyü kaçırmış, gerçi *Tekelistan* kitabımızda yeri var, fakat, yine de hiçbir münasebetini kuramadım. Herhalde artık buna mahkum, bunu yazmazsa, bundan sonra orada neden tutsunlar; Güneri Civaoğlu'nu da pas pas yapmak istediklerini biliyoruz. Demek ki öğreniyoruz, başyazarlar artık en alt yazarlardır. Bunu anladım ve derhal, elimden attım, mutfaktan, pislik atmak için kullandığımız küçük küreği aldım, galiba faraş diyorlar, başında Ekşi'nin adı ve resminin olduğu bu gazeteyi, hiçbir yerime dokundurmadan, dikkatle ve yavaş yavaş, koridora çıkarttım. Bulaşır, dikkatli davrandım, bunlarda gaflet ve dalalet mikropları var, koridora çıkardım ve de birkaç gün kanalları açmadım, ben gaflet ve dalalet mikrobunun kanaldan da geçtiğini biliyorum, gazete de sokmadım. Kendimi bu gaflet ve dalalet mikroplarına karşı karantinaya aldım. Şimdi görüyorum, bayram gitmiş, tedbirli yas gelmiş durumdadır.

Bu arada, bu Kaleğası denilen çocuğun *Radikal*'de yazdığını hatırlayarak, bizim eve girmesini yasakladım. Tüsiadist imiş, tüsiad da bu on ailenindir ve bütün kanallar ile matbuat da onlarındır. Geçenlerde İstanbul'a gitmiştim, bir gün bir yabancı misali şehri keşfe çıktım, *Radikal*, sadece Nişantaşı ve Cihangir'de okunmaktadır. Artık bizim semte girmesini yasaklamış durumdayım.

Kutlu Bey, bayram değil ihanet var. Üstelik çift ihaneti yaşıyoruz.

Şimdi Kemalistlerin ihaneti ile Müslümanların ihanetini birlikte yaşıyoruz.

Açar mısınız, zıtların birliği mi?

KEMALİSTLERİN İHANETİ MÜSLÜMANLARIN İHANETİ

Hayır, sorularınıza devam edelim. Türk aydının büyük yükselişinden sonra, 1960 yıllarından itibaren, zıtlık kalkmıştır. Şimdi iki ihanet birliktedir. Sorularınıza devam edelim, zamanımız kalırsa ele alırız. Ama şu kadarını söyleyebiliriz.

Bir; Orgeneral Tağmaç başkanlığındaki Cunta, 1971 yılında, Erbakan Ho-

ca'nın partisini kapattı, ancak Erbakan'a dokunmadı. Daha sonra Erbakan, gittiği İsviçre'den davet edildi ve yine partisini tekrar, bazı yüksek komutanların isteği ve güvencesi ile kurdu. Bu, işte 60'lı yılların görkemli yükselişinden sonraya denk düşmektedir.

İki; 1980 başında, "Ordu gelecek, Erbakan'ı hapse atacak, Erbakan'dan daha koyu dincilik yapacak" dedim, dememden hemen sonra geldiler ve bunu yazdığım kitaptan dolayı, beni yakalayıp sekiz yıla mahkum ettiler ve hapse tıktılar. Ama, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Evren diktatöryası, bu ülkenin görebileceği en karanlık taassubu yaşadı. O günlere göre şimdi daha iyiyiz; Ordu'nun idareyi ele aldığı o yıllarda, oruç vakti sokaklarda yemek yiyenlere dayak atılıyor, Ramazan'da üniversitelerde öğrencilere öğle yemeği çıkartılmıyordu. O zaman da ben üniversitede profesördüm, biliyorum.

Üç, 3 Kasım Seçimleri'nden sonra yazdığım "Dört Kasım Tezleri" ile, bu hükümetin, son otuz yılda yüksek bürokrasinin en çok aradığı ekip olduğunun duyurmuştum. Genelkurmay Başkanı Özkök, hemen sonra, "şiir gibiyiz" diyerek beni teyit ettiler. Diğer Özkök, Ertuğrul Özkök, Hilmi Paşa'nın bunu tekzip ettiğini ileri sürüyorsa da ben tekzip görmedim. Profesör Çetin Yetkin de görmemiş, Emin Çölaşan'dan öğrendik. Benim gördüğüm, Hilmi Paşa ile başbakanlığa oturtulmuş kişi arasında, zaman zaman futbol takımları ve maçlar nedeniyle ihtilafların çıktığıdır. Ama bunları önemli bulmuyorum.

Kutlu Bey Dostumuz, Brüksel'de açılan şartlarla bir yeni müzakereye başlamak, Kemalist Cumhuriyet'in sonunu kabul etmektir. Bugün Kemalist Cumhuriyet'e suikast var. Kemalist Cumhuriyet'i bırakalım, ulusal onuru olan hiçbir kavim, bunları müzakere etmez; bunlar ulusal onuru ortadan kaldırmaktadır. Bitmişlik var.

Ancak ihanet içinde bu on aileyi görmüyoruz. Çünkü ihanet, eninde-sonunda bir güveni bozmaktır. Bunlar bize hiç güven vermediler. Bunlar, yaban'dırlar ve artık yabana kaçıyorlar.

Sorunuzun cevabı açıklıkla şudur, bir, Avrupa kapısı kapanmıştır. İki, üç belge toplam teslimiyet şartlarıdır. Bütün limanlar, istasyonlar, varsa kalan kalelerin teslimi istenmektedir.

Peki Hocam, bu durum, biz Türkler için, ulusal onurun kalmadığı anlamına mı geliyor?

Güzel, ilk bakışta "evet" görünse de, somut durumda "hayır" demek zorundayız. Neden mi, Kemalistlerin büyük ihaneti işte buradadır. Kutlu Bey, siz, şu sırada hiç "Türklerin Avrupa'ya girişi" sözünü duydunuz mu, Avrupalılar, "Türkler" diyorlar ve burada ise "Müslüman ülke" denmektedir. Başbakanlık koltuğuna oturtulmuş olan tayfa, hep "Müslüman ülke" demektedir. Onlara göre Türkler veya Türkiye değil, Müslümanlar ve Müslüman ülke girmektedir. Bu tayfaya göre, Brüksel "evet" derse, "bir Müslüman ülke girmiş" olacakmış ve bütün "Müslümanlara örnek" olacakmış.. Söz budur. Bu kendinden geçmiş tayfa, Müslüman kavimlerin Avrupa'ya girmek yollu bir isteği olmadığını dahi bilmiyorlar.

Türklüğe gelince, "ölmüşük de habarımız yokmuş", şimdi bunları diyebiliyoruz.

Kutlu Bey, isterseniz bu iki ihaneti birleştirebiliriz. Kim bu bayram çocukları, Eser Karakaş, C. Ülsever, E. Özkök, M. Altan, C. Çandar, G. Civaoğlu ve diğerleri, bu da bir tayfadır, bayram yapanlar, başbakanlık koltuğuna oturtulmuş kişiye tapınanlar işte bunlardırlar. Ve bunların hepsi de sabetayisttirler.

Şimdi İç Asya'dan gelmiş Türkler, boylarına göre hedef buldular; son fikrimiz, "Türkler Huntington'a Karşı"; efendim, "medeniyetler savaşı" var demiş, biz şimdi girerek, "yok" diyormuşuz.. Aziz Nesin, aptallığımız üzerne bir oran vermişti, ne kadar kızmıştık; neden kızdık ki, aptal olmayanların bu tür kelam etmeleri imkansızdır. Türklük'ün hal-i perişanı işte budur.

Demek ki onur tartışmasında Türklük boyutu yoktur. Çünkü bu işe Türkler sokulmamaktadır.

Bu bayram çocukları ise hep mesih peşindedirler. Hep mucize uydururlar; Tansu Çiller ile Clinton bir şatoda on dakikada mercimeği pişirip fırına vermişlerdi, bu mucizeyi bize ağızlarından akan sularla yazan bunlardır. Utanmadan "oldu... oldu" yollu başyazılar döktürdüler. Bir başkasına, Amerikan cumhurbaşkanın masasına yumruk attıranlar da bunlardır ve şimdi de İsrael'den aldıkları formül ile başbakanlık koltuğuna oturtulmuş bu kişiyi, ikinci Atatürk ilan etmek üzeredirler. Daha dün bir milyarı var diyorlar ve bir Afgan tarikat liderinin dizlerinin dibinde fotoğrafını basıyorlardı, bel kemikleri de yoktur. İkinci Atatürk mü, Derviş olmadı bunu verelim; çok kısa bir zaman önce hem mesih ve hem de İkinci Atatürk, Derviş'ti, öyle fotoğraflarını bastılar ve kendileri utandıkları için önce yabancılara söyletip yazdılar.

Bunlar, kafalarını mucize, mesih ve bayram ile bozmuşlar.

Türkiye en geç 2015'de kendini Avrupa Birliği'nde görebilir mi? 17 Aralık'ta yapılacak Avrupa Birliği Liderler Zirvesi'nden hangi sonuçlar çıkabilir?

Son aylarda, Fransız televizyonu TV-5 ekranlarında bu konuda çok ciddi tartışmalar oluyordu ve Fransa'da ağırlıklı düşünürler konuşuyordu. Fransa-Almanya ekseninde, Türkiye'ye itiraz üç noktadır. Bir, "Türkler" farklı kültüre sahiptirler. Burada, Türkiye'deki bayram çocuklarından farklı olarak İslama özel bir vurgu yoktur, dinin de etkisi var, ancak dinden ayrı olarak Türkler, Avrupalı kültürden gelmiyorlar. Birinci ve felsefi itiraz buradadır; ben buna katılıyorum. Ayrıca ben Türkiye'yi artık Müslüman görmüyorum. Yine ilave olarak, Orgeneral Tağmaç ile Orgeneral Evren'den geçen darbeler zinciri ile Ordu'nun Türkiye'yi Müslümanlaştırmak istediğini hem ileri sürmüyorum, hem de buna inanmıyorum. Silahlı Kuvvetler, Türkiye'yi muhafazakar yapmak istedi ve bunun için de İslamı kullandı. Tağmaç ve Evren, Türk insanını düşünemez, iyiyi ve doğruyu göremez, temyiz kabiliyetinden yoksun bir sürü yapmak istediler. Bunun için akıllarınca Müslüman yapmanın yeteceğini sandılar. Unutamayız, Fethullah Gülen, devletin denetimindeki komünizmle mücadele derneklerinden çıkmıştır. Devletin kucağında büyütülmüştür, zaman zaman üzerine gidildiyse fazla büyütülmesindendir.

Bu arada bir yanlışımı düzeltmenin zamanıdır, ben Fethullah Gülen'in kardeşinin adını, daha önceleri, "Mehdi" olarak yazmıştım. Şimdi devlet arşivinde bilgileri, bana, ulaştırdılar, teşekkür ediyorum ve düzeltiyorum, Fethullah Gülen'in kardeşinin adı Mesih'tir ve aynı soyadı kullanıyorlarsa "Mesih Gülen", karşınızdadır.

İki, Fransa'da düşünürler, Türkiye'yi, en azından dış politika açısından Washington'un uydusu sayıyorlar ve Londra da uydudur, Sovyet Düzeni'nin yıkılmasından sonra eklenen eski Sosyalist ülkelere ek, Macaristan, Polonya, Bulgaristan, Çekler hep Washington uydusu oldular, bir uydu daha ilave etmek istemiyorlar.

Bu arada ahmaklığın tanımı şudur, ahmak, herkesi ahmak gören'dir. Brüksel kararı arefesinde, Amerika'nın güdümündeki finans kuruluşlarının, Türkiye ekonomisini göklere çıkarmasını, bizdeki ahmaklar, Fransa'nın de-

ğerlendiremeyeceğini sandılar. Bunun hiçbir yararı olmamıştır; devalüasyonun eşiğinde ve esaret ücretleriyle ayakta duran tekstil sektörüne dayanan bir ekonomiye, Para Sandığı İkinci Başkanı Krueger, "mükemmel" çığlıkları atıyordu. Bir yararı olmamıştır.

Bu arada ikinci bir yanlışımı düzeltmem gerekiyor, eski kitaplarımda bu Anne Krueger'e, "rahibe" diyordum, yanlıştır; Yahudilikte rahibe göremiyoruz. Bize, son devalüasyonu yaptırıp giden Fischer'in yerine gelen Krueger de Yahudi'dir. Bir değişiklik bulamıyoruz, ayni kavimden ve seçilmiş halktan olduklarını seçebiliyoruz.

Üç, şu anda, Bulgaristan'ın girmesi halinde de, Avrupa'nın Türkiye ile sınırı çok kısadır ve korumaya elverişlidir. Hem Bulgaristan'ın ve hem de Elenistan'ın, ayrıca, Türkiye sınırını koruma deneyim ve tarihi var. Ancak Türkiye birliğe katılacak olursa, Avrupa, esrar, kadın, insan ve her türlü kaçakçılık ile özdeşleşmiş çok bir büyük sınıra sahip olmak durumundadır. Bu sınırı kontrol etmek ise, mümkün ama çok zor görünmektedir. Avrupa için böylesine geniş ve kaçakçılık yüklü bir sınırı istemek mantıksızlıktır. İstemiyorlar.

Hocam burada bir soru ve daha doğrusu karikatür var, Almanların Stern Dergisi'nde, bir köpek kulübesi, küçük delikten kafasını sokmuş kocaman bir Türk, peki bu nedir, köpek kulübesinden mi giriyoruz?

Zekice bir karikatür diyemeyiz, basit komedi filmlerinde ahmak hırsızlar hep köpek kulübesinden girmeye çalışıyorlar, yakalanırlar ve atılırlar. Bu kadar basit, bu kadar hakaret karşısında bayram yapmak acıdır. Bu oligarşide hiç utanma kalmamıştır, görüyoruz. Devam ediyorum.

Demek ki ne Müslümanlık ve ne de işsizler ordusu, bu sonuncu da önemlidir, bunların ötesinde, Avrupa'nın, Türkiye'yi içine almasını imkansız kabul etmek zorundayız. Bu net'tir.

Bunun dışında Avrupa'nın Türkiye'ye "alınmayacağı" izlenimini vermesi ise Avrupa açısından büyük hata olur. Demek ki almamak ve ancak uzatmak, Avrupa'nın çıkarınadır.

Bu o kadar öyle ki, deklarasyona şaşırdığımı saklayamıyorum, ben, Brüksel'den bu kadar ağır şartlı belgeler beklemiyordum, "müzakerelere başlıyoruz, ancak üye olmanız garanti değildir" demekle yetinebilirlerdi. Bunu dedi-

ler, ama, pek de ileri gittiler, a- müzakere tarihi vermediler b- müzakereleri her zaman keseriz, dediler ki bir uzatma mekanizmasıdır. c- işgücü dolaşımı yoktur, bunu da açıkladılar. Bir yığın sömürge mekanizması koydular. d- Avrupa, "Türkiye ile güçlenir" demeyi unutmuyorlar; Türkiye, bu muzlaştırma mekanizması içine girmelidir. Tatlı dili de ihmal etmediklerini görüyoruz.

Bizse nerede o eski, kaba ancak açık sözlü emperyalizm, diyoruz ve özlüyoruz. Daha mert idiler ve bu kadar beşinci kol ve casus kullanmıyorlardı; bunlara, şimdi "sivil toplum örgütü" diyoruz.

Şimdi nedir ve neredeyiz; "müzakere", resmi nikahtan önce birlikte yaşamak, daha açıkçası yatağa girmektir, bu anlama geliyordu. Hep yapılan müzakerelerden ayrı "müzakere" işte budur. Yoksa biz 1963 Ankara Antlaşması'ndan beri müzakere yapıyoruz. Şimdi, biz yatağa daha çok gireceğiz, amma, "sonunda seni almayacağız" diyorlar. Bu nettir. Böyle bir durumla, Avrupa Birliği tarihinde ilk kez karşılaşıyoruz.

Avrupa'nın çıkarı, artık Türkiye'yi daha çok yoğurmaktır. "Müzakere" mümkün olduğu kadar uzun tutulacaktır; sonunda bir "Muz Cumhuriyeti" olmamız söz konusudur. İstenirse "Filipin" de diyebiliriz.

Bütün bunların ötesinde Avrupa'nın, Türkiye ile ilgili ciddi bir sorunu var. Türkiye'de, parlamentoya giren veya bugünkü seçim sisteminde girme şansı olan bütün partiler, Avrupa'yı istiyor. Güzel, ancak bunların hiçbirisi "Avrupa Partisi" değildir. Hepsi, İsrael-Amerika Partisi ve uydusudur. Mesut Yılmaz siyasetten tasfiye edilince gerçekten Avrupa yanlısı siyasi hareketin kalmadığını teşhis ediyoruz. Bu durumda Avrupa'nın bu kadar diğergam olmasını bekleyemeyiz. Avrupa, bu fırsatı değerlendirerek Avrupa yanlısı "parti" ve "sivil toplum" yaratmak zorundadır. Müzakere buna göredir, belgelerde var.

Belgelerdeki "azınlık", cemaat, ve seçim sistemi paragraflarının arkasında bunu okuyoruz.

Var mı yok mu, "azınlık" sözcüğü nerede ve kaç defa geçti, bir yumrukla attırdık mı; bunlar üzerinde duranlar, kötü niyetli değillerse ahmaktırlar. Ayrıca ve ilaveten sabetayisttirler. Ne yazık, sabetayistlerimiz rantiye oldukları ve endogami uyguladıkları için hızla aptallaşıyorlar; rantiye olmak, beyni kullanmamaktır, Derviş'lerde, İpekçi'lerde bunu görüyoruz, kullanmıyorlar ve saklıyorlar, ihtiyaç duymuyorlar, çünkü kullanmadan da yükseklere çıkarılıyorlar ve iç evliliklerin sonucunu ise Sabancı'lardan biliyoruz. Aziz Nesin bu-

nu görmüştü, ama, bilimsel olarak izah edemedi, ben tamamlıyorum. Aziz Dostumuz'u hatırlıyor ve doğruluyoruz.

Bayram çocukları, birdenbire hepsi dut yutmuş bülbüle döndüler ve fıkıh ilmine merak saldılar; belgelerdeki kelimelerin ruhuna nüfuz edip lafzından çıkarak tefsir ile rahatlamaya çalışıyorlar. "Azınlık" sözcüğü çıktı mı; çıkarsa, plan kaybolacak mı, beyinleri kullanmamakla bunu anlatmak istiyorum.

TARİKAT-MAFYA-FUTBOL İDARESİ

Alevi dünyasında yeni bir tartışma başladı. "Alevilik İslamdışıdır, ayrı bir dindir" kavramı ortaya atıldı. Hatta Başbakan Tayyip Erdoğan da bu tartışmaya katıldı. "Olur mu öyle şey? Hazreti Ali'ye ben de inanıyorum, ben de aleviyim bu anlamda" türünden bir görüş bildirdi. Siz bu tartışmalara nasıl bakıyorsunuz? Onun dışında, Başbakan Erdoğan'ın Alevilik ile ilgili yaptığı ve buna benzer yorumlar, Aleviliğin içini boşaltmıyor mu?

Kutlu Bey Dostumuz, işin özüne bakabilir miyiz? Doğru, Haydarpaşa Lisesi'nde okurken, Fenerbahçe Stadı'nda ve Kabataş Lisesi'nde okurken Şeref Stadı'nda Fener ve Beşiktaş antremanlarını izlediğimi hatırlıyorum. Ama ben futbol bilmem; yalnız neye bakarsam esasını görmeye çalışıyorum.Öz'e bakıyorum ve özünü görmeye çalışıyorum. Paris'te oturma odamda televizyon vardı, hem çalışıyordum ve açıktı; bir milli maç oynanıyordu, hiçbirisini tanımıyordum. Sonra bakarken hem kalecinin kaleci olmadığını anladım ve hem de kaleciliğin esasını çaktım; kaleci yer tutmasını bilmiyordu. Fransızlar, çok zaman boş kaleye gol atıyor ve çok öne gelmiş kalecinin başının üstünden kaleye bırakıyorlardı. Bu, Rüştü Reçber'dir.

Herhalde, benim işaretlerimle kaleci olmadığını anlamış olmalı ki, şimdi maçlara okunmuş şeker ile çıkıyormuş, tarikat mensubu olduğunu tespit etmiştim.

Bu arada devam ederken size bir sır verebilir miyim, şu gördüğümüz tarikatların çoğu İbrani asıllıların yönetimindedir. Bir sır daha verebilir miyim, "yıldız" sabetayistlerimizin hemen hemen hepsi veya hepsine yakın ölçüde, bir tarikata girmiştir, hepsinin bir efendisi var. Kız "yıldızlar", haftada bir

Efendi'lerini ziyaret ediyorlar, hediyelerini arz ile bazıları Efendi'nin ayağını yıkıyorlar. Başka ne yapıyorlar, bilmiyoruz.

Kuşkusuz Işıl ile evli Tuvana'nın babası, Reçber'i tenzih ediyorum. Yalnız bu arada birisi haber verdi, Hakkı Devrim bu "tuvana" sözcüğünü bilmiyor ve öğrenmek istiyormuş, Farisi "tavanestan" fiilinden geliyor, İngilizce tam karşılığı "can" yardımcı fiilidir, "yapabilmek" olup, İbrani "oz" için kullanılıyor, İzzet Oz'u biliyoruz, "kudret" veya "güç" diyebiliriz.

Devam ediyorum, General Bonaparte, "çavuş bu top neden ateşlemiyor" yollu sormuş, hep biliyoruz. "On nedeni var Generalim", cevabı da biliyoruz. "Say", bu emri de hatırlıyoruz; "bir, barut yok, iki..." Napolyon Bonaparte, "yeter" demiş, diğerlerine ihtiyaç görmüyor. Barut yoksa, top atışı yoktur; atışın özü budur. Rüştü, kaleci değildir, bu nedenle "milli kova" demiştim.

Peki, bu soruda özüne bakacak olursak, İslamda ne var ne yok; cevap çok nettir, İslamda dans ve şarkı görmüyoruz. İslamı, ritüellerinde dans ve şarkı olmayan din olarak tarif edebiliriz. Alevilik de ise hem dans ve hem de şarkı olduğunu görüyoruz. Demek ki varsa yoktur. Bu o kadar öyledir ki, Konya'daki "döner dervişler" uzun zamanlar, sağlam Müslümanlar tarafından hoş karşılanmamıştır, eskiden sadece turistler ilgileniyorlardı. Şimdi her işimiz turistik olmaya başladı. Nerede o eski Müslümanlar, diyoruz ve arıyoruz. Şimdi Müslümanların İslama ihanetini yaşıyoruz.

Sorunuzun diğer kısmına gelince, bu başbakanlığa oturtulmuş kişi, İslam tarihinde yazılı Cahiliye Devri'nden kalma bir kişi'dir. Bu, İslamı ve dinleri bilmeyen bilgi-özürlüsü kişinin, bizim Alevililiğimizin Hazreti Ali ile doğrudan ilgisi olmadığını bilmesi de imkansızdır. Bizdeki alevilik, bu konuda pek bilgili Profesör Yaşar Ocak'ın çok yerinde olarak işaret ettiği üzere, hilafet kavgalarından çıkmamaktadır, çok daha eskidir. Bizdeki Alevilik, Hazreti Ali'den önceki zamana uzanan köklere sahiptir. Ayrıca alevilik biliminin büyük araştırıcısı Profesör Irene-Mélikoff'un gösterdiği üzere, bu nefeslerdeki "Aliyi gördüm Aliyi" dizeleri misali buradaki "Ali", Hazreti Ali olmayıp, Tanrıdır. Alevilik, teofil'dir. İslam'da, Tanrıdan korku ve alevilik'te sevgi ve Tanrı ile buluşma var. Buna dinler biliminde "teosofi" diyoruz.

İMAM HATİP'Cİ VE DE BİSKÜVİCİ

Bisküvi dağıtıcıları bunları bilmezler. Bu arada not edebiliyorum, İmam-Hatip Liseleri, İslami bilgi vermekten çok parti kadroları ve partizanlar yetiştirmeye öncelik vermiş durumdadırlar. Diğer taraftan Profesör Ocak, "alevi" nitelemesinin hem yeni ve hem de aslen pek doğru olmadığına işaret ediyor ki katılmak durumundayız. Profesör İrene-Mélikoff, "İsa" ile "Ali" sözcükleri arasında sadece bir karakter farkı olduğuna dikkat çekiyor. Her ikisinde de sondaki karakter, Arabi "ye" olmakla birlikte, bu karakter genellikle "i" okunmasına karşın bazı hallerde "a" sesi vermektedir. Öte yandan, Bektaşilerde en önemli personaj "şah" iken Kızılbaşlarda Ali her zaman Muhammet'ten büyük sayılmaktadır. Demek ki çok önemli ayrılık noktalarını saptayabiliyoruz.

Kuşkusuz kolları var; ama hepsinin, en azından, İslamda heterodoksi'yi temsil ettiğini kabul etmek yerindedir. Çıkışında şamanizm, budizm ve hatta Hıristiyanlık etkilidir; Hacı Bektaş menkıbelerinde İsa'yı çok rahat teşhis edebiliyoruz; İslam gerçekçidir, fazla insanüstülük görmüyoruz. Bektaşilik, insanüstüne çok meyillidir.

Bir kez bizde olan, İran'dakinden çok ama çok ayrıdır; bizimkine alevilik denmemesi gerektiğine ben de katılıyorum.

Benim değerlendirmelerime göre sabetayizm, Yahudilik'ten ne kadar uzaksa, çok uzaktır, bizim aleviliğimiz de Müslümanlıktan daha çok uzaktır. Ayrıca İrecep İrdoğan'ın doğru konuştuğunu da sanmıyorum; çünkü bu türün mensupları, aleviliği İslamdan saymıyorlar.

Bana göre, bir dinden daha çok ayinler ve ritüeller demetidir.

Bunlar içinde "biz İslamdan ayrıyız" diyenler varsa, bunda hiçbir sakınca görmüyorum.

Bunun üstüne gitmek ve zorlamak, Brüksel'e manevra alanı açmak demektir. Bunları yapanlara atını vuran kovboy diyebiliriz. Şimdi yönetimde çoklar.

Avusturya hükümetinin, Türkiye'ye iade etme kararı verdiği, ülkücü mafya Alaattin Çakıcı, "Türkiye'de 1946 yılından bu yana ilk kez sessiz bir dev-

rim gerçekleşti. Ben ülkeme dönüp devletimle hesaplaşmak istiyorum" diye açıklama yaptı. Çakıcı'nın, bu sözlerinin anlamı nedir? Bir süre önce, Susurluk kazasında kaybolan Çatlı'nın çantası, 8 yıl sonra aşiret lideri Sedat Bucak tarafından, yargılandığı mahkemeye sunuldu. Çantanın içinden, Çatlı'nın çok sayıda devlet görevlisiyle bağı olduğunu kanıtlayan belgeler, fotoğraflar çıkmış. Bu iki olay birbiriyle örtüşebilir mi? Türkiye'de neler oluyor? Türkiye, safralarından kurtulmaya mı çalışıyor? Çakıcı, devlet ile nasıl bir hesaplaşma yaşayacak?

Bu tür insanların sözlerini fazla önemsememek gerekiyor. Ne dediğini bildiğini de düşünemeyiz, "devrim" sözcüğü ise ağzına hiç yakışmamaktadır. Bunu M. A. Birand'dan kopye edip, şu anda başbakanlığa oturtulmuş kişiye yaranmak istemiş olması da mümkündür. Manalı bulmuyorum.

Bunlar mit'in ve devletin içine aldığı ülkücülerdir ve karşılığında mafya başı yapıldılar. Solcu öldürmekten başka bir iş de yapmadılar; yakın zamanda Dışişleri Bakanlığı İstihbarat Genel Müdürü, şimdi emekli, Ambasadör Lütem, açıkladı, Asala'yı çökertmede hiçbir katkıları olmamıştır. Bunlar, Çatlı dahil hepsi, Paris yakınında Alfortville'de bir abideye başarısızlıkla sonuçlanan bir bomba koyma denemesinin dışında bir işlerini görmedik, Alfortville'de daha çok Ermeniler oturuyor. Benim otomobil bakım yerim orada olduğu için biliyorum, abideyi de inceledim. Sadece solcu öldürdüler ve sonunda tekstilci oldular. Tekstil, mafyanın ve mafya tekstilin türevi olmuş haldedir.

Mit-Yargıtay çatışmasında iki nokta var. Bir, Yargıtay, mit'in isteğini yapmadı ve Bucak beratını bozdu, bu, Bucak'ın kendisini kurtarmak için devleti açıklamasına yol açıyordu. İki, Çakıcı'nın cezasını tasdik ederek da kaçmasına yol açtı. Bu da Beşiktaş Kulubü'nün mit ile iç içe oluşunun su yüzüne çıkmasına imkan veriyordu. Demek ki son zamanlarda Yargıtay'ın duruşu, mit'in deşifrasyonunu sağlamaktadır, bir çatışma tespit ediyoruz. Ayrıca Cumhuriyet Başsavcısı Ok'un bu çatışmada Yargıtay'a karşı bir konum aldığını da görüyoruz. Bütün bunlara bakarak, Çakıcı'nın bu çatışmayı körükleme tehdidi ile kendisini kurtarmak istemesi mümkündür. Ayrıca Mesut Yılmaz da Yüce Divan'da yargılanacak, orada da hem Çakıcı ve hem Çatlı var.

Görünen şudur; hem Öcalan'ın getirilmesinde ve hem de Asala ile mücadelede mit'in hiçbir rolü olmamış, bu ortaya çıkmış durumdadır. Buna ilave-

ten mit, hem mafya ve hem de ülkücüler ile ve dolayısıyla ülkücü-mafya ile kucak kucağa yaşamıştır, bunu da görüyoruz.

Bunlar önemlidir ve artık Çakıcı önemsizdir.

Daha da önemli olan da, Türkiye aydını son otuz yılda ne söylemişse hepsi doğru çıkmıştır. Acılarımız büyüktür, bunu ise küçük bir teselli sayabiliyoruz.

Türkiye solu'nun, karşısına mit ile ülkücü-mafya çıkmıştır, tabii başkaları da var, sayamıyoruz. Milli Güvenlik Kurulu, üniversitelere ve kamu idaresine aydınlık bakışlı insanların alınmasını engellemiştir; üniversite ve idare köhneleştirilmiştir. Başkaları da var, tadat etmiyorum, bu kadar dayanması, direnme gücüne, bir ölçü değerindedir. Eksik ve zaaflarımız çok, lakin bir de bu yönden bakabiliyoruz.

Bunları daha ayrıntılı ve belgeli olarak yazmak zorundayız. Demek ki Türkiye aydını ve solunun çökertildiği bu uzun iç savaşta devlet, legalitesini yitirmişti; o zamanın başbakanı Sami Süleyman Dokuzoğlu ve sonra "Demirel", "bana ülkücüler cinayet işliyor, dedirtemezsiniz" diyordu ve artık ispatlıdır. Hem işlediler ve hem de zengin oldular; artık bir mafyöz sektör olan tekstili bir mhp timarı sayabiliriz.

Şimdi Çakıcı'nın sorunu Çakıcı'nın değil, mit'in meselesidir. Artık böyle bir açıklığa sahibiz.

Bir de İstanbul'da Sedat Peker operasyonu oldu. Bu operasyonda da, mafya ve devlet görevlisi bağları ortaya döküldü. Peker ayrıca, sizin de taraftarı olduğunuz Fenerbahçe'ye de bulaşmış. Kimi yöneticilerle dost olmuş. Hatta bu ilişkide olduğu insanlardan biri "Aydın" olan soyadını, "Peker" olarak değiştirmiş, "yoğun sevgisi" yüzünden. Peker'in Fenerbahçe'nin iki maçında şike baskısı yaptığı da ileri sürülüyor. Bu ülkücü babalar, -örneğin Fenerbahçeli Alaattin Çakıcı'nın Beşiktaş ile ilişkilerinin ortaya dökülmesi, Beşiktaşlı Sedat Peker'in Fenerbahçe içinde varlık bulması- neden rakibi olduğu takımlarda "oynarlar?" Ve Fenerbahçe nasıl bir kulüptür ki; "askeri ihaleye fesat karıştırmak" suçlaması ile yargılanan bir yöneticisi, üst düzey komutanlarla yan yana maç izleyebiliyor?

İster misiniz, "futbolun ekonomi politiği" ile başlayalım, *Cumhuriyet* gaze-

tesinde yazdığım zamanlarda böyle bir başlık kullandığımı hatırlıyorum. Bir, bu kulüplerin başkanlığını, İsmet Paşa ve Menderes zamanında iktidar partisi önde gelen milletvekilleri yapıyordu. Arada bir şekerci Hacı Bekir var, önemsizdir, sevimliydi. İki, Faruk Ilgaz ve Rüçhan Adlı kategorisine geçiyoruz, her ikisi de gümrük komisyoncusu idi, döviz bulundurmanın yasak ve ithalatın izne tabi olduğu dönemlerdir; gümrüklerden kaçakçılığın servet yaptığı yıllardı. Burada iki nokta var, birincisi, yıldızlar hep kaçakçılıkta kuryedirler, futbol ve film yıldızlarını kastediyorum. Dünyanın her yerinde hapishanelerde yıldız kuryeler buluyoruz. İkincisi, gümrük ve havalimanı memurları, "başkan, kaç gol var" derler, Ilgaz'ın veya Adlı'nın çantasına bakmazlar. Demek ki gümrük kaçakçılığı için başkanlık önemlidir ve çok kârlıdır. Adlı, ilaveten, Türkan Şoray ile yaşıyordu.

Bu dönemi geride bıraktık, şimdi "tit" dönemindeyiz, tekstil-inşaat-turizm ve özellikle tekstil ve inşaat önplandadır. Kaçakçılık, sigortasız çalıştırma, köle işçi kullanma bunların işidir. Üçüncü Viyana Bozgunu'nu yaşayan Türkiye, artık sanıldığının aksine öküzün iki boynuzu üzerinde durmuyor; bu düzenin bir ayağı hapishanelerde ve diğeri tit'dedir. Binnetice, devlet titleşmek ve "tit" devletleşmek zorundadır.

Kulüpler, mafya ile devlet arasında düğümdürler.

Kulüpler, titçilere, itibar ve üretim ilişkisi sağlama yerleridirler.

Devamla, ben de bir soru formüle edebilir miyim, önceki emniyet müdürü Özdemir, Hollanda'da dövüldü ve ben resmini kitaplarıma aldım, peki neden? Kayıt düşüyorum, devlet memuru hangi parayla gidiyordu ve ayrıca izinsiz olduğu ortaya çıktı. Demek ki kulüp başkanları götürüyor ve misafir ediyordu. Peki, sinegog baskını olduğunda şimdiki emniyet müdürü Cerrah neredeydi; yaban bir ülkede maç izliyordu. Herhalde memur maaşı ile bunu yapmıyor ve kulüp başkanları götürüyor, yediriyor ve getiriyorlar. Demek ki kulüp başkanları, "titçiler", bu şekilde her emniyet müdürünün gönlünü yapıyorlar; demek ki, artık emniyet, emniyettedir, diyebiliyorlar.

Şimdi Gün Sazak, Süleyman Seba, Aziz Yıldırım inşaatçı ve S. Bilgili ve Canaydın ise tekstilcidir. Ali Şen'in ise mahkumiyeti olduğunu biliyoruz. Saba, aynı zamanda, mit başkanı idi; Çakıcı pasaportları nedeniyle, Çakıcı'nın, Beşiktaş Kongreleri'nde koruma görevi yaptığını da öğrendik. Çatlı ise tekstilci olarak biliniyordu.

"Tit" sektörü mafyöz bir sektördür, artık mafyası olmayan bir tekstil üreticisi düşünemeyiz. İnşaat sektörü de öyledir, dolayısıyla, "tit", resmi ve illegal zor ile iç içedir.

Kutlu Bey, Aziz Yıldırım'ı bana mı soruyorsunuz? Nato ihaleleri, Silahlı Kuvvetler ihaleleri içinde önemlidir, almakla ünlüdür; Yıldırım, Ordu müteahhiti'dir, Malatyalı'dır ve burada artık onomastique etüt yapmak istemiyorum. Önemli olan şudur, Yüksek komutanlar, Aziz Yıldırım'a verilen ihalelerde imza makamıdır ve bu durumu son derece vahim buluyorum. Bunları yazarken derin acı duyduğumu not ediyorum. Bir yüksek komutanın, Aziz Yıldırım ile yan yana maç izlemesi, acıdır ve Kemalist Cumhuriyet'in sonu ile ilgili güçlü işaretlerden birisi olarak görüyorum.

Mümtaz Soysal'ı hatırlıyor musunuz? Parlak bir profesördü ve şimdi ne yaptığını bilmiyoruz. İlk kez maça gitmiş ciddi bir insanımızdı, o kadar olmadık bir işti ki gazetelerde resmi çıktı ve biz de "aa!" yollu, dudağımızı ısırmış ve çok ayıplamıştık. O zamanlar, "ne solcuyuz ne sağcı, futbolcuyuz futbolcu" atasözü vardı, ciddi olmayanları anlatıyordu. Ciddiyet iddiasında olanlar, gizlice giderler ve kimseye söylemezlerdi; büyüklerin yanında futbol konuşulduğunu hiç hatırlamıyorum.

Buna şunu ekleyebiliyorum; bir yüksek komutana bir soru sorulduğunda ancak kamusal bir cevap vermek durumundadır. Yüksek komutanlarımızın içtikleri veya bıraktıkları sigara, varsa tuttukları takımı kamusal sayamıyoruz ve bunlardan söz etmelerini çok yadırgıyorum. Daha da önemlisi bu sohbetleri, Kemalist Cumhuriyet ile ilgili kıyamet alameti sayıyorum.

Büyüklerin yanında futbol konuşulamazdı. Şimdi büyükler futbol konuşuyorlar. İşte bu, kıyamet demektir.

Ne yazık, Brüksel'den gelen işaretlere denk düşmektedir.

Ama yine de, eğer bitiyorsa, başka ne konuşulur ki; bu söz de yerindedir. Ve en çirkin bir Türkçe ile, ben de, "öyle düşünüyorum".

İkinci Bölüm

KÜRT BÖLÜCÜLER

Yalçın Hocam, Leyla Zana ve arkadaşlarının cezaevinden çıktıktan sonra ki süreçte yaptıkları işler ve söylemleri ile ilgili bir değerlendirme yapar mısınız?

Leyla Zana ve arkadaşları benim de dostlarım idi. Paris'ten gönüllü olarak döndüğümde bir süre Ulucanlar Cezaevi'nde kaldım. Onlar da oradaydı. Hem Hatip Dicle, hem Leyla Zana uzun yıllar tanıdığım, dost olduğum kişilerdir. Selim ve Orhan'ı da tanırım, Orhan'ı pek severim. Bunların dördünün de aynı düşüncede olduğunu zannetmiyorum. Fakat daha çok Leyla Zana konuştu, dolayısıyla Leyla'nın çıkışları üzerinde durmanız ve durmamız doğaldır. Benim görebildiğim kadarıyla, Leyla Zana olmayan mallarını satmaya kalkan bir bezirgan rolündeydi. Yapmak istediği budur. Boyunu çok aşan, imkanlarını çok zorlayan birtakım temaslara başladı. Başında devlet organları ve oligarşi özendirici davrandı, cesaretlendirdi. Temaslarının ve konuşmalarının ipuçlarını, öyle zannediyorum ki Hasan Cemal ve Güneri Civaoğlu'ndan çıkardılar. Hasan Cemal şimdi Barzani düdüğünü çalmaktadır, Amerika'nın Bop'unun misyoneri konumundadır. Çok özendirici oldular.

Umduklarını buldular mı?

Benim bir tespitim var, hapiscilik insanı ikiyüzlü yapar. Bunu önce Nâzım Hikmet'te teşhis ettik. Sonra kendimde arazını gördüm, kendimi tedavi etmeye çalıştım. Şimdi bu sendromu net bir biçimde Leyla'da görüyoruz. Ben mert bir Kürt-Köylü kızı olarak biliyordum, şimdi "mert" tarafı gitmiş, ne kalmış pek göremiyorum. Sahaya inince anlaşıldı ki pek de satacak bir malı yok. Refik Baydur'un, Kürtleri azarlamalarını dinlerken, sus-pus bir hali vardı, utandım.

Sahaya inince, sahaya salanlar, aradıklarını bulamadılar. O zaman da azarladılar. Canları sıkıldı, bunları nasıl vip salonuna alırsınız, yollu bir birbirlerine kızdılar, birbirlerini azarladılar, biliyorsunuz, vip, çok önemli şahsiyet, anlamına geliyor, önce çok önemli şahsiyet saydılar ve daha sonra da önemini aldılar. Leyla da, bunun üzerine olabilir, Can Paker'i ziyaret etti; Can Paker, Türkiye'de İsrael Partisi'nin şeflerindendir. Orada, Leyla, Barzani yanlısı görüşler açıkladı. "Barzanici" konuşmalar yaptığını tahmin edebiliyoruz.

Leyla Zana, Barzani taraftarı mı?

BARZANİ-İSRAEL KÜRTLERİ

Türkiye'de bir ara çok önemli bir söz vardı, "Kürtler Türkiye'yi bölecekler"; Kürt denince akla, bölücü geliyordu. Bu görüşe hiç katılmadım. Türkiye Kürtlerinin Türkiye'yi böleceklerine hiç inanmadım. Benim bu konudaki görüşüm çok nettir.

Ancak şimdi Kürtler, bölündüler. Kürtler şimdi iki takımdır, Barzani politikasını savunanlar ve "Türkiye Kürtleri". Birinci takıma, Barzanici'ler diyoruz. Şimdi Kürtler, her yerde, her partide, akp dahil, buradan ve meşhur sözde olduğu üzere, "hıyar gibi" ikiye bölünmektedir.

Leyla, Türkiye Kürtleri'ni satmak üzere dolaştırıldı. Satacak bir malı yok, doğru bezirgan seçilmemiştir. Bunu anladık.

Biz başından beri şunu söyledik. Amerika Afganistan'ı işgal etti. Bu tek başına yeterli olmaz. Mutlaka Irak'ı da işgal edecektir. Irak İşgali, "Büyük İsra-

il" için şarttır. Bunu çok açık söyledik. "Suriye Savaşı" da şarttır. "Büyük İsrail" markası bu bölgede tepki çeker, bu nedenle, "Büyük Orta Doğu" diyoruz. Büyük Orta Doğu, İsrael'in güvenliğinin tek yoludur ve burada Kürtlere ve özellikle Kürt-Yahudilerine önemli ve öncü yol verilmektedir. Barzani, "Büyük İsrael" ve dolayısıyla, Washington'un "Büyük Orta Doğu" Projesi'nin koşulmuş beygirlerindendir. Tablo'yu açmış oluyoruz.

Leyla ve aynı kafada olanlar bunun için salındılar. Fakat Abdullah Öcalan, buna karşı çıktı. Leyla açıkça, Öcalan'a karşı çıkamadı, evelemeye-gevelemeye başladı, satış işlemi başarısız oldu. Aslında güçsüzdür.

"Bölündüler" sözü ile bunu mu kastediyorsunuz?

Türkiye'deki Kürtler ikiye bölündüler. Bir Barzanici Kürtler, diğeri de başka isim bulamadığımız için "Türkiye Kürtleri". Leyla Zana, Barzani politikasının elçisi olarak ortaya çıktı. Bunu sağlayabileceğini zannetti. Bunun için ona halı açtılar. Pkk'nin bütününü, Diyarbakır Kürtlerinin bütününü Barzani'nin politikasına götürebileceklerini düşündüler. Ancak götüremediler. Pkk parçalandı. Küçük bir parça Amerika'yla Barzani'ye gitti. A. Öcalan, kardeşine hiç güvenmezdi ve her zaman, Washington ve Ankara'nın kendi yerine Ferhat'ı getireceğini düşünürdü. Bana anlattığına göre, hep Osman Öcalan ile M. A. Birand arasına ilişki görürdü. Dolayısıyla, şaşırmamıştır.

Burada Washington ile Barzani sözcüklerini birbirinin yerine geçecek şekilde kullanıyoruz. Çünkü Barzani'yle ABD'yi birbirinden ayırt etmemiz mümkün değil. "Leylalar" da ortada kaldılar. Leylalar derken Hatip Dicle'nin de bu kafada olup olmadığını bilmiyorum. Akıllı ve bilgili bir politikacıdır, Barzani ve Washington kapısına kapılanacağını sanmam. Ancak Hatip de ölçüsüz konuştu.

Toprak kaydı. Benim görebildiğim odur. Türkiye Kürtlerini Barzani'nin ideolojik hegemonyası altına sokmak istiyorlar. Devlet ve hükümet içinde de bunu isteyenler var. Tabii ABD'nin de asıl politikası budur. ABD'nin tüm istediği; Türkiye'deki Kürtleri de Barzani'nin kucağına itmek; bir yandan Halepçe Katliamı ve diğer yandan İncirlik'ten kalkan Amerikan uçaklarının Irak üzerindeki uçuşları ve Saddam Irak'ını taciz atışları ile, Kuzey Irak'ta, bunu yaptılar. Şimdi, "Erbil-Süleymaniye Hattı" tamam, sırada, "Diyarbakır-Van

Hattı" var. Bunlara, Washington'u kurtarıcı ve sevgili olarak sunma aşamasındayız.

Bu yapılırsa ve bir de Suriye ile savaş olursa, İsrael, eski Sovyet sınırına kadar genişlemiş olacak, misyon budur.

Bu açıdan baktığımızda, Türkiye Genelkurmayı ve dış politikasını yönetenler büyük bir yanılgı içindeler. Bu olmadan, Türkiye Kürtleri, pasifize edilmeden, Barzani'ye bağlanmadan, bu Türkiye'den reel olarak uzaklaşma demektir, bu aşama geride bırakılmadan, Amerika'nın dağdaki pkk'lilere karşı silah kullanması mümkün değildir. Üstelik kolay da değildir; ayrıca, pkk,İsrael ile savaşmış tek Kürt kolu'dur, Arapların içinde kaybolma imkanları var. Öyleyse, Diyarbakır Kürtleri bugün Barzani'yle kader birliği yapmadan, ABD, Kürtlerin bir bölümüne karşı silah kullanmaz. Bu kadar basittir.

Genelkurmay'ın bunu görmemesi çok büyük bir hatadır.

Bu konuda sizin politikanız nedir?

Ben 30 yıldır, Washington'un, bir Kürt devleti kurmaya çalıştığını söylüyorum. Emperyalizmin Kürt devletine karşı mücadele ettim. Benim işim, emperyalizmin bu bölgeye daha sıkı yerleşmesini önlemektir. Benim işim, Türkiye Kürtleri'ni Washington'a ve emperyalizme kaptırmamaktır. Bu nedenle resmi politikayı yanlış buluyorum, ayrı bir çizgi geliştiriyorum.

Burada Türkiye Kürtleri ile bizim tam bir kaynaşma içinde olmamız lazım. Esasında biz zaten kaynaşmışız. Ama onları da "burası bizim ülkemiz" diyecekleri şekle getirmek lazım. Benim politikam budur. Leyla, sahaya inince, "genel af" istedi, söylediği tek doğru bu idi. Ancak bu da, Leyla'yı meydana salanlarda hayal kırıklığı yarattı.

Eğer kendilerine Kürt diyorlarsa, "bizim Türklerle ayrımız, gayrımız yoktur" dedirtmek bize düşer. Bu politikada önemli bir aşama kat edilmiştir. Dillerini ve türkülerini, yetmişli yıllarda biz yasaklamıştık. Bir mücadele yaptık ve bunlardan geri dönülmüştür, önemli sayıyorum.

Bir: Şehit edebiyatı ile hiçbir yere gidemeyiz. Artık "kalan sağlar bizimdir" demek zorundayız. İki: Dağdakileri, Barzani ve Talabani'ye karşı konuşlandırmamız lazımdır. Üç: Mustafa Kemal Paşa, yirmili yıllarda, bunu yapmıştır. Asıl "Kemalist" politika budur.

Bizim politikamız, gerçeklere uymamaktadır.

a- Kuzey Irak'taki "devletsi" Kürt siyasal organizmasını, Ankara'nın, yaptığını unutamayız. b- İlnur Çevik, Barzani'ye televizyon kurarken Genelkurmay'ın izin ve desteğine sahipti. c- Ne oldu, bu mülakatı yaptığımız ev, Ambasadör Cenk Duatepe'nindir, kapıda hâlâ adı var. Dışişleri'nde bir genel müdür idi, Barzani veya Talabani gelince, muhatabı, Türkiye Devleti adına, görüşeni, bizim Cenk idi. Şimdi, Barzani'nin aşiretinden bir delikanlı gelince, A. Gül ile görüşüyor, Gül'ün yüzüne yapışık gülücükler yerini güllere bırakıyor. Devletçilik oynuyorlar. Bunu yapan, Barzani'yi büyüten Türk Devleti'dir.

Barzani'yi büyütmek, Türkiye Devleti'ni küçültmektir.

Bu bilinçli mi yapılıyor?

Bir kısım idareciler Barzanici bir politika izliyor.

KRİPTO-TÜRK YAHUDİLERİ - KÜRT YAHUDİLERİ - İSRAEL MİHVERİ

Can Paker-Cengiz Çandar-Hasan Cemal ve diğerleri, Türkiye Yahudileri veya Sabetayistleri –Kürt-Yahudileri– Israel Yahudileri eksenini kurmak istiyorlar. Burada net bir politika görüyoruz.

Hocam bu resmi politika mı?

Türkiye'de, üçün biri oyla, Başbakanlık sandalyesine oturtulan kimse, daha Amerika Büyük Orta Doğu Projesini ilan etmeden önce "Diyarbakır'la Bağdat birleşecek" dedi. "Al çocuktan haberi" sözü bu durumlar içindir.

Bundan önceki Diyarbakır Belediye Başkanı Feridun Çelik, Kuzey Irak'ta kim olduğunu bilmediğimiz bazı kimseler Talabani ve Barzani'nin karargahlarına ayrı ayrı bomba attığı zaman üç gün milli yas ilan etti. Belediye Başkanı devlet memurudur, başka bir devlette olan bir bombalama eylemi için, "milli yas" çağırdı.. Devletten-Hükümetten çıt çıkmadı. Basından da çıt çıkmadı.

Bizim "resmi" Kuzey Irak'ta "Kürt Devleti kurulmasını istemiyoruz" sözümüzün inandırıcılığı yoktur. Posta teşkilatı, televizyon, güvenlik güçlerinin eğitimi vesaire ile Barzani'yi Ankara ayakta tuttu ve bu "devletsi" yapıyı, Ankara hediye etti.

Bu Çelik, Öcalan'ın sözüyle, adaylıktan uzaklaştırılınca oligarşi kıyamet kopardı.

Şimdiki belediye başkanı, ölen bir pkk'linin evine gidince de kıyamet kopardılar, ne yapacaktı? Ölü'nün partisi, örgütü olmaz. Ölü, ölüdür. Ölünün anası-babası da suçlu değildir, acıları var. Bir devlet bunlarla mı uğraşacak, bekçinin evine gitmemiş, çok mu önemli, söylenir, gider, neden gitmesin, benim söylediğim budur, bunlarla devlet politikası olmaz. Şehit aileleri ile cenaze ziyaretleri ile politika olmaz.. Bir yere gidemeyiz.

Hocam, Diyarbakır Belediye Başkanı'nı mı savunuyorsunuz?

Önce, devlete, ciddi ve büyük politika yapmayı savunuyorum. Şehit aileleri ile, bir pkk'liye yapılan mezarla, cenaze ziyaretleriyle devlet politikası olmaz. Ölü ölüdür, herkesin içinin yanma özgürlüğü var. Herkesin ölüsüne ağlama hürriyeti var. Bir ilin belediye başkanı da, imkanı ölçüsünde, bütün ölü evlerine gitmek durumundadır.

İkincisi, Osman Baydemir'i neden savunayım, şu ilkelliğe bakın Brüksel'den bir komiser gelmiş, 27 düğmeli tesbih hediye etmiş, şuradaki hayal gücüne bakın vah zavallı Osman, başkasını düşünememektedir. Bunlarla ne köy olur, ne kasaba.

Ayrıca ben Avrupa Birliği'ne karşıyım. Kim Brüksel'i kurtuluş ve birlik kapısı görüyorsa, bizim onlarla yolumuz ayrıdır.

Leyla'ya göre, Türkiye'de "devrim" oluyormuş, ne bilir ki Leyla, devrimi; bunlarla bizim ortaklığımız yoktur. Vardı, kalmamıştır.

Bunlar Can Paker'i, işveren sendikası bürokratını, Brüksel bürokratını hacet kapısı sayıyorlar. Bunlarda artık, Türk halkı, Türk devrimcileri yoktur. Bizde de bunlar yoktur. Kaybettik, yenilerini çıkaracağız.

Diyarbakır Belediye Başkanı'nın cenazelere katılması, Leyla'nın bunları yapması bu kadar önemli değildir. Önemli olan Kuzey Irak'ta olmakta olan devlettir. Bu bölgede eğer, Türkiye'de yaşayan Kürtler de Barzani'nin ideolo-

jik ve politik hegemonyasına giderse o zaman bizden ayrılırlar. İkincisi de, bazıları, içlerinde dostlarımız da var, Sevr'e takmışlar. Hâlâ oradalar. Kafaları orada donmuş, başka formül mü yok; yeni bölmeler veya bölünmeler olmaz mı; sağ da sol da, artık kafalarını buzdolabına koymuşlar.

Bir, ben Atinalı olsam Türkiye'nin AB'ye girmesini isterim. Çok isterim, istiyorlar zaten. Neden mi? Bizde bu "köksüzlük" olduktan sonra, bu benim *Tezler*'deki formülasyonumdur, bu tabansızlık varsa, mülk alışları "devrimi" de yapıldığına göre, on-on beş yıl içinde, Türkiye'nin Batı bölgelerini Elenize ederler. Bu, 1920 yıllarında, terk ettikleri yerleri geri almaları, demektir.

İki, Türkiye Kürtleri de Barzani hegemonyası altına sokulunca, Doğu Bölgeleri'ni tutmak çok zorlaşır. Demek ki, Batı Bölgeleri, Elenize ve AB içine ve, Doğu Bölgeleri, judaize ve BOP içine, görünen budur. Konya mı, Konya ve Tuz Gölü bizimdir.

Hâlâ Sevr'den bahsedenlere ben acı acı gülüyorum.

Sadece devlet içinde değil muhalefet içinde de varlar. Devlet Bahçeli bizim asistanımızdı, ordinaryüs asistan oldu. Başkalarının profesör oldukları bir zamanda bir doktorayı bile tamamlayamadı. Ne olur Bahçeli'den; dili, Barzani, Kürt-Yahudileri sözcüklerine dönmüyor. Öğrenememiş, "sabetayist" diyemiyor, söyleyemiyor. En son müttefiki Doğu Perinçek Dostumuz, bende, emperyalist mücadeleyi saptırmak türünden çok büyük bir sapkınlık bulmuştu ama, Doğu, geç de olsa, yine doğru yola saptı, "Şanlı Urfa değil Yahudi Urfa" diyor. Bahçeli, diyemez. Bahçeli, "bar" diyemez, "sab" diyemeyiz, derken sab'ı bar'a karıştırır; İsrael sözcüğünü de bilmiyor. Albay Türkeş de bilmiyordu; bilmediklerini, Türkeş'ten öğrenmiştir. Sadece Leyla Zana ile uğraşıyor. Kolay bir hedef'tir; saptırma, diyoruz.

Peki neden?

Çünkü parti içinde de var. Bülent Ecevit, Başbakan idi, Bahçeli de yardımcılığını yapıyordu. "Şaron'un yaptığı jenosittir" dedi; bu zaman da Bülent Yahnici MHP'nin sözcüsü ve Bahçeli'nin yardımcısıdır. Ecevit'e çok kızdı,"Dünya Yahudi Lobisini kızdırmayalım" buyurdular; kilosuna rağmen zarif ve ince'dir. Kitaplarımda var. Bunlar bu kadar milliyetçidir. Bunlar sonradan olma Müslümandırlar. İsrael'e karşı çıkmak, içerdeki İsrael'i de karşıya

almak demektir, alamazlar. Devlet Bahçeli budur. Mehmet Ağar da içerdeki ve dışardaki İsrael'e karşı çıkamaz. Şimdilik bu kadar söylemek yeterlidir.

Asıl saptırma, "Türk-İslam Sentezi" masalıdır. Asıl saptırma, Asya Türkleri ile birleşme masalıdır. Bunların hepsi İsrael yanlısı politikalardır, bizi, içinde yaşadığımız çevremizden koparma politikasıdır. Artık netlikle görüyoruz ve söylüyoruz.

Ortaya bir ağ çıkardım. Bu çok açıktır: Bir, Ecevit, Şaron'un yaptığı jenosittir, dedi; büyük gazeteler Ecevit'in hastalığını keşfettiler. Devirmeye kalktılar. Bu arada not edelim, "erken" seçimi de bu Bahçeli zorladı, Washington'unun politikası idi. İki, Ecevit samimi idi, üçte bir oy ile başbakanlık sandalyesine oturtulan şahıs da, "devlet terörü" deyiverdi, aslında demeye mecburdu, güya Müslüman kardeşi idi, sıkıştı- inandırıcılığını yitirmişti, artık eski-Müslüman görülüyordu, dönüyordu, bu nedenle bunu söylemeye mecbur oldu.. Oligarşi, muhalefete başladı. İçerde bir parti var, harekete geçiyor Bahçeli veya Ağar, bu parti'den, buradan, fazla uzaklaşamazlar. Uzaklaşamıyorlar.

Bakın gayet açık. Ordinaryüs asistan Bahçeli ameliyat olmadan önce yardımcılarından Şandır'a görev vermiş, "mektup yazın" demiş, yazmışlar. Görevdeki bütün paşalara bir mektup göndermişler, açıklanınca, büyük bir gürültü koptu, oligarşik medya bağırmaya başladı. Bunlar ise hemen sindiler, Bahçeli ağzını açamadı, "ben görev verdim" bile diyemedi. Şandır'a sahip çıkamadı, hiç çıkmamıştır.

Halbuki ne var, içi yine boş, bunların başına Leyla düşecek, bu ufak-tefek Kürt köylü kızından başka dertleri yok, bu tarafını atıyorum. İçi boş, ancak, neden yazmasınlar; tüsiad ikide bir genel kurmaya gitmiyor mu, tüsiad bir parti'dir. Bu partinin sabık reisi Özilhan, yanında çantasını taşıyan bir iki profesör ile Genelkurmay'a gidip partisinin görüşünü vermedi mi, İkinci Başkan Yaşar Paşa almıştı.

Çok yakın zamanda, daha dün, Güler Sabancı adında birisinin, Genelkurmay'ı ziyaret ettiğini okumadık mı, teşekkür ziyareti yapıyormuş, bunu da okuduk. Bir yere gelmiş, yüksek komutanlarımız tebrik etmişler, o da teşekkür edecekmiş; bu varsa, her parti yüksek komutanlarımıza görüşlerini bildirme hakkına sahiptir. Çünkü, onlar da bir partidir ve üstelik bizim geleneklerimizde, devlet idaremizde, bir yüksek komutanımızın holding başkanlığı-

na gelenleri tebrik etme usul ve teamülü yoktur. Çok yadırgatıcı görüyorum, Güler, teşekkür ziyareti yapmasa ve bunu bir gövde gösterisine dönüştürmese, öğrenemeyecektik, teşekkür borcum var.

Ben hep açıklıyorum, Kanuni Süleyman, benim beğendiğim bir hükümdar değildi, ancak bir sefere çıkarken üzengi tamir eden bir yeniçerinin boynunu vurdurdu; çünkü, üzengi tamir etmek, erin, esnaf olduğunu ve başka bir sınıfa girdiğini gösteriyordu. Bizim geleneklerimizde bu var. Yüksek paşalarımız, oligarklardan uzak durmak durumundadır, Kemalizm budur.

Kemal Paşa, bunları hiç yapmadı.

Bu ülkede, Birinci Ordu Komutanı Kemal Paşa, Orgeneral Kemal Atalay, Büyük Kulübe gittiği için çok eleştirilmiştir.

Ancak Bahçeli sindi.

Yüksek Komutanlarımızın sadece oligarklarla görüşmeleri veya sadece onların görüşlerini almaları, bizim devlet idaremizde geçmişi olmayan bir yeniliktir. Demek ki, her yenilik sağlıklı ve güzel değildir.

Hele her yeniliği devrim saymak, Leyla-ist ve Barzanici bir yeniliktir.

Bu cümleden, Milli Güvenlik Kurulu genel sekreterinin bir orgeneral olmasını, anti-demokratik saymak ve bunun yerine Ogan soyadlı bir elçi atanırsa, "ogan" İbrani'de cenaze kaldıran din adamına verilen ad'dır ve çok uygun düşmektedir, özgürlük yağacağını düşünmek, tam bir gerilik'tir. Brüksel'den dikte ettirildiği için de, bağımsızlığa çok karşıdır ve bu nedenle karşı-devrim diyebiliyoruz.

Türk veya Kürt bu kadar insan kaybettik, o kadar köy yaktık, insanlarımızı hapse tıkadık, Kürtlerimize hâlâ, "özgürlük", bağımsızlık, "devrim" kavramlarını öğretemedik. Herhalde derslerimize yeniden başlıyoruz.

Üçüncü Bölüm

ANADOLU'DA YAHUDİ-HIRİSTİYAN SAVAŞLARI

Küreselleşme olgusunun, ulus devlet anlayışında birtakım esnemelere neden olduğu bilinmektedir. Özellikle Türkiye gibi gelişimini tam olarak tamamlayamamış ülkeler için bu olgu varlığını iyice hissettirmektedir. Bu şartlar altında Türkiye'nin ulus devlet yapısını daha fazla muhafaza etmesi mümkün müdür? Zira küresel hegemonlar ulus devletleri kendileri için bir tehlike olarak görmektedir. Ulus devletleri bir şekilde yok etmek, ya da devlet biçimlerini değiştirmek emperyalizmin yeni hedefi haline geldi. Bu açıdan Türkiye bir hedef midir? Yerel yönetimler yasasını bu açıdan ele alırsak ne gibi bir durumla karşı karşıya kalırız?

Bazı tariflerle başlayabilir miyiz; tarihte parlamentolar, demokrasi ve ulus devlet aynı zamanda çıktılar. Bir tür temsili sistem, bir tür halk idaresi ve bunlarla birlikte belli bir coğrafya içinde egemen bir ulusun siyasal organizması var. Bunlardan ilk ikisi çoktandır yok olmuş durumdadır, 1900 yılları-

nın başını, "son" olarak görebiliriz. Artık halk temsilinin kalktığı ve yasaların parlamentolarda değil tekellerin bürolarında hazırlandığı bir dönem başlamıştır. Geçen yüzyılın başında bitmiştir.

Sovyet düzeninin kuruluşu, Lenin ve arkadaşlarını aşırı demokratizm söylemi ve daha sonra ve özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ulusal kurtuluş hareketleri ve pek çok yeni ve "ulus" devletin ortaya çıkması bunu görmemizi engelliyordu. Bir illüzyonda yaşıyorduk. Şimdi görmeye başlıyoruz.

Şimdi yasalar hem tekellerin bürolarında hazırlanıyor ve hem de Brüksel'deki bürolardan gönderiliyor. Bunlara, artık "paket" diyoruz ve paket paket ithal edilmektedir. Artık bırakınız halkı, Meclis'lerde koltuklara oturtulan ve bir büyük kendini bilmezlikle, kendilerini "milletvekili" sananlar da ne çıkardıklarını bilmiyorlar. Bir günde 17 yasa çıkarmakla övünüyorlar, parça başına ücretlerini alan ameleler bile artık daha çok halkı temsil ediyorlar. Bitmiştir.

Ama seçimle...

Allawi, Saakaşvili, Oğul Aliyev ve İrecep İrdogan arasında bir fark yoktur ve hepsi Washington tarafından yerleştirildiler. Aslında ilk ikisi ile son ikisi arasında ilk ikisinin lehine bir fark var; bir işgal veya bir darbe ile oturuldular. Washington, Aliyev ile İrdogan'ı yerleştirirken bir darbeye bile gerek duymadı.

Bu dörtlüye Karzai'yi ve Ürdün'ün Abdullah'ını da ekleyebiliyoruz. Hepsine enstale diyebiliyoruz, bir tür montaj anlamındadır. Taktılar.

Siz de "ulus devlet" bitti mi diyorsunuz?

EMPERYALİST AŞAMADA KOLONYAL MEKANİZMALAR

Hâlâ bizim "sol", tek düşünce üreticisidir ve ne yazık, bizim eski sol, artık hep köhne düşünceler üretiyor. Yerel yönetimler yasası... Eğer halk egemenliğine güveniyorsanız, istiyorsanız, seçim ünitelerini mümkün olduğu kadar küçültmek zorundasınız. "Milletvekili" seçimlerini de en küçük coğrafyalara indirmek ve her türlü barajı yıkmak zorundasınız. Çünkü sizin globalleşme

dediğiniz, emperyalizmin yeni halidir; dünya çoktan globalleşmiştir; Türkiye Cumhuriyeti de global bir dünyada kurulmuştu. Emperyalizm global'dir, amma, emperyalizmin de kendine has bir kibarlığı vardı, birkaç askeri üs ve ımf çerçevesinde borç tuzağı ile yetinebiliyordu, "idare ediyordu" demek istiyorum. Bugün televizyonların hemen hemen tamamı, bankalar, gazeteler, "sivil toplum örgütü" denilen organizmalar, bunların hepsi emperyalizmin üssüdürler. Emperyalizm eskiden dışardan ve uzaktan yönetiyordu, şimdi emperyalizm kolonyalizmin kurum ve mekanizmalarını da almıştır, içerden ve yakından yönetiyor, "dikte" ediyor, demek yerindedir. Atama yapıyor. Artık içerde hep üsleri, kolonları ve bir demir perde var.

Fakat bizde hâlâ korkuyor, korku ile, yüzde onluk bir baraj ve ancak "bul karayı al parayı" diyebileceğimiz bir seçim sistemi ile korunuyorlar. Ak-istler üçün birini aldılar ve "şiir gibi" hükümet sandalyesine oturdular.

Hocam, bir dakika, neden "ak-ist" diyorsunuz?

Yeni kitaplarımı ve bu arada *İsyan*'ı, bekleyiniz.

Peki, soruma geliyorum, "ulus devlet" bitti mi?

Büyük Şarl zamanında, Avrupa Birliği vardı, Avrupa bir imparatorluk idi, sonra Fransa ile Almanya ortaya çıktılar. Şimdi tekrar birlik peşindeler. Ben şunu söylüyorum, ne denirse densin, "Türkiye büyümezse küçülmek durumundadır". Türkiye için Avrupa, bir bataklıktır ve Koç'lar, Sabancı'lar, Özilhan, kurtuluşu bu bataklıkta buldular. Geminin batmakta olduğuna karar verip kaçıyorlar. Gerçekte, bizim için, büyümek doğudadır ve kurtuluş, doğudadır. Avrasya'da değil, bunu kastetmiyorum, ben, Avrasya Projesi'ni, Türkiye'yi yormak ve havanda su dövmeye yönlendirmek için bulunmuş bir Siyonist reçete olarak görüyorum; Leon Cahun ve Arman Vamberi'nin, ikisi de Yahudi misyoneri idiler, icadı olduğunu hep tekrarlıyorum. Biz Doğu Birliği'ni kurarsak, hem kendimiz oluruz ve hem büyürüz. Hem kavim ve hem de devlet olarak kalma şansımız bundadır. Önümüzde Osmanlı ve daha önce Büyük İskender modelleri var. Bunun dışı hüsran'dır ve yokluk kapısıdır.

İslam'ın protestanlaştırılmasıyla ilgili düşüncelerinizi öğrenebilir miyim? Zira kapitalizm protestan iş ahlakının kendisidir. Türkiye de serbest piyasa

ekonomisine entegre olmaya çalışan bir ülke. Bu açıdan bakıldığında en azından iş ahlakında protestanlaşma mı öngörülmekte? Diyanet'in din anlayışımızla ilgili birtakım çalışmaları var. Bu çalışmaları İslamın protestanlaştırılması olarak görebilmemiz mümkün müdür?

Yine tariflerle başlayabilir miyiz, "paulien revolution" da diyebiliriz, bugünkü Hıristiyanlık İsevi mi, Havari Pol'e mi ait, tartışmalıdır. Sadece bir nokta, Havari Pol'e kadar sadece Yahudi kavminden olanlar İsevi olabiliyorlardı, bunu değiştirmek ve genişletmek Pol'ün marifetidir. Başka yenilikleri de olduğunu biliyoruz ve üzerinde durmuyorum. "Proteslanlaşma" da bir kavramdır; ikiye indirgeyebiliriz, birincisi katolizmin ritüellerini değiştirmiş ve çok basitleştirmiştir, Hıristiyanlığı görkem ve ciddiyetinden soymuştur. İkincisi, her din, zenginleşmeye, sömürüye karşıdır ve yoksul halka sempati ile bakmaktadır. Protestanlık, bunları da devirmiş ve zenginleşmeyi ve sömürüyü bir fetiş haline sokmuştur.

Sorunuzu böyle anlamak zorundayım; İslamın protestanlaşması, dar anlamda protestanizme yaklaşması demek değildir. İki transformasyon birlikte ortaya çıkıyor; birincisi, her din, yabancılara uzak durmayı telkin eder, şimdi İslam bundan dönmektedir. Teknik sözcükle İslamın temel ayrımı, dar ül İslam ve dar ül harb, ortadan kalkmaktadır. İkincisi, "akümülasyon, akümülasyon..", Marx'ın sermayedarlar için söyledikleri artık "cedid el-İslam" için bir ibadet olmaktadır. Sorunuzu böyle anlarsam, bu doğrudur.

Yalnız bunun da kendiliğinden olduğunu söyleyemiyoruz, Washington, bazı Pakistani Müslüman liderlerle yirmi yıldır buna çalışıyordu. İcadı Washington'da, ama bu mezhep Pakistan'da geliştirildi, bizimkilerin buradan etkilenmeleri mümkündür. Bir, yabancılara açılma, kucaklama ve her dinde ve burada İslamda olan bütün değerleri kendinde bulma umdesini reddetme ve ikincisi, yoksulları bırakıp zenginleri ve zenginliği sevme, işte "cedid el-İslam" budur, transformasyon budur.

Ancak burada "protestanlaşma" sözcüğünü bırakıyorum. Çünkü bizde, İslamı, protestanizme değil judaizme yaklaştırma, temel çizgidir. Burada bazı kolaylıklar var, bir kez, İslam ile judaizm arasında bazı kurumsal yakınlıklar olduğunu biliyoruz. Gıdada yasaklar, oruç, sünnet ve benzerleri ortaktır. Bu nedenle, kripto-Yahudiler kendilerini en çok Müslümanlıkta gizleyebiliyorlar; İran'da bunlara inanılmamakta ve "cedid el-İslam" denmektedir. İkin-

cisi, tarihsel olarak judaizm, İslama enfiltire etmiş, "sızmış", haldedir. Osmanlı'dan beri önemli din büyüklerinin İbrani asıllı ve bugün tarikatların çoğunun Yahudilerin elinde olduğunu gösterebiliyorum ve teşhis ediyoruz.

Çok açık, "Müslüman" bir politikacı, Amerika'daki veya Avrupa'daki T.C. yurttaşlarına Alman veya Amerikan vatandaşı olmalarını söyleyemez. Çünkü o topraklar, İslama göre, darül harb'tir.

İBRANİ ÖZRÜ?

Peki Hocam, Kemal Derviş'in, Avrupa'da, Ermeni katliamını kabul etmesi ve af dilemesini, bu çerçevede, nasıl değerlendiriyorsunuz?

Önce bir noktayı hatırlatmak istiyorum, K. Derviş bakan koltuğuna oturtulduğu zaman ben İbrani asıllı olduğunu ileri sürdüm. Çok ilginç K. Derviş'ten bir itiraz duymadım, bizim "Müslüman" yazarlarımız bana çok kızdılar. Sonra şu açıklamayı yapma gereğini duyuyorum, çok bilgisizdir. Savunmasını yapanlar, kendisi veya avukatları, İlter Türkmen de bunlar arasındadır, "soykırım demedi", bunun yerine sadece "katliam dedi" diyorlar. Bunların hepsini hem bilgisiz ve hem de kötü niyetli saymak zorundayız.

Çünkü "soykırım" veya "jenosid" çok teknik bir kavramdır, bir kavimden herkesi, ama, herkesi kırma anlamındadır, tarifi budur. Hitler'in Yahudilere yaptığı böyle idi ve tarif de buradan çıkmıştır, Hitler, "iyi" veya "kötü" ayrımı yapmıyordu. Ermenilerde ise bu yok, Kürtlerde bu yok; bazıları kırılırken bir diğer kısmına dokunulmuyor ve hatta tam tersine el üstünde tutuluyordu. Demek ki burada, Kürtler ve Ermeniler için, "soykırım" ya da jenosid, kesinlikle yoktur ve nitekim Ermeniler de "büyük katliam" diyorlar. K. Derviş, bunu kabul ediyor ve af diliyor. Sabık ve montaj bakanın yaptığı işte budur. Af diliyor, güzel, peki kim adına, yoksa aslı'na mı, şimdi soru budur.

Bunlara iki bilgi buketi eklemem yerindedir. K. Derviş, Dünya Bankası'nda yükselmeye çalışırken bir şefi, Ermeni asıllı idi; bununla konuşmalarını bana aktardılar. K. Derviş'in, Ermenilerin Türkleri sevmediklerini düşünerek konuştuğunu düşünebiliyoruz. Ama hep bilgisizdir; ne demişti, şimdi burada açıklayamam, amma, Ermeniler, Yahudileri sevmezler, bilgisizlerin

bunu bilmediklerini çıkarıyoruz.

Bunun nedeni şudur, Ermeniler, burada başlarına gelenlerden, açık veya kripto-Yahudileri sorumlu tutarlar. "Asala" suikastlarında bunun izini görüyoruz. Benim çalışmalarım da, bu nazariye ile, çelişmiyor; bu alanda en faal olanlardan birisi Doktor Nazım ise diğeri Tevfik Rüştü Aras idi, "bacanak" olduklarını biliyoruz. Birisi asılırken diğeri bakandı. Asılmayan bakanın damadı da, daha sonra asıldı ve sanıyorum, Karakaşi idiler.

K. Derviş, sabetayizm tarihinde önemli birisi olan İzmirli Derviş Efendi'nin ahfadındandır. Af dilemesini nasıl anlayacağız, ortadadır. Bu soru, benim, İslamın judaize olduğu yollu tespitim içine girmektedir.

Hocam, bir ara sorusuna izin veriniz, bu çerçevede İsmail Cem'in Chp'ye girişini nasıl anlayacağız?

Önemli değil, bir kez, Deniz Baykal, son epileptik zina krizinde, amigo işlevini iyi yaptı ve oligarşiden bir "aferin" aldı. Bir küçük ödülü hak etmişti. Ayrıca İsmail Cem İpekçi de hasta, partisi işlemiyor ve bir jübile gerekiyordu. Tekellerin bürolarında planlanmıştır.

Kaldı ki, K. Derviş, Kapani ve İsmail Cem Karakaşi'dir. Biri çıkıyor ve diğeri giriyor. Bunların birbirinin liderliğini kabul etmediklerini daha önce kaydetmiştim. Hepsi o kadar; İsmail Cem'in getirisi yoktur ve Baykal'ı ise, İsmet Paşa'nın güzel sözüyle "ben de kurtaramam", kimse kurtaramaz, demek istiyorum.

Konumuza dönersek, "İlerleme Raporu" hakkında düşünceleriniz nelerdir, bu raporda Türkiye için tuzaklar var mı?

1963 TÜRKLERİ VERSUS 2004 MÜSLÜMANLARI

Bunu başka yerde özetledim, tekrarlamak istemiyorum. Ancak şu nokta nettir, 1963 yılında Avrupa, Ankara Antlaşması ile Türkiye'yi Avrupa Birliği'ne almaya karar verdi ve taahhüt etti. Şimdi, "İlerleme Raporu" ile almaya-

cağını deklare etmektedir. 1963 yılında, alma işini, zamana yayıyordu ve daha çok aşırı işgücünden kaynaklanan teknik sorunlar vardı. Şimdi, sorunları, politik ve felsefi'dir.

Şu olabilir, o zaman Türkiye, öz olarak, "Avrupalı" idi, artık değildir ve en geri Orta Doğu ülkesinden daha karanlık görünmektedir. Fransız televizyonundaki tartışmaları incelerken böyle de düşündüklerini anlıyorum.

1960 yılında Türkiye bir yenilenme ve modernizasyon atılımı yapıyordu; Koç'lar, Sabancı'lar, bundan korktular, 1971 Tağmaç ve 1980 Evren darbeleri, işte bu korkunun sonucu olarak geldiler. Türkiye'yi karanlığa hapsederlerse korkudan kurtulacaklarına inandılar. Kuşkusuz Washington'un, Sovyetler'i kuşatmak ve destabilize .etmek için İslam programı da vardı. Koç/Sabancı ve 71/80 Genelkurmay Başkanları ile Washington, uzun bir iç savaş sonucunda, bir "Türkiye" çıkardılar ve bu, 1963 Türkiye'si değildir. Avrupa, şimdi, bu bizim almayı taahhüt ettiğimiz ülke değil, demektedir. Haksızlık, diyemiyoruz. Bu bir trajedidir. Bu trajedide, Silahlı Kuvvetler'in payı var.

Bu kadar da kalmıyor ve şimdi Avrupa, "Türkler geliyor" çığlıkları atıyor ve çok hoş, Türkiye'de ise "Müslümanlar Avrupa'ya giriyor" ilahileri okunmaktadır. Kırk yılda Türklük gitmiş ve Müslümanlık gelmiştir; artık Müslümanlar girmektedir. Bu ise, bir komedidir. O halde traji-komik bir halimiz var.

Diğer yandan "tuzak" meselesine gelince, her tuzak, bilmemeyi gerektirmektedir. Burada ise açıklık var; Brüksel, Ankara'nın bu koşulları kabul etmeyeceğini hesaplıyordu ve raporlarını açıklamadan, "herhalde kabul etmezler" anlamına gelen kelam ettiler. Halbuki, "yarabbi şükür" sesleri yükselmektedir.

Leyla Zana'ya Sakarov Ödülü'ne de "yarabbi şükür" dendiğini mi düşünüyorsunuz..

Kısa bir zaman önce İrecep İrdogan'a, Almanya'da bir ödül verildi, emperyalizmin üssü "medya", bayram yapıyordu, "en büyük", tek, "eşsiz" sözlerini duyuyorduk. Sonra fotoğrafını gördüm, bir yanında Lech Walesa ve diğer yanında Karzai vardı, biri, ülkesini tahrip eden ve diğeri, tahrip edilmiş bir ülkeye Washington tarafından monte edilendir. Demek ki bu emperyalist/kolonyalist aşamada ödüller sadece tahrip edenlere verilmektedir. Leyla'dan beklenen budur.

Sakarov da bu tahripçilerden birisidir, 1967-1973 Israel-Arap savaşlarından sonra Sovyetler Birliği'ni destabilize etmek üzere ortaya çıkan Yahudi-entelektüel muhalefetin liderlerinden birisidir, bir Yahudi'dir. Adı, Sovyetleri yıkanlar arasındadır.

Leyla'ya gelince, bir gün bile hapsi hak etmemiştir, hapse konmasını hep haksızlık buldum. Ancak şimdi ülkemiz, on yıldan fazla hapse attığı bir köylü kızının "düşünce ödülü" almasına bile sevinebilmektedir; burada da bir kimlik kayboluşu görüyoruz. Leyla kim, düşünce nerede, ne zaman ne düşündü ki; artık bu köylü kızı takma-baş taşıyor, taşıdığı baş montaj'dır. Düşünce ödülü fazla mı, yarın güzellik ödülü almasını bekliyoruz, usul budur.

Peki tuzak mı?

Yankı'ya daha önceki mülakatımı hatırlıyor musunuz? Atina'nın, Türkiye'nin Birlik'e alınmasını isteyeceğini söylemiştim, en ateşli taraftarı oldular. Çünkü, almamak üzere müzakere süreci içinde, Batı yakasının Elenize olacağını biz de görüyoruz, onlar da görüyor. Doğu yakası ortadadır. Bir yanda İsrael/ Amerika ve diğer yanda Avrupa, Doğu yakası için, nerede ise bir savaş içindedirler. Sakarov Ödülü ve Leyla'ya İrecep İrdogan'dan büyük saygı, Avrupa'nın yatırımı'dır.

Kürtler, İsrael/Amerika ve Avrupa olarak bölündüler. Türkiye'deki bütün partiler Avrupa Birliği'ni istiyorlar, amma, hepsi Israel/Amerika partileridirler. Avrupa'nın partisi yok; bunu deniyor. Kürtlerden bir Avrupa Partisi, barajın inmesini ve bu arada Leyla'ya güzellik kraliçesi tacı bekliyoruz.

Peki ne sonuç çıkarıyorsunuz?

Eski sol köhne düşünmektedir. Sevr eskimiştir, eski solun kafası dursa da emperyalizmin yeni modelleri var. Çekoslovakya modeli var, bölünmüş ve Çek tarafı önce alınmıştır. Yalnızca Batı yakası olsa, hemen alırlar. Doğu yakasında ise İsrael/Amerika Kürtleri ve Avrupa Kürtleri var ve oluşturuluyor. Türkiye Kürtleri yoktur, daha doğrusu kamu idaresinde atını vuran kovboy mantığı ile, İsrael ve Avrupa değirmenlerine su taşıyorlar.

Biz ve bu arada ben, nerede ise kırk yıldır, Türkiye Kürtleri için çalışıyo-

ruz. Zulüm gördük, önem vermiyorum. Aynı yerdeyiz ve tek ekleme, artık Kürtler, Kürtlere bırakılamaz, diyebiliyoruz. Çünkü bazı atasözlerimizi şimdiye kadar yanlış söylediğimizi anlıyorum, doğrusu, "Leyla'yı kendi haline bırakırsan, ya davulcuya ya zurnacıya gider" olmalıdır. Takma başla şaşkın, halihazırda, hem davulcuya ve hem de zurnacıya gitmek istiyor.

Mehdi geldi, Birinci Türkiye İşçi Partisi'nden arkadaşımızdır, Leyla'yı eteğinden çekmesini umuyorum. Fazla ortalıktadır.

Kıbrıs nasıl görünüyor?

AVRUPA'NIN DIŞINDA KIBRIS

Kıbrıs'ın bütününün Avrupa'da yeri yoktur, bu denizin adı üzerinde, mediterrinean'dır, "kıtalararası" deniz, anlamına geliyor. Daha eskiden "Bahr-i Şam" deniyordu; kıtalararasında olan bir denizin Avrupalı olmasını düşünemeyiz.

Bunun ötesinde bu soruya cevabım kısa ve nettir; Bahçeli-Derviş Komplosu ile realize edilen erken seçimle, Ak-istler'e hükümet sandalyesi verilmiştir. Bunlar, Birinci Dünya Savaşı sonucu yenilgi ve teslimiyeti kabul için getirildiler. Türkiye'yi daha da küçültmek için varlar. Her türlü küçültmeye "yarabbi şükür" demek durumundalar.

Silahlı Kuvvetler'e mensup üst rütbeli subayların futbol kulüpleriyle ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kötü değerlendiriyorum.

Amme hukukunda da yerini bulamıyorum, çünkü kulüp başkanları ya inşaatçı ya da tekstilcidirler ve bu sektörler mafya ile iç içe çalışıyorlar. Kulüplerin içinde çakıcı-makıcı-üfürükçü-müfürükçü at oynatıyor. Yüksek komutanlar, ordu ihalelerinin müteahhiti Aziz Yıldırım için çok zaman imza makamıdır; yan yana olmalarını doğru bulmuyorum. Yargıtay Başkanı çok küçük bir müteahhit ile görüşünce mesele oluyordu, buradan da mesele çıkabilir, sakıncalı buluyorum.

Yüksek bir komutan bir yüksek kamu görevlisidir; ancak kamusal konuş-

mak durumundadır. Bir yüksek komutanın sigarayı bırakması veya hangi takımı tuttuğu, kamuyu hiçbir zaman ilgilendirmemektedir; kamu görevlilerinin kamu'ya söyleyebilecekleri kamusal işlerle sınırlıdır, Kemalist Cumhuriyet geleneğimizde bu tür sohbetlere de rastlamıyoruz. Pek yadırgıyorum.

Yalnız bir nokta daha var, Osmanlı'nın son zamanlarının gerçekten son olduğunu, şimdi bir tarihçi gözüyle, bir de yüksek münevverlerin, meleklerin cinsiyeti üzerine yaptıkları tartışmalardan çıkarıyoruz. Ancak meleklerin cinsiyeti tartışmasını, futbol kulübü münazaralarından daha münevverane bulduğumu kaydetmem yerindedir.

Acaba bunlar Kemalist Cumhuriyet'in sonuna dair alametler mi, bunu düşünüyorum.

Çünkü başka vesilelerle işaret ettim, Genelkurmayımız, son zamanlarda çok ciddi değerlendirme yanlışları yapmıştır. Bir, Amerika'nın Irak'a Türkiye'den gireceğine ciddiyetle inanmıştır ki çok büyük yanılgıdır. Ben bunu öncesinde not etmiştim, şimdi Woodward'ın kitabı, bu yanlışı inandırıcı olarak gözler önüne sermektedir. İki, Türk kesimi, Annan Planı'na evet derse, bunun, Kıbrıs'ın Türk tarafı için büyük kapılar açacağına da inanıldığını gördük ki, bu hesap da tekzip edilmiş durumdadır.

Daha önce bu yanılgılara bakarak, kurmay sınıfı sona eriyor mu, sorusunu ortaya atmıştım. Çünkü, uluslararası ilişkilerin silah kullanılmayan bir savaş hali olduğunu kabul etmeyen bir kurmay sınıfı hep yanılmaya mahkumdur. Bu, futbol münazarasından daha vahim bir haldir.

Harp Akademileri'ne bakıyoruz, 71 Tağmaç ve 80 Evren diktatöryalarında öğretmenleri hep "Aydınlar Ocağı" kadrolarından seçtiler. Şimdi ise medya patronlarının tercihleri önplana çıkmaktadır ve Profesör Arıboğan'a geliyoruz, Bilgi Üniversitesi'ndendir.

Bir kanalda üç hanım tartışıyorlardı, bir ara baktım, baktım ve bakakaldım ve de şaşakaldım, cümlelerinin sonu gelmiyordu ve sonra çocukluğumu hatırladım, henüz annem beni kadınlar hamamına götürürdü, sıcak hamamda, kurna başında teyzelerimin sohbetleri aklıma geldi, bu kanal başında sohbet eden üç hanımdan çok daha bilimseldi. Kanallarda, en fazla, hamam sohbeti yapıyorlardı. Bunu şunun için söylüyorum, bunlardan birisi, soyadı Arıboğan, Harp Akademileri'nin baş hocası olmuş, çok şaşırtıcıdır ve şaşakaldım. Ne olur? Sorunuza cevapta buradayız.

Şimdi emperyalizm kabalaştı, kolonyalizmi de içine aldı. Dilimizde ise yer yer bir incelme görüyoruz, artık "bilgisiz" demiyoruz, bunun yerine "uluslararası ilişkiler profesörü" veya "strateji uzmanı" diyoruz. Ne tarih bilirler, ne de siyasi tarih, ne hukuk bilirler, ne de devletler hukuku ya da anayasa, ne felsefe ve ne savaş teorisi, bildikleri, bir "petrol rezervleri" bir de "seçimler yaklaşıyor, lobiler var", hepsi budur. Başı ve sonu olmayan, lastikten daha plastik cümlelerle bunları söyleyip duruyorlar. Sorun da budur.

Altmışlı yıllarda bir atasözü icat etmiştik, şarap misali kıymetlendi, "ne solcudur, ne sağcı, futbolcudur, futbolcu" diyorduk. Şimdi yerini buldu, bu atasözümüz, uluslararası ilişkiler profesörleri ve strateji uzmanları içindir ve kanallarda, şimdi bunlardan geçilmiyor, dolduruyorlar. Harp Akademileri'nde bunlardan ışık umulması çok acıdır. Asıl mesele buradadır.

Üçüncü Bölüme Birinci Ek

WASHINGTON'UN TÜRKİYE'DE SÜREKLİ DEVRİMİ

Devrim, yıkış'tır.

Marx, "karşı devrim de devrim'dir" derken buna işaret ediyordu.

Böyle olmakla birlikte, 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti'nin yaptıklarını bir "karşı-devrim" olarak görmediğimin bilindiğini sanıyorum. Buna mukabil, benim dışımda, Sol paradigma, karşı devrim sayıyordu ve şimdi zorlandıklarını tespit edebiliyorum. O kadar öyle ki, Profesör Sina Akşin Hocamız misali, bu paradigmada en ciddi bilimadamlarımız da, yeni kavramlar veya formüller icat etmek gereğini duydular ve 1950 için "kısmi karşı-devrim" ve şu anda realize olanı ise "tam karşı-devrim" tabir ediyorlar. Ciddiye almamız imkansızdır.

Ayrıca "devrim" sözcüğünün de ciddiyetini yitirdiğini görüyoruz.

Şurası doğrudur; dünya gericiliği, Üçüncü Selim'den başlayan reformasyonların sonucunda ortaya çıkan çağdaş devlet düzeninden her deviasyonu "devrim" sayıyorlardı. Hep sapkınları ve yıkıcıları iş başına getiriyorlardı. Durum değişmemiştir, yaşıyoruz.

Dünya gericiliğinin ve buradaki üslerinin, Özal'ı da devrimci telakki ile her yıkıcı adımını büyük "devrim" çağırdıklarını hatırlıyoruz.

Yıkıcılar değişmektedir, ancak sözler, hiç değişmemektedir.

BİR AMERİKAN GİZLİ BELGESİ

Önümüzde 1955 yılına ait bir gizli ve diplomatik yazışma var. Zamanı geldiğinde gizliliği kaldırılmaktadır. Doktor Cüneyt Akalın, gizliliği kaldırılmış Amerikan yazışmalarından, bizi ilgilendiren bölümleri, düzenlemiş durum-

ladır.[219] Ankara'daki Amerikan Büyükelçiliği, Washington'a rapor etmektelir.

"6. Turkey is undergoing one of the most successful social, political and ntellectual tevolutions of modern times. Turkey desires to become a fully nodern state based on western cultural ideas and has been developing denocratic forms of government and institutions. Form an inefficiaent, tyrannical and theocratic state, it has reached a point where, in some respects, it can well serve as an example of peaceful evolution for other underdeveloped ıreas."

Buna baktığımızda, Washington'un sürekli devrimi olduğunu anlıyoruz.

TOPLUMSAL VE SİYASAL VE ENTELEKTÜEL

Washington, 1950 yıllarının ortasında, Türkiye'de most succesful, "son derece başarılı" bir devrim ilan etmiş haldedir. Washington'un devrimi, siyasal, toplumsal ve entelektüel, cephelerdedir. Her cephede demokratik kurumlar yerlerini almaktadır.

Hiç kuşkusuz, diğer azgelişmiş ülkelere bir örnek'tir. "An example of peaceful evolution" denmektedir.

Demek ki, Türkiye'de devrim ve Türkiye'nin örnek oluşu ebedi'dir. Süreklidir, hiç eksik olmamaktadır.

219) Cüneyt Akalın, düzenleyen, *U. S Documents on Turkey 1950-1960*, documents published by Department Of State, Çoğaltma, Galatasaray Üniversitesi, p. 286.
Cüneyt Akalın Dostumuz'a, bunları bana ve üstelik iki kez sağladığı için, derin teşekkür ve sevgilerimi yazıyorum.

yeni Harman

TAM 32 SAYFA

Yalçın Küçük

Hürriyet

yazarına hükümet operasyonunu açıklıyor!

Bu iş için hangi bakan devreye girdi?

Dördüncü Bölüm

SARALI ÜLKE

Yeni Harman'daki mülakatlarınızın ardından, *Hürriyet*'ten Ayşe Arman'ın sorularını yanıtladınız. Bundan bir hafta sonra, önce Ertuğrul Özkök size ağır eleştiriler yöneltti. Ardından da "radikal solcular" bu eleştiri zincirine eklendi. Siz ise yanıt vermeyerek susmayı yeğlediniz. Neden susmayı tercih ettiniz? Bu süreç, sizi kırdı mı, incitti mi?

Çok şaşırdım, nereden çıkarıyorsunuz; bir alt-üst olma var, yeni bir bilim dalı doğuyor, vardı, düzeltiyoruz ve Türkiye'de açıyoruz. Tartışma önemlidir, tartışmanın önünü tıkamak istemiyorum; bazıları biraz küfürlü tartışıyorsa da, yine tartışmadır, öyle kabul ediyorum. Çok korkanlar ve çok ürkenler var, sizin "radikal solcular" dedikleriniz bunlar olmalıdır, korkularının nedenini anlıyorum, ama haklı bulmuyorum.

Bir de gözden kaçırılan bir nokta var, ben pek cevap vermem, cevap vermeme usulüm var. Hiç incinmedim, kırılmadım, gelinen nokta beklentilerimin ötesindedir. Tam tersine, biraz da sizi, Leman Grubu'nu incitmek istemedim.

O neden?

Yerimiz olursa o neden'e geliriz. Şimdi ben size bir episod anlatmak istiyorum, 12 Mart'ta Behice Hanım, Behice Boran, mapusta ve kadınlar koğuşunda idi. Kimseyle görüştürülmüyordu, Mamak'ta, sıkıyönetim mahkemesi kapısında beklerken, kısa görüşmeler ya da fısıltılar oluyormuş, bunlardan birisini Behice Hanım, bana, anlatmıştı, çok seviyorum. Tutuklu ve sırasını bekleyen bir genç gelmiş, heyecanlı, zaman kızgınlıkların üstüne kül atıyor, sevgi dolu, "Hocam, beni hatırladınız mı" yollu soruyormuş, tanınmak istiyor ve ısrarlıdır. Behice Hanım da hatırlamıyor, hayır, diyor; bunun üzerine bu tutuklu gencimiz, "Ama Hocam, nasıl olur, hani Parti'yi basmıştık, sandalyeleri kırmıştık, üzerinize yürümüştük, en başta..." Böylece, kendisini tanıtmış, Behice Hanım da, bana anlattığına göre, gülerek, "aman evladım, o kadar çoktunuz ki hanginizi hatırlayayım" cevabını veriyor; gerçekten de, anlatırken yüzü hâlâ gülüyordu, yüzünün gülmesi azdır ve gerçekten de çoktular, denizde balık çölde kum kadar kalabalıktılar. Ne hikmet, bir çığır açan, Türkiye İşci Partisi'ni yıkıyorlardı. Bir gün, eylülist dönemde, bizim villadaki büyük yemeklerde, Ahmet'i de çağırmıştım, Fazıl Say'ın babasıdır, nedense hep severim, yeni kuşaklara tanıttım, "bunlar on kişi idiler, on günde koskoca Türkiye İşci Partisi'ni dağıttılar", bizim Ahmet, Ahmet Say, "Mihri'nin Generalleri" arasındaydı. O büyük mücadele günlerini sevgiyle anıyorum.

Yazı yazanlar, eleştirenler, küfredenler o kadar çok ki.. Nasıl cevap verebilirim ve neden cevap vermem gerekiyor; bir de internet siteleri var, Mehmet Hocam, hepsini buluyor ve düzenliyor, Barzani yanlısı siteler küfür dolu, iki yüz sayfa yazanlar var, nasıl okuyabilirim, mümkün değil. Ben zekice olanları ve beni güldürenleri seçiyorum. Mehmet Hocam'ın ipuçlarına göre hareket ediyorum.

Peki cevap veriyor musunuz?

Cevap cevap'tır, türleri var. Bir kez Ayşe Arman'a mülakat vermek istemedim, beni ikna etti, verdiğim için de tanıdığım için de mennunum. Artık okuyorum, yazdıklarında yaşama sevinci görüyorum, hoşuma gidiyor; yaşama sevinci olanlarımız çok azdır. Ama "Arman Mülakatı" sonrasında cevap verecek yan kaldı mı; sanmıyorum.

Ayrıca Ertuğrul'a kitapta cevap verdim, *Tekeliyet*'in birinci cildinin yeni baskısında var. Yazdıklarıma ben güldüm; Ertuğrul Özkök, karısı Tansu Ha-

nım'ın babasının adının "Hüdai" olduğunu, Kürt-Yahudicesinde "Yahudi" demek olduğunu yazmama, alay ederek cevap vermek istemiş; hayal kırıklığına uğradım, Ertuğrul artık alay bile edemiyor. Cevabım kitapta, ben yazdıklarımın bazılarına gülüyorum ve bazılarına ağlıyorum, az da olsa gülmediğim ve ağlamadığım sayfalar da yazıyorum, yazdıklarım daha çok güldürüyor.

Sadece Hüdai Bey'den söz etmedim ki, ben de tanırdım, saygındır, damat Er-can'dan bahsettim, Popstar ve Saatçı Ercan'ı kastediyorum, başka bahsettiklerim var. Hüdai Bey'in soyadı "Oral", bunu sanki hiç okumamış, Ertuğrul eskiden daha parlaktı, Aydın Doğan, zekasını da karartmış.. Sanki genç yaşta Alzheimer olmuş, Oral'ı unutuvermiş...

Hocam Oral Çalışlar da eleştirdi...

Peki "oral" adı bizde ne arıyor, geçenlerde Ali Kırca muhalefet yapmaya başlamıştı, bir iki yazısını okudum, bu arada Yahudilik'ten biraz söz edenlerin işleri iyi gidiyor, burada, Ali Kırca'da, Beyaz Saray'da, Clinton zamanında, "oval salonda oral seks" ibaresi geçiyordu, birden uyandım. Demek, Oral'ın sekse bir yakınlığı vardı. Ama bununla Kırca, ne demek istedi anlamadım, *Hürriyet*'e mi *Cumhuriyet*'e mi çamur atıyordu, anlamadım. Ülkemizde "oral", ya ilaç ya da seks çağrıştırmaktadır, bence Oral Çalışlar, çalışkanlığıyla, Cumhuriyet Ceridesi'ne bir ilaç'tır.

İnsan bu tür sözcükleri neden ad ya da soyadı yapıyor; halbuki tuhaf çağrışımları var, mahkemeden değiştirmelerini tavsiye edebiliyorum.

Anlamı var mı?

KISIRLIK: YANLIŞLARIMI BEN DÜZELTİYORUM

Bunu bırakalım, bu vesile ile, ben bir yanlışımı düzeltmek istiyorum. Kıt İbrani bilgimle, "erkal" adını doğru yerinden bölmekle birlikte, "er/kal" ve "kal", bizim Oray'ın romanının adıdır, "erdal" adını yanlış yerden kestiğimi öğrendim, Batı Avrupa'da sevdiğim ve parlak bir doktora öğrencisi, "Hocam,

nasıl bu yanlışı yaparsın" dedi ve düzeltti. Erd/al doğru bölmedir, erd veya ard veya arz, Arabi ve İbrani'de "toprak" demektir, "al" Allah ve "Allahın Toprağı" çıkmaktadır ve Mevhibe Hanım'ın oğluna pek yakışmaktadır. Peki Or/al, bunu, bu seks çağrıştıran sözcüğü doğru yerinden böldükten sonra, analizini, "ev ödevi" olarak okuyucularıma bırakıyorum.

Ama Oral Çalışlar çok sert eleştirdi.

Duydum. Ama benim çalışma daireme *Cumhuriyet* ve soldan conversolar girmiyor, sokmuyorum, okumadım. Duyduğuma göre ben Öcalan Mülakatı'nı satmışım, buna kızıyormuş, çok doğrudur. Sattım. Üstelik bu satış işinde İpek Çalışlar ve Nadire Mater çok önemli rol oynadılar, tam 12,5 milyon liraya sattım, İpek ve Nadire'ye hâlâ şükran borcum var. Önemli bir paraydı, bu para ile *Toplumsal Kurtuluş*'u çıkarmayı sürdürdük. Bizim Gürbüz Çapan'ımız veya Turgay Ciner'imiz yoktur. Öcalan'a gidiyor, mülakat yapıyorduk, satıp dergi çıkarıyorduk. Jön-Türklerden kalma bir usuldür, Jön-Türkler muhalefet dergisi çıkarıyorlar, sonra, kapatmak üzere Abdülhamit'e satıp bununla hem sürgünde yaşıyor ve hem de yeni dergi çıkarıyordu. Çalışlar bunları anlamaz, para hazırdır, göçük arkadaşımız Hasan Yalçın'ın miras bıraktığı yazılar var.

Bir de Apo ile..

Öyle bir söz de varmış, ben Danyal Oral ile karşılaştığımı hiç hatırlamıyorum. Oral'ı parti basıp yıkanlar arasında biliyordum, gerçi Haymana Zındanı'nda Doğu ile aynı mezarı paylaştığımızda bunun doğru olmadığını söyledi. Ancak o zaman öyle sanıyordum, Ahmet generaldi, Oral askerdi, görmek istemem tabiidir, bu bir ve ikincisi, evet pek çok gazeteyi ben kurdum, hep Türkler ile Kürtleri kaynaştırmaya ve tek çizgide birleştirmeye çalıştım. Üçüncüsü, bir iş yaparken Öcalan'ın adına hiç ihtiyacım olmadı, Öcalan'ın benim adıma ihtiyacı olup olmadığını avukatlar aracılığıyla sorsunlar, dördüncüsü, Oral'ı hatırlamıyorum. Ama Ertuğrul'u "Kürt" Gazetesi denilen ve benim ortak gazete bildiğim işlere almak için çok uğraştım, uzun bir hapislikten çıktıktan sonra Sosyalizmi yüksek tutan bir demeç vermişti, buna büyük değer biçiyordum. Sonunda olmadı, Bilgesu, Kürkçü'ye, "ne biçim insan-

sın, nişanlanıyorsun, bir türlü evlenmiyorsun" dedi, aslında demedi ve azarladı, öyledir, Bilgesu, sosyal mücadelede, çok azarlıyor ve bu iş kapandı.

Ama Oral, "bana da önerdi" diyorsa, öyle olsun, hatırlamıyorum, ancak önermiş isem, iyi yapmışımdır, önermek gerekmektedir, hep önermeyi öneriyorum. Ayağına gittiğimi söylüyorsa, hiç rahatsızlık duymam, ben insanların ayağına giderim. O kadar insanın ayağına gittim ki, bir fazla bir eksik, ne çıkar ve hâlâ gidiyorum. Ancak yeni kuşakları uyarıyorum, bu Kürtler ile işbirliği yapmak zordur, o gazeteleri ben kurdum, ama bir müddet sonra beni sattılar, galiba Kürkçü'yü ve belki de daha sonra Oral'ı aldılar. Sonra onları satarlar. Bunları bilirim, Paris'te iken, Şanar Yurdatapan için "bir yıl ajan, bir yıl kahraman" derlerdi, dikkatli olmak lazımdır, bazen ben şaşırırdım, yılları karıştırdığım olmuştur. Kahraman yılında hain demiş olabilirim veya tersi; yanlış yapabiliyorum ve zor meslektir. Kürtler ile işbirliğimde, bunları bildiğim için, inisiyatifi hep elimde tuttum. Bunun için bana hep "aramızda kemalizmin ajanı" diyorlardı ve şimdi de, "Genelkurmay'ın adamı" demekten bir saniye geri kalmıyorlar.

Peki Yalçın Hocam, siz Genelkurmay'ın adamı mısınız?

ORDUCU SOLCULAR

Adamı olacağım bir Genelkurmay arıyorum. Bunun için çalışıyorum.

Doğan Avcıoğlu, ben, biz ayrı bir mektebiz. Biz orducu'yuz. Biz bizim türümüzden olmayan solu ahmak buluruz. Bu Ordu'yu, Sabancı'ların, Koç'ların, Aziz Yıldırım'ın, Serdar Bilgili'nin etkisine bırakmamak için, o kapıları kapatmak için, çalışıyoruz. Doğan göçtü, ben, çalışmaları, sürdürüyorum.

Geçenlerde Ahmet Paşam'la buluştuk, savaşta yakışıklı Ahmet Albay'ım idi, yanımızda Sabri de vardı, Çarmıklı, Sabri'ye haksızlık olmasa, hep savaştan konuşacağız, ne de olsa, ikimiz de Gazi'yiz. Biz Ordu'cuyuz. Devrimci ve halkçı Ordu'cuyuz.

Bir ölçüde de, Kemalistiz, bu nedenle, Genelkurmay Başkanı Hilmi Paşa'nın 30 Ağustos'a, Sertap Erener'i, Muazzez Ersoy'u çağırmasını hiç Kemalist bulmuyorum. Gazi, çok sevmesine karşın açıkta, hiçbir zaman, bu türün çok daha iyi örneklerini bile, dinlemedi. Bu halkçılık değildir; kemalizm,

Konservatuar kurdu, Harika Çocuklar yasası çıkarttı. Vulgar iki hanendenin İngilizce şarkı söylemesini veya bilmediği şarkıları terennüm etmesini kesinlikle halkçılık ve kemalizm sayamayız. Halkçılıktan uzaklaşmadır.

Suna Kan nerede, İdil Biret nerede, 30 Ağustos'ta, "devlet sanatçısı" kağıtlarını, Erkan-ı Harbiye Reisi Hilmi Paşa Hazretleri'ne göndermeleri gerekirdi, geciktiler, yapmalarını bekliyorum. O gece ben "kemalizm kemalizm diye kemalizm çiğnendi" notunu yazıyordum.

Çok şükür, Aytaç Paşam, Ordu'ya vedasında ve Cumhurbaşkanı Hazretleri çocuklarının nikah törenlerinde güzel örnekler verdiler. İçimizi rahatlattılar, her İkisi'ne de teşekkür borçluyuz.

Ama burada yeri gelmiştir, bir "tarihi sır" açıklamak istiyorum, ben Ertuğrul'dan duymadım, başkaları söyledi. Beraber gazete çıkarmak istediğimiz bu Kürtler, ben Ertuğrul'u ikna etmeye çalışırken, Ertuğrul'a gidip, "Yalçın Hoca'yı atacağız, gazetenin başına sen geç" demişler, bana aktarıldığına göre, Ertuğrul, "bana Hoca önerdi, bunu duymamış olayım" cevabını vermiş, doğru mu, ben doğruluğuna inanıyorum. Ertuğrul'unki yüksek bir ahlaklılıktır.

Gerçekten de başında attılar. Hiç gocunmam, iki nokta var. Bir, biz Türk devrimcileri, Kürtlere fazla geliriz. İki, ama biz onlara muhtacız. Başka türlü bu topraklar üzerindeki varlığımızı koruyamayız.

Hücumlar arasında beğendiğiniz olmadı mı?

Birinin başlığına çok güldüm. *Radikal*'de A. İnsel adında birisi "Korkma, Susma: Susarsan Sıra Bana Gelecek" başlıklı bir yazı çıkarmıştı, başlık belki tam böyle değil, ben böyle okuyordum. İçinde ise, "bu adamı susturun, yoksa hepimizin sabetayist olduğunu ispat edecek" anlamına gelen kelam vardı, belki tam böyle değildi, ben öyle anlıyordum. Buna çok güldüm, çünkü, sabetayistlerin mezarlığı olan Bülbülderesi'nde "İnsel Ailesi" mezar taşları var. Zavallının habarı yok..

Ancak bu tartışmanın bir bilim yolu açması, yepyeni bilgiler sağlamasının ötesinde, çok sevindiğim bir başka yanı oldu. Çokları böyle bir yolu, Sosyalizme ve Marksizme, bu ikisini de bana yakıştıramıyordu.

Buna neden sevindiniz ki?

Sosyalizmi ve Marksizmi hatırladılar. Günlük basında bile Sosyalizm ve Marksizm tartışılmaya başlandı. Ve beni kötüleyebilmek için Sosyalizmi ve Marksizmi yücelttiler.

Ertuğrul Özkök, *Hürriyet*'te, Mit-Yargıtay Kavgası çıkınca, "sabetayist teori çöktü" başlıklı başyazı yazdı, çöktü mü?

Bizim Ertuğrul, dereyi görmeden paçayı sıvamayı seviyor. Ertuğrul Hali'ni, biz paça ve dere ile anlatıyoruz, erken soyunmayı seviyor, Amerika'da dere olmadığı için bu hale "wishfull thinking" diyorlar, ümitlerini yazıyor ve hep yanılıyor.

Bir, bu kavganın bir tarafında, "Neşter Operasyonu" Davası vardı, rüşvet aldıkları ileri sürülen yargıçlarla ilgili olarak telefon dinlemelerinin delil olup olmaması yer alıyordu. a- Neşter'de baş sanıklar "Edin" Ailesi soyadını taşıyorlar ki, bunlar deklare sabetayist bir ailedir. b- Bir sanık "Derviş Oral" adını taşıyordu ki... c- Adı geçen yargıçları onomastique açıdan incelemeyi bırakıyorum. Artık herkes uygulayacak kadar öğrenmiştir, umuyorum.

İki, bir de A. Çakıcı ve mafya kanadı var. Bu konuya şimdilik sadece bir açılış yapabilirim. a- "Ülkücü" Mafya, eylülist ve kenanist diktatörya döneminin bir marifetidir ve o zamanda İstanbul Emniyet Müdürü Şükrü Balcı, iki yardımcısı da Ünal Erkan ve Mehmet Ağar idiler. Balcı çok zengin oldu, sonra özel koruma altında ülkedışında yaşayabildi. b- Sadece "ülkücü" mü idi? Benim için "olmaz canım bu da hepsini sabetayist yapıyor" diyorlar, böyle diyenler, bilim planında ahmak olanlardır. Çünkü, bir alanda "hepsi" olmadıkça bilim olmaz, bilimde buluşlar, mutlaktır ve tamamıdır. Buradaki anlamı, "ayan" olanların hepsinin İbrani asıllı olmalarının gerekliliğidir. Bu yoksa, ben, bilim yapmıyorum, demektir.

İster legal ve ister illegal, yönetimin rengi budur. c- Çakıcı'ya gelince, öldürülen karısının adı "Uğur", sevgilisinin adı, "Aslı" ve soyadı, "Ural" idi ki, Oz, Uz ve Oral, Ural olarak yazılabilmektedir. d- Damadının soyadı ise Karakaş'tır. e- Beşiktaş'tan kağıt veren bir de Sinan var.

Üç, Ayşe Arman, yıllar önce, bir röportaj yapmıştı, Beşiktaş'ın yıllar yılı başkanlığını yapan, Süleyman Seba idi ve aynı yıllarda, İstanbul mit başkanı idi, Arman'dan öğrenmiştik. a- Demek ki Çakıcı'ya pasaport sağlayan Beşik-

taş yönetimi ile mit arasında tarihi ve köklü bağlar var. b- Yargıtay Başkanı'na Çakıcı için eleman gönderdiğini ilan eden Mit başkanı Şenkal Atasagun'dur ve ağabeyi ise Seval Atasagun çağrılmaktadır ve böylece, "seval" adıyla bir erkekle karşılaşmış oluyoruz.

Öyleyse şimdi Ertuğrul Özkök için, Adamo'nun ünlü şarkısını bir sözcük değiştirerek söyleyebiliriz "her yerde sabetayist var". Bu şarkının bir de nakaratı olmalıdır; "bizim ailede de varlar". Ama önemli olan bu değildir; önemli olan, bir ahtapot olmamak ve Türkiye'ye bağlı kalmaktır.

Söz medyadan açılmışken, Erol Evcil, Hakan Uzan zincirinden Gülben Ergen, *Özgür Gündem*, Anadolu Ateşi zincirinden Mustafa Erdoğan ile evlendi, Antalya'da, Kemer Country'de. Tanıkları da gazeteci Tuncay Özkan ile Ayşe Özgün'dü. Halayda da reklamcı-*Birgün*cü Muhsin Kızılkaya pek bir coşkuluydu. Bu nasıl bir düğün fotoğrafıdır böyle?

Cevabım kısadır, çünkü, artık mutlak olan ortaya çıkmış durumdadır. Sadece "uzan" ile "ozan", dilbilim için aynıdır, eklemesini yapıyorum. Bir de bilimde unutkanlığa yer yoktur, İsak'ı unutmamalıyız, Ergen Hanım'ın yatak filmlerini çekmişti. Bir de Ergen'in annesi ile 30 Ağustos kutlamalarının yıldızı Erener'in annesinin akraba olduğunu unutamayız. Ergen, çok üzülmüştür, amma, Davulcu Erdoğan'ın ortaklarının büyük paşalarımızın çocukları olduğu ileri sürülüyor, bu yüzden, gelecek 30 Ağustos'ta sıra Ergen'e gelebilir. Hiç temenni etmiyorum.

Cevaba gelince, Davulcu'nun soyadındaki "er" ile Erol Evcil'den hatırladığımız hanendenin soyadındaki "er" birbiriyle birleşmektedir. Aynı şekilde, Öz Ayşe ile Öz Tuncay tanıklık ediyorlar, ben burada tam bir uyum görüyorum. Buna Osmanlıcada "dört başı mamur" denmektedir, er, er, öz, öz, mevzundur.

Muhsin Kızılkaya'ya gelince, yiğitleme yapıyordu, Barzaniler'in Yahudi olmadığını ilanla bana küfrediyordu. Şimdi ne olacak, Yaşar Kaya, internette başlamış, Mehmet Hocam, buldu ve bana gönderdi, "Yalçın Küçük, Kemalist ajan, genelkurmay uşağı Yalçın Küçük, Barzani'nin, Musa Anter'in, Yaşar Kaya'nın Yahudi olduğunu söylüyor" diye başlıyordu, göz attım; şikayetçi görünmüyor. Şimdi halay çekmeyip de ne yapacak; kabul etmeyen kalmadı.

YAHUDİ BARZANİ AŞİRETİ

Peki Yalçın Hoca, Barzaniler gerçekten Yahudi mi?

Benim söylediklerim şudur, a-Barzani Aşireti Yahudi'dir ve tarihi bilgiler ve bütün bilgilerimiz bu yöndedir. b- Ancak Mesut Barzani'nin Yahudi olup olmaması benim için hiç önemli değildir. c- Barzani Ailesi, İsrael ile iç içedir, bunu ileri sürüyordum ve yakında yayımlanan "Mossad" kitabı, bunu bir kez daha kanıtladı. d-Israel'de iki yüz bine yakın "Kürt-Yahudisi" yaşamaktadır, evlerinde hâlâ Kürtçe konuşuyorlar ve Kürt âdetlerine göre evleniyorlar; bakanlık yapan Mordehay ve Mofaz, Kürt-Yahudisidir. e- Benim çalışmalarımdan sonra bazı devlet kurumlarının yaptığı araştırmalara göre Kuzey Irak'ta en az iki yüz bin Kürt-Yahudisi bulunmaktadır...

Öyleyse..

Öyleysesi böyleysesi yok; Leyla Zana, Barzani'ye ve İsrael'e çalışmaktadır. İstanbul Yahudileri ve bu arada bize sadakatını yitirmiş sabetayistler –Kürt-Yahudileri– İsrael Yahudileri arasında bir eksen oluşturmak isteyenler var. İktidarda bu politikayı destekleyenleri biliyoruz.

Söylediğimiz şudur; bir, Büyük Napoleon, Mısır'a çıktı, kalamadı. İki, Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngiliz Emperyalizm, bu topraklara yerleşti, ancak Ekim Devrimi rüzgarlarını ellili yıllarda arkasına alan Arap Halkı, Arapların Mümtaz Evladı Nasır ve fikirdaşları, emperyalizmi çıkardılar. Üç, şimdi Amerikan Emperyalizmi, bu topraklara yerleşmek istiyor ve Yahudiler ile bir kısım Kürtler, ileri karakol ve beşinci kol rolündeler. Biz bunları gösteriyoruz ve söylüyoruz.

Barzani-Marzani dinlemiyoruz ve bu savaşta yerimizi alıyoruz.

Son günlerde kamuoyunda zina tartışmaları vardı. Bu durum, Akp iktidarının "hayatı muhafazakarlaştırma çabaları"na yeni bir örnek miydi?

MÜSLÜMAN DEĞİL MUHAFAZAKAR ÜLKE

Ak Parti'nin gerek İmam Hatip Liseleri, gerekse "Zina" ile ilgili yasa tasarısını, geçmeyeceğini bile bil Meclis'e, gündemi değiştirme çabası mıdır, yoksa parti tabanının beklentisini dindirmek mi?

Tek umudu ve beklentisi 6 Aralık'ta AB'den tarih almak olan bir iktidar, AB'nin dahi tepkisini çeken böyle bir girişime neden imza atıyor?

Üç soru iç içedir. Birlikte cevaplandırmak istiyorum. İsterseniz, Siz de soruları birleştirirsiniz.

Önce bazı düzeltmelere ihtiyacımız var, "hayatı muhafazakarlaştırma", bu doğru ve yerindedir; ancak bununla Ak Partisi'yle bir ilgisini göremiyoruz. Hayatı muhafazakarlaştıran Genelkurmay Başkanları Orgeneral Tağmaç ve Orgeneral Kenan Evren oldular, Washington desteklidirler. Koç ve Sabancı bu meşum politikanın içindeler. Aydınlık bir Türkiye'den korktular. Darbeler yaptılar, 12 Mart ve 12 Eylül Darbeleri bunun içindir; kemalizmden koptular.

İrecep İrdogan imam-hatip mezunudur, bu okulları devlet kurdu, Tağmaç, Evren, adamları Demirel kurdular. Tarikatları bunlar desteklediler ve yaydılar. Kamu görevlerini aydınlık yüzlülere kapattılar; Mit'in yıllardır yaptığı "güvenlik soruşturması" ile aydınlık yüzlü bir tek gencimizi üniversiteye asistan alamadık. Yobaz veya faşist olmazsa, ancak etliye-sütlüye karışmamış, bir kenarda saklanmış, mediocre olanları alabiliyorduk; bu nedenle şimdiki "ilerici" profesörlerin pek çoğu kişiliksiz ve ahmak'tır veya Alemdaroğlu familyasındandır. Kapıcı yapmamız gerekiyordu, profesör yaptık; sabetayistlerimiz bu kategoride ve hepsinin üstündedir. Bunun dışında, öğretim kadrolarının çoğu artık Fethullah Gülenci'dir ve sabetayistlerimizle aynı yataktadırlar, bir yatıp iki kalkıyorlar.

Bu bir "devlet politikası" oldu, hep biliyoruz, savcılar ararken Gülen'i, Türgut Özal'ı Köşk'te sakladı, Demirel, İç Asya'ya tavsiye mektupları yazdı, Ecevit, Hoca Efendisi ile "felsefe sohbetleri" yaptılar. Tağmaç-Evren Yüksek Ko-

Prof.Yalçın Küçük:
• Erdoğan'ın gel gitlerini bana değil doktora sorun
• "İçinizdeki o 'Kasımpaşalı delikanlı'yı durmadan rahatsız ediyorlar"
Güngör Uras anlattı

mutanlar ve Koç-Sabancı Büyük Patronlar ile Washington, "muhafazakar" bir Türkiye projesini hayata geçirdiler. Türkiye'yi bunlar kararttılar.

İrecep İrdogan, Gamlı sesli Gül, bir başlangıç değil, bir ürün ve sonuçtur.

İslamcılık, bir devlet politikasıdır. Erbakan'ı, İrdogan'ı, Gamlı sesli Gül, devletin kucağından gelmedir ve "İşte Paşam, eseriniz" demek yerindedir.

Bunu böyle bildiğim için, Kasım 2002 seçiminden hemen sonra, "Kasım Tezleri" içinde, "bu yüksek bürokrasinin otuz yıldır en çok istediği hükümettir" dedim, doğrusu budur. Bunlar, Kenan Evren'in doğurduklarıdırlar.

Türkiye "dindar" değil, aşırı muhafazakardır. Bunların dinle bir ilgileri yoktur ve Türkiye'de İslamın kökünü kazımaktadırlar. Bunlar, Türkiye Yahudi Cemaatı ile Amerika'daki Yahudi Partisi'nin en çok sevdikleridirler ve o kadar öyle ki, *Hürriyet*'in bastığı fotoğrafa göre, başbakanlık odasına bir de Yahudi şamdanı koydular. Demek ki sevgi karşılıklıdır.

İki, İrecep İrdogan sağlıklı görünmemektedir. Ben doktor değilim, medyakratlar içinde doktorlar var, Ecevit'in hastalığını doktorlar-

dan önce teşhis ettiler. Ama şimdi de İrdogan'ın beyninde düzensizlikler görünüyor, patlamalarla karşılaşıyoruz. Bunu uzun zamandan beri seziyordum, son düzensizlik ya da patlama kuşkularımı azalttı; bakışları da tuhaf bağırırken gözleri çok donuk, bakmaz gibi bakıyor.

Öyle sanıyorum, Özkök de, belki bazı beyin ve ruh sağlığı doktorlarıyla konuştuktan sonra, bu kanıya varmış görünüyor; 19 Eylül'de, "Bir Günlük Medeniyet Orucu" tutmayı öneriyordu, "çocuğumuzun, torunumuzun fotoğrafını önümüze koyup biraz 'meditasyon' yapalım" diyordu. Çok tuhaf, sanki bir sinir veya beyin hastasına hitap ediyordu, "içinizdeki o 'Kasımpaşalı delikanlıyı' durmadan rahatsız ediyorlar" yollu yazıyordu, sanki "Kasımpaşalı" dediği bir cin'dir, üfürmeye çalışıyordu. Bir yandan da cin'i tekrar azdırmamaya özen gösteriyordu; öyle sanıyorum, bu zina işinde bir dalalet var.

Öyle sanıyorum, İrecep İrdogan'ı derhal Haberal'a götürmek gerekiyor, Ecevit misali hastaneden kaçmaması için de, Aytaç Paşa'nın jandarmalarından ikisini, kapıya dikmek yerindedir. Bilemem, iş doktorluktur ve İrdogan için "çalışamazlık" raporu almak mümkündür. Memleketin ali menfaatleri bu noktadadır. Bu işte bir dalalet görünmektedir.

Bu son kriz budur, Gül gibi bir Gül ile Çiçek gibi bir Çiçek'i ezmiştir. Deniz Baykal'a gittiler, gün doğdu, hep birlikte zina'nın önüne geçtiler; ama, İrdogan, hem Gül'ü ve hem de Çiçek'i "çiziverdi"; herhalde dalalet aramak zorundayız.

Muhtemelen, Brüksel'de komisyonlardaki ara kağıtların birinde "alınamaz" yazılmıştır ve bunu duymuştur, kulağına kar suyu kaçmış ve beyninde patlamalara yol açmıştır. Haberal'a sevketmek yerindedir. Benim görebildiğim meselelerden birisi budur.

Murat Yetkin'in yazısı da bu yöndedir. Kriz geçti, vazolar kırıldı, "ama tamiri mümkündür" diyordu. Ertuğrul açıkca "meditasyon" demektedir. Demek ki Yetkin ve Özkök de benzer teşhisteler. Her ikisi de, her ne ise, kafadaki o patlamayı atlatmış olmanın nekahatı içindeler; Yahya Kemal, /his var mı bu alemda nekahat gibi tatlı/ gönlüm bu sevincin helecanıyla kanatlı/ diyordu ve aynen öyledirler.

Hocam, bu son derece ilginç bir tespittir.

Ama ben doktor değilim, doktorlara sormamız gerekiyor; tıp bilmiyorum,

biraz tarih biliyorum, bana göre Deli İbrahim'den sonra Türkiye'de hükümet etmeye gelmiş en bilgisiz kimsedir. Sabri Ülker'in bisküvi kutularını saymayı bilebiliyor; bir de Avrupalı devlet adamları için "gardları düştü" diyor ki ben ne anlama geldiğini bilemiyorum. Bildiğim, Tansu Çiller, İrdogan'ın yanında, bir alim idi ve ala aklı selim sahibiydi. Doğrusu, Çiller'i mumla arayacağımız hiç aklıma gelmemişti.

Şimdi "AB'nin dahi tepkisini çeken böyle bir girişime neden" yol açtı diyorsunuz; bilememiştir. O anda ölçüyü bilememiştir, kaçırmıştır, kaçırırlar; bu yüzden Murat Yetkin ve Ertuğrul Özkök merhametle yaklaşıyorlar. Her ikisi de sonra "kriz geçti" deyüp rahatlamışlar; doğrusu her ikisinin rahatlığı beni de rahatlatıyor. Anlamaya çalışıyorum, bu AB galiba bizi almıyor, demişler, kafasının frenleri patlamıştır, öyle oluyor; ancak öyle mi değil mi, Haberal'a sormak yerindedir. Haberal'a gitmişken bir de tedbiren, "iş göremez" rapor almak isabetlidir. Yıllar önce Sultanahmet Mapusu'nda birlikte yattığım Karadenizli bir mafya liderinden duymuştum, Laz telaşla gelmiş, "nedir demiş, simpati nedir", çok telaşlı imiş, diğeri önemli olmadığını söylemiş, "köti değil uşağım" cevap budur. Ha öyle mi, "ne var, ne oldu" deyince, "birisi bana sana simpatim var, didi de" demiş; "iyi iyi, kötü değil, peki sen ne yaptın" sorusu arkasından gelmiş, cevap şudur; "bilemedim, tedbiren oldirdim oni". Bu nedenle ben hapislerde öğrendim, tedbiri elden bırakmamak iyidir, Haberal'a götürmüşken, bir "iş göremezlik" raporu mutlaka almak yerindedir. Haberal, bu kez elinden kaçırmaz, "öyle düşünüyorum".

Peki zinanın kendisine gelince...

İki nokta var. Birincisi, sevdiğim bir türkünün sevdiğim bir dizesi var, "sevdiğimin dini var, imanı yok" ve bunların, Ak-istler, ise ne dini ve ne de imanı var. Tarihin en İsraelci, en Amerikancı, en halk karşıtı ve en oligarşi yanlısı, en emek-düşmanı, en soyguncu ve en ahlaksız bir döneminden geçiyoruz, nerede ise pornocu Sibel'e devlet ödülü veriyorduk. Ne mükemmel diyalektik! işte tam bu zamanda, hükümet sandalyesine de, şeriatçı şeyhlerin dizinde fotoğraflar çektirmiş, camilerden şeri kıyam şiirleri okuyan birisini oturtmuş durumdayız. O halde arada-bir bir ikiyüzlü oyun oynayacağız, bunlar, arada bir, "İslamcı" görünecekler, arada bir türban krizleri çıkaracak-

lar ve bu defa da zina krizi çıkardılar. Ama bu kez İrecep İrdogan biraz daha ölçüsüz oldu, işin tadını kaçırdı. Hiç önemli değildir; belki de dalalet karışmıştır. Ama arada bir, İslamcılık oynamaları kaçınılmazdır.

İkincisi, isterseniz, size bir kestirme formül önereyim, bu oligarşi medya ne zaman bir kampanya açarsa, mutlaka bir yeri örtmek istiyordur. Artık "büyük medya okumak" ayrı bir dildir. Nasıl mı, örnek olsun, Sedat Ergin ne zaman "yargı kötüdür" yazarsa, hemen anlıyorum, Aydın Doğan'ın aleyhine bir yargı kararı alınmaktadır. Sedat, büyük gazeteci olduğu için, alınmakta olan kararı önceden öğrenmektedir ve artık güçleri tersine çevirmeye yetmemektedir. Düştüler, asker törenlerinden kovulmakta, köşk nikahlarına çağrılmamaktadırlar, düştüler.

Şimdi, bu zina meselesi neden önemli olsun, ülkede Ak-istlerin kayıkçı dövüşünün dışında böyle bir sorunla karşılaşmıyoruz. a- Bakın, Türkan Şoray var, belki yirmi yıl evli bir adamla, Rüçhan Adlı, yaşadı, kimse, Adlı'nın karısı dahil itiraz etmedi. Polisler de dokunmadılar. Bir tek, daha sonra Adlı'nın çocukları, aşk yuvasını geri istediler ve biz hep birlikte, bir ara, milli gelin Şoray evsiz kalacak yollu çok korktuk, ağladık ve ama happy-end oldu, sonra sanıyorum, Bney Brit'ten ödediler. Milli aşk yuvamızı korumuş olduk. Demek ki bizde zina yoktur. Olmayanın cezası, maddesi olsa da, olmamaktadır.

O ne demek..

TANITIM: BNEY BRİT

Bir sandık olabilir. İlerde yazmayı planlıyorum. Ancak Türkan'ınki böyle olmayabilir, ama böyle durumlarda harekete geçen bir Bney Brit olduğunu biliyorum. Neşter Sanıkları, ansızın tahliye edilince, yüzer bin dolarlık kefalet, hafta sonu olması ve hesaplara tedbir konmasına karşın, hemen ödenmişti, savcı şaşırmıştı, anlayamadı; Bney Brit'ten ödenmiş olması mümkündür. Milli gelininki başka yoldan çözülmüş olabilir, bir-iki reklam verilir, olur, biter. b-Ben, Hülya Avşar'ın İbrani asıllı olduğunu hiç düşünemedim, aptallığımdır, ne zaman ki, "Kaya usturuplu zina yapıyor" dedi, kendi kendime ve her zaman olduğu üzere, "Yalçın ne kadar da aptalmışsın" demek zorunda

kaldım. Çünkü bu Sabetay Sevi'nin emirlerinden birisidir, "usturuplu zina" özendirilmektedir. Bir kadın çıktı, Kaya Çilingiroğlu ile "zina yaptık" dedi, nerede ise kadını hapse atıyorlardı. c- Karadağlı adında birisi call-girl'lerle yakalandı, karısı "aklım karıştı" dedi, geçti. Demek ki "milli" kadınlarımızın zina adında bir dertleri yok. Milli kadınlarımız için polis ya yakalamıyor ya da yakalarsa yakaladığına pişman ediyoruz ve biz neden bahsediyoruz; samimi olmak zorundayız.

Doğuda köylülerimizin de zina maddesi ile bir ilgileri yok, çünkü öldürüyorlar. Mahkemeye düşerse daha kolay öldürüyorlar, bulması kolay olmaktadır. Bunun dışında, kasabalarda biraz para almak isteyen "açık" kadınlarımız var, bunlar zina ile ilgileniyorlar, polise gidiyorlar ve şimdi onlar da gitmiyorlar, çünkü Yasemin'in Köşesi veya Serap'ın Köşesi'ne gidiyorlar. Herhalde daha çok alıyorlardır. Demek ki aslında bu "zina maddesi" kimseyi ilgilendirmemektedir. Ölü bir meseledir.

Oligarşi öldüre öldüre artık sadece ölü meselelere ilgi duymaktadır.

Biz buna bir kaşık suda fırtına çıkarmak, diyoruz.

Yoksa siz bu ceza maddesini savunuyor musunuz?

Hayır. Biz özgürlükçüyüz, bunlar özel hallerdir. Ak-istler, "fahişelik devrimi" yaptılar, artık memleketimizde bir gecelik "birlikte olmak" var, fahişelik yoktur. Memleketimizde zina da yoktur ve dolayısıyla maddesi olmaması gerekir; fakat olursa da kimseyi ilgilendirmemektedir. Bunu meram ediyorum.

Ancak yine Türkçenin güzel bir sözü var "hamamım namusunu kurtarmak" diyoruz, hem ak-istler ve hem de oligarşi ve matbuatı bunu yapıyor, her iki taraf da samimiyetten uzaktır. Her iki taraf hamamın namusunu temizlemek isterken daha çok kirletiyorlar. Benimki ciddiyete davet'tir.

Zamanınız ve yeriniz varsa, biraz devam edebilir miyim, zina nedir, biz zina'yı, tek başına yapılamayan iş olarak tanımlıyoruz. Telefon konuşması da öyledir; zina misali iki taraf gerekmektedir. Bir kişinin kendi kendine zina yapması veya telefonla konuşması imkansızdır ve öyleyse, bir kişinin telefon konuşması dinlenirken, binlercesi dinlenmektedir. Asıl zina, bir ülkede binlerce kişinin telefonunu dinlemek ve sonra da ceridelerde çarşaf çarşaf

yayımlamaktır. Evli veya değil, bir insanın bir başkasıyla cinsel yaşamı özeldir; ancak telefon konuşması da özel hayata girmektedir. Birine karşı çıkmak ve öbürünü görmemek, bu bir cinayettir ve dalalet de diyebiliriz.

Bakın, şimdi, Yargıtay Başkanı Eratalay, bunun önünü kestiği için hedef oldu; zina kahramanı *Hürriyet*, Yargıtay Başkanı'nı linç partisinin de başındadır. Cumhuriyet Başsavcısı, telefon dinlenmesini istiyor ve telefonlar dinlenmeden rüşvet işi çözülemezmiş, demek insanlarımızın özel konuşmaları dinlenmeden yargıçların rüşvetleri çözülmezmiş, çözülmezse çözülmesin, diyorum. Zina kahramanı *Hürriyet*, telefon dinleme isteyen Başsavcı Ok'un yanındadır ve *Hürriyet* 'inki ikiyüzlülük olmaktadır.

Özel yaşam gizlidir ve daha önemlisi, bunların ciddiyetle ilgisi yoktur. Benim kızkardeşim Adalet Sitesi'nde oturuyordu; Adalet Sitesi'nde bütün yargıç eşleri kimin rüşvet aldığını biliyorlar; çünkü birlikte yaşıyorlar. Oğluna her ay yeni bir otomobil alan yargıç rüşvetçidir ve "biz kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz". Çözülemezse çözülemez; sanki dinlenince çözülüyor. Yataklar özel hayat, telefonlar özel hayat değil; bu ikiyüzlülüktür ve utanç verici bir iştir. Hangi gerekçe ile olursa olsun, telefon dinlemek, polis devleti kurmaktır.

Bir başsavcı bunu nasıl ister, bir başsavcı, Yargıtay Başkanı'na giden mitçi için "nazik olsun" diyor; kimse buradaki usulsüzlüğe karşı çıkmıyor. Ne işi var, mitçi'nin Yargıtay'da; Başkan Eratalay'ın asıl hatası buradadır, "bize gelirler, bilgi alırlar" diyor; ne bilgisi? Biz biliyoruz. Başsavcı, "Siz nasıl mitçi'ye muhatap olursunuz" demesi gerekirken, "nazik konuşunuz" demeyi tercih ediyor, neler görüyoruz. Bu, polis devleti usulüdür.

Yargıtay Başkanı'nı tanırım, dürüsttür, ancak bir büyük devlet memuru olarak hareket edememiştir, mitçi'yi kabul etmemesi gerekiyordu, eşi Bilen Hanım'ı da tanırım, beceriklidir, inşaat işini Bilen Hanım'a yaptırabilirdi. Yüksek kamu görevine gelenler, mitçi ile, titçi ile inşaatçı ile görüşmemek durumundalar. Yazık, bilememiştir. Ancak, telefon dinlemesinin önünü kapatarak özgürlük yolunda önemli bir adım atmıştır. Mitçi'yi kabul etmemesi gerekiyordu, zaaf göstermiştir, ama mitçi "biz devletiz" diyormuş, "kararı alırız" diyormuş, herhalde bir zamanlarki "Yalçın Küçük Davaları" sanmışlar. Bütün kararlarımı, Yargıtay'dan mitçiler aldılar, biliyoruz ve yazmaktan fırsat bulduğumuz an yazmayı planlıyoruz. Mitçi'nin ziyaret ettiği bir yargı merciinden adalet çıkmayacağını da biliyoruz. Dostumuz ve Değerli Yargıç Eratalay'ı

bundan dolayı da kutlarız. Mit'in emirlerini dinlemediği için yıkmak istiyorlar; ikiyüzlülük buradadır.

141/142, bu maddeleri faşistler için getirdiler ve solculara uyguladılar.

Telefon dinlemeyi, güya "rüşvetçi yargıçlar" için meşrulaştırırlar, sonra sadece aydınları dinlerler. Buna "zina" demesem de dalalet diyorum.

Yargıç Eratalay'ın başına gelenler bundan sonraki büyük yargıçlarımıza ders olmalıdır; mitçi ile inşaatcı ile görüşmemek gerekmektedir. Kamu görevi çok onurlu bir iştir ve yargıçlığı seçenler yalnız yaşamayı seçmiş demektir. Çok yüce bir meslektir; bunun için mahkemelerde yeri yüksektedir.

Buradaki ikiyüzlülük neye benziyor, Uğur Dündar, *Hürriyet* 'te, bir "köle" tarlası keşfetti ve yine "büyük" bir gazetecilik yaptı; öyle mi? Dündar, gerçekten ve samimiyetle köle mi arıyordu, zahmet etmiş, Adana'ya gitmiş, gözünün önüne bakabilirdi, İstanbul'daki ve her yerdeki tekstil atölyeleri birer esir kampıdır ve orada köleler çalıştırılmaktadır. Tekstil atölyelerinin pek çoğu, silahlılar tarafından kuşatılmış insanlıkdışı kamplarıdır; asıl tecavüz oradadır. Paris'te göçmen ve kaçak Çinliler, Koreliler, böyle yerlerde yaşarlar, belki bir yıl sokağa çıkamazlar, orada köledirler; Paris polisi yıllar süren bir takipten sonra bir kısmını dağıtabildi. Şimdi Türkiye'de Türklerin bir bölümü tekstil kamplarında esirdirler, güneş göremezler, ırzlarını koruyamazlar. Türk-iş Raporları var, o kamplarda, altı yaşındaki bebeler, çorap makineleri çeviriyorlar; bunları ben de kitaplarıma almış durumdayım.

Güngör Uras, *Yeni Harman*'a, sanayi işçisinin dörtte üçünün asgari ücretle çalıştığını haber verdi; tekstilde bu da yoktur, ne asgari ücret ve ne de sigorta var. Sadece mafya çalışmaktadır.

Mafya mı diyorsunuz, içimizde ve yatağımızdadır; Erol Evcil'in yatağında Gülben ve Çakıcı'nın yatağında Gülben'in gelinliğini yapan Canan'ın kızı Aslı vardı. Mafya ekonomidedir. Asıl ekonomi, zinaya dayanmaktadır. Bunun için mafya günlük yaşamdadır.

Tekstil üretiminin bir mafya işi olduğunu bilmeyen var mı? Şu manken kızlara bakın, hepsini bir tekstilci kapmıyor mu, kulüp başkanları inşaatçı değilse tekstilci değil mi; mafya ile bağlantısı olmayan köle çalıştıramayan bugün tekstil üretiminde kalabiliyor mu? Dündar, gözünün önündeki milyonlarca köleyi görmüyor; tarlada köle arıyor. Bunlar, Orta Çağ'daki papazlara benziyorlar.

Zina davası budur. Bu zina davası asıl zinaları kapatmak içindir. Zina Kah-

ramanları, Uğur Dündar, hepsi hepsi, hamamın namusunu kurtardıklarını sanıyorlar. Hepsi bu kadar. Bizim işimiz bu namus kurtaran papazları deşifre etmektır ve yapıyoruz.

Hocam; bir bilimadamı olarak 18 yaşından küçüklerin cinsel ilişkisine hapis cezası getirilmesini nasıl yorumluyorsunuz?

Doğrusu bir an için cinsel organı ile beyni yer değiştirmiş bir kavme benzediğimizi düşünmeye başlıyorum. Öyle görünüyor, ceza yasasına sadece cinsel organımızdan bakıyoruz, sanki ucundadır, diyoruz. Ben öyle bakmıyorum.

Oligarşik gazeteler, orgazm halindeler, "geçti, geçti" diyerek kendilerinden geçiyorlar. "Bir saatte on altı", herhalde müthiştir; bir saatte on altı ceza yasası maddesi geçmiş, sıçrıyorlar, herhalde "çak" veya "şak" diyorlardır. Halbuki tiksindiren bir haldir; Mustafa Kemal böyle bir hale, "dalalet" diyordu.

Omuzlarınızın üzerinden Güngör ile tartışabilir miyim, Güngör, Ak'ın parti olmadığını söylüyordu ki, çok yerindedir. Belki de bilinen şekli, demokratik mekanizmalarda yeri olan, partiler tümden ortadan kalkmıştır. *Tekeliyet*'te bunu analiz etmeye çalıştım.

Güngör Uras, tek "Tayyip Bey var" diyor, tartışmalıdır. Ne işi var ki, bir, ekonomik meseleleri, ımf kararlaştırıyor ve dikte ediyor. İki, özgürlükler ve yasalar, Brüksel'de hazırlanıyor ve geliyor, küçük tartışmalar çıkıyor; sonunda uyuyoruz ve uyum paketi yapıp çıkarıyoruz. Üç, dış politika ve güvenlik, Washington'da ve New York'ta Dünya Yahudi Partisi'nce çiziliyor. O halde ve şimdi, İrecep İrdogan, diktatör diyebiliriz, ancak işsiz-güçsüz birisidir. Hiçbir gücü yoktur; mit-yargıtay kavgası mı, "biz dışındayız" demek zorundadır. Her işin dışında diktatör, bir Şarlo'dur. Ya da kendisini nimet sanan bir sebzedir ve İrecep İrdogan kesinlikle değildir.

HIZ VARSA DİKTATÖRYA VAR

Ne işi var; eğer, saatte 16 geçiyorsa, üç günde üç yüz elli madde kabul ediliyorsa, diktatörya var demektir. Oradaki saylavlar mı, ne onlar ve ne de halk neyin neye geçtiğini bilmemektedir. Peki, bu durumda işsiz ve bir de güçsüz

İrecep İrdogan ne yapar, bizim bildiğimiz gazeteci tayini yapıyor; basını feminize etmektedir ve devrimlerine devrim katmaktadır. Star'a, Zeynep Gürcan'ı, *Sabah*'a Aslı Baştaş'ı koydu, şimdi Aydın Doğan'a, Yasemin Çongar'ı sipariş etmiş, bunlarla uğraşıyor. Muharrem'i ve Ahmet Hakan'ı attırmış; duyduğumuza göre Yasemin'in kocası Amerikalı diplomat bir Yahudi imiş, belki şamdanı hazırlık için koymuştur. Gürcan, Baştaş, Çongar, bir de İrdogan, herhalde başbakanlıkta ve mum ışığında beştaş oynayacaklar ve böylece vakit geçirecekler.

Bir saatte on altı madde, ceza yasasının bu yanı beni daha çok ilgilendiriyor; öyleyse bu bir diktatöryadır.

Şimdi on sekizden önce cinsel ilişkiye ceza gelmesi mi, çok kötüdür. Ama diğer yanı iyi mi, bir Birol Güven veya Güven Birol çıkmış, eskiden turistlere halı pazarlıyormuş, şimdi toptancı halinde dizi satıyormuş, çok para kazandığı söylenmektedir. Ben gazetelerdeki resimlerini topluyorum, oyunlarından zeka derecesini çıkardım, bazı doktorların resimlerinden de çıkarabileceğini biliyorum. Bu oyunlar, dünyanın her yanında mongoloidler için bile sıkıcı olabilir; bir halı pazarlamacısının bile bu kadar aptalca diyaloglar yazabilmesi mucizedir. Hakkında yazacağım, hazırlığım var.

Ancak ne var, mongoloid ya da değil, artık her dizi de, sekiz veya dokuz yaşında bir kız ile bir oğlan var; bunlar, Amerikan çizgifilmlerdeki konuşan köpeklerden daha da aptallar, ama hepsinin cinsel sorunları var. Hepsinin sevgilileri oluyor ve sekiz yaşındaki kız ve erkek kardeşler sevgili yüzünden kavga ediyorlar ve anne ve babalar, bu minik yavrularının seks sorunlarını sükunetle çözmeye çalışıyorlar. Bilmiş köpekler misali ses çıkartan, en büyük problemleri cinsellikleri olan sekiz-dokuz yaşında veletler her gece evlerdeler. Bunları bir zamanlar turistlere halı satan ve tip olarak bu veletleri andıran birisi gizlice yapıp piyasaya sürüyormuş, artık herhalde taklitleri de çıkmaktadır.

Bunları, ilkokullara esrar satmak kategorisinde işler olarak görüyorum.

On sekiz yaşından küçüklerin cinsel ilişkilerine ceza yazmaktan daha kötüdür. Çünkü birincisini uygulamak zordur; ikincisinin uygulaması ise yaygındır.

Rus ve İsrail ortak yapımı, "Erdoğan Helikopterleri" projesi ve Rusya Devlet Başkanı Putin'in Türkiye gezisi gündemdeyken, Kuzey Osetya'da, Çeçen teröristler, dünyada eşi benzeri görülmemiş bir eylemle mermi, bomba atıp

yüzlerce çocuğu gözlerimizin önünde katletti. Gürcistan'da daha sular durulmamışken, bu eylemin politik anlamını nasıl yorumluyorsunuz?

Her işin merkezinde Türkiye'yi görmekten yana değilim. Eylemler'in Putin'in Ankara ziyaretine denk düşmesini bir tesadüf olarak görüyorum. Çeçenlerin eylemi kadar, Rusların müdahalesi de vahşi olmuştur. Ne yazık ki, tekeliyet ölmeye ve öldürmeye alıştırmaktadır. İnsanların bu kadar kolay ölüme gitmeleri ve bu kadar öldürmeleri yepyeni bir durum olmalıdır; artık ölüm ile yaşam arasında farkı yitiriyoruz. Tekeliyet, yaşam ile ölüm arasındaki farkı silmektedir. Yaşamın tariflerinin değişmeye başladığını düşünmek durumundayız.

Ancak eylemin otantik olduğunu sanıyorum. Fakat mutlaka Amerikan parmağı olmalıdır; Washington, Orta Doğu'ya ve eski Sovyetler Birliği sınırlarına kadar yerleşmek istiyor; Rusya'yı Kafkasya'dan geriye püskürtmeye çalışıyor. Azerbaycan ve özellikle Gürcistan'a yerleşti; Gürcistan, daha aşağıdaki İsrael'in rolüne aday görünüyor, hep tahrikçidir. Gürcistan, bir Amerikan üssü olmuştur, böyle sayıyorum.

Diğer taraftan Putin, Rusya'yı konsolide edebilmek için oligarklara savaş açtı ve oligarklar ise Yahudi kavminden geliyorlar. Dolayısıyla İsrael'in de Putin'i destabilize etmek istediğini düşünebiliyoruz. Türkiye ise, Rusya ile ticareti geliştirmek için Çeçenleri satmaya razı olmuş görünüyor; demek ki, Türkiye'deki İslamist yapının bir duvarı daha sarsılmaktadır. İslam, fonksiyonlarını yitirmeyi sürdürüyor.

Ak diktatörya, İslamı kemirmektedir.

Osman Öcalan, bugünkü gazetelerde, "Biz Amerika'nın Irak'ı işgalini destekliyoruz, Amerika da bizi" diyor. DEP'liler cezaevinden tahliye edildikten sonra, Kürt sorunu Türkiye ve Avrupa'nın gündeminin yine ilk sıralarına oturdu. AB'den tarih almak için 6 Aralık'ı bekleyen Türkiye'de, Kürt sorununda, önümüzdeki süreçte, ne tür gelişmeler olabilir?

Kürtler ikiye bölündüler. Buna Türkiye Kürtleri ve Barzani Kürtleri diyebiliriz. Barzani Kürtleri, İsrael ve Amerikan yanlısıdırlar; Osman Öcalan, Yaşar Kaya, Leyla Zana, Barzani ve İsrael tarafını seçtiler.

Ben Türkiye Kürtleri'ni Barzani'ye karşı konuşlandırmayı savunuyorum. Bunun için koşulsuz bir genel affı gerekli görüyorum. Benzer bir politikayı, 1920 yıllarında Kemal Paşa izlemişti; Türkiye Kürtleri'ni, Barzani ve Israel-Amerika Kampına kaptırmamak elzemdir; benim otuz yıldır "Kürt Çizgim" bu idi ve hiç değişmemiştir. Barzani sözcüleri, bu nedenle, beni, "Genelkurmay'ın sözcüsü" ilan ettiler, sürekli küfürlerini eksik etmiyorlar, ama, böyle bir işaret göremiyorum. Washington'a güvensizlik yaygın, bununla birlikte, Amerikan çizgisinin dışına çıkmak başkadır.

A. Öcalan da bu görüşü savunuyor, şimdi taraflar belli olmaktadır; bu nedenle Abdullah Öcalan'ın, benim aracılığım ile, Genelkurmay'dan emir aldığını ileri süren ahmaklara da rastlıyoruz. Demek ki bir yanda ahmaklar ve diğer yanda netlik var.

Brüksel, Kürt sempatisini kazanmak için, Washington ile yarışıyor; bu da normaldir. Öyleyse, yeni bir döneme giriyoruz.

Son bir soru sormak istiyorum, peki, son mülakatımızdan bu yana, size hoş gelen, hiçbir olay olmadı mı?

Olmaz olur mu; yeni bir döneme giriyoruz. Pek çok işareti var ve hepsi hoşlar. Ama beni çok sevindiren başka iki gelişmeden söz edebilirim.

Biliyorsunuz, televizyonu az izliyorum ve akşam dokuz buçuktan sonra açıyorum. Bir gün televizyon odasına geçtim, açtım, Bush, Chirac, diğerleri, bütün büyük adamlar, yan yana oturmuşlar, ama yüzlerine baktım, sanki dayak yiyorlar; çok ilgimi çekti ve çok sevindim. Bush'un yüzü şişmiş, patlayacak, yoksa işkencede mi, öyle düşünürken, anladım, "lirik tarih" çekilmiş; bütün nato başkanlarını toplamışlar, bilemedim, bir yere tıkmışlar, görülmemiş bir işkence, bağlı değiller ama yine de kaçamıyorlar, çok çok sevindim. Görmeyenler varsa, bu filmi bulup seyretmelerini tavsiye ederim; bırakamadım, sonra kendime kızdım, sanki işkenceden haz aldığımı düşündüm, utandım. Bir de, İstanbul Belediyesi'nin hafif göbekli çöpçülerine bıyık takmışlar, mehter yapmışlar, ağır ağır, arkadan, karanlıklardan, palalarıyla, bir sağa bir sola sallanıp, bıyık süzüp bir gelişleri var, zavallı Bush'un yüzünden korkusunu okudum, gece bile yüzü sapsarı olmuştu. Bir de 11 Eylül'de bu kadar çok korkmuştu, onu görmedim, okumuştum. Mehterler bir sağa bir sola, bir

de ellerindeki öldürücü aleti öne doğru sert bir hareketle itiyorlar ki, Bush işte bu anda dudaklarını ısırıyordu, zavallı çok korkuyordu. Çok sevindim, bu, Irak ve Guantanamo Hapishaneleri'ndeki işkencelerin intikamıdır, öyle düşündüm. Bunu yapanlar mutlaka eski solcular olmalıdır, müthişti, mehter ile, ilahilerle, dümbelek solo ile tam bir işkence idi, biri bitiyor ve diğeri başlıyor, monoton ses kendini tekrarlıyordu, Bush'un sinirleri gıcır gıcır olmuştur ve intikamımızı aldılar. Bir tek Bursa Kılıç-Kalkan eksikti, bir de o olsa itiraflara başlarlardı, "diye düşündüm". Zavallılar öyle korkmuşlardı ki, sonunda çılgınca alkışladılar ve belki de işkence bittiği için el çırpıyorlardı. Buna çok sevindim ve şimdi yazarken de gülmekten zor yazıyorum. "Lirik Tarih" adlı bir işkence aleti keşfedebilmiş bir milletiz, övündüm ve sevindim.

İkincisi, yine böyle bir günde, televizyonu açtım, olimpiyatlar bitiyordu; hiç olimpiyat seyretmemiştim, tesadüf sonunu yakaladım, normal olarak bakar geçerim, başından ayrılamadım. Karşımda yetmiş bin sevinç, mükemmel danslar, fışkırıyordu, beni de içlerine aldılar. Sevinci ve kıskançlıktan gelen iyi bir üzüntüyü, birlikte ve bir yumak halinde, çoktandır ve böylesine yoğun, hiç duymamıştım. İnsanların coşkusu ve insanların sevinci beni hep kendimden geçiriyor; çocukluğumda bu nedenle hep, hırsız hırsız, gülenleri ve dans edenleri seyrederdim. O gece yetmiş bin kişi hem gülüyor ve hem dans ediyordu; mükemmeldi ve böyle toptan sevinç, son zamanlarda hiç olmamıştı. Önünden ayrılamadım.

Sevindim ve çok kıskandım; bir tek İngilizce şarkı söylemediler. Bir tek birbirini dürten yağlı güreşçi yoktu, bir tek birbirini yağlayan tellak görmedim, bir tek olmayan memelerini açan bir sab-star yoktu, bir tek çırlak çırlak bağıran olmadı, demek ki bayağı olanları almamışlar, yabancı televizyonlardan izliyordum, yabancı sunucular şaşırmışlardı, sel olmuş insan sevinci spikerlerin içine girmişti, benden farklı olarak hiç kederleri yoktu, ama sözcükleri söyleyemiyorlardı, "çifti tiyelli" diyorlardı, "now a greek natinal dance, ziybeik" demeye çalışıyorlardı, hep çifte telli ve hep zeybek oynadılar. Ben ayrıca Elenleri başka dans yaparken görmemiştim, çok kıskandım. O gece çok sevinç duydum, kıskançlıktan ağlamaklı oldum. Osmanizm oradaydı.

Sabahında kartlarıma, "Osmanizm'in özü Atina'dadır. Osmanizm'in posası Ankara'dadır. İstanbul Osmanizm'in çöplüğüdür" notlarını yazdım. Daha önce en iyi "Türk" yemeklerini, Atina'da, pahalı lokantalarda, yemiştim. Türk

yemeklerinin daha iyisini, nerdeyse Anneannem'inkilerine benzeyenini Kıbrıs'ın Elen kesiminde yediğimi hatırladım. Elen entelektüeller zaten beni bir yere götürmek üzere kandırmak için, "your anneanne's restaurant" diyorlardı. Anneannem Halepli'dir, en güzel Türk yemeklerinin vatanı Halep'tir, bizim evde hep Halep mutfağı olmuştur. Kıbrıs Savaşı'nın başlarında, yeni aldığımız Girne'de de çok güzel Türk yemekleri yiyebiliyordum, İstanbul'da öyle güzel Türk yemekleri bulamazdık, savaşta, geceleri Yeşil Hat'tan kaçar, Girne'ye varır, güzel yemekler yerdim. Ancak biz Türkler, Kıbrıs'a yerleştikçe, Türk yemeklerini bozmaya başladık, ben savaştan dönerken hemen hemen tamamen bozmuştuk. Bütün bunları hatırladım ve Atina oldukça Doğululuğun ölmeyeceğine bir kez daha inandım. Kıskançlığımın hüznü, yavaş yavaş azaldı, sevinçle kaldım.

Ben Doğulu olmaktan mutluyum. Doğulu olduğum için onur ve sevinç duyuyorum. Batılı olmak hiç istemiyorum ve çok korkuyorum. Avrupa Birliği'ne girmek, anlamımızı yitirmektir.

Dördüncü Bölüme Birinci Ek

TEŞHİSE DOĞRU: AĞLAMA - KASILMA - İĞNE

Hiç kuşkusuz tabip-doktor değilim ve sadece görebiliyorum.

Bununla birlikte, zaman içinde, İ. R. Erdoğan adlı şahsın, askerlikten çürük raporu alabileceğine inanmaya başlıyorum.

Barış Yarkadaş'ın kitabından aktarıyorum.[220] Gazeteci Barış Yarkadaş, tıp doktorlarını ilgilendiren müşahedeleri aktarmaktadır.

ERDOĞAN'IN AĞLADIĞI AN

O dönem Refah Partisi İstanbul İl Başkanı olan Erdoğan, hizmetlerini Meclis çatısı altında devam ettirmek istiyordu. Bu yüzden, milletvekilliğine nem veriyor, Meclis'i, Türkiye'yi yöneteceği kapıyı açacak anahtar olarak görüyordu.

Fakat Erdoğan'ın bu hesabı tutmayacaktı. Mustafa Baş, aynı listede yarıştığı Tayyip Erdoğan'ın önüne geçecek, bunu duyan başkan, kırgınlığını ve kızgınlığını gizleyemeyecekti. Parti'nin Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın kendisine haksızlık yaptığına inanan Erdoğan, tepkisini ise, seçmenlerin-yurttaşların pek de alışık olmadığı bir biçimde ortaya koyacaktı.

Meclis'e büyük önem veren Erdoğan, listedeki yerinin kendisini Ankara'ya taşımayacağını anladığında, bu haberi kendisine ileten arkadaşının yanında, gözyaşlarını serbest bırakacaktı. Haksızlığa uğradığını düşünen Erdoğan, hizmetten uzak kalacağını düşündüğü için, gözyaşlarını saklamadı. Doktorlar, lider ruhlu kişilerde yaşanan bu duruma, "yoğun duygusallık" adını veriyordu. Erdoğan'ın durumunun da buna benzer olduğunu söyleyen bir partili,

220) Barış Yarkadaş, *Hepsi Yaralar Sonuncusu Öldürür*, İstanbul, Kasım 2004, s. 50-51.

başkanı, doktora götürmeye ikna etti. Halbuki Erdoğan'ın doktora gitmesine gerek yoktu. O, içinde bulunduğu durumu hazmedemiyor, tepkisini, kimseye zarar vermemek için, gözyaşlarıyla ortaya koyuyordu.

Erbakan'a yürekten bağlı olan genç politikacı, o an belki de, kendisine gereken değerin verilmediğini düşünüyordu. Erdoğan'ın yaşadığı, bu yüzden hayal kırıklığı olarak adlandırılabilirdi. Ancak Erdoğan'ın yakın çevresi, kendisiyle aynı fikirde değildi. Erdoğan'ın sinirli ve tepkisel karakterini bilen yakın çevresi, başkanın duygusal yanını bildiğinden hemen bir doktor getirtti. Başkan, yakın çevresinin güvendiği bir isim olan doktorun telkinlerine kulak verdi. Doktor, ilk tedavinin ardından, kasları gevşetmek için bir iğne yaptı. Erdoğan ise şimdi biraz daha rahattı.

* * *

Tekrar ediyor mu, örnek olsun, kısa süreli bir mahkumiyet kararını duyduğunda da, ağlama-kasılma ve arkasından "iğne" geldi mi, bu soru ortadadır.

Müşahade altındadır.

Dikkatler üzerindedir.

Beşinci Bölüm

KIŞLA-MALTA VE ÜNİVERSİTELERİMİZ

yalçın küçük

29 Nisan 2004

Sayın
Ahmet Necdet Sezer

Cumhurbaşkanı
Ankara

Cumhurbaşkanı Hazretleri,

Ankara'da, Gazi Üniversitesi'nde, yasaları sayan ve sayılan bir profesör iken, bir cumhurbaşkanlığı seçimi, beni son derece huzursuz etti, aydın onurumun darbe yediği düşüncesinden kurtulamadım; S. De-

mirel'in cumhurbaşkanı, T. Çiller'in başbakan ve Madam Manukyan'ın da vergi rekortmeni olmalarını ülkemiz için büyük ve talihsiz bir buluşma sayıyordum. Ülkemiz için başka ve talihsiz bir buluşma karşısında, Reval Buluşması'dır, Enver, Niyazi ve Eyüp Sabri dağa çıktılar; ben onlar kadàr olamadım, belki çaresizdim, ancak onlardan daha korkak olduğum kesindir, dağa çıkamadım, ülkemi terk ettim, gönüllü-sürgüne çıktım, Paris'e gittim. Sürgün, imkansız aydının yazgısıdır ve ben, ne yapıyorsam, Türk Aydını adına yapıyorum, içimde Türk Aydını var, taşıyorum.

İçimdeki Aydın'ın diktesinin dışına çıkamıyorum.

Çıkarken hakkımda hiçbir hüküm yoktu; bu üçlü buluşma, derindeki kötülüklerin dışa vurmasıydı ve öyle değerlendiriyorum. Çıkışım, yıl olarak, Sevgili Arkadaşım Uğur Mumcu'nun, ülkesini seven Orgeneral Eşref Bitlis'in, Planlama'da birlikte çalıştığımız ve gücünü tartamadan "büyük Türkiye" sözleri eden ve ekspansiyonist görünen Cumhurbaşkanı T. Özal'ın katledildikleri, Ölüm Yılı'ndadır. Bunlardan ikincisini, haftasında "suikast" olarak yazmıştım, Özal'ınki pratik planda tartışmalı, ancak tarih açısından tartışmasızdır; ayrıca bu sonuncudaki eksikliği, Sivas'ta aydınlarımızın yakılması tamamlamış durumdadır. Ayrıca o yılı, Haziran ortasında ve yazılı olarak, "darbe" teşhis etmiştim, kitaplarımda var.

Sürgünde iken bana ceza yağdırdılar.

Bunun için ve başka nedenlerle hukuku bitirdiler. "Hukukun Sonu", *Tekeliyet* dizisinin ciltlerinden birisinde yerini almak üzeredir. Hukuk ne zaman ve nasıl sona erer; bu sonu pratikte yaşamamız, ve her gün yeniden teşhis etmemiz, bu soruyu ortadan kaldırmamaktadır, teorik ve felsefi planda cevap beklemektedir. Deniyorum.

Verilen hükümler, yüz yılı bulmuştur.

Solcular, Mehmet Akif'i ve sağcılar Nâzım Hikmet'i hep kınadılar; ikisinin de ceza tehdidi nedeniyle ülkelerine dönmedikleri, ayrı bir hüküm olmuştu, hep biliyoruz. Dönüş kararımda, bunun da etkisi var;

aydınımızın cezadan korktuğu ve bu nedenle ülkesini terk ettiği ve dönemediği yollu muhkem kaziye'yi silmek istiyordum. Sürgüne giderken ceza ve ihtimali yoktu, ölüm yılındaydık, belki nefesini duyuyordum, dönmeye karar verdiğimde kesinleşen hükümlerin yüz yılı bulabileceğini hesaplıyordum, zindana döndüm. Akif daha önce gelmişti ve ben Nâzım'ı da getirdim; gelmiştir ve kapanmıştır.

Erteleme Yasaları ile çıktım, bazı blokaj ve barajları aştıktan sonra Gazi Üniversitesi'ndeki kürsüme döndüm. Tespit ve görüşlerimi arz etmek istiyorum.

Zat-ı Devletleri'nin pek değerli zamanlarını almak istemiyorum.

Maruzatım kısadır.

Hapse girdim, uzun on beş günler, bir masa kadar dar, polis hücrelerinde yattım, sürgüne çıktım, savaştım; öncesinde hiçbirisini düşünemiyordum, şimdi hepsini yaşadığım için hoşnutum. Mezar kadar dar ve soğuk kadar karanlık, Arabi "dal" harfi misali çengel, polis hücreleri de dahil, hepsi yaşamdır ve yaşamın sınırlarıdırlar. Yaşamak hep sınırda yaşamaktır ve yalnız sınırda yaşamaktır. Sınırda yaşam, çok uzundur.

Cumhurbaşkanlığı görev süresi kısadır ve dolayısıyla zamanı sınırlıdır.

Cumhurbaşkanı Hazretleri, Zat-ı Devletleri'nin yapabileceklerinin sınırlı olduğunu biliyorum.

Halbuki, cumhurbaşkanlığı imkanlı ve güçlüdür.

Gördüğüm şudur; son olarak bulunduğum, Gebze Cezaevi ana malta'sı, Gazi Üniversitesi'nden çok daha üniversitedir. Malta'da, Gazi Üniversitesi'nin hocalar katındakilerden çok daha fazla üniversiter tartışma yapılmaktadır.

Savaşta ve barışta, Ordumuz içinde oldum; her kışla, Gazi Üniversitesi'ndekiyle mukayese edilemeyecek kadar daha yüksek tartışma iklimine sahiptir. Her teğmen, düşüncelerini açıklama planında, her profesörden daha özgür ve hiç kuşkuları olmamalarını diliyorum, daha kişiliklidir.

İlk tespitimi hoca arkadaşlarıma söyledim; katıldılar ve hem diğer üniversitelerin farklı olmadığını eklediler ve hem de bu tespitimi diğer üniversitelere aktardılar. Benimsendiğini duydum, buna tıpta "yozlaşma hali" denmektedir; kötü olanı benimseme anlamındadır.

Bir, Mehmet Altan adında birisi, ekranda çok görünmektedir, televizyon seyretmemekle birlikte yeteri kadar görebiliyorum, belki de benim için konuşmaktadır, giysisi, fiziği, diksiyonu, tartışma biçemi ile üniversitenin ölmüşlüğüne canlı tanık olarak dolaşmaktadır. Zat-ı Devletleri'ni, Anayasa Mahkemesi başkanı kapasitelerinde yaptıkları ve umut veren konuşmaları nedeniyle hatırladım, aynı zamanlarda üniversite öğrencisi idik, Mehmet Altan formunda ve daha doğrusu formsuzluğunda, Zat-ı Devletleri'nin ve benim hiçbir profesörümüz olmamıştır. Altan, profesöre yakışmayan giysisi, fiziği, diksiyonu ve mahalle kahvesini hatırlatan tartışma biçemi ile bir anti-profesördür; "postmodern" de diyebiliriz, bu niteleme, formsuzluk anlamındadır. Altan'a, hareket halinde "bitiş" de diyebiliriz; aldığı doktoraya Paris'te, "bon pour l'Orient" denmektedir, "Şark için iyidir" demektir, kanıtlamaktadır.

İki, Deniz Gökçe, ödeneklerini tahsil etmek için her gün bir bankaya veya başka bir vezneye gitmiş olsa, otuz gününü doldurabilir, her yerde yazmakta, her televizyonda sürekli konuşmakta ve artan zamanlarda da, duyduklarımıza göre, maç spikerliği yapmaktadır; peki üniversite profesörlüğüne bu D. Gökçe'den ne kalmaktadır, bu soru ortadadır. Bunları görmeden ülkemizde üniversitenin varlığından söz etmek imkansızdır.

Kanuni Süleyman'ın sefer hazırlığında üzengi tamir eden yeniçerinin boynunu vurdurduğu hep okutulmaktadır; kıssa'dan hisse ise çıkartılmamaktadır. Bu, her mesleğin bir alanı olduğu anlamındadır; üzengi tamirine başlayan esnaf olmuş demektir, askerlik esnaflık değildir, boynu vurulmuştur ve profesörlük ise hiçbir zaman olmamalıdır. Profesör önce bir kişilik ve kimlik'tir; kalmadığını görüyoruz.

Altan ve Gökçe'nin boyunlarının vurulmasını önermiyorum ve üç, bir de Burhan Kuzu var, ilave ediyorum. Cümle kurabildiği tartışmalı-

dır, yazdıklarından gazete kültürü düzeyinde kaldığı belli olmaktadır ve Türkiye'nin en eski üniversitesinde anayasa kürsüsü başkanlığı yaptığı kesindir. İnanmak zordur. Bunlar gözlerimizin önünde ve üstelik İstanbul üniversitelerindeki durumdur; Cumhurbaşkanı Hazretleri, bunları yazarken, içim yanmaktadır.

Profesör, önce kişiliği ve kimliği ile öğretmen'dir.

Bunların dersine giren öğrencileri sadece bozulma ve bozgun beklemektedir. Başkaca bir iyilik ve güzellik düşünemiyoruz.

Tablo ve durum bu ise, bir cezaevi ana maltasının bugünkü üniversiter sistemden daha çok üniversiter ve her kışlanın daha özgür ve tartışmacı olduğu yollu tespitimiz doğrulanmaktadır. Ancak, Cumhurbaşkanı Hazretleri, bu sonuçta, yüksek yargı üyesi, yüksek yargı kurulu başkanı ve sonunda cumhurbaşkanı olarak, Zat-ı Devletleri'nin de payı var, bunu da tespit etmek durumundayız. Sorumluluğu başka nerede arayabiliriz ve ayrıca Zat-ı Devletleri, devletin yüksek yerlerinde bulundukları için, sorumlulukları da yüksektir.

Bu türden ne olur; bir mülakatımda ifade ettim, üniversite profesörleri mi öğrencilerinden, öğrenciler mi profesörlerinden daha cahildir, şimdi sorumuz ve sorunumuz budur. Bu sonucun nedensiz ve bir rastlantı eseri olduğunu da ileri sürebilmek, ne yazık, imkansız görünmektedir.

Artık rejimimize "tekeliyet" adını veriyoruz; yazık mı, sevinç mi, bilemiyorum, bu dizimin kitapları "korsan" oldular, bütün kaldırımlarda satılıyorlar. Tekeliyet düzeninde "yurttaş" yoktur, "sürü" var ve sürüleşme ile sürüleştirmenin üniversitelerden başladığını, acıyla, görüyoruz. Maruzatımın önemi, buradadır.

Aydın'ı, aydın ile yarışan olarak da tarif edebiliyoruz.

Enver'i saymazsak önümde Kemal Bey kaldı; Namık Kemal, modern zamanların ilk aydını'dır ve başlangıçlarımızın çoğunu Kemal Bey'e borçluyuz. Sürgüne çıkarken çok üzülüyordu, soranlara da,

"kendime değil, efkar-ı umuyiyeye yanıyorum" diyordu. Kemal Bey kendisini tek başına efkar-ı umumiye görüyordu; haklıdır.

Cumhurbaşkanı Hazretleri,

Halkını sevmek, dilini sevmektir. Zat-ı Devletleri'nin dilimize gösterdikleri özen ve titizlik bizleri çok sevindirmektedir, Zat-ı Devletleri ile bağımızı kurmaktadır. Ancak, yüksek müsaadeleri ile arz etmek durumundayım, "kamu oyu" yanlıştır; bu yanlışı Zat-ı Devletleri'nin de yapması üzüntümüz olmaktadır, arz ediyorum.

Zat-ı Devletleri öğrenciliklerinde "efkar-ı umumiye" ya da "amme efkarı" diyorlardı; kavramın çıktığı ülkedeki karşılığı "opinion publique" olup, eski kullanışımız doğrudur. Kamu'nun "oyu" imkansızdır ve son derece anlamsızdır; eğer yenileyeceksek, aslına ve eski biçimine uygun düşen "kamu düşüncesi" olmalıdır, "oy" başka ve "düşünce" ise bambaşka'dır. "Oy" verilen ve atılan'dır, "düşünce" oluşan, "oy" mekanik, "düşünce" akışkan ve yaratıcıdır; Cumhurbaşkanı Hazretleri'nin de bundan böyle "kamu düşüncesi" demeleri, doğru, isabetli ve yerindedir.

* * *

Bir mülakat nedeniyle bir soruya cevap verirken, Kemal Bey ile bir yarış havasında, kendimi ülkede mevcut seksen üniversite ile denk tuttum ve sonra hemen geri adım atarak reddettim. Çünkü seksen sıfırın toplamı yine de sıfırdır; kendime yakıştırmadım. Ülkemize hiç yakıştıramıyoruz.

Ne yazık, hukuk tahsil etmedim, bununla birlikte pek çok hukuk üstadı bana "hukuk profesörü" diyorlar; abarttıkları kesindir ve ben kendimi "alaylı" hukukçu sayıyorum. Bu kapasite ve yüksek müsadedelerinizle şu noktaları arz ediyorum.

Bir: Kamu idaresinde görevden ayrılmak ve emeklilik birbirinden ayrı rejimler'dir; daha önce emekli olmuştum, fakat idare ile ilişkim açısından "ayrılmış" bir kamu görevlisi idim.

İki: İdare rejimimizde ayrılmış kamu görevlilerinin tekrar kamu'ya dönmeleri mümkündür; bu dönüş, İdare'nin takdirine bağlıdır. Bu rejim yıllardan beri işlemektedir ve hep biliyoruz.

Üç: Yasama ve hukuk düzleminin bir temel prensibi, yasama organının var olan bir rejim için yeni bir kanun koymayacağıdır. Bunun anlamı da; idarenin takdirine bağlı olarak kamu'ya dönüş düzeni var olduğuna göre, yasama organı, bu amaçla yeniden bir yasa çıkarmamaktadır. Yasama organının tekrar yaptığı iddiası, kamu hukukunda yoktur.

Dört: Eylülist dikatorya döneminde yeni "yök" rejimini protesto için pek çok öğretim üyesinin istifa ettikleri, yüksek malumlarıdır. Fakat zaman gelmiş, bunların tekrar üniversiteye dönmeleri uygun görülmüştür; çoğu ayrılırken kendi yöneticilerini de eleştirdikleri için de, dönüş dilekçelerinin uygulanması zorunlu kılınmıştır. O kadar öyle ki, zamanın cumhurbaşkanının idareye takdir hakkı verilmediği gerekçesiyle yasayı, yasama organına incelemek üzere iade etmesi de, yasama kurulunu etkilememiş ve tasarı böylece kesinleşmiştir.

Beş: Yüksek Öğretim Kurumu yasasının bu değişik maddesi de hep böyle uygulanmıştır. Değişik maddede yazıldığı üzere, ihtiyaç ve kadro durumuna bakılmaksızın atamalar yapılmıştır.

Gazi Üniversitesi, benim başvurumu reddetmiştir.

Benim üniversiteye dönüşümün engellenmek istenmesi İbrani asıllı olmamamdan kaynaklanmaktadır.

Üniversitelerimiz, İbrani asıllıların kontrolü altındadır.

Bunun anlamı, bir ilke olarak rektörlerin ve diğer yöneticilerin İbrani asıllılar arasından atanmasıdır.

Gazi Üniversitesi de bu kapsamdadır.

Cumhurbaşkanı Hazretleri,

Üniversite rektör ve yöneticilerinin, bazen "sabetayist" de denilen, İbrani asıllılar arasından seçildiklerini, kitaplarımda, göstermiş bulu-

nuyorum. Kitaplarımda, benim birincilikle girip birincilikle çıktığım Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne de, bir ilke olarak, sabetayist ya da İbrani asıllı olmayanların asistan alınmadıklarını, alınırlarsa profesör olamadıklarını, tesadüfen olsalar bile yönetici yapılmadıklarını ortaya çıkarmış durumdayım; bunlara itiraz olmamakta ve her gün teyit edilmektedir. Zat-ı Devletleri'nin atamaları da, benim incelediklerim itibariyle, bu yöndedir. Yüksek Öğretim Kurulu üyeliklerine atamaları da hiç kuşkusuz bu cümlede sayıyoruz.

Ankara Sekizinci İdare Mahkemesi, üniversiteye dönüş başvurumu reddeden Rektörlük işlemini, oy birliği ile, iptal etmiştir. Böylece üniversitedeki kürsüme dönebildim. Neden mi ısrar ediyorum, nedenlerimden birisi, kamu üniversitelerinin içinin boşaltıldığı bir zamanda, bir kamucu olarak, bu tür üniversitelere destek vermek idi. Adım var, kitaplarımın sayısını ben bilmiyorum, iyi bir araştırıcı sayıyorlar; kamu üniversitesine olmamın, kamu üniversitelerini desteklemek telakki edileceğini düşünüyordum, hâlâ buradayım. Mahkeme kararı ile bunu sağlamış oldum.

Gazi Üniversitesi'nde de, diğerlerinde olduğu üzere, İbrani asıllılar kontrol yerlerindedir. İdare Mahkemesi'nin kararı üzerine göreve başladım, ancak adı olmayan bir Dekan'ın, Bölüm Başkanı'na, ders vermemi engellemek üzere, "danıştay'la anlaştık, yürütmeyi durdurma kararı verecekler" dediği, dava dosyasında mevcuttur.

Artık yazısız anayasalar dönemine girmiş bulunmuyoruz.

Yazılı anayasaları değiştirmek, karakollardaki yangın talimatını değiştirmekten kolaydır.

Yazısız anayasalar değişmemektedir.

Bu konuyu *Tekeliyet*'in gelecek ciltlerinin birisinde işliyorum.

Değerli Cumhurbaşkanı,

Bir ülkede iki üniversite rejimi olabilir mi; bu soruya cevap gerekmektedir.

Bir emekli mit müsteşarı, bir üniversite'ye öğretim üyesi olabilmektedir; Sönmez Köksal'dan ve Işık Üniversitesi'nden söz ediyorum. Bir gazeteci, bir başka üniversite'ye öğretim üyesi olmakta hiçbir güçlük çekmemektedir; İ. Cem'den ve Bilgi Üniversitesi'nden bahsediyorum. Benimle bu iki yeni öğretim üyesi arasında iki fark var; her ikisinin de hocalık için bir akademik formasyonları bulunmamaktadır ve buna mukabil, ikincisi, her ikisi de sabetayisttirler. Sabetayizmi, İbrani kavminden, ancak Musevi dininden olmayanlar olarak tanımlıyoruz.

Bugün İbrani asıllı olmayanlara bütün kapılar kapatılmıştır.

Bu bir çığlık'tır.

Üniversitelerimiz, İbrani asıllıların hegemonyası altındadır.

Sağcı veya solcu, ülkücü ya da Komünist görülebilirler; ancak öncelikle İbrani asıllılık var. Bunu çıkarmış durumdayız.

Danıştay'ın ilgili dairesi, oy birliği ile, Gazi Üniversitesi'nin yürütmeyi durdurma isteğini reddetmiştir. Ben görevime devam ediyordum ve ettim.

Fakat çalışmalarım devam ediyordu, kitaplarım hem çok okunuyor ve hem de ne yazık, sürekli "korsan" yapılıyordu. *Şebeke* kitabım, bazı tespitlere göre, Cumhuriyet tarihinde en çok "eve giren" kitap olmuştu; burada daha çok "korsan" baskıları göz önünde tutuyoruz. Bu arada bana da tehditler geliyordu; işte tam bu sırada, Danıştay'ın ilgili dairesinde heyet değişmiş ve danıştay ilgili dairesi, görüşünü değiştirerek, "idarenin takdir hakkı" tarafına geçmiştir. Eski söyleyişle Kanun Sözcüsü ve tetkik yargıçları, bu kararda yokturlar; heyet değişmiş ve alınan bütün kararlar yok sayılmıştır. Şimdi buradayız.

Değerli hukukçu, Yargıtay eski başkanı Mehmet Uygun, yargıcın "vicdanı ile cüzdanı arasına sıkışması" olgusunu hukuk tarihimize sokmuş haldedir; önemli bir aşama olduğundan kuşku duymuyoruz. Yalnız vicdanı sadece boş cüzdanların sıkıştırmadığını de eklemek zorundayız; yargıçların vicdanlarını, tarikatların da sıkıştırdıklarını biliyo-

ruz. Gerçeklik, öğretmenimiz'dir.

Sabetayizmi, tarikat kabul etmiyoruz; başkalarıyla birlikte benim de öne sürdüğüm görüşe göre, bir din'dir ve Musevi baş hahambaşılığı da böyle değerlendirmektedir.

Şebeke'nin ikinci cildinde judaizm bilimine yeni açıklıklar getirmeye hazırlanıyorum; kontrol noktalarına kendilerinden olmayanları getirmemek esas'tır. Gelebilirler, fakat judaizme veya sabetayizme asimile edilmeleri şarttır; yoksa, yok edilmeleri amaç'tır. Bunu görüyoruz.

Öyle görünüyor, ben, İbrani asıllı olmayıp da, eski tabirle "temayüz etmiş" çok az aydın ve profesörden birisi oldum. Bu husumet buradan kaynaklanmaktadır.

Adı olmayan bir dekanın, "danıştay ile anlaştık" diyebilmesi, dosyada var, önemli bir işarettir. Danıştay'da heyet değiştikten sonra, savcının ve tetkik yargıcının görüşlerinde ısrarlarına karşın, yeni heyetin adı olmayan dekana uyması, anlaşma için heyetin değişmesinin gerekmiş olduğunu akla getirmektedir. Öyleyse, yeni bir açıklığa yaklaşmış haldeyiz.

Doğru mu; araştırmak zorundayız. Bunların hepsinin yanlış çıkması dileğimdir. Fakat bir "vaka etüdü" olarak Gazi Üniversitesi'ne el atılmadan, bu sorunun baskısından kurtulamayız. Maruzatım, budur.

Cumhurbaşkanı Hazretleri,

Gazi Üniversitesi Rektörlüğü'nün bu kanundışı tutumunu, politik görüşlere bağlamamız imkansızdır. Bakanlarınızdan Doktor A. Şener, ben birkaçından haberdar oldum, defeatle "doktorada benim tez hocam Y. Küçük'tür" demiştir; bu hem iyi bir tez hazırladığı iddiasını yansıtmakta ve hem de beni anlatmaktadır. Yakın zamanda Mersin'de kitaplarımı imzalarken, kırk yaşlarında bir okuyucum gelip kısa bir nutuk irad etti, "biz mhp'li idik, Maliye Fakültesi'nde Yalçın Hoca'nın derslerini heyecanla bekliyorduk ve hiç kaçırmazdık", doğrudur; benim derslerim bilgi ve özgür tartışma bahçesidir ve bunu herkes bilmektedir.

Bu kanunsuzluğu yapanlar ülkücüler veya mhp'liler değiller; görüntü ile özü birbirinden ayırmak zorundayız. İbrani asıllılardır.

İsrael çizgisini izleyenlerdir; 1960'lı yılların ikinci yarısından beri mekanizma budur.

Biz yeni açıklıyoruz.

Efendim,

Diplomatik kaynaklar, çalışmalarım yayımlandığı an, bazı bölümlerinin derhal komşu kavimler dillerine çevrilerek rapor haline getirildiği, komşu ülkeler devlet ve hükümet başkanlarının bilgilendirildikleri hususuna, beni, inandırdılar, önemli ilgileri haber edilmektedir; Sekretaryaları'nın da, Zat-ı Devletleri'ni bilgilendirme konusunda ihmalci davranmamış olduklarına güveniyorum. Aksi halde, büyük bir yanlışlık ve haksızlıkla pek küçümsediğimiz komşu kavimler karşısında geç kalmış ve önlerinde mahcup duruma düşmüş oluruz. Temenni edilmemektedir.

Kaldı ki bizde çeviri sorunu da yoktur.

Maruzatım bundan ibarettir.

Devlet Denetleme Kurulu dahil emrinizdeki düzenleri harekete geçirerek Gazi Üniversitesi'ni incelemenizi yüksek takdirlerinize arz ediyorum. Kuşkusuz, yargı bağımsızlığını kemiren tarikatlar ve özel "din" sorunu da, dikkatleri önündedir.

Sadece iki ve kısa ek var.

Değerli Cumhurbaşkanı,

Emekli bir profesörüm. Sürekli yazıyorum, hep "ders" veriyorum. Kitaplarım hiçbir bilimadamımıza nasip olmamış ve pek az yazarımıza nasip olan ölçüde gelir getirmektedir, kaldırımlarda satılmaktadır. Zamanım çok kıt ve paraya ihtiyacım yok; yol açıyorum. Üniversitelerimizi, dersliklerinde bin çiçek açan bir bahçe haline getiremezsek, ay-

dınımızı tazeleyemezsek, kendine güveni ve yüksek ufku olan bir düzen haline çıkaramazsak, ülkemizi sönmekten kurtaramayız.

Bir aydın düzenimiz vardı, yıktılar. Yeniden kuruyoruz.

Bunun için çalışıyorum.

Perdeleri kaldırıyorum.

Ben, Zat-ı Devletleri'nin 29 Nisan 1960 tarihinde, Siyasal-Hukuk Fakülteleri bahçesinde görüp hatırladıkları isyan halindeyim, devam ediyorum, bu ruh ve enerji ile Zat-ı Devletleri'ne en derin saygılarımı sunuyorum.

yalçın küçük
yazar

Deutschland 2.00 EUR / Österrich 2.10 EUR / Schweiz 3.10 SFR / Nederland 2.10 EUR / England 1.50 GBP

yeniHaman

15 Ekim 2004 Cuma Sayı: 71 1.500.000 TL KDV Dahil

Bol DUMANLI, HUSUSİ KOKULU, FİLTRESİZ GAZETENİZ

yenihaman@leman.com.tr

Prof. Yalçın Küçük:

Avrupa Birliği kapısı, açılmadı, kapandı...

Beşinci Bölüme Birinci Ek

İDARE-İ MASLAHATÇI TEZİÇ'E VAZİFE

prof. dr. y. küçük

29 Nisan 2004

Prof. Dr. E. Teziç
YÖK Başkanı,

Ankara

Efendim,

Cumhurbaşkanı Hazretleri ile Danıştay Başkanlığı'na[221] sunduğum yazıların suretleri ektedir.

Fakat bunların asıl muhatabı makamınızdır.

Ne yazık, selefiniz, üniversitelerin içindeki düzensizlik ve hatta yasa tanımazlıklara ilgisiz kalmayı tercih etmiştir.

Gazi Üniversitesi, böyle bir kategoriye fazlasıyla girmektedir.

Cumhurbaşkanı Makamı'na maruzatım çerçevesinde Gazi Üniversitesi Rektörü Profesör R. Ayhan hakkında, keyfi ve yasalara aykırı icraatı nedeniyle, soruşturma açılması gereği bulunmaktadır.

Saygı ile sunuyor ve diliyorum.

yalçın küçük
yazar

221) Danıştay'a sunduğum yazıyı, daha sonra ve ayrı bir çalışmada yayımlamayı planlıyorum.

Beşinci Bölüme İkinci Ek

SEZER'E ŞÜKRAN

yalçın küçük

14 Temmuz 2004
Ankara

Muhterem
Ahmet Necdet Sezer
Cumhurbaşkanı
Çankaya

Cunhurbaşkanı Hazretleri,

Yüksek Makamınıza sunulan rektör atamalarında tercihleriniz, özgürlükcü, tartışmacı ve yaratıcı bir üniversite düzeni yönünde olmuştur. Şükranlarımı arz etmek üzere yazıyorum.

Ülkemizin içine atıldığı bu uzun ve büyük bunalımda, fikri hür - vicdanı hür üniversite mezunları yetiştirmek, sayısı azalan çarelerimizden birisidir. Yüksek değerlendirmelerinizin de bu yönde olduğunu görmekten sadece sevinç duyuyor ve umut çıkarıyoruz.

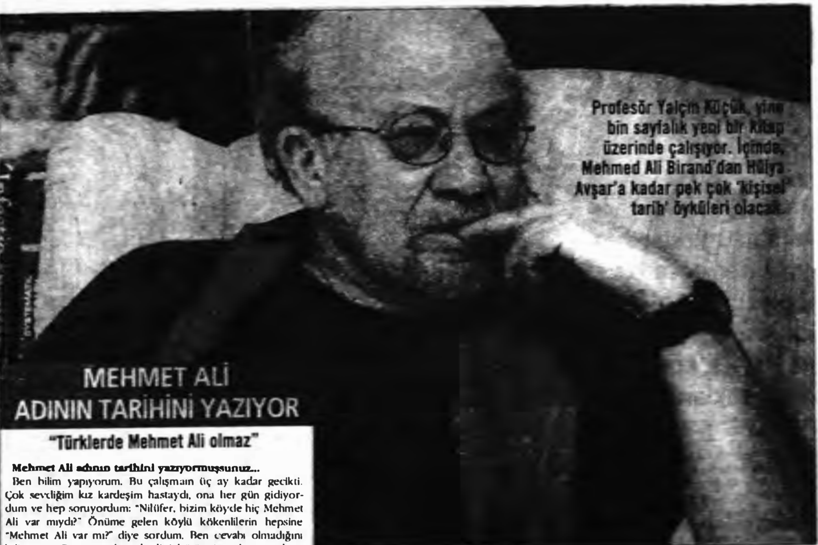
Sağolun, Efendim.

yalçın küçük
yazar

12 Temmuz 2003 — RADİKAL — SÖYLEŞİ — CUMARTESİ 3

"Türkiye'de hiç yanlış çıkmadım"

Türkiye Üzerine Tezler de, Şebeke de, Tekelistan da onun... Her kitabının ardından büyük fırtına kopuyor, sözünü sakınmadan herkes hakkında yazabiliyor. Türkiye'nin kafası en değişik çalışan aydınlarından Yalçın Küçük, ilk kez büyük medyaya konuştu

MEHMET ALİ ADININ TARİHİNİ YAZIYOR

"Türklerde Mehmet Ali olmaz"

Mehmet Ali adının tarihini yazıyormuşsunuz...

Ben bilim yapıyorum. Bu çalışmaın üç ay kadar gecikti. Çok sevdiğim kız kardeşim hastaydı, ona her gün gidiyordum ve hep soruyordum: "Nilüfer, bizim köyde hiç Mehmet Ali var mıydı?" Önüme gelen köylü kökenlilerin hepsine "Mehmet Ali var mı?" diye sordum. Ben cevabı olmadığını biliyorum. En sonunda çok dini bütün insanlara sordum, "Türklerde Mehmet Ali olur mu, düşünün" dedim. Şaşırdılar. Sonra cevabını ben verdim: İsim biliminde, kalk denilen olay

YALÇIN KÜÇÜK İSİM SÖZLÜĞÜ

Ankara'da evine gittiğimde, fonda Elton John şarkıları çalıyordu ve bütün salonu Yahudilik kitapları kaplamıştı: Kaballah'dan Kripto Yahudiliği'ne. Dünya'da bu konuda ne yazıldıysa herhalde onda vardır. Oğlu, internetten kitap ısmarlıyormuş, o da karşılığını birkaç şişe iyi şarapla ödüyormuş.

Profesör Yalçın Küçük'ü her şeyden önce çok 'elegant' biri olarak gördüm. Atatürk Orman Çiftliği'nin dondurmasına, likör koyup servis edecek kadar ince biri. Yanında da 'Selanik Gevreği' ikram etti.

Çok uzun konuştuk, bir sürü isim de geçti. Bunların bir kısmını ayrı bir köşeye ayırdım. Aşktan, yalnızlıktan da konuştuk. Sığmayanlarla birlikte bu söyleşinin tamamını kendi kitabına alacağını söyledi. Bir de şaşırdım; söyleşi talebimi kabul etmesindeki etkenlerden biri, yüz yüze tanışmadığımız Aydın Menderes'in beni önermesiymiş.

Yalçın Küçük'ün her söylediğine katılmak mümkün değil. Ama görmeyi bildiği de inkâr edilemez; çoğu konuda. En azından, kafası bu kadar farklı çalışan birinin her söylediğine dikkat edilebilir.

Onun dünyasına hoş geldiniz...

Niye size hep isim veriyorlar ve hakkında yorum yapmanızı istiyorlar?

Ben bu toplumda şimdiye kadar beş taş oynamadım. Bekledim. Toplum bildiklerimi, değerlerimi çok açık olarak söyleyeceğimi biliyor. Bir de toplumun bana güveni oluştu, artık doğru'yu temsil ediyorum, bu nedenle soruyorlar. Doğal buluyorum.

Müzik seven bir ünlü zenginler. Ben Tuncay Özilhan'a, tüsiad başkanı iken, hoşuna söylemedim; yönetim kurulunda yakınlarım var; kuşkusuz, basın yoluyla konuşmuştum.

Hülya Avşar sizle görüşmek istese?

Benimle görüşmek isteyen herkesle görüşürüm. Ama öyle televizyonlara çıkmam. Hülya Hanım kitabımı beklesin, görecek." Bütün ailesini haber veriyorum; kötü mü, ancak yine de teşekkür beklemiyorum.

Yeni kuşak köşe yazarları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Var mı?

Perihan Mağden, Nuray Mert, Serdar Turgut vs.?

Çok teorik bakarım ben. Tahminime göre Nuray Mert denilen kızcağız ya Şişli Terakki ya da Işık Lisesi'nden mezundur.

Işık Lisesi'nden.

Bakın benim tahminlerim çıkıyor. Nuray Hanım'ı hiç okumadım, ama Gebze Kapalı Cezaevi'nde koğuşun bir kısmı onu beğeniyordu, bir kısmı da Aslı Erdoğan diye bir kızı beğeniyordu... Perihan Mağden, cümle kuramıyor. Türkçe kuramıyor. Sevdiğim bir zindan arkadaşım vardı, onun için okudum bir yazısını... Bir ara Serdar Turgut'u okudum, hatta lehine de yazdım. "Yüreği iyi," diye. Yılmaz Güney'le ilgili tartışmada, Serdar'a, yüklendiler.

Kadınlar, çok edilgendirler. Bu nedenle köşelere oturtuldular.

Tekstil işçiliği, eczahane ruhsatı, pit operatörlüğü, bunlar hiç yaratıcılık gerektirmeyen işlerdi ve hep kadınlara verildi. Şimdi bunlara üniversite profesörlüğü ile köşeler eklendi; her kürsüde ve her köşede bir kadın çıkıyor.

Ne yazık bu halk düşmanı düzenin kısır hücreleri kadın'dırlar.

Ayşe Arman'ı, Nur Çintay'ı hiç oku-

Altıncı Bölüm

DÜNE VE GÜNE İSYAN

ORAY EĞİN'İN SUNUŞU

Ankara'da evine gittiğimde, fonda Elton John şarkıları çalıyordu ve bütün salonu Yahudilik kitapları kaplamıştı: Kaballah'dan kripto-Yahudiliğine. Dünyada bu konuda ne yazıldıysa herhalde onda vardır. Oğlu, internetten kitap ısmarlıyormuş, o da karşılığını birkaç şişe iyi şarapla ödüyormuş.

Profesör Yalçın Küçük'ü her şeyden önce çok 'elegant' biri olarak gördüm. Atatürk Orman Çiftliği'nin dondurmasına, likör koyup servis edecek kadar ince biri. Yanında da 'Selanik Gevreği' ikram etti.

Çok uzun konuştuk, bir sürü isim de geçti. Bunların bir kısmını ayrı bir köşeye ayırdım. Aşktan, yalnızlıktan da konuştuk. Sığmayanlarla birlikte bu söyleşinin tamamını kendi kitabına alacağını söyledi. Bir de şaşırdım; söyleşi talebimi kabul etmesindeki etkenlerden biri, yüz yüze tanışmadığımız Aydın Menderes'in beni önermesiymiş.

Yalçın Küçük'ün her söylediğine katılmak mümkün değil. Ama görmeyi bildiği de inkar edilemez; çoğu konuda. En azından, kafası bu kadar farklı çalışan birinin her söylediğine dikkat edilebilir.

Onun dünyasına hoş geldiniz...

Niye size hep isim veriyorlar ve haklarında yorum yapmanızı istiyorlar?

Ben bu toplumda şimdiye kadar beş taş oynamadım. Bekledim. Toplum bildiklerimi, değerlerimi çok açık olarak söyleyeceğimi biliyor. Bir de toplumun bana güveni oluştu, artık doğru'yu temsil ediyorum, bu nedenle soruyorlar. Doğal buluyorum.

Müzik seven bir insanım; Batıda meloman diyorlar. Ne sesim ne de kulak belleğim var, sadece dinlerken hem sesi ve hem de müziği seçebiliyorum. 15 yıl bekledim, bir kişi çıkacak ve bu Lütfü müdür, Zülfü müdür,[222] bu çocuk için "Türkü söyleyemiyor, sesi yok," diyecek; kimse çıkmadı. Sonunda "teneke seslidir" dedim, kimse itiraz etmedi ve pek çok müzikçi rahatladı.

Artık, her alana müdahale, benim sorumluluğum ve görevim'dir.

Yalçın Pekşen ve Hakkı Devrim yıllardır yazıyor.

Onlar benden sonra yazar. Bu toplumda, herkes, hareket etmek için, benden cesaret alırlar.

Ayrıca ne yazarlar ne şaşarlar; oligarşik düzende kaldıkça hep şaşarlar.

Bu toplum, beni güzeli tarif edebilecek, doğruyu bildiği ölçüde söyleyebilecek bir adam olarak istiyor. Toplum biliyor; "bu adam sağcı, solcu olduğuna bakmadı, sesi yok dedi." Vecdi Sayar bana Paris'te, Sezen Aksu'nun "sağ olsun Yalçın," dediğini söyledi. Hiç kimse bu çocuğun, Livaneli, sesi olmadığını söyleyememişti. Söylenmesi gerekli ve kimsenin söyleyemedikleri; bunları dillendirmek benim işim'dir.

Geçerken şunu da ekleyebiliyorum; "sol", artık, bizim sol dediğimiz ve "solcu", solcu tarif ettiklerimizdir.

Bir de bana bunları neden soruyorlar? *Tekelistan*'ın yeni baskısını yapıyor-

222) İleride, "Dil Tarih Coğrafya" kitabında ayrı bir bölüm var.

dum, Mehmet Ali Erbil evleniyormuş, dediler, bir dipnot koydum: "Boşanır" Kitapta var. Sedef'le evlendi ve Sedef'ten boşandı.

Günlük yaşamın zigzagları içinde, Erbil'in kaprisli dünyasında, bu kadar çok ve bu denli çabuk doğrulanmak, ancak teori ile mümkündür. Ve, pratik, teori'nin en yakın doğrulayıcısıdır. Burada, "boşanır" yargısının arkasında teori var.

PUT KIRICISI

Peki Hülya Avşar'la, Rüştü Reçber'le derdiniz ne? Sizin için fazla küçük figürler değil mi onlar?

Hayır. Kirli, halk düşmanı bir düzen var. Bütün yaratıcılıkları ortadan kaldırmışlar. Ben şu anda 1789 Fransız İhtilali anlamında bir isyan yapıyorum, herkesi bu isyana davet ediyorum. O ihtilalin en önemli koşullarından biri layık olanın bir yere gelememesiydi. Türkiye de şu anda bu koşullara sahiptir.

Bu düzen ayakta kalmak için putlar yapıyor, ben de bütün gücümle onları yıkıyorum.

Şimdi ben bir put kırıcısı'yım ve tek put kırıcısı oldum.

Bu halk düşmanı düzen, var olan bütün değerleri yok ediyor ve hiçbir değer yaratamıyor. Sadece put imal ediyor ve ben putları kırıyorum.

Benimle bu düzen arasında bir yarış ve belki de bir savaş var; düzen sürekli put yapıyor ve ben sürekli put kırıyorum.

Kaldı ki, Rüştü'yle ilgili söylediğimi okuyan bütün Fenerbahçeliler de "haklısınız, başkası yok," diyorlar. "Kaleci tarlayla sahayı birbirinden ayıracak," dedim.

Beğenmediğiniz Rüştü, Barcelona'ya transfer oldu.

Artık bu kulüpler devletin bir parçası oldular. Ne zaman Fatih Terim'i aldılar? Türkiye-İtalya ilişkileri çok bozuk olduğu zamanda aldılar. Ondan sonra da iki defa kovdular.

Tekeliyet'te tekeller devlet ve devlet tekel'dir. Kulüpler, tekeliyette idare

mekanizması içine girdiler.

Şimdi de İspanyol sermayesinin Türkiye'ye ilgisi vardır. Ben Türkiye'de yanlış çıkmak isterim. Çünkü yanlış çıkmak insani'dir. Ama ben Türkiye'de hiç yanlış çıkmadım[223] ve bekleyelim.

Bu eve kimler geliyor?

AK Parti yöneticileri geliyor. En üst düzeyde. Sizinle ne konuşuyorsam, onlarla da onu. Köşe yazarlarından arkadaşlarım var. Öğrenciler, edebiyat eleştirmenleri geliyor. Öğretim üyeleri geliyor. Beni hücrelere attırmış insanlar da geliyor, ya da yardımcılarını gönderiyor. Çok iyi Müslümanlar da geliyor bana; tarikat mensupları, üniversite hocaları, devlet memurları, müsteşarlar, çok büyük zenginler, ünlü zenginler. Ben Tuncay Özilhan'a, tüsiad başkanı iken, boşuna söylemedim; yönetim kurulunda yakınlarım var; kuşkusuz, basın yoluyla konuşmuştum.

Hülya Avşar sizle görüşmek istese?

Benimle görüşmek isteyen herkesle görüşürüm. Ama öyle televizyonlara çıkmam. Hülya Hanım kitabımı beklesin, görecek.[224] Bütün ailesini haber veriyorum; kötü mü, ancak yine de teşekkür beklemiyorum.

Yeni kuşak köşe yazarları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Var mı?

Perihan Mağden, Nuray Mert, Serdar Turgut vs.?

Çok teorik bakarım ben. Tahminime göre Nuray Mert denilen kızcağız ya

223) Rüştü Reçber, İspanya'da hep yedek kaldı ve İrecep İrdogan'ın ısrarı üzerine bir kez oynadı ve pek çok gol yedikten sonra kovuldu. Ancak mafya, tarikat çarkında buradaki kulüpler, yerini boşaltılar. Şimdi okunmuş şeker yemekle kale beklemektedir.
Oray da bu mülakattan, uzun olmayan bir zaman sonra, *Radikal*'den kovuldu.
Bütün mülakatlarımı, yayımlanmadan önce stilistik açıdan düzelttim, bunu yapamamıştım ve şimdi tamamlıyorum. Hiçbir ekleme ve çıkarma yok; sadece vurgular var.
Hiçbir mülakatımı okumuyorum ve sadece yazarken görüyorum. Oray'ın yazdıklarını da, şu anda, yayına hazırlarken okumuş oluyorum.
224) H. Avşar'ın, Müslümanlık gösterilerinden vazgeçmesini takdirle karşılıyorum.

Şişli Terakki ya da Işık Lisesi'nden mezundur.

Işık Lisesi'nden.

Bakın benim tahminlerim çıkıyor. Nuray Hanım'ı hiç okumadım, ama Gebze Kapalı Cezaevi'nde koğuşun bir kısmı onu beğeniyordu, bir kısmı da Aslı Erdoğan diye bir kızı beğeniyordu... Perihan Mağden, cümle kuramıyor. Türkçe kuramıyor. Sevdiğim bir zindan arkadaşım vardı, onun için okudum bir yazısını... Bir ara Serdar Turgut'u okudum, hatta lehine de yazdım. "Yüreği iyi," diye. Yılmaz Güney'le ilgili tartışmada, Serdar'a, yüklendiler.

Kadınlar, çok edilgendirler. Bu nedenle köşelere oturtuldular.

Tekstil işçiliği, eczahane ruhsatı, ptt operatörlüğü, bunlar hiç yaratıclık gerektirmeyen işlerdi ve hep kadınlara verildi. Şimdi bunlara üniversite profesörlüğü ile köşeler eklendi; her kürsüde ve her köşede bir kadın çıkıyor.

Ne yazık bu halk düşmanı düzenin kısır hücreleri kadın'dırlar.

Ayşe Arman'ı, Nur Çintay'ı hiç okudunuz mu?

Hayır, hayır. Başka okuduğum var mı, bilmiyorum şu anda... Bakın, görme bir kabiliyettir. Bakıyorsunuz, her gazetenin bir Nur ve Nur türevi var. Nuray Mert, Nuri Çolakoğlu, Nuriye Akman... Bazı gazetelerde iki-üç tane; mesela *Akşam*'da birkaç tane vardır. Tabii şurada resmini gördüğünüz Ayşenur Arslan'ı da katabilirsiniz. İstatistikçi önce buna bakar. Evvela tespit edersiniz, sonra araştırırsınız.

Demek ki Bab-ı Ali'ye "nur" yağıyor ve ne yazık bu nur'lar, karartıyorlar.

Magazin dergilerini alıyor musunuz?

Devrim'in eşi İpek'in babası profesör Ergun Özbudun'dur. Bazen onlara gittiğimizde, yan kapılardaki evlerde "Alem" görüyorum. Şunları söylüyorum, "ben bunları almaktan utanıyorum, ancak bunlar bana büyük malzeme." Mesela, Mehmet Ali Birand'ın oğlunun düğünü; yatak odalarından, düğünlerden ve cenazelerden bilim yapmaya çalışıyorum. Cinsel temaslarından, cenaze ve düğünlerden, kripto-Yahudileri çıkarabiliyorum. Kitabımda bazı

düğünleri ve cenazeleri göstereceğim;[225] hep aynı kişilerin, sanki bir manda, cenazelere gitmeleri ve hep aynı kişilerin, birkaç manda, düğün yapmaları, çok öğretici olmalıdır.

Mutlu musunuz, ya da hiç depresyona giriyor musunuz?

MUTLULUK-DELİLİK-ÜTOPYA

Mutluluk, an'dır.

Mutlu, saate bakmaz ve zamanın sonsuz olması'dır. An, ebedi ise, insan mutludur.

Mutluluk, coşku'dur. Bende hep coşku var; demek ki mutluluğa yatkın bir doğam var.

Depresyona girecek organlarım yok.

Umutsuz olmayı bilmiyorum. Kötümserliğe karsı dilsizim.

Konuşurken hep yanımdakileri tutmam ve zaman zaman masayı veya yanımdakileri yumruklamam, içimdeki umut ve enerji'yi geçirmek içindir.

Fakat zaman zaman düşünsel planda bulduklarım beni çok üzüyor. Bir ara, sekiz-dokuz ay önce Türkiye tarihiyle, toplumuyla ilgili 'sır' diyebileceğim öyle bilgilere ulaştım ki, birkaç ay çok kötü hissettim. Şimdi iyileştim.

Tezler'i yazarken çok gözyaşı döktüm. Yazacaklarımdan korkarak çok makineden kaçtım.

'Deli,' diyorlar, üzülüyor musunuz?

Ütopya, var olan aklın dışına çıkarak, yine de var olan akılla, düzen kurmaktır.

Deli ise var olan aklı reddeden'dir. Bunu yapabilmeyi çok istiyorum. Aziz Nesin, bir ara benimle bozuştu ve "ben sana deli dedim," yollu demeçler verdi. Ben de cevap olarak, "Aziz Bey, bana deli demiş olamazsınız, desey-

---

225) İki nokta var; birincisi, artık doku çözülmüştür ve bunlara eskisi kadar ihtiyaç ve ilgi duymuyorum. İkincisi, cenaze-düğün hazırlığım tamamlanmış olmakla birlikte henüz yayımlanma sırasını bekliyor.

diniz, bilirdim." Diyordum. Çünkü, ben, kendime deli denmesinden çok hoşlanırım. Hele bir de "deli çocuk," derler, daha çok hoşlanırım. Böyle bir dünyada en güzeli deli ve daha da güzeli, çocuk, olmaktır. "Deli Çocuk" olarak çağrılmak ise ütopya'dır.

Doğan Avcıoğlu sizin delilikle dahilik arasında gidip geldiğinizi söylüyor.

Öyle söylüyorlar ve yazıyorlar. Bana da makul görünüyor.

Ancak ben kendimi aptal buluyorum.

Bunlar beni çok da heyecanlandırmıyor, eylülist cunta döneminde, İstanbul'daki askeri mahkeme, benim için, "şeytana pabucunu ters giydirecek kadar zekidir" kararını verdi, hükme yazmıştı. Bu kararla beni sekiz yıla mahkum edip hapse tıktı ve önce Selimiye Kışlası'nın, ilk yapıldığında ahır olarak kullanılan, altına tıktı. Orayı da görmüş oldum.

Bu kararı çok sonra öğrenebildim, bir de "sanık kürsüsünden konuşmalarıyla savcıyı kanser yaptı ve öldürdü" hükmü var. Bunlar benim imajımdan çıkıyor.

İmajım serttir. Özel yaşamımda, Temren, "Yalçın, Emin Çölaşan ile de konuşur" deyip bana kızar; Emin bizim çok yakınımızdı. Sonra benim hakkımda çok olumsuz yazdı, ben, bunları önemsemem. Kuşkusuz Emin ile görüşürüm. Çok afacan arkadaşımızdı.

Yalçın Küçük'ü seviyor musunuz?

Çok yetersiz buluyorum. Ama hiç sevip sevmemeyi düşünmedim. Zaten insanın, sağlıklı insan demek istiyorum, kendini sevmesi mümkün değil. Bizim türümüz kendini sevmez, biz başka bir türüz. Bizi hiç kimse standart düşünmemeli... Yalçın Küçük'ü beğensem bu kadar çok çalışmam. Ben, kendimi, kendime beğendirmek için de bu kadar çok çalışıyorum. Ben Yalçın Küçük'ü sevsem bu kadar yormam. Hiç kimse sevdiğini benim kadar yormaz. Kuşkusuz, istediklerimi yapma yolunda olduğum zamanlar daha hoşnut oluyorum.

* * *

MEHMET ALİ ADININ TARİHİNİ YAZIYOR

Mehmet Ali adının tarihini yazıyormuşsunuz...

Bilim yapıyorum. Bu çalışmam üç ay kadar gecikti. Çok sevdiğim kız kardeşim hastaydı, ona her gün gidiyordum ve hep soruyordum: "Nilüfer, bizim köyde hiç Mehmet Ali var mıydı?" Önüme gelen köylü kökenlilerin hepsine "Mehmet Ali var mı?" diye sordum. Ben cevabı olmadığını biliyorum. En sonunda çok dini bütün insanlara sordum, "Türklerde Mehmet Ali olur mu, düşünün" dedim. Şaşırdılar. Sonra cevabını ben verdim: İsimbiliminde, "calque" denilen taklit var; kadıncağız doğum yapmak üzeredir, o sırada her gün bir Selin çıkar, gazeteler her gün resmini basıyor, güzel kız trafikte ölmüştür, kızı olursa "Selin" adını koyar. Buna kalk denir. Mehmet Ali ise Türkiye'de çok zordur. Türkler ya Sünni'dir, Ali adını koymazlar. Ya da Alevi'dir Mehmet adını koymazlar. Mehmet, Peygamber Muhammet'in adıdır. Dolayısıyla Mehmet Ali, Türkiye'de bir anomalidir.

Mehmet Ali Birand, Mehmet Ali Erbil ve Mehmet Ali Ilıcak'ın ortak özellikleri nedir?

Profesör F. Sümer'in büyük emek ürünü, "Türk Devleti'nde Şahıs Adları" kitabında, Mehmet Ali adı geçmiyor. Türk Devleti'nde ilk Mehmet Ali, Mehmet Ali Kavala'dır. Sabetayizm'in kök saldığı bir yerdir.

Kitaplarımı beklersiniz... Mehmet Ali Birand'la da bir dostluğumuz, arkadaşlığımız vardı. "Birand" da dikkat çekiyor ve çocuğunun evliliği de uyum içindedir.

Bu düzenin elitlerinin bana çok büyük bir kızgınlığı, bir yandan da, çok büyük sevgisi vardır. Nedenleri olmalı, herhalde düzenin elitlerinden biri sayılıyorum. Ve bu insanların hepsi benim çevrem idiler. Kopabiliyorum. Ve ayrıca kaçmasını biliyorum. Mevkileri ve rütbeleri bırakabiliyorum. Hep "ben kaçmasını bilirim" diyorum. Kaçıyorum ve

yazıyorum. Ayırmıyorum. Kızgınlıkları buradan geliyor.

Sevdiklerini de hissediyorum; ancak neden, bilmiyorum. Hakkımda, "incir ağacına asacaksınız ve altında ağlayacaksınız" sözünü tekrarladıklarını duyuyorum. Söz eskidir, belki yaşatabildiğim için seviyorlar. Bilmiyorum.

Mehmet Ali Şahin de olmuyor.

SABETAYİZM AÇILIMINDA GÜVENİRLİK

Siz bir Yahudi radarı mısınız; kimin Yahudi olduğunu kestiriyor musunuz hemen?

Hiç öyle değil. Bilimsel yöntemler geliştirdim. Türk tarihinde büyük sırlara ulaştım. Ancak, radar ya da müneccim değilim. Yalnız şunu soruyorsanız, Cemaat'in içindeki bazı adamlara "......sabetayist mi?" dediğimde, "hayır," dedikleri oluyor, ben yöntemlerimi uyguluyorum ve ortaya çıkarıyorum. Eski bakanlardan Hasan Polatkan'ı örnek gösterebilirim. İlhan Selçuk için, mit, altmışlı yıllarda Ermeni olduğuna dair bildiriler çıkarıyordu, yakınları da böyle düşünüyordu. Ben o kanıda değilim. Nilüfer'in de Ermeni asıllı olduğu iddilarını ciddiye almıyorum.

Benim yöntemim bilimseldir. Sabetayistler, sabetayistleri benden öğreniyorlar. İsrael de beni izliyor. O kadar öyle ki bazı kasıtlı yanlışlar yapıyorum. Tekrarlıyorlar.

Bu disiplinde bana güven var.

İsimler, benim için sadece bir araştırmaya çağrıdır. On beş-yirmi kadar kriterim var.

Dinime Küfredenler Müslüman Olsa 1
"Yalçın Küçük, Kime Hizmet Ediyor?"

Birgün
Halkın Gazetesi
19 MAYIS 2004 ÇARŞAMBA

ŞAİR MARGULİES'E GÖRE IRKÇILIK KARŞISINDA SESSİZ KALIYORUZ

Antisemitizm dersi

Margulies, İsrail'in politikalarına karşı olmanın antisemitizm olarak yorumlanmasında, Türk kamuoyunun büyük payı olduğunu söylüyor

Roni Margulies Türkiye'de laik kesimin İsrail'e olumlu bakmasının iki yüzlülük ya da bilgisizlikten kaynaklandığını iddia ediyor.

İHD İstanbul Şubesinde düzenlenen "Antisemitizm, Siyonizm ve Türkiye Solu" başlıklı söyleşiye konuşmacı olarak katılan Roni Margulies, 1972 yılında İstanbul'dan ayrıldığından beri Londra'da yaşıyor. Kendisini, devrimci, şair ve tercüman olarak niteleyen Margulies konuşmasında, Türkiye'de azınlıklara karşı süregelen ırkçı tutumlar konusundaki kafa karışıklığına değindi.

"SOLCULAR DA SORUMLU"

Türkiye'de, Kürtler dışındaki azınlıklara karşı süregelen ırkçı tutumların, Fransa'da Kuzey Afrikalılara ya da İngiltere'de Hintlilere olduğu gibi kurumsal ve saldırgan olmadığını belirten Margulies, takınılan ırkçı tutumların "farkında olmamaktan" kaynaklandığını söyledi. Margulies buna örnek olarak bir kaç yıl önce Trabzonsporlu Kevin Campbell'a maçta kötü oynadığı için "yamyam" diyen Trabzonspor yöneticisi Mehmet Ali Yılmaz'ın, Campbell'ın dava açması üzerine çok şaşırmasını gösterdi.

"Irkçılık yapıldığında sessiz kalan bir kamuoyunun oluşturulmasında biz solcuların payı var" diyen Margulies, böyle bir olay karşısında Avrupa'nın hemen hemen her ülkesinde hem sol, hem de sol liberal kamuoyunun ayaklanacağına dikkat çekti. "İsrail 1948 yılında bir bölgede oturan halkı askeri yöntemlerle topraklarından ederek kurulmuş, kurumsal olarak ırkçı bir devlettir" şeklinde konuşan Margulies Türkiye'de laik kesimin büyük bir bölümünün İsrail'e olumlu gözle bakmasını bilgisizlikleriyle veya iki yüzlü olmalarıyla açıkladı.

"YALÇIN KÜÇÜK KİMİN EKMEĞİNE YAĞ SÜRÜYOR"

"Bir devletin yaptıklarından bir ırkı sorumlu tutmak ırkçılıktır ve saflıktır" diye devam eden Margulies, Türkiye solunun zaman zaman bu hataya düştüğünü belirtti. Türkiye'de son dönemlerde çok güçlenmiş olan bir politik İslami hareket dahilinde, antisemitizmin içsel bir öğe olduğuna dikkat çeken Margulies, solun bütün azınlıkları göz bebeği gibi koruması gerektiğine değindi. "Cumhuriyet devriminin yahudiler dünyayı ele geçirsin diye yaptığı doğrultusundaki görüşlerin bugünkü karşılığı Yalçın Küçük'tür" diyen Margulies, Küçük'ün kitabında yahudilerin Türkiye'yi ele geçirmeye çalıştığını söylediğini de belirtti.

Hiçbir gazetede "bu adam artık delirmiştir," "bu adam bunları söylerken kimin ekmeğine yağ sürüyor" gibi şeylere rastlamıyorum diyen konuşmacı, "Türk sosyalistlerinin yapması gereken, başka ülkelerdeki ırkçılıkla uğraşmak değil, kendi içindeki bütün azınlıklara karşı yapılan ırkçılığı deşifre etmek ve üstüne gitmektir" dedi.

Birgün, 19 Mayıs 2004

Dinime Küfredenler Müslüman Olsa 2
"Yalçın Küçük Emperyalizme Hizmet Ediyor."

"SABETAYCI OPERASYONU"NUN HEDEFİ ATATÜRK

Aydınlık

PROF. DR. ALPASLAN IŞIKLI

'Emperyalizm yerine Sabetaycılık konuluyor'

Son günlerde Sabetaycılık konusunda piyasaya sürülen bazı kitaplar, yerinde bir duyarlılıkla karşılandı. Gerek Aydınlık'ta gerekse Ulusal Kanal'da görüşlerine başvurulan, Türkiye'nin yakın tarihi üzerinde uzmanlaşmış bazı tarihçiler ve araştırmacılar, sözkonusu kitaplarda bir kimsenin Sabetaycı olduğu konusunda yeterli kanıt olarak ileri sürülen ölçütlerin ne denli bilim dışı ve akıl dışı bir tablo ortaya çıkardığı konusunda hiçbir tereddüte yer bırakmayacak açıklamalar getirdiler. Aslına bakarsanız, bir kimsenin Sabetaycı olduğunu kanıtlamak için, o kimsenin çocuğuna isim koyarken toplumuzda çok yaygın olan bazı isimlerden birisini kullanmış olmasını veya Sabetaycılıkla uzak yakın hiçbir ilgisi bulunmadığını bildiğimiz pek çok kimse için gurur kaynağı oluşturan "efendi" unvanını taşıyor olmasını yeterli sayan bir anlayışın –en hafif deyimiyle– saçmalığını görmek için uzman bir tarihçi veya araştırmacı olmaya gerek yoktur.

Sabetaycılık iddialarını ortaya atanların çabalarının Türkiye'nin yakın tarihini bir Sabetaycılık efsanesine indirgemek sonucuna yönelik olduğu açıkça görülmektedir. Daha da komik ve trajik olan ise Soner Yalçın'ın yaptığı üzere, pek de üstü kapalı olmayan bir üslupla Selanik'li olması dolayısıyla Atatürk'ün de Sabetaycı olduğu imasının yapılmış olmasıdır.

Kuşkusuz, Atatürk'e ilk defa çamur atılmaya kalkışılmış değildir. Besbelli ki Atatürk, yeryüzünün mutlak egemeni olmak isteyen insanlık düşmanlarının boğazına saplanmış kalmıştır. Onlar, Güneşin balçıkla sıvanamayacağını bir türlü anlayamadıklarından bu yoldaki çabalarının ardı arkası kesilmemektedir.

Sabetaycılık iddiaları ile bir tür ırkçılık yapılmış olmaktadır. Irkçılığın değişmeyen işlevlerinin en önde geleni, sürdürülmekte olan sömürü ve tahakküme dayalı sistemin bünyesindeki temel çelişkiyi gizlemektir. Atatürk'ün üzerinde ısrarla durduğu emperyalizm ve mazlum milletler arasındaki çelişki, içinde yaşadığımız tarihsel döneme damgasını vuran temel çelişkidir. "Medeniyetler çatışması" safsatası dahil olmak üzere pek çok yalan yanlış tez, bu temel çelişkiyi örtme amacıyla imal edilmiş birer "incir yaprağı" işlevi görmektedir. Sabetaycılık masallarından bu bağlamda da ciddi yararlar sağlayabilirler.

Temmuz 1920'de Hakimiyet'i Milliye'de yayınlanmış olan bir makaleden aktaracağımız şu sözler, sorunun bu yönünü gün ışığına çıkartmak bakımından yeterince aydınlatıcı görünmektedir: "...en büyük düşman, düşmanların düşmanı, ne falan ne de filan milletler; bilakis bu, adeta her tarafı kaplamış bir saltanat halinde dünyaya hakim olan 'Kapitalizm' afeti ve onun çocuğu olan 'Emperyalizm'dir". Emperyalizm ve kapitalizmin yerine Sabetaycılığın konulması başarılırsa, toplumsal mücadele sürecinin önündeki çıkmaza bir unsur daha eklenmiş olacaktır.

Aydınlık, 20 Haziran 2004

SABETAYİST SOLCULAR

Anti-Semitik misiniz?

Kesinlikle değilim. Ben hiç kimsenin sabetayizmi'yle ilgili değilim. Sadece rantiye olanları ve New York'a, Amerika'ya bağlı olanları ortaya çıkartıyorum. Hak etmedikleri yerlere gelenlere karşıyım.

Sabetayistleri çıkarttığınız zaman modern Türk edebiyatından geriye ne kalır; bunlar bizimdir. Şimdi bir kast oldular ve sadakatlarını attılar. Savaşım bunlarla sürüyor.

Ama bir nokta var, "anti-Semit" demeleri ise umurumda değildir. Bir ara Türkiye İşci Partisi'nde, "anti-Sovyetik ve anti-Komünist" kampanyası açmışlardı; sonra kendilerinin de inanmadıkları ortaya çıktı. Umarım, şimdiki iddianın sahipleri iddialarına inanıyorlar.

Bir Kürt atasözü var, topuğumun kalktığı yere ateş ediyorlar, derler. Adımlarımı rüzgar hızıyla atıyorum ve her zaman topuğumu kaldırdığım yere ateş eden birisi oluyor. Duymuyorum.

Bir formülü var mı?

15-20 kriterim var. Bunları söyleyemem. Çok uzundur. Tek tek hiçbirisi önemli olmuyor, bilim dizge'dir. Benim çok sevdiğim insanlar var; çevresinde Şişli Terakki olur oraya gider. Ama zaten artık kendileri deklare ediyor, Terakki Vakfı'nın "Selanik'ten İstanbul'a" kitabını bir deklarasyon sayabiliriz.

Endogam'dırlar. Çoğu beşik kertmesi evleniyorlar. Karakaşiler, Türk-Müslümanlar ile cinsel ilişkiye girmiyorlar. Girenlere "kararmış" deyip aforoz ediyorlar. Demek ki bir davranış bilimi doğmaktadır.

Magazini ve ölüm ilanlarını bunun için izliyorum. Cinsel envanterleri beni yanıltmıyor.

Mustafa Kemal-Selanik-Şemsi Paşa İlkokulu hakkında özellikle mi konuşmuyorsunuz?

Şemsi Paşa beni çok ilgilendirmiyor. Ama Mustafa Kemal Paşa hakkında konuşmamamın asıl nedeni, New York'ta Yahudilerin konuşmasıdır. Türkiye'deki rantiyeleri ortaya çıkarıyorum.

Diğer taraftan, 1967'ye kadar bütün Türkiye'deki Sabetayistleri bağrıma basıyorum. Milatla çalışıyorum. 1967 çok bilimseldir; Arap-İsrail savaşıdır. Bütün dünyada kripto-Yahudiler bu tarihten sonra İsrail devletinin yaşayabileceğine inandılar.

New York, Tel Aviv ve İstanbul Yahudileri, çoğu kripto-Yahudidirler, bir deklarasyona hazırlanıyorlardı. Benim çalışmalarım tam bu sırada ortaya çıktı ve onları da çok şaşırttı. Şu anda bu deklarasyonu yapıp yapmamakta tereddüt ediyorlar.

Bu deklarasyon hazırlığı ortadadır, öyle ki, Türk solu "Yalçın Küçük, Yahudilerin işini mi yapıyor?" yollu ve kızgınlıkla soruyor. Şimdi her yerde ilgi var, bir tek Türk solu susuyor. Çünkü çoğu sabetayist'tirler.

Bana "anti-Semit" diyenler, hem sabetayist ve hem de eski solculardır. Solumuzda da sabetayist hegemonya var. Bunun için de umursamıyorum.

ONOMASTIQUE a la KÜÇÜK

AJDA PEKKAN: "Hiç beğenmem. Çok mekaniktir. Türk şarkıcılarından Nilüfer'i beğenirim. Bir de Bilgesu Erenus'un olağanüstü bir sesi vardır."

LEYLA GENCER: "Kitaplarımın birinde Leyla Gencer'in hiç sesi olmadığını söyledim. Zeynep Oral, Paris'te onun için kuyruğa girildiğini, 'Sen Gencer için mi sıradasın, sen de mi Türksün?' diye konuştuklarını yazmış. Birincisi, Parisliler, kuyrukta konuşmazlar. Ayrıca Parisliler, Leyla Hanım'ın çok iyi soprano olacağını nereden bilecekler? Çünkü bir tane plağı yok. Benim müziği sevmekten, operaya çok düşkün olmaktan başka hiçbir yeteneğim yok. Bütün bunlar Leyla Gencer'in sesi olmadığını anlamama yetiyor. Üçüncüsü, Zeynep'in Fransızca konuştuğunu bilmiyordum, İngilizce pek bilmezler ve konuşanı ise hiç sevmezler."

GÜNGÖR URAS: "Güngör Uras için 'ne güzel yazıyor,' dedim. Arkadaşımdı. Üstelik ben o zamanlar Kapalı'daydım. Çok güzel yazıyor. İyi yetişti; planlamadan yetişti, beraberdik. Zenginlerin arasında yaşıyor ama bir yandan da onlardan tiksiniyor. Bu yazılarına yansıyor."

FAZIL SAY: "Dünya çapında benim bildiğim tek müzisyenimiz var. Paris'te evde çalışırken radyoda bir tek Hüseyin Sermet çalınırdı. Societe Generale'in klasik müzik çalan radyosu, Fransa'nın en iyisidir. Dışarıdaki tek müzikçimiz'dir. Say, bir reklam çocuğudur; sabetayist olması gerekmektedir. Anadolu turnesine çıkan operetlerde ve mahallinde piyano bulunursa, çalması uygundur."

TARKAN: "Bir sessiz şarkıcıdır. İç pazarda tutulabilmesi için dışarda cilalanıyor. Ayrıca artık Avrupa'da da bir Türk kolonisi var. Kasetleri büyük mağazalarda çalar, çünkü büyük mağazaların en büyük müşterileri Türkiye'deki açgözlüler. Kültürleri bu kadar. Bu televizyonlara baktığım zaman, 'Türkiye'nin en büyük zenginlerinin kültürü bu,' derim. Pek gerici Fethi Tevetoğlu'nun yeğenidir ve kuşkusuz sabetayist olmak durumundadır."

SEVGİ GÖNÜL: "Birkaç tane yazısını okudum. Yazık... Herhalde birisi onun adına yazıyordur. O da normal. O kadar adamları var zaten. Ama yazık, neden yazıyor? Nedir bu? Ama bu toplumda birtakım insanların Sevgi Gönül'ün yazılarına hiçbir itirazları yok. Şu gazetelere bakın, ne kadar emekli elçi var. Bunların bir kültürleri olsa emekli olmadan önce görürdük. Yazmak, aşırı kültürsüz aşırı zenginlerin varlık kompleksine dönüşmüştür."

ERTUĞRUL ÖZKÖK: "Gazetecilik bitti. Benim şu andaki gücüm bütün fıkra yazarlarından daha fazla... Bakın Ertuğrul Özkök'e; Ertuğrul benim arkadaşım. Ertuğrul, TİP sempatizanıydı; *Yankı*'da da beraberdik. Bazen gazetelere bakıyorum, o fıkra yazarlarını kimse bilmiyor. Belki karıları bile o adamların fıkra yazarı olduğunu bilmiyordur. Zaten fıkra yazarlığı cinsiyet değiştirdi. Kadın mesleğidir."

AZİZ NESİN: "Aziz Nesin'le çok güzel bir dostluğumuz vardı. Benim dışımdaki nedenlerden dolayı Aziz Bey bana çok kötü duygular besledi, çok hücumlar etti. Ben hâlâ onu çok seviyorum, hâlâ hakkında çok güzel yazıyorum. Aziz Nesin'in de vekaletinin bende olduğunu düşünüyorum. Cimri olduğunu söyleyemem. Çok şaşırtıcıydı. Sevdiklerine o kadar çok para harcardı ki... Zaten sık sık âşık olurdu. Cimrilik başkadır, biz hapisciler tutumluyuz, boş şişeyi, boş kutuyu atamayız. Aziz Nesin de budur. Bir ara Zeynep Oral'a da âşık oldu, âşık mıydı, âşık mı görünmek istiyordu, söyleyemiyorum, Zeynep o zaman çok güzeldi, yemeğe götürürdü. Çok iyi lokantalara götürür, çok iyi para öderdi. Beni de yanından eksik etmezdi, bu nedenle, biliyorum. Afacan bir çocuğumuzdur, özlüyorum."

EMİN ÇÖLAŞAN: "Emin Çölaşan da benim arkadaşımdı. Benim hakkımda çok kötü yazdı. Öyle yaz demişlerdir... Benim pkk'den para aldığımı yazdı. Sonradan pkk'den para alanların hepsi çıktı, ben yoktum aralarında. Ben Kürt gazetelerine yazdım, Kürt televizyonlarına konuştum. Musa Anter bana 'para almayan iki kişi var, biri sen, biri ben,' dedi, 'Sana vermek istiyorlar, reddediyorsun; ben almak istiyorum, vermiyorlar.' Ve ben tarihte çok para sıkıntısı çektim. Hiçbir örgütten para almadım. Bu nedenle, beni sevenler, beni aptal bulurlar. Emin de afacanlarımızdandır. Yanlış yazsa da çıkarsızdır ve ben yazdıklarını çoktan unuttum."

NAZLI ILICAK: "Nazlı Ilıcak'ın dayısı Kapanlı ailesinden. 'Kapancı' denir, Türkçede Kapancı, Farsçadan alırsan Kapani dersin. Kapanlı dersin... Çeşitli söylemleri var. Nazlı Ilıcak da diyor ki 'Benim dayım Turhan Kapanlı.' Demese de ben buluyorum zaten. Türban propagandisti İbrani asıllılardandır, sanıyorum, İbrada'lıdır. Oğlu da bir Mehmet Ali ve kızıda bir Aslı'dır. Aslı, İbrani Sela'dan geliyor, "kaya" olarak çevriliyor. Nazlı, aslı "naz" olmak zorundadır, çocuklarını İbrani asıllılarla evlendiriyor. Demek ortodoks Kapani'dir."

KEMAL DERVİŞ: "Ben Derviş geldiğinde sabetayist olduğunu yaz-

dım. Bana karşı savaş açtılar. Terakki Vakfı'nın kitabında, ki resmi bir yayın'dır, 'okulu cemaat kurmuştur' deniyor. . Kurucularla ilgili listeler veriyorlar sık sık. Kapani ailesi, Derviş ailesi, İpekçiler. Saklamıyor, açıkça 'bizim cemaatin,' diyor. Ve 'biz de cemaatiz' yollu ekliyorlar. Bir defa Derviş ailesi çıktı. Derviş ailesi sadece sabetayist değil, ayrıca Kapanilerin liderlerinden. Kemal, vasat akıllıdır. Sabetayizmin önemli bir ailesinden gelmese, en fazla bir lokantada adisyon tutan bir katip olurdu. Rantiye'dir."

CENGİZ ÇANDAR: "Bazı kuralları ortaya çıkartıyoruz. Cengiz Çandar'ın da ilk adı Osman. Takiye genlerine yerleşmiştir. Partileri, tarafları, fırıldak misali dönüyor. Yine de duracak bir yer veriyorlar. İbrani asıllı ve rantiyedir."

YAŞAR KEMAL: "Dışarıda okunan, Türkiye'deki Yaşar Kemal değildir. Yaşar'ın Türkçe yayınlarında bir günde üç defa şafak atar. Ya da Yaşar'da, Çukurova'nın meşhur ve sarı yağmurları yağar, yağar, abartılı güzel de bir Türkçesi vardır; abartır, abartır, gök gürültüleriyle topraklar taşar, adamın biri atına biner, toz toprak kalkar. Ama çeviride bunlar olmaz. Paris Yahudi Lobisi'nin ürünüdür. Yahudi olmayan kadınlarla dünyaevine veya yatağa girdiği duyulmamıştır. Bunu, günah saydığını düşünebiliriz."

ÇETİN ALTAN: "Türkiye'de Çetin Altan'ın her konuda fikri olur da benim neden olmasın? Ali Kırca'nın olur da benim neden olmasın? Çetin Altan'ın ne entelektüel kapasitesi kaldı ki? Var mıydı? Eylülist cuntanın ilk yıllarında, bir sempozyumda, 'emekçilerin uyanmasında katkısı var, uyandılar, Çetin korktu, şimdi uyutmaya çalışıyor' demiştim, bana kızdılar. Artık Çetin'e yazı yazdırmak, düzenin tükendiğini kabul etmek anlamındadır. Kırım tarafındandır ve çocuklarından çok zeki olduğu kesindir. Daha doğrusu çocukları az zekidir ve rantiyedirler."

HAKKI DEVRİM: "Tam bir Osmanlı üslubu. En eleştireceklerini bile alır, kıvırır, kıvırır öyle yazar. Anneanne rolündedir."

Yedinci Bölüm

AYŞE ARMAN MÜLAKATI

AYŞE'NİN GÖZÜYLE

Kuş gözü... Sadece bu iki kelime... Geçiyor beynimden, gözleri gözlerime değince...

Gördüğüm en kısık gözlere sahip. Atmaca, kartal gibi şeyler geliyor aklıma.

Aman Allah'ım, o küçücük gözleriyle nasıl da keskin, delici bakıyor. Biraz ürkütücü olabilir. Ama etkileyici olduğu da kesin.

Bir deliye mi, dâhiye mi ait?

Yanıtını kolay veremeyeceğiniz kadar parlak gözler...

* * *

Ve o çocuk eller...

Nasıl da minicikler. Onlar beni rahatlatıyor.

Zannederken...

Röportaj esnasında, o güzelim minicik ellerini pat pat pat bacaklarına, kitaplara, sağa sola, masaya vurmaya başlıyor. Sonra birden duruyor ve diyor ki:

"Hanımefendi şanslısınız! Bazen farkında olmadan karşımdakinin bacağına da vuruyormuşum..."

Kendini öyle kaptırıyor.

Öyle full-konsantre konuşuyor.

Ama arada espri patlatmayı da ihmal etmiyor. Gerçi bu adamın esprilerine de yetişmek kolay olmuyor. Espri bitiyor, 5-10 saniye sonra "Haa şunu demek istedi" diyorsunuz.

Çünkü her an her şey, bir başka şeye göndermeli... Bir şey söylüyor ama kastettiği, varmak istediği hedef başka. Bazen birden fazla. Kabul, yorucu.

Ama aynı anda büyüleyici.

* * *

Bazen sesini yükseltiyor.

Bazen de bir sır veriyormuş gibi kafasındakileri sizinle teatral bir biçimde kısık sesle paylaşıyor. Yoğun, derin ama kesinlikle tanışılması gereken bir adam. Evlere şenlik bir adam. Konuşurken es veriyor, düşünerek konuşuyor.

Evet, bunu herkes yapıyor ama...

Ama o düşünme aralarında, dudaklarını büzüyor.

Ve şimdi geldik sadede:

İ-na-nıl-maz bir zeka.

Dakika bir, gol bir, sizi etkisi altına alıyor, oyunun hakimi o, bazen anlattıklarını hayretle dinliyorsunuz, resmen gözleriniz yuvalarından fırlıyor; bazen de "yok artık daha neler!" deme ihtiyacı hissediyorsunuz.

Susturabilene aşk olsun, susturmak isteyene de; fikirden fikre atlıyor, anekdottan anekdota ama söylediklerini bir şekilde birbirine bağlıyor.

Sonra duruyor: "Benim çaya bakmam lazım" diyor.

Yemin ederim öyle. Ve minik adımlarla, tin tin tin mutfağa gidiyor.

Tüymek için değil. Allah için, bu adam hiçbir şeyden tüymüyor.

Yüzleşmek onun hobisi. Hatta meydan okumak.

Seviyor. Tartışmayı seviyor.

İstiyor ki, ortaya attığı bütün tezler üzerine tartışılsın.

Yeteri kadar tartışılmadığından şikayetçi.

* * *

Bir röportaj boyunca kaç kere çay molası verdiğimizi hatırlamıyorum. İkide bir mutfağa gidiyor. Onun çayının demlenmesi 50 dakika sürüyor. Bence onunki çay yapmak değil, çayla ön sevişme. Biz görmüyoruz ama öpüp okşadığını, sevgi sözcükleri fısıldadığını, eliyle çayı kontrol ettiğini söylüyor.

Zaten o her şeyi aşkla yapıyor.

Ve sonunda öyle bir çay sunuyor ki, tadını unutabilmeniz mümkün değil. Yalçın Küçük gibi.

Onunla söyleşinin tadı da kalıyor insanın hafızasında...

Yalçın Küçük kimdir? Siz kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

Nasıl başlamalı; zor, insanın kendisini tanıması da tanımlaması da zordur, ama, Hasan Cemal'le başlayabiliriz. Hasan Cemal, *Cumhuriyet* gazetesi Ankara büro şefiydi. Benim de o sırada arkadaşımdı, *Cumhuriyet*'ten ayrılmıştım, fakat görüşürdük, Füsun da çalışırdı orada, Füsun Özbilgen, ziyaret etmiştim. Füsun beni görünce hemen "aaaa Yalçın, Lenin'e ne çok benziyorsun" demişti. Beni çok benzetirler. Sovyetler Birliği Büyükelçiliği resepsiyonlarına davetli olduğum zamanlarda, bana, hep Lenin filminde, Lenin rolünü oynamam teklif edilmişti. Bu tür benzetmelere alışıktım ve o kadar çoktu ki bir de standart cevap bulmuştum, "dostlarım Lenin'e düşmanlarım Troçki'ye benzetirler" diyordum. Tam bu sırada Hasan, küçük odasından çıktı ve hemen "babaa" deyip söze başladı. Hasan, bugünün kızlarının "yaa" demeden söze başlayamaması misali, baba'sız cümle kurmazdı, "baba Troçki'ye ne kadar çok benziyorsun" deyince pek güldük. Demek insanlar benim yüzümde aynı an-

Röportaj

PAZAR Hürriyet 6 Haziran 200

Yalçın Küçük...

Deli mi dâhi mi?

Bir bu eksikti! Kendimi Alman asıllı zannederken, Profesör Yalçın Küçük'ün karşısında İbrani asıllı çıktım. Zaten ona göre bu ülkede o kadar çok kişi İbrani asıllı ki, neredeyse soruyu değiştirip, "Kim değil ki hocam!" diye sormak icap ediyor. Türkiye'de bu tartışma onun sayesinde çıktı. Sabetaistler konusundaki tezleri, ortalığı darmaduman etti. Yalçın Küçük'ün sivri çıkışları yeni değil. Ben dünyada yokken bile, o öyleymiş! Türkiye İşçi Partisi'nin sıkı Marksist üyelerinden. Aydın üzerine yazdığı tezler de ortalığı karıştırmış. Abdullah Öcalan'la ilişkisi epey rüzgar çıkardı, bakın ben ona yetiştim, ortalıkta binbir rivayet dolaştı, hapislerde yattı. Fransa'lara taşındı. Sonunda tekrar kürkçü dükkanına döndü ama kendi ifadesiyle hiçbir zaman devrimci niteliğinden ödün vermedi. Kendi içinde tutarlı olduğunu söylüyor ama anlattıkları ortalığı karıştırmaya yetiyor. Kimler için neler neler söylemiyor ki. Bu onun en önemli özelliği. Belki, bu yüzden kitapları çok satıyor. Kendisini biraz fazla önemsiyor. Ama bunu da size müthiş bir tevazuyla iletiyor. Çünkü o bu toplumun gözü, esteti olduğuna inanıyor. Yani insanları üzüyor olabilir ama niyeti asla bu değil! O, doğrunun peşinde. Ben de röportajın iyi olmasının peşindeyim. Dolayısıyla, bu röportajda adı geçenlere en başından hatırlatmak isterim ki, ben dinleyenim. Hayretlere düşen ve aktaranım. Tamam mı? Konuşan Yalçın Küçük. Hatta çok konuşan. O yüzden bu röportaj birkaç gün sürecek. İyi okumalar...

Siz takıntılı biri misiniz?

- Bu sözcüğü bilmiyorum. Nedir takıntılı?

Tutturuk... Obsesif...

- Kafamdaki bütün sorulara cevap buluncaya kadar çalışırım.. Eğer bu takıntılı olmaksa...

O yüzden mi bu Sabetaist meselesine bu kadar çok taktınız?

- Ne alakası var? Ben bu işe İsmail Cem'in cumhurbaşkanlığını engellemek için girdim. İsmail'i de tanırım, cumhurbaşkanı olmasını istemiyordum. Süleyman Bey'den daha zararlı olacağını düşünüyordum. Onun İbrani asıllı olduğunu ortaya çıkartırsam, bu parlamento onu cumhurbaşkanı yapmaz dedim. İş sonradan büyüdü. Bir bilim haline geldi.

Bir insanın Sebataist olup olmamasının ne gibi bir sakıncası olabilir? Size İsmail Cem, bu ülke için nasıl bir tehlike oluşturuyordu?

- Bakın hanımefendi, bu işe başlarken 1967'yi milat aldım. 1967'den önceki Sabetaizmi ben bağrıma basıyorum. Ama 1967'den sonra şunu görüyorum: Sebatistlerin bir kısmı artık Türkiye'ye sadık değiller. Bir de endogamı nedeniyle, iç evlilik yani, çok aptallaştılar. Bana bugün Aydın Menderes ve diğerleri 'Nasıl olur da İsmail Cem'in zekasının bu kadar düşük olduğunu bildin?' diyorlar. Ben sezgilerimde hiç yanılmadım.

EN ÖNEMLİ MALZEME GALA, ŞAMDAN

Hâlâ anlamıyorum, Sabetaist olsa n'olur, olmasa n'olur...

- Ben size isyan başlattım diyorum! Tıpkı Fransız ihtilalinde olduğu gibi. Fransız ihtilali, kapitalizmi kurmak için olmadı. Kabiliyetsiz insanların belli görevlere, belli yerlere gelmesini engellemek için çıktı. Bunların hiçbir yeteneği yok.

Siz öyle düşünüyor olamaz mısınız!

- Olur mu efendim? Ancak yetenekliler, gelişmişler ve bilgililer bir ülkeyi yönetebilir. Ben bu ülkeyi seviyorum ama bugün şunu görüyorum: Kabiliyetsiz insanlar her yerde. Sadece siyasetten de söz etmiyorum. Bakın, ben güzele meraklı bir adamım. Üç yaşında ilk hırsızlığımı anneannemi seyrederek gerçekleştirdim...

Ben tamamen koptum meselelerden...

- Anneannem çok güzeldi. Ben ona gizlice bakardım. Güzelliğini gizlice çalardım. Ama bugün ortada olan şarkıcılara, sanatçı geçinenlere bakın. Bunların bir kısmına yüz bin yıl kadınsız kalsam elimi sürmem! İşte onların hepsi bu kabilden! Hem güzelliğimiz, hem

HEM GAZİ HEM DÂHİYSEM BANA BİR LATİFE GEREK!

✔ Ben dürüst bir adamım. Ne oluyorsa söylüyorum. Çok büyük bir tevazuyla da ekliyorum: "Beni çıkartın, son 40 yılda Türkiye'de hiçbir ciddi tartışma kalmaz!" Bana bugüne kadar binbir türlü şey söylendi. Hayatta en çok hoşuma giden şey de bana "deli" denmesidir. Hele "deli çocuk" denirse daha da hoşuma gider. Doğan Avcıoğlu ise "Yalçın, dehayla delilik arasında gidip geliyor" demişti. Şimdilerde daha çok "dâhi" diyorlar. Ben de espri yapmasını severim, kanunlara göre de gaziyim ya, "Hem gazi, hem dâhiysem, bana bir Latife gerek" diyorum. Ama aslında ben aptal olduğuma inanıyorum...

da iki zıddı bulabiliyorlar. Hoş, bu arada ben, henüz Hasan'ın düşman olacağını bulmamıştım, yıllar sonra bulunca da hiç şaşırmadım.

Neyim, ah, bilsem! Sultanahmet Cezaevi'nde idim, ilk büyük ölüm oruçları başladı, katılmasam, adım var ve büyükçe, grev kırıcısı olacağım, istemiyorum. Sonra, yirmidördüncü gününde düştüm, öldü sanmışlar, dış radyolar öyle vermiş, ölmedim, bitti. Bir gün volta atıyorum, günde tek yalnız olduğum yarım saat, geldi, anlatacak, dinlemek istemiyorum. Bu yazgıdaşım anlatmak istiyor, grevden önce hapishane ikiye bölünmüş, çoğunluk benim katılmayacağımı iddia etmiş, biz Türkiye İşci Partisi'yiz, "radikaller" hepimize "pasifist-oportünist" derlerdi, katılmazlar. Yazgıdaşım karşı çıkmış, "katılır" demiş, kazanmış, şimdi anlatmak istiyor; başladı, Marx şöyle dedi, Engels böyle dedi, Lenin ise kesindir, diyordu. Hepsi söyleyip yazmışlar, ölür-katılır veya katılır-ölür, demişler. Üç Büyüğümüz, yüzyıllar önce katılacağımı söylemişler. Uzuyor, bir ara sıkıldım, "Elvan" dedim, adı Elvan'dı, "bunların hiçbirisi doğru değil, bak yaptığınız bir serserilik'tir ve ben de serseriliği severim, bunun için katıldım." Gerçekten severim, Farsça serseri, başı özgür, demektir. Öyle olmak isterim.

Camus'nün *Yabancı*'sındaki "yabancı" olduğumu da düşünüyorum ve hep başkalarının cinayetlerini işliyorum. Çocukluğumda, Stendhal'ın *Kırmızı ve Siyah*'ındaki Julien Sorel olmayı çok isterdim. Belki hâlâ istiyorum. Ancak Kıbrıs Savaşı'na katıldım, orada da bir kez öldüm, kırk bin er, bana kendiliğinden, "Kabadayı Profesör Asteğmen" adını takmıştı, bu adı çok seviyorum.

Serseri, yabancı, kabadayı... buyrun, seçebilirsiniz. Daha çok var.

Niye insanlar size entelektüel deli ya da komplo teorilerinin babası muamelesi yapıyor?

Bu sonuncu, "komplo teorilerinin babası" yenidir. Eskiden demezlerdi. Bunlardan rahatsız olmuyorum. Üniversitelerde, bilim felsefesi derslerinde, Sherlock Holmes okutuyorum, bizim aydının, polisiye roman damarı yoktur, bu kurgusu olmadığı anlamındadır. Ben gerçekliği yeniden kuruyorum, bilim teori'dir ve teori de bir kurgudur.

Beni çıkarın, son kırk yılda, hiçbir düşünsel tartışma kalmaz. Bütün yeni düşünce ve tartışmalar benim marifetimdir. Kemalizm tartışması, kürdisite tartışması, sabetayizm tartışması, hep benim kafamdan çıktılar.

Böyle demelerine kızmıyorum, ve bunu tartışma sayıyorum. Bu kadar yapabiliyorlar.

Adım Yalçın, tkp kafiye düzdü, "hırçın" dedi. Aziz Nesin de, dostluklarımızın sonunda, "deli" dedi. Doğan Avcıoğlu'nun, "deha ile delilik arasında gidip geliyor" sözünü ben sonradan öğrendim. Yüzüme söylemedi, Hasan ve bir de Doğan üzerine tez yazan G. Atılgan yazmışlar. Ayrıca bir askeri mahkeme, "şeytana pabucu ters giydirecek kadar zeki" olduğumu, gerekçeli karara koymuştu. Bunlar beni olumlu ya da olumsuz etkilemiyor, bilimin savaş olduğuna inanıyorum. Son çalışmalarımla, bilimin silah olduğunu gördüm. Başka ne diyebilirler?

Bir gün Tahsin'in çalışma dairesinde Aziz Bey ile beraberdik, Tahsin Saraç, Aziz Nesin Ankara'ya geldiğinde çalışma yerini Aziz'e bırakıyordu, Emre geldi, üçümüz olduk, bir ara "Aziz Bey" dedi, "bu Yalçın'ın hep boynuna vururlar, düşer, yine kalkar", benim arkadaşımdı ama ben Emre Kongar'ın zekasından bu kadarını hiç beklemezdim. Gök'ten yerin dibine indiriyorlar, kötümserliğe düşmüyorum, hep kalkıyorum, yılmıyorum, devam ediyorum ve hep umutluyum. Çocukluğumda, evden gizlice, İskenderun Limanı'a gider, çok yüksekten atlardım, herhalde ilkokulun başlarıdır, denizin dibi çok güzeldi ve yukarıya çıkarken su dünyalara ayrılır, sıcaklık tabaka tabakadır, sanki bunu tekrarlıyorum. Bana kızmaya ve küfretmeye mahkumdurlar. Bunu anlıyorum.

Ben hiç kimsenin düşünmediğini düşünen bir adamdım. Böyleyim. Yazılarım da öyledir. Türkiye tarihini, düşüncesini altüst ettiğime inanırım. Şimdi, "tek başına bütün düşüncemizi değiştirdi" diyorlar.[226] Çok büyük bir tevazuyla şunu da söylüyorum: Beni çıkartın, son 40 yılda Türkiye'de hiçbir ciddi tartışma kalmaz.

Oooo. Acayip alçakgönüllüsünüz...

Söylüyorum, ben tevazu sahibiyim, tevazu ile söylemiş durumdayım. Başka türlü konuşmak ikiyüzlülüktür.

226) Ayşe Arman Mülakatı'nı, şimdi yayına hazırlarken, ilk kez okuyorum. Böylesine antagonastik olduğunu fark etmemiştim. Sorularına hiç dokunmadım, sadece stilistik düzenlemeler yapıyorum. Bu ise, ekleme'dir. Mülakatta söylememiştim, çünkü, ciddi insanlarımızın da böyle düşündüklerini, yeni duydum.

Size düşman olmayan gruplar da var mı? Yaranabildiğiniz birileri de oluyor mu?

Bu soruyu şöyle anlayabilir miyim, sevenleriniz var mı? Çok. O sevgiyi doğal kabul etmek mümkün değil. Ben bile şaşırıyorum. Tam oturduğunuz yere üniversiteden akademisyen bir hanımefendi gelmişti, oturdu. Ben de aptalım ya, "Hocam" dedi, "bu yakında bir hastane ya da doktor var mı?" Ben de şaşırdım, "neyiniz var, hanımefendi" dedim, heyecanlı idi "Sizi gördüğüm için... Fena oldum da, belki de şimdi heyecandan ölürüm.." deyiverdi. Bunlar tekil değil, benzerleri çok, ama, bunu söylüyorum, çünkü, nasıl böyle söyleyebiliyorlar, çok şaşırıyorum. Siz rahatsınız, oturduğunuz yere oturanların çoğunu önce rahatlatmak zorunda kalıyorum. Amma, Yüce Gök'e şükürler olsun nefret edenlerim de çoktur. Sanıyorum, sevenlerim böyle olmasa, nefret edenlerim bu kadar şedit olmazlar, bu realite'dir. Bana gelince, bu düzende hep sevilmek istemem, bu benim yanlış ve anlamsız olmam, demektir. Ancak şiddetle sevenler ve şiddetle nefret edenler varsa, ben yaşıyorum ve bir iş yapıyorum, demektir. Birinci nokta budur.

İkinci nokta, ben neyi isterim? Operayı çok seven birisiyim, tenor, sesi, önce hep uzaktan gelir, yükselir, sonra sahnenin önünde solo yapar, tenor aryalarını çok severim ve bir müddet sonra koristler katılırlar ve tenorun sesi duyulmaz olur. En çok koro partisyonlarına düşkünüm. Bizim opera'nın korosu çok iyi idi. Ve hep kendimi bir tenor olarak düşünürüm. O nasıl bir tenor? Sesim koroda kaybolmalıdır. Bu kütlede kaybolmaktır. Emekçi halkımızı korist yapmak, benim hülyamdır.

Siz takıntılı biri misiniz?

Bu sözcüğü bilmiyorum. Neyi kastediyorsunuz?

Tutturuk. Bir şeye takar, sebebi bilinmez, o konuda derinleşir, ilerler...

Kafamdaki sorulara cevap buluncaya kadar çalışırım, çok zaman kafam uyku halinde de durmuyor, bu tutturuk olmaksa... Ve şurada bir kalem mi durması gerekiyor, durmuyor mu, boşvermiyorum, "Acaba otomobilde mi?"

diye saat kaç olursa olsun inip bakıyorum. Bu gittikçe keskinleşiyor ve ben gittikçe gençleştiğime ve çocuklaştığıma inanıyorum.

Obsesif, meraklı, çalışkan... Bunlar sizi tanımlayan sıfatlar mı?

Benim için dünyadaki en çok çalışanlardan birisidir, diyorlar, duyuyorum. Oysa ben yeteri kadar çalışmadığımı düşünüyorum. Hedeflerimi dünyanın aydınlarından seçiyorum, benden meraklı Balzac ve Da Vinci'yi kabul ediyorum.

Bu sabetayist meselesine neden bu kadar çok taktınız?

İ. CEM VE K. DERVİŞ VE ZEKA VE İSYAN

İster kullanın ister kullanmayın, ben kafamdakini söyleyeyim, bu işe İsmail Cem'in Cumhurbaşkanlığını engellemek için girdim. İsmail'i tanırım, Amerika'nın planlarını biliyordum, onun Süleyman Bey'den daha zararlı olacağını düşünüyordum. Onun İbrani asıllı olduğunu çıkartırsam bu parlemento onu cumhurbaşkanı yapmaz, dedim. Ama ondan sonra bu iş büyüdü. Tam bir bilim haline geldi. Benim açımdan bu mesele çözülmüştür. Yazacağım daha kitaplar var ama sabetayizm tarafı bitmiştir.

Bir insanın sabetayist olup olmamasının ne gibi bir sakıncası var?

Yok. Ama ben sezgilerimin beni yanıltmadığını söylüyorum. Ben bu işe başlarken 1967'yi milad aldım. 1967'den önceki Sabetayizmi ben bağrıma basıyorum. Hâlâ. Size bütün açıklığıyla söyleyeceğim ne düşünüyorsam: 1967'den sonra şunu görüyorum: Sebatayistlerin bir kısmı artık Türkiye'ye sadık değiller. İki, yeni sözüm varsa mülakat olmalıdır, demiştim. Şimdi buradayız, size yeni sözüm var, sabetayistlerimiz, endogami nedeniyle, iç evlilik ve yaşamlarında hiçbir rekabet olmadığı, her makama kucakta oturtuldukları için, çok aptallaştılar.

Bana bir gün, Aydın Menderes, dostluğum var, arada buluşuyoruz, "nasıl

olur da İsmail Cem'in zekasının bu kadar düşük olduğunu bildiniz?" dediler. Düşük ancak K. Derviş'inki kadar da düşük değil; bunu da eklemem gerekiyor. Her ikisi de bir yere yarışarak gelmediler ve her yere sadece getirildiler. Geldikleri yerleri katiyyen hak etmediler. Ecevit, Cem'i, trt genel müdürü yaptığı zaman pek şaşırmıştık, hangi birikimi vardı ki ve buna ilaveten, Derviş'i, Washington'tan aldı, bakan yaptı. Sabetayist olmalarının, fevziye mekteplerini kuran ailelerden gelmelerinin dışında hiçbir kabiliyetleri yoktur. Bir kast vardı, gizli idi, ortaya çıkardım.

İyi de ne olur sabetayist olsa, ne olur olmasa...

Bakın Hanımefendi, "isyan başlattım" diyorum. Aynen Fransız İhtilali'nde olduğu türden bir isyan çağrısı yapıyorum. Fransız İhtilali'ni kapitalizmi kurmak için yapmadılar, yalnızca kabiliyetsiz insanların görevlere gelmesine son vermek için isyan ettiler. Bugün en kabiliyetsizler bir kast olmuşlar ve bütün kapıları tutmuşlar. Bu tartışma, bu tartışma'dır.

GÜZEL'İ BOZUYORLAR

Siz öyle düşünüyor olamaz mısınız?!

Olur mu efendim? Ben bu ülkeyi seviyorum. Ancak yetenekliler, gelişmişler, bilgililer yönetebilir, yönetmeli. Bir de güzel'i seviyorum, seçebiliyorum. Şimdi geriye baktığımda, kendimi üç yaşında hırsızlık yaparken yakalıyorum. Gizlice anneannemi seyrediyormuşum..

Anlamadım ben... Hatta tamamen koptum...

Lütfen kopmayın. Gizlice bakardım. Güzelliğini gizlice çalardım. Bugün ülkede güzel'in tarifleri bozulmaktadır. Güzel nasıl tarif edilir; "resim gibi" diyorduk, "artist gibi" diyorduk. Peki bugün, artistlerimizn hangisi "artist gibi", soru budur. Tekrar isimlendirmek istemem, başka bir mülakatımda isim vermiştim, ağızlarını açınca sadece otuz iki dişi değil, tüm diş etleri görünüyor,

ya ısırırsa, korkuyorum. Bir diğerinin yüzü eğri, bunlar Tarlabaşı'nın arka sokaklarında bile iş tutamazlar. Bunların hepsi sabetayisttirler.

Güzel'i anlama kabiliyetimizi, alıyorlar.

Teneke gürültüsünü ses sanıyorlar ve kabul ediyorlar. Bunu da üstelik solculuk adına yapıyorlar.

Bu yıkıcılıktır, bir toplumun, güzel, doğru, ahlaklı tarif ve kabiliyetlerini bozmak en büyük bozgunculuktur.

Hep "onlar" yüzünden mi?

"Hep" demiyorum. Ama şunu diyorum: Hep bunlar ortadaysa, başkası gelemiyorsa bunlar yüzünden, diyebiliriz! Teker teker çıkarıyorum. Mutlak olan doğru çıkıyoruz.

Siz İpekçi ailesiyle de sınırlı kalmıyorsunuz ya. Size göre neredeyse herkes sabetayist. Biraz komik değil mi?

Tabii İpekçilerle sınırlı kalmıyorum. İpekçi ailesinden kadınlara geçtim... Çok şükür İsmail erkek..! Bilim, genel olana yöneliyor ve mutlak peşinde koşuyor. Balzac'ın "Mutlak Peşinde" romanı, edebiyatı kuvvetli olmasa da, en çok sevdiklerim arasındadır.

Tabii tabii, Gülben Ergen'e, Sertap Erener'e filan geçtiniz...

Tabii. Ama şu, ben kişilerle uğraşmıyorum, yasalarla uğraşıyorum. Ne diyorum? "Türkiye'de İbrani asıllı olmayan, Dışişleri Bakanı olmaz", bu bir yasadır. Bana kimileri kızabilir, bu yeterli değildir, önce tek tek işaretlerimin yanlış olduğu ortaya konmalıdır.

Ayşe Hanım, keşiflerim iyi veya kötü, bu bir yana, bu keşifle tablo değişmektedir. Artık tarihimize başka türlü bakmak zorundayız.

Sizin kadar zeki olmadığım için yetişemiyorum: "İbrani asıllı olanlar aile içi evlilik yaptıkları için hafif aptal kalmışlar" diyorsunuz. Öyle mi? Ve tonla insanın ismini sıralıyorsunuz. "Bunlar bizim ülkemizi geriye çekiyorlar" di-

yorsunuz. Bu mu yani bu ülkeye getirdikleri fenalık?

Köylerde endogamiyi, aile içi evliliği neden tehlikeli buluyoruz; çünkü, yavrular, mongoloid oluyorlar, probabilite yüksektir, bilim, bunu işaret ediyor.

Peki Ayşe Hanım, neden çevremize soru ile bakamıyoruz, bu kadar edilgen olduk, peki neden Sabancı Ailesi, bir geri zekalılar hastanesi kurmak zorunda kaldı. Çamlıca'da Doğan Avcıoğlu'nun evinin karşısındadır. Çünkü iç evlenme yapıyorlardı, endogami, zeka özrüne yol açıyor. Artık, bunu, biliyoruz.

Başka nedenler bir yana, sabetayistler ve özellikle Karakaşiler, İpekçiler, Eser Karakaş, Ercan Karakaş, bu koldandır, iç evlilik yapıyor. Yakubiler daha libertin'dirler, Yalman'lar, Ahmet Emin Yalman, Tunç Yalman, Alp Yalman, buradadır ve aradadırlar. Ancak Derviş'ler, Eczacıbaşı'gil, Kapani olmakla birlikte, buna, uyuyorlar.

Hanımefendi, K. Derviş'in girdiği yatak odalarına veya yattığı koltuklara bir sayaç koyunuz, sabetayistleri siz de bulursunuz. Sadece yatak odası değil, yakınlıklar da önemli işarettir, Ünlü'yü ve Damla'yı incelemeye alabiliriz. Sanki geldiğinde ben Derviş'in cebine bir elektronik düğme koydum, kime gitti ve kimin evinde yattı ise kaydını tuttum, Asaf Savaş, Nilüfer Göle, Celal Göle, Fikret Ünlü, Damla, hep bu düğmeden çıktılar. Bu ara not edebiliyorum, çok çok büyük dedesi Derviş Efendi, kaynaklarda Yahudi adı da kayıtlıdır, cinsel özgürlüğü savunuyordu...

Ayrıca ben büyük solcularımızın da İbrani asıllı olduklarını gösterdim. Teyzelerimin eşlerinden kendi ailemde de teşhis ve deşifre ettim. Öyle olmak, tek başına hiç önemli değildir; ve sadece bir açıklayıcı'dır.

Sizinki 67'den öncekiler tabii. Onlar yırtmışlar.

Efendim, bir bilim kapısı açıyoruz. Başındayız.

Sizin kafanız neden böyle çalışıyor?

Ne gibi?

Yani Yalçın Bey, farklı bakıyorsunuz hem de her şeye...

Farklı bakmazsanız, farklı bir dünya kuramazsınız. Mutlaka farklı bir dünya kuracağız.

Ama neden farklı bakıyorum, bu soruya benim cevap vermem zordur.Paris'te, bir ara, bu soruyu, kendime, ben de sordum. Pek ilerleyemedim, zaman gerekiyor. Şimdilik başkalarına bırakıyorum.

Bakın Ayşe Hanım, ama şunu söyleyebiliyorum: Türkiye'nin son 40 yılda belki Cumhuriyet döneminde en önemli üç tartışmasını, –Kemalist tarih tartışması, Kürdisite tartışması ve sabetayist tartışması– üçünü de ben çıkardım. İlaveten, Birinci İnönü Zaferi'nin olmadığını da, Sovyetler'in, toprak ve üs istemediklerini de ben çıkardım. Şimdi Sovyet arşivleri bit pazarında, aksini, gösteremiyorlar. Çerkez Ethem'in hain olmadığını da ben kanıtladım. Bunlar küçük bir buket-listedir..

Halkım artık bana güveniyor, ne yazarsam doğru kabul; benim için büyük sevinç'tir. Bu güvene layık olmam gerekiyor.

Ayşe Hanım, ama ben sadece bu değilim.

Zaman zaman pek çok insana karşı acımasız olduğunuzu düşündüğünüz olmuyor mu? Yargılıyorsunuz. Aptal diyorsunuz. Aile içi evlilikler yaptılar diyorsunuz. Zekaları geriledi diyorsunuz. Hiç utanmıyor musunuz, hiç vicdan azabı duymuyor musunuz?

Utanmak mı, hiç aklıma gelmedi. Ama üzdüklerim için çok üzülüyorum. Neden bana kızdıklarını da anlamıyorum.

Hanımefendi, Paris'ten hapse geldim. Ne Nâzım yaptı ve Akif Ersoy; Sorbonne'da felsefe profesörü bir hanım dostumuz olmuştu, "gitme, neden, hapse gidiyorsun" diyordu. Felsefeci olduğu için söyledim, gitmeme özgürlüğüm yoktur, sorumluluğum beni zorluyor ve içimdeki zor, özgürlüğüm'dür, diyordum.

Tam tersine bunları yapınca vicdanım rahatlıyor.

Ancak üzdüklerim için üzülüyorum. Mecburum, belki beni affederler...

Neden?

UĞUR'A YANIYORUM

Ben böyleyim.

Neden?

Ben bilemem ki. Başkaları söyleyecek. Brüksel'de, Kürt televizyonunun lobisinde oturuyorduk, "Türk Solu" ekabiri oradaydı, dağa çıkmışlar, silah takmışlar, şimdi Avrupa'da emekliyorlar, Uğur'dan söz açıldı, çok sevdiğimi söyledim, karşı çıktılar, Uğur Mumcu öldürüldü, hâlâ içim yanıyor, dedim, arkadaşımdı, birlikte olduk, ayrı olduk, çatıştık, içim yanıyor, az bulunur aydınımızdı... Nasıl seversin? Severim. Ve yanıyorum. Bana Uğur'u sevmeyi yasaklamak istiyorlar, olmadı, "ama" dediler, "geçen hafta buradaydı, hakkınızda çok kötü, konuştu" dediler. Saymaya başlayacak oldular, hemen durdurdum. "Hiç önemi yok, yorulmayın, benim sevgilerim tek yanlıdır" dedim. Hanımefendi, sevgi alış-veriş değil ki karşılıklı olsun, ben severim. Hain değilse hep tek taraflı severim. Sevmek, benim için sevinçtir.

Sevmek, gençleşmek'tir.

Ama üzüyorum. Biliyorum.

Utanmak mı?

Ah Hanımefendi, ben şundan korkuyorum ve biraz da utanıyorum: Bu toplum benim söylediklerimi olduğundan fazla doğru kabul ediyor. Keşke daha fazla eleştirseler. Bugün bu yazdıklarımın hepsi köylerde camilerde mekteplerde tartışılıyor. Ben bütün üniversitelere girdim. Doktorada veya lisansta her hocaya, benden bir soru soruyorlar... Ben ise daha çok eleştirilmek ve tartışılmak istiyorum.

Belki itiraz edecek kadar ciddiye almıyorlardır.

Yok canım, nereden çıkarıyorsunuz... Keşke daha az ciddiye alsalar. Az

ciddiye alırlarsa, yazılarımdaki mizahtan haz alırlar.

Asıl Siz, sorularınızı acımasız formüle ediyorsunuz, dikkatli olduğum yanlar da var. İki sene öncesine kadar en sevdiğim insanlarla yolda karşılaştığım zaman "merhaba", demiyordum, demezdim. Neden biliyor musunuz? Çünkü o beni görünce sevinir, sarılır, ama, akşam eve gidince "ah, aptalım ben! niye sarıldım? Ya bir polis gördüyse", böyle düşüneceklerini düşünüyordum. Dolayısıyla ben onları düşünüyorum. Son bir senedir merhaba, diyorum. İlk kez İnal'ı görünce, sevindim ve kendime disiplinsizlik yaptım, sarıldım. İnal Batu sınıf arkadaşımdı ve dar grubumuzdaydı, kenarımızdaydı, serserimizdi, severdik, şimdi ne yazık, artık serseri değil. Soğuk Savaş yıllarında en kötümüzün eksistansiyalist olmasını, istiyorduk. Kuraldışı olmak ve yaşamak bizi büyülemişti, ben düşüncede ve eylemde en kuraldışı olanı idim. Ünsal Oskay'ı da aramıza aldık, bir tür serseri veya "anarşist" yetiştirmeye çalıştık ve bir ara da ümitlendik. Şimdi görsem sarılmam, çünkü, hep iyilik söyleyen bir haminne rolündedir. Anarşizmi bıraktığı için yüzü hızla yaşlandı.[227] Asıl buna üzülüyorum.

Hakkınızda üç değişik yorum var: A) Cesur. B) Komplocu. C) Siyasi falcı. İnsanların geçmişlerini okuyup, gelecekleri söylüyor, gözünü kırpmadan yargılıyor...

Bir kere cesur değilim. Çok korkak olduğum doğrudur.

Bu kadar korkak olup bütün bunları nasıl yazıyorsunuz peki?

Kendimi önleyemiyorum. İçimdeki zor, beni, korkudan kaçırıyor.

Neden korkuyorsunuz?

Her şeyden. Önce yanlış olmaktan. Ben o *Tezler*'i yazarken, bazen bir buluşa yaklaşıyorum, on beş gün makinenin başından kaçıyorum. Bu, doğru olamaz, diyorum, ya yanlış olursa? Doğru, bir kadına aşka benziyor. Yavaş yavaş geliyor, sonra yavaş yavaş sarıyor sizi. O sardığı zaman onun etkisinden

227) Ünsal'ı, düzenlerken, ekledim. Çünkü düzene çok uyuyor.

kurtulamıyorsunuz. Sonra gözünüz görmüyor, o zaman korkudan kaçabiliyorum. Korku akılsızlık'tır, aklın durması ve aşk, korku'dan kaçış'tır.

Çay koyabilir miyim?

Ama bir dakika! Aşk geçebilir... Doğru, geçer mi?

O zaman bir başka doğru peşinde koşarsınız...

Her buluş, bir yeni aşk'tır.

Ben burada görüyorsunuz, kartlarla çalışıyorum. Bu, kendimle konuşmaktır.

Sonuçlarından korkuyorum. Bana küfürlerin çoğu bulgularımın sonuçlarından korkmaktan doğuyor. Şimdi, İnönü Zaferi'ne inanmışsa, Ethem'i hain bilmişse, Sovyetler'in toprak ve üs istediğine dair bir bina kurmuşsa, benim buluşlarım, önce korku ve sonra da küfür doğuruyor.

Ben de korkuyorum, "kemalizm hamidizm'dir" önermesini bulduğumda çok korkmuştum. Ancak insan yoz değilse kendi kendine küfür edemiyor.

Ayşe Hanım, bir nokta da şudur, güven, teorik değildir. Pratiktir. Güvenin hiçbir teorik ve mantıki nedeni yoktur. Kendin bilirsin. Ben de biliyorum. Objektif olarak en umutsuz dönemlerde, hiçbir çıkış kapısı yok olsa da, ben, kendi kendime, "Yalçın, sen yaparsın" diyorum. Bu sesi duyduğum zaman da yapıyorum. Paris'ten dönüş kararım da böyle oldu, kendi kendime, "Yalçın, en fazla on yıl yatarsın ve mutlaka çıkarsın" diyordum. Hesabımda alt sınırı iki yıl idi, biraz geçti.

Ayşe Hanım, ben toplum ile yaşıyorum, aramda gizli bir dil var, bir gün Ulucanlar'dan dgm'ye götürüyorlardı, bana kızmışlardı, "azılı" mahkumlarla aldılar, cezaevi arabası demirdendi ve içinde yine demirden bölmeler vardı, Orta Çağ'da idik, oturduğumuz yer üşütüyordu, oraya da kelepçelediler. Azılı mahkumlar bana, "Yalçın Küçük dönmüş, mutlaka af çıkar, dedik, ama olmadı" dediler. Söz attılar, sitem ettiler. Kötü oldum. Kendi kendime, "Yalçın, bunları çıkaramayacak mısın" dedim. Fakat yine de gecikmedi, çıktı ve bir bölümü çıkabildiler.

Benimle dünya arasında ayrı bir dil var.

Ben böyle yaşıyorum. Dolayısıyla benden siz dünyalıların davranışını beklemeyin, lütfen.

Siyasal falcı meselesine ne diyorsunuz?

Söylediklerimin çoğu doğru çıkıyor. Ben bunları falcılık olarak yapmıyorum. Ama neden bu kadar doğru çıkıyor, ben de şaşıyorum ve merak edip düşünüyorum.

Yani bazen korkuyorsunuz doğru çıkmalarından...

Evet çoğundan.

Peki geçmişlerine bakıp insanların geleceğini yargıladığınız doğru mu?

İnsanların geleceğini yargılamadım. Ama ben başka bir ailenin çocuğuyum, bugün pek çok internet sitesinde bana küfrediyorlar. Emin de, benim hakkımda çok kötü yazılar çıkardı. Yakınlarım Emin'e çok daha fazla öfkelendiler, köylü akrabalarım benim dürüstlüğüme söz edilmesine kızmışlar, *Hürriyet* gazetesini yırtmışlar. Dünyanın bana hırsız veya deli demesine hiç aldırmam, beni eskiden beri bilen üç-beş kişiye bakarım. Başkalarının megalomani dedikleri işte budur. Bunlar, bana söylenenlere daha çok kızarlar, o kadar öyle ki, Temren bana çok kızınca, "Bu Yalçın var ya, Emin Çölasan'la bile buluşur konuşur" diyordu. Emin bizim arkadaşımızdı, Temren de çok severdi, başka bir terbiyenin adamıyım ve bu yanımdan hayli mennunum. Emin'le buluştum, çok yakın bir zamanda, yemek yedik, konuştuk.

Peki nasıl geçti?

Emin, "Abi ben seni çok severim" dedi, ben de "Emin ben seni çok severim", "Yok abi ben seni daha çok severim..." Kalbur'da buluştuk, Emin, Mehmet Bey Dostumuza, "en son Aydın Bey'le, Aydın Doğan, gelmiştik" dedi. Emin de evin dışını pek sevmiyor. Güzel oldu. Başkaca da söz edemedik.

Ben birisini üzdüğüm zaman bana niye kızıyor, diye, şaşıyorum. Çünkü ben, üzmeye mecburum. Ve kimseyi isteyerek üzmüyorum.

ONOMASTIQUE DEDİKLERİ

Birinin ismine bakıp soyunu sopunu ortaya çıkarıp, siyasi tavrını, hayattaki duruşunu, gelecekte ne yapacağını ne yapmayacağını yargılamak tuhaf bir şey değil mi?

Ben icat etmedim. Onomastique veya isim-bilim diyebiliriz, vardı. Türkiye'de yoktu, getirdim. Ayrıca mükemmel bir uygulama alanı bulmuş durumdayız. İlaveten, pek çok insanımız, ismini ve aile tarihini öğrenmeye başladı. Bu arada utanıyorum benim için en önemli malzeme, Alem, Gala, Paşa Şamdan, bunlar yatağa giden yolları veriyor. Önemi şudur, özellikle Karakaşilerde, Türk-Müslüman ile cinsel ilişki günah'tır. Girenlere "kararmış" diyorlar, ileriye götürüp evlenenleri aforoz ediyorlar. Demek ki bir davranış bilimi de yapıyoruz. Yirmi kadar test var, yapıyorum. Bir tür DNA testi'dir.

Neden utanıyorsunuz?

Birisi aldığımı görürse, utanıyorum.

Yollayalım size. İş edineyim her hafta size yollayayım!

Çok iyi olur... Bakın neden önemli diyorum. Buluşlarımın bir kısmını, yatak ilişkilerinden çıkarıyorum. Daha doğrusu yataktan yürüyorum.

İnsanlar soylarına soplarına göre mi sevişiyorlar?

Evet. Bazıları için yasak var. Buna işaret ettim.
Hanımefendi, siz hiç aşkı olan sabetayist duydunuz mu, evlilikleri de yatmaları da kalkmaları da konvansiyonel'dir.

O neyi gösteriyor?

Ayrıca teorik bir disiplin kurmak üzere olduğumu kabul ediyorum. Şuna bakıyorum: Bir insan kabiliyetsizse, Türkiye'de çok para kazanıyorsa o büyük bir ihtimalle İbrani asıllıdır, diyorum bundan sonra araştırıyorum. Kabiliyetli olup da geldiği yere gelen insanları hiç araştırmıyorum. Sedat Ergin, bana göre çok hatalar yapıyor, ama o hak ettiği yerdedir. Araştırmıyorum.

Şu saçma değil mi? Bazı insanlar kendi soylarını soplarını bilmezken sizin biliyor olmanız...

Cevap iki aşamalıdır, bir kısmı biliyor. Cemaat nedeniyle biliyorlar. Bir kısmı isimlerden biliyorlar, "sadiye" mi, hemen "bizdendir" diyebiliyorlar. Bir kısmı ise bilmiyor ve benden öğreniyorlar.

Bu neden saçma olsun, anlamıyorum.

Sertap ve Serdar Erener'le Gülben Ergen'in kuzen olması nereden çıktı?

Teyze çocukları. Onlar, biliyorlar. Bu utandığım dergileri bu nedenle izliyorum. Abayezid, ki kendisine "Beyaz" diyor ve bir de Öztürk'ü var ki, baştaki İbrani "oz" olup, "güç" demektir, İsmail Cem'in akrabası olabilir.

Bunlar kırk kişi, birbirini biliyorlar. Bütün subaşlarını tutuyorlar.

Onlar da İbrani asıllı! Eminsiniz yani....

Evet öyle, ancak neden emin olayım; bu bir probabilistik bilimdir. Ben Gülben'i, "bengül" olarak anlıyorum. Ergen de "Er'li" olmalıdır. Bakınız Hanımefendi, Musa Anter benim dostum idi, Adana'da parasız yatılı okuyor, o zamanki deyimle de bir "kıro" ve İstanbul'a geliyor, İstanbul'da kolejde okuyan, hem Kürt alimi hem zengin, hem İslam alimi bir adamın kendisinden 10 yaş küçük kızıyla hemen evleniveriyor. Bakın bu bir deviation'dir, bunu incelerim.

Benim en önemli bulgularımdan birisi Kürt-Yahudileri'ni ortaya çıkarmaktır. Orta Doğu'da bütün dengeleri ve Amerikan planlarını sallamaktadır.

Ya bunlar birbirine âşık olduysa...

Hiç sanmıyorum. Bunların çoğuna bakıyorum, bunlar beşik kertmesidir. Ne yazık hiç aşkları yoktur. Siz Cem'in, Orhan Pamuk'un, Ahmet Altan'ın hiç aşkını duydunuz mu?

Sevgiyle ve bir yanıyla da acımayla yazıyorum.

Özgürleştiriyorum.

İş biraz komplo teorisi değil mi? Mustafa Erdoğan size göre Kürt-Yahudisi, Gülben Ergen de İbrani kökenli ve sevgili olmaları tesadüf değil..

Erol Evcil ile İlyas Bey ile ne kadar varsa, o kadar vardır.

Nasıl emin oluyorsunuz?

O danslar mı, bizim Toto Karaca'nın operetlerindeki danslar daha çok dans idi. Mustafa'yı tanıyorum, bir dansçı görse, karakola götürür. Bilmez. Şimdi herkes bir dans grubu kurmaya başladı..

Bak yine herkesi yargılıyorsunuz! Yeteneksiz olduklarını söylüyorsunuz...

Hanımefendi, yirmi yıl, Lütfü'müdür Zülfü'müdür, bu adamı, ses diye, dinlediniz. Ben bekledim, kimse çıkmayınca, "teneke sesli" dedim, herkes "oh.." dedi. Leyla Gencer'in hiçbir sesi olmadığını da benden öğrendiniz. Hiçbir plağı yoktur. Ben beş-taş oynamıyorum. Ayrıca bunların dans ve ses olmadığını anlamak için üç opera görmek ve bale sevmek yeterlidir. Bir de yürek olacak, gerçeklere ve bilgiye yiğitça bakacaksınız.

Bütün eleştirmenler kör olunca, güzel'e karşı bir Moğol saldırısı varsa, ben "estet" olmaya mecburum. Bana gelinceye kadar, kimse, Nâzım Hikmet'in "Yaşamak Güzel Şey" romanının roman olmadığını yazmadı. Çok kötüdür, bunu yazmamak, güzel'i yok etmektir; kimse yazmadığı için yazdım.

Yapılmayan işleri yapıyorum.

Başkalarının cinayetlerini işliyorum.

Bana mahkumsunuz.

Ancak olmasanız da yaparım.

Size güvenin pratik olduğunu söyledim, üniversiteye birinci girdim, birin-

ci çıktım, tüm yüksek öğrenim gençliğinin başına geçtim, polisten dayak yiyen ilk üniversite öğrencisi oldum. Nevzat Ayaz, beni gözaltına alan ilk polis şefidir. Bu arada, Türk Büyükleri'nin ölüm günlerinde, yaşayan Türk büyüklerinden birisini alıp, Cebeci-Asri mezarlığa götürmeyi hiç ihmal etmedim, konuşma yapar resim çektirip gazetelerde çıkmasını sağlardım. Münazaralarda konuşur, şiir ve hikaye okuma günleri düzenlerdim, Sait Faik'i sevmezdim, hikayelerini okuturdum. Bu arada, boş durmaz, Sevgili Hocam Muammer Aksoy'un evine gider gazete kesiklerini düzenlerdim. O arada yine boş durmaz, Metin Toker hapse girince, Ove Han'da Akis'e gider, Doğan Avcıoğlu'na yardım ederdim. Haber yazardım, kendi hakkımda olanları Doğan, bana, yazdırırdı. Tiyatroları kaçırmazdım. Amerikan Derneği'nde Faruk Güvenç'in açıklamalı klasik müzik konserlerini, buna ders de diyebiliriz, hiç aksatmadım. Cemal Süreya, Ece Ayhan, Ergin Günce, Taner Timur, Erdal Öz, bir köşemiz vardı, hiç kaçırmazdım; beni onlar yetiştirdi, güzel'i öğrettiler. Gerçi yıllar sonra, bir ara, Doğan Avcıoğlu, bana, "seni ben yetiştirdim" demişti, çok şaşırmıştım, ama sevindim.[228] O sırada sonradan dev-genç olan fikir kulübü genel başkanlığı da yaptım. O sırada arkadaşlarımı sık sık meyhanelere götürürdüm. O sırada âşık olmayı ise hiç ihmal etmedim. Demek ki güven, pratik'tir; yapmak fiilinden türemektedir.

Bakın, Doğu Perinçek Dostumuz, Sovyetler Birliği'ne çok kızıyordu, hep kusur buluyordu. Bir ara bir kampanya açtı, Nâzım'ın bir oyunu, Moskova'da sahnelenmiş ve on beş gün sonra indirilmiş, çünkü Nâzım Sovyetler'i eleştiriyormuş, kızmışlar; bütün basını arkasına taktı. Bir tek ben karşı çıktım, bir, Nâzım, Sovyetler'i hiç eleştirmemiştir. İki, Nâzım'ın sadece o oyunu değil, bütün oyunları ve bütün düzyazıları, değersizdirler, çok kötüdürler. Bu nedenle, on beş gün oynaması bile Nâzım'a verilen değerin sonucudur. Bunları söyledim.

Ve durum budur. Kampanya bitmiştir.

Birileri de sizin yazdıklarınız için bu adam delirmiş derse...

Desinler. Ayrıca diyorlar.

Çaya bakmam lazım, özür dilerim.

---

228) Düzenlerken, ekledim.

Gitmeyin, gitmeyin.

Olur mu Efendim. Bu çay'dır. Çok önemli... Ne yaparsam, özenle yapıyorum.

ÜÇ YÜCE KADIN

Yakın tarihimizde, beğendiğim yüce tuttuğum üç kadın var. Ben Halide Edip'i yüce bir kadın olarak yazdım. Abdülhamit'i büyük bir reformatör olarak yazdım ve Halide'yi rehabilite ettim. Bütün Kemalistler bana küfretti, çünkü Kemalist tarihte Halide Edip mandacıdır. Mandacı olmayan var mıydı benim için şu önemliydi. 1912 yılında Türkiye'de en parlak yazar Halide'dir, herkes *Handan*'ı okur. *Handan*'ın yazarıdır ve profesördür, ilk yüce kadınlardandır. Ününü bıraktı, bir kurtuluş mücadelesine gitti. Benim için büyüktür. Ben Halide Hanım'ın üzerindeki kötü damgasını kaldırdım. Halide yücedir, dedim, bugün herkes böyle kabul eder. Ama ben onun İbrani asıllı olduğunu biliyordum.

Behice Hanım'ı da çok severim o da İbrani asıllıdır. Behice Boran yüce bir kadın'dır. İnatçı ve mücadelecidir; her türlü kariyer hesaplarını reddedebilmiş ve zülme dayanmıştır, yüksek bir insanımızdır.

Üçüncüsü de Sabiha'dır.

Behice Hanım, hem Sabiha Sertel'i ve hem de Halide'yi hiç sevmezdi, sohbetlerimiz var. Ben hâlâ çok seviyorum.

Sabiha, Derviş Ailesi'ndendir, K. Derviş'in büyük halasıdır; sabetayizmin Kapani kolundan, diyebiliyoruz. Sabiha'nın kızı Yıldız, Türk solu tarafından göklere çıkartılırken, ben bilgisiz ve yeteneksiz bulduğumu açıklamıştım. Behice Hanım, Yıldız Sertel hakkında, benden de olumsuz düşünüyordu. Peki, öyleyse, ne var; öyle olduğunu yazmak gerekiyor. Bundan dolayı da küfür geliyor, peki Hanımefendi, buna neden üzülmem gerekiyor, önemsemiyorum. Bildiğim doğruları söylediğim için küfürlere üzülmemi beklemeyiniz.

Tarif yapıyorum, Fethi Okyar için, Mustafa Kemal'in en yakın arkadaşı, "efendi" diyorlardı; ben de "efendi olmayıp da ne olacak" yollu yazdım, *Tezler*'de öyledir. Çünkü, yüksek zekalı değildir; zekası, sadece efendi olmasına

elvermektedir. Oğlu, iktisatçı Osman Okyar, daha da efendi oldu, çünkü, zekası daha da azdı. Kuşkusuz Fethi ve Osman, sabetayist idiler.

Mehmet Ali bu bir anomali diyorsunuz. Güllü, Nur... Bizim dikkat mi etmemiz gerekiyor çocuklarımıza isim verirken...

Hayır. İsim vermek zaten kurallıdır.

Hanımefendi, neden burada kaldınız, bakınız, "Kürt-Yahudisi" dediğim zaman, nasıl kızdılar ve hatta benimle alay ettiler. Hanımefendi, İsrael'de iki yüz bin kadar Kürt-Yahudisi var. Evlerinde Kürtçe konuşuyorlar, eski bakan Mordehay ve şimdiki Mofaz Kürt-Yahudisidirler. Barzani Aşireti, Kürt-Yahudisi'dir. Kuzey Irak'ta en az birkaç yüz bin Kürt-Yahudisi olduğu hesaplanıyor. Israel, bunları eğitiyor.

Sadece bu bilgi, Orta Doğu politikası için önemli bir takozdur.

Hanımefendi, öylesine acımasız sorularınız var ki, ben de kendimi anlatmak zorunda kalıyorum. Özür diliyorum.

Sizin bildiklerinizden değilim, Paris'e self-exile gittiğimde, profesördüm, diğerleri misali hocalık peşinde koşmadım, kendime güvenim var, etikete ihtiyacım yok. Öğrenci oldum, kürdoloji ve iranoloji tahsil ettim. Kırmançi, Sorani ve Farisi öğrendim. Kürt-Yahudilerini derslerde öğrendim, Hocam Profesör Blau Hanım'ın derslerinde etüt ettik. Mükemmel bir insandı ve hiç kuşkusuz Yahudi idi. Büyük şükran duyuyorum.

Ben hâlâ o diğer meseledeyim... Olsa ne olur olmasa ne olur... Adı Güllü olsun, Mehmet Ali olsun. Ne oluyor. İbrani kökenli olsalar ne oluyor?

Evet, hâlâ oradasınız. Rantiye olmazlarsa, bu topraklara sadık kalırlarsa, hiçbir olumsuzluğu yoktur.

Ancak, önünüze açtığım kitaplardan, Kuzey Irak'ta kurulmakta olan Devlet'in Kürdo-Judaik olduğu anlaşılırsa, önemlidir.

Önemlidir, Amerika'nın Orta Doğu projesinin Bir "Büyük İsrael" Projesi olduğunu anlayabiliyoruz.

SÜLEYMAN SAMİ DOKUZOĞLU

İyi de ne oluyor İsmail Cem İbrani kökenliyse...

Benim yazılarımda bir de şu var... 1919'larda iyi ki bunlar varmış, bunlar olmasa Kurtuluş Mücadelesi de belki olmayacaktı diyorum. Ben bunları olumsuz görmüyorum. Çok daha açık olarak benim tarih yazılarımda Türkiye Kurtuluş Mücadelesinde Teşkilat-ı Mahsusa önemlidir. Türk solu Teşkilat-ı Mahsusa'ya çok kötü bakar, ben iyi bakarım. Teşkilat-ı Mahsusa'nın tamamı İbrani asıllı olabilir. Halbuki benim annemin babası, ihtilalci dedem de, Teşkilat-ı Mahsusa'dandı, demek İbrani asıllı olma ihtimali ile karşılaşıyoruz. Bulursam onu da yayımlarım.

Herhalde, ortada, gizli bir parti var. Bir gizli partiyi açıklıyorum. Şimdilik açıkladığıma sadece "gizli parti" diyorum.

İsmail'e gelince, bu bilgiler açısından, Kuzey Irak'taki Kürdo-Judaik Devlet'in kuruluşunu neden o kadar destekledi, tekrar incelememiz zorunludur. Ülkümen'den, Yolga'dan, Kent'ten "kahraman" çıkardı, bunları araştırmak zorundayız. Bir ülke Yahudileri kurtardıkları gerekçesiye "milli" kahraman icat etmez. Üstelik doğru olduğunu da sanmıyorum.

Ama Süleyman Demirel de bu ülkede cumhurbaşkanı oldu.

Bakın, bu "milli" kahraman meselesini de sadece ben tartışmaya açıyorum.

Asıl adı Süleyman Sami Dokuzoğlu idi. Cumhurbaşkanı olunca, ben gönüllü sürgüne çıktım.

Ben bir bilim geliştirdim. Cem'i, dışişleri bakanı, Süleyman Sami Bey yaptı. İnsanın İbrani asıllı olması solcu sağcı ayırt etmiyor...

Nasıl yani?

İbrani asıllı en solda da olabiliyor, en sağda da; ateist de olabilir, aşırı Müslüman da. Soner'in söylediği benim de söylediğimdir. Çalışmalarımız şu nok-

taya geldi, şeyhülislam'ların, Islami tarikat şeyhlerinin önemli bir bölümü Ben-i Israel'dir....

Ama neye göre bazılarını olumlu buluyorsunuz, parlak bazılarına tapon diyorsunuz... Zekasız diyorsunuz...

İsrail olgusu dışında benim söylediklerimi anlamak kolay görünmüyor. Meselenin kühnü buradadır.

Karınızın ismi Temren. Bu isim nereden gelmiş. Ya da oğlunuza isim verirken siz ne düşündünüz?

Benim oğlumun adı Mızrak Ömer Devrim. Devrim, adını, Doğan Avcıoğlu koydu.

Bizim ailemizde var. Temren'e gelince kimse bilmez, "Temren" "Timur" "Tamer" aynı sözcüktür. Demir, demektir. Meşhur türküdeki, "mızrağımın temreni", ucundaki demire, işaret ediyor. Devrim'in "mızrak" adı buradan geliyor. Temren, önce heyecanlandı, sonra doğal karşıladı.

Arman da bir yamuk var mı!?

Vardır, tabii. Ama yamukluk değil. O ismi İbraniler de taşıyorlar. Herman'ın Türkçe şekli de olabilir.

Benim ailemde Kutas, Kutlu, Kutlay, Kusun, Kutman gibi isimler var. Bunlar ne anlama geliyor.

Bunların ayrı tarifesi var. Ayrı ücrete tabi, bunlar! Özel konsültasyona giriyor! Hanımefendi, ben bilim yapıyorum, bazen silah oluyor.

Kutlu, çok şey ifade eder. Bir kısmı doğrudan doğruya alınıyor, bir kısmı çevriliyor. Bir kısmı benzetilir. Ben hiçbir zaman sadece isimden hareket etmiyorum, tekrar ediyorum. "Kaan", adı Kohen'den gelebiliyor.

Hanımefendi, ben bazen fazla üzerime gelindiğinde,"ben sizin bildiğiniz solculara benzemem, ben sizin bildiğiniz Türklere de benzemem" diyorum...

Siz benim bildiğim hiç kimseye benzemiyorsunuz!

Eskiden kendimi daha da saklayabiliyordum, az görünmeye özen gösteriyor ve başarılı oluyordum. O zamanlar, beni, bir doksan boyunda, Barbaros Hayrettin'in leventlerinden birisi olarak kuruyorlarmış, halimi görünce, çok şaşırıyorlardı, ben de, şaşkınlıklarını yenmek için, "ben yalçın küçük'e hiç benzemem" diyordum.

Kaç dil biliyorsunuz?

Çok dil öğrendim, kullanmayınca, unutuyorum. Şimdi üç dili iyi kullanıyorum. Fransızca, Rusça ve İngilizceyi. Diğerlerini unutuyorum. Kürtçem çok iyiydi. Hem Soranı, Hem Kırmançi biliyordum, gramere uygun Kürtçe konuşabiliyordum.... Ama kullanmayınca, unutuyorum. Farsçam da iyi idi. Şimdi öğrenmek istediğim dil İbranice. Büyük bir tevazuyla söyleyeyim, ben burada dünya Yahudi bilimine katkıda bulunuyorum...
Çaya bakmam lazım...
Hayır, bu benim en uysal konuşmam! Konuşurken hep masayı yumrukladığımı sonradan fark ediyorum. Ama bazen bakıyorum ki karşımdaki hanımın bacağını yumruklamaya başlamışım...
Artık insanlar, kırmızı ile yürümez ve konuşurken masadaki su bardağını devirmezsem, kabul etmiyorlar..

Ne sakıncası var, bir insan bilmeden çocuğuna Mehmet Ali ismini verirse.

Hiçbir sakıncası yok, isim-bilimde calque deniliyor, taklit isimler alınıyor. Bu nedenle her "Selin" İbrani aslına işaret etmiyor.

Bazı Selinler mi ...

Evet. Ama bazılarının isimbiliminde yeri var. Mehmet Ali Alabora'ya şunu söylemişler, Yalçın Küçük "Mehmet Aliler İbrani asıllıdır diyor. Ne diyorsun?" Çocuk çok dürüst davranmış, "Biz Selanikliyiz. Ama Bezmen Ailesi ve İpekçi Ailesi gibi eğitim yapmıyoruz" demiş...Bir yerde okumuştum.

En önemli noktaya geliyoruz... Ben bu işe başladığım zaman Türkiye Sabetayizmi, bir deklerasyona hazırlanıyordu.

Böyle yaşamak kötüdür, yardım ediyorum.

İ. Cem, "ailem bana bunu söylemedi" diyor, gazetede çıktı, inanabilir miyiz? Cemil İpekçi, "biz Sevi'nin soyundanız" diyor. Haham ailesinden. Ayrıca, Şişli Terakki üzerine yazılan "resmi" kitap, İpekçi Ailesi'ni sabetayist gösteriyor.

Siz sabetayistlere tu kaka demiyorsunuz...

Hayır. Benim yaptıklarımın bir kısmı Sabetayistler tarafından makbul kabul ediliyor. Bir defa dünya Yahudileri Sebaitleri hiç sevmez. Bu elimdeki film "Son Dönme", 92 yılında Türkiye'de gizli çekilmiş 97 yılında Paris'te televizyonda bir kez gösterilmiş. Ben İzmir'deki konferansımda arka perdede gösterdim. Bu filmde, konuşanlar ve sabetayizmi açıklayanlar var. Farma Arığ, Esen Esin, bu hanımlara, "yürekli kadınlar" diyorum...

Artık saklamak, başı kuma sokmaktır.

Ama artık imkansız, bir teoremi yerleştirdim, kusurlu, özürlü ise ve çuval çuval para veriliyorsa, halkımız artık, "o'dur" diyor. Dil özürlü, talkshow'dan çuval çuval para..

Kim o, ha Beyaz..

Herhalde.

Ne önemi var ki Beyaz İbrani kökenliyse...

Sizi ilgilendirmiyor Hanımefendi siz hayatınızı yaşıyorsunuz!

"JANDARMA BİZ DEVRİMCİYİZ"

Sizi niye ilgilendiriyor?

Benim bu ülkede iddiam var. Sizden daha farklı olarak devrimciyim. Bu-

günkü pisliğe, dejenerasyona, kokuşmuşluğa tahammül edemiyorum.

Biz devrimciyiz...

Özürlüler olimpiyatı var, özürlü ise orada yarışır çuval çuval para, vicdan sızlatmalıdır. Haksız kazanca giriyor.. Bunların çoğu özürlüler televizyonunda çalışmalıdırlar.

SEÇİLMİŞ AİLE

Cadı avı mı sizinki?

Hayır. Benim bu isimlere bakışım nedir biliyor musunuz, kimya laboratuvarında bir kimyagerin moleküllere bakışıdır.

Sizin bakışınızın siyasal İslamcılardan farkı ne?

Artık onlar sustular. Şimdi sizden daha çok bana kızıyorlar.

Çünkü, İslamın judaize olduğunu, bazı İslamist tarikatların Siyonist ellerde olduklarını gösterebiliyoruz.

Hanımefendi, bu çalışmalar, bir buldozer misali, altüst ediyor. Yazık, bu altüst olmayı göremiyorsunuz.

Ayşe Hanım, kripto-Yahudi sözcüğünü ben çıkarmadım. İspanya'da, sokakta Hıristiyan ve evde Yahudi olanlar, burada sokakta Müslüman ve evde Yahudi oldular.

Bu kadar kitap yazdınız. Siz ne yapmaya çalışıyorsunuz? Milli değerlerin varlığını mı sarsmak istiyorsunuz. Bu ülkedeki insanların "ben kimim?" demesini mi istiyorsunuz. Nedir yani?

Benim temel ilkelerimden bir tanesi şudur: Bilim devrimcidir. Gerçeği yazmanın kendisi güzeldir. Kant da iyiliğilin kendisi iyiliktir, der. Ben bunu biraz oradan aldım. Bilgi öyledir, hiçbir zarar yoktur. Kimseyi kötülemiyorum ben. Am bugün Türkiye'deki sorunların çoğununun altında bu mesele vardır. Siz ne yaparsınız yapın değiştiremezsiniz. Bozer ailesi vardır. Bu aile Göle ailesiyle evlenmiştir. Asaf Savaş benim arkadaşım idi, rektör olur, karı-

sı profesör olur, onun kardeşi dekan olur, Ali Bozer durduğu yerden dışişleri bakanı olur, O'nun kardeşi durduğu yerden rektör olur. Böyle devam eder. Bozer'in oğullarının hepsi Koç'ta genel müdür olur. "Bunlar seçilmiş bir ailedir" bunu diyorum. Budur. Benim yaptığım bunu ortaya çıkarmak. Bu da bütün toplumda tuttu. Yoksa herhangi bir husumet yaratmak istemiyorum.

Kitaplarımın sayısına gelince, henüz yazmadıklarımın sayısı daha çoktur.

"Benim söylediğim her şeyi ciddiye alıyorlar diye üzülüyorsunuz" yani... Peki içinizden gülüyor musunuz?

Karamürsel sepeti değilim ve beş taş oynamıyorum.

Meseleye bakabildiğim kadar bilimsel bakıyorum.

Her toplum kendisi için acı çeken insanlara biraz daha fazla yaklaşır. Bunu bildiğim için de korkuyorum.

Bir de standart Türk Aydını misali davranmıyorum. Hiçbir yerde cezaevinden söz etmedim, böyle bir edebiyatım yoktur, hiç ağlamam ve hep gülerim. Hiçbir yerde "bana bu kadar kötülük yapıldı" demem. Üniversiteye birinci girdim, birinci çıktım, bu kadar kitap yazdım, üniversite kapısı bana hep kapatıldı ve hep pencereden girdim. Zorla girdim. Zorla girerim, kendim ayrılırım. Kürtlere gidip "hapiste sizin için yatmadım" diyorum. Türkiye için hapse girdim.

Hiç kimseden alacağım yok ve hep borçluyum.

Türkiye devletinde çok büyük bir noktaya gelmiş birisi, bana bir yardımıcısını gönderdi. Hoş bir hanımefendiydi. Çok heyecanlıdı. Evden çıkarken,"selam söyleyin" dedim. O beyefendi beni her hafta hücreye attırıyordu, güçlü bir adamdı. Uğur Mumcu benim için, her hafta hücreye konulmamı, "yalçın küçük haftalık olağan görüşmesini yaptı" diye yazıyordu. Hücre dediğimiz, şu kadar simsiyah bir yer 15 gün kalırdım. "Hanımefendi" dedim, "beyefendiye söyleyin hiçbir kızgınlığım yok." Ama şunu da ekleyin, lütfen, "neden kırgınlığım olmadığını bilmeyebilir, lütfen söyleyin, Beyefendi'ye kırgın değilim, çünkü biz kazandık." Şu anda Türk devletini yönetenler Kürtler için birbirleriyle kavga ediyorlar. Bir yerlerden emir almışlar, Kürtleri kabul için aralarında kavga ve yarış yapıyorlar.

Ne olursa olsun, bizim dediğimizi yapıyorlar. Bizi hapse attılar ve sonra

dediklerimiz yaptılar. Önemli olan yapmalarıdır. Biz kazandık Hanımefendi, biz kazandık.

IT'S RIGHT OR WRONG IT'S OUR PASHA

Mustafa Kemal meselesine gelelim...

Öyle bir nokta geldi. Hem Soner hem ben şunu gösteriyoruz. Türkiye'de İslamcı tarikatların bir kısmı Yahudilerin elindedir. Ve işin daha da ciddi yanı, tabanda Müslümanlar, bize inanıyorlar.

Şimdi sağda solda iftira başladı, "İki Yalçın, sözü, Mustafa Kemal'e getirecekler.." Şimdi buradayız.

Ben şunu söylüyorum; Israel'in böyle bir iddiası var. Ben ise şunu ortaya koyuyorum; kanıtlar nedir, bunları görmek gerekiyor. Ortaya atılan kanıtların ise sağlam olmadığını gösteriyorum. Mustafa Kemal'in, sabetayist Şemsi Efendi'de okuduğunu gösteren hiç belgemiz yoktur...

Bu arada bizim çıkardığımız yasayı burada kullanıyorlar. Peki, Latife Hanım ile evlilik? Doğru, Latife, Kapani'dir. Güzel ancak, XIX. yüzyılda bir başka kutal vardı, İbraniler, Ermeniler ve hâlâ Elenlere imtiyaz kaybetmişlerdi. Bu nedenle, sabetayistler, kızlarını, parlak devlet görevlilerine veriyorlardı. Latife'nin evliliği, biraz daha sonraki tarihte olmakla birlikte buna uyabilir..

Örnek mi? Benim şu andaki bilgilerime göre İsmet Paşa, İbrani asıllı görünmüyor. Ama Mevhibe Hanım'ın İbrani asıllı olduğunu düşünmek durumundayız.[229] Çocukları ve damadı aşırı İsraeliyet yanlısı oldular.

İrdelemek gerekiyor. Çünkü bu tür evliliklerde amaç, budur.

Çay izni...

Bugüne kadar röportaj yapacağım en zeki insanlardan biri olduğunuzu

229) İlk çocuğu İzzet idi, İsmet Paşa günlük notlarında "zayi oldu" diyordu. "Erdal" adı herhalde ülkemizde ilk olmalıdır, erd-al ve "erd" ya da "erz" ya da "arz" Arabi ve İbrani'de "toprak" anlamındadır. "Erd-al", İbrani okunduğunda, "Allah'ın Toprağı" demek olmaktadır. Bazı kaynaklar, Mevhibe Hanım'ın bir erkek kardeşinin Israel'e yerleştiğini ileri sürüyorlar; ancak ben etüt etmedim.
Yayına hazırlarken ekledim.

Radikal

Zana'ya mektup

Gazeteleri okuyorum, televizyonlara bakıyorum. Gasp ettikleri hayatınızdan bir satranç gibi söz ediyorlar. İçtenliksiz bir samimiyetle...

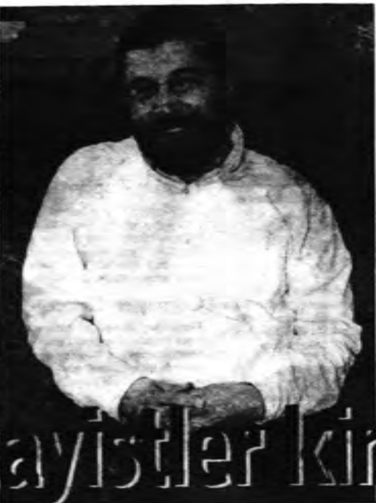
iki

Gizli bahçeler

Ortadoğu ve Arap kültürünü gerçekten tanımak istiyorsanız gideceğiniz yer belli. Hıristiyan mahallesi, sokakları ve Osmanlı mezarlığıyla Şam.

PAZAR GAZETESİ 13 HAZİRAN 2004 SAYI: 401

Devletin derin ilişkilerinde konuşlandığı iddia edilen "gizli dönmeleri", "Sabetayistler"i attığınızda, derin devlet tamamen aklanacak mı, dosdoğru temize mi çıkacak 28 Şubat'tan?

Sabetayistler kimin günah keçisi?

söylediler. Öyle misiniz?

O karar size ait. Ben kendimi aptal görüyorum. Bulduklarımın hepsine önce ben şaşırıyorum. Bana tesadüfi görünüyorlar.

Kaldı ki, beni zorlayacak hiçbir soru sormadınız. Varsa zekamın ortaya çıktığını sanmıyorum. Gerçi acımasızsınız.

Tahlilinizin sonucunda beğenmek ve beğenmemek olgusu var. Bu ağır bir yük değil mi? Haksızlık da yapabilir insan. Hiç tartışmıyor musunuz? Şu konuşmasından dolayı adama dangalak dedim belki de öyle değildir diye...

En zeki sorunuz bu!

Teşekkür ederim!!!

Her topluma bir estet lazım. Güzeli bilen ve teorisini geliştiren, kimsedir. Ben kendimi öyle gürüyorum. Estetik'in tek yolu var, eleştirmek ve güzel olmadığını söylemektir. Herkes benden bunu bekliyor.

Nasıl beklemiyor, benimle mülakat yapanlar, hep bunu soruyorlar. Gülben'i ben kendi kendime sormadım. Meltem'i de ben sormadım. Neden başkasına sormuyorlar; çünkü, benim gördüğüme inanıyorlar.

Ben de dişleri ve eğriliği görüyorum. Söylüyorum.

Böyle bir mülakat günlük basına da yansımıştı, şurada sabahları koşuyorum, pek çok insanımız beni durdurdu, "hocam, vallaha, görmemişiz, baktık, hakkaten eğri" dediler.

Bu benim işimdir.

Siz görmüyorsanız, sorun sizindir.

Ama sizinki bir ruh hastalğı...

Öyle mi? Eğriye doğru demek mi, görüyorsunuz, bu kadar ağır sözlerinize hiç kızmıyorum. Ruh güzelliği mi?

Size bu hakkı kim verdi? Nasıl üzerinize alınıyorsunuz? Adama çüş demezler mi?

Demiyorlar. Üstelik bu düzenin artık hak dağıtmadığını ben söylüyorum. Ben üzerime alıyorum ve öyle kabul ediliyor.

Demedikleri için de siz devam ediyorsunuz, duyduklarımın hepsine şaşırıyorum.

Toplum benden bunu istiyor.
Benimki bir isyan'dır.

Bunları ilgi çekmek için yapıyor olmayasınız?

İlgi çekmek istesem, piyasada görünürdüm. Televizyonları ret ediyorum. Görünmüyorum.
Siz hoş bir kadınsınız, uzaktan da seziyordum, ancak, sizinle görüşmek için ne kadar tereddüt ettiğimi siz biliyorsunuz. Şimdi görüyorum, sezdirdiğinizden daha parlaksınız.
Ama hepinizle savaşıyorum. İlginize ihtiyacım yok.
Televizyonda ne kadar az görünürsem, ne kadar az mülakat verirsem, beni o kadar çok merak ediyorlar ve okuyorlar.
Zeki olmadığıma inanıyorum, ama o kadar da aptal değilim. Sizlerle birlikte olmak çıkarlarıma aykırıdır.
Sizlerden hoşlanmıyorum, sizi, yenmeye çalışıyorum.

Birileri de Meltem Cumbul'u hoş bulabilir. Sizinki acımasız bir şey. Kötü bir insan mısınız siz?

Cumbul'u hoş bulmak, halkımızın estetik tariflerini bozmaktır. Benim için önemli olan halktır. Cumbul'u bu kadar vitrine koyarak siz halkıma acımasız ve diktatörce davranıyorsunuz.
Ve ben sizinle savaşıyorum.

Sizler, Meltem'i, Gülben'i, örnekler sizindir, öne sürdükçe, bu ülkede yüksek bir düzeyi, yüksek halk değerlerini yaratıp koruyamayız. Savaşa mecburum.

Ben size desem ki soyadınızdan dolayı hiç komplekse kapıldınız mı? Büyük olmasını tercih ediyor musunuz? Ellerinizin de büyük olmasını...

Komplekse kapılsam değiştirirdim. Benim öyle taraflarım yoktur.

Ayrıca bana her kızan, "küçük" üzerine ağır varyasyon yapıyor, işlerini kolaylaştırıyorum.

Bende sadece "yarış atı" kompleksi var. Hep geçmek istiyorum, önümde Namık Kemal ve Enver kaldı. Henüz Kemal Bey kadar yenilik yapamadım. Her gün yarışıyorum.

Bütün televizyonlar ve bütün gazeteler bir yanda, yarışıyorum. Daha güçlü olmak için yarışıyorum.

Seksen üniversite bir yanda yarışıyorum.

Birini ağzına, birini yüzüne takmak iyi bir şey değil...

Öyle görünüyor ki, hiç sıradan olmamaya çalışan birisiniz, ama hep sıradan insanlarla karşılaşmışsınız.

Ben sıradan biri değilim. Ben bir devrimciyim.

Ayrıca nerelerine "takmak" daha iyi olurdu?

Dolayısıyla kendinizde bu hakkı buluyorsunuz. Onlar size bu hakkı veriyor mu...

Ben alıyorum.

Bir kısmı da İbrahim Tatlıses'in söylediklerini doğru kabul ediyor. O da muhtemelen diyor ki halk benden bunları, istiyor... Onlar istediği için...

Ne yazık, haklısınız. Bu ülkede İbrahim'i de beğenenler yaratıldı.

Domuz burnunu pislikten ayırmaz, bunun nedeni, pisliği sevmesi değildir. Pisliği güzel bulmasıdır. Şimdi halkımıza kir'i sevdirmeye çalışıyorlar.

Buna isyan ediyorum. Beni, lütfen, kendi ölçülerinize vurmayın.

Ben halk dalkavukluğu yapmıyorum, devrimci, halkı yenilemek durumundadır. Görüyorsunuz, hem halkın yanındayım, hem güzellik duygusunun bozulmaması için savaşıyorum ve hem de halkı yükseltmek istiyorum.

Başkalarının cinayetini işliyorum, diyorum. Bunları başkaları yapmalıdır. Bana bu itiraz yerindedir, neden ben yapıyorum ve benim başkalarının yaptığını yaptığım görülmüş müdür? Ben başkalarının yapmadıklarını yapıyorum ve bu arada işlenmemiş cinayetleri işliyorum.

Romancı Latife Tekin'i öldürdüm. "Küfür Romanları" budur, bir öldürme işidir. Üstelik üzülmüyor musunuz, diyorsunuz, öldürürken, hep üzüntümü yazdım. Romancı mayası var, dedim, acı duydum, ama devrimleri ve bir ara aralarında olduğu devrimcileri kötülüyordum; bunları açıkca yazdım. Ancak asıl estetiğini eleştirdim.

Tek haklı olduğunuz nokta, bunu, benim yapmamam gerektiğidir. Başkaları yapmalıdır, yapmadılar. Ben boşluk tanımıyorum.

Bu düzen, ayakta kalmak için sürekli tanrıcıklar yaratıyor. Ben sürekli öldürüyorum. Yarış ve savaş var.

Sırları çözmek sizin üzerinize vazife midir? Yani esrarengiz bir şeyi aydınlatmak size nasıl bir his veriyor. Devlet sırrı çözmüş gibi mi hissediyorsunuz. Türkiye'yi kurtarmış gibi.. hissediyorsunuz. Bu ülke tehlike altındaydı da siz mi kurtardınız? Siz olmasanız batacak mı?

Bulmak çok güzel'dir. Arşimed "Euroka" dediği zaman çok sevinmişti. Bulmak, sevgiliyle buluşmak'tır.

Evet, herkes, her an, ben olmazsam ülkem batar, demelidir.

Çay içelim şimdi... Bu kitaplardan kazandığım parayla Balat'ta ev aldım. Artık İstanbul'da da yazma düzeni kurabileceğim. Hayatın çelişkileri hoş.

Kaç yaşındasınız?

ON ALTI YAŞINDA BİR ÇOCUK

On Altı.

Her hapse girdiğimde, yattığımdan birkaç kat gençleşmeye ahd ediyorum. Tersine çevirmeyi de seviyorum.

Hep savaşıyorum.

Neden Paris'te tutunamadınız. Ne oldu da döndünüz?

Tutunamadığımı nereden çıkardınız?

Konferans'lar veriyordum. Bazıları kitap oldu, Hanımefendi, ilgi çekmek, diyorsunuz, bakın şu kitap Atina'da basıldı, Elence, üzerinde resmim var, best-seller idi. Bir ara Atina'da Ankara'dan çok daha tanınıyordum, benimle yapılan mülakatlara dayanıyor. Hiç kimseye söz etmedim, para önerdiler bir kuruş almadım. Ama George-Town Üniversitesi'nde konferans teklif etmişlerdi, kabul ettim. "Kissinger'e ne ödeniyorsa, isterim" dedim. Yine kabul ettiler. Görüyorsunuz, bazı hallerde, hiç mütevazi değilim, fiyatımı hep yüksek tutuyorum. Tarih belli idi, fakat bir ay geriye atmak gerekti, "hayır, hapsaneye sözüm var" dedim.

Türk aydını hapisten kaçar, diyorlardı. Döndüm, bu inancı kırdım. Dgm'de, Mehmet Akif Ersoy ve Nâzım'ı da getirdim, diyordum. Zindan'da beraber yattığımı hep düşündüm. Benim dünyam gerçeklikle düşünsel olan arasında gidip gelmektedir ve zaman zaman düşünsel olan daha gerçektir.

Şu aşamada Hegelyen Etki'yi yaşıyoruz.

Çayı nasıl yapıyorsunuz?

Zidan'ın topa vurması misali, öperek. Aşkla. Ne yaparsam aşkla yapıyorum.

AŞK DEVRİM VE BİLİME DAİR

Siz kendinizi Nâzım Hikmet kadar önemli bir olarak görüyorsunuz değil mi?

Hanımefendi, ne Nâzım'ı, Nâzım benim yaptığımın binde birini yapamadı. Lütfen gerçekçi olunuz. Üstelik kadın sevmesini de hiç bilmedi. O bir çocuktur. Güzel bir çocuk; seviyorum. Ayrıca pek büyük bir şair olmadığını da biliyorum.

Sizse deli bir çocuksunuz ve kadın seven bir deli çocuksunuz!!! Karınız dışında kaç kadını sevdiniz? O kadar iddialı konuştuğunuza göre büyük aşklar yaşamamış olmanız gerekiyor.

Hep sayılarla mı, ne ilgisi var, hep toplama mı değer kazandırıyor, aşkı bilmek için, bir kez yaşamak bile yeterlidir. *Kırmızı ve Siyah*'ta Madam Renal, harika âşık olmuştu. Aşk odur. O fakülte, o kabiliyet varsa, yaşamı bilmek için, bir kez yaşamak yetebiliyor.

Ben bu konularda hiç konuşmam, bu da bir estetik'tir.

İddialı olduğum noktası ise sizin iddianız.

10 puanlık bir soru: Entelektüellik seksi bozar mı? Ya seks entelektüelliği bozar mı?

Cinsellik ve aşk, beyindedir.

En iyi cinselliği en yaratıcı entelektüellerin yapacağına inanırım. Picasso'nun sevdiği kadınların başlarını gördünüz mü, Paris'te Picasso müzesindedir, ben oradaki yaratıcılığın ve aşkın önünden ayrılamıyordum.

Yaratmak, yeni bir dünya fethetmektir. Aşk da cinsellik, birlikte bir fetih'tir. Ancak güveni olanlar, yaratıcılar, yaşayabilir. Bunların dışında olan, hayvanlarda da var.

Balzac, aşk, çirkin kadınların sırrıdır, diyordu ve bir de yaratıcılarındır.

Örnek var mı?

Bilemem. Ama gayet açık. Benim sözlerimden bir tanesini film yaptılar, şunu söylemiştim, "parlak" veya önplandaki Türk aydınlarının hiç kendilerine güvenleri yok. Aşk, cinsellik kendine güven ister. O olmadığı zaman olmaz; cinsel iktidarsız olduklarını söyleyebiliriz.

Peki bu kadar zihinsel faaliyet cinselliği sekteye uğratamaz mı?

Hayır. Tersi doğrudur. Güçsüzlerin aşkı olamaz. Zihinsel faaliyet, insanı göklere çıkarır, aşk da göklerdedir.

Kendinizi hiç yalnız hissetmiyor musunuz? Bütün bu tantanatın gürültünün içinde kapalı biçimde kendiniz başbaşa mısınız? Kendi deyiminizle sanal bir dünya kurdunuz ve orada mutlusunuz. Kimler geliyor kimler kovuluyor?

Bu arada çok gelen oluyor. Bir defa ben yalnızlık kelimesine karşıyım. Kart yazarım kartlar konuşurum. Bakın şu kartta ne var, "bu sabah koşusunda aklımdan düşünceler saçıldı, topladım." Yalnız olmayız, kimsesiz kaldığımız zamanlar var.

Kendinizle böyle kartlayarak mı konuşuyorsunuz?

Zaman zaman ve bu da bir yoldur.

Ankara mı, eskiden severdim, şimdi daha bürokratik ve daha insansızlaşmış buluyorum. Benim için bir kütüphane'dir. Şuradan çıkıyorum, ODTÜ, arkasında Bilkent, Bilkent'inki mükemmel bir kütüphane..

Öte yandan açıklıkla söylüyorum, Türkiye düşüncesindeki bütün etkili insanlar Ankara'dan çıktılar. Aydemir, Doğan Avcıoğlu. Beni de koyabilirsiniz.

Siz de birileriyle fikirlerinizi çarpıştırabiliyor musunuz? Nerelerden besleniyorsunuz?

Her yerden, bir kez, "dağlar kadar büyük kayalardaki kılcal damarlar ka-

dar küçük yarıklarda yaşamakla ölüm arasında titreşen bir kır çiçeğinin sallanışından haber alan adam" tarifi yapmıştım. Büyük âşık, büyük devrimci, büyük bilimadamı, işte budur.

Aşk, devrim, bilim, ayrıntıdadır.

Her konuştuğumdan alıyorum, alamazsam, konuşmayı durduruyorum.

Hayır, kendimle çarpışıyorum.

Va hep ayrıntıda yaşıyorum.

Bu dâhiyane fikirlerinizi söylüyor musunuz, birlikte mi zenginleşiyorsunuz?

Her yaratıcının geveze olduğu bir dönem vardır. Bir düşünce oluşurken etrafımı bıktırdığımı hatırlıyorum. Şimdi sadece bunu özlüyorum.

Bir gün Bekaa'da Öcalan ile bir odada idik, yalnızdık. Konuşuyorduk, Apo aynı zamanda hep trt radyosunu dinler, kulağına yapıştırmıştı, birden, "Apo" dedim, "bir insanı öldürmek mi istiyorsun, Tanrı yap, Tanrılaştır." Birden heyecanlandı, "Hocam, işte bu, çok doğru" dedi, başladı, "bu pkk'liler işte beni böyle yapıyorlar, hocam, bunlar beni allah yapıp öldürüyorlar" ekledi. Pkk'ye çok ağır eleştiriler sıraladı, sonra rahatladı, çok hoşuna gitmişti, "Hocam, bu kimin sözü" diye sordu. "Benim" dedim. Beni hep önemsiyordu ama, daha önemli bir adamın söylemiş olmasını istiyordu.

Her fırsatta ve herkesle düşüncelerimi deniyorum.

Yüce Gök, kimseyi Tanrı yapmasın. Ölüdür.

Siz her şeyi mi çok iyi yaparsınız. Beceriksiz olduğunuz bir şey var mı?

Çok var. Ama bende yarış atı kompleksi de var.

Diyorsunuz ama bir tane aklınıza gelmiyor..

Müzik tutkunuyum, meloman, dedikleri türden. Ancak kulak belleğim sıfırdan da kötüdür. Muziği bu kadar seven bir insanın bir tek melodiyi, kulağına kaydedememesi ve çıkaramaması acıdır. Bu yüzden sadece dinleyerek haz ve sevinç çıkarıyorum. Halbuki André Gide, nota okuyarak, müzik dinliyordu. Ben de bir ara, tiyatroyu, sadece okuyarak, seyrediyordum. Bu alan-

da ve pek çok alanda zavallıyım.

Kompozitör ve ressam benim için anlaşılmayacak ölçüde harikadır. Oradaki yaratıcılığı anlayamıyorum. Belki bu alanlarda çok fakir olmamdan kaynaklanıyor.

Nasıl bir kocasınız siz?

Başarılı olmayacak kadar iyi olduğumu düşünüyorum. Temren beni boşadı. Resmen boşadı.

Sonra geri mi aldı her seferinde...

Ben hapse düştüğümde çok iyi bakıyor, bana.

Acıyor mu size.

Hayır mert bir yanı var.

Şimdi?

Burada oturuyor. Devrim'in formülüne göre "F Tipi" yaşıyoruz.

Aynı evde değilsiniz siz?

Yukarıda. Hemen üst katta değil.

O sizi yatağına alıyor mu?

Bunları konuşmuyoruz.

Onunla mı?

Hiç kimseyle.

Sizi boşamış durumda mı? Resmi olarak evli misiniz?

Değiliz.

Kavga ederken demogoji yapar mısınız? Bir kadını delirtebilirsiniz de siz...

Yapmamaya çalışırım. Bana "iyi insan" denir. Temren de öyle söyler.

Kadın-erkek ilişkisinin dışında evliliğe uygun değilim.

Ben saat on bire kadar etrafımda hiç canlı istemiyorum. Çünkü, yalnız olmam gerekiyor. Düşünce dünyamdan kopmak istemiyorum.

Hiçbir kimseye benimle evlenmesini tavsiye etmiyorum.

Ama yine de üzerime pek düşüyorlar.

Bencil bir adamsınız değil mi?

Benim hakımda hiç kimse böyle konuşmadı. Bunu ilk söyleyen sizsiniz.

Sevgi, arkadaşlık, bağlanmak..

Ben çok bağlanırım. Bu benim en tutucu yanım. Aziz Nesin de, otelden ayrılırken üzülürüm, derdi. Bende de ayrılık üzücüdür. Ancak Yüce Gök'e şükürler olsun, görsel değilim. Belki de dünyamın kafamda olmasıyla ilgisi var.

Korkmuyor musunuz, başınıza bir şey gelecek, biri 7 kata çıkacak ve sizi tarayacak diye. Bu kadar muhalif olunca...

Temren beni çok iyi koruyor.

Nasıl?

Ben iki üç ay öncesine kadar evden her çıkışta Temren'e haber veriyordum. Şimdi biraz rahatladım.

Onun haberinin olması ne işe yarıyor?

Başıma bir..

E ne faydası var ki?

Ama olur canım, benim gözüm kara'dır. Benim şu anda Mossad'dan başka bir kaygım yok. Ayrıca hep risk aldım, Kıbrıs Savaşı'nda askerler bana "Kabadayı Profesör Asteğmen" diyorlardı.

Bunun dışında Temren, atıldığım her hücreye battaniye yetiştiriyor. Bende bu güveni yarattı.

Bakın ben "gazi" olduğumu da kimseye söylemedim. Bir kez vapura binecektik, Mustafa Ekmekçi de vardı, bilet almadığımı görünce fark etti, gazilere parasızdır, yazdı. Öğrendiler.

Bana "dâhi" dediklerinde, "hem dâhi, hem gazi, öyleyse bana bir Latife gerek" diyordum. Kendimle "dalga geçmek" beni çok eğlendiriyor.

Size yöneltilen eleştirilerden en birincisi Öcalan'a "başkanım" demişsiniz, dediniz mi, dostluğunuz sürüyor mu?

Ben "Apo Kardeşim" demekten yargılandım. Ama "başkanım" demekten yargılanmadım. Bütün konuşmalarımı didik didik ettiler, sayısız dava açtılar, bundan açmadılar. "Sayın" dediğim gerekçesiyle beş yıl hapis istemiyle dava açtılar, hiç kimseye söylemediğimi, bu sözcükleri hiç kullanmadığımı söyledim. İnandılar, aklandım. Benim uslübum değildir.[230] Kürtleri de dememeye özendiriyordum.

Türk Devleti de Barzaniciler de, Yalçın Küçük'ün Apo üzerinde çok etkisi olduğuna inanırlar. Bunlar hep yazılıyor; benim Öcalan'ı Kemalist yaptığım da çok söyleniyor.

Apo, Türkiye'yi çok seven ve Kemal Paşa'yı çok önemseyen bir Kürt eylemcisidir. Dökülen kanlar, bu gerçeği görmemizi engellememelidir.

Hâlâ beni okuduğunu sanıyorum.

---

230) Ancak yine de herkesin dediği bir anda, söylemiş olabilirim. Bunu şu nedenle yazabiliyorum, birlikte, yemek masasında olduğumuz zaman, Ankara Ticaret Odası Başkanı Sinan Aygün Dostumuz'a "başkanım" dediğimi fark ettim. Ancak herhalde benim üslubum ve usulüm değildir, burada kuşku yok. Doğru olan, benim Kürt çizgimdir. Ve bugün daha doğru çıkmaktadır. Yayına hazırlarken ekledim.

Yedinci Bölüme Birinci Ek

AYŞE'YE MEKTUP VAR

"Ben bir Sabetaistim!" diyemeyeceğim artık...

Köklerimize rağmen, annem babam da değiller.

Annem ve babam, çok uzun zaman önce samimi olarak Müslüman oldular.

Bu konuyu kapattılar, açmıyorlar, açılmasını da istemiyorlar.

Akrabalarımızın yüzde 80'i de Sabetaist kökenimizi bilmiyorlar.

Bilenler de zaten, ne kabulleniyor ne de tartışmak istiyor.

Sabetaisttim Hıristiyan oldum

Bana gelince...

Sabetay Sevi Efendi, beni hiçbir zaman bir mesih olarak ikna etmedi ama en azından beni bir arayışa itti.

Ve sonunda kendi tercihimi yaptım.

Belki şaşıracaksınız ama pek çokları gibi Müslüman değil, Hıristiyan oldum. Rabb'e şükür Hıristiyanım, İsa'nın Mesih olduğuna inanıyorum. Mutluyum, huzurluyum.

Ama iman bazında bir tercih yapmış olmam, benim Yahudi ulusuna bağlı olduğumu, Yahudi kanı taşıyor olmamı engellemiyor.

Kanımı da söküp atamam ya!

"Yahudi her zaman Yahudidir, Yahudi kalır!" diyorlar.

Desinler.

Yahudi kalırım tabii ama bu Hıristiyan olmama, bir Hıristiyan gibi yaşamama engel değil ki.

Bugün İsrail'de binlerce Hiristiyan- Yahudi var.

* * *

Köklerim Sabetaist, yani Yahudi ırkına mensubum (her ne kadar Yahudilerin çoğu bizi Yahudi olarak kabul etmiyor olsa da) ama ben Türkiye Cumhuriyeti yurttaşıyım.

Bu ülkenin okullarında okudum, bu ülkenin ekmeğini yedim, bu ülkenin ordusunda yedek subay olarak askerliğimi yaptım.

Kendimi Türk oğlu Türk addediyorum.

Ben İsrail'de kamikazelerin saldırısı sonucu 3 evladıyla ölen hamile Yahudi kadın için de ağlarım, Filistin'de ölen 3 yaşındaki bebek için de ama en çok PKK ile çatışmada ölen binlerce Mehmetçik için...

Ağladım da.

Ben Tel Aviv'in basketbol takımlarını da takip ederim ama Efes Pilsen'in şampiyon oluşu beni daha bir coşturur.

Bana ve sevdiklerime hiçbir sorun çıkarılmayacağını bilsem, yarın, adımı, soyadımı, posizyonumu açıklar, göğsümü gere gere dolaşırım ortalıkta...

Ama sizler bu şekilde devam ettikçe, söyler misiniz, nasıl yapılır böyle bir şey?

* * *

Adam, **"Elhamdulillah Müslüman"** olmuş, belki sizin yaşadığınızdan daha da iyi yaşıyor imanını, Kuran'ını, sünnetini...

Belki Sabetay köklerinden bile haberi yok...

Ama siz ortaya çıkıp, **"Adı şuymuş, soyadı buymuş"** diyerek, bilmediği, bilmek istemediği, işin gerçeği, artık umrunda bile olmadığı geçmişini söylüyorsunuz...

Korkutuyorsunuz...

Yargılıyorsunuz...

Tutuyorsunuz yakasından, bıraktırana aşk olsun.

Bari dinime küfreden Müslüman olsa!

Birbirimizi sevelim güzel Ayşe Arman, birbirimizi sevelim...

Yalçın Küçük Bey'e de selam ve sevgilerimi iletin...

İyi çalışmalar.

YANIT VERİYORUM

Tabii ki birbirimizi sevelim.

Katılıyorum.

Burada yazdıklarınız için söyleyebileceğim hiçbir şey yok.

Hele benim için...

İsteyen istediği dinden olsun, isteyen istediği dilde konuşsun, isteyen istediği gibi giyinsin, isteyen istediğiyle arkadaş olsun, istediğiyle düşman...

Ne beni ne de kimseyi ilgilendirir.

Bu tartışmalarda adımın geçmesinin bir tek nedeni var o da gazeteci olmam. **Yalçın Küçük** röportajını kim yapmış olsaydı, siz bu yazdığınız mektubu ona göndermek zorunda kalacaktınız.

Yayınlar mıydı bilmiyorum...

Ama ben yayınlamayı tercih ediyorum çünkü sizin gibi düşünüyorum.

Ama şunu da bilmenizde fayda var:

"O öyle düşünmesine rağmen fikrini söylemesin çünkü zararlı!" ya da **"Onun söyledikleri yanlış çünkü ben ona gıcık oluyorum"** şeklindeki itirazları da hiçbir şekilde kaale almıyorum.

Sizin görüşlerinizi duyurmak nasıl vazifemse, başkalarının söylediğini aktarmak da aynı derece vazifem.

Benim yaptığım sadece bu.

Sevgiler.

PROKOPIUS

BİZANS'IN GİZLİ TARİHİ

ADA YAYINLARI

HATIRALARLA YAKIN TARİH

HARP HATIRALARIM: 5

eski altıncı ve birinci ordu komutanı general

ALİ İHSAN SÂBİS

İSTİKLÂL HARBİ VE GİZLİ CİHETLERİ

5. CİLT

Nehir

KAZIM KARABEKİR

İSTİKLAL HARBİMİZDE

ENVER PAŞA VE İTTİHAT TERAKKİ ERKÂNI

Esat Paşa
Çanakkale Savaşı

FAHRETTİN ALTAY

10 YIL SAVAŞ VE SONRASI

Görüp geçirdiklerim

AHMET ALMAZ

MUALLİM
ŞEMSİ EF.
ATATÜRKÜN
HOCASI

Tarihin
ESRARENGİZ
Bir Sahifesi
"Dönmeler" ve "Dönmelerin Hakikati"

KÜLTÜR YAYINCILIK ve DAĞITIM

Cahit Uçuk

Erkekler Dünyasında Bir Kadın Yazar

Silsilename I

ANI

YKY

K.K.T.C 1.750.000TL.

yeni Harman

TAM 32 SAYFA

BOL DUMANLI, HUSUSİ KOKULU, FİLTRESİZ GAZETENİZ

Yalçın Küçük

Hürriyet

yazarına hükümet operasyonunu açıklıyor!

Bu iş için hangi bakan devreye girdi?

12 Temmuz 2003 SÖYLEŞİ CUMARTESİ

"Türkiye'de hiç yanlış çıkmadım"

Türkiye Üzerine Tezler de, Şebeke de, Tekelistan da onun... Her kitabının ardından büyük fırtına kopuyor, sözünü sakınmadan herkes hakkında yazabiliyor. Türkiye'nin kafası en değişik çalışan aydınlarından Yalçın Küçük, ilk kez büyük medyaya konuştu

"Türklerde Mehmet Ali olmaz"

YALÇIN KÜÇÜK İSİM SÖZLÜĞÜ

Radikal

Zana'ya mektup

Gazeteleri okuyorum, televizyonlara bakıyorum. Gasp ettikleri hayatınızdan bir satranç gibi söz ediyorlar. İçtenliksiz bir samimiyetle...

iki

Gizli bahçeler

Ortadoğu ve Arap kültürünü gerçekten tanımak istiyorsanız gideceğiniz yer belli. Hıristiyan mahallesi, sokakları ve Osmanlı mezarlığıyla Şam.

PAZAR GAZETESİ 13 HAZİRAN 2004 SAYI: 401

Devletin derin ilişkilerinde konuşlandığı iddia edilen "gizli dönmeleri", "Sabetayistler"i attığınızda, derin devlet tamamen aklanacak mı, dosdoğru temize mi çıkacak 28 Şubat'tan?

Sabetayistler kimin günah keçisi?

Cripto Jews & Gizli Yahudiler
Sabetayizm Üzerine Bir Yahudi Kaynak

JOACHIM PRINZ

THE SECRET JEWS

Jacob M. Landau

TEKİNALP

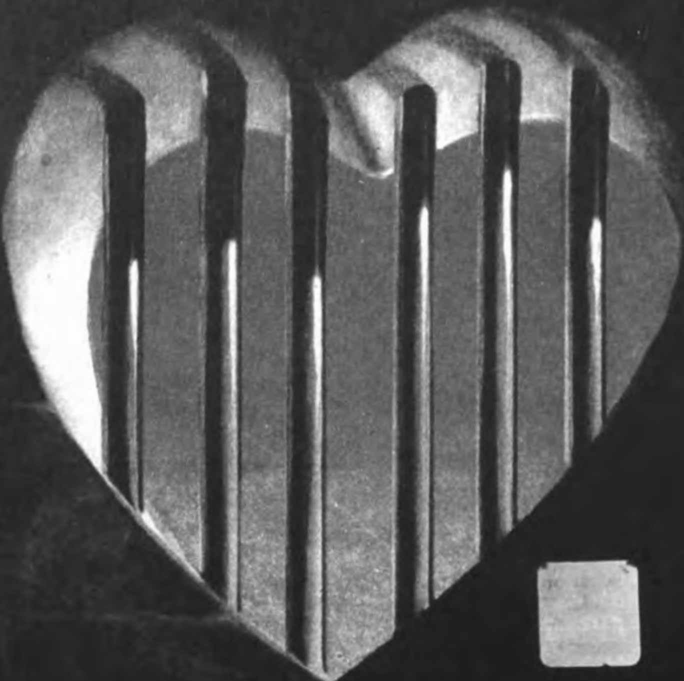
Bir Türk yurtseveri (1883-1961)

İLETİŞİM

Zindanda Yeşeren Sevgi ve Kardeşlik

YALÇIN KÜÇÜK

ERMENİ RAHİPLE MEKTUPLAŞMALAR

Şebnem & "Gece Islağı" & Talia: Bu Hanım, Ş. Ç., İspanya'dan mı acaba?

Sabetay Sevi'nin Mezar Yeri: Berat

Yahudi Tarihinnde Who's Who
Lavinia ve Livane Adları

WHO'S WHO
IN
JEWISH HISTORY

JOAN COMAY *Revised by* LAVINIA COH

Sansür 51 yıl önce kalkmıştı. Fakat...
KİM
HAFTALIK HABER
T.M.T.F.
Tabanca ve Cop
Demokrasi Âletleri

Üçüncü Kitap

DİL
TARİH
COĞRAFYA

Birinci Bölüm

TÜRKİYE'DE YAHUDİ-ERMENİ SAVAŞLARI - I

Herhalde artık şunu söyleyecek noktaya yaklaşıyoruz, judaik güç nerede varsa, orada tarih yazımında kambur ve çökükler var; böylece, tarihin deforme olduğunu düşünebiliyoruz. Kuşkusuz gizli bir kavim değildi, bununla birlikte her yerde güç olmaya çalışıyor ve bunu gizliyordu; benzememeyi, asimile olmamayı, en yüksek şeria saydıklarını biliyoruz. Bu kavim, asimilasyona şiddetle karşı durmasına karşın, çok yerde ekonomik gücü elinde tutuyordu ve ekonomiyi bir "zor" vektörü olarak formüle eden "Ekonomi Politik" ve bu arada Marx, çok haklıdır; bu vektör, bulunduğu her yerde siyasal zor ile, burada polis ve askeri kastediyorum, karşılaşıyor, bazen karşı karşıya, bazen yan yana ve çok zaman da birlikte hareket ediyordu. Kendi adına yazılmadığı hallerde, judaik zor, hep karanlıkta bırakılıyordu; yazımı bir tür görülmez mürekkepledir. Metafor ve sembollerle çizilmektedir.

Tarih, zor çatışmalarının yazımıdır.[231] Bu yazımın dışında tarih göremiyoruz

231) Demek ki, Braudel'in adıyla anılan "Yeni Tarih" yazımını tarihdışı sayıyoruz.

Eğer öyleyse "Hasan Tahsin", bir sembol, bir işaret ve hatta bir iddia ile bir tarih yazımıdır; artık böyle bir soruyla uğraşmayı hak etmiş haldeyiz. Çünkü dünyanın neresinde "ilk kurşun" biliniyor ve vardı ki, Türkiye'de ve İzmir'de karşımıza çıkıyordu, hiçbir yerde göremiyoruz; tiyatro, gerçek olayların, stilize ve estetize edilmiş anlatımıdır, ama, gerçeğin kendisi olmaktan çok uzak kaldığını biliyoruz. Bu nedenle, hiçbir zaman "gerçek" demiyor ve sadece "gerçekçi" diyebiliyoruz. Dolayısıyla, tiyatro yapabiliriz, fakat, gerçekte bilmiyoruz. Hasan'ı, ki gerçek adı "Osman" idi, kimse silah çekerken görmemiş, nerede öldüğü de bilinmiyor ve böyle olduğu ve kurşun attığı da, yıllar sonra, İbrani asıllı gazeteci Yalman tarafından ortaya atılmıştı, şimdi buna "icat edildi" diyebiliyoruz; bunu, "tarih" kabul edemeyiz. İlaveten, bu Hasan'ın kurtuluş mücadelesine karşı olduğunu da hep tespit edebiliyoruz.

Osman Nevres de İbrani asıllı idi, biz "Hasan Tahsin" çağırıyoruz, çünkü öyle öğrettiler; o halde, işgal kuvvetlerinin topraklarımıza girmelerinden en az yarım yıl sonra, bu "ilk kurşun" masalının bir anlamı olmalıdır. Bir sembol mü; "biz", ilk kurşun, "müdafa" sözcüklerinin yan yana konuşlandırılmasında bir "iddia" iddiası var. Çıkarabiliyoruz.

Nasıl birleştireceğiz, elimizde birleştirebileceğimiz fazla kayıt yoksa, henüz elimize geçmemiş olmasına bağlayabiliyoruz. Bu nedenle ayrıntılara bakıyoruz, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Elenistan'a göçen Elenlerden birisinin anlatımında çok düşündürücü bir nokta buluyoruz. Acıklı olduğu kadar da düşündürücü görünüyor, aktarıyorum: "Sabahleyin 5.000 esir toplandık. Türk mahallelerinden geçiyorduk. Yahudilerinkinden de geçtik. Yahudiler bize Türklerden de kötü davrandı. Hiotika'daki Aziz Konstinos mevkiinde büyük bir kıyım başladı."[232] Peki neden, neden Müslümanlar arasında yaşayan Yahudiler, Hıristiyanlara, Müslüman Türklerden daha kötü davranıyorlar ve bu, ayrıca, bir kural mı; çok ciddi bir sualle karşı karşıya geldiğimizi kabul etmek durumundayız.

Bu tür sorular, bizi yeni bir tarih yazımına götürmektedir.

Çok güzel, L. Neyzi de, İbrani asıllı bir aileden geldiğini düşünebiliriz, bir yerde, anlatımına şöyle başlıyor ve daha doğrusu, devam ediyordu: "Haim Albukrek 1896'da Ankara'nın, tarihi Roma dönemine dek uzanan Yahudi Ma-

232) Küçük Asya Araştırmaları Merkezi, *Rumların Anadolu'dan Mecburi Ayrılışı 1919-1923*, İletişim, 2001, s. 31.

hallesi'nde, Seferad bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir."[233] Ama adını "Yaşar Paker" olarak değiştirdiğini öğreniyoruz; "yaşar" adı, aynen bu söyleyişle İbrani'de isim olarak taşınmakla birlikte, anlamı farklıdır, bizdeki "yaşar", "hayat" veya "can" anlamına gelen haim'e daha uygun düşmektedir. Yaşar Paker, Kurtuluş Savaşı'nda askere alınıyor ve Leyla Neyzi, Yaşar Paker'in, seferi halinde iken tuttuğu notları yazıyor; bu alandaki çok kıt kaynaklarımızdan birisidir ve hiç kuşkusuz teşekkür borcumuz var.

Yaşar Paker, günlük notlarını, Fransızca tutmuş, bunu anlayabiliyorum, çünkü ben de katıldığım bir savaşta notlarımı bildiğim yabancı dillerde tutmuştum, daha içten olacağını düşünmüştüm, yalnız benimkiler o kadar tedbirli idi ki, sonunda ben dahi deşifre etmekte çok zorlandım; Paker'inkilerin anlaşılır olduğunu anlıyoruz. Fakat anlaşılan yanları, burada bizi ilgilendirmiyor ve bizi ilgilendirebilecek yanlarını ise, Doktor Neyzi'nin son derece eliptik yazdığını görüyoruz. Herhalde asıl metinleri, daha da az anlaşılır hale getirdiğini tahmin edebiliyoruz. Tarih bozmada, usul, budur.

Bizi ilgilendiren haberlerden birisi şudur: "Albukrek, günlüğünün birkaç yerinde Hıristiyan silah arkadaşlarıyla ilgili aşağılayıcı yorumlarda bulunmaktadır."[234] Aşağılayıcı sözcüğünün içeriğini, Paker'in, silah arkadaşı Yorgi ve Kirkor hakkında, defterine, "köpekler" notunu düşmesiyle anlamaya başlıyoruz. Paker, Yahudi ve Yorgi ile Kirkor ise Hıristiyan idiler; Yahudi Paker, Hıristiyan Yorgi ve Kirkor'u "köpek" çağırmaktadır. Öyleyse, bu haber, Yahudilerin, Hıristiyan esirlere, Müslüman-Türklerden daha kötü davrandıkları işaretini desteklemekte ve daha ileriye götürmektedir. Buradayız.

İlerisinde ise daha dikkat çekici bir kayıt var; Doktor Neyzi'nin özenle üstünü örtmesine rağmen, Paker'in, diğer gayrimüslimlere "düşman" dediğini çıkarabiliyoruz. Bu çıkarımdan eminiz, çünkü, Paker'in defterinden uzunca bir alıntı var, ben de aktarmaya değer buluyorum: "1921'de düşman Haymana'ya kadar gelmişti. Bu kanun çıktı, gayrimüslimler askere alınacak. Bizim

---

233) Leyla Neyzi, *"Ben Kimim?" – Tükiye'de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik*, İletişim, 2004. s. 58.
Beki Behar, Albukrek'leri, Ankara'da ilk özel otomobil sahipleri arasında gösteriyor.
Beki L. Bahar, *Ankara Yahudileri*, İstanbul, 2003. s. 81.
Neyzi, sabetayistler için, "the community has largely assimilated" demektedir ki objektivitesine gölge düşürmektedir. Tam tersine, hem Yahudiler ve hem de kripto-Yahudiler ve Sabetayistler için temel çizgi "asimile olmamak" olarak ortaya çıkmaktadır.
L. Neyzi, *Remembering to Forget: Sabbateanism, National Identity, and Subjectivity in Turkey, Society for Comparative Study of Society and History*, 2002, p. 137.

234) Leyla Neyzi, *"Ben Kimim?"*, op. cit., s. 68.

vaziyetimiz fena. Hükümetin hakkı vardı. Çünkü emniyet yok. Mesela maazallah Haymana düşseydi bütün bu bizim askerler hükümete karşı düşman. İçerideki düşman daha berbat düşman. Bir düşmanlık vardır, müslimle gayrimüslim arasında. Rumlarla Ermeniler. Bu doğrudur ama bizim zavallı Yahudilerin hükümetle hiçbir problemleri yok ki. Dört tane Yahudi için ayrı kanun yapabilirler mi? Gayrimüslim deyince biz de gittik. Boşu boşuna yandık."[235] Çok açık, Elenler ile Ermenileri içerdeki düşman kabul ediyor ve dolayısıyla, Elenlerin Haymana'ya yaklaştıkları bir zamanda, "iç düşmanları", ki bunları daha "berbat" sayıyor, askere alma bahanesiyle enterne etmeyi pek haklı buluyor. Ama ne yazık, "gayrimüslim deyince biz de gittik" diyerek de hayıflanıyor; defteri, hep Albukrek Ailesi'nin nüfuzlu kişilerle temas halinde olduğunun notlarıyla doludur. Bedelli askerliğin o zaman da olduğunu anlıyoruz; Yaşar Paker, hemen, terhis bekliyor ve biz, beklerken, bırakıyoruz.

Türkiye Yahudileri'nin Türkiye Elenleri ile Ermenileri'ne, "iç düşman" gözüyle bakmaları ve üstelik bunları "berbat düşman" saymaları, pek önemli bir açıklıktır. Kuşkusuz netlik veya kesinlik demiyoruz, bir tespit yoludur; sınayarak ilerlemek durumundayız.

1915 TOPLANTISI: MORGENTHAU & LİMAN PAŞA & BEN-GURİON

Eğer yeni bir tarih, yeni bir bakış, yeni bir "teori" yoksa, bu üçü, hiçbir zaman, tarihin belli bir noktasında, coğrafyanın belli bir yerinde toplanmazlar, bunları toplayan, teori'dir. Ve pratik, buna uymak zorundadır. Başka bir şekilde formüle edecek olursam, teorik direktiflerin realizasyonuna, pratik, diyoruz.

İşte burada, yöntemsel bir paranteze ihtiyacımız var; tarihe, yeni bakış için, ampirik çalışmaların ve çokca söylendiği haliyle, yeni arşiv kazılarının eksik olduğunu düşünemiyorum. Kuşkusuz arşiv çalışmaları devam edebilir, etmelidir, fakat, buradaki ihtiyacı genel değil spesifik niteleyebiliriz, ama, asıl

---

235) Ibid., p. 73.

ksik olan, teorik bakıştır. Teorik bakışı yenileştirmek içinse, bu 1915 Topıntısı'nı, yalnızca, basılı ve kısa sözlüklerden veya ansiklopedilerden, çözıek istiyorum. Buradaki bilgiler, özet ve standart'tırlar ve standart olan kayaklardan standart olmayan inşaata yönelebileceğimizi göstermemiz verimdir. Öyle değil mi, Beethoven'ın harika inşaatında kullandığı ses-birimːrinin ne denli sıradan olduklarını kabul etmemek mümkün mü; bilimde inıaat, hem basit elemanlara dayanıyor ve hem de Marx'ın çok verimli işaretine olduğu türden, üst katlardan başlayabiliyor. Kapatıyorum.

Tarihteki en önemli facialarn birisinde, "1915 Ermeni Tehciri" diyebiliiz, H. Morgenthau, Liman von Sanders ve David Ben-Gurion, eski soyadı Gruen", İstanbul'da idiler. Üçü de Yahudi kavmindendiler, birincisi ve .çüncüsünün Siyonist olduklarında kuşkumuz yoktur ve Liman Paşa'nın iyonizmi ise tartışmalıdır; en azından elimde yeterli kaynak, henüz bulunıamaktadır. İlki, Amerika Birleşik Devletleri'nin, İstanbul Büyükelçisi idi, üçlüdür ve üçüncüsü, Siyonizm için İstanbul'a göçmeye, Türkçe öğrenmeye e Türkiye'de tahsil ile Osmanlı Parlementosu'na girmeye önem veriyordu, iyonizm bakımından, kilit saydığı bir yerdir.[236] İkincisi, Osmanlı Orduları'na :omuta edenlerden birisi olup, son olarak, Filistin Ordusu'nun başına getirilnişti. Şimdi, bu ortak başlangıçtan sonra, haklarında özet ve standart bilgiler ıralıyorum.

:36) Morgenthau, Almanya'dan göçüyor ve New York'ta güç kazanıyor; güçlü olarak ve başka bir kisve ile İstanbul'dadır. Ben-Gurion, Weizmann'ı ılımlı "Siyonist" gören kaynaklar, Ben-Gurion için ve özellikle 1915 yıllarında, "ektremist Siyonist" demektedirler, Polonya'dan İstanbul'a göçüp, Meclis-i Mebusan'a girmeyi planlıyor. Arada fark var mı ve bu bir usul mü; eğer usul ise "kripto" olmak çok daha usuli'dir. Bu nedenle de, demek ki, "sadakat" kalkarsa, sabetayizmi, daha iyi teşhis edebiliyoruz.

Katkı 29

Who's Who
Jewish History

MORGENTHAU

Henry Morgenthau, 1856-1946, US diplomat and humanitarian, was brought to the United States as a boy and became a prominent New York lawyer and real estate financier. He campaigned for President Woodrow Wilson, who, in 1913, appointed him ambassador to Turkey, a post he held until 1916. In the early war years he used his influence to relieve the privations of the Jewish community in Palestine. In the post-war years, Morgenthau was active in dealing with European refugee problems. In 1919, he headed an American Commission on the situation of the Jews in Poland, and in 1921 helped to arrange the population exchange between Greece and Turkey.

Joan Comay, *Who's Who in Jewish History*, revised by Lavinia Cohn-Sherbok, London, 1974 2002, p. 267 .

Burada yazılmamakla birlikte, Wilson'ın seçim kampanyasında finansman işlerini yönetiyordu ve dolayısıyla, Wilson seçilince, çok daha cazip bir büyükelçilik alabilirdi; çökmekte olan Osmanlı Devleti'nin başkentini seçti ki, dikkat çekicidir. Ama Ambasador Morgenthau'nun Türkiye'deki icraatı, neden burayı seçmiş olduğunun ipuçlarını veriyor, kısaca değinmek gereğini duyuyorum. Hedef ve öncelik, Filistin idi.

Ama, devam etmeden önce, bir kısa açıklama iyi olabilir; bu konuları, "Türkiye'de Yahudi-Hıristiyan Savaşları" ve kuşkusuz alt bölümlerini, Yahudilerin Elenlere ve Ermenilere karşı, düşmanca-kovucu hücumlarını, *Tekeli-*

yet'in daha sonraki ciltlerinde etüt etmeyi planlamıştım. Planlarım hâlâ bu yöndedir; burada, sadece, bazı gelişmelere uygun olarak, kısa bir giriş yapmış oluyorum. Bu girişin, dünyanın her yerinde ve hiç kuşkusuz bu ülkede, yeni araştırmaları tahrik etmesini umud ediyorum ve bekliyorum.

Devam ederken, belki bir önermeyi formüle edebiliriz; Osmanlı'nın çöküşüne yol açan bir büyük savaş öncesinde, diplomat olmayan ve ancak Siyonist olduğundan hiç kuşku duymadığımız bir Yahudi işadamının, Amerikan büyükelçisi olarak gönderilmesine şaşırmamak durumundayız. Çünkü, bunu, tersinden formüle edersek, tarihler boyunca Washington'dan Türkiye'ye atanan büyükelçiler içinde Yahudi olmayan belki vardır, şeklinde düzenlersek, gerçekliği daha net görebiliriz.[237] Belki, bu seçilmiş kavmin dışından da ambasador seçilmiş olan vardır ve belki bir ve belki de iki'dir. Demek ki, Türkiye'deki Amerikan büyükelçiliğini, Yahudi kavmine verilmiş bir timar telakki edebiliyoruz. Bu durum ise, *Şebeke*'de geliştirmiş olduğum "rezerv devlet" kavramıyla çelişmemektedir. En azından çok daha rahat kontak kurabilirler ve çift diplomasi yapabilirler. Ve şimdi, kavramlarımızın alanının ve tarihinin genişleyerek uzadığını görebiliyoruz.

Sekiz kısa satırda, Morgenthau'un savaş sonrası Türk-Elen mübadelesine el atmış olduğunu da okuyoruz ki, gerçekten pek önemli ve açıklayıcı bulmak durumundayız; böyle bir "mübadale", Türk gelenekleri içine girmemektedir. Biz Türklerde, hükümranlık dışına halk çıkarmak çok ender olmalıdır. Kaldı ki, özellikle Anadolu'nun içlerinde yüzyıllardan uzun bir zamandır yaşayan Elenlerin, bu kanlı çatışma döneminde, herhangi bir düşmanca hareketine dair kayıtlardan da yoksun haldeyiz. O halde, bu çok acı mübadalede, Siyonist Morgenthau'nun inisiyatifi var mı; bu soruyu soruyoruz. Artık, Siyonizmin, İsrael Devleti kurulmadan önce şiddetle ve hemen sonrasında fırsat oldukça, bu toprakları, Hıristiyan halklardan boşaltmak istediklerini tespit edebiliyoruz. Bu, bir poltikadır ve Morgenthau da buradadır.

---

237) 1916 yılında, Henry Morgenthau'nun yerini alan Abraham Elkus, yakın zamanlara geldiğimizde, Amerikan ambasadorları, Abramowitz, Grossman, Parris ve şimdiki Edelman, hep Yahudirler. Buna, Irak işgalinden sonra gönderilen yüksek görevlilerin, oligarşik medyanın Irak işgal kuvvetleri içinde, sevinçle duyurduğu, Türk asıllı askerlerin ve bu arada ilaveten, işgal kuvvetleri hapishanelerinde görevli ve adları "işkenceci" olarak çıkan Amerikan Ordusu mensuplarının, çok büyük bölümünü, Yahudi kavminden teşhis edebildiğimi, ekleyebiliyorum. Bu arada, New York Yahudileri üzerine bir kaynakta, "Mrs. Henry Morgenthau, wife od the president of the Free Synagoge" ifadesi yer alıyor, buna bakarak, Henry Morgenthau'nun bir Yahudi Cemaatı başkanı olduğunu da çıkarabiliyoruz.
Moses Rischin, *The Promised City – New York's Jews 1870-1914*, N. Y., 1962-1970, p. 248.

Ambasador Morgenthau'nun Ermeni acılarına timsah gözyaşları döktüğü ortadadır. Bu kısa biyografide, Henry Morgenthau'nun, Filistin'deki Yahudilerin çektikleri zahmet ve yoksulluğu hafifletmek için çok çaba harcadığının da not edilmesini önemli buluyorum. İbraniyet'te övgü ve şükran yerine geçiyor. Yalnız, bu kadarda kaldığını düşünemeyiz.

Bir sınırımız var, asıl etüdü, daha sonraya bırakmış olduğumuzu tekraren not ediyorum. Bu nedenle ayrıntıya girmem imkansızdır ve sadece bir ek kaynakla yetinmek istiyorum. İşte tam bu dönemde, en önemli "Anglo-Zionist" istihbarat ve silahlı isyan hareketi üzerinedir; bu istihbarat ve isyan örgütü, "NİLİ", yöneticilerinin anılarına dayandığı için de çok güvenilir saymak zorundayız.[238] Buradan bazı bilgileri özetlemek isabetlidir.

Önemli sayıyorum, burada, "at this point the continued assistance and moral support which the Palestine Jews received from America should be recorded", Filistin Yahudileri'nin Amerika'dan aldıkları maddi ve manevi desteğin kayda geçirilmesi gereğine işaret ediliyor, ve bunlar tamamen Morgenthau'ya bağlanıyor; "thus the efforts of Mr. Morgenthau, the United States Ambassador in Constantinople, were loyally supported" ifadesi bu anlamdadır.[239] Öyle anlıyoruz, Tennessee, Des Moines ve Chester adlı Amerikan Savaş Gemileri, Doğu Akdeniz'dedir, Suriye Limanları'ndan, Yahudileri yükleyerek çıkardıkları da yazılıdır; bunlar, Morgenthau'nun genel politikasının uygulanması ve desteklenmesi kapsamında işaret ediliyor. Öyleyse, Büyükelçi Morgenthau'nun, gizli bir Yahudi örgütünün liderlerinden birisi olarak çalıştığından kuşku duymuyoruz. Ve güçlü bir devletin imkanları ile donatılmış haldedir; Almanya'yı bırakıp New York'a geçmiş ve güç kazanmaya çalışmıştır, bunu anlıyoruz.

---

238) Türkiye'de artık taşınan "Nil" veya "Nili" adlarının, Türk Devleti'ne karşı bu isyan örgütünden geldiğini tekrarlıyorum. İsrael'de bu tür örgütlerin adlarını taşımak yaygındır ve biraz ilerde, bizde "Ergun" olarak kullanılan, Irgun'dan söz etmeyi planlıyorum. "Nil" veya "Ergun" adlarını, daha çok ve özellikle Ergun'da ayrıkları saklı tutarak, İsrael devleti muhiplerinin, çocuklarına, koydukları bir kez daha not ediyorum.

239) Anthony Verrier, ed., *Agents of Empire – Anglo-Zionist Intelligence Operations 1915-1919*, London, 1995, p. 128.
"Nili", Tevrat'ta, Samuel'in kitabında bir paragraftaki sözcüklerin başharflerinden yapılmış, "acronym" diyoruz, "İsrael'in Şanı Hiç Sönmez" şeklinde anlayabiliriz. Türkiye'de İbraniyet'te, "Nili", Nil olarak ve Nilüfer de "Nili" şeklinde kısaltılıyor. Biz ise Nilüfer'i, "Nilü" ve hatta "Nülü" olarak söylüyoruz, kız kardeşimden biliyorum.
Bu arada Çelebi Derviş, Chelebe Dervish, adında saygın bir din adamının da şebeke içinde olduğunu öğreniyoruz, kripto-Yahudi olduğunu düşünebiliriz, geçerken not ediyorum.
Ibid., 157.

*Nil & Ediz El Hadef & Ben**

Nil Bentürk

Yalnız güzel

Nil Bentürk, yaşıtı tüm arkadaşlarını evlendirdi. Sıra tam kendisine gelmişti ki sürpriz bir kararla sevgilisi Ediz El Hadef'le yollarını [illegible] Herkesin evlenecekler

Hürriyet, 5 Ocak 2005

** "Ben", İbrani "oğlu" demektir. Ben-gül ve Gül-ben olarak taşınabiliyor. Bu, Isak-oğlu ve diğeri Türk-oğlu anlamına da geliyor.*

Ülken & Bi & Karaferye & Nil

ACI KAYBIMIZ

Çanakkale ve İstiklal Savaşları Gazisi Merhum Albay Fahrettin Canöztürk ve Merhume Münevver Canöztürk'ün oğulları, Merhum Vali Rüştü Ülken ve merhume Nüzhet Ülken'in damatları, Mustafa-Gülen Kaftan'ın dünürleri, Merhum Cemal Çelebi, Merhume Mesrure Önül, Merhum İhsan Barlas, Ankara Belediye Başkanlarından Merhum Ekrem Barlas ve Müzeyyen Gültekin'in yeğenleri, Önal, Barlas, Gültekin, Sirmen, Türkeri, Ödül, Abalı, Barış, Yanar, Ülken, Ögel, Balkanlı, Tekin, Erengezgin, Saygıner, Karaerye, Aral, Kadirağa, Bi, Çoşkunkan ve Adalı ailelerinin kuzenleri, Sâti Ülken, Merhum Prof. Dr. Yüksel-Meral Ülken, Nil-Dr. Saffet Yahyaoğlu ve Ömer-Bengü Ülken'in enişteleri, Linus, Sinan, Lilli'nin büyük amcaları, Meral-Jörg Maier ve Can-Jannette Canöztürk'ün amcaları, Öztürk ve Dorothea Canöztürk'ün ağabeyleri, Ahmet ve Pırıl Canöztürk'ün dedeleri, Dr. Emre-Stare Canöztürk ve Serra Canöztürk'ün babaları, İleri Canöztürk'ün 45 yıllık sevgili eşi

Dr. AHMET HÜSAMETTİN CANÖZTÜRK

28.11.2003 Cuma günü hakkın rahmetine kavuşmuştur.

Hürriyet, 30 Kasım 2003

Bir de şu var, Mr. Morganthau's interest was especially reassuring to the Jewish conolists in Palestine when reports of massacre of 35.000 Armenians in Van district began to come in; Büyükelçi Morgenthau, Ermeni katliamları olunca, Filistin Yahudileri'ne güven aşılamaktan geri kalmıyor. Bütün konsolosluklarını da bu amaca göre çalıştırdığını anlıyoruz;[240] Siyonist olduğu netlikle ortadadır. Morgenthau, bir diplomat olmayıp, öncelikle bir örgüt adamıdır; bunu tespit edebiliyoruz.

Liman von Sanders'e gelince, 17 Şubat 1855 tarihinde doğup 1929 yılında öldüğünü, standart bir internet malumatı biçiminde, aktarabiliyıoruz. Yazgısı, 1913 yılında, bir Alman generali olarak Osmanlı Ordusu'nu reorganize etmek üzere, Türkiye'ye gönderilmesiyle birlikte değişiyor ve 1914 tarihinde, danışman kapasitesini geride bırakarak, Boğazları savunmakla da görevli Birinci Ordu Komutanlığına getirilmesiyle Türk tarihine de girmiş oluyor, artık Liman Paşa'dır. Daha sonra Galipoli savaşlarını yapan Ordu'nun Komutanı olarak görüyoruz; Yarbay Mustafa Kemal ile yakın ilişkileri nedeniyle, artık hep biliyoruz.

Peki gerçekten biliyor muyuz ve biliyorsak ne biliyoruz; Ruslar, atanmasına hep itiraz ediyorlardı, nedenini bilmiyoruz. Liman Paşa hakında bilmediklerimiz çok, fakat bu tür soruları, daha sonraya ve başka araştırmalara bırakmayı tercih ediyorum.[241] Burada daha basit ve hep ihmal edilmiş bir soruyu çıkarmak istiyorum, şudur; neden Ermeniler, dünyanın her yanındaki ve özellikle Osmanlı Yahudileri'ni çok iyi biliyorlar, dikkatle izledikleri kesindir. Bu soruyu da, formüle edip, bu şekliyle bırakıyorum.

Bunun yerine, "vigilance in reporting anti-Armenian propaganda" grup ya da hareketinden söz etmeyi uygun buluyorum, adının, "virap", eski bir Ermeni manastırından geldiğini ve liderinin, merkezi Erivan olan Ermeni Cumhuriyeti'ne hiçbir sempati duymadığını öğreniyoruz; Erzurumlu, bütün ailesinin öldürüldüğünü ve babasının kız giysileri ile Gürcistan'a ve oradan da Amerika'ya kaçtığını belirtiyor, Amerika için ise "the nazification of America" sürecinden söz edebiliyor. Amerika, nazileşmektedir.

Timothy Scott'ın yaptığı mülakata "The Christian Holocaust" adı konması,

240) Ambasador Morgenthau'nun oğlu Henry Morgenthau Jr. da Roosevelt'in Hazine Bakanı olmuş ve daima Israel için çalışmıştı; United Jewish Appeal ve Israel'de Ibrani Üniversitesi Mütevelli Heyeti başkanlıkları yaptığı işler arasındadır. Oğul Morgenthau, Almanya Yahudileri'nin kurtarılması için en önde çalışanlar arasında idi ve Almanya, yenilince, parçalanmasını istemişti, babasından daha ateşli bir Siyonist olarak biliniyor.

241) Bir de önemsiz bir askerdi, Birinci Dünya Savaşı üzerine, zamanında ve sonra yazılmış, genel kitaplarda adına rastlayamıyoruz. Adına, genel yazımlarda, pek endeks girişi göremiyoruz.

Türklere Karşı Siyonist İsyan Şebekesi
Siyonistlerin Sevdiği "Nili" ve "Nil" Adları

AGENTS *of* EMPIRE

Anglo-Zionist
Intelligence Operations
1915-1919

Brigadier Walter Gribbon,
Aaron Aaronsohn
and the NILI Ring

edited by Anthony Verrier

"Hıristiyanlara Büyük Kıyım" diyebiliriz, calib-i dikkat sayılmalıdır.[242] Bazı bilgiler, iddialar ve bunları desteklemeye yönelik kaynaklar var, mülakatın sistematik olduğunu söyleyemiyoruz. Ama iddia, iddia'dır, bilmekte bir sakınca olduğunu sanmıyorum ve buradaki iddialardan birisi ise şudur: "German General Liman von Sanders was a jew, selected to protect the Holy land. His army's field kitchens even served kosher food." Demek ki ve bu iddiaya güvenecek olursak, Liman Paşa Yahudi idi ve sahra karargahında bile Yahudi şeriatına göre yemek hazırlanıyordu, "koşer" diyorlar.[243] Liman Paşa'nın buraya gönderilmesinin amacı da, Kutsal Toprakları korumak olarak formüle ediliyor ki not etmiş oluyorum.

Doğru mu, bunu sınamak, bu çalışmanın sınırlarını zorluyor ve üstelik şu an için, gerekli görmüyorum.[244] Ancak yine de onomastique bulguları hemen sıralamakta bir sakınca yoktur, daha kapsamlı bir sınamaya başlangıç sayabiliriz.

Bir, bir Hıristiyan, genellikle bir Hıristiyan adını taşıyandır; ancak "Liman" adını, Hıristiyanlara ait isim-sözlüklerinde bulamıyoruz.[245] İki, bir Hıristiyan'ın, spesifik bir Yahudi adı taşımaması ve buna mukabil bir Yahudi'nin de has Yahudi adına sahip olması yerindedir. Üç, Liman'ın ise, "Lehman" ve her zaman h'nin düşmesi ile de "Leman", has bir Yahudi adını tespit edebiliyoruz.[246] Demek ki, "Liman" ile "Leman"[247] özdeştirler.

---

242) Bu kadar bilgi ile internet'te bulmak mümkündür ve bunu, yine benim için, Mehmet Hocam arayıp buldu ki burada da teşekkürlerimi yazıyorum.
Mülakatın üst yazılarından birisi, " Yahudilerin neden Ermenilerden nefret ettiklerini öğrenmek istiyor musunuz" ve "Yahudiler ve onların ..... Türk kardeşlerinin saklanacak yerleri yoktur" türünden spotlar var.

243) Burada, bazı Rus arşivlerine dayanılarak, the fanatical pan-Turkic (Marxist revolutionary and poet, Hikmet) Nâzım, denmekle, Nâzım Hikmet'in de Yahudi olduğu ileri sürülmektedir. Nazım'a ayrıca, "fanatik pan-Türkist" sıfatı da uygun bulunuyor.

244) Harbin sonunda Filistin Cephesi komutanlığına atanması da dikkat çekicidir; gerçi anılarının Türkçe çevirisinde, teklifin, 19 Şubat 1918 günü Enver'den geldiğini ileri sürüyor. "Ben de İmparator Hazretleri ile Alman Başkomutanlığı muvafakat ederlerse, bu görevi yüklenmeye hazır olduğumu söyledim" diyordu.
Liman Von Sanders, *Türkiye'de Beş Yıl*, İstanbul, 1968, s. 225.
Liman Paşa, kısa bir zaman sonra, bu komutanlığı, Mustafa Kemal Paşa'ya bırakmıştı ve Kemal Paşa'nın ise Mütareke ile birlikte İstanbul'a döndüğünü biliyoruz.

245) Charlotte M. Yonge, *History of Christian Names*, London, 1884.

246) "Liman,.... for Jehuda (T) same as Lehman."
"Leman, Lemant cf Lehman."
"Lehman, Lehmann, ... for Jehudah, cf. Liman, a form of Libman witj elision of b because of two labials bm colliding;"
H. Guggenheimer & E. Guggenheimer, *Jewish Family names & Their Origins – An Etyhmological Dictionary*, Ktav, 1992, pp. 466-457-455.
İbrani karakterlerle yazılışını gösteriyor, aktaramıyorum.

247) "Leman" adının, etimolojik açıdan, İbrani olduğunu bulmamızın sağladığı bir başka açıklık var. Bilhassa İbraniyet'e ait kitaplar yayımlamakla namdar "İletişim" yayınevinin yöneticiliğini de deruhte etmiş olan M. Belge'nin halasının adının da "Leman" olduğunu biliyoruz. M. Belge'nin babası Asaf ise bir Macar Yahudisi olan Zsa Zsa Gabor ile evlenmişti. Öte yandan M. ➡

Guggenheimer & Guggenheimer, bana, büyük güven telkin ediyor; Türkiye'de bakanlık dahil pek önemli yöneticiliklerde bulunmuş olan "Benderli" isminin ve hiç kuşkusuz "oğlu" eki alanların, İbranilikle bağını göstermeleri pek şaşırtıcı ve çok değerli olmuştur. Bu ayrı, diğer taraftan Rabbi Kaganoff'un sözlüğü ise gerçekten "otorite" addedilmektedir. Kaganoff'da ise, daha açıklayıcı bilgiler buluyoruz. Rabbi Kaganoff, bu bilgilerini, "Lehman was understood as Levi-man" ifadesiyle tamamlıyor ki, buradan, Leman veya Liman'ın, may also be a disguised name for Levite, Levi kabilesini anlattığını da öğreniyoruz.[248] Bu ise bizi "Ak" adına götürüyor;[249] özel bölümde ele alıyoruz.

Tekrar edebilirim, Türkiye'de, isimler üzerinde Profesör Sümer'in veya Erk Yurtsever'inki türünden pek değerli çalışmalar yapılmış haldedir; ancak bir bilim olarak henüz geliştirilmemiş olduğunu görüyoruz. Tarih çalışmalarında ve diğer alanlarda açıklayıcı değişken ve vektör olarak kullanılması ise yenidir. Başlatmış oluyorum ve her adımda verimini tespit edebiliyoruz.

Soyadının da aynı işareti vermesi çok şaşırtıcıdır, aslı "sander" olup, "-s" oğlu anlamındadır veya "-gil" diyebiliriz.[250] "Sander'ler" de demek mümkündür, Kaganoff'daki "-off" veya Wolfowitz'deki "-witz" ya da "-iç" veya "-viç" benzeridir; Nobel ödüllü iktisatçı P. Samuelson'daki "-son" da bu kategoridedir, "samueloğlu" veya "samuel'ler" olarak okuyabiliyoruz.

Rabbi Kaganoff, İbrani "sander" adı için epinom-türü bir işaret olarak Sander Halevi'yi veriyor ki "halev" veya "halevi" adını biz daha çok "alev" taşıyoruz, "alevli" soyadını da düşünebiliriz. Kolatch ise İbraniyet'te, "alexander" için ve diminutif işlevde taşındığını göstermektedir; Kolatch da "-s" ile sanders'in patrymonic olduğunu teyit etmektedir.[251] Buradan, "sender" adının da sander'in varyantı olduğunu görüyoruz. Amma Guggenheimer & Guggenheimer daha da açıklaycıdır; Eşkanaz olduğunu da kaydediyor ki, "Alman Yahudisi" olup, "Liman" sujemize pek uygun düşmektedir.

Belge'nin ayrıldığı karısının kız kardeşi "Eser" adını taşıyordu ki, Eser de "Memduh" Bey ile evlenmişti. "Memduh" ve "Yehudi" aynı anlama gelmekle Memduh Bey de, Derviş kontenjanından, D. Baykal tarafından, saylav atanmıştı. O halde bu tablodan kesin bir sonuç istihraç etmesek de birbirini tamamlar mahiyette olduklarını müşahade eyliyoruz.

248) Benzion C. Kaganoff, *A Dictionary of Jewish Names and Their History*, London, 1977-1996, p. 170.

249) "Ak-Livane-Çağan" bölümü var.

250) Ülkemizde, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Profesör Oral Sander'i, şimdi göçük, hatırlıyoruz. Başkaları da var.

251) Alfred J. Kolatch, *The Complete Dictionary of English and Hebrew Fisrt Names*, New York, 1984, p. 203.

Bu önemli kaynakta, "san" varyantı da var,[252] ayrıca, "sandrov", "sandroviz", "sandrovitz" ve "sandrowitz" alternatiflerini de görüyoruz. Kuşkusuz, bu sonuncuyu, "sandrowitz", Polonya, sandrovitz'i, Rusya ve sanderson'u da Anglo-American Yahudileri taşıyorlar. Alman Yahudileri'nin ise "sander" ve "sanders" koyduklarını tespit etmiş bulunuyoruz.

Baruch Pinto, Türkiye Yahudileri'nin "sander" veya "sanders" taşıdıklarını yazmıyor;[253] bundan, Türkiye'de bu ailelerin hepsinin sabetayist oldukları sonucunu çıkarabiliyoruz. Çünkü artık sinegog kayıtları bulunmamaktadır; bunu "ipekçi" aileleri için de tespit etmiştik, orada, sabetayizme gitmeyenler "kazaz" veya "kazez" taşıyorlar ki "ipekçi" demektir. Örnekleri hep önplanda ve sayfalardadır.

Bizde "sander" taşınıyor ve buna, ben, bir de "çandar" varyantını ekleyebiliyorum. Çünkü, "xander", İbrani'de tsadik karakterle yazılıyor ve Batıda transliterasyonunda güçlükler yaşanıyor, Sevi'yi de "zevi" veya "zwi" yazmada karar veremiyorlar. Benzer bir karakter, Rusçada da var, "czar", "zar" olarak görüyoruz ve biz "çar" diyoruz. Bu karaktere İtalyanlar "ç" karşılığını buluyorlar, bizi de etkilediğini görüyoruz, trotskiy'e, "Troçki" ve tsiller'e de "Çiller" diyoruz. Aynı şekilde Selanik'in İtalyan etkisinde kalan İbrani asıllılar, "xander" adını, "çandar" çağırıyorlar ki "sander" ve "çandar" özdeşliğini bulmuş durumdayız. Öyleyse, Liman Von Sanders, "Çandar Paşa" da çağrılabilir; bu tartışma ile Yahudi olduğu iddialarına inandırıcılık kazandırmış oluyoruz.

Ben-Gurion da, Ermeni Tehciri tarihinde İstanbul'da idi, "toplantı" diyorum. Ben-Gurion müfrit bir Siyonist bilinmektedir; başbakan olduğu zaman, eski bir gizli örgütçüye yakışır bir biçimde, yine gizlice Türkiye'ye gelmişti. Ben-Gurion'un, Türkiye tarihinin en önemli ikili anlaşmalarından birisini gerçekleştirdiğini, birinci kitabın dördüncü bölümüne ekte, göstermiştim. Hâlâ gizlidir. Burada Türkiye ile İsrael arasında "tamamlayan kavimler" kavramı da icat edilmişti; şimdiye kadar üzerinde hiç durulmamış olmasına hep şaşırmak zorundayız.

Ayrıca bilgiye ihtiyacımız bulunmuyor. Ama yine de bir sözlük malumatını aktarmanın yerinde ve verimli olacağını mütalaa ediyorum.

---

252) Bu soyadı, "san", taşıyanların neden her yere sokulduklarını ve Koç-Doğan televizyonlarında neden baş-tacı edildikleri konusunda bir ipucu elde etmiş oluyoruz.

253) Baruch Pinto, *The Sephardic Onomasticon- An Etymological Research on the Sephardic Family names of the Jews Living in Turkey*, Istanbul, 2004.

Katkı 30

Historical Dictionary of Israel

DAVID BEN-GURION

Born in Plonsk, Poland on October 16, 1886. Under the influence of his father and grandfather, he became a committed Zionist in childhood. He arrived in Jaffa in September 1906. He was elected to the central committee of Poalei Zion, Workers of Zion and began organizing workers into unions.

* * *

He joined a group of young socialist Zionists who went to study at Turkish universities and moved in 1912 to the University of Constantinople, where he earned a law degree with highest honors. In 1914, he returned to Palestine and resumed by Ottoman authorities.

* * *

In May 1918 he enlisted in a Jewish Battalion of British Royal Fusiliers and sailed to Egypt to join the expeditionary force.

* * *

In the 1920s and 1930s, Chaim Weizmann, the head of the World Zionist Organization and chief diplomat of the Zionist movement, ran overall Zionist affairs while Ben-Gurion headed Zionist activities in Palestine where his major rival was Vladimir Jabotinsky. Convinced that Revisionist Zionists under Jabotinsky were endangering the drive toward eventual statehood, Ben-Gurion sought to undermine and discredit Revisionism.

When Menachem Begin became the leader of Revisionism in the 1940s and increased militant actions against the British, Ben-Gurion intensified his efforts to discredit Revisionism and its leader. In 1935 he defeated the forces of Chaim Weizmann and was elected Chairman of the Jewish Agency Executive, a post in which he served from 1935 to 1948.

Recognized as the founder of Israel, he served as Prime Minister form 1948 to 1963, except for two years from December 1953 to 1955 when he voluntarily retired to Sde Boker in Negev to seek respite from the rigors of his long political career and dramatize the significance of pioneering and reclaiming the desert.

* * *

He died on December 1, 1973.

Bernard Reich, *Historical Dictionary of Israel*, London, 1992, p. 39-40.

Bu standart bilgiler dahi, Ermeni Tehcir'i sırasında, İstanbul'da ve Filistin'de olmasını önemli yapmaktadır; müfrit Siyonisttir, ayrıca, Meclis-i Mebusan'a girmek üzere "Osmanlı" olması bir tarafta, Birinci Savaşı'n sonuna doğru, Türkiye karşı harp etmek üzere, Britiş kuvvetlerine de katılmaktan geri kalmamıştı, bu da diğer taraftadır.[254] Açıklanmıyor ve ne yazık, Ben-Gurion'un anıları, henüz bir Batı diline çevrilmemiştir ve "1958 Turco-Israel İttifakı" ise hâlâ gizli tutulmaktadır. Altında Ben-Gurion'un imzası var ve tekrar ediyorum, "tamamlayıcı kavimler" tabirine de ilk kez burada rastlıyoruz.

Teorik bir gereklilik olarak kurduğum bu üçlü toplantıya eklenecekler yok mu? Bir de içeriye bakabiliriz. Ancak bu alan üzerinde çok yazıldığını biliyoruz, ilaveten benim de yazdıklarım var. Bunları tekraren değerlendirmek, buradaki görüşlerimizin açılımı açısından hiç de gerekli görünmüyor ve bu nedenle, sadece, eskice fakat pek az değerlendirmiş bir kaynağı hatırlatmakla yetinmek istiyorum.

Doktor Joachim Prinz de, Almanya'yı terk edenler arasında yer alıyor,

---

254) Yahudilerin Türkiye'ye hep "dost" oldukları da tartışmalıdır. Bir Yahudi Birliği, Gelibolu'da Türklere karşı savaşmıştı; "Türk" tarihinin de bunun üstünü örtmesi dikkat çekicidir. Not ediyorum.

1937 yılı olduğuna göre, Hitler'den kaçtığını düşünmemiz yerindedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Dr. Prinz, 1958-1966 yılları arasında, Amerikan Yahudi Kongresi başkanlığını yapıyor ve ayrıldıktan sonra da "onursal" başkan olarak kalıyor; demek ki güvenilen bir Yahudi'dir. Buna ilaveten Dr. Prinz, Berlin'de bir rabbi idi, Hitler yükselirken, İsrael'e toptan göçü savunmuştu; rabbi olmasını, ki bunu Birleşik Devletler'de de devam ettiriyor, hep, iç kaynaklara ve bu arada sinegog kayıtlarına ulaşabileceği şeklinde değerlendiriyorum. Demek ki yazdıklarına yüksek değer biçebiliyoruz.

Almanya'dayken 21 yaşında felsefe doktorasını elde etmişti ve Amerika'da, önceleri "Birleşik Filistin" Davası'nı savunmuştu ve 1963 yılında da, ünlü Washington Yürüyüşü'nün liderleri arasında bulunuyordu. "Secret Jews" kitabında, "dönme" ve sabetayizm olguları üzerinde ayrıca duruyor;[255] bunları "Gizli Yahudi" görmektedir.

Rabbi Prinz'in, "dönme" tabirini tercih ettiği sabetayistlerin, toplumsal olarak içlerine girmenin imkansızlığının yanında, Müslümanlığı uygulamakta kusursuz olduklarını tespit etmesi, önemli bir noktadır. In fact, they often seemed even more devout followers of the Prophet Mohammed and more sincere worshipers of Allah than the rest of the community, Doktor Prinz'e göre, Allah ve Peygamber yolunda, Müslümanlardan çok daha ilerdedirler, "sofudurlar" demek istemektedir. Genellikle Ramazan'da oruç tutuyorlar ve özellikle Hac'a gidiyorlar; bu o kadar öyle ki, Sevi'nin yakınlarından Yasef Sevi, Mekke dönüşü yolda ölmüştü, bu tarih kutsanmıştır. Ancak kendi dinsel ayin ve kutlamalarını ayrı ve gizli tutuyorlar; Kuzu Festivali de bunlardan birisidir, Doktor Prinz, bunun için, "the Festival of Lamb remained the secret of all secrets" değerlendirmesini yapmaktadır.

---

255) Rabbi Prinz, "Kuzu Festivali" üzerine rivayetleri doğru saymaktadır.
"Because a roasted lamb is specifically prepared as the main dish, the celebration is called Festival of the Lamb."
"Sexual laxity, a feature of the movement's early days, continues to prevail among the doenmehs, and the celebration of Shabtai's birthday usually ends in a sexual orgy. After the lamb is eaten, the candles are extinguished and a common exchange of wives takes place. Children born of such unions are regarded as saintly, conceived in a mysterious way as children of the holy Messiah Shabtai Zvi, who is believed to have been present at the moment of this holy intercourse."
Rabbi Prinz, Derviş Efendi'nin cinsel özgürlüğü savunduğunu da teyit etmektedir.
"In the eighteenth century, Dervish Efendi, who followed the epileptic Chonio as the leader of the Salonika doenmeh community, tried to eliminate marriage altogether as an institution unworthy of the sainted memory of Shabtai. Sarah, the harlot of Livorno and the Messianic bride, was still remembered as the great example of ideal womanhood. But the Jewish heritage of the doenmeh proved too strong and the Festival of the Lamb remains their only official concession to free love as a religious doctrine."
Joachim Prinz, *The Secret Jews*, New York, 1973, p. 120.

Joachim Prinz'in şu tespiti de aktarmaya değiyor: "Too many of the Young Turks in the newly formed revolutionary Cabinet prayed to Allah, but as their real prophet Shabtai Zvi, The Messiah of Smyrna."[256] Buna göre, Jön-Türk devrimi ile birlikte kurulan hükümetlerde pek çok sabetayist bulunuyordu ve bunlar, Allah'a dua ederken, aslında Sabetay Sevi'yi düşünüyorlardı; en azından Rabbi Prinz'in bu kanaatte olduğunu öğreniyoruz.

Rabbi Prinz, bazı isimler veriyorsa da, ben bunların üzerinde durmak istemiyorum; ancak, Talat Paşa'nın "Alliance Israelite Universelle" mensubu olduğunu not etmek gereğini duyuyorum.[257] Artık, Alliance'ın, daha çok Osmanlı ve İran'da yaşayan Yahudileri yükseltmek ve güçlendirilmek üzere kurulduğunu biliyoruz. Bununla birlikte, "Talat" adının, Türkiye'de ilk kez ne zaman ve kim tarafından taşındığını bilmiyoruz.[258] Ancak "Tal", İbraniyet'te çok taşınan bir ad olmakla, bazen "talat" şeklinde türetilmektedir. Çevrildiğinde ise "şebnem" olarak kullanılmaktadır.

Peki, bir bağ kurabiliyor muyuz; judaik tarih yazımın bilinçli ve kararlı saklamaya dayandığını tekrar etmek durumundayım. Doğrudan bir haber çok zordur, bununla birlikte, Ben-Gurion'un babasına yazdığı bir mektuptaki ifadeler, buraya kadar geliştirmiş olduğum matrikste anlamlı bir yer bulabiliyor; Davut, o sırada henüz, Britiş Kuvvetleri'nden terhis olmamıştı. Bu mektupta, Ben-Gurion, mektup 5 Aralık 1919 tarihlidir, beş yıl önce "memleketten çıkarıldığını" hatırlatıyor, bu Filistin'den sürülmek, anlamındadır ve bunu, Osmanlı polisinin, adını, son Siyonizm kongresine katılanlar listesinde bulmasına bağlamaktadır, ve "a Zionist in those days was considered a traitor" demektedir.[259] Ben-Gurion, o tarihlerde Osmanlı yöneticilerinin siyonizmi ihanet saydığını haber veriyor, "bir Siyonist bir haindir" eşitliğinin geçerli olduğunu iddia etmektedir.

Burası bizim açımızdan o kadar önemli görünmüyor, daha önemli olan yanı, Ben-Gurion'un, Cemal Paşa'nın Erez İsrael'deki bütün yerleşimleri, as they did to

256) Ibid., p. 122.

257) Rıza Nur, bir yerde, "Talat, Rahmi ve arkadaşları Selanik'te İtalyan mason locasına girmişlerdi" dedikten sonra, "bunun da rehberi Yahudi Karaso idi" yollu eklemektedir. Diğer bir yerde de şunları not etmektedir: "Artık İttihatçıların yolsuzluklarına, Yahudilerin meydan almasına pek kızıyordum. Meclis şöyle idi, kimsede bir kuvvet ve rey yok. Cavit, Talat, Karaso, Cahit gibi üç-beş kişi emrediyor, eller kalkıyor." Buna bakıldığında bir Yahudi-Sabetayist hegemonyasına inanmak zorundayız.
Dr. Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım, Cilt I*, Frankfurt, 1982, s. 220 ve 237.
"Nur Tarihi" analizi, *İsyan*'ın ikinci cildindedir.

258) Bu ad, soyadı olarak da taşınıyor, Kıbrıs'dan "Mehmet Ali Talat" var ve bir de Talat Halman olup, 12 Mart 1971 Darbesi ile Amerika'dan getirilip bakan yapılmıştı. Başkaları da olabilir, demek ki, "talat" adı hâlâ bakan seçilmeye pek elverişlidir.

259) Yair Auron, *Zionism and the Armenian genocide, The banality of Indifference*, London, 2000, p. 325.

e Armenians in Armenia, yıkmak istediğini yazmasıdır; 1915 yılını kastediyor. oğrusu, ben, bu değerlendirmenin pek de gerçekçi olduğunu düşünemiyorum, ızünü ettiğim, "nili" gizli örgütün bir hücresi yakalanmıştı ve çok büyük bir öf: yarattığı bilinmektedir, olsa olsa bu öfkedir. Bu nedenle Cemal Paşa, bazı şet tedbirlere başvurmuştu, bunun içinde, yakalanan şebeke mensuplarının idaı da vardı. Bunun, Ermenilerin başına gelenlerle birleşince büyük bir korku ılgası yaratması doğaldır ve binnetice, Ben-Gurion'un bir massacre beklentisi :, bu çerçevede, anlaşılır olmaktadır. Ben-Gurion'un mektubunun önemli yanı ıradan sonra geliyor; burada, "but the central government, primarily Talat Bey ho was then Vizier for Domestic Affairs, blocked Jamal's plan" ifadesini okuyoız. Ben-Gurion, İçişleri Bakanı Talat'ın, Cemal'i bloke ettiğini ve böylece, Yahuleri kıyımdan kurtardığını ve Filistin'deki Yahudi yerleşim birimlerini güvence tına aldığını bildiriyor ki, herhalde hesaba katmak zorundayız.

Şunu söyleyebiliyoruz, Ermeni Kıyımı'nın sorumlusu sayılan bir yöneticiin, bir şebeke yakalatan Yahudileri koruması, bu korumanın kendisinden aha da anlamlıdır. Ayrıca bu paradoks, bizi, Talat'la ilgili analizlerimizi denleştirmeye davet ediyor; yazımını, ileriye bırakıyorum.

Demek ki bir sonuca yaklaşmış durumdayız; "Ermeni Tehciri" sırasında üç noktalarında Yahudilik yer almıştı. Kripto'ları buna ekliyoruz, amma, acmini kestirmekten uzağız. Buradan devam edebiliyoruz.

BERNARD LEWIS VERSUS RUMEN YEPİSKOPOSYAN

Bu sözcüğü, "genocide" ki "halk" ve "öldürme" sözcüklerine ayrılıyor, kullannıyorum; çünkü, bir halkın katlini anlatmaktadır. Tarifi gereği halk içinde ayrını kabul etmiyor, "iyi" ve "kötü" tefriki yok ve görüyoruz, tanım, Hitler'in Yaıudilere yaptıklarından çıkıyor ve tekil saymak zorundayız. Ermenilerde ise bir ıyrım yapılmıştı; "iyi" Ermenilere dokunulmadığı hep malumdur. Demek ki, eknik planda ve tanımı gereği, Hitler'in Yahudilere yaptıklarına benzemiyor.

Bu bir yana, "Büyük Kırım" daha hafif sayılmamalıdır, Ermeniler, "The

Cripto ***Jews & Gizli Yahudiler***
Sabetayizm Üzerine Bir Yahudi Kaynak

Christian Holocaust" demeyi tercih ediyorlar, "caust" yakmak ve dolayısıyla yok etmekten geliyor, "kırım" diyebiliriz; "Holokost" yaygındır. Peki var mı, yok mu; tartışmanın, addan daha çok bu nokta üzerinde sürdüğünü biliyoruz.

Bu konuya da girmek niyetinde değilim, *Tezler*'de ele almış bulunuyorum. Burada, benim değinmek istediğim, Yahudilerin, bunu kesinlikle reddettikleridir. Red, kesindir ve bunda hiçbir kuşku duymuyoruz; Encyclopaedia Judaica'da, "holokost" girişinde Ermeni sözcüğünün hiç geçmemesinden daha ikna edici ne olabilir, yeterli sayılmalıdır.[260] Başka kanıtlar da var, fakat, bununla yetinebiliyoruz.

Güzel, dün ve bugün, Batı dünyasında tüm Yahudiler, politikacı ve bilimadamları, "jenosid" veya "kırım", bunun olmadığını, üstelik şiddetle, savunuyorlarsa, burada bir soru kaçınılmaz olmaktadır. Peki kimi savunuyorlar; Ben-Gurion'un, 1958 tarihli ve hâlâ gizli "İttifak" içine koyduğu "tamamlayıcı kavimler" ibaresinin, bir rolü var mı, demek ki soru soruyu izliyor. Bu savunmada bir üstlenme de var mı; en uç soru, budur.

Dünya Siyonist Örgütü'nün kurucusunun, 1915 öncesi, Sultan Abdülhamit dönemi gelişmelerinin, Batı basını ve dünyasında akis bulmaması için gücünü ve ilişkilerini kullandığını biliyoruz. Fakat bunu, en azından kısmen, Sultan Hamit'ten, Filistin'deki Yahudi yerleşimler için, daha büyük imtiyazlar alma isteğine bağlayabiliriz. Ermenilere yapılanları veya yapıldığı iddia edilenleri duymamakla Filistin'i alma arasında bir trampa girişimi diyebiliriz.

Ama "en azından kısmen" ibaresini bilerek koymuş bulunuyorum, çünkü, "Filistin" Yahudilerin "yurt" arayışında düşünülebilecek alternatiflerden sadece birisi idi ve çok geç "alternatif" olmuştu; *Tekeliyet*'te diğer alternatiflere işaret etmiştim. Bunları da tekrarlamaya gerek yok, amma, sadece birisini hatırlatmam yerindedir. Bu, Cumhuriyet ile birlikte, bir Kemalist teorisyen olarak ortaya çıkan Moiz Kohen'dir. Daha sonra "Tekinalp" adıyla çalışan Kohen, Hamburg'ta toplanan Dokuzuncu Siyonistler Kongresi'nde, Türkiye delegesi olarak konuşmuş ve Türkiye'yi, "Kenan Ülkesi", başka bir deyişle de "Kutsal Toprak" ilan etmişti. Yahudilerin Yurt'u, Osmanlı Türkiyesi idi ve başka yurt yok, diyordu. Göç, Filistin'den çok Türkiye'ye olmalıdır; bu çağrıyı yapıyordu. *Tekeliyet*'te var.

---

260) Holocaust girişinin alt-bölümleri şöyle gidiyor; "introduction" – "the medieval witch craze" – "north american indaians" – "black slavery"- "gypsies under the nazis" – "homosexuels during world war II" – "polish and ukranian losses during world war II" – "conclusion".
Başka yerlerde ve bu arada "armenian" girişinde de göremiyoruz.
EJ- Cd-rom.

Jacob M. Landau

TEKİNALP

Bir Türk yurtseveri
(1883-1961)

İLETİŞİM

Katkı 31

M. Kohen-Tekinalp

"KENAN ÜLKESİ" TÜRKİYE'Yİ "YURT" EDİNME

Yahudilerin Türkiye'ye göçü konusu ilk defa Temmuz Devrimi sonrası gündeme geldi. Birden kavuştuğumuz bağımsızlığın sarhoşluğu ve sevinci, bizleri, yaşadıkları ülkelerde zor durumda bulunan kardeşlerimizi, Türkiye'ye göç ettirme düşüncesinde umutlandırıyordu. Anti-Siyonist düşünceden uzak kalmış tek ülke Türkiye'yi, bizler, zamanımızın Kenan Ülkesi, İsrailoğulları'nın Kutsal Toprakları olarak değerlendiriyor ve kardeşlerimizin, modern ülkelerin zulmünden ve kentlerin uşaklık ve ezikliğinden kurtulmaları için tek çözüm olarak görüyorduk.

Düşünüyor idik ki, şimdiye kadar olduğu gibi Sibirya'nın buzullarını ve bozkırlarını kanlarıyla sulayacaklarına, binlerce Yahudi gelecek ve ülkemizin ıssız ve çorak topraklarını, alın terleriyle, verimli kılacaklar. Bu düşünceler bize, güzel günlerin yakın olduğu coşkusunu yaşattı.

* * *

Türkiye'de ortaya çıkacak bir anti-Siyonist hareketi etkisiz kılacak bir başka gizilgüç daha bulunmaktadır. Bu gizilgüç de Yahudilerin kendi aralarındaki dayanışmadan başka bir şey değildir. Evet, Türkiye'ye gerçekleştirilecek büyük bir Yahudi göçü, ülkemizde dünyanın hiçbir yerinde rastlanmayan atak bir güç olacaktır.

Ayrıca, bizde, kendilerini asimile edecek daha yüksek bir kültür olmadığı için, göç eden Yahudiler, kültürel kimliklerini koruyabilecekler dir. Örneğin ne Arnavut kültürü ne de Ermeni kültürü Yahudi kültürünü eritmeye ve onun özgün yapısını bozmaya yetecek güçtedir.

* * *

Eğer Yahudiler Yahudi olarak kalabilirlerse, eğer partizanlık nedeniyle aralarında bir ayrılık olmazsa, yani aralarındaki kardeşlik bağlarını sürdürebilirlerse anti-Siyonizm yok olmaya mahkum olacaktır. Ve merhum Theodor Herzl'in dileği olan Yahudilerin kendi toprakları olmasını istiyorsak, bu topraklar, Türkiye'dedir...

Jacob M. Landau, *Tekinalp – Bir Türk Yurtseveri 1883-1966*, İletişim, 1984-1996. s. 86-92.

Türkiye'ye göç istendiğini görüyoruz ve geçerken yine, Morgenthau'nun katkıda bulunduğu mübadelenin, bu isteğin bir parçası olup olmadığını, sormaktan geri duramıyoruz. Buna ilaveten, Kenan Ülkesi'ne çağrı yapılırken, içerden bir ihraç da düşünülüyor muydu veya ithal ile ihraç zıtların birliği midir, bunu da formüle edebiliyoruz. Pek çok zaman ithal için ihraç gerekiyor, bir mantıklılık var.

İşte burada, Yair Auron'un yeni sayılabilecek kitabından söz etmek gereğini duyuyorum. Profesör Auron, bugün İsrael'in ve dün, tüm Yahudilerin, en kibar sözcükle, Ermenilerin acılarını duymazlıktan geldiklerini tespit ile bunu, "fark-etmemenin bayağılığı" olarak nitelemektedir; bu, aynı zamanda, 2002 yılında, yayımladığı kitabının adıdır, "the banality of indifference" olarak biliyoruz. Yair Auron'un, kitabının yeni baskısında adını, "inkarın bayağılığı", "banality of denial", olarak değiştirdiğini öğreniyoruz. Bu başlık, Judaik Ansiklopedi'nin yaklaşımı ile uyum içindedir.

Profesör Auron, "Yahudi İnkarı" üzerinde, pek çok kanıt sunuyor, ben, birisini ele almayı planlıyorum, bu da, 1918 yılında Ben-Gurion ile Ben Zvi'nin ortak yazdıkları bir kitaptır. İlginç, hem Ben-Gurion ve hem de Ben Zvi, "Osmanlı Yahudisi" olarak biliniyorlar ve ilaveten Ben Zvi'nin bir sabetayist ve bu alanda da önemli bir arşive sahip olduğuna hep inanılmaktadır; ancak daha sonra cumhurbaşkanı olduğuna göre Yahudiliğe tekrar dönmüş olmasını muhtemel görüyoruz. Diğer yandan, ortak kitap, hem yayımlanma zamanı ve

hem de milliyetler meselesi üzerinde durduğu için ayrıca önemlidir; Auron'un da önemli bulduğunu anlıyoruz.

Profesör Auron, bu kitap içinde, Ben-Gurion'un, Müslüman olmayan halklara, ulusal-dinsel otonomi verilmesi üzerine incelemesini, ayrıca önemli sayıyor; burada, Ben-Gurion'un, Türkleri, Ermeniler, Yahudiler ve Elenler kadar gelişmiş kabul etmediği anlaşılıyor, bunu açıklıkla yazmaktadır. Bu haliyle Türkiye, bir "milletler devleti" demektir ve amma, fethettiği kavimlere, Hıristiyan devletlerde görülmeyen bir hoşgörü ve alicenaplık ile muamele etmektedir; Ben-Gurion, 1918 yılında, açıkça, Osmanlı Devleti'nin lehinde bir tutum almaktadır.[261] 1918 yılı, 1915 yılından üç yıl sonrasına denk düşüyor.

Yair Auron, ıt sould be noted that reports of the Armenian massacre were common knowledge in the United States and Europe from the middle of 1915, Ermeni massacre'nın, 1915 ortasından itibaren, hem Amerika ve hem de Avrupa'da, herkes tarafından bilindiğini kaydediyor. Buna mukabil, Ben-Gurion, bu konuda bir tek sözcük bile yazmıyor, Ben-Gurion does not mention in a single word on the masscres of the Armenians at the end of the nineteenth century and the beginning of the present century; hem öncekiler ve hem şimdikiler hiç olmamışlar, bunu anlıyoruz. Herhalde, İsrael'in kurucusu Ben-Gurion'un, bu kitapla, bundan sonra izlenecek yolu da açtığını düşünebiliriz. Bu yol, hep tutulmuştur.

Bunun en scandaleux örneğini Profesör Bernard Lewis'de buluyoruz ve bizi hiç şaşırtmamıştı, ama, bir istihbaratçı-Siyonist ve Irak İşgali'nin mimarlarından birisi olduğu açıklıkla ortaya çıktığı için, Türkiye'de ödüllü bu propagandistin, artık sıradan insanları dahi kandıramadığını görüyoruz. Lewis, 16 Aralık 1993 yılında, Paris'te, *Le Monde*'a gönderdiği bir yazıda, Rusya'nın ilerlemesi karşısında Osmanlı Hükümeti'nin bir tedbir almak zorunda kaldığı ve aldığı tehcir kararında, bir katliam niyetinin bulunmadığını not ederek, jenosidi reddetmekle, "tarihin Ermeni versiyonu" olduğunu ileri sürmüştü; Türkiye'nin resmi görüşü ile özdeş olduğunu söyleyebiliyoruz. Kuşkusuz, sözde bilimsel yazılarında Türkiye ile çevre kavimler arasına düşmanlık tohumları eken bu Yahudi profesörün *Le Monde* yazısı, Fransa'daki Ermenilerin büyük

261) "...behaved toward The conquered with a degree of tolerance and generosity which is unparalled in the history of the Christian peoples of the same period."
Yair Auron, *Zionism and the Armenian Genocide – The Banality of Indifference*, London, 2002, p. 324.

tepkisine yol açmıştı. Açtıkları dava ile, 1995 yılında, Paris mahkemelerinde, Lewis'i, mahkum ettirdiklerini biliyoruz. Sembolik'tir.

Fakat asıl tepkinin daha sonra geldiğini görüyoruz; Erivan'dan patlıyor, 2002 yılında, Erivan'da, Rumen, Levon Yepiskoposyan'ın, "Milli Sistemler" adlı kitabının yayımlandığı haber verilmektedir. Kitap, Ermenice ve Rusça basılmakla birlikte;[262] 8 Şubat 2002 tarihinde "Ermenistan Yazarlar Birliği" binasında yapılan tanıtım toplantısının çok hararetli geçtiğini öğreniyoruz. Çünkü, toplantıya katılanlardan, Ermenistan Yahudi Cemaati Başkanı Rimma Varzhapetyan Hanım, kendisini tanıtarak konuşmak isteyince, hazır bulunanlar, 1915 Kırımı'ndan, "Yahudilerin sorumlu" olduğunu bağırarak, Rimma Hanım'ı susturmuşlardı.[263] Peki kitapta mı, Yepiskoposyan, birincisi, Hitler'in bir Yahudi jenosidi yapmadığını ileri sürüyor ve ikincisi, Türkiye'de, Ermenilerin başına gelenlerden ise Yahudileri sorumlu tutuyordu. Toplantı, bunu, açığa çıkarmış durumdadır.

Rumen Yepiskoposyan'ın kitabının bilimsel değerini, henüz, bilmiyorum; ancak, Ermenilerin, Türkiye'de Ermenilerin başına gelenlerden birinci derecede Yahudileri mesul gördüklerini netlikle biliyoruz. Başka kanıt veya kaynağa gerek yok, Ermenistan Yahudi Cemaati Başkanı Rimma Varzhapetyan'ın, Ermenistan Dışişleri Bakanlığı'na yazısı bunu gözler önüne sermektedir; yetiniyorum ve aktarıyorum.

---

262) Bu kitabın Rusçasını bulmaya çalışıyorum.
263) "When she introduced herself, people in the audience shouted that Jews were guilty of the Armenian genocide in 1915."
http://www.tetedeturc.com/home/article.

Katkı 32

Ermenistan Yahudi Cemaati

ERMENİSTAN'DA DAVUT YILDIZLI TÜRK BAYRAKLARI

Ermenistan Dışişleri Bakan Yardımcısı Ruben Shugaryan'ın Ermenistan Yahudi Cemaati Başkanı Rimma Varzhapetyan'a 16.05.2003 tarihli mektubundan: "Sizi temin ederim ki, Ermenistan hükümeti, başka milliyetlere karşı nefret duygusunun her türlü dışavurumunu kesinlikle reddeder ve zaten böyle bir duygu Ermeni halkına yabancıdır".

Bu beyanı 24 Nisan –Osmanlı Türkiye'sinde soykırım kurbanları anma günü– arifesinde Daşnaksutyun partisinin gençlik kolu üyelerinin üzerinde Davut'un yıldızı olan Türk bayrağını yakmaları üzerine Ermenistan Cumhuriyeti dışişleri bakanlığına yazdığım kaygı dolu mektuba yanıt olarak aldım. Ardından bu gençler yanan Türk bayrağından aldıkları ateşle meşale alayı oluşturup, Ermeni soykırımını tanımayan Türkiye ve İsrail'e karşı öfkelerini sloganlarla dile getirdiler. Erivan'da Rusça yayımlanan gazetelerden biri bu bayrağın resmini ve haberini birinci sayfadan verdi. Daşnaksutyun Partisi benzeri bir eylemi geçen yıl da yaptı.

Sayın Shugaryan mektubunda bu olaydan anti-Semitizm çıkarmanın doğru olmadığını ifade ediyor. "24 Nisan'ın Ermeni halkı için taşıdığı anlam sizce malumdur. Bu bağlamda gençlik arasındaki kimi duygusal çıkışlar, Ermeni halkının, Yahudi yurttaşlarımıza ve hep sempati ve saygı beslediğimiz bütün Yahudi halkına karşı olan tavrını yansıtmıyor" diye yazıyor.

Gerçekten de Ermenistan'da anti-Semitizmin dışavurumuna pek seyrek rastlanır ancak yine de olabilmektedir.

Geçen yılın Şubat ayında Erivan Yazarlar Birliği'nin salonunda, Rumen Yepiskoposyan'ın Ermenice ve Rusça basılan kitabının, *Ulusal Sistem*, tanıtımı yapıldı. Bu kitabın yazarının adı Ermenistan'da duyulmuş değildi. Kitap bir tür ulusal sistem oluşturmak amacıyla yazılmıştır. Kitapta Türkler "katil ulus", Yahudiler ise "yıkıcı ulus" olarak adlandırılıyor. "XX. yüzyılın En Büyük Tahrifatı" başlığı altında yazar Holokost'un [Yahudi soykırımı- çev.] bir mit olduğunu pervasızca beyan ediyor.

Kitabın tanıtım toplantısında genel olarak yazarın kitabın çıkışını coşkuyla selamlayan yandaşları toplanmıştı. Ancak basında kitap hakkında olumlu tek bir yazı çıkmadı. Tersine, aynı gün popüler TV kanalı "A1+", bana canlı yayında tepkilerimi ve derin endişelerimi ifade etme ve kamuoyunu bu yalan teoriye itibar etmeme çağrımı yapma fırsatı verdi. Daha sonra Rusça yayımlanan *Respublika Armeniya* gazetesi kitabı sertçe eleştiren bir makale yayımladı. Fakat daha sonra ben Ermenistan Cumhuriyeti Başkanının danışmanı Razmik Davoyan'a milliyetçi nifak tohumları eken bu kitabı mahkum etmesi ve satışını yasaklaması ricasıyla başvurduğumda, dilekçem, şaşkınlık ve hatta ironiyle karşılandı. Sayın Davoyan dilekçeye kayıtsız kaldılar.

Anti-Semitizmin iki yönünün olduğunu söylemek mümkündür. Bir yandan, Erivan'da yerel yöneticiler, Holokost'un anısına, anıt dikme önerimizi olumlu karşıladılar ve bu anıt 1999 yılında Ermeni kamusal temsilcilerinin katılımıyla, Erivan'ın merkezinde açıldı. Öte yandan, İsrail'in bazı devlet adamlarının Ermeni soykırımını tanımayan bazı ani beyanlarından sonra bariz bir biçimde anti-Semitizmin işaretlerini hissettik. Söz konusu anıta ve Yahudi cemaati ofisinin kapısına gamalı haç çizildi, telefonda tehditler geldi ve basında yalnızca anti-İsrail olmakla kalmayan kısmen anti-Semitik ifadeler yer aldı. Bu konuda, Sayın Shugaryan'ı desteklemek istiyorum ve destekliyorum. Ermeni toplumu soykırımın tanınması veya tanınmaması olgusuna olağanüstü titizlikle yaklaşmaktadır.[1] Son yıllarda Rusya, Fransa, İtalya, Yunanistan, İsveç ve benzeri birçok ülke ve onlarca ABD eyaleti Ermeni soykırımını resmen tanırken İsrail tarafından kategorik olarak reddedilmesi tepkisiz kalamazdı.

Bu konuda Ermenistan dışişleri bakanlığının ve şahsen bakan Vardan Oskanyan'ın ve yardımcısı Ruben Shugaryan'ın olumlu rolünü ve Yahudi cemaatine verdikleri desteği gözardı edemeyiz. Amerikan Yahudi Komitesinin Washington'daki, 5-11 Mayıs 2003 tarihli yıllık toplantısından sonra gittiğim Los Angelos'ta yerel Ermeni TV kanalında canlı yayına katıldım ve bu vesileyle izleyicilere Ermenistan Yahudi cemaatinin soykırımın tanınması konusundaki tavrını açıkladım. Ayrıca Ermenistan'da yurttaşlar ve devletle olan ilişkilerimizi anlattım. Konuşmam bir saatten çok sürdü ve stüdyoya gelen telefonlardan anlaşıldığı üzere hüsnükabul gördü. Umarım bu adımlar kendimizi eskisi gibi güvende hissetmemize yardımcı olur.

Ermenistan'da anti-Semitik duyguların başgöstermesini genellikle ağır ekonomik koşullardan dolayı Rusya ve Ukrayna'ya göçlerin artmasıyla ilişkilendirmemek mümkün değildir. Yahudiler hakkında hiçbir zaman kötü söz işitmemiş olan çocuklar ve gençler şimdi ülkeye dönüşlerinde veya tatile gelişlerinde yanlarında, Ermeni toplumuna ait olmayan, anti-Semitik fikirler getirmekteler. Sözde Gençlik Partisi Rusya'dan getirilmiş milliyetçi yayınları dağıtmaktadır.

Geçen yıl EAEK, Avrupa-Asya Yahudi Kongresi, desteğiyle yaptığımız "Hoşgörü- Holokost Dersleri" konulu seminer, bu konunun, Ermeni ilköğretim okulları için ne denli önemli olduğunu gösterdi. Seminerin başlangıcında bazı tarih öğretmenleri bize karşı çok tedirgin ve bedhah idiler. Ancak seminer bittiğinde, düzenleyicilere, memnuniyet ve karşılıklı anlayış ve sabır diyaloğunun sürmesi dileklerini ilettiler. Ermeni tarafı okullarda müfredata hoşgörü derslerinin konmasına hazır olduğunu ifade etti ki bunu bizim için ciddi bir kazanım olarak görüyoruz.

---

1) Ermenistan Yahudi Cemaati Başkanı Rimma Varzhapetyan'ın bu yazısının Rusçasını bulabilmiş durumdayım ve ekte veriyorum.
Bu çeviriyi Doktor Kıvılcım Çağla'dan rica ettim, Rusçası, benimkinden, çok daha iyidir. Sevgi ve teşekkürlerimi yazıyorum.
Belki Yair Auron'un kitabının ve belki Ermenistan'da, Davut yıldızlı Türk bayraklarının yakılmasının etkisi olabilir, Israel'de, tutum ve bakışta değişiklikler tespit edebiliyoruz. Bu değişikliğin, "Büyük Israel" Projesi'nin bir gereği olması da mümkündür; Washington-Tel Aviv kaynaklı "Büyük Orta Doğu" Projesi'ni, aslında, Büyük Israel'in kamuflajı sayabiliriz.

Ismi ne olursa olsun, bu "Proje" ile, Israel'in, Ermenistan sınırlarına ulaşmayı hayal ettiğinden kuşku duymuyoruz. Israel'de, bir görüş değişikliğinin, ipuçlarını görüyoruz.
Bundan önce ise, 24 Nisan 2000 tarihinde, Israel Eğitim Bakanı Yossi Sarid'in konuşması var. Israel'deki Ermeni-Yahudilerin toplantısında, "bir insan, bir Yahudi, Bir Israel'li ve Israel Devleti Eğitim Bakanı" olarak konuştuğunu belirtiyor ve "massacre" sözünü kullanarak, "Ermenilere karşı Türkler tarafından yapıldığını" ve "modern zamanların en dehşet verici eylemlerinden birisi" olduğunu ilan ediyordu. 1915 yılında, Washington'un Istanbul Sefiri Morgenthau'yu anmaktadır; Morgenthau'dan, "Yahudi Sefir" olarak söz etmesi dikkat çekicidir.
"The mssacre, which was carried out by the Turks against Armenians in 1915 and 1916, was one of the most horrible acts to occur in modern times."
"The Jewish ambassador of America to Turkey in those days, Henry Morgenthau, described the massacre as 'the greatest cirme in modern history'. Morgenthau did not predict what was in in store later in the 20th century for the Jews, the Shoah, the most terrible of all is still in front of our eyes."
Şo'a, Ingilizce transliterasyonu, Shoah, Ibrani, "Holokost" anlamındadır.

TÜRKİYE'YE KARŞI ASALA VE ASALA'YA KARŞI MOSSAD

Bir isim daha tanıtabilir miyim; "irgun", ve biz "ergun" da diyebiliyoruz. Daha önce sözünü ettiğim "nili" benzeri bir etimolojisi ve tarihi ile çekiciliği var. Bu sözcük, "irgun", İbrani "örgüt" anlamındadır, ama çekiciliği "Irgun Zvai Le Umi", örgütünden geliyor; bazı kaynaklar,[264] 1931 ve bazı diğer kaynaklar ise[265] yılında kurulmuş olduğunu yazıyorlar. Filistin Arapları'nı hedef almakla birlikte, daha sonra, mandater İngilizlere karşı mücadele eden gizli ve silahlı bir örgüt idi. Sözcükler, "Ulusal Askeri Organizasyon" demek olup "Hagana Bet" olarak da biliniyor; Siyonist örgütlerin en prestijlilerinin başındadır ve bu nedenle isim olarak taşınmaktadır.

Baruch Pinto, *The Sephardic Onomasticon*'da, "irgun" veya "ergun" biçimleriyle, Türkiye Yahudileri tarafından isim-konduğunu kaydetmese de, bu adın konduğunu gösteren işaretlere sahibiz; Evner Ergun'u hatırlıyorum. Asala tarafından öldürülmüştür.

Adını, sıklıkla "enver" olarak yazıyorlardı, zaman zaman "evner" şeklinde düzeltiyordu, aslı "avner" olup çok taşınan bir İbrani ismidir; "ışığın babası" de-

264) B. Baruch, *Historical Dictionary of Israel*, London, 1992, p. 123.
265) Dilip Hiro, *Dictionary of the Middle East*, London, 1996, p. 136.

mektir, o zamanlar bilmiyor ve üzerinde durmuyorduk. Yakışıklı, sakin ve terbiyeli bir bürokrat idi, İmar-İskan Bakanlığı Bölge Planlama Dairesi'nde çalışıyordu, sonra başkan oldu; mimardı. Devlet Planlama Teşkilatı'nda "bölge planlaması" da yaptığımız için temas halindeydik; politikayla hiç ilgili görünmüyordu, nerdeyse "apolitik" biliyorduk. 1960'lı yıllarda, ülkeye, bir "umut" olarak tanıtılan, Devlet Planlama Teşkilatı'nda, "ilk plancılar", bir siyasal kriz yaratarak istifa edince, sosyal planlama dairesi başkanlığına atanmıştı; genel olarak sosyal bilimcilerin pozisyonu olduğu için çok şaşırmıştık.[266] Evner Ergun, bir süre sonra, Birleşmiş Milletler'in kuruluşlarının birinde, Viyana'da, önemli bir iş bulmuştu ve ne yazık, Asala'nın kurşunları, bu Sevgili Arkadaşımızı Viyana'da yakaladı. Hiç hak etmediğini, hep düşündüm ve hâlâ düşünüyorum.

Her durum ya da gözlem, yeni sorudur; burada da sorularla karşılaşıyoruz. Bir, planlama teşkilatı'nın da bir İbrani asıllılar için timar olduğunu, o tarihlerde, aklımıza dahi getirmiyorduk. İki, Evner Ergun'un İbrani veya İbrani-asıllı olması da hiç aklımıza düşmemişti; "avner" adını bile sormuyorduk. Üç, öldürülmesiyle birlikte ve artık, Ermenilerin bildiklerine inanmak zorundayız; çünkü hem diplomat ve hem de politik değildi. Öyle teşhis ettiklerinden hiç kuşku duymuyorum.

Bu kuşkusuzluk düzlemine ulaşınca, Asala'nın kurşunları ile yaşamını yitiren tüm diplomatları ve dış görevlileri incelemek gereğini duydum.[267] Acaba, hepsi mi; bu soruyu, *Tekeliyet*'in sonraki ciltlerinde yazmayı planlıyordum. Buradaki sadece bir başlangıçtır; sorular ve sorunlar listesi de diyebiliriz.

---

266) Bu Daire'de başkanlık yapanlar arasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi profesörlerinden Nevzat Yalçıntaş da vardı; Dr. Yalçıntaş, sosyal sorunlar üzerinde uzmanlaşmış bir iktisatçıdır. Çalışmalarımın birisinde, "Aydınlar Ocağı" başkanlığı da yapmış olan Yalçıntaş'ın İbrani asıllı olabileceğini kaydetmiştim. Şişli Terakki Lisesi'nde okumayı kesin bir işaret görmemekle birlikte, Yalçıntaş'ın oğlu Murat Yalçıntaş'ın bu Lise'de okumuş olmasını da belirtmiş idim. Kuşkusuz, ne isim-bilim'i ve ne de Terakki Lisesi'ni tek başlarına veya birlikte determinant saymıyorum ve bulgularımı her zaman ihtimaliyet çerçevesinde açıklıyorum.
1 Ocak 2005 Gecesi başlayıp 2 Ocak sabahı erken saatlere kadar devam eden bir televizyon görüşmesinde, Hulki Cevizoğlu'nun "Ceviz Kabuğu", Dr. Yalçıntaş, telefonla katılarak, bunun doğru olmadığını, Lise'nin evlerine çok yakın olması nedeniyle seçildiğini belirtti ve yaptığımın "insafsızlık" olduğunu da not etmekten geri kalmadı.
Şunları hep sıralıyorum, bir, bu bulgularım, hiçbir şekilde bir kötüleme amacı ve tonu içermemektedir. İki, bilimseldir ve probalistik'tir, yanılma payı, her zaman var. Üç, bu tür açıklamaları, hiçbir itiraz etmeden doğru kabul ediyorum. Dört, hiçbir zaman üzüntü vermeyi düşünmemekle birlikte, Değerli Profesör Yalçıntaş'ı üzdüğüm için üzüntülerimi ve özürlerimi yazıyorum. Düzeltiyorum.

267) Ermeni Rahip Hayko, Sultanahmet'te havalandırmadan, Selimiye'ye giderken, demir parmaklıklı pencerelerin arkasında ve koğuşta idim, sevinçle bana selam göndermeyi ihmal etmişti. Hüküm günüydü, altı buçuk yıl isteniyordu, vereceklerdi, Hayko gerekli yılları yatmıştı; bu gün veya yarın, "tahliye" olacaktı, düşünüyor ve seviniyorduk. Ama ne yazık, biraz sonra gazeteler geldi, çok yazık, Belgrad Sefiri Galip Balkar, yine Asala tarafından öldürülmüştü, içim yandı; Kemal Balkar Hocamız'ın oğluydu, içim yandı ve Hayko için de yanıyordum. Tahmi-

En değerli insanlarımızı göçerten Asala ile mücadelede ne yapıldı; ne yapıldığını pek bilemiyoruz, ortada bazı isimlerle söylenceler var. Bunlardan birisi, milli istihbarat teşkilatı memuru Hiram Abas idi ki, İbrani asıllı olduğunu, diğer çalışmalarımda, göstermiştim. Adı, "avner" misali, net İbrani idi ve bu nedenle fazla tartışma gerektirmiyordu. Hiram Abas, asala'yı çökerten "kahraman" olarak gösteriliyordu ve şimdi sorgu zamanıdır. Bunlara ilaveten A. Çakıcı'nın başkanlığında eski ülkücülerden bir gruptan söz ediliyor; burada A. Çatlı da var.

Bir rastlantı diyebilir miyiz; çeşitli ve bu alanda, beni henüz yanıltmamış, internet sitelerinde Çakıcı'nın da İbrani asıllı olduğu ileri sürülüyor; ben sadece, kızının düğün haberini vermekle yetiniyorum. Buna göre, A. Çakıcı'nın damadı S. Karakaş'tır ve "karakaş", sabetayizm disiplininde bir kolu temsil ediyor.[268] Serhat Karakaş, eğer "Karakaşi" ise, endogami esastır; not etmiş bulunuyorum.

Kuşkusuz A. Çakıcı'nın adını, hep Susurluk Operasyonu'nda hayatını kaybeden A. Çatlı ile birlikte görüyoruz, bu nedenle, burada da ayırmak için bir neden görmüyorum. Çakıcı-Çatlı ekibi, başka işler bir yana, asala'yı çökerten "kahramanlar" olarak gösteriliyor ki bu gösteriş, gerçeğin çok uzağında kalmaktadır. Çünkü, bunlar, Paris yakınındaki Alfortville'de, ki burası Ermeni kökenlilerin yoğun olarak yaşadıkları bir semt idi, önemsiz bir Ermeni anıtına basit bir patlayıcı koymaktan başka bir iş yapmadılar. Bunu ve asala'yı bu ekibin ve bu arada Çatlı'nın çökertmediğini kesinlikle biliyoruz. Buradan devam ediyoruz.

Kesinlik, Ambasadör Ö. Lütem'in açıklamasından kaynaklanıyor; Büyükelçi Lütem'in, Dışişleri Bakanlığı'nda "istihbarat ve araştırma" departmanının hem kurucusu ve hem de ilk genel müdürü olduğunu okuyoruz. Bu departman, hem mit ile sıkı işbirliği içinde çalışıyor ve hem de rakibi oluyordu, asala'nın çok aktif sayıldığı dönemde başında Lütem vardı.[269] Yakın zamanda, artık emekli olmuş Genel Müdür Lütem, "Ermeni terörünü Çatlı durdurmadı" açıklamasını yapma gereğini duymuştu; neden duymuştu, netlikle bilemeyiz, ancak, kahramanlık iddialarını kesinlikle ortadan kaldırdığını ar-

---

nim doğru çıktı, Hayko, birdenbire on üç yıla hüküm giydi; sonrası *Ermeni Rahiple Mektuplaşmalar* kitabımda var. Ön ve arka kapakları ektedir.
2004 yılında bir gece geç zamanda telefon çaldı, "Çok severdiniz" dedi, "bir ay önce Hollanda'da öldü, size haber vermek istiyorum", bunları da ekledi. Üzüntülü, heyecanlı bir Ermeni Hanım idi, ne adını söyledi ve ne de ben sordum.

268) Çakıcı'nın öldürülen eşi U. Kılıç'ın da İbrani asıllı olduğu iddiası var.

269) Kürt aktivitesinin yüksek olduğu zamanlarda ise genel müdür Ambasadör Cenk Duatepe idi. Duatepe, ayrıca Ermeni hareketliliğinin en yüksek olduğu tarihlerde ise on yıl, fasılasız, Paris'te görev yapmıştı.

Çakıcı & Kızı Betül & Damat Karakaş

O şimdi kayınbaba

Alaattin Çakıcı'nın kızı Betül ile turizmci Serhat Karakaş, Beyoğlu Evlendirme Dairesi'nde dünya evine girdi. Çakıcı, 'Çok heyecanlıyım' dedi. Adnan Şenses'in şahitlik yaptığı nikâha ünlü isimler katıldı: Erol Evcil, Fahrettin Aslan, M. Ali Yılmaz, Semra Özal, Serdar Bilgili, Orhan Gencebay. 5'te

Akşam, 2 Nisan 2003

Ermeni terörünü Çatlı durdurmadı

Abdullah Çatlı

Evinde 11 bin kitaplık kütüphanesi bulunan Lütem, "Ermeni terörü uykudadır" diyor.

Ermeni terörü üzerine kurulan İstihbarat ve Araştırma Dairesi'nin ilk Genel Müdürü emekli Büyükelçi Ö. Engin Lütem, tarihi bir gerçeği Hürriyet'e anlattı:

"Ermeni terörünün 1985 yılında durmasının nedeni, Abdullah Çatlı ve öteki bazı kişilerin Ermenilere karşı yaptığı icraatlar değildir. Terörü durduran doğrudan doğruya Ermenilerin kendileridir." • **4. sayfada**

Hürriyet, 9 Ağustos 2004

tık biliyoruz.[270] Lütem, burada, bu ekip bir yana, bütünüyle, Türkiye'nin bir katkısı olmadığını kesinlikle belirtiyor; kuşkusuz, diplomatik ve diğer propagandaya yönelik çalışmaları kastetmiyoruz. Bunlar doğallıkla varlar.

Büyükelçi Lütem, "terörü durduran doğrudan doğruya Ermenilerin kendileridir" demektedir. Bu ifadeyi, nasıl anlamamız gerektiği konusunda kuşku duyuyorum; çünkü bir yerde de, büyük devletlerin, bu eylemlere karşı çıktıklarını söyledikten sonra, "bunun üzerine, bu işi planlayıp finanse eden Amerika, Fransa ve Beyrut'taki Ermeni patronları durdu" demektedir. Herhalde hem açıklamakta ve hem de kapatmaktadır.

Diğer taraftan, önümüzde, asala'ya karşı kurulan eski ülkücü takımdan olduğunu söyleyen bir kişinin açıklamaları var. Bu açıklamaların, 1998 yaz ayında yapıldığını okuyoruz, yayımlanma ise, 2001 yaz aylarındadır; açıklamaların, adını bilmediğimiz, sahibinin, Susurluk Operasyonu sonrasında Çatlı ve diğerlerinin "Ermenileri yenen Kahramanlar" olarak gösterilmesine tepki duyduğunu ve kızdığını görüyoruz. Açıklamaları, herhalde, bu kızgınlığa borçluyuz.

Çok ilginç, "Asala, Özal'ın Abd'ye tavizleri karşılığında bitirildi" demektedir.[271] Ekledikleri ise şudur: "Asala'yı bitiren Hiram Abas'ın başkanlığındaki ekibin yaptığı operasyonlar değildir. Dönemin başbakanı Turgut Özal, Abd Yahudi Lobisi sorumlusuyla görüştü. Asala'nın bitirilmesi karşılığında, Abd'ye büyük tavizler verdi. Asala, bu görüşmeden sonra bitti." Bu açıklama, karşımıza yine Yahudileri getirmektedir. Herhalde, Ermeniler ve bu arada Elenler ile her çatışmada bir Yahudi boyutu olduğu gerçeğine alışmaya başlıyoruz. Bu bölümün amacı, budur.

İnandırıcı mı; öyle görünüyor ve açıklama sahibi, bu işte, Hiram Abas'ın başkanlığında üçü eski ülkücü, ikisi, Kurtuluş Hareketi'nden eski solcu olmak üzere beş kişinin bulunduğunu haber veriyor. Bir de, "Çatlı, bir heykele molotof kokteyli atmış, milyon doları götürmüştür, gırtlağına kadar beyaz işine bulaşmıştır" demektedir. Açıklamalarının, en azından bu yanı, benim bilgilerime uymaktadır; bütünü ise, geliştirmiş olduğum genel çerçeveye çok

---

Diğer taraftan, Ambasadör Lütem, İkinci Dünya Savaşı'nda Yahudileri koruduğu gerekçesiyle daha sonraki yıllarda madalya verilen N. Kent ile dünür idiler.

270) Ama ne yazık mit, en azından bu alanda, mezenformasyona devam gereğini duymaktadır. Yakın zamanda göçen Albay Süleyman Selim için, *Hürriyet*'in, "asala'yı çökerten albay'a veda" başlığını kullanması, çökerticilerin arkasının kesilmeyeceğini göstermektedir. Kod adının Selim Yakar olduğunu öğreniyoruz, kızı ise "Ebru Öz" olarak bildirilmektedir.
Bu arada, 1982 yılında, Esenboğa baskınını düzenleyen asala militanlarına karşı operasyonu da, mit'in değil, Ankara Emniyeti'nden Cevdet Saral ile Kemal Yazıcıoğlu'nun yönettiklerini not edebiliyoruz.

271) *Aydınlık*, 17 Haziran 2001.

iyi oturuyor, şimdi buradayız.

Bu eski ülkücünün açıklamalarına şüpheyle bakmak doğaldır; ama Avni Özgürel'in, mit ve mafya üzerine yazdıklarını, diğerlerini de yadsımıyorum, hep ciddiye almak yerindedir ve ben hep önemli bir kaynak kabul ediyorum. Eylülist Diktatörya döneminde "sol mafya" çökertilmişti,[272] yerine ülkücülerden bir mafya ağı kuruluyordu, İstanbul'da polis şefleri Şükrü Balcı ve yardımcısı Mehmet Ağar bu işte çok önemli rol oynadılar; bunlar benim tespitlerimdir. Özgürel'inkine ise şöyle başlayabiliriz: "İhtilal öncesi dönemin Ülkü Ocakları Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu'yla röportaj yapmıştım. Sıkıntılı bir şekilde 'içimizde ajan kaynıyor' demişti. Polis ve mit'in, ülkücüleri, neye ve nasıl yönlendirdiğinin hikayesi uzun ve bu yazının konusu değil. Şu kadarını söyleyeyim. 12 Eylül'de, ülkücü kadroların suçlandığı büyük eylemler ne Ülkü Ocakları'nın ne de Mhp'nin iradesiyle gerçekleşti. Yedi Tip'linin katledilmesi, Abdi İpekçi suikasti ve diğerleri."[273] Güzel, 1967 yılını, bir milad saydığımı, tekrarlamam gerekiyor; bundan sonra, dünya Yahudiliğinin, hem Sovyetler Birliği'ne ve hem de Pro-Arab bir çizgi izleyen Türkiye İşci Partisi'ne bir savaş açtığı yollu tespitimi de hatırlatıyorum.

Sovyetler sarsılıyor, "sol mafya" dağıtılıyor ve solun kendisi ise askeri hapishanelerde toplanıyordu; ancak Ermeni ve Kürt şiddet hareketleri başlamıştı ve zaman zaman bunaltıcı bir tablo ortaya çıkıyordu. Ne yapılabilir; işte burada, tekrar Avni Özgürel'e başvuruyorum: Bu "tabloyu, 12 Eylül'ün kuvvet komutanları, Turgut Özal, Eşref Bitlis, Mehmet Ağar ve Hiram Abas değiştirdi. Komutanlar, asala'nın yok edilmesini, pkk'nin ezilmesini istiyordu; cia'nın, Güney Amerika'da gerçekleştirdiği operasyonlara ilişkin bilgileri okudukça heyecanlanan Özal da, İsrail'in 'vuruş kabiliyetine' imrenen jandarma, emniyet ve mit'in önünü açtı." Nasıl açtı, bunun net bir cevabı olmamakla birlikte, İsrael'in "vuruş kabiliyeti" harekete geçiriliyordu. Burada açıklıktır, tamdır.

Avni Özgürel'in yazdığından öğrendiğimize göre, Washington, iki taraftan harekete geçmişti. Birincisi, Washington, Ankara'ya, İsrael ile ilişkileri düzelt-

---

272) Daha çok Dündar Kılıç ve grubu kastediliyor, bunlar arasında, Kürt İdris de var. Sultanahmet'te, İdris Bey, benim de kaldığım koğuşa sığındı, bana güvendi; Dündar Kılıç, Kürt İdris'e, benim arkadaşlarım da, Demirtaş, Erol, Nedret, bana geliyorlardı, Cezaevi İdaresi, Kılıç'ı İdris Bey ve benimkileri de benimle görüştürerek bir denge tutuyordu. Koğuşta başka mafya mensupları da vardı, o tarihte, hem Şükrü Balcı Ekibi, sol mafya'yı ezmeye çalışıyor ve hem de Uğur Mumcu, *Cumhuriyet*'te, mafya dizileri yazıyordu. Koğuşta bir tür seminer yapıyorduk, Uğur'un kaynaklarını teşhis ediyorlardı. Sonra Dündar Kılıç'ı Mamak'a, kafese aldılar, arkasından Kürt İdris'i götürdüler. Bir talihtir, en önemli mafya operasyonunda, neredeyse içinde oldum.

273) Avni Özgürel, "Alaattin Çakıcı Sadece Mafya Mı? – Güç Aleni, Kaynak Karanlık", *Radikal*, 26 Ağustos 2004.

mesi için baskı yapmaya başlamıştı; Eylülist Diktatör Evren'in bunu rica sayıp hemen gereğini yaptığını görüyoruz. Evren, "bir taraftan Türkiye Yahudi Cemaati Lideri David Asseo'yla" görüşüyor ve diğer taraftan da, Birleşmiş Milletler'de, İsrail'i kınayan bir karar tasarısına çekimser oy kullanılması talimatını" veriyordu; Türkiye, yine, Amerikan senaryosunu oynamakta sakınca görmemektedir.

Bunun üzerine Washington, öbür tarafa dönüyor ve 1982 başlarında Washington yönetimi, "İsrail'den, Filistin ve Arap yanlısı sinyaller veren Ankara'nın bakış açısını değiştirecek bir jest yapmasını" istiyor ve biz jestin gecikmeden geldiğini görüyoruz. Bu ara, yine ve tekraren not etmek durumundaydım, hem kapıları Bayezid'in açtığı rivayetine dayalı "Beşyüzüncü Yıl Vakfı" ve hem de İkinci Dünya Savaşı'nda, hayatlarını tehlikeye atarak dünyanın her tarafında Yahudileri kurtaran "Türk Diplomatları" rivayetini, yine icatlı jestler olarak görebiliyoruz. Buradan devam ediyoruz.

Öğrendiğimize göre İsrael'in bu cevabi jesti, Beyrut yakınındaki asala ve Ermeni soykırım adalet komandolarını basmakla ilgilidir; İsrael, bu taarruzlara, istenirse Türk komandolarının da katılabileceğini haber vererek davet çıkarıyor. Bu jestin, Avni Özgürel haber veriyor, Evren ve mit mensubu damadının katılımı ile yapılan bir toplantıda ele alındığını görüyoruz; bir başarısızlık hali göz önüne alınarak tehlikeli telakki edilmiştir. Bir başka formül aranmasını doğal sayıyoruz.

Formülü, Hiram Abas buluyor ve Avni Özgürel, bize, bildiriyor: "Fiilen, Abas'ın yönetiminde, Alaattin Çakıcı'yla Abdullah Çatlı'nın aralarında bulunduğu on ülkücünün 'devletle dansı' böyle" başlamış oluyordu. Yapılan ise şudur: "İsrail güvenlik birimleri, söz konusu operasyonda, kampları basıp dağıttı, militanları tutukladı, iki örgütün finans kaynaklarını gösteren dökümanlar dahil bütün arşivini ele geçirdi." Peki İbrani asıllı olduğunu not ettiğim Hiram Abas ve büyük ihtimal saydığım Çakıcı ile üzerinde durmaya değer bulmadığım Çatlı, bu sırada ne yaptılar; Avni Özgürel, bu soruya da, açık cevap yazmaktadır. "Baskınlar sırasında da ülkücüler hiçbir şeye karıştırılmayıp, onlara, olan bitenleri seyretme izni verildi" demektedir. Bunlar seyircidirler ve seyrettikleri için dövizle ödüllendirilmektedirler.

Demek ki, burada da bir "Yahudi-Hıristiyan Savaşı" cereyan ediyordu ve figüranları da var. Hep seyir tespit ediyoruz.

Birinci Bölüme Birinci Ek

Ermenistan Yahudi Cemaati

ERMENİSTAN'DA DAVUT YILDIZLI TÜRK BAYRAKLARI

Из письма заместителя министра иностранных дел Армении, г-на Рубена Шугаряна от 16.05.2003 г. к председателю Еврейской Общины Армении Римме Варжапетян: "Хочу уверить Вас, что правительство Армении однозначно отрицает всякое проявление ненависти к другим национальностям, что само по себе чуждо армянскому народу".

Это заверение я получила в ответ на мое тревожное письмо в МИД Республики Армения в связи с тем, что в канун 24 апреля – Дня памяти жертв геноцида в Османской Турции – представители молодежной фракции партии "Дашнакцутюн" сожгли турецкий флаг с изображенной на нем звездой Давида. Затем они устроили факельное шествие, зажигая огонь от горящего турецкого флага, и громко выражали свое возмущение в адрес Турции и Израиля, не признающих факт геноцида армян. Одна из ереванских русскоязычных газет на первой странице опубликовала фотографию этого флага, а также информацию о его сожжении. Такую же акцию партия «Дашнакцутюн» провела и в прошлом году.

В феврале прошлого года в зале ереванского Дома писателей состоялась презентация книги Ромена Епископосяна "Национальная система", изданной на армянском и русском языках. Эта книга принадлежит автору, чье имя никому в Армении не известно. Она задумана как инструмент, с помощью которого можно начать формировать некую национальную систему. Так, турки называются в книге "нацией-убийцей", а евреи – «нацией-разрушителем». В главе "Величайшая фальсификация XX века" автор голословно заявляет, что Холокост – это миф.

На презентации книги собрались по преимуществу сторонники автора, которые бурно приветствовали ее выход. Однако в прессе не появилось ни одного положительного отклика на нее. Напротив, в тот же день популярный телеканал «А1+» предоставил мне возможность выступить в прямом эфире, выразить свое глубокое возмущение и обеспокоенность и призвать армянскую общественность не идти на поводу у лже-теоретиков. Вскоре русскоязычная газета «Республика Армения» поместила статью, резко осуждающую книгу. Но когда я обратилась к советнику президента Республики Армения Раффику Давояну с просьбой осудить эту человеконенавистническую книгу и изъять ее с продажи, мое обращение было встречено с удивлением и даже с иронией. Г-н Давоян остался безучастным к просьбе.

Можно сказать, что ситуация с антисемитизмом двойственна. С одной стороны, городские власти положительно откликнулись на наше предложение установить мемориал в память жертв Холокоста и в 1999 г. он был открыт в центре Еревана, причем в открытии приняли участие представители армянской общественности. С другой стороны, после резких заявлений ряда официальных лиц Израиля о непризнании факта геноцида армян мы явно ощутили антисемитские настроения. На упомянутом мемориале и на дверях офиса еврейской общины была нарисована фашистская свастика, раздавались угрозы по телефону, в прессе публиковались комментарии, имеющие не только антиизраильский, но отчасти и антисемитский характер. Хочу поддержать в этом вопросе г-на Шугаряна. Армянское общество чрезвычайно щепетильно относится к факту признания или непризнания геноцида. В последние годы, когда многие страны – Россия, Франция, Италия, Греция, Швеция и др., а также десятки американских штатов официально признали Геноцид армян, категорическое отрицание его со стороны Израиля не может пройти бесследно.

общины. Немаловажно отметить, что после участия в ежегодном собрании Американского еврейского конгресса в Вашингтоне (5-11.05 2003 г.) я посетила Лос-Анджелес, где меня пригласили выступить в прямом эфире на местном армянском телеканале. Я воспользовалась предоставленной мне возможностью и обратилась к аудитории с разъяснением позиции еврейской общины Армении по вопросу признания геноцида, а также рассказала о взаимоотношениях с гражданами и руководством Армении. Мое выступление длилось свыше часа и, судя по звонкам в студию, было воспринято с пониманием и одобрением. Надеюсь, эти шаги помогут нам по-прежнему чувствовать себя безопасно.

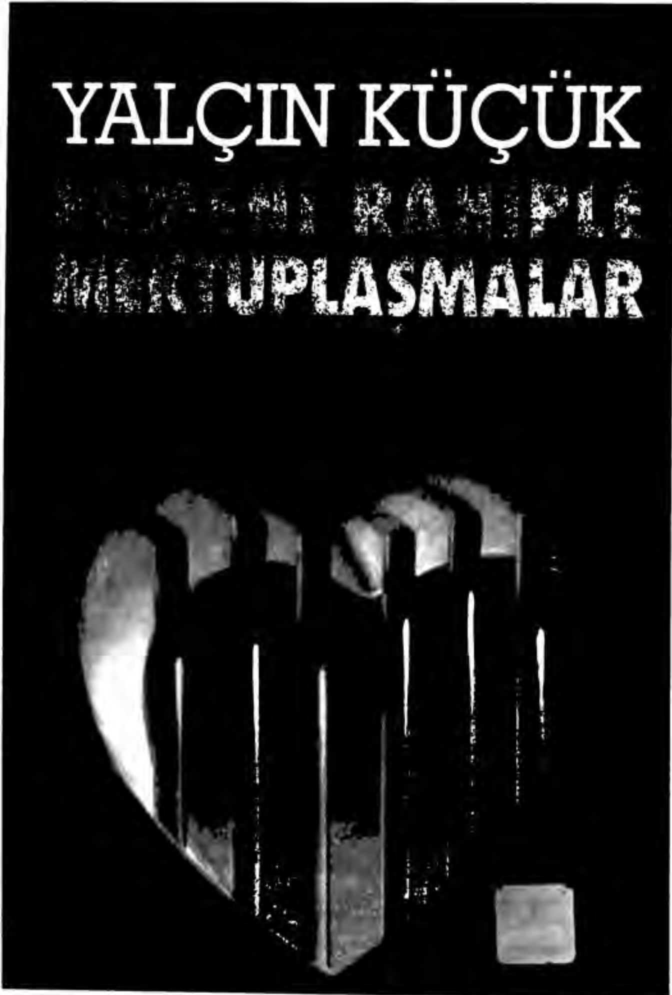
Семинар по толерантности "Толерантность – уроки Холокоста", который мы провели в прошлом году под эгидой [illegible], показал, сколь важна эта тема для общеобразовательных армянских школ. Некоторые учителя истории в начале семинара были очень настороженны и недоброжелательны к нам. Но завершающий семинар [illegible] словами их благодарности в адрес организаторов и пожеланиями продолжить диалог о терпимости и взаимопонимании. Армянская сторона выразила готовность ввести в школьную программу курс толерантности, что мы считаем одним из своих достижений.

Римма Варжапетян,
Председатель Еврейской Общины Армении

kaynak: Htt://[illegible]-center.ru/1E06E3B/1E07383 .JHNFB?Menu=all

Birinci Bölüme İkinci Ek

ZİNDANDA YEŞEREN SEVGİ VE KARDEŞLİK

ERMENİ RAHİPLE MEKTUPLAŞMALAR

Rahip Efendi şimdi patrikhanede görevine devam ediyor. Sevgisi ve özlemi ile mutlu sonu yaşıyorlar. Bir kez görüştüm. "Happy End" olunca Patrik Kalutsyan Efendi ile sohbet etmiş; "beni hepiniz bıraktınız, Hocam olmasa ne yapardım" demiş. Kalutsyan Efendi'nin tepkisini aktarıyorum; "Bu Türklerden arada sırada adam çıkıyor." Bu sözü de çok seviyorum ve her aklıma gelişte gülüyorum.

Hayko'nun şimdi bu ülkenin insanlarını daha çok sevdiğine inanıyorum. Bir süre sonra Türkiye'den ayrılacağını sanıyorum. Batı Alman Cumhurbaşkanı'nın Evren'le her konuşmasında Hayko'yu sorduğunu biliyorum.

Bildiğim şudur: Hayko, dünyanın neresine giderse gitsin Türkiye hapishanelerinde yeşeren sevgi ve kardeşlik filizlerini unutamaz. En büyük acımasızlıklar içinde yalnızca insan büyüyor.

Karşılaştığımız acımasızlıklar, insanlığımızın gübresi değilse nedir?

ISBN-975-478-040-4

Birinci Bölüme Üçüncü Ek

DÖRT KESİK-KAYNAK

ÖMER ENGİN LÜTEM, ANILARINI İLK KEZ HÜRRİYET'E ANLATTI

Ermeni terörünü Çatlı durdurmadı

EmekliBüyükelçiÖmer Engin Lütem, Dışişleri Bakanlığı'nın Ermeni terörü üzerinekurduğu İstihbarat ve Araştırma Dairesi'nin ilkgenel müdürü. ASAM Ermeni ve Balkan ÜlkeleriAraştırma Enstitüsü Kurucu Başkanı. Bu konuları kelimenin tam anlamıyla sular-sellergibi biliyor, dünyanın dört biryanında konferanslar veriyor. 1933 İstanbulBeşiktaşdoğumlu, Galatasaray Lisesi ve AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden sonra 1957'de Dışişleri Bakanlığı'nagiriş. Fransa,Almanya, Libya, İtalya'dakigörevlerindensonra Köln Başkonsolosu, Personel Genel Müdürü, Müsteşar Yardımcısı, UNESCO nezdinde Büyükelçilikten sonra emekliye ayrılış. Meral- ÖmerLütem çifti Ankara Çay Yolu'ndaki bir sitenin en üst katında iki dairealıp birleştirmişler.

YENER SÜSOY röportajı

Birinde 40 yılık karı-koca Lütemler yaşıyor, ötekinde iseMeral hanımınkuması 11 bin adet değerli kitap. Burasının Türkiye'deki özel kütüphaneler arasında ciddi bir yeri olduğu kesin. Her şey bilgisayara kayıtlı, ödünç kitap almak gibi bir kavram yok. Duvarlarda Müslüman Çingene Seferov başta olmak üzere ünlü Bulgar ressamların tabloları. Camlı vitrinlerdealdığı devlet nişanları, madalyalar, beratlar. Temyiz üyesi büyükbabasından miras Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin ilk baskısı.Tatlıdilli, güler yüzlü Meral Lütem, eşiyle Münih Başkonsolosluğu'ndatercüman olarak çalışırken tanışmış. Yıldırım aşkı, ver elini İstanbulve Kadıköy'de nikâh ve 40 koca yıl. İşte karşınızda, Ermeni'yi Ermeni'den, Bulgar'ı Bulgar'dan çok daha iyi bilen Ömer EnginLütem.

Ömer Engin Lütem'in 11 bin kitaplık kütüphanesi, birikiminin somut bir göstergesi olarak dikkat çekiyor. Kütüphanede birbirinden kıymetli paha biçilmeyen eser var.
(Fotoğraflar: Rıza EZER)

O Ermeni terörüdür ki, 1985'e kadar dördü büyükelçi olmak üzere toplam 34 diplomatımızın canına kıymıştır.

[illegible]

ERMENİ TERÖRÜ UYKUDA

[illegible]

Paris Büyükelçimiz merhum Hasan Esat Işık, 1970-71'de, Ermeniler tarafından Marsilya'da bir "soykırım anıtı" dikilip, açılış törenine, [illegible] söz vermelerine rağmen bakanlardan birinin katıldığını görünce, Ankara'ya sormadan Paris'i terk edip sefirlik yaşamına nokta koymuştu.

[illegible]

BU İŞ SEVR'E GİDER

[illegible]

Ankara'da, Erivan'da şöyle karşılıklı oturarak, birer acı kahve içtikten sonra, şu tozlu dosyaları açıp teker teker inceleseк. Biz anlatsak onlar dinlese, onlar anlatsa biz dinlesek. Hayal bu ya...

[illegible]

Hürriyet, 9 Ağustos 2004

ASALA operasyonlarına katılan eski ülkücü Aydınlık'a konuştu

'ASALA, Özal'ın ABD'ye tavizleri karşılığında bitirildi'

"ASALA'yı bitiren Hiram Abas'ın başkanlığındaki ekibin yaptığı operasyonlar değildir... Dönemin Başbakanı Turgut Özal, ABD Yahudi Lobisi sorumlusuyla görüştü. ASALA'nın bitirilmesi karşılığında ABD'ye büyük tavizler verdi. ASALA bu görüşmeden sonra bitti..." Eski ülkücü, yaptıkları en büyük operasyonu anlattı.

Uğur YILDIRIM

Eski ülkücü, 28 Temmuz 1998 tarihinde Aydınlık'ın kapısını çaldı. Susurluk'taki kazadan sonra özellikle **Abdullah Çatlı**'nın ve uyuşturucu kaçakçılığına bulaşmış bazı ülkücüler için, holding medyasında "ASALA'ya karşı savaştılar" diye haberler yayınlanıyordu. Eski ülkücü medyada çıkan haberlere çok kızmıştı. Gerçekten ASALA'ya karşı operasyonlara katılan ve sessizce bir kenarda olup biteni izleyenlere "haksızlık yapıldığını" söylüyordu.

Aydınlık'a gelen eski ülkücü, dönemin MİT Müsteşar Yardımcısı **Hiram Abas**'ın başkanlığında, ASALA'ya karşı operasyon yapan ekibin içinde yer almıştı.

Eski ülkücüyle ASALA konusundaki ikinci görüşmeyi, 28 Ağustos 1998 tarihinde yaptık.

Eski ülkücü, **Hiram Abas**'la birlikte katıldığı bazı ASALA operasyonlarını anlatmış. "Çatlı vb. sahte kahramanlara karşı milletin doğruları bilmesi gerekir" demişti. Aydınlık, siyasi gelişmeleri ve gündemi dikkate alarak, eski ülkücünün anlattıklarını o tarihte yayınlamadı.

Holding medyasının 28 Şubat'ın köklerini 31 Mart'a dayandıran, Jön Türkler'in devrimci örgütü Teşkilat-ı Mahsusa'yı SüperNATO'yla bir tutan kampanyası başlayınca, eski ülkücüyle 15 Haziran 2001 tarihinde yeniden görüştük. **Soner Yalçın**'ın kitabındaki iddialar üzerine bazı yeni bilgiler de aktardı.

Eski ülkücü, **Hiram Abas**'ın başkanlığında Ortadoğu'da ASALA'ya karşı operasyon yapan Tim'i de ayrıntılı bir biçimde anlattı. İsimlerinin sadece baş harfini yayınlıyoruz. Eski ülkücünün anlattıklarının bir bölümünü ise Türkiye'nin ulusal güvenliği nedeniyle yayımlamıyoruz.

"TİM'DE YAKUP CEMİL TAKMA ADLI BİRİ YOKTU"

"Soner Yalçın'ın kitabı bir hayal mahsulü. Bir tek Hiram Abas'ın takma adının 'Mehmet Ali' olduğu doğru.

"1984 yılının sonlarında Hiram Abas'ın başkanlığında 5 kişilik bir Tim kuruldu. Abas'la birlikte 6 kişiydik.

"Soner Yalçın'ın kitabında anlatıldığı gibi, kendimize Teşkilat-ı Mahsusa mensuplarının isimlerini falan vermezdik. Tim'de Yakup Cemil takma isimli biri yoktu. Yalçın'ın kitabında tarif edildiği gibi uzun boylu yapılı, esmer biri de yoktu. Sarışın vardı. Ama onun takma adı da Yakup Cemil değildi. Beş kişilik Tim'den üçünün takma adı, 'Gestapo', 'Kemal' ve 'Hacı' idi.

5 kişilik timin 3'ü eski ülkücü, 2'si eski Kurtuluş kökenli solcudur. R. Z., A., K., ve ismini hatırlayamadığım bir kişi daha Trakya bölgesinde eğitim gördük.

"İRAN SINIRINDAKİ EN BÜYÜK KAMPI BİZ BASTIK"

"ASALA'ya karşı en büyük operasyon İran sınırında yapıldı. ASALA'nın en büyük kampı oradaydı. 80 civarında ASALA militanı öldürüldü. Operasyona söylediğim 5 kişilik Tim katıldı. ASALA kampında bir adamımız vardı. Gerekli tertibatı aldı. Nöbetçileri uyuttu. At sırtında gittik, tekrar at sırtında döndük. Abas ve 5 kişinin dışında bir tek Arapça bilen rehberimiz vardı.

Bende bir Kaleşnikof, 8 yedek şarjör, bir 14'lü Belçika Browning, kasatura ve el bombası vardı. Tim'in tamamı aynı şekildeydi.

Yakup Cemil diye biri var ve ASALA'ya karşı bir şey yapmışsa, İran sınırındaki operasyonu bilmemesine imkan yok. Çünkü bu operasyon ASALA'ya karşı yapılmış ve kamuoyunca bilinmeyen en büyük eylemdir.

"Operasyondan döndükten sonra Antalya'da tatile daha doğrusu stres atmaya gittik. Antalya'dan İstanbul'a geldik ve dağıldık.

"ASALA'ya karşı yaptığımız en ciddi eylem budur.

"Lübnan'da ASALA'ya karşı bir eylem yapmadık. Yapıldığını da duymadım.

"AVRUPA'DA CİDDİ BİR EYLEM YAPILMADI"

"Avrupa'da İran benzeri bir operasyon yapılmadı. Yakup Cemil denen şahsın, Belçika'da yaptıklarını gizemli bir biçimde, özellikle anlatmamasını ise anlamadım. Ne yapmış Belçika'da? Avrupa'da ciddi anlamda bir ülkede faaliyet yapıldı, o da Yunanistan'da ve tek çalışmadır. Gerisi operasyon anlamında hikâyedir. Çatlı bir heykele molotof kokteyli atmış, milyon doları götürmüştür, gırtlağına kadar da beyaz işine bulaşmıştır. Ülkücüler bilirler. Çatlı, CIA'nın kullandığı bir adamıdır. TİP'li'nin öldürülmesi emrini hangi merkezden aldığı hâlâ bilinmemektedir. Başkaları tamam, ama 7 TİP'li işini ona Türkeş vermedi.

"BENİM DE AMCAM ALBAYDI"

"Soner Yalçın'ın kitabında Yakup Cemil'in amcasının albay olduğu yazılıyor. Benim de amcam albaydı. Yoksa birilerinden duyup beni mi yazmış?

"Bu iş için özellikle anası babası olmayan, yani düzenli bir aile yaşantısı olmayan, varsa da aileden uyu sıkıntılı olan insanları tercih ederler. Bende hepsi mevcuttu.

"ÖZAL YAHUDİ LOBİSİYLE GÖRÜŞTÜ"

"Ama şu gerçeği de teslim etmeliyiz: ASALA'yı bitiren Hiram Abas'ın başkanlığındaki ekibin yaptığı operasyonlar değildir. Yakup Cemil ballandıra ballandıra anlatıyor ama gerçek öyle değil.

"Dönemin Başbakanı Turgut Özal, ABD Yahudi Lobisi sorumlusuyla görüştü. ASALA'nın bitirilmesi karşılığında ABD'ye büyük tavizler verdi. ASALA bu görüşmeden sonra bitti. Yoksa CIA için, ASALA diye bir örgüt kurmak kolay iştir!.. Tek tek adam öldürmekle, kamp basmakla ASALA biter mi? Operasyon yaptık ama ASALA'yı biz bitirmedik.

"OPERASYONU EVREN İSTEDİ"

"Bugüne kadar bu konuları o da sadece size, bir kez anlattım. Çatlı vs. gibi sahte kahramanların gerçek yüzünü toplum bilsin diye. Bugün de askerlere karşı komplo teorileriyle saldırı başladığı için konuştum.

"Amacım para ya da başka bir şey değil. Zaten para için olsa size anlatmam mı! Bunu özellikle yazmanızı isterim.

"Yakup Cemil denen şahıs ne hikmetse hep kendi yaptıklarını anlatmış.

Ortadoğu'da bu işleri Hiram Abas'ın başkanlığında dediğim o 5 kişilik Tim yaptı.

"Soner Yalçın'ın kitabı 'En büyük MİT başka büyük yok' diyor.

"ASALA'ya karşı operasyonu dönemin Devlet Başkanı Kenan Evren istedi. MİT değil. Damadı Erkan Gürvit'in yol vermesiyle gerçekleşti."

ASALA'yı çökerten Albay'a veda

İsimler karıştı

'ASALA'yı çökerten Albay'a veda' başlığıyla dün gazetemizde yer alan haberdeki fotoğraflarda, emekli Tank Kıdemli Albay Süleyman Selim Yenilmez'in oğlu Engin Yenilmez'in yanındaki Ebru Sarıgöllü değil Engin Yenilmez'in eşi Kumsal Yenilmez'dir. Cenazenin başında annesi ve erkek kardeşiyle birlikte yer alan da Süleyman Selim Yenilmez'in torunu Ebru Öz'dür. Düzeltir, özür dileriz.

Milli İstihbarat Teşkilatı'ndaki (MİT) çalışması sırasında Ermeni terör örgütü ASALA'ya karşı verdiği mücadele ile tanınan, bir çok örgütün ölüm listesine giren sessiz kahraman Emekli Tank Kıdemli Albay Süleyman Selim Yenilmez hayata veda etti.
Yenilmez'in cenazesi, dün öğle vakti Selimiye Camii'nde düzenlenen askeri törenin ardından, Küçükyalı Mezarlığı'nda toprağa verildi.
84 yaşında ölen Yenilmez'i, son yolculuğunda Türk Silahlı Kuvvetleri ve MİT'de görev yaptığı dönemdeki arkadaşları ile yakın dostları yalnız bırakmadı. MİT Müsteşarı Şenkal Atasagun'un da çelenk gönderdiği törende başsağlığı dileklerini oğlu Engin, kızı Petek Sarıgöllü, torunları Ebru, Tolga ve Burak kabul ettiler.

'BABA' DİYORLARDI

Annesini 5 yıl önce kaybettiklerini belirten kızı Petek, babasıyla ilgili duygularını: 'Sevildiği cenazeye katılan arkadaşlarının çokluğundan belli. Asker disiplinine sahipti ancak çok cana yakın bir insandı. Bütün enstrümanları çalardı, müziğe büyük tutkusu vardı' diyerek dile getirdi. Gelini Güzin Yenilmez, 'Vatan sevgisi çok yüksek bir insandı. Yanında çalışanlar da, gösterdiği insani tavırlardan dolayı hep kendisine 'baba' diye hitap ederlerdi' diye konuştu.

SÜVARİ SUBAYIYDI

Torunu Tolga Yenilmez ise 'Süvari subayıydı. Sadece müziği değil, atları da çok severdi. Bu yönü beni kendisine daha da yakınlaştırmıştı. Konkurhipiklerde yarışlara da katılırmış. Kendisini çok özleyeceğiz' dedi. Adlarını vermek istemeyen Harp Okulu Mezunu arkadaşlarından biri ise, 'Müziğe tutkuluydu. Saza benzer Panço çalardı, dolayısıyla da kendisine okulda 'panço Süleyman' derdik. O da bundan hoşlanırdı' dedi.

FEVZİ ÖZ'DEN ÇELENK

Törende bir zamanlar yeraltı dünyasından tanınan işadamı Fevzi Öz'ün çelengi dikkat çekti. Yenilmez'in Türk bayrağına sarılı cenazesi, askerler tarafından top arabasına konuldu ve oluşturulan kortejle bir süre gidildikten sonra cenaze arabasına alındı. Cenaze Küçükyalı Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Esenboğa baskını bardağı taşırmıştı

ESKİ MİT Kontr-Terör uzmanı Mehmet Eymür, atin.org adlı internet sitesinde Ermeni terör örgütü Asala'ya yönelik MİT operasyonlarını detaylı bir şekilde anlatmıştı. Abdullah Çatlı ve ekibinin henuz bu işlerde kullanılmadığı 1982 yılında başlayan söz konusu operasyonların en önemli isimlerinden biri de, Eymür'ün sitesinde Selim Yakar Albay kod adıyla geçen Süleyman Yenilmez'di. Eymür'ün internet sitesinde yer alan bilgilere göre, Asala'ya karşı operasyon için MİT'e 1982'nin ilk aylarında görev verilmişti. MİT de 1982 Haziranı'ndan itibaren çalışmalara başlamıştı.

MİT'e Asala'ya karşı operasyon için hazırlıklar sürerken, 7 Ağustos'ta Ankara Asala'nın yeni bir eylemi ile sarsılacaktı. Esenboğa Havaalanı'na düzenlenen bombalı ve silahlı saldırıda 8 kişi ölmüş, 72 kişi de yaralanmıştı. Asala'nın Ankara'ya gelip eylem yapacak kadar cüretini artırması, MİT'teki çalışmaları da hızlandırmıştı. Bunun için Avrupa ile Ankara arasında, Eymür'ün ifadesiyle, 'mekik dokunmuş' Avrupa'daki etkili isimler İstanbul'a çağrılarak uzun görüşmeler yapmışlardı. Bu görüşmelerin hepsinde de Selim Albay yer almıştı.
Eymür, Selim Yakar Albay'ı yani Süleyman Yenilmez'i şöyle tasvir ediyordu: 'Karargâh'ta operasyonu Müsteşar adına yürüten MAH Yardımcısı Selim Yakar Albay, babacan, hoşgörülü bir insandı. İstanbul'da da yardımcılık yapmıştı. Mete Bey'i hayli eski tanır, deli dolu hallerini hoşgörü ile karşılardı.'
Sonrasında ise bilinen operasyonlar yapılmış ve Asala örgütü çökertilemese bile geriye çekilmesi sağlanmıştı. Bütün bu operasyonların başında ise dün cenazesi kalkan Albay Süleyman Yenilmez bulunuyordu.

Hürriyet, 4 Aralık 2004

Alaattin Çakıcı sadece mafya mı?

Güç aleni, kaynak karanlık

Yıllarca istihbarat teşkilatlarında ve adliyelerde üst düzeylerde görev yapmış kişileri, kimliğini bile bile, her şeyi göze alarak Çakıcı'ya hizmet vermeye zorlayan sebebin ortaya çıkması gerek

AVNİ ÖZGÜREL

Şurası kesin ki, yeraltı dünyasında baş olmak demek, en geniş manada 'bağlantılar ağına' sahip olmak demek. Ankara'da seneler önce İnci Baba'yla tanışmıştım. Sohbet ilerleyip de ben bunca işi sadece baskı, korkutma ya da tehditle mi hallettiğini sorunca, gülüp hayır manasında başını salladıktan sonra masasının üst gözünü gösterdiydi. Aralarına harf kartonları konularak tasnif edilmiş enli zarflarla tıka basa doluydu çekmecesi.

'Devlete tehdit sökmez'

Söylediklerini dün gibi hatırlıyorum: "Ne tehdidi yahu. Tehdit müteahhit takımı için. Tepelerine çöker 'Bu ihaleye girmeyeceksin, işi biz bağladık' derim girmezler. Ama devlet başka. Ona tehdit sökmez. Her ay en az 200 kişiye dağıtım yapıyorum burada. Öyle yürüyor iş. Üstelik bunlar ufak olanlar. Daha büyük zarflar evlerine teslim edilir, en büyükler başka yoldan gönderilir." Tam o sırada, tanınmış ve 'ağabey' diye hitap ettiğimiz bir gazetecinin geldiği haber verilince, İnci Baba çekmeceden üzerinde onun adının yazılı olduğu zarfı alıp, yardımcısına, "Şimdi meşgul, gözlerinizden öpüyor de" tembihiyle uzatmıştı.
Yeraltı dünyasının diğer ünlülerinin de İnci Baba'dan farklı olduğunu düşünmek için bir sebep yok. Onlar külhanbeylikten, kabadayılıktan gelme, çoğu zaman polisin göz yumması ya da ortaklığıyla yaptıkları sigara ve silah kaçakçılığı, biraz 'toz' işi, biraz da eğlence dünyasından beslenirlerdi.

Aytek dönemi operasyonları

Yeraltının ünlü isimlerinin hemen hepsi 1980 sonrasında Emniyet'in o zamanlar yeni kurulan özel biriminin hedefi oldular. Atilla Aytek'in başında olduğu söz konusu Emniyet biriminde bir hayli eziyet çektiğini söyleyen biri, serbest bırakıldıktan sonra, neden kendisine 'Baba' diyenleri azarlayıp küfrettiğini sorduğumda, "O hale getirdiler ki, evde çocuğum bile baba dese gözünün yaşına bakmaz, vururum bundan sonra" demişti.
Yine ünlü isimlerden Dündar Kılıç'ın o 'badire'nin ardından kendisinin ne kadar kitap meraklısı, okumaya yazmaya düşkün, yardımsever biri olduğunu anlatmaya vesile olsun diye evinin kapısını büyük bir gazeteye açtığını hatırlıyorum.

Tabloyu kim değiştirdi?

Arabaşlıktaki sorunun cevabını vererek başlayayım. Tabloyu 12 Eylül'ün kuvvet komutanları, Turgut Özal, Eşref Bitlis, Mehmet Ağar ve Hiram Abas değiştirdi. Komutanlar ASALA'nın yok edilmesini, PKK'nın ezilmesini istiyorlardı; CIA'in Güney Amerika'da gerçekleştirdiği operasyonlara ilişkin bilgileri okudukça heyecanlanan Özal da İsrail'in 'vuruş kabiliyetine' imrenen jandarma, emniyet ve MİT kadrosunun önünü açtı. İhtilal öncesi döneminin Ülkü Ocakları Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu'yla röportaj yapmıştım. Sıkıntılı bir şekilde, "İçimiz ajan kaynıyor" demişti. Polis ve MİT'in Ülkücüleri neye ve nasıl yönlendirdiğinin hikâyesi uzun ve bu yazının konusu değil. Şu kadarını söyleyeyim, 12 Eylül'de ülkücü kadroların suçlandığı büyük eylemler ne Ülkü Ocakları'nın ne de MHP'nin iradesiyle gerçekleşti. Yedi TİP'linin katledilmesi, Abdi İpekçi suikastı ve diğerleri. Dönemi yaşayan ve araştıranlar MHP ve Ülkü Ocakları'nın sadece 'fatura adresi' olarak seçildiğini, oradan devşirilmiş çekirdek bir kadronun gözünde ne Türkeş'in saygınlığının ne de Ülkü Ocakları'nın bir öneminin olmadığını bilir. Alparslan Türkeş'in iplerin elinden kaçtığını fark ettirmemeye çalıştığı, karizmasının yok olması seçeneğiyle cinneti seyretme arasına sıkıştığı dönemdir bu.

İhtilal sonrası

Düğümü ihtilal çözdü açıkçası. Darbeciler o zamana kadar adları oyunun afişinde yazılı olmakla birlikte sahneye çıkmayan MHP ve Ülkü Ocakları'nı tümüyle devre dışı bıraktılar. Ellerinde bulunan 'devşirilmiş' ve kendilerinin 'MHP ve Ülkü Ocakları gibi işlevi sınırlı alt düzey kuruluşlar yerine devletin gücüyle donatıldıklarına inandırılmış' gençlerin varlığı kafiydi. Abdullah Çatlı, Alaattin Çakıcı ve daha birkaç kişilik 'çekirdek' yani. 12 Eylül Çakıcı'nın sahneye çıkışında dönemeç noktası. Öncesi 'çekirdekten sayılan' ama esas olarak çek-senet işiyle uğraşan, büfe, çay bahçesi, otopark türünden alanlara girmeye niyetli ama girememiş sıradan küçük bir 'tahsilatçı' adayı.
Bu noktada oyunun uluslararası boyutunun anlaşılması için parantez açıp ihtilalin Türk-İsrail ilişkileri açısından da dönüm noktası olduğunu vurgulamamız gerek.
ABD yönetiminin Ankara'ya açıkça İsrail'le ilişkileri düzeltmesi için baskı yaptığı, 62 senatörün imzaladığı bir mektubun büyükelçilik aracılığıyla Kenan Evren'e iletildiği, onun da bir taraftan Türkiye Yahudi cemaatı lideri David Asseo'yla görüşüp diğer yandan BM'de İsrail'i kınayan bir karar tasarısına çekimser oy kullanılması talimatını verdiği sürecin ardından sürpriz bir gelişme yaşandı.
1982 başlarında ABD yönetimi İsrail'den Filistin ve Arap yanlısı sinyaller veren Ankara'nın bakış açısını değiştirecek bir jest yapmasını istedi. Tel Aviv bunun üzerine harekete geçip o senenin haziranında Türkiye'ye resmi bir bilgi notu gönderdi.

Ermeni kamplarına baskın

İsrail'in Lübnan'a yönelik yeni bir askeri harekâtıyla ilgiliydi not. Ancak Türkiye açısından bunun önemi, Tel Aviv'in "Beyrut'un doğusundaki Zahle kentinde ASALA ve JCGA (Ermeni Soykırımı Adalet Komandoları) kamplarına yönelik operasyona istedikleri takdirde Türk güvenlik mensuplarının katılabileceklerinin ifade edilmesiydi. Konunun orgeneral Kenan Evren katında MİT mensubu damadının katılımıyla değerlendirildiği ve Türkiye'nin 'İsrail tarafından işgal edilmiş Arap toprakları' olarak nitelediği coğrafyada yapılacak böyle bir operasyona resmi görevlilerinin katılmasının skandal olacağı kararına varıldığı biliniyor.
Ancak ayrı değerlendirmede bu görevin görünüşte devletle ilişkisi bulunmayan sivil kişiler tarafından yerine getirilmesi kararı verildiği de. Bu işin atak, Ermenilere öfkeli, üstelik eylemcilikleri herkes tarafından bilindiği için kontrol edilmezliklerinin izahı kolay yapılabilecek bir grup ülkücüye havale edilmesi, MİT'in Operasyon Dairesi Başkanı Hiram Abas'ın bulduğu formüldü. Fiilen Abas'ın yönetiminde, Alaattin Çakıcı'yla Abdullah Çatlı'nın aralarında bulunduğu 10 ülkücünün 'devletle dansı' böyle başladı.
İsrail güvenlik birimleri söz konusu operasyonda kampları basıp dağıttı, militanları tutukladı, iki örgütün finans kaynaklarını gösteren dokümanlar dahil bütün arşivini ele geçirdi. Gerçi Tel Aviv bu dokümanları Ankara'ya vermedi, baskınlar sırasında da ülkücüler hiçbir şeye karıştırılmayıp onlara olan biteni seyretme izni verildi ama sonuç Ankara'yı tatmin etti; Ermeni terör odaklarına toparlanmalarını imkânsız hale getirecek ölçüde büyük darbe vurulmuş oldu. İsrail bir jest daha yaptı; Ankara'nın bazı kulaklara bu örgütlere mali destek verenlerin listesinin elinde olduğunu fısıldamasını kabul etti. Sonrası malum. Abdullah Çatlı da Alaattin Çakıcı da devlet çarkı içindeki irtibatlarını güçlendirerek sürdürdüler. Çatlı kimlik değiştirme zorunluluğu ve koruduğuna inandığı ülkücülüğü dolayısıyla 'derinde' kaldı, ama Çakıcı MİT'le bağlantısına alabildiğine yaslanarak ilişkiler ağını siyaset, asker/sivil bürokrasi ve iş dünyasına yaydı.

Bir tahrip kalıbı

Bugün tabloya baktığımızda açıkça görünen şu: Alaattin Çakıcı elini nereye değse orayı yakıyor. Siyasete sardı, ANAP'ı, Mesut Yılmaz'ı ve onunla birlikte pek çok siyasetçiyi yerle bir etti. İş dünyasına uzandı, Korkmaz Yiğit, Hayyam Garipoğlu vs. yok oldular. Bir banka battı onun yüzünden. Türkiye'nin sır küpü MİT'e dokundu tarumar etti. Emniyet teşkilatı altüst oldu, Hariciye'yi firar olayları ve kırmızı pasaport hikâyeleriyle çalkaladı. Ötesi yok, yeraltı dünyasını yaktı Çakıcı. Dündar Kılıç'a pes ettirdi, kendi karısını öldürttü, Nuriş gibi gözü kara bir çete liderini saf dışı etti. Türkiye'de zirveye oynayan, milyonlarca taraftarı bulunan Beşiktaş'ı sarstı, başkanına görevi bıraktırdı. Gazetecisinden televizyoncusuna, sanatçısından müteahhidine ulaştığı kim varsa çöktü. Yargıtay'a bulaştı. Ve orayı ne hale getirdiğini gazetelerde okuyoruz.
Şimdi sormaz mısınız 'Bu adam ne' diye? Merak etmez misiniz onun kimliğini bile bile, üstelik yıllarca istihbarat teşkilatında, adliyede veya devletin kritik birimlerinde üst düzeyde görev yaptığı için Çakıcı'yla temasın sonucunda neler olabileceğini az-çok tahmin ettiğinden şüphe edilemeyecek insanları, her şeyi göze alıp onun istediği hizmeti vermek zorunda bırakan sebep ne diye? Buna ikna edici bir cevap verilmesi, bulunacak tatminkâr izah devleti ne kadar sıkıntıya sokar bilemem. Ama devletin bu 'diyet borcu'yla daha uzun zaman sıkıntı çekeceğini ve onun vermesi muhtemel zarardan daha fazla yara alacağını biliyorum...

Radikal, 26 Ağustos 2004

Birinci Bölüme Dördüncü Ek

Arnold S. Leese

SADRAZAM "CİVELEK" TALAT PAŞA[274]

Ağabeyimiz, Büyük Gazetecimiz, şu anda göçük, İlhami Soysal, Talat Paşa'nın, Maşrık-ı Azam-ı Osman-i'nin, ilk Üstad-ı Azamı olduğunu haber veriyordu; demek ki Osmanlı-Türk masonizmin ilk reisi Talat Paşa idi.[275] İlhami Soysal, ayrıca, adını "Mehmet Talat Sai" olarak kaydetmektedir.

Bizde "Talat" adı yoktur, Arabi'de de olmadığını biliyoruz, orada "telat" var ki başka anlamda ve yapıdadır; buna mukabil bizde "Tal-i" ve "Talu" varlar, bu sonuncuyu da "Tal-u" okuyabiliriz, Osmanlı'yı, "Osmanlu" söylüyoruz, muhtemelen "Selçuklu" taklitidir. Kurtuluş mücadelesinden İbrahim Tali ve 12 Mart Diktatöryası başbakanlarından Naim Talu örneklerini hatırlıyoruz. Naim Talu, İbrani asıllı idi ve adı ünlü manken Naomi ile aynı yerdedir.

İbrani'de "Tal", "çiy", sabahın hoş yeli, anlamlarını taşımakla, Türki'de, "Talia" veya "Şebnem" olarak taşınıyor. Türki'de, İbrani asıllılar, kız çocuklarını, "esra" ve "ebru" ya da "burcu" misali daha cüretkar adlar keşfetmeden önce, daha çok, "çiğdem", "yeşim" ve "şebnem" çağırıyorlardı ki şebnem'in "tal" çevirisi olduğunu düşünebiliyoruz.

Bir parantez açabilir miyim, bizde isimlerin çoğu İran'dan alınıyor; pek çeşitli nedenleri olmalıdır, burada giremiyorum. "Ebru", Farisi "kaş" demek olup, İran'da isim olarak taşınmamaktadır. Aynı şekilde, "Buland", yüksek anlamına geliyor ve yine İrani'ler ad olarak bilmiyorlar. "Nadir" adının da İran tarihinden çıkarıldığını düşünebiliyorum, "Asil Nadir" var ve henüz yazma zamanını bulamamış durumdayım, bekliyorum.

274) Arnold S. Leese tarafından 1939 yılı Mart ayında yazılan bu incelemenin özgün adı, "The Real Jew: A Lesson From Turkey" idi. İnternet'i, benim için, sıkıca tarayarak bu tartışmaya açık yazıyı bulan Mehmet Hocam'a yine teşekkür ediyorum. Kaynak, internet olup, arayanın bulabileceğini not ediyorum.

275) İlhami Soysal, *Dünyada ve Türkiye'de Masonluk ve Masonlar*, İstanbul, 1980, s. 237.

Ayrıca, ad türetmede, ekleri Moğolcadan ve komple adları İran'dan ithal etmenin sabetayizmde güçlü bir eğilim olduğunu da, tartışmaya açabiliyorum. "Şebnem" de buradadır, "şab" veya "şeb" gece olmakla, "nem" de, bildiğimiz nem'dir; dolayısıyla "şebnem", "gece-nemi" ve daha uygunu gece-ıslağı anlamına gelmektedir. İnsanlarımızın kız bebeklerini neden, "kaş", ebru veya "gece-ıslağı", şebnem, çağırdıklarını anlamakta güçlüklerle karşılaşıyoruz. Anlamakta güçlük ise, araştırma davetidir.

Bu adın, "talat", Tal'dan geldiği konusunda çok az kuşku duymalıyız; tal-i'de bir aidiyet anlamı ve tal-at'de bir çoğul konotasyonu sezebiliyoruz. Bu ek, "-at" hem çoğul ve hem de kavramsallaştırma gücüne sahiptir, edebi'den, edebi-at yapıyoruz.

Göçük Ağabeyimiz İlhami, soyadını "Sai" işaret ediyor ki değerlidir. Bu, Arabi karakterin, "y", yanlış transliterasyonundan neşet ediyor; "Hamit Karzai" diyoruz ki "Karzay" okumamız daha isabetlidir. Nitekim R. F. Kara-i demiyoruz, "Karay" diyoruz. Zaman zaman "Da-i" söylüyoruz, "Day" demekte sakınca bulunmamaktadır. O halde Mehmet Talat Paşa'nın soyadını, "Say"[276] saymamız doğru ve verimlidir. Yine İbrani "Şay" ile irtibat kurabiliriz, bizde, "şaylan" ve "say" ile "saymen" soyadlarına rastlıyoruz. Biz, İbrani'de "ş" ile başlayan sözcük ve isimleri, bir kural olarak, "s" ile başlatıyoruz; Şalom'dan, "Selami" türetebiliyoruz.

Tarih yazımında, "Alyans İsraelit" okulları hep ihmal edilmiştir, öncelikle

276) Genç Piyanist Say'ı, ilk kez, Fransa Ulusal Asemblesi'nin Ermeniler lehine bir karar aldığı günün akşamında, İkinci Kanal'da, gönüllü-sürgün olduğum Paris'te, izlemiştim, esas haber bültenine çıkardılar, bir "denge" olarak değerlendirmiştim. Ancak Piyanist Say'ın performansı'ndan ürktüğümü, daha önce de, kaydettiğimi hatırlıyorum, bana, piyano ile güreştiği ve tuşları dövdüğü izlenimini veriyordu, pek ürkütücü görünüyordu. Halbuki "piyano", yumuşak anlamını veriyordu.
Dün gece, arkadaşım Ahmet Say aradı, telefonda Ahmet'e de, bir vesile ile, Nâzım Hikmet'i, büyük bir şair saymadığımı ve oğlu Fazıl Say'ı, da önemli bir piyanist görmediğimi tekrarladım. Bir gece önce de, Hulki Cevizoğlu'nun televizyon programında, Türkiye'nin bir "demir perde" ülkesi olduğunu ifade etmiştim; Amerika'da, en yetkili dergilerde, O. Pamuk hakkında, "arabesk" veya "ukala", ya da "yazmasını bilmeyen yazar", ile benzeri nitelemelerle donatılmış, söz uygunsa, yerle bir eden eleştiriler çıkıyordu ve bunların ülkeye girişi yasaklanıyordu, "Demir Perde" arkasındayız.. Şimdi, bu işaretimin, herhalde olumlu ürününü alıyoruz.
Bu sabahki *Hürriyet*, The Gramaphone'u, "ünlü müzik dergisi" olarak tanıtıyor ve burada, Genç Piyanist Say için, "çalışı, kaba ve zariflikten yoksun, muziğin karakterinden çok az anladığını gösteriyor" değerlendirmesi yer almaktadır. Buna ilaveten Moskova'daki değerlendirmelerin daha da sert ve caydırıcı olduğu haberlerini alıyoruz.
Bunlar, benim, Say'ın, ancak Anadolu'da turne piyanisti olabileceği yollu değerlendirmelerime uygun düşmektedir.
Hürriyet, "Fazıl Say'ın Çalışı Zariflikten Yoksun" haberi, 17 Ocak 2005.
Kuşkusuz doğru çevirinin "Zerafetten Yoksun" olması gerektiğini biliyoruz.

Şebnem & "Gece Islağı" & Talia: Bu Hanım, Ş. Ç., İspanya'dan mı acaba?

Alem, 18 Eylül 2002

Osmanlı topraklarında, İran'da ve Kuzey Afrika'da Yahudi Kavmi'ni yükseltmeyi amaçlıyordu, bir tür "Yahudi Teali" Cemiyet ve Mektepleri sistemi dememiz, yerindedir. Talebe ve muallim olarak hepsi İbrani mi idi; öyle kabul etmekle birlikte yine de sınamak gereklidir. XX. yüzyılda bunlardan bir başbakan ve bir de cumhurbaşkanı çıkardığımızı tesbit edebilmiş durumdayız. Talat, bu kategoride bir başbakandır.

Paşa'nın kendisi "Yahudi Teali" hareketi sayabileceğimiz, Alyans İsraelit'tendir ve Rıza'nın "Nur Tarihi"[277] ise netlikle "Yahudilerin Adamı" olarak işaret etmektedir. Ahfadının da, Şişli Terakki Lisesi'ni tercih ettiğini tespit edebiliyoruz.

Pek çok kaynakta İbrani olduğu ileri sürülüyor; buraya aldığım inceleme, hem bu iddiayı kabul ediyor ve hem de kaynakların bir bölümünü bildiriyor. Bu ara, Zübeyde Ana ile ilgili olarak bu yolda bir iddianın olduğunu da not etmekle birlikte, doğru olmadığı görüşüne meylediyor. Öyleyse, yepyeni bir inceleme alanı ile karşılaşıyoruz, kaynakları açısından mümbit ve mahsül bakımından ise zayıf olduğunu teşhis edebiliyoruz.

* * *

The Turkish revolution which dethroned the Sultans was Jewish. The Jews used Freemasonry as a tool. It has been said with considerable truth that the Young Turks were old Jews.

The active agency of Revolution was the Committee of Union and Progress. This was fostered and manned by Freemasonry while Freemasonry was itself in the hands of the Jews. The center of revolt was at Salonika where a majority of the population was actually Jewish.

The Jew Emmanuele Carasso used the Masonic Lodge "Macedonia Resorta" for the secret meetings of the Committee of Union and Progress, and when Sultan Abdulhamid was deposed, Carasso was one of the four men who went to Yildiz to tell the Sultan that his reign was at an end. The Committee of Union and Progress firmly seated itself in the saddle of government with Mahmud V as puppet Sultan.

The Minister for the Interior of this regime was Talat Bey. De Nogales in

---

277) *İsyan*'ın ikinci cildinde yer alıyor.

his *Four Years Beneath the Crescent* (Chasles Scribners Sons, 1926, p. 26) reveals Talat as "the renegade Hebrew (Donme) of Salonika." A "Donme" is a kind of Marrano Jew, a descendant of Jewish refugees in Turkey who pretended to be Muslims. This fact of the Jewishness of Talat is of great importance and little known. *The Encyclopedia Britannica*, 12th edition, Vol. XXXI, p. 1222, calls him "the sinister figure largely responsible for the downfall of the Ottoman Empire."

In *The Cause of World Unrest* he is stated to have been responsible, "perhaps, more than anyone else for handing over Turkey to Germany and thus encompassing her ruin." Talat had been President of the Committee Party. De Nogales in his work above cited says Talat was "the principal organizer of the massacres (of Armenian Christians) and deportations." Dr. H. Stuermer in *Two War Years in Constantinople* (Hodder & Stoughton, 1917), says on p. 72 "Enver, and still more Talat, who as Minister of Interior and really Dictator of Turkey was principally responsible for the Armenian persecutions..."

Until now Talat seems to have remained unrecognized by the world as a Jew "patriot" who ruined his country and was responsible for the wholesale slaughter of Christians.

The German Government made use of the services of a criminal Jew called Nelken to gain control over the Young Turks. He called himself Mehmed Zekki Bey and edited several newspapers in Constantinople. These and other Jew run newspapers in the town did all that was possible to poison the Turkish mind against the British.

Talat's Finance Minister was another Jew, Djavid Bey, who arranged the finances of revolution in Turkey with Jewish banks abroad. He had a Jew Messim Russo as 'his chef de cabinet.'

When Djavid Bey was finally hanged by Kamal Ataturk, "a number of great financial concerns including the banking houses of the Rothschilds in Vienna and London tried to persuade the English and French Governments and the leading newspapers in both countries to use all their influence to make a personal appeal for Djavid." (*Grey Wolf* by H. C. Armstrong published by A. Barker, Ltd.) The French Freemason Sarraut actually visited Kemal in Angora and appealed to him as a fellowmason to spare Djavid's life. He was not successful. Kemal Atatürk who had been a Freemason and a revolutionary,

seemed to have changed his nature with his name when he ceased to be Mustafa Kemal and closed the Masonic Lodges. His actions were Aryan. His mother is said to have had Donme blood (Lewis Browne's *How Odd of God*, 1935) but *The Times*, 1 Nov. 1938, said she was an Albanian who "may have transmitted the Nordic type to her boy." She had fair hair and blue eyes. The Donme blood, if present, must have been thin. Kemal's Turkish patriotism was his only decent quality.

Another leading Jew of the Committee of Union and Progress was Refik Bey who in 1939 was Prime Minister of Turkey under the name Refik Saydam.

During the First World War the Jew Carasso became a food controller in Constantinople and as a result many people died of starvation. Meanwhile he amassed a fortune of two million Turkish liras which was seized from him after the War. He saved some of it by suddenly claiming to be under Italian protection. Another "Turkish patriot"!

In *The Cause of The World's Unrest* published by Grant Richards Ltd. in 1920 we learn that even the counter revolutionary forces were controlled and made ineffective by Jews. The Commander being the Jew Remzi Bey, Jews controlled the Revolutionary Press.

Whoever was prominent in the revolution and was not a Jew was a Freemason or "synthetic Jew".

İkinci Bölüm

DÜNÜR DÜNÜR VAR "GÜVENLİK" KONUŞMAK

Dışişleri mahallesine "nur" mu yağıyor? Mesleklerini çok mu iyi yapıyorlar veya diplomaside çok mu kötüler ki şimdi medya sektöründe hep köşe tutuyorlar; bu sorular ortadadır. Gazete ve televizyon köşelerinde frekanslarının artışına bakacak olursak kötüden de ötedir. Farsi'de "bed" kötüdür ve bet-er ise daha kötü anlamındadır. Beter bir durum var.

Gündüz Ökçün, yetmişli yıllarda dışişleri bakanı idi ve Fakülte'den arkadaşımızdı, kız kardeşi ile aynı sınıfta idim, Gündüz, bizden iki sınıf öndeydi; pek dürüst ve pek çalışkan bu arkadaşımızı, ne yazık, erken kaybetmiş bulunuyoruz. Verimli idi, hususi hukuk'tan tarihe kaydı ve dikkatleri çekerek bakan oldu, amma bu sırada, yetmişli yıllarda, Ankara - Washington ilişkileri soğumuştu, Ecevit başbakandı ve Kıbrıs'a çıkılmış, Amerika Birleşik Devletleri ambargo koymuştu; Sovyetler Birliği ile yakınlaşma yollarının arandığı günlerdir. Bakan Ökçün, bu dönemde, Sovyetler Birliği Büyükelçisi ile önemli bir görüşme yapıyordu, mutlaka bir dışişleri memurunun bulunması gerek-

mektedir, not alması zorunludur. "İstedim" diyordu, genç bir memur verdiler, Fakülte'den öğrencisiydi; görüştü, genç hariciyeci not tutuyordu, Bakan Ökçün, mükemmel bir görüşme yaptığını düşünüyordu. İlişkiler gelişecektir. Sovyetler'in geniş açılım ve önerileri olmalıdır, olduğunu, biliyoruz.

Fakat bir gün sonra Amerikan Büyükelçisi, çok aniden ve önemli olduğunu söyleyerek, görüşme istemişti; Bakan Ökçün randevu verdi. Fakat "bu ne", Amerikan Büyükelçisi, bir gün önceki görüşmeyi mot -a- mot biliyordu ve sanki birisi not tutmuş, derhal Amerikan Elçiliği'ne iletmişti. Gündüz Ökçün, iki açıdan çok şaşırmıştı, birincisi, Amerikan Elçisi, genç diplomatla bir bağlantı kurulması ihtimalini hiç önemsemiyordu ve ikincisi, Büyükelçi, küstah bir üslupla konuşuyor, adeta Sovyetler ile bu tür yakın görüşmeler nedeniyle, hesap soruyordu. Bir "hariciye hikayesi" de budur ve Gündüz Ökçün'ün bütün arkadaşları bunu ve genç diplomatı bilmektedirler. Şimdi emekli büyükelçi olarak görüyoruz.

Çünkü, çaresizlikle ve bir tür pişmanlıkla, arkadaşlarına, anlatmıştı. Önce bu diplomatı meslekten ihraç etmeyi planlamış ve sonra bunun diplomatik bir skandala yol açabileceğini düşünerek vazgeçmişti ve içine attı; yakınlarına anlatarak, içinden çıkarmayı denedi. Anlatması, bu nedenledir. Not ettim, Arkadaşımız Gündüz erken göçtü, yerini biliyoruz; peki bu emekli büyükelçi şimdi nerededir, bu soruyu düşünebiliyoruz. Cevaben de, herhalde, "medya" sektöründedir ve herhalde bir Amerikan televizyonundadır, diyebiliyorum ve hep konuşmaktadır. Kuşkusuz tahmin yapıyoruz, "prediction" de denmektedir. Çünkü, bu tür "hizmetler" hiç unutulmamaktadır ve hep mükafatını almaktadır, bu yasayı da çıkarmış bulunuyoruz.

Tekil olduğunu düşünmemek durumundayız, *Tezler*'de var, Moskova Büyükelçisi Selim Sarper, ki İbrani asıllı olduğunu tahmin edebiliyoruz, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonlarında, Sovyet Dışişleri Komiseri Molotov ile yaptığı konuşmasını, önce Moskova'daki Amerikan Sefiri Harriman'a rapor etmişti ve yıllar sonra, Amerikan diplomatik belgeleri arasında yerini bulan bu raporu, gizlilik kalktıktan sonra, inceleyebilmiştim. Sovyetler Birliği'nin, Türkiye'den toprak ve üs istemediğini ortaya koyan tezlerim de, bir ölçüde de, bu incelemeye dayanıyordu; Harriman'a anlatılan versiyonunun, Türkiye'de yaratılan kampanyadan farklı olduğunu tespit edebilmiştim. Demek ki, Sevgili Arkadaşımız, Dışişleri Bakanı Profesör Gündüz Ökçün'ün karşılaştığı ihanet, kavramsal olarak eşsiz olsa da, sayıca eşli idi. Bunu acı ile yazıyorum.

Hangi taraftan bakıldığına bağlıdır, bir taraftan "ihanet" ise, karşı taraftan da "hizmet" olmalıdır ve bu tür "büyük" hizmetler hiç unutulmuyorlar, çok zaman mükafat alıyorlar; 27 Mayıs 1960 İhtilali'nde, Dışişleri Bakanlığı'na atanan Fahri Korutürk'ün üstü, altı saatte, çizildi ve yerine Sarper oturtuldu. Çünkü büyük hizmetkardır. Moskova'da Türkiye Büyükelçisi Sarper, Moskova'da yaptığı önemli bir teması, memleketinden önce, Amerikan tarafına bildirmişti ve önemli olan budur. Üstelik, Harriman'a, doğru rapor etmişti, herhalde bu daha da önemlidir.

Daha sonra gizliliği kalkan dışişleri bakanlığı dönemine ait Amerikan diplomatik belgeleri,[278] aynı Sarper'in, bakanlar kurulu'ndan, Washington'a değerlendirmeler verdiğini ve zamanın Devlet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel hakkında ve Amerikalılar nezdinde, çok ağır ve küçültücü ifadeler kullandığını, ortaya çıkarıyordu. Bundan, âdet ve alışkanlıklarını her yerde sürdürdüğü sonucunu çıkarıyoruz.

Hiç kuşkusuz bu talihsiz davranış ve eylemleri, bütün dışişleri camiasına yaymak, hem mümkün değildir ve hem de, yapılırsa, insafsızlık olmalıdır. Talihsizlikler, ancak, bu türün varlığına işaret etmektedir. Bununla birlikte, birdenbire hem gazete ve televizyon köşelerine ve hem de, efkar-ı umumiyeyi forme etmek ve değiştirmek için kurulmuş, bazen "hükümetdışı" ve bazen de "sivil toplum" tabir edilen örgütlerin başına, hep emekli büyükelçi getirilmesini, bu türün artması şeklinde değerlendirebiliriz. Çünkü başlarına getirildiği organizmaların hem oligarşik ve hem de dışa bağlı çizgileri pek güçlüdür; bu karakterlerini veri sayıyoruz. Emekli büyükelçiler pazarına nur yağmasını, bu çizgilerle ilişkilendirmemiz isabetli görünmektedir.

Böyle bir değerlendirme için haklı nedenlerimiz var, başka yerlerde ve zamanında işaret etmiştim, çok yakın zamanlarda, bir dışişleri bakanlığı müsteşarının, aynı zamanda Washington'da bulunan bir başbakan yardımcısından çok daha önemli ve güvenilir muhatap kabul edilmesine tanıklık etmiş haldeyiz. Üstelik Amerikan Dışişleri Bakanlığı, Türk başbakan yardımcısına yönelik böyle bir nezaketsizliği kamufle etmek nezaketini bile göstermiyordu; adeta anlaşılmaması riskini yok etmek istiyordu ki, bunlar, dışişlerinde, dışa bağlılık endikatörünün yükseldiği anlamına gelmektedir.

Çok küçük bir parantezle devam etmek istiyorum, şudur; yasalarla çalışı-

278) *U. S. Documents on Turkey 1950-1960,* Documents published by Department of State, der. Cüneyt Akalın, Galatasaray Üniversitesi.

yorum. Bu, Türkiye'nin artık yasaların zembereğine girdiği ve yasaların kavranılarak formüle edilebildiği ifadesi ile özdeştir. Dışişleri bakanlarının, bir kural olarak, İbrani asıllılardan seçildiği ve diplomasi mesleğinden alınan dışişleri bakanlarının ise, öncelikle Moskova'da büyükelçi olmaları gereği, bunlar arasındadır. Sarper, Türkmen ve Halefoğlu, Moskova'da büyükelçi idiler ve Korutürk, Moskova'da sınanmadığı için, sınavları genellikle Washington yapıyor, atandığı halde bakanlığa çıkmadan azledilmişti ve Hasan Esat Işık ise Moskova sefiri olmakla birlikte, göz doktoru İttihat'çı Esat Paşa'nın bu pek millici oğlu da, sınavda başarısız kaldığı için, en elverişli zamanda bile, dışişleri bakanı olamamıştı. Demek ki formüle edebildiğim yasalar, eksi ve artı observasyonlarla, doğrulanmaktadır. Demek ki, Türkiye, bilim düzlemindedir.

Bu ikinci yasayı formüle ettiğimde, buna bir ikinci koşul daha koymuştum; bu da aynı zamanda Atina'da büyükelçilik yapmak idi. Daha çok Büyükelçi ve Dışişleri Bakanı İlter Türkmen'den kaynaklanıyordu; Bakan Türkmen, şimdiye kadar geliştirmiş olduğum bütün yasalara mükemmel uyum gösteriyor. Şimdilerde ise köşe sahipliği yapıyor ve buna ilaveten bir sivil örgütçüden çok daha fazla tv yorumculuğunda bulunuyor. Ekonometrik anlamda mükemmel bir "fit" gösterdiğini görüyoruz; Türkmen için "goodness of fit" fövkalade kuvvatlı çıkmaktadır.

Bir tesadüf de görebiliriz, Yiğit Alpogan, Atina Büyükelçisi görevinden, Milli Güvenlik Kurulu genel sekreterliğine gelmiş durumdadır. İlk "sivil" genel sekreter unvanını kazanarak, en bozuk Türkçe ile, bir "ilke imza atmış" olmaktadır. Atanması, "avrupa standartları" çerçevesinde hemen yapılmakla birlikte gelişi bir süre gecikmişti; bu gecikme, sivil genel sekreter Alpogan'ın, gelmeden önce, bir İngiliz ile dünür'lük ilişkisi kurmak istemesinden kaynaklanıyordu. Bu ilişki kurulduktan sonra, makamına gelmeyi, tercih etmiş haldeler.

GÜVENLİKTE CENAZE İŞLERİ

Herhalde bir kamu pozisyonunun tanımında, bir orgenerali çıkarıp yerine bir büyükelçi koymayı demokratikleşme sayamayız. "Demokrasi" kavramının hiçbir çözümünde, bunu göremiyoruz. Demokrasi, kuvvetlerin dengesi ile ilgili olmak durumundadır; sınıfların ve eleştiren tarafların her zaman

müdahaleden uzak bir kale sahibi olmalarını gerektirmektedir. Bu nedenle Büyükelçi Alpogan'ın atanmasını, demokratizasyon çerçevesinden daha çok, bir teftiş icabı, görmemiz yerindedir. Teslimiyet de diyebiliyoruz.

Teslimiyet varsa, özgürlük yoktur.

Görmemiz gereken bir ikinci nokta daha var; atandığı makamın, artık güvenlik işlerinin dışına çıkarıldığını kabul etmemiz zorunludur. Kurul çalışır, belki en üst derecede ve peryodik toplantılar da yapılır; ancak, bu kurullarda bundan böyle güvenlik meselelerinin konuşulmasını hiç beklemiyorum; bir zamanlar çok güçlü "yüksek denetleme kurulu" veya "yüksek planlama kurulu" örnekleri de önümüzdedir. Kurul, bundan böyle, sadece protokoler bir yerdir; sadece protokolde yerleri var. Bundan böyle Alpogan'ın da yeri protokoldedir.

Ama bu durum, güvenlik sorunlarının hiç ele alınmayacağı anlamına gelmemektedir; yerinin değiştiğini görebiliriz. Yazık, eskiden sivil idarenin de katıldığı bir yerde tartışılabiliyordu; bundan sonra, kuvvet komutanları arasında tartışılıp Genelkurmay İkinci Başkanı tarafından, muayyen tarihlerde, açıklanması mümkündür. İdari birikimimiz, buna işaret ediyor.

Peki doğrulama sayabilir miyiz; Büyükelçi Alp-Ogan, bu yeni postta işsiz kalacağını ve canının sıkılacağını çok çabuk anlamış ve bu nedenle ek veya esas bir kurul aramaya başlamış durumdadır. Meşgul olacağı bir işe sahip olmamak, hakkıdır. Nitekim bulduğunu da görüyoruz, Büyükelçi'nin halter federasyon kuruluna üye seçilmeye karar verdiği anlaşılıyor; güzel, yalnız, Alpogan'ın bu seçiminde, *Putları Yıkıyorum* kitabımın bir etkisi olup olmadığını kestiremiyorum. *Putlar*'da, halter federasyonu çalışmalarını sabetayizm açısından incelemiş ve bir de skandallara dikkat çekmiştim. Hiç kuşkusuz skandallar ağır-kaldırmadan ileri gelmiyor; bir başka yasa işlemektedir, kapalı ve iç rekabetten yoksun yerlerde, dejenerasyon ve yozlaşma ile skandallar kaçınılmazdır. Herhalde, ağırlıklar, içeriye, çöküyorlar.

Büyükelçinin bu seçiminde, Kenan Nuhut'u destekleme çabasının rol oynadığı iddia ediliyor; Alpogan, Kenan Nuhut'un listesinde görünmektedir. Peki, bu kadar doğrulanmak sevindirici mi, fakat, ne yazık, sevinmek için zaman bulamıyoruz, Kenan Nuhut'un da bir kaseti yakalanmış ve içinden skandallar patlak vermiştir; böyle söyleniyor, ama, aslında kasetler de sadece bunun için çalınıyorlar. Bu son kasette, cinsel taciz ve yönetici-şampiyon aşkla-

AKŞAM

AKŞAM TÜRKİYE'NİN GAZETESİ 10 ARALIK 2004 CUMA 250 BİN LİRA

HİLEYLE DE OLSA BENİ BAŞKAN YAPARLAR

Masöz E.'den Nuhut'a dayak

KN: Nasıl vurdun öyle? Anam anam neydi o ya?
Masöz E: Nasıl oluyormuş kadınlara vurmak?
KN: Maço bir adam değilim ya
Masöz E: Hergün bir şey takınıyon sen.
KN: Senin bir tane o şeyin bunun hepsine bedeldi
Masöz E. İyi unutma işte ömür boyu
KN: Yo vallahi unutmam. Çın çın çınladı kulağım. Bir kadının vurması çok zoruma gitti. Neyse aklımız başımıza geldi.
Masöz E: Aklın başına gelsin ki bir daha hiçbir kadına el kaldırma
...
Masöz E: Gözyaşların çeşme oldu. Bana olan sevgini gösteriyor.
Masöz E: Sevgi mi? Belki olabilir
KN: Hâlâ bana aşıksın, beni seviyorsun.
Masöz E: Aşıklık falan ayrı.
KN: Sen beni seviyorsun, inkâr etme.
Masöz E: Sevmiyorum.
KN: Yemin et yemin.
Masöz E: Nasıl sevecem ben seni ya.
KN: Sen beni seviyorsun, seviyorum ben seni.
Masöz E: Ben seni sevmiyorum.

AKŞAM, Halter Federasyonu Başkanı Kenan Nuhut'un, oturduğu koltuğu koruyabilmek uğruna MGK Genel Sekreteri'ni bile kendine kalkan yapmaya çalıştığı kaseti yayınlıyor

HALTERDE 2. KASET SKANDALI

• Şike, rüşvet ve doping itiraflarıyla dolu kaseti yayınlanınca paniğe kapılan Kenan Nuhut, yarınki seçim öncesi yeni taktik geliştirdi.

• Kenan Nuhut, Masöz E. ile konuşmasında Atina'daki başarıya sempati duyarak yönetime giren Yiğit Alpogan'ın adını da kullanıyor:

• İşte o konuşma: MGK Genel Sekreteri, Türkiye'nin iki numaralı adamı bu adam. Bunun ne demek olduğunu biliyor musun?

• Kaybedecek Federasyon Başkanı'na böyle bir isim vermezler. Yıpratmazlar onu. MGK Sekreteri'ne seçimi kaybetti dedirtmezler.

• Federasyon Başkanı olmamı kimse engelleyemez. Sandıkta hile yaparlar, gene kazandırırlar. Kaset için kimse birşey yapamaz.

• Bakan'a, Başbakan'a kasetimi götüreceklermiş. Başbakan'ın işi gücü yok da seks kaseti mi dinleyecekmiş?

Haberi 13. sayfada

'Kaseti alıp imha edelim'

Kenan Nuhut, kaseti sızdırdığından şüphelendiği Masöz E.'den geri alıp imha etmesini istiyor. Zaman zaman da 'Ölümüne kadar varım, herkes bedelini öder' diye tehdit ediyor. Kayıtlarda tehdit için iki adam tuttuğu iddiası da var.

Akşam, 10 Aralık 2004

Nikahtan sonra gelin ve damadın aileleri, düğüne davet edilen tek gazeteci olan Hürriyet Atina Muhabiri Nur Batur'la fotoğraf çektirdi.

MGK'ya İngiliz damat

YILLARDIR demokratikleşme tartışmalarının odağında yer alan Milli Güvenlik Kurulu'nun (MGK) ilk sivil genel sekreterliğine atanarak tarihe geçen Atina Büyükelçisi **Yiğit Alpogan**, önceki akşam kızını evlendirdi.

Görevine başlamasına 20 gün kalan **Alpogan**'ın tiyatro sanatçısı kızı **Esin Alpogan**, Esma Sultan Yalısı'ndaki düğün töreni ile Londra'da bir danışmanlık şirketinde çalışan **Tom Harvey** ile hayatını birleştirdi. **Yiğit Alpogan** ve eşi **Bernev Alpogan**'ın kızlarının nikah töreni, 'devlet düğünü' havasından çok uzaktı. **Alpogan**'ın, MGK'daki göreve atanmasından önce organize edilen düğüne sadece, gelin ve damadın aileleri ve arkadaşlarıyla, **Alpogan** çiftinin yakın dostları davetliydi. Dışişleri Bakanı **Abdullah Gül**, resmi bir ziyaret için yurtdışında olduğu için düğüne katılamadı. Gecenin en şık kadını olan **Bernev Alpogan**'la romantik danslar yapan **Yiğit Alpogan**, nikahın kıyılması sırasında gözyaşlarını tutamadı. **Alpogan**, nikah kıyıldıktan sonra damat **Tom**'a **'Kızımı sana emanet ediyorum'** diye takıldı.

Hürriyet, 6 Eylül 2004

rına yeni ayrıntılar eklenmektedir; Büyükelçi-Genel Sekreter'in bunları göze alması, önemli bölümü çoktan patlamıştı, gözünün kara olduğunun işareti sayılabilir, gözü karalık ise, demokrasiye olmasa da güvenliğe uygun düşmektedir. Buna mukabil, skandalların, güvenliğe uygun olmadığında kuşku bulunmuyor; amma, Milli Güvenlik Kurulu'nun yeni derecesinde, bu skandalın hiç de önemsenmediğini tespit edebiliyoruz. Bir yanı, sevindiricidir.

Diğer taraftan "ogan" adını, Türk-isim sözlüklerinde bulamıyoruz. Hem Erk Yurtsever, "oğan" ve hem Aydil Erol, "ugan" şeklinde adlardan bahsediyorlarsa, bunlar birbirini hiç tutmuyorlar ve hiçbir şekilde de güven vermiyorlar. Aslında bizler, böyle bir addan mahrumuz ve Türklerde böyle bir ad olmadığını, Profesör Faruk Sümer teyit etmektedir. "Ogan" veya bunun bir diğer varyantı olan "Okan", Türk isim-sözlüklerinin dışında kalmaktadır.

Genel Sekreter-Büyükelçi'nin isimleri açısından, halihazırda en bilimsel kaynağın, *Tekeliyet*'te geliştirmiş olduğum sözlükler olduğunu söylemeye cesaretim var. Birinci Ciltte,[279] "ogan" adının, bizde, "ogan", okan, "ogandan", oğhan, "demokan" olarak taşındığına işaret etmiş bulunuyorum. Sabetayizm'de, cenaze işlerini yönetene, "ogan" deniliyor; prestijli isimlerdendir. Diğerlerini bırakıp bununla yetiniyorum.

"BERNEV" ÜZERİNE SPEKÜLASYONLAR

Bayan genel sekretere gelince, "bernev" adını hiçbir yerde bulamıyoruz. Türklere ait hiçbir isim sözlüğünde göremiyoruz; ayrıca sözcük olarak da karşımıza çıkmıyor. Devellioğlu, "bernik" sözcüğünü gösteriyor,[280] Arabi "suaygırı" demektir, fakat "bernev" çıkmıyor. Demek ki, isimlerle ilgili yasa, iddia edildiği üzere, pek de sıkıca uygulanmamıştır, bunu anlıyoruz. Demek ki Türklük'te görülemeyen ve ne olduğu bilinmeyen isimler da alınabilmektedir.

Ne yapabiliriz; önce ikiye bölmeyi düşünebiliyorum. "Ber" elde ediyoruz ki, bu konuda, bir yetkinlik elde etmiş durumdayız. "İbr", veya "eber" ya da "b" ve "v" mutasyonu nedeniyle, "ever" var ve bunları "az bar" biliyoruz; biz

279) *Tekeliyet*, İthaki, çeşitli baskılar, s. 321.
280) Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, s. 111.

"ezber" diyoruz, Farsça "göğüsten" demektir ve İngilizce "by heart" karşılığıdır. Kuşkusuz, burada, Farsi "az bar" söyleyişine bakarak, "bernev" sözcüğünü, "yeni kalp" veya "yeni gönül" olarak anlayamayız, çünkü, "dıl-aver", gönül fetheden, ve "dıl-ara", gönül süsleyen, sözcüklerinden de bildiğimiz üzere, Farsi'de "dıl" sözcüğü esastır.[281] Demek ki, ne yazık, böyle bir imkana da sahip bulunmuyoruz ve tekrar İbrani'ye dönüyoruz.

Aslında Arabi ve İbrani dillerinde önemli olanların konsonantlar olduğunu not etmiştim; burada da "b" ve "r" var. Demek ki, "ber" ile "eber" ve dolayısıyla "ibr", aynıdır. Bunu bir adım sayabiliyoruz.

Bizde Farsi ekler çok kullanılıyor, uz-an veya oz-an konstrüksiyonlarında, -an, Farsi'de çoğul ekidir ve sander'den sanders'e geçtiğimizde, "-s" için de çoğul işareti notunu kaydetmiştim. Güzel, ancak, böyle düşünürsek, "bernev", yeni eber oluyor ki, bu saçmadır. O halde başka çözümler aramak zorundayız, yine İbrani'ye ve bu arada Tevrat'a bakabiliriz; Tevrat'tan, "nevi" ve "neviim" sözcüklerini hatırlıyoruz, sonuncusu "peygamberler" anlamındadır.

Uzattığımı biliyorum, çünkü, bazen çözümü izleyebilmek için, çözüm yolunu etüt etmek gerekiyor. Bu, lenguistik ve onomastique alanlarda mutlakiyetin olmamasından ileri geliyor; tartışarak ilerlemek zorundayız. Deniyorum.

İbrani'de "v" ile "b" karakterlerinin birbirinin yerine kullanılmasında, "abram" ve "avram", çok bilinen örneklerdir; bu nedenle, İbrani "nevi" olan sözcüğün, Arabi "nebi" olduğunu çıkarmamız zor olmamaktadır. Ancak incelemekte olduğumuz bu isimde, İbrani peygamber sözcüğünün tercih edildiğini düşünüyoruz; "nev" görünüyor.

Sonda bir "i" kalıyor ki, bu karakteri manger etmek, bütün dillerde ve özellikle sonda olursa, çok kolaydır. Bu, "güvenlik" kavramını yemek kadar basit bir iş olmalıdır ve günlük hayatımıza girmiş haldedir. Söylemeyebiliyoruz.

Böylece, iki İbrani sözcükten, bir isim yapmış oluyoruz.

Kesinlikle doğru mu; bunu hiçbir zaman iddia edemiyoruz.

---

281) İnsanlarımızın kendi adlarını "dilara" veya "dilaver" yazmaları, çok büyük bir bilgisizlik'tir. "ı", söylemekten daha çok söylememeye yakındır ve her iki halde de a'ları uzatıyoruz. Şapka koyuyoruz.

Üçüncü Bölüm

"BR" ÇEKİMİ ÜZERİNE

Parçalara ayırmak, mümkün olan küçük elemanı yakalamak ve sonra bunları, bir başka şekilde birleştirmek, bilimi olmasa bile bilimsel yaratıcılığı bu şekilde anlayabiliriz. Balzac'ın az bilinen bir romanında, bilimi, teşrih ile, otopsi, özdeşleştirmesi de buradan kaynaklanıyor; bilimi yüksek tutan bir yüzyılda yazıyordu. Öyleyse, nesne'yi, mümkün olan en küçük elemanlara ayırmak, bilimde esas'tır ve hep bunu yapmaya çalışıyorum.

Bir soru formüle edebiliyorum, "ebru" ile "burak" arasında ortak olan nedir; önce parçalamalıyız ve kuşkusuz, parçalara ayırdığımızda, ikisinde de "br" buluyoruz. Her ikisi de, "ebru" ve "burak" yeni moda'dır ve diğeri ise, "br" çok eskiye gitmektedir.

Yeni moda, güzel, ama ne kadar yenidir, Israel Devleti kurulmadan önce, Türkiye Cumhuriyeti ikliminde, "ebru" adı keşfedildi mi; bilemiyorum. Bizde sözcüklerin ve isimlerin ilk kez hangi tarihte tedavülde olduğunu gösteren araştırmalar atestasyon, yoktur; ama ben, bu soruya, yine de "sanmıyorum" cevabını veriyorum. Ayrıca, biraz daha yakına geldiğimizde, bir tür "milad" saydığımız 1967 İsrael-Arap Savaşı öncesinde'de "ebru" adının taşındığına ih-

timal veremiyorum. Bir veya iki olabilir; bunu ihraç edebiliyoruz.

Bütün bunları düşünürken, Harun Tan'dan olma ve Ebru Şallı'dan doğma bebeğe "beren" adı verildiğini okuduğumda, şaşırmak mı yoksa şaşırmamak mı gerektiğine karar verememiştim. Elde bir teori yoksa, şaşırırız ve varsa şaşırmıyoruz; ayrıca bütün yeni teoriler şaşırma ile başlıyor ve bu nedenle Einstein'ı hep şaşkın bir yüzlü temaşa ediyoruz. O halde Harun'dan olma, Ebru'dan doğma bebek "beren" çağrılınca, "br" ağır-çekimlidir, diyoruz. Ve belki de Newton'un yerçekiminin yerindedir, böyle de düşünebiliyoruz. Ve ilaveten, sami dillerin konsonantal olduklarını hatırladığımızda, beren'in "ibran" olarak da söylenebileceğine hükmedebiliyoruz. Eşitliğin iki yanında da "brn" görülüyor. Tamdır.

Güzel, "ebru" sözcüğünün, Farsi dışında hiçbir anlamı yoktur; İrancada "kaş" anlamına gelmektedir. Bu da güzel de, annelerin, ileride manken de olabilecek kızlarına, neden "kaş" dediklerini anlamakta zorlanıyoruz. Belki manken olacağını tahmin ediyorlar, ama, bütün ebru'lar manken olamıyorlar. Kaldı ki İrani'ler, bu ismi, bilmiyorlar ve dolayısıyla, buraya bağlayamıyoruz.

Diğer isme geldiğimizde daha da çok şaşırmak durumundayız; Burak Reis'i hatırlıyoruz ve Reis'e bir teveccüh olduğunu düşünmekle iftihar edebiliyoruz. Fakat ne var ki, bu ismi ülkemizde Yahudiler daha çok taşıyorlar. Demek oluyor, bir sorun var.

Harun'dan olma & Ebru'dan doğma & Beren

Ünlü manken Ebru Şallı, Elele Dergisi'ne poz verirken bebeğinin yüzünü flaşlardan gizleyince, "O bebek Beren değil" söylentisi çıktı. Şallı'nın "Doğum yaptığıma inanmayan bile var" sözleri de konuyu alevlendirdi. Kelebek, Ebru Şallı'nın bebeği Beren'in yandaki fotoğrafı ile tartışmaya noktayı koydu.

KELEBEK'İ İSTEYİNİZ

Katkı 33

Sevim Burak

AH YA RAB YEHOVA

Annem'e

Ve yedi gün bekledi
Ve diğer yedi günü bekledi
Bayan Zembul Allahanati
Ve diğer yedi günü daha bekledi
Yedi yıl bekledi
Bayan Zembul Allahanati
Ve diğer yedi yıl daha bekledi
Yedinci yılın yedinci ayında
Onyedinci gününde
Yedinci saatinde
Bayan Zembul Allahanati'nin bütün günleri dolmak üzere idi.
Kapı çalındı
Gelenin saçları kırmızıydı
Ellerinin üstü de kırmızı tüylerle kaplıydı
Gözleri korku doluydu
Ve bütün ceddinin gözleri de korku doluydu
Onun adı İsrail Allahanati idi
Bütün yılları
Bütün günleri

Bütün saatleri dolmak üzere olan Bayan Zembul Allahanati'nin ağabeyi idi ve yüzünde utanç vardı ve gitti kız kardeşinin yatağı önünde durdu, elleriyle yüzünü kapayarak ağlamaya başladı. Ve beyaz duvar önüne çöktü ve esvabını yırttı.

* * *

İsrail yerinden kalktı ve dedi –Böyle bize ne yaptın? Sana RAB'BİN "bilme" dediğini bildin, hayatın zahmet ve eziyetlerini çoğalttın, günlerin saatlerini azalttın. Günah kapında pusuya yattı ve ağzını açıp seni yuttu. Sonun "yanmak" ve "ateş" olacak. Ey kardeşim, seni nasıl kurtarayım? O adam seninle yattı, fakat senin kocan değildir. Bir çocuk doğurdun, o çocuk senin değildir, sana "anam" diyemeyecek, ismini tanımayacak, bu toprak üstünde gizli kalacak, yeryüzünde serseri ve kaçak olacaktır. Şimdi ben ne yapayım? Kız kardeşime bir fahişe gözüyle mi bakayım?...

* * *

Ve Bayan Zembul Allahanati cevap verdi: -Çünkü, ben nişanlım olan Aşer'i sevmedim.[1] Çünkü beni zorla ona verirsiniz, diye korkmuştum. Ondan kaçtım ve onunla beraber anamdan, atamdan, evimden, tunç ve demir eşyadan bana ait olanların hepsinden kaçtım. Babamın evinden çıktım. Çünkü ben Bilal'i sevdim. Çünkü ben Bilal'in yüzünü gördüğüm zaman RAB'BİN yüzünü gördüm... RAB bana şöyle dedi –Sen bir Yahudi kızısın, fakat oğlun Müslüman olacaktır.. Ve böyle oldu.

* * *

BİLAL BEY'İN NOT DEFTERİ

Doğum: 22 Şubat 1885
Ölüm: 7 Temmuz 1931
Oturduğu yer: Kuzguncuk

5 Eylül 1930 Pazartesi

Zembul bu gece hastalandı. Bu sebepten sabah geç kalktım. Saatim durmuştu. İskeleye kadar inip saatimi ayar ettim. Sonra kasap dükkanına uğrayarak yarım kilo kıyma iki yüz elli gram kebaplık et aldım. Eve geldim. Sonra bir yere çıkmayıp evde istirahat etmekle vakit geçirdim. Akşamüstü Ziya Bey, refikası Nurperi Hanım, Madam Viktorya ziyaretime geldiler.

---

1) "Aşer" adının erkek adı olarak kullanıldığını görüyoruz. Bizde "eser" olarak, genellikle, kadınlar taşıyorlar, ancak İbraniyet'te veya en azından Türkiye'de, adlar biseksüeldir, eser'i, erkeklerde de görüyoruz. Türkçeye çevrildiğinde, "mutlu" veya "mesut", erkek adı oluyor. Ancak yine de dişil mutlu'ya rastlıyoruz.
Sevim Burak, *Yanık Saraylar*, yky, 1963-2004. s. 59-61.

Tekrar tekrar not ediyorum, bütün bu analizlerim, ne ebru'nun ve ne de burak'ın, yalnızca İbrani asıllılar tarafından taşındığı anlamına gelmemektedir. İsim-bilimde hem calque var, öykünüyorlar ve hem de "burak", tarihte bir öncüle sahiptir. Burada bizim için önemli olan, "burak" adının, kriptolar da dahil İbran'lar tarafından alındığının ortaya çıkmasıdır; demek ki, bu ad, mutlak olarak bir türkik işaret olmamaktadır. Diğerine geldiğimizde, "ebru", öykünme örnekleri bir tarafta, daha çok İbrani asıllıları çekmektedir.

Türkiye Yahudiliğinin en gözde yerleşim yeri diyebileceğimiz Kuzguncuk'ta bir Yahudi topluluğunu hikaye eden Sevim Burak'ın yazdıklarını, daha sonraki çalışmalarımda, değerlendirmeyi planlıyorum; onomastique planda bir hazine değerindedir. Ayrıca Yahudi dünyamız hakkında bilgiler de sağlıyor.

Bu güzel öykü'nün kahramanı Zembul'un, Sevim Burak'ın annesi olma ihtimali çok yüksek görünüyor. Bilal'in ise bir düz Müslümandan daha çok sabetayist izlerini sezebiliyoruz; çünkü, Yahudiler, din planında, sabetayistlere Müslümanlardan daha uzak bakıyorlar, hem dinde ve hem de ahlakta heretik görüyorlar.[282] Ortodoks Yahudiler, Müslüman ile evliliği hoş görmemekle birlikte mahkum etmiyorlar; ancak yine de emin olamıyoruz.

---

282) Türkiye'nin Amerika'nın yörüngesine girmesi ve İsrael Devleti'nin kurulmasından sonra, aynı tarihlere denk düşüyorlar, sabetayizm, Yahudi Partisi'nin içinde yer almaya başlıyordu. 1967 Arap-İsrael Savaşı'ndan sonra büyük kısım, İsrael'e perçinlendiler. Dinsel uzaklık, kısalmaktadır. Burak'ın öyküsü bundan önceki zamanda geçiyordu.

Bu öykü nedeniyle "burak" ve "bilal" adlarının yan yana gelişini not ediyorum.

İbranilerde bu kırmızı tutkusu, yine karşımıza çıkıyor; ya "adı" ya da saçı kırmızı olmak zorundadır. Hem Osmanlı'da bir ara kırmızı işaret taşımaya zorlanmalarından ve hem de adem'in topraktan yapılmasından gelebilir; birisi tepki ve diğeri bağlılık olarak görünüyor. Toprak, kırmızı'dır, öyle kabul ediliyor.

Semih Sergen & Burak & Toprak & Erez & Koç

Çocuklarım o kadar iyimser ve hoşgörülüdür ki bu yabancıdır, üveydir, Rum'dur Yahudi'dir olmaz

Siz şimdi kaç kardeş oluyorsunuz?
T: Bu soruya ben hemen bir soruyla karşılık vereyim: Hangi mantığa göre kaç kardeş? Biz çünkü kesişen kümeler gibiyiz. Kim kiminle nasıl kardeş bunu bilmek ince bir iş. Mesela baba bir anne ayrıyı kardeş kabul ediyorsak başka, anne bir baba bir dersen başka oluyor, hiç fark etmez dersen başka oluyor. Hiç fark etmez durumunda 8 kardeşim var.
B: Ankara'da lise 1'deyim. Sırama bir çocuk oturdu. Merhaba ben Fikret dedi. Konuşmaya başladık, sonra abim Burçak'ın adı geçti. 'Burçak Sergen'den mi bahsediyorsun' dedim. Evet, dedi, o benim abim olur. E benim de abim! Yani biz bir şekilde kardeşiz dedim. Bir daha el sıkıştık filan. Şoke oldum.
Bu durum sizi hiç sarsmadı mı?
S: Niye sarssın? Bunlar o kadar iyimser ve hoşgörülü çocuklar ki bu yabancıdır, bu üveydir, bu Rum'dur, Yahudi'dir, solcudur öyle bir dünya görüşleri yok. Ben yıllardır tasavvufla uğraşıyorum, benim hoşgörülü olmam doğaldır. Bu çocuklar nasıl böyle oldu şaşıyorum bazen.

SEMİH SERGEN

Rahmi (Koç) ile büyüdüm onun gibi olayım demedim

Hayatta hatam filan yok (Gülüyor) Zenginlikte, şöhrette gözüm hiç olmadı. İşimi yapan bir adam oldum hep. Keşke şurada olsaydım bugün, dediğim hiç olmadı. Ben Büyükdere'de Rahmi'yle (Koç) büyüdüm. Bir kere de onlar gibi olayım diye özenmedim mesela, aklıma gelmedi. Ama keşke oynamasaydım dediğim roller var.

Hürriyet, 26 Aralık 2004

BR'Lİ BİR TABLO

İki tarih düşünebiliriz. Birisi itibari ve diğeri bilimsel olmalıdır; Türkiye'de modern Cumhuriyet'in tarihini, 1925-1926 olarak ileri sürüyorum, bilindiğini varsayıyorum. Bir İç Savaş'ın sonudur ve değişime gebe idi; bilimsel tarih, hep, değişim içermek zorundadır.

Başka tarihlerde olmayan üç "iç savaş" yazmıştım; 1806-1826 ve 1906-1926 İç Savaşları, üçüncüsünü 1966 yıllarından başlatıyoruz. 1926 yılına kadar Türkiye, temel çizgileriyle, bir devam idi ve reformasyon sayabileceğimiz değişimler bundan sonra çıkıyor. 1966 yılında başlayan Üçüncü İç Savaş ile birlikte, bu reformların kazındığını görüyoruz; ancak bu husus bizi, burada, pek ilgilendirmiyor. Bilimsel kuruluş, şimdiki ilgi alanımız oluyor; bu noktadayız.

İsrael'in bilimsel kuruluşunu da, 1967 yılına çekiyoruz; buradan başlıyor. Yaşayıp yaşayamayacağına güven duyulmayan hallerde bir kuruluştan söz edemiyoruz. 1967-1973 Savaşları, içerde ve dışarıda, İsrael'in yaşayabileceğinin işaretlerini sağlıyordu; "kuruldu" diyebiliyoruz.

Bunun burada önemi şuradan geliyor; net ve kesin bilgilerden mahrumuz, amma yine de br'li isimlerin, büyük bir çoklukla, İsrael'in bu fiziki kuruluşundan sonra icat edildiğini düşünebiliyoruz. Öyle mi, elde net veriler yoksa, hiç kuşkusuz "kesinlikle öyledir" diyemiyoruz. Ancak bir büyük hipotez kurabiliriz; ve hipotez olarak kaydediyorum.

Ebru, eber, ever, evren, evrim, heber, barçın, barkın, barlas, berat, beren, berfin, berfu, beria, beril, berna, berra, berrak, bertuğ, bu(g)ra, burak, burçak, burçin, burcu, burçun, burkut...

Artırabiliriz, bunumla birlikte, yeterli olduğunu sanıyorum. Verilerin değerlendirmesine geçmeden önce –çın eki üzerinde durmak istiyorum, "barçın" ve "burçin" var. Aslının –çin olduğunu sanıyorum.

İki noktaya işaret edebiliyorum; bizde isim türetmede, eklerin çoğu, Ma-

ğolca ve İrancadan ithal edilmektedir. Bu genel ilke, sabetayist onomastique'de daha yoğunlukla karşımıza çıkıyor; bunun üzerinde ayrıca durulması gerekiyor. Moğolcadan bir eke örnek olarak –tay var, -lı anlamındadır; berktay ki Eşkenazi ile Moğolcayı birleştirerek "dağ-lı" anlamını çıkarabiliyoruz. Kafkasya'nın belli yörelerinde, "dağlı", Yahudi karşılığıdır; Kürt-Yahudileri, "Huda-i" çağırıyorlar.

İrancadan "çin" sözcüğü var, "hah" ile aynı gramer yapısındadır; "hah şöyle hah böyle" söyleyişini biliyoruz, burada Farsça ve Türkçe karışımı konuşuyoruz. Çünkü "hah", Farsça "hastan" fiilinin present participle'ı olup "ister" karşılığıdır ve "ister şöyle ister böyle" diyoruz. Yukarıdaki "çin" de, "toplar" veya "toplayan" anlamındadır, "gulçin", çiçek toplayan ve "yalçın" da, yal ya da parlaklık toplayan demek oluyor.[283] Bu yolla, "bar" ve "bur" elemanlarını "br" olarak anlayabilirsek, -çin ekleri, bunların, bir tür çoğulunu yapmaktadır. Bu çerçevede, "gulçin", vazo, buket ve kısacası "çiçekler", manasını veriyor; "gul" öncelikle "çiçek" anlamındadır.

VERİLERİN ANALİZİ

Verileri ekte ve sırayla sunmayı tercih ediyorum.

Analiz yöntemimiz ise birlikte değişmedir. Buna istatistik yöntem de diyoruz.

Bir numaralı veride, "burak" ve "burçin" ve iki numaralı veride, "burçak" ve "burcu" birlikte çıkıyorlar. Birincisinde "ulusoy" ve ikincisinde "atasoy" var ve destekliyorlar. Her ikisinde de "ışın" ile karşılaşıyoruz ki, bunlar da, birlikte değişmeyi, güçlendirmektedir.

Üç sayılı mmt açıklıkla bir Yahudi aileye aittir, görüyoruz; ancak burada, bu kategori ailelerin "burçak" adını taşıdıklarına da şahitlik ediyoruz. Dördüncü mmt, vali ve trt genel müdürü de çıkarmış bir ailenin efradını sayıyor; bu sayımdan, bu ailenin, açık Yahudi yurttaşlarla da evlilik yaptığını anlıyoruz. "Burcu" ve "burçak" adlarını bulabiliyoruz; ilaveten iki ve dört numaralı veriler, cebeci asri mezarlığı'na da işaret ediyorlar.

Beş numaralı bilgi notu ki, Gülnur Savran ile Erhan Acar'ın babaları İbrahim

283) Dil Kurumu dahil pek çok sözlükte iddia edilen "sert kaya" ile ilgisi yoktur; bu çağrışım bu tür kayaların da parlamasından ileri geliyor, çünkü yal yansıtıyorlar.

Burcu-Berrak

CNN Türk'te spor haberleri sunan Burcu Esmersoy, geceye arkadaşı Berrak Tüzünataç'la katıldı.

Hürriyet, 13 Ekim 2004

Acar'dan söz etmektedir ve burada mezar yeri olarak "Bülbülderesi" gösterilmektedir. Bu gösterim müteveffanın İbrani asıllı olmasını tartışmasız hale getiriyor ki "burak" adını görüyoruz. Altı numaralı mmt da, "burak" adını veriyor ki, burada "ralf" ve "dervişe" adları da dikkat çekiyorlar. Yedincide "burak", burcu ve bora'yı görüyoruz; "reyhan" da var. Sekizincide "burak" ve "berrak" yan yana çıkıyorlar; dokuzuncuda, berrak'a "evren" eşlik etmektedir. On ve onbirde, burcu'nun yanında "gül" türevlerine rastlıyoruz.

Onikinci mmt, "berat" ile "bertuğ" isimlerini kaydediyor. Onüçüncü veriden, Elmalı-Selanik'ten Yöneyman'ların "merve" ile "berfu" adını sevdiklerini öğreniyoruz. On dört ise, bu tür adların ve bu arada "burak" isminin bugüne yaklaştıkça taşınmaya başladığına işaret ediyor ki, bu bizim, temel tespitlerimiz arasındadır. "Odman", yerman, "hemen" ve "gürkaynak" ailelerinin yakını Raif Aybar ile ilgili mmt, bunu, bir kez daha, haber vermektedir.

Bundan sonraki verilerde de, müteveffa'ların ebru'ların "dedeleri" olduklarını okuyoruz; kardeşlerinde veya çocuklarında bu adlara rastlamıyoruz. On beş numaralı modern mezar taşında mezar yeri için "cebeci asri mezarlığı" ve onaltıncı mezar taşında ise "aşiyan" işaretleri var. Bunları da birlikte değişme kabul etmek durumundayız. Onyedinci taşta ise, Güliye Tokcan'a ait olup "beril" ve "ebru" adlarına, bir arada, rastlıyoruz. Hiç kuşkusuz buradaki "–iye" ekini, çoğul eki saymamız yerindedir; "karaibrahimgil" soyadındaki "–gil" ve sanders'deki "–s" ile aynı işevdedir.

*Ebru ve Ak-Türkler**

Zimmet davası aşkı öldürdü

Sevgilisine 470 bin dolar aktardığı iddiasıyla yargılanan bankacı mağdur olduğunu söyledi. Cüneyt Aktürkler ise Ebru Onar'ı yalancılıkla suçladı.

Atilla DİŞBUDAK-MERKEZ

İstanbul 8. Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki duruşmaya, tutuklu sanıklar Behiye Ebru Onar ile Cüneyt Aktürkler katıldı. İfadesinde Bireysel Bankacılık Müşteri İlişkileri Yöneticiliği yaparken sevgilisi Cüneyt Aktürkler'in kendisinden iki hafta içinde ödemek şartıyla para istediğini söyleyen Behiye Ebru Onar, "Cüneyt Bey, Almanya'da bir apartmanı olduğunu söyledi. Bunu krediyle aldığını, kredinin çoğunu ödediğini, yeni kredi almak için başvurduğunu, ancak meyve-sebze ihalesine gireceği için paraya hemen ihtiyacı olduğunu belirterek benden yardım istedi. Parayı iki hafta içinde ödeyecekti. Ama ödemedi" diye konuştu. Hatasının arkasında olduğunu vurgulayan Onar, "Paranın ödenmeyeceğini anlayınca hemen yetkililere başvurdum. Ben başvurmasaydım bu durum ortaya çıkmazdı. Hatamı, hatayla kapatmadım" dedi. Onar, "Her şeyini kaybeden benim. Cüneyt Bey tarafından mağdur edildim" derken gözyaşlarına hakim olamadı. Cüneyt Aktürkler ise Onar'ın yalan söylediğini öne sürerek "Almanya'da evim yok. Madem bana para yatırdı, neden ben hanımefendi adına tanımadığım kimselerin hesaplarına havale yaptım" diye konuştu. Bu arada bilirkişi raporuna göre, Ebru Onar'ın eyleminin zimmet suçunun unsurlarını oluşturduğu, buna Cüneyt Aktürkler'in de parayı çekerek iştirak ettiği bildirildi. Sanıklar Bankalar Kanunu'nun 22/3. maddesi uyarınca 6 yıldan 12 yıla kadar ağır hapis cezası istemiyle yargılanıyor.

Sabah, 14 Eylül 2004

* *"Ak" üzerine ayrı bölüm var.*

Onsekizinciye geldiğimizde, Edin'lerden Şirin Edin'i okuyoruz ve yine bir İrani ad olduğunu biliyoruz. Burada da "ebru" adı çıkıyor ve bu ailenin de İbrani asıllı olduğuna dair pek az kuşku duyuyoruz. Ondokuzuncu veri ise Türkiye'de Yahudi yurttaşların "burcu" adını taşıdıklarını teyit etmektedir. Öyleyse, bir açıklığa yaklaşmış haldeyiz.

Son nokta şudur, soyutlama, ancak somutun zenginliğindedir. Kavramlaştırma ise ancak çoklukta mümkündür, birçok dilde, çoğul olanın aynı zamanda, kavramsal bir ton taşımasını, buna bağlıyoruz. Bizler "meyve" olarak sadece elma'yı bilseydik, "meyve" sözcüğüne ulaşamazdık; "meyve", elma'ya göre çok yüksek bir soyutlamadır.

Öyleyse bu isimlerin, İbrani aileler tarafından taşındığı konusunda bir netliğe ulaşmış bulunuyoruz. Ancak bu, hiçbir zaman, bu sonuca dayanak olan verilerin hiçbirisi için geçerli değildir. Ayrıca burada tekil netlikle hiç ilgilenmiyoruz.

Üçüncü Bölüme Ek

VERİLER: MODERN MEZAR TAŞLARI

- 1 -

Burak & Burçin & Ulusoy

VEFAT VE TEŞEKKÜR

Erzincan eşrafından merhum Zeki TURAN'ın eşi, Temuçin TURAN, Mehmet TURAN, Gülçin SERDAR ve Gülcan ULUSOY'un anneleri, Semra TURAN, Leman TURAN, M. Sezgin SERDAR ve Mustafa ULUSOY'un kayınvalideleri, Kaya TURAN, Zeki Bora TURAN, Işın TURAN ve Sayra TURAN'ın babaanneleri, Nazif SERDAR, Engin Çınar SERDAR, Suzende SERDAR, Neşe SERDAR, Güzin SERDAR, Burak ULUSOY ve Burçin ULUSOY'un anneanneleri, Özdemir ARNAS ve Alara SERDAR'ın büyük anneanneleri,

HACI

EMİNE TURAN

19.07.2004 günü İzmir'de vefat etmiş ve aynı gün Bostanlı - Beşikçioğlu Camii'nde kılınan ikindi namazını müteakiben Örnekköy Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.

AİLESİ

Hürriyet, 22 Temmuz 2004

- 2 -

Burcu & Burçak & Atasoy

ACI KAYBIMIZ

Merhume Samime Hanımefendi ve merhum Ali Bey'in evladı, Yıldız ve İsmet VERAL'ın damadı, Esin YAĞMURDERELİ, Füsun BİNGÜLLER, Mustafa YEMLİHALIOĞLU, Gülser İZCİ, Hayriye TURHAN'ın ağabeyi, Osman YAĞMURDERELİ, Ahmet BİNGÜLLER'in kayınbiraderi, Ufuk-Serpil VERAL'ın eniştesi, Çağrı ve Başak BİNGÜLLER'in dayısı,

Burçak ve Burcu ATASOY'un sevgili babaları,

IŞIN ATASOY'un biricik Eşi,

1983-2001 yılları arası ZONGULDAK ve ANTALYA milletvekili, ULAŞTIRMA, DEVLET, ENERJİ ve TABİİ KAYNAKLAR eski BAKANI

Dr. Veysel Atasoy

24.08.2004 tarihinde VEFAT ETMİŞTİR.

Cenazesi 26.08.2004 PERŞEMBE günü (BUGÜN) saat 12.00'de Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak törenden sonra **ANKARA KOCATEPE CAMİİ**'nde kılınacak öğle namazını müteakip **CEBECİ ASRİ MEZARLIĞI**'na defnedilecektir.

Mekanı CENNET olsun. ALLAH RAHMET EYLESİN.

AİLESİ

Hürriyet, 26 Ağustos 2004

- 3 -

Nahum & Gür & Sepici & Burak

VEFAT

Çok sevgili annemiz,
Merhum Gaston Nahum'un eşi

SARA NAHUM'u

12 Ekim 2002 Cumartesi günü kaybettik.

Annemiz, 15 Ekim 2002 Salı günü (yarın) saat 14.30'da Ortaköy Etz-Ahayim Sinagogu'ndaki törenin ardından, İstanbul Ulus Eskenaz Mezarlığı'nda toprağa verilecektir.

Herkese neşe ve mutluluk veren biricik annemizi hiçbir zaman unutmayacağız.

Çocukları: Leyla-Ragıp Sepici, Ayşe-Daniel Nahum

Torunları: Lale Keribar ve Arda Burak Sepici, Kardeşi: Suzi-Nesim Koronel,

Gelinleri: Yvette ve Noemi Koronel, Rachel Nahum ve Nahum, Koronel, Castoriades, Piliuris, Gür ve Sepici Aileleri

Hürriyet, 14 Ekim 2002

- 4 -

Pinto & Kenan & Burcu & Burçak

BÜYÜĞÜMÜZÜ KAYBETTİK

Merhum Ahmet Rüştü Çubukçu ile merhume Fatma Çubukçu'nun kızı, merhume Kadriye Gözüküçük, merhum Şevket Çubukçu, merhum Nüzhet Çubukçu'nun kardeşleri, merhum Talat Çubukçu, Suzan Zeyneloğlu, merhum Reşat Çubukçu, Attila Çubukçu ve merhum Oktay Çubukçu'nun ablaları,
Akan ve Defne Akıman ile ikizler Ela ve Emre Pinto'nun Küçük Nine'leri, merhum Vali Celal Kasaroğlu'nun eşi
Cumhuriyet'in 40 yıllık idealist ve emektar öğretmeni, gönül ve sevgi zengini mükemmel insan,

SABİRE KASAROĞLU

Hanımefendiyi

(d. 1909)

15.03.2004 günü kaybettik. Anısını hep yaşatacağımız büyüğümüzün cenazesi 16.03.2004 Salı günü Ankara Kocatepe Camii'nden öğle namazını takiben kaldırılarak Cebeci Asri Mezarlıkta defnedilecektir.
Allah'tan rahmet diliyoruz.

Çocukları: **Merhum Doğan-Gülçin Kasaroğlu, Yalçın-Ersin Kasaroğlu, Çağlayan-Ergin Başbuğ, Gönül-Kenan Değer, Kemal ve merhume Armağan Kasaroğlu, Buket-Birol Öngör.**

Torunları: **Rana Kasaroğlu, Burcu-İzzet Pinto, Burçak-Sinan Akıman, Mesut-Füsun Değer, Metin-Müteharre Değer, Sedef-Rıza Ezer, Levent-Arzu Başbuğ, Nergis-Harun Baktır, Hikmet-Füsun Kasaroğlu, Feride-Ali Aksoy, Murat Tülin Bahar Kasaroğlu**

Hürriyet, 16 Mart 2004

- 5 -

Acar & Bülbülderesi & Burak

Merhum Zeki Acar ve merhume Atiye Acar'ın oğlu, merhum Şuhubi Fahri Birol ve merhume Mehpare Birol'un damadı, merhume Harika Balcı ve Hale Birol'un kardeşleri, merhum Zihni Bora ve Süheyla Bora'nın dünürü, Seynur-Gülnur Acar, Erhan Acar ve Gülnur Savran'ın sevgili babaları, Neylan-Burak Birol ve Şafak Acar'ın sevgili dedeleri, Resan Acar'ın sevgili eşi

İBRAHİM ACAR

30 Haziran 2002 Pazar günü vefat etmiştir.
Cenazesi 2 Temmuz Salı öğle namazından sonra Teşvikiye Camii'nden kaldırılarak Üsküdar Bülbülderesi'ndeki Aile Kabristanı'na defnedilecektir.

AİLESİ

Fevziye Mektepleri Vakfı ve Fevziye Mektepleri Vakfı Işık Okullarına unutulmaz hizmetleri geçen, Vakfımızın Yönetim Kurulu Üyesi olarak özverili çalışmaları ile hizmet vermiş olan değerli insan,

İBRAHİM ACAR'ı

30 Haziran 2002 tarihinde kaybetmiş olmanın derin üzüntüsü içindeyiz. Merhuma Tanrı'dan rahmet, ailesine, yakınlarına ve Işık Topluluğu'na başsağlığı dileriz ve sabır dileklerimizi sunarız.

FEVZİYE MEKTEPLERİ VAKFI
(YÖNETİM KURULU)

Hürriyet, 2 Temmuz 2002

- 6 -

Dervişe & Ralf & Suzanne & Burak

ÇOK ACI KAYBIMIZ

Merhum Şakir N. Hataylı ve Hanife Hataylı'nın çok sevgili oğulları
Nuran-Ekrem Özonay'ın sevgili damatları
I. Ethem, M. Cihangir, Tuğba-M. Levent Hataylı'nın sevgili kardeşleri
Yasmin Hataylı'nın sevgili amcası

Merhum M. Ramiz-Türkan Hataylı, Melahat-Bekir Özen, Saide-İbrahim Manyaslı, Gülgün-merhum İsmet Seferoğlu, Fatoş Kayacan-M. Ertuğrul Hataylı, Emine-Ahmet Günay, Senay-merhum Mete Tümer'in sevgili yeğenleri
Alev-Çetin, Gül-Ragıp, Nuray-Haluk, Binnur, Sibel-Ralf, Arzu-Mehmet, Mübehher-Kenan, Natalie-Erhan, Faika-Haydar, Nafi, Pakize-Serdar, Hatice, Emine, Serap-Aydın, Özlem-Yener, Şeyda, Murat, Suzanne-Burak ve Fırat'ın çok sevgili can kuzenleri
Dervişe-Göksel Ekrem, Aytaç-Nejat-Ayça, Serkan ve Gökhan Özonay'ın enişteleri

ŞAKİR LEVENT VE ZEYNEP'İN BİRİCİK BABALARI

SİBEL HATAYLI'NIN ÇOK SEVGİLİ EŞİ

M. SİNAN HATAYLI

21 Eylül 2004 Salı günü İskenderun'da genç yaşında ani olarak aramızdan ayrılmıştır. Aziz naaşı 23 Eylül 2004 Perşembe günü İstanbul Erenköy Galippaşa Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra Karaca Ahmet Mezarlığındaki ebedi istirahatgahına defnedilecektir.

Allah Rahmet Eylesin

AİLESİ

Hürriyet, 22 Eylül 2004

- 7 -

Reyhan & Erdogan & Bayraktar & Bora & Burak& Burcu

ACI KAYBIMIZ

Merhum Albay İzzeddin Kocasinan ve Merhume Mahmure Kocasinan'ın oğulları,
Merhum Reşat Kurçeren ve Merhume Nehire Kurçeren'in damatları,
Gülten Yalçın ve Merhume Münire Başaran'ın kardeşleri,
İnci Yetkin, Handan Songür, Mine Maktav ve Bülent Başaran'ın dayıları,
Merhumlar İsmet Yalçın ve Süha Başaran'ın kayınbiraderleri,
Merhum Hüseyin Erdoğan ve Ayşe Erdoğan ile Ali-Nesrin Bayraktar'ın dünürleri,
Sevinç Aydın ve Serap Çamlıca'nın enişteleri,
Fahri Aydın ve Aziz Çamlıca'nın bacanakları,
Murat-Nihal Aydın, Erdoğan-Handan Aydın, Reyhan-Aslıhan-Nazlıhan Çamlıca'nın enişteleri,
Burak-Bora-Burcu-Ece Aydın'ın Sinan Dede'leri,
Yaman-Duygu Kocasinan, Zeynep-Gökhan Erdoğan'ın babaları,
Melisa Kocasinan'ın çok sevdiği dedesi,
Sevgi Kocasinan'ın Kıymetli Eşi
İTÜ İnşaat Fakültesi 1951 mezunu
İnşaat Yüksek Mühendisi

ERTUĞRUL SİNAN KOCASİNAN

17 Eylül 2004 sabahı Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Cenazesi, 18 Eylül 2004 Cumartesi günü Bebek Camii'nde kılınacak öğle namazını müteakip Edirnekapı Mezarlığı Sakızağacı Şehitliği'nde toprağa verilecektir.

AİLESİ

Hürriyet, 18 Eylül 2004

- 8 -

Berrak & Burak

MEVLİT

Yokluğuna hâlâ alışamadığımız ve de alışamayacağımız çok değerli eşim ve sevgili babamız,

ERTAN ERDENER'in

Birinci senei devriyesi olan 19.09.2004 Pazar günü ikindi namazını müteakip Erenköy Galippaşa Camii'nde mevlit-i şerif ve hatim duası okunacaktır. Sevenlerine duyurulur.

İNCİLA - BERRAK - BURAK - CEMRE

Hürriyet, 17 Eylül 2004

- 9 -

Berrak & Evren & Evrim

VEFAT

Merhum Ali Akkoyun ve Merhume Kadriye Akkoyun'un oğlu, Merhume Nezihe Akkoyun'un eşi, Merhume Perihan Özsevim, Neriman Topçak ve Müzeyyen Uslu'nun ağabeyleri, Merhum Haydar Topçak'ın kardeşi, Ahmet Uslu ve Merhum Ahmet Özsevim'in kayınbiraderi, Mehmet ve Nilgün Topçak, Levent ve Tuluğhan Topçak, Hakan ve Yüksel Özsevim, Oya ve Özer Özbarut, Dilek ve Tibet Erdoğru'nun dayıları, Sevtap ve Hasan Arkan'ın Hayri babaları, Lale ve Ergil Ersü ile Şule ve Mehmet Besen'in sevgili babaları, Evren ve Işıl Ersü, Selen ve Berrak Ersü, Levent Besen ve Selin Toktay'ın dedeleri, Evrim ve Ece Ersü'nün büyük dedeleri, Sevinç Akkoyun'un sevgili eşi

Em. Kur. Alb.

HAYRİ AKKOYUN

(Top.1941-B)

28.4.2004 günü hakkın rahmetine kavuşmuştur. Cenazesi 30.4.2004 Cuma günü Ankara Kocatepe Camii'nde kılınacak ikindi namazını müteakip Cebeci Asri Mezarlığında toprağa verilecektir.

AİLESİ

Hürriyet, 30 Nisan 2001

- 10 -
Hinemla & Barkın & Gülüm& Burcu

ACI KAYBIMIZ

Aydın'lıların Ağabeyi;
Merhum Hasan Tahsin Erbil ile merhume Hayriye Erbil'in oğulları;
Karadeniz Ailesi'nin dünürü, Özgür'ün kayınpederi, merhum Mahir Yapıcıkardeşler, Sahir, Dikmen, Şeniz, Esen, Hinemla, Goncam, Gülüm, Burcu, Tunç, Ceren ve Gizem'in enişteleri, Can'ın dedesi;
Hüsnü Erbil'in kardeşi;
Barkın'ın biricik babası, Teksin Erbil'in sevgili eşi

DEĞERLİ VARLIĞIMIZ

NECİP ERBİL

24 Nisan Cumartesi günü vefat etmiştir
Cenazesi 26 Nisan Pazartesi günü (bugün) Bostancı Kuloğlu (Merkez) Camii'nde kılınacak öğle namazını takiben Küçükyalı Mezarlığı'na defnedilecektir.

AİLESİ

Hürriyet, 26 Nisan 2004

- 11 -
Gülru & Burcu

ACI KAYBIMIZ
Merhum Mehmet KİTAPLI ve Merhume Fikriye KİTAPLI'nın oğulları; Kitaplı, Günel ve Arıkan Aileleri'nin kıymetli varlığı; Ülkü KİTAPLI'nın değerli eşi, Burcu ve Gülru KİTAPLI'nın sevgili babaları,
Mimar

BARAN KİTAPLI

16.07.2004 tarihinde hakkın rahmetine kavuşmuştur. Aziz naaşı 17.07.2004 Cumartesi günü Ankara Kocatepe Camii'nden ikindi namazını müteakiben kaldırılarak Karşıyaka Mezarlığı'na defnedilecektir.

AİLESİ

Hürriyet, 17 Temmuz 2004

- 12 -

Berat & Bertuğ

ACI KAYBIMIZ

Kayseri eşrafından Merhum Hacı Mustafa Ağa ile Hatice Hanım'ın oğlu
Fatma - Hacı Mustafa Yılmaz'ın biricik damatları,
Merhum Mustafa - Mehmet Bozcalı - Nimet Bedestani - Şaban Bozcalı'nın ağabeyleri,
Merhum Hacı Emine Bozcalı'nın değerli eşi,
Sevim - M. Altan Muhaddisoğlu; Cavidan - Tonguç Ösen; Deniz - İlhan Bozcalı; Tuğrulbey - H. Sema Bozcalı Kıryaman'ın sevgili babaları, M. Cengiz - Şule, Berat - Müge - Bertuğ - Deniz, Ayşe - Mehmet - M. Bahır - Bahadır - Büşra'nın kıymetli dedeleri, İhsan Mert - Lal - Selmin - Leyla'nın büyük dedeleri
CUMHURİYET SENATOSU İZMİR ÜYESİ
EMEKLİ HAKİM İZMİR BAROSU AVUKATLARINDAN
HAYIRSEVER MÜMTAZ İNSAN

HACI

ÖMER LÜTFİ BOZCALI

Vefat etmiştir.
Cenazesi 26 Aralık 2004 Pazar günü (Bugün) İzmir Küçükyalı Mithatpaşa Caddesi'ndeki Hamidiye Camii'nden ikindi namazını müteakip kılınacak cenaze namazından sonra Yenişehir Kokluca Mezarlığı'ndaki aile kabristanına defnedilecektir.
ALLAH RAHMET EYLESİN

AİLESİ

Hürriyet, 26 Aralık 2004

- 13 -

Selanik & Yöneyman & Merve & Berfu

Antalya Elmalı eşrafından merhum Hamdi ve merhume Şerife Taşkın'ın kızları, Selanik eşrafından merhum Mehmet Raşit ve merhume Ahdiye Saadet Yöneyman'ın gelinleri, merhum Burhanettin Taşkın'ın kız kardeşi, Ümran Utkuoğlu ile merhumlar Altan ve Ertan Taşkın'ın halaları, Türeyen ve Tandoğan ailelerinin değerli dünürleri, merhum Ahmet Feridun Yöneyman'ın eşi, Nihal ve Faruk ile Şule ve Fazıl Yöneyman'ın çok sevgili anneleri, Merve ile Berfu'nun biricik babaanneleri

HATİCE HAMİYET YÖNEYMAN

(1914 - 2004)

hanımefendi Hakkın rahmetine kavuşmuştur.
Cenazesi, 30 Temmuz 2004 Cuma (bugün) Küçük Moda'daki Moda Camii'nde kılınacak öğle namazını takiben Karacaahmet Mezarlığı'ndaki Aile kabristanına defnedilecektir.

AİLESİ

Hürriyet, 30 Temmuz 2004

- 14 -

Odman & Anika & Burak

BÜYÜK KAYBIMIZ

Karacabey Harası Müdürü merhum Baytar M. Emin Bey ve merhume Fatma Hanım'ın oğulları; Bursa eşrafından merhum Emin Odman ve merhume Feride Odman'ın damatları;

Merhum ve merhume Şükrü Aybar, Refia Aynoyin, Şahap Aybar, Sedat Aybar'ın kardeşleri ve Vehbiye Aybar ve Sabahattin Aybar'ın ağabeyleri; merhum ve merhume Bidar Aybar, Naci Aynoyin ve Celile Aybar, Kamuran Aybar'ın kayınbiraderleri; merhume Necla ve merhum Necdet Aynoyin'in dayıları, merhume Feza Aybar, Çetin ve Binnaz Aybar, Cansın ve Aylin Aybar, Hansın ve Anika Aybar ve Cansu Aybar'ın amcaları; Şebnem, Burak, Tijen, Can, Gaye, Mathias Emin ve Celile Johanna Aybar'ın büyük amcaları; Odman, Yerman, Hemen ve Gürkaynak ailelerinin enişteleri; Bedia ve merhum Nizamettin Acar ile Semiramis ve merhum Orhan Yazıcı'nın dünürleri;

Merhume Sırriye Aybar'ın eşi;

Feride ve Ahmet Acar ve Fatma ve Murat Yazıcı'nın babaları;

Aybar C. Acar ve Ayşe Yazıcı'nın dedeleri;

Bursa, Ankara ve Ordu Milletvekili,

Kurucu Meclis Üyesi ve Devlet eski Bakanı,

Mülkiye 1936 mezunu

M. RAİF AYBAR

vefat etmiştir. Cenazesi 9 Ocak 2005 (Pazar) Kocatepe Camii'nde kılınacak öğle namazının ardından Karşıyaka Mezarlığı'nda toprağa verilecektir. Acımız sonsuzdur.

Allah rahmet eylesin.

ÇOCUKLARI

Hürriyet, 7 Ocak 2005

- 15 -

Cara & Ariana & William & Ebru

ACI KAYBIMIZ

Merhum Hikmet Keyman ve merhume Fatma Keyman'ın oğulları, merhum İbrahim Duruöz ve merhume Servet Duruöz'ün damatları, Selahattin Keyman ve Erkan Keyman'ın ağabeyi, Hale Keyman'ın kayınbiraderi, Erdoğdu, Şumnu ve Duruöz ailelerinin eniştesi, Ebru ve Ceren Keyman'ın büyükbabaları, Tayfur Öztürk ve Cara Murphy Keyman'ın kayınpederi, Ariana Esma Keyman, Ozan Öztürk ve William Nazif Keyman'ın dedeleri, Ayşegül Öztürk ve Fuat Keyman'ın babaaları ve Ferdane Keyman'ın çok sevgili eşi

Avukat

A. Nazif KEYMAN

Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Cenazesi 11 Şubat 2004 Çarşamba günü (Bugün) Hacı Bayram Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra Cebeci Asri Mezarlığına defnedilecektir.
Mekanı cennet olsun, Allah rahmet eylesin.

AİLESİ

Hürriyet, 11 Şubat 2004

- 16 -

Rize & Merve & Melike & Simay & Ebru

VEFAT

Rize eşrafından merhum Mehmet ve merhume Emine Karaibrahimoğlu'nun oğulları, merhume Nurten Karaibrahimoğlu'nun sevgili eşi, Selma-Kahraman Kolçak, Şehnaz-Mehmet Aslan, Mehmet Akif-Seyhan Karaibrahimoğlu ve Nesrin-Tuncay Işık'ın babaları, Ebru, Merve, Melike, Simay ve Berk'in dedeleri

HAMİT KARAİBRAHİMOĞLU

Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Cenazesi 17 Ocak 2004 günü, Beşiktaş Sinanpaşa Camii'nde kılınacak öğle namazını müteakip Aşiyan Aile Mezarlığı'na defnedilecekir.

AİLESİ

Hürriyet, 17 Ocak 2004

- 17 -

Erdal & Güliye & Beril & Ebru

ACI KAYBIMIZ

Anayasa Mahkemesi emekli üyesi merhum Osman Tokcan'ın kıymetli eşi, Tansel, Erdal ve Neslihan'ın çok sevgili anneleri, Beril, Kerem ve Ebru'nun sevgili babaanneleri ve anneanneleri, Ernur - Güzin Baymar, Uğur - Ayşe Baymar ve Rahime Osmanova'nın sevgili teyzeleri,

Cumhuriyetimizin ilk Avukatlarından

GÜLİYE TOKCAN

17 Kasım 2004 tarihinde Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.

Aziz naaşı 19 Kasım 2004 Cuma günü Ankara Kocatepe Camii'nde kılınacak öğle namazını müteakip defnedilecektir.

AİLESİ

Hürriyet, 18 Kasım 2004

- 18 -

Rasim Paşa & Atakan & Cem & Ebru

ACI KAYBIMIZ

Merhum Ahmet Rasim Paşa'nın torunu;
Merhum Dr. Esat ve merhume Rasime Durusoy'un kızı;
Merhum Rıfat ve merhume Nevide Edin'in gelini;
Sevim ve merhum Selman Yönder ve
Merhume Leyla ve merhum Seyfi Kipmen'in kız kardeşleri;
Osman-Sevgi Edin, Selim-Batya Edin, Mehmet-Ebru Edin,
Mehmet-Nancy Atakan, Alp Atakan ve Cem-Ela Atakan'ın yengeleri;
Ömer-Türkan Kipmen ve Orhan Kipmen'in,
Ayşe Yönder ve Ali-Füsun Yönder'in teyzeleri;
Leyla-Yasemin Emory, Ahmet Aktay,
Murat-Cem-Serra-Aliye Edin'in nineleri;
Leyla Aktay, Belkıs-Michael Emory, Rıfat Edin,
Esat-Mehpare Edin'in anneleri;
Ahmet Şeci Edin'in sevgili eşi

ŞİRİN EDİN

Hakkın rahmetine kavuşmuştur.

Cenazesi 14 Mart 2004 Pazar günü Teşvikiye Camii'nde kılınacak öğle namazına müteakip Zincirlikuyu Aile Kabristanı'na defnedilecektir.

Hürriyet, 14 Mart 2004

- 19 -

İzzet & Pinto & Burcu

VEFAT

Ailemizin çok değerli varlığı

LEON PİNTO'nun

vefat ettiğini derin teessürle bildiririz.

Cenaze merasimi 13 Ocak 2005 Perşembe günü (Yarın) saat 11.00'de Etiler Ulus Mahallesi Yolu'ndaki Arnavutköy Musevi Mezarlığı'nda icra olunacaktır.

Eşi	LUNA ÇİKUREL
Evlatları	JENİA - İZZET STAMATİ
	İZZET - BURCU PİNTO
Kardeşleri :	ETİ MEŞULAM
	JOJO - RİTA PİNTO
Torunları :	ELA ve EMRE PİNTO

PİNTO, MEŞULAM, STAMATİ, ÖNGÖR, BENSASON, DEBOTON, KASUTO Aileleri.

Hürriyet, 12 Ocak 2005

Dördüncü Bölüm

"BERAT" ADININ COĞRAFYASI

Hem gösterişsiz ve hem de inatla çalışmıştı, ne güzel; bir tür idi ve Mehmet Zeki Pakalın, bu türün en önünde yer alıyordu. Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu tarafından yayımlanmış "Maliye Teşkilatı Tarihi 1442-1930", dört cilt ediyor, hem büyük emek ve sabır ve hem de bilgi verimidir; "harika" diyebiliriz. Bunun yanında ve belki de önünde, Pakalın'ın, "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü" ise, artık "başucu" demiyoruz, tam bir "masa-üstü" kitabıdır. Pakalın, her zaman, masa üstünde yaşıyor bir de, büyük güven veriyor; aradığımı Pakalın'da bulursam, başka bir yere bakmıyorum. Gözümüzün gördüğü ve elimizin uzandığı yerdedir.

Aradığımız "berat" sözcüğü için, "beraat" sözcüğü ile ilgisi yok ve bu "aklanma" anlamındadır, şunları yazıyor: "Arapça bir kelime olarak lugat manası 'yazılı kağıt ve mektup' demek olan bu tabir Osmanlı devleti teşkilatında bazı vazife, hizmet ve memuriyetlere, tayin edilenlere vazifelerini icra salahiyetini tevdi etmek üzere, padişah tuğrası ile verilen mezuniyet veya tayin emirleri hakkında kullanılan bir istılahtı. Berat'a, biti, berat-ı şerif, nişan, nişan-ı şerif, hüküm de denirdi."[284] Pakalın, berat'ın, Kamus-u Osmani'de "ya-

284) Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt I, M.E.B., İstanbul, 1993, s. 205.

zılmış kağıt" manasında olduğunu eklemektedir.

Öyleyse, "berat" sözcüğünden bir isim düşünmemiz zordur; hiçbir ebeveynin, yeni doğan çocuğuna "yazılmış kağıt" adını takmasını akıl edemeyiz. Peki neden veriliyor; bu soru karşımızdadır.

Hiç kuşkusuz, çeşitli dillere vakıf olmayanların isim sözlüğü yazmaları halinde çok dikkatli olmaları isabetlidir; bu nedenle, Erol Aydil'in, "Berat Kandili", hatırlatmasını yaptıktan sonra, "bu gece doğan kızlara 'berat', erkeklere 'berati' adı verilir" malumatını, eğer berat'ı mistifiye etmek gayreti olarak görmezsek, en azından, dikkatsizlik saymak zorundayız. İlerde değineceğim, bu adın, "Berat Gecesi" ile bir bağlantısını bulmak imkansız görünmektedir; ayrıca, daha da önemlisi, bir İslami dayanağını ortaya atabilmek için diğer Müslüman kavimlerce de taşındığını göstermek icap etmektedir. Bu icaptan yoksunuz.

Araştırmalarım az taşınan bir ad olduğunu gösteriyor, nitekim, Nebioğlu'nun "Türkiye'de Kim Kimdir" sözlüğünde, "berat" veya "berati" soyadına rastlamıyoruz. Bunun dışında, Yafes'ten olma ve Hülya'dan doğma bir "Berat" bulabildik, erkek'tir. Buna ilaveten, Ak'lı bir "Berat" var ve kızdır. Bir başka "Berat" daha çıkıyor, annesine ait mezar taşı, erkek olması ihtimaline işaret etmektedir. Demek oluyor, biseksüel taşınabiliyor; bunun İbraniyet'te bir usul olduğuna hep işaret ediyorum; ancak, bu işarete bakarak bir çıkarım önermiyorum.

Adnan Polat'ın ise kız kardeşini pek sevdiğini öğreniyoruz, adı Berat'tır. Polat'lardan Adnan'ın kendisi ise Işık Lisesi mezunları arasında yer almaktadır. Bir kural değil, mutlaktır diyemiyoruz; İbrani asıllıların tercih ettikleri bir high school olduğunu ise biliyoruz.

Üstad Pakalın, "berat gecesi" maddesinde de şunları yazıyor: "Kameri ayların sekizincisi olan şaban'ın ondördüncü gününü onbeşinci gününe bağlayan geceye verilen addır. İslam'dan evvel Araplar, her ayın birinci ve sonuncu gün ve gecelerine berat derlerdi. Berat gecesi, Müslümanlarca büyük mağfiret ve necat gecesi sayılır ve müminler o geceyi taat ve ibadet ile geçirirler." Buradan ve diğer İslami kaynaklardan öğrendiğimize göre, İslam öncesi bir usul olup, günahların affı için dua edilen bir zaman veya gece olmaktadır. O halde böyle bir gecede dünyaya gelenlere, örnek olsun, "necat" veya "saffet" çağrılmasını anlamak mümkün olsa da, "berat" mantıklı çıkmamaktadır.

Kaldı ki, kütüphanemdeki, Arabi ve Farisi isim sözlükleri ve bu arada Fran-

Sözer Berat: Yafes'ten Olma & Hülya'dan Doğma

Ataköy kontunun mirası

Ataköy Kontu olarak tanınan Yafes Öztürk'ün 1993 yılında ölümünün ardından, biri Hülya Sözer olmak üzere, hayatındaki üç kadın birbirine düşmüştü. Öztürk'ün resmi nikahlı eşi Muteber Öztürk, çocuk sahibi olamamıştı. Bu yüzden imam nikahlı eşi Sema Tek'in kızı Zeynep ve Hülya Sözer'in oğlu Sözer Berat, mirasa ortak oldular. Muteber Öztürk, iki çocuğun miras dışı kalması için kocasının kısır olduğunu gösteren sahte rapor bile düzenlemişti.

Hürriyet, 4 Ocak 2005

Ak'lı Berat: Fulden & Umut & Berat Ak-Yürek

Hamile ablaya iki kız kardeşinden destek

6 aylık hamile olan Umut Akyürek, en büyük yardımı iki kız kardeşinden görüyor.

Kendisi gibi müzik dünyasının içinde olan kız kardeşi Berat'ın ve oyunculuk yapan diğer kardeşi Fulden'in her zaman yanlarında olduğunu kaydeden Akyürek "Ama şimdi en büyük desteği ben onlardan görüyorum" dedi.

Hürriyet, 9 Aralık 2004

Işık Lisesi'nden Adnan Polat ve Kardeşi Berat

Berat, Adnan Polat

Onun yeri bambaşka

Adnan Polat, geçtiğimiz gece İş Sanat Kuleleri'nde Ali Poyrazoğlu'nun yeni oyunu "Sağlık Olsun"u izledi. Polat'a o gece eşi Ayşe Hanım yerine kız kardeşi Berat Polat eşlik ediyordu. Kardeşine çok değer verdiğini, onun yerinin ayrı olduğunu söyleyen Adnan Bey, her fırsatta mutlaka kendisine zaman ayırdığını belirtti.

Hürriyet, 19 Ocak 2005

Fabio & Gül & Selin & Özdil& Berat

ACI KAYBIMIZ

Merhum Ramazan Duralem ve Merhume Gül Duralem'in kızı,
Merhum Hüseyin ve Hasan Duralem'in kardeşi, Perihan Özdil'in halası,
Jutta ve Helmut Griese, Zehra ve Çetin Kılcı, Canan ve Tanju Haktanır, Melahat Duru ve İhsan Mutuşoğlu'nun dünürleri,
Brigitte, Ayşegül, Selin Hotiç ve Serdar Mutuşoğlu'nun değerli kayınvalideleri,
Alihan, Aslıhan, Nazlı, Sinan, Emirhan, Efecan, Kerem ve Fabio'nun babaanneleri,
Eda ve Mert'in anneanneleri, Mehmet, Ahmet, Sermet, Ayşegül, Serdar Hotiç ve Berat Mutuşoğlu'nun çok sevgili anneleri,
Salih Hotiç'in 63 yıllık biricik eşi

FATMA REMZİYE HOTİÇ'i

30 Mayıs 2004 tarihinde kaybettik.
Cenazesi 31 Mayıs 2004 Pazartesi günü (bugün)
Erenköy Galippaşa Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra Karacaahmet Mezarlığındaki aile kabristanına defnedilecektir.
Allah Rahmet Eylesin.

HOTİÇ AİLESİ

Hürriyet, 31 Mayıs 2004

sa'da yaşayan Araplar için yayımlanmış Fransızca ad-lugatlarında, hiçbir halde, "berat" adını göremiyoruz. Bu durumda da, bu adı, "berat", İslami tradisyonlara ve bu arada Berat Gecesi'ne bağlamak, her türlü dayanağını yitirmektedir. Bunu, tekraren ve şöyle de söyleyebiliriz, "berat" adının taşınmasının İslam'a dayalı bir açıklamasına sahip değiliz. Araştırmamızı sürdürmemiz yerindedir.

COĞRAFYADA BERAT

Ne yazık, bir "berat" daha var. Üstelik bu berat'ın "esra" ile evli olduğunu da tespit ediyoruz. Soyadı "Albayrak"[285] olan Berat'ın zevcesi Esra'nın da adını da Türk onomastique'inde bulamıyoruz. Aynı şekilde Araplar da taşımıyorlar, Araplarda "Asrar", giz veya sır anlamında, "Esrar" var, ancak "Esra" yer almamaktadır. Esra'nın, Osmanlı dinastisinin, judaize olma ihtimali yüksek, son dönem kızlarından bu yana, yakın zamanda, bir salgın olduğunu müşahade edebiliyoruz. Özellikle İsrael'in de facto kuruluşu saydığımız 1967 tarihinden itibaren ve br'li isimler cinsinden yayılıyorlar.

Bu ad, "Ezra" biçimiyle, Tevrat'da var.[286] Yonge, Elenlerin bu ismi "esdra" olarak bildiklerini not ediyor; "d" kolaylıkla düşmektedir ve "Esra" formuna ulaşıyoruz. Bunun dışında, Arabi, İbrani ve Fariside "d" ile "z" karakterlerinin birbirinin yerine geçtiklerini unutamayız, "gıda" ki İran'dan almıştık, ama İraniler şimdi "gaza" diyorlar ve "Fadıl" ile "Fazıl" adlarının aynı olduklarını biliyoruz. Ayrıca "s", "z" karakterleri aynı sesi göstermekle, ikincisi sonore halidir, "k" ile "g" veya "p" ile "b" ilişkisine sahiptirler. Eskiden bizde, İbrani asıllılar "Azra" söylenişini tercih ediyorlardı; tanınmış yazarımız Azra Erhat'ı hatırlıyoruz. Herhalde "Azra", "Esra" ile aynı olmakla birlikte daha müzikaldir. Diğer, İbrani-adlar sözlüklerimizde "ezer" olarak da taşınabildiğine işaret ediliyor, "esra", İbrani "yardım" demektir.

Kolatch, Yemen Yahudileri'nin erkek çocuklarına bu ismi vermediklerini

285) Bu soyadı için, Baruch Pinto'nun sözlüğünde bir giriş buluyoruz. Ayrıca aynı sözlükte, "albayrak" girişinden hemen sonra "albohayre" geliyor ve söylenişleri birbirine çok yakın düşmektedir. Bu ikincisi, İspanya'da bir yer adıdır ve birazdan berat'ın da toponımic olduğunu gösterebileceğiz.
Baruch B. Pinto, *The Sephardic Onomasticon – An Etymological Research on Serpherdic Names of the Jews Living in Turkey*, İstanbul, 2004, s. 45-46.

286) Charlotte Yonge, *History Of Christian Names*, London, 1884, p. 51.

ayrıca belirtiyor,[287] buna neden olarak, "yardım" anlamına gelen Ezra'nın, Babil Sürgünü'nden dönerken Yemen Yahudileri'ni ihmal etmesidir, gücendiklerini anlıyoruz. Esra, Yemen Yahudileri'ne yardım etmemiş olup Yemen Yahudileri tarafından, pek taşınmayan bir ad'dır ve biseksüel bir kullanımı olduğunu görüyoruz.

Bu durumda ve yine biseksüel taşındığını not etmiş olduğumuz "berat" adına dönüyoruz. Şimdiye kadarki etüdümüzden dil ve tarih imkanlarının, bizi, bir yere götürmediğini anlamış bulunuyoruz. Öyleyse "coğrafya" disiplinine başvurmak durumundayız.

Arnavutluk'ta "berat" kasabasını bulmak, herhalde bizi şaşırtmıyor; "berati", berat'a aidiyet göstermektedir, "şiraz-i" veya "han-i" ya da "nurs-i" bildiğimiz kayıtlardır. Farisiden ödünç aldığımız bu ekle "-i", eskiden "berat-i" diyorduk; çok büyük bir ihtimalle berat'a bağlılık ifade ediyordu. Şimdilerde doğrudan doğruya "berat" çağırıyoruz; bu, maksadı aşmış olduğu durumlarda dahi, İbrani onomastique kurallarına uygundur. Bizde "bitlis" veya "mardin" soyadlarını biliyoruz, "sevil" adı da, her sevil'de doğru olmamakla birlikte, "seville" olmaktadır. Demek ki artık İsraeliyet çağrışımlarından çekinmiyor ve hatta tahrik ediyoruz.

Devam ediyorum, 1915 yıllarında, İstanbul'daki Amerikan Sefiri Morghentau bir Yahudi idi ve sefarette, en çok Yahudilerle ilgileniyordu. 1930 yıllarında ise Arnavutluk'taki Amerikan Büyükelçisi de bir Yahudidir, Herman Bernstein çağrılmaktadır. Yahudi-Amerikan Büyükelçisi Bernstein'ın Arnavutluk günleri için, bir kaynakta, "Ambassador Bernstein took an interest in Jewish history and did some exploring to find traces of early life in Albania" ifadesini okuyoruz.[288] Demek ki, Arnavutluk'taki Amerikan Sefiri Bernstein, ilk iş olarak, Yahudi Tarihi ve bu arada, Arnavutluk'taki eski Yahudi yaşamı üzerine araştırma yapmaya başlıyor; bunun bir kural olduğunu çıkarabiliyoruz. Amerikan sefirler için Yahudi ilgisi öndedir.

Ambasador Bernstein'ın, Sabetay Sevi'nin peşine düştüğünü da tahmin edebiliyoruz; mezarını arıyor, bulamıyor. Sevi'nin, buralara gönderildiğini, Ulqin'de yaşamış olduğunu, biz "Ülgen" ve biraz da bozarak "Ülken" diyoruz,

287) Alfred J. Kolatch, *The Complete Dictionary of English and Hebrew First Names*, N. Y., 1984, p. 86.
288) Haroey Samer, *Recue in Albania- One Hundred Percent of Jews in Albania Recued From Holocaust*, Brunswick Press, 1997.
Internet'te okuduğum için sayfa numarası veremiyorum.

Berat & Esra

İşte damat

DAMAT Berat Albayrak, gazeteci-yazar Sadık Albayrak'ın oğlu. Fethullah Hoca ile ilişkilendirilen Özel Fatih Erkek Lisesi'nden mezun olan Berat Albayrak, daha sonra Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümü'nü bitirdi. New York Üniversitesi'nde ekonomi eğitimi gören Berat Albayrak, Esra'yla ABD'de tanışmış. Yeni Şafak Gazetesi'nde köşe yazıları yazan Sadık Albayrak ile Erdoğan'ın dostluğu ise Milli Selamet ve Refah Partisi dönemlerine dayanıyor. Berat da, babasının izinde. Fikirlerini sık sık 'Türk of America' adlı dergide yazıya döküyor.

Berat Albayrak

Hürriyet, 9 Ocak 2004

Yafes Ahfadı:
Berat & Zeynep & Barış Öztürk

ATAKÖY kontu olarak bilinen emlak kralı **Yafes Öztürk**'ün trilyonluk mirasının paylaşımıyla ilgili dört eş arasında yaşanan hukuk savaşının galibi resmi nikahlı eş **Muteber Öztürk** oldu. Yargıtay, Ataköy Tatil Köyü'nü resmi nikahlı eşten habersiz diğer üç eşe kiralayan Özge Turizm hakkında verilen meni müdahale ve sözleşmenin iptali kararını onadı. Yargıtay kararına rağmen pes etmeyen **Hülya Sözer** ve **Sema Tek**, Özge Turizm'e karşı 100 milyar liralık yeni bir fuzuli işgal davası açtı.

TRİLYONLUK MİRAS Yıllardır süren miras kavgası, **Yafes Öztürk**'ün 11 yıl önce trafik kazasında ölümüyle patlak verdi. Resmi nikahlı eş **Muteber Öztürk** dışında imam nikahlı eşler **Hülya Sözer**, oğlu **Berat Sözer Öztürk** için, **Sema Tek**, kızı **Zeynep Öztürk** için, **Gül Otkan** ise oğlu **Barış Öztürk** için trilyonluk mirasta hak iddia etti. **Muteber Öztürk**, ölen eşinin kısır olduğunu öne sürdü. Üç kadın babalığı kanıtlamak için DNA testi istedi. Mahkeme kararıyla **Yafes Öztürk**'ün mezarı açıldı, DNA için örnek alındı, üç çocuğun da ondan olduğu ortaya çıktı.

Hürriyet, 20 Ekim 2004

Esra Civelek

Apar topar evlendiler!

Türkan Sabancı'nın yeğeni Zafer Civelek, Esra Tarhan ile Eylül 2002'de Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi'nde dillere destan bir düğünle evlenmişti. Sosyetenin sevilen simalarından olan çiftin evliliklerinin sekizinci ayında, 21 Mayıs'ta da Amerika'da nur topu gibi bir erkek çocukları dünyaya geldi. Evliliklerinin üzerinden daha 9 ay 10 gün geçmemesine rağmen çiftin bebeklerinin olması o dönemlerde herkesin aklını karıştırmıştı!

Gerçi çift bu konu ile ilgili hiçbir açıklama yapmadı. O dönemlerde herkesin konuştuğu; ya bebekleri erken doğmak istemişti, ya da Esra Hanım evlenirken hamileydi!!!

Hürriyet, 16 Ağustos 2004

tespit ediyor ki, zor değildir, ama, mezar yerini keşfedemiyor. Ancak buldukları şudur: "At some point Zvi must have left Ulqin because in 1673 the Sultan exiled him to Albania a second time. This time he stayed in Albania and lived out his last days in berat, dying in 1676. All that is known for sure about the tomb is that it was buried on the side of the river Osum, in central Albania." Bu keşiften, Sabetay Sevi'nin, son günlerini Berat'ta geçirdiği ve mezarının da orada olduğunu öğreniyoruz.

Berat keşfedilince, Berat kutsal bir makam haline gelmekte gecikmiyor; sabetayistler buraya gelerek bir cemaat oluşturuyorlar ve Selanikli bir rabbi'nin liderliğinde otuz yıl kadar burada yaşıyorlar; ancak burada kalmıyoruz. Bu kaynağa güvenecek olursak, Bektaşi-Sabetayist yakınlığı burada da karşımıza çıkmaktadır.

Herhalükarda, Berat, Sevi'nin mezar yeri olarak kabul ediliyor.[289] İlginç yan, Bektaşilerin de burayı kutsal bir makam saymalarıdır ve 1965 yılına kadar, Sevi'nin, Berat'taki farazi mezarı, Bektaşi hacıların ziyaretlerine sahne olmaktadır. Bu, herhalde, şaşırtıcı bir malumat olmalıdır, ancak, sabetayizm ile bazı İslamik tarikatların iç içe girişini göstermesi açısından önemlidir; şimdiye kadar karşılaşmakla birlikte bir kez daha not ediyorum.

ULQIN & ÜLGEN & ÜLKEN & ÜLSEVİLER

Mademki "berat" ile "ulqin" tarihsel olarak iç içedir, çok kısa olarak da olsa, "ulqin" üzerinde durabiliriz. Önce kısa bir bilgiye ihtiyacımız var.

* * *

289) "Zvi's assumed tomb became a shrine for an Islamic sect kown as 'Bektashi'. Until 1965 it was common for Bektashi Moslems to make pilgrimage to this tomb."
Aynı yerde.

Sabetay Sevi'nin Mezar Yeri: Berat

Katkı 34

ULQIN: SABETAI CEVI

Ulqin/Ulcinj [Montenegro], is one of the oldest towns on the Adriatic coast. The old part of Ulqin –The Old Town– was founded in the 5th century B. C. Every single rock in this place seems as if it is able to tell you a story – a story of a 25 centuries long, famous and stormy past. Since its founding, due to its geographic position, Ulqin has been the goal of conquest. But, Ulqin/Ulcinj has also been a place where great minds found their peace and sat to give the world their best works – like Cervantes who chose Ulqin/Ulcinj to write his famous 'Dulcinea'; like Sabetai Cevi/Sabetha Sebi, one of the greatest dissidents of his time and the initiator of the reform of the Talmud (the holy book of the Jews) who in Ulcinj/Ulqin found the safe place to hide from Turks (even today, centuries after his death, there is always a fresh, burning candle at the altar where he used to pray). And exactly this place, The Old Town, has been chosen by the Serbian Army to station their soldiers!

http://jurist.law.pitt.edu/email.htm

Böylece Sabetay Sevi'nin Ulqin'de yaşamış olduğunu da tespit edebilmiş oluyoruz. "Sevi" adının, İbrani tsadik karakteri ile başlamasının transliterasyonunda güçlükler yarattığına değinmiştim, "s" veya "z" ile olduğu gibi "c" ile çevrilebiliyor, burada olmasa bile başka sözcüklerde "ç" olarak karşılandığını da biliyoruz. Rusçadaki "ts" karakterinde de benzer sorunlar yaşıyoruz.

Kuşkusuz bağlayamadığımız hallerde var, ama, bir eğilim olarak, "Ülgen" ve diğer ül'ün türevi isimleri, Ulqin'e bağlayabiliriz. Bu, bize, sabetayistlerimizin ne kadar "ulseviler" olduğunun bazı ipuçlarını veriyor. Daha da önemlisi, sabetayistlerimiz için, laisizm iddiası, pek havada kalmaktadır.

Öyleyse bu bölüm "ulseviler" ailesi ile "esra" ailesi arasındaki tutkulu aşkı da açıklayabilmektedir.

Dördüncü Bölüme Birinci Ek

MMN & MA'MİN & MÜMİNE & ŞİFRELER

Sami dillerinin konsonantal olduklarını hep kaydediyoruz; bu, bir ilke olarak, sadece konsonlarla yazılması anlamındadır. "br" varsa, "ebru" veya "eber" okumamız mümkündür veya "mr" karakterlerini, "ömer" veya "imir" için yeterli görebiliyoruz. Bu bir eğilimdir, İrancada, "hotel", htl, "telefon" tlfn ve bizde bir isim olan "buland", blnd yazılıyor; biz "bülend" veya "bülent" diyoruz ve bunun da biseksüel taşındığı halleri biliyoruz.

Sabetayistler kendilerini "ma'min" çağırıyorlar ve "mmn" karakterleriyle yazılmaktadır. Bu nedenle bir "mümine" göstergesini "ma'min" olarak anlamamız yerindedir. Manalarının özdeş olduğunu da biliyoruz.

Bu kısa açıklamadan sonra, Esra'nın babasının en müfrit ve Fethullah Gülen'in en partizan savunucusunun bir yazısını alıyorum. Cem Boyner ile bir de parti macerası vardı ve ansızın *Hürriyet*'te köşe verildiği malumdur. Gazetecilik kariyeri olmayan ve henüz düşünme ile bağlantısını ispat etmemiş birisine *Hürriyet*'te köşe açmayı rantiye hali telakki etmekte mazuruz.

Bu vakada sabetayizm'in şimdiki halini ve meselelerini okuyabiliyoruz.

Onomastique okumadan tarih yazılamayacağını tekrarlıyorum. İsim okumaya yer isimlerini okumak da dahil oluyor ve bu bizi coğrafya'ya götürüyor. Buradan *Hürriyet* gazetesine geçiyoruz ve hiçbir yazı, benim *Tekeliyet*'te ortaya çıkardığım, bu gazetenin yayımlanması tarihi ile İsrael Devleti'nin kuruluşunun senkronizasyonu üzerine nazariyeyi bu denli güç ile desteklememektedir.

* * *

Güle güle Mümine Teyze

28 Temmuz 2001'de yazdığım **"Affet Beni Mümine Teyze"** başlıklı yazıda **Mümine Teyze**'ye aynen şöyle sesleniyordum:

"TELEFONDA oğlun, 'Ölümümden sonra beni yazsın!' diye tembihte bulunduğunu söyleyince çok kötü oldum Mümine Teyze! Bu vasiyet bir neslin unutulmuşluğunun acısını haykırıyordu. Çok üzüldüm, çok utandım! Kendimi bir nankörün yakalandığı suçluluk girdabında buldum...

...Sen, babam, ve gayrisi **atayurda** hasret doğdunuz, **anayurda** hasret ölüyorsunuz!...

...**Mümine** Teyze; sana şükran duygularımı içeren bu mektubu sağlığında yazıyorum. Öbür dünyaya gittiğinde yazsam, ola ki eline geçmez de; bizde bir nebze olsun **vefa duygusu** olduğunu bilemeden, oralarda hakkımızda **hüküm** tutarsın!

Oralara şahsen gitmeden; şanımız önden yanlış duyulmasın diye; bu mektubu erken yazıyorum!..."

* * *

İyi ki bu mektubu zamanında yazmışım. Yukarıda alıntı yaptığım yazı yazıldığında Mümine Teyze, bir rivayete göre 86, diğerine göre 91 yaşında idi.

Demek ki, Mümine Teyze geçen hafta öldüğünde 90 ile 95 arası bir yaştadır.

Ortalamanın çok ama çok üstünde bir yaşta öldü Mümine Teyze!

Her ölüm acıdır, yürek yakar. O da diğerleri gibi, kendi gömülürken geride kalanları acılara gömdü.

Allah gani gani rahmet eylesin!

* * *

Ancak, bu ölüm beni ölümün soğuk tokadı dışında da etkiledi.

Mümine Teyze ile bir dönem kapandı!

Urumeli topraklarında doğmuş ailemdeki son insan da onun ölümü ile bu dünyayı terk etti.

Sorulduğunda **"Rumeliliyiz"** diyen ailemde artık oralarda doğmuş kimse kalmadı.

Mümine Teyze'nin ölümünden sonra şimdi biz hiçbir bağımız kalmayan bir yere mensubuz. Görmediğimiz, gitmediğimiz, belki de hiç gitmeyeceğimiz ve görmeyeceğimiz, gören ve bilenin de kalmadığı bir "yerin" insanlarıyız.

Bundan böyle zihnimize hep birlikte yerleştirdiğimiz bir hayalle yaşayacağız:

Mümine Teyze:

Kavala İli'nin **Drama** İlçesi'nin **Sarı Şaban** Nahiyesi'nin **Kuru Dere** Köyü o kadar mı güzeldi? Bu köy halen var mı?

* * *

Azınlık olmanın acımtırak tadını ancak kendini azınlık görenler bilir. Başkalarına don biçmeye meraklı densiz zevatın **azınlık kavramını** azınlık olduğunu hissedenlerden daha iyi bildikleri iddiası ile ortaya çıktıkları bir dönemde Mümine Teyze'nin ölümü daha da anlamlıdır.

Onlar **muhacir** olmadıklarını, **mübadil** olduklarını bir ömür boyu anlatmaya çalışarak bir ömrü tükettiler.

Onlar, Rumeli'den Anadolu'ya çulsuz (muhacir) gelmediklerini, Rumeli'de bıraktıkları malları karşılığı geldikleri Samsun'da mal aldıkları (mübadil) iddiasını önlerine gelen herkese anlatarak yaşadılar.

Bizler, onların evlatları ve torunları olarak, neden bu konuda bu kadar hassas olduklarını anlamadan onların heyecanları ile gırgır geçtik.

Atayurda ait olamadan anayurdu terk etmenin ne olduğunu bilemedik!

Şimdi gariptir, 53 yaşında hiç görmediğim **anayurdumu** özlüyorum!

Hürriyet, 29 Kasım 2004

Bu yazıyı deşifre etmek kolay görünmüyor ve bir anahtar gerekiyor.

Poliakov'un, "Anti-Semitizm'in Tarihi" nam-kitabından bir aktarmanın yeridir. Poliakov, İbrani'lerin bazı zamanlarda, ayrı bir semantik kullandıklarına değinerek şunları tespit ediyor: "They used a highly special semantic: The word 'church' is regularly replaced by 'place of impurity', the word 'cross' by the 'evil sign', the word 'baptize' by 'pollute' and so on."[290] Leon Poliakov'dan öğrendiğimize göre, İbraniler, "pislik" dedikleri zaman "klise" demektedirler; "kötülük alameti", haç yerine geçiyor ve "kirletmek" ise "vaftiz etmek" deyişini ikame etmektedir. Kendi aralarında bir şifreleri veya dilleri olduğunu anlıyoruz.

Bizde, bunlara ilave sözcükler olması mümkündür, eskiden televizyon-kameralı kapılar yoktu ve cumbadan kapıdakiler görünmeyebiliyordu; bu durumda evdeki, "acı soğan getirdin mi" sorusunu yöneltirse, bu, gelen sabetayistimizin yanında bir non-sabetayist olup olmadığı anlamına geliyordu, demek ki, sabetayist olmayan Türkler, "acı soğan" oluyorlar ve böyle anlatılmaktadırlar. Böyle birisiyle, Türk-Müslüman, evlenene ise "morarmış" deniyordu; herhalde ölüme yaklaşıyor ve cemaat dışına atıldıkları tespitlidir.

Devam ediyoruz, bu pek "ul-seviler" köşede "atayurd" ile "anayurd" sözcüklerinin karşı karşıya geldiklerini görüyoruz ve böyle bir karşılaşmayı veya karşılaştırmayı ilk kez fark ediyoruz. Belki öncülü var, ama, ilk kez gözlenmektedir.

* * *

"...sen, babam ve gayrısı atayurda hasret doğdunuz, anayurda hasret ölüyorsunuz!.."

"atayurda ait olmadan anayurdu terk etmenin ne olduğunu bilemedik!"

"şimdi gariptir, 53 yaşında hiç görmediğim anayurdumu özlüyorum!"

* * *

Ne demek oluyor?

---

290) Leon Poliakov, *The History of Anti-Semitism, translated from French* by R. Howard, London, 1955-1960, p. 84.

Burada "hiç görmediğim anayurdumu özlüyorum" ifadesi var. Demek bu ul-seviler köşenin sahibine göre burası "anayurd" değildir; çünkü, hem özlemekte ve hem de hiç görmemiş olduğunu okuyoruz. Türk Dil Kurumu sözlükleri "anayurd" için "anavatan" demektedir; öyleyse bu köşeci için hiç görmediği bir "anavatan" var ve özlüyor. Burayı, anayurdunu terk ettiğini söylüyor; neresi olduğunu tam kestiremiyoruz.

Bir de "atayurda hasret" ifadesi var; peki bu "atayurd" nerededir, herhalde bir şifre ile karşı karşıya bulunuyoruz. Çözümü için fazla ipucuna sahip değiliz; bir yerde, "demek ki, Mümine Teyze geçen hafta öldüğünde 90 ile 95 arası bir yaştadır" ifadesini buluyoruz. Bu durumda, behesap, Ma'min ya da Mümine Teyze'nin, şimdiki Türkiye olmayan bir anayurd'ta 1909 veya 1914 yıllarında doğduğunu çıkarabiliyoruz.

Güzel, Mümine, bugünkü Türkiye'nin dışında, "atayurda hasret" doğmuştur; buradan, hasret duyduğu atayurd'un Türkiye olduğu sonucunu çıkaramıyoruz, çünkü, yoktu. Ayrıca akıl ve planlarda da yer almıyordu. Osmanlı mı, bu da mümkün görünmüyor; çünkü 1909, Büyük Balkan Yenilgisi'nden önceye düşüyor. 1914 sınırı, yenilgi sonrasıdır; ancak, "hasret" duyanların geldiklerini biliyoruz.

Bu köşeci'nin Atatürkçü olduğunu da söylememiz zordur; Said-i Nursi ile Fethullah Gülen'i göklere çıkarmakta ve Esra'gili ise müfridane müdafaa etmektedir. Kaldı ki "atayurd" ile bu topraklar kastedilse, "Türkiye" veya "Anadolu" yetebilirdi, "atayurd" misilli bir icada ihtiyaç kalmazdı. Şimdi buradayız.

Çeşitli yazılarımda, ul-seviler'in son derece dindar olduklarını tespit etmiştim; o halde dinsel kaynaklara başvurmamız yerindedir. Bu kaynaklarda ise çok rahatız; çünkü, dinsel planda, Müslümanlar "ata" sözünden İbrahim Peygamber'i anlıyorlar. Museviler için ise, "ata", Abraham Peygamber'dir. Her ikisi bir arada ele alınınca, "atayurd" hiç kuşkusuz, Erez İsrael veya Kenan olmaktadır.

Öyle mi; bu çıkarımları, benim doğru kabul etmem çok zor görünüyor. Bilimsel zincire güveniyorum, amma, bu denli cüret'e ihtimal veremiyorum. Fakat, muhtemel saymak zorundayız.

Çünkü şu ifadeyi de okuyoruz: "Onlar muhacir olmadıklarını, mübadil olduklarını bir ömür boyu anlatmaya çalışarak ömür tükettiler." Çok şaşırtıcı-

dır, "Muhaceret" ile "Mübadele" arasındaki farkı böylesine önemsediklerini anlıyoruz ki, ilk bakışta anlamak zordur. Birisi "göçmen" ve diğeri "değiştirilen" anlamındadır; bunlar, ma'min ya da mümine, "değiştirilen" olmaya büyük bir şeref yüklüyorlar, bunu, çıkarabiliyoruz.

Kimlerle? Şunu da buluyoruz: "Onlar, Rumeli'den Anadolu'ya çulsuz (muhacir) gelmediklerini, Rumeli'de bıraktıkları malları karşılığı geldikleri Samsun'da mal aldıkları (mübadil) iddiasını önlerine gelen herkese anlatarak yaşadılar." Herhalde şimdi anlatıyorlar.

Bu anlatımın gerçekdışı olduğu ise kitaplarımda yazılıdır. Samsun'da, Antalya'da, Zonguldak'ta, Kayseri'de ve diğer yerlerde, konaklarından, gayrimenkullerinden, geniş çiftliklerinden çıkartılarak, ağlaya ağlaya ülkedışına gönderilen çok zengin Elenlerin, "Rum" diyoruz, yerlerini, sabetayistler aldılar. Çok büyük bölümünün hiçbir belgesi yoktu; o kadar öyle ki sabetayistlerin bir bölümü, suistimallere isyan ettiler. Sulhi Dönmezer'in eşinin kardeşi R. Tesal'ın anılarında bu isyanın raporlarını bulmak mümkündür. Araştırılırsa, diğerlerini bulabiliriz.

Sabetayist olmayan memurlar evlerinden çıkarıldılar ve sabetayistler yerleştirildiler. Karadeniz sahil kentlerinde Şişli Terakki'ye emlak verebilmek için, bunu haksız bulan valiler görevlerinden atıldılar. Cahit Uçuk veya Üçok, Selanik'ten gelen anneannesinin aldığı uçsuz bucaksız portakal bahçelerini ve sayısız konakları, nerdeysse, sebil dağıttığını, saflıkla anlatmaktadır.

Çoğunun, Selanik ve çevresinde emlak bıraktıkları iddiasını ciddiye almamız zordur; kaldı ki bunun pek de sorulduğunu da sanmıyoruz. Mal dağıtımında veya mübadele komisyonlarında önemli sabetayistlerin başrol oynadıklarını ise biliyoruz. Tevfik Rüştü Aras, bunlardan birisidir. Burada duruyoruz.

Beşinci Bölüm

"L" KARAKTERİ ÜZERİNE FONOLOJİK ETÜT DENEMESİ

Bu karakter, "L", bir zamanlar, benim için pek rahatsız edici idi; altmışlı yılların ikinci yarısında, Sovyet araştırmaları yapmak üzere, İngiltere'ye gittiğimde, Harold Wilson başbakandı ve aslında, Amerika Birleşik Devletleri'nden bağımsız olabilen son hükümet başkanıydı, diyebiliriz. Labour Party lideriydi, her gün televizyon ve radyodaydı; tartışırken, ben, "wilson" diyordum,.amma, haberlerde L'yi hiç duyamıyordum. Güzel konuşan İngilizler, "vıysın" benzeri bir ses çıkarıyorlardı. Aynı şekilde, "ipek" anlamındaki "silk" sözcüğünde de "l" sesini fark edemiyordum. Yarattığı sorun, buradadır.

Amerikan İngilizcesi'ni hiç sevmedim ve hiçbir zaman artiküle bulmuyordum. Reagan'ın İngilizcesi, bende kibarlık heveslisi bir köylü dili izlenimi bırakıyordu;ezilmiş bir meyve sepetindeki meyveler misali, bütün sesler birbirinin içine giriyordu, çok iticidir. Böyle olmamakla birlikte şimdiki ve outgoing Dışişleri Sekreteri Powell'ın adında da, Colin, l'nin duyulmamasını artık, pek önemsemiyorum. "Globalization" sözcüğündeki ilk "L" de akmakta ve

sanki daha sonraki seslerin bazılarını ıslatmaktadır; yumuşatıyor.

Bu karakterde, "L", duyduğum akışkanlık hali ve yanındakileri ıslatma etkisi, beni, "zülfü" adını nasıl söylemem gerekir, problemine götürüyordu. Çok zor elde ettiğim "Les Derniers Doenmehs" belgesel-filminde, Zülfü ve Ülker Livaneli'lere teşekkür edilmesi, kabul etmem gerekiyor, beni daha da tahrik etmişti.[291] Çünkü bu dökümanter ve önemli film, 1992 yılında gizli olarak çekilmişti ve bazı sabetayistler ile mülakatları içeriyordu, izleyenler bakımından bir ifşa sayılması doğaldır, bir sır açılıyordu; Zülfü Livaneli, bir tür "prodüktör" olarak çıkıyor. İfşa edilmeyeceği konusunda karşılıklı söz verilmiş olduğunu tahmin edebiliriz; cemaat'in güvendiği bir kişi olduğunu anlıyoruz. Bu filmin, 1997 yılında, bir kez, bir Fransız televizyonunda gösterilmiş olduğunu biliyoruz. Türkiye'de gizlidir.

ZILFI & ZELFA & SYLVIE & ZÜLFİYE

Semitik dillerin konsonantal olduklarını, tekrar not ediyurum; kural olarak sadece ünsüz karakterler ile yazılıyorlar. Burada da önemli olan "ZLF" karakterleridir ve bu nedenle bu dillerde, zilfi & zelfa & sylvie ve hatta "zülfüye" aynıdırlar, aynı anlamda olmaları gerekiyor.

Bunların hepsini, bir şekilde, bulabiliyoruz. Birincisi, Madeline C. Zilfi, bir Osmanist olup, "The Politics of Piety – The Ottoman Ulema in the Postclassical Age 1600-1800" adlı çalışmanın da yazarıdır; burada Doktor Zilfi'nin, Sabetay Zvi'nin çıkışından ve yarattığı sorunlardan da bahsettiğini görüyoruz. İkincisi, Tarquin Olivier, Alinur Velidedeoğlu ve Zelfa Olivier'nin bir Atatürk filmi çevirmek istediklerini haber alıyoruz.[292] Tarquin Olivier ile "Türk asıllı eşi Zelfa", yapımcı ve Velidedeoğlu da yapımcı yardımcısı rolündedirler; bizi ilgilendiren Zelfa'nın Türk olmasıdır. Üçüncüsü ise Sylvia Nazar olup, ilgili haberde, "asıl adı Zülfiye olan Sylvia Nazar'ın Özbek asıllı babası on yıl boyunca Türkiye'de cia'nın Türkiye İstasyon şefliği görevinde bulunmuş" malu-

291) Sabri'den olma, 1946 yılında Şükriye'den doğma, kızlık soyadı Türeli, Ülker ile evli, kızlık soyadı Tuncay, "Aylin" adlı bir kızı var ve lise mezunudur. *Kim Kimdir*'de, sıralama şöyle gidiyor, Levi Benjamin, Levi Hanri, Levi Nesim, Livaneli Ömer Zülfü, Lokmanhekim Çetin, Lostar Altan, Lostar Nevit Erdoğan, Loya Eti...
Günümüz Türkiyesi'nde Kim Kimdir 1990-1992, İstanbul, 1992.

292) http://www.lokomotifkamera.com.

Bir Yerdeler & Hangi Yerdeler?

I- İkisi Bir Yerde: Kemal & Zülfü

Düşman çatlattılar

KEMAL Derviş, bir zamanlar CHP Genel Merkezi'nin yıldızıydı. Ondan söz ederken Baykal'ın gözleri parıldar, ismini sevgi ve hatta muhabbetle anardı. Ama seçimler geçip de Derviş, Genel Başkan Yardımcılığı görevinden istifa edince tablo hızla değişiverdi. Derviş, Genel Merkez yönetiminin her fırsatta adını vererek eleştirdiği bir isim haline geldi.

Hatta Baykal ve parti yöneticileri son günlerde "Artık gitse iyi olacak" görüntüsü vermeye başladılar onun için.

O nedenle de Derviş, 'hızlandırılmış tren' faciasını görüşmek üzere 4 Ağustos'ta olağanüstü toplanan TBMM Genel Kurulu'na geldiğinde CHP Grubu'ndan pek de sıcak bir ilgi bulamadı.

Ama Baykal muhalifleri kervanında yer alan İstanbul Milletvekili Zülfü Livaneli, Derviş'i dostça karşıladı. Önce el ele tutuştular, sonra yan yana oturup birbirlerinin gözlerinin içine gülümseyerek uzun uzun sohbet ettiler. Derviş, Baykal'dan göremediği sevgi ve şefkati Livaneli'den buldu.

Hürriyet, 9 Ağustos 2004

II- Üçü Bir Yerde: Yaşar & Zülfü & Thilda

SON RÖPORTAJDAN..

Livaneli'nin 30 yıllık dostuydu

ZÜLFÜ Livaneli 23 Temmuz 2000 tarihli SABAH Gazetesi'nde Thilda Kemal'le Türkiye, Fransa ve İsveç'te süren 30 yıllık dostluğunu yazmıştı. "Abdülhamid'in ser tabibi Jak Paşa'nın torunu ve Yaşar Kemal'in eşi Thilda Kemal" sözleriyle başladığı yazısında Thilda Kemal için şu sözleri sarfetmişti:

"Bu hoyrat ülke, açıkta kalmış sinir uçlarının üzerinden zımpara geçirir durmadan. Duyarlı insanlar, kabuksuz deniz canlılarına dönerler. Ama Thilda, bu tuzaklardan sıyrılmasını bilmiştir. Çünkü dünyayı öyle doğru ve temel bir noktadan kavramıştır ki, sonuçta hep haklı çıkmaktadır."

Sabah, 18 Ocak 2001

III- Beşi Bir Yerde: Cem & Zülfü & Yaşar & Ishak & Kemal

AB Parlamentosu Milletvekili Cem Özdemir, Kemal Derviş, Yaşar Kemal, Zülfü Livaneli ve İshak Alaton'u, Türkiye'nin AB'ye giriş sürecindeki çabalarından dolayı övdü. Özdemir, ayaküstü sohbet sırasında bu grubu çevresindekilere, "İşte Türkiye bu insanlar sayesinde AB'ye girecek" diyerek tanıttı.

■ Süleyman Arat

Hürriyet, 21 Ekim 2004

matı da yer almaktadır.[293] Bu haber de bizi, yine, Türkiye'ye ve Zülfüye'ye getirmektedir.

Bu ada, "ZLF", hiçbir Hıristiyan isimler sözlüğünde de rastlayamıyoruz; ayrıca önemli bir alt-kol olan, Rus isim ve soy-isim sözlüklerinde de yoklar. Arabi ve İrani'ler de bu ismi bilmiyorlar; Arap isimler sözlüğünde, Fransızca konuşanlar için yazılmış olanda, "zulfa" kayıtlıdır, ki "yakınlık" anlamındadır.[294] Fariside ise "zolf" sözcüğü var, Ferheng-i Farsi'de "mu-i ser" veya "muha-i celo ser", karşılığını buluyoruz;[295] baştaki saç ve başın cephesindeki saç, anlamındadır. Profesör Lazard ise, boucle de cheveux ve boucles ondulée karşılıklarını ekliyor;[296] biz buna "zülf" diyoruz.

* * *

293) *Sabah*, 21 Kasım 2004.
294) Younous et Néfissa Geoffroy, *Le Livre des Prénoms Arabes*, Casablanca, 1994, p. 125.
295) H. Amid, *Ferheng Farsi Amid*, Tahran, 1379, s. 747.
296) Gilbert Lazard, *Dictionaire Persan Français*, p. 218.

Dile her muyu bir ejder görünür ol zülfün
Nice bin ejderi bir yerde tahayyül ne bela

* * *

Üstad Pakalın, "zülf" sözcüğünü açıklarken Nef'i'nin bu dizesine de yer veriyor, ancak "dıl" yine yanlış yazılmıştır, "dil", alel adi dil olup burada yerini bulamıyoruz ve "dıl" ise gönül anlamındadır. O zülfü'nün her saçı gönle bir ejder görünür/ bin ejderi bir yerde hayal nice bela'dır/ olarak sadeleştirebiliyoruz ve Osmanlı münevverinin zolf'u, "zülf" olarak anladığını çıkarıyoruz.

Diğer yandan Livaneli'nin babası hukuk tahsil eylemişti ve oğluna "saç" adını koymasını tahayyül edemiyoruz. Bukleli de olsa, ikiye ayrılsa da bir tutam saç, yine de saçtır; yakıştıramıyoruz ve hiç anlam veremiyoruz. Üstelik oğuldur, kız olmadığından da eminiz; babasının da emin olduğundan kuşku duymuyorum.

Kaldı ki ekte, iki MMT sunuyorum, ikisinde de "zülfüye" adını okuyoruz; ilkinde, "özdal", erbil ve "burcu" ve ikincisinde, "naz", tan, "berk" ve burak sözcüklerini tefrik ediyoruz. Buradaki "zülfüye" adlarını Farisi "zolf" ve Türki "zülf" sözcüklerine bağlamak çok zordur. Öyleyse, araştırmamıza devam zorunluluğu ile karşı karşıyayız.

"L" KARAKTERİNİN SÖYLENMEMESİ ÜZERİNE

Derin lenguistik tartışmalara girmek istemiyorum. İngilizcede "L" karakterinin hiç söylenmediği ve kendinden önce gelen ünlü'yü yükselttiği durumlar var. İngilizcenin fonetiği üzerine elemanter bir kitap, "calm", calf ve "talk" örneklerini veriyor;[297] "ka:m", ka:f ve "to:k" olarak söylüyoruz, "L" sesi duyulmamaktadır. Bunları, daha önce verdiğim örneklere ilave edebiliriz.

Fransızca dilinin tarihi üzerine, yine elemanter bir kitapta, "la vocalisation de l", L'nin VII. yüzyıldan itibaren vokalize olmasından söz edilmektedir.[298] Şunları da okuyoruz: "...cette consonne, en effet, a tendu a se vocaliser

297) Michel Viel, *La Phonétique de l'Anglais*, Paris, 1981-1995, p. 82.
298) Jacques Chaurand, *Histoire de la Langue Française*, Paris, 1969-1993, p. 11.

en u lorsqu'ell se trouvait devant une consonne.." L'nin vokalize olması "u" olarak söylenmesiyle mümkün oluyor; dilbilimciler bunu, L'nin, U'yu gizlemesi olgusu olarak da anlatabiliyorlar. Bu olgu, bir sözcükte, "travail", ki bunu "travay" söylüyoruz, karşımıza net olarak çıkıyor, çoğul olunca, "travaux" şekline dönüşüyor; burada "x", bildiğimiz "s" olmakla "l" de "u" sesini açığa çıkarmaktadır. "U" karakterine geldiğimizde ise, bütün dillerde, nerede ise talaffuz edilmemektedir.

Türkçenin telaffuzu üzerine teknik çalışmalar ise sanıldığından da az görünmektedir ve "yok" diyebiliyoruz. Ama yine de var olan birinde L'nin asimilasyonu olgusunun tespit edildiğini görüyoruz; "L", kendinden sonraki karakter tarafından sindirilmektedir. Şu şekilde anlatılıyor: "When the consonants /l/ and /n/ are together in the internal phoneme of a word, a similar interaction occurs and the soun /n/ assimilates the sound Ergenç, bu asimilasyon sürecini, yanlış> yannış, günler >günner, onlar> onnar, karanlık>karannık, dinlemek>dinnemek, örnekleriyle de gösteriyor ve köylerde, "yannış" değil, "yaniş" olarak söylendiğini de biliyoruz.

Demek ki fonolojik planda "L", gerçekten kaygandır ve söylenmeyebiliyor. Bu durumda "ZLF", "ZF" olmaktadır; bu ise "ZV" ile aynıdır. O halde "Selvi-naz" adı için de bir açıklamaya yaklaşmış oluyoruz; belki de "Sevi-naz" okuyabiliyoruz.

Beşinci Bölüme Ek

DÖRT VERİ

The Politics of Piety
The Ottoman Ulema
in the Postclassical Age
(1600-1800)

MADELINE C. ZILFI

Zülfiye & Sylvia

'Akıl Oyunları'nın senaristi IBM'in gözdesi oldu

Amerikalı ünlü profesör John Nash'in hayatını konu alan ve Oscar kazanan 'Akıl Oyunları' adlı filmin senaristi Özbek asıllı işkadını Sylvia Nazar Amerika'nın gözdesi oldu. Dünyanın en önde gelen bilgisayar üreticilerinden biri olan IBM, Sylvia Nazar'ı tüm Amerikan caddelerini süsleyen reklam afişlerinde 'güçlü işkadını' olarak gösterdi ve 'o da bu bilgisayarı kullanıyor" denildi. Ünlü boksör Muhammed Ali, Harvard profesörü Henry Louis Gates, oyuncu-yönetmen Penny Marshall ve UCLA basketbol takımı antrönörü John Wooden'in da rol aldığı reklamlarda Linux işletim sistemi tanıtılıyor. IBM'in ürününü Sylvia Nazar, "Bu inanılmaz karmaşık problemi sadece küçük bir şey çözebilir" diyerek tanıtıyor.

BABASI CIA TÜRKİYE ŞEFİYDİ

Sylvia Nazar

Asıl adı Zülfiye olan Sylvia Nazar'ın Özbek asıllı babası, 10 yıl boyunca Türkiye'de CIA'nın Türkiye İstasyon şefliği görevinde bulunmuş. 1947 yılında Almanya'nın Bavyera eyaletinde doğan Nazar, tüm dünyanın ilgiyle okuduğu 'Ekonomist' ve 18-dile çevrilen 'Akıl Oyunları' kitabının da yazarı. Sylvia Nazar halen New York'ta üst düzey yönetici olarak görev yapıyor.

Mustafa Doğru
New York-MERKEZ

Sabah, 21 Kasım 2004

Özdal & Erbil & Burcu & Zülfiye

VEFAT

Merhum Abdullah, Merhume Zülfiye Kural'ın oglu,
Kıymet Uygun'un yeğeni,
Seyfettin ve Muazzez Kural'ın kardeşi,
Zehra Seçkin ve merhume Özden Kural'ın ağabeyleri,
Cavidan Kural ve İhsan Seçkin'in kayınbiraderleri,
Serpil Şenelt ve Erbil Kural'ın amcaları,
Derya Seçkin ve Verda Doğan'ın dayıları,
Burcu, Başar, Deniz ve Doruk Kural'ın dedeleri,
Narin ve Sevil Kural'ın kayınpederleri;
Hüsnü ve Bekir Kural'ın babaları
Kadın Terzisi

ŞAHAP KURAL

03.09.2003 tarihinde vefat etmiştir.
Cenazesi 06.09.2003 Cumartesi günü Ankara Maltepe Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra Karşıyaka Mezarlığı'nda toprağa verilecektir.

AİLESİ

Hürriyet, 5 Eylül 2003

Naz & Tan & Berk & Burak & Zülfiye

ACI KAYBIMIZ

Mehmet Emin Rauf Paşa, Ankara defterdarlarından Baha Ersoy, Çanakkale ve Kurtuluş Savaşı gazilerinden Dr. Necip Ata Enacar ve Meliha Ersoy, Fatma Nadire ile Kurtuluş Savaşı gazilerinden Süleyman Tunçel'in torunları, Orman Yüksek Mühendisi Recep Sadık Küçük ve Zülfiye Küçük'ün sevgili damatları, Ata Erol Enacar ve Yıldız Enacar ile Erhan Tunçel'in sevgili yeğenleri, Refik - Serda Birant, Kemal Tan, Elif - Dr. Bahadır Baykal ve Haluk Enacar'ın sevgili kuzenleri, Naz, Berk, Burak ve Özlem'in sevgili amcaları, Engin, Ece, Seren ve Esen Küçük'ün sevgili enişteleri, Makine Yüksek Mühendisi Haluk Nami Enacar ile Prof. Dr. Nezihe Enacar'ın biricik oğulları, Ekin ve Eren'in sevgili babaları, Dr. Zerrin (Küçük) Enacar'ın hayat yoldaşı,

Hacettepe Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
Ortodonti Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

Prof. Dr. AYHAN ENACAR

14 Mayıs 2004 Cuma günü Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.
Aziz naaşı 15 Mayıs 2004 Cumartesi günü saat 10.30'da Hacettepe Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi'nde ve saat 11.00'de Hacettepe Üniversitesi Kültür Merkezi M salonunda düzenlenecek törenlerden sonra Kocatepe Camii'nde kılınacak öğle namazını müteakip Cebeci Asri Mezarlığı'ndaki aile kabristanında toprağa verilecektir.
Allah Rahmet Eylesin.

AİLESİ

Hürriyet, 15 Mayıs 2004

Altıncı Bölüm

LİVANE
AK
ÇAĞAN

Eğer maksat "ak" adına ulaşmak ise, "ayva ve kavun partisi" çok daha uygun olurdu, bu hizb'in, adalet ve kalkınma ile bir ilgisini kurmak çok zordur. Hükümet ellerine verilir verilmez, kendilerinden önceki parlamento tarafından çıkarılmış olan iş yasasını değiştirdiler ve çalışma koşullarını daha güvensiz ve daha adaletdışı yaptılar. Kalkınmayı ise tümüyle, yabancı sermaye girişlerine bağladılar, bu yolla kalkınmış bir ülke bilmiyoruz. Cumhuriyet döneminde, adalet ve kalkınmadan en uzak hizib oldular.

Maksatlarının, hem adalet ve hem de kalkınma olmadığını, bir ısrarları da ortaya çıkardı. Usul budur, "ce he pe" deniyor ve bu hizbe de "a ke pe" denmişti, müthiş itiraz ettiler; "ak" adında ısrarcıdırlar.

Bu ısrar, beni, "ak" üzerinde düşünme ve çalışmaya zorladı; bu arada, dilimizde üç "ak" olduğunu keşfetmek, kabul etmek gerekiyor, araştırma düzleminde, fazla tahrik ediyordu. Birincisi, İbrani'dir ve sözlüklerde, "lavan" ve "levanah", ki bunu "lıvane" de okuyabiliyoruz, karşılığı olarak "ak" ve İngiliz-

ce "white" buluyoruz.[299] Levane, İbrani'de, ayrıca, "ay", moon, demektir; kahol-lavan ise İsrael bayrağına işaret etmektedir; açık mavi ve ille de ak'tır.

İlerde değinmek üzere "livane" sözcüğünü ve adını burada bırakıyorum. Ancak iki nokta var, her zaman konsonlara bakmak, "LVN" ve İbrani'de "B" ile "V" karakterlerinin birbirinin yerine geçtiklerini unutmamak durumundayız. İlaveten çok eski bir ad olduğunu da tespit edebiliyoruz; Tevrat'ta, "Çıkış" kitabında "Gerşon'un oğulları, kabilelerine göre, Libni ve Şimei'dir" ifadesini görüyoruz, buradaki "Libni", Livni ya da Livane'dir. İngilizce Tevrat'ta da "Libni" yazılmasına karşın, Alfred Kolatch, "Livni" olarak veriyor, "from Hebrew, meaning 'white'" demekten de geri kalmıyor; ancak, tevratik olmasına karşın, isim olarak yakın zamanlarda taşınmaya başlandığını söyleyebiliyoruz. Bu söylem, Yahudi dünyası için geçerlidir.

Diğeri, "Çağan" da çoğalıyor; Moğolca "ak" demektir. Moğolcaya, isim veya isim türetmede gerekli ek ithalatında, İbrani asıllılar meylediyor ki, ayrıca incelemeye değmektedir. Burada gördüğümüz iki "çağan" modeli için henüz böyle bir rabıta iddiamız bulunmamaktadır; yalnız söyleyebileceklerimizin birisi, "Ak" Bank'ın varislerinden Dilek'e bir "Çağan" eş çok yakışmaktadır. İkincisi, Çağan'ın soyadı olan Irmak'ın da hızla yayıldığını tespit edebiliyoruz. Ancak, "Irmak", yeni modada daha çok isim olarak taşınmaktadır.

İsim olarak kullanılması ise ya "Irmak" ya da "Nehir" yoluyla gelişmektedir; bir rastlantı, İbrani isim-sözlüklerinde de karşılıklarını buluyoruz. Doğrudan doğruya "Nehir" telaffuz edilen de var, ancak, bunun anlamı farklıdır, "zeki" anlamına geliyor. Bizde "ırmak" veya "nehir" çağrılan ise, "yeor" yazılıyor, yeori de var ki "nehrim" demektir; ancak, güvenilir kaynaklar, buradaki Nehir'in Fırat değil "Nil" olduğunu belirtiyorlar. Demek ki, hızla çoğalan "Irmak" veya "Nehir" adlarının yerlerine "Nil" de koyabiliyoruz.

Öte yandan hem "Livane" veya "Livni" ve hem de "Irmak" ya da "Nehir" son derece yeni modadır; kuşkusuz, a la mode veya fashionable derken daha çok İsrael dünyasını kastediyorum. Bizde ise bu isimleri taşıyanlara bütün kapıların açıldığını söylemek, belki de gereksiz olmaktadır. Ama yine de söylemeden geri kalamıyorum; bu ismi taşıyan bebeler, hızla rantiyeler arasına giriyorlar, bunlara şimdiden "bebecan" veya "doğuştan rantiye" diyebiliyoruz. Pek şanslı doğmaktadırlar.

---

299) Webster's New World, *Hebrew Dictionary*, p. 218-225.

Çağlıyorlar

YÖNETMEN ÇAĞAN IRMAK:

Dizinin tutması mucize

Bu sözler, Cemberimde Gül Oya dizisinin basarılı yönetmeni Çağan Irmak'a ait. Asmalı Konak gibi efsane olmuş bir diziyi yöneten Çağan Irmak basarısını Cemberimde Gül Oya dizisinde de sürdürüyor. Dizinin yayınlandığı cuma akşamı gün üçüncüsü olmasının bile kendisine yettiğini söyleyen Çağan Irmak, "Alışılmamış bir tarz denedik, zor ve iddialı bir konuyu ekrana taşıdık, bu kadar sevileceğini tutacağını bimezdim.

Çağan Irmak

Sabah, 7 Aralık 2004

Çağan Erdil

Dilek Sabancı

Sevgilisiyle karşıladı

Hürriyet, 25 Ekim 2004

AK HİZBİN AK ZAAFI

Seçilmiş Millet &
"Ak"-Parti & Ak-El

BABAMA GÖRE BİZ SEÇİLMİŞ AİLEYİZ

■ Ebru'nun sag elinin üzerindeki oval koyu bir leke hiç dikkatinizi çekti mi?

- Bu doguştan gelen bir ben, bunun tıpatıp aynısı Deniz'in belinde, Şeniz'in ise sırtında var. Halbuki annem hamileliginde ne hurma çalmış, ne zeytin, ne ciger. Babama göre bunlar özel işaret, biz seçilmiş bir aileymişiz. Bu dünyada yapmamız için bize önemli görevler verilmiş. Bu, çocuklugumdan beri benim ugurumdur, eskiden sınavlara girerken öperdim, şimdi de televizyona çıkarken öpüyorum. Elinde ben olanlar güzel yemek yaparmış derler, gerçek-ten ben de çok güzel yemek yaparım. Bir de maşallah deyip üç kere tahtaya vurup kulak çekme takıntım var, artık kulak memelerim uzadı.

"AK" PARTİLİ AKEL

Annem Nedret Akel, ANAP kuruldugu günden beri faal olarak siyasetin içinde. Son seçimlerde bu partinin Izmir 1. bölge milletvekili adayıydı. Sonra AKP'ye geçti, halen Izmir İl Başkan Yardımcısı ve Halkla İlişkiler Başkanı.

Akel'in bedeni söylediğine göre 34-36. Türkiye'nin en güzel bacaklı kızının eteği ise Yener Süsoy ölçüsüyle 1.5 karış.

Hürriyet, 3 Ocak 2005

Acaba ak-istler, Ak Hizbi'nde mi toplanıyorlar ve eğer toplanıyorlarsa "ak" ne sembolüdür; bu soruya, henüz, bir cevabım bulunmuyor. Ancak yine de müşahade etmek zorundayız; son yerel seçimlerde, Ak Hizbi'nin İzmir'deki adayı yine bir ak-ist olmuştu, adını, T. Aksoy olarak hatırlıyorum. Güzel ama, "aksoy" ne demektir ve bir de Mhp'den dönme T. Akyol var ki bu hizbin hem müfridi ve hem de müridi rolündedir. Peki bu da güzel, ama, "ak-soy" ne anlama geliyor, "ak-yol" ne anlama geliyor, soy'un ve yol'un beyaz renklisi nasıl oluyor ve daha da önemlisi "ak-el" sözcüğünün Türki'de bir anlamı var mıdır; çağanlar çağlarken sorular patlayarak sıralanıyorlar.

Su-soy'a inanacak olursak, manken Ebru Akel'in annesi de Ak Hizb'e intikal etmiş durumdadır ve üstelik, manken Ebru'nun babasına göre Akel'ler seçilmişlermiş, bunları hep Süsoy'dan öğreniyoruz. Pek güzel, İzmirli manken Ebru'nun annesi Bayan Akel'in, İzmir'de Ak Hizb yöneticisi olmasını hazmetsek de, artık bu "Ak-el" ad veya soyadını sindirmek pek de kolay olmuyor; çünkü, eğer buradaki "el", Türki'deki "el" ise, elin beyazı neden ve nasıl olmaktadır. Ancak bu "el", İbrani'deki "Allah" ise, anlamaya yaklaşıyoruz. Fakat bu taktirde de "ak" bir muamma olmaktadır ki şimdi buradayız.

Bunu da geçebiliyoruz, peki, Akyurt'a gösterilen hürmet bir nümayiş midir; neredeyse "devlet töreni" yapılmış görünmektedir. Resminden de anlıyoruz, Nevin Akyurt dahi sonradan tesettüre girenlerdendir; Nisa Özyurt Gül'ün de sonradan başını örttüğünü göstermiştim. Şimdi en passant not edebiliyorum, kadınlarımızın başlarına türban koyma, 12 Mart 1971 Darbesi'nde Orgeneral Memduh Tağmaç eliyle başlamıştı ve 12 Eylül 1980 Diktatöryası'nda Orgeneral Kenan Evren zamanında yerleşmişti; çoğu, eylülist diktatöryada tesettüre geçtiler.

Kim bu "Akyurt"; haberde "Gazi Üniversitesi müzik ve İngilizce bölümlerini bitiren Nevin Akyurt, önce değişik okullarda öğretmen olarak çalıştı" yazılıyor ki, bu da Kenan Evren diktatöryası ile başını örtmeye başladığını teyit etmektedir, bunu anlıyoruz. Bununla birlikte, anlamakta zorlandığımız nokta, "ak-yurt" birleşik sözcüğünün anlamıdır. Bir yurt nasıl beyaz oluyor ve bu birleşik sözcükte önemli olan "ak" mı, "yurt" mu; bu sorulara kolay cevap bulamıyoruz.

Zorluğun bir yanı da, "dış politikaya yeni başdanışman" olan zatın da "akist" çıkmasıdır. Diplomat R. Akgünay'ın "ak" olmaktan başka ne özelliği var, bu da meçhul görünmektedir. Kuşkusuz pek çok ve değerli niteliği olmalıdır, amma, ak-ist işaretinin, seçilmesinde önemli rol oynadığını düşünmeye zorlanıyorum. En azından bu noktayı meşkuk kaydediyorum ve aynı derecede meşkuk ya da muamma bir husus da, "ak" ve "gün" ve "ay" sözcüklerinin hangi mantık, semantik ve morfoloji ilkelerine göre bir araya gelebildiğidir. Gerçi, "LVN" bir de "ay" anlamına geliyordu, acaba bu "ay" da mı "LVN" oluyor ve doğrusu, burada da bir zaafiyet buluyoruz.

Öyleyse başa dönebiliriz, bu hizbin bağlantısı, adalet ve kalkınma ile olmayıp, "ak" yönündedir. Bunu bir başka yolla da sınayabiliyoruz; partiler, amblemlerini, program veya adlarına göre çiziyorlar; ya ok, ya hilal ya da işçilerde olduğu üzere örs ya da orak-çekiç alıyorlar. Bu nedenle "adalet ve kalkınma" bir parti adıysa, adalet için bir terazi ve kalkınma için de bir baca uygun olabilirdi, tüten bir terazinin yakışacağından, hiç kuşku duymuyorum. Fakat hiç de böyle gerçekleşmediğini görüyoruz; bir "ampul" alınmıştır. Önce şaşırdığımı hatırlıyorum.

Şimdilerde şaşırmıyorum, burada teskin olmuş haldeyim. Çünkü, artık Kabala'nın, Yahudilik'te en önemli tasavvuf yolu olduğunu biliyoruz ve buna ilaveten, ampulun da, Kabala'nın sembolleri arasında yer aldığını öğrenmiş durumdayız. O halde, kabala veya değil, ampul, adalet ve kalkınma'dan daha çok tasavvufi yola uygun düşmektedir.

Ak Envanter: Ebru ile Ak-Türkler

Aşkı uğruna cezaevinde

Tahliye istemi reddedildi

'Onu sevdim, kandırıldım' diyen sevgili kurbanı Behiye Ebru Onar elleri zincirli getirildiği mahkemede tutuklu yargılanıyor

Başka hesaptan sevgilisinin hesabına 470 bin dolar aktarmaktan 12 yıla kadar hapis istemiyle yargılanan bankacı, 'Onu çok sevmiştim, kandırıldım' dedi.

PORTFÖY yöneticisi olarak çalıştığı bankanın müşteri hesaplarından sevgilisi Cüneyt Aktürkler'in hesabına 470 bin dolar (630 milyar lira) aktarmaktan tutuklu yargılanan Behiye Ebru Onar, her şeyi aşkı için yaptığını ve kandırıldığını söyledi. Zimmet suçundan 12 yıla kadar hapis istemiyle ilk kez mahkemeye çıkan Onar, 'Cüneyt bana zengin bir işadamı olduğunu söylemişti. Ona inandım, çok sevdim. Paraları, iki ay sonra ödemek koşuluyla havale ettim' dedi.

Kumarhanede yakalandı

KKTC'de rulet masasında yakalanıp tutuklanan sanık Aktürkler, iadesi gerçekleşmediği için İstanbul 8'inci Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen ilk

Cüneyt Aktürkler

duruşmaya getirilemedi. Aktürkler ile 2003 Eylül'ünden beri ilişkisi olduğunu söyleyen Onar şöyle konuştu: 'Cüneyt, portakal ihracatı için ihaleye teminat yatırması gerektiğini ve zamanının az kaldığını söyleyip yardım istedi. Ben de bir müşterimin hesabından ona önce 195 bin dolar, sonra da 80 bin dolar ve 195 bin dolar havale ettim.' İlk havaleyi kendi isteğiyle, diğer havaleleri ise sevgilisinin tehdidi altında yaptığını öne süren Onar'ın tutukluluk halinin devamına karar veren mahkeme duruşmayı erteledi.

■ Özden ATİK/İSTANBUL

Tanker kazasında dava karara kaldı

Hürriyet, 15 Mayıs 2004

Ak Envanter: Aysel Gursaçer & Annesi Ayşe Ak

Her şeye rağmen babasını seviyordu

Asıl adı Aysel Gürsaçer olan Seda Sayan, babasıyla ilgili hoş anılara sahip değil. Eyüp'te 11 ailenin oturduğu, banyo ve tuvaletin ortak kullanıldığı bir gecekonduda büyüyen Sayan, babasından çok çekti. Hatta onun baskıları yüzünden evden kaçıp şarkıcı olduğunu söyledi. Röportajlarında babası için hep şöyle dedi: "Tembeldi ve alkol düşkünüydü;içer ve olay çıkarırdı. Biz ekmek bulamazken, o içki parası bulur, içerdi." Önce Seda, sonra annesi evi terk etti. Yıllar boyu annesi babasıyla hiç barışmadı. Seda ise, her şeye rağmen babasıyla görüştü. Ona Şarköy'den daire tuttu ve her ay para gönderdi.

Zafer AKBAŞ
MAGAZİN

Sabah, 26 Kasım 2004

Ak Envanter: Manken Ak & Rimer'le Birlikteliği Var

Ayak bileği ve çantadaki aşk

MANKEN Yüksel Ak, sevgilisinin adının ilk harfini ayak bileğine dövme yaptırdı. Manken eşi Şenol İpek'ten boşandıktan sonra adı aşk dedikodularına karışmayan Yüksel Ak, üç aydır gizlediği sevgilisinin adını açıkladı. İzmirli genç işadamı Osman Rimer'le mutlu bir birlikteliği olduğunu söyleyen Ak, boynunda 'O' harfli kolye taşırken sağ ayak bileğindeki kelebek dövmesine ise 'Y' ve 'O' harflerini işletti. Yüksel'in defilelerde kullandığı çantasının üzerindeki 'Osman' yazısı da dikkati çekiyor.

Hürriyet, 17 Temmuz 2004

Ak Envanter: Merve Hasman Ak-German Partisinde

Medeniyet bu olsa gerek

Beyoğlu Buz Bar'da Nur Akgerman'ın 50. doğum günü daveti vardı. Nurettin Hasman kulübe küçük sevgilisi Eda Taşpınar ile geldi. Nurettin Bey'in kızı Merve de oradaydı. Yaşları birbirine yakın olan Merve ve Eda iki arkadaş gibi kulüpten el ele çıktı. Doğum gününe Nurettin Hasman'ın eski eşi Güliz Onursal ve Güliz Hanım'ın eski aşkı Cemal Özgörkey de katıldı.
Eskiler, yeniler ve kızlar hep birlikte oturdu. Güliz Hanım ile Cemal Bey galiba yeniden birlikte olacaklar.

Hürriyet, 29 Mayıs 2004

AK ENVANTER

Birden, belki de ak-istlerin yurdunda yaşadığımızı düşünür, oldum. Ne kadar da çoklar ve bu bilimsel kuşku içime düşer düşmez, bir envanter yapma gereği duydum, kuşkunun ateşi var. Kuşku düşer düşmez, kaydetmeye başladım; alfabetik sıraya gerek duymuyorum ve eğer "akman" varsa, "akmanlar" ile benzerlerini sayım dışı bırakıyorum.

* * *

ak, aka, akad, akar, akat, akay, akça, akbay, akman, akmeriç, akoba, akok, akol, akgül, akhisar, akgönül, akkaya, akbulut, aktuna, akyalçın, akgör, akgöz, akgün, aktaş, akyazı, akçakaya, akyüz, akgünay, aksoyer, aksal, aksel, akbıyık, akçadağ, akçit, akdağ, akhun, akın, aksoy, akyol, akinan, akış, akışık, akel, akdamar, akşener, akdoğan, akçal, akkan, akfil, aktaş, akbayram, akgüner, akinsan, akmirza, akşen, akverdi, akçakaya, akyıldız, aksan, akkor, akkoç, akalın, aktan, aktoprak, aküzüm, akaydın, aksu, akpınar, akdağ, akdiş, akyürek, akbaba, aközü, akkuş, akegemen, akaltın, akbal, akşin, akarca, akarcalı, akyel, akıman, akkartal, akkanat, akmaelmut, aktan, akdemir, akdeniz, akkaynar, akgüç...

* * *

bur-ak, koç-ak, burç-ak, tunc-ak, bol-ak, ber-r-ak, arı-ak, yüzü-ak, gün-ak, or-ak..

* * *

aka, akabay, akal, akalan, akalın, akan, akarca, akat, akata, akatlı, akba, akbal, akbaşa, akbay, akbıyık, akbil, akbostancı, akça, akçadurak, akçagöz, akçakoca, akçan, akçaoğlu, akçay, akçız, akdağ, akdemir, akdeniz, akdik, akdilek, akdoğan, akdurak, akel, aker, akev, akgün, akı, akın, akıncı, akınlı,

akiz, akkaş, akkaya, akkayan, akkaynak, akkerman, akkoyunlu, akkutlu, akman, akmansu, akoba, akol, akosman, akpınar, akpolat, aksal, aksan, aksel, akseven, aksoley, aksoy, aksoycan, aksu, aksulu, aksungur, aksüt, akşit, aktan, aktay, aktekin, aktepe, aktolga, aktugan, aktulga, aktuna, aktürel, aktürkler, akurgal, akün, akünal, akverdi, akyar, akyazan, akyel, akyıldız, akyol, akyürek, akyüz.

* * *

Bu üç envanterden ilki, güncel olanlar ve benim tespit ettiklerimdir. İkincisi, sonuna "ak" eklenenler ki çok açıklayıcı buluyorum. Üçüncüsü, Nebioğlu'nun listesinde yer alıyor;[300] bu üçüncüsünü, tanınan ak-istler olarak kabul edebiliyoruz. Bir dördüncüsünü ekliyorum.

300) Dr. Osman Nebioğlu, *Türkiye'de Kim Kimdir*, İstanbul, 1961.

Katkı 35

BÜLBÜLDERESİ MEZARLIĞINDAN SEÇMELER

"Ak" Soyadlı Aileler

Akagün, akal, akaltın, akan, akaslan, akbaş, akbay, akbil, akbörü, akçelik, akçil, akdinçer, akduran, aker, akgün, akışık, akkanat, akkum, akman, akoba, akosman, akoy, aksel, aksoy, aktel, aktepe, akyol, akyüz.

* * *

Diğer Seçme Doğrulamalar

Antmen, alp, alpgünay,
Babacan, baran, barda,
Er, eralp,
Ferman,
Gül, güler, günay, gürışık,
İpekçi, işmen,
Kaynak, kent, kuzu..
Nevber,[1] Nilli, Növber
Ogan, okandan, özbabacan, özbaydar, öztürk..
Paker, pamuk, pekin..
Sağ, san, seval, sirmen, şamlı, şamlıoğlu, şemsi (efendi), şensoy..
Talu, tan, tansu, türkölmez, tahsin (hasan)..
Ülgen, ülger, ülkenli, ünlüsoy, ulusoy
Yurtbay, yücesan, yücel, yücer..

Ahmet Almaz, Tarihin Esrarengiz Bir Sahifesi – "Dönmeler" ve "Dönmelerin Hakikatı", İstanbul, 2002.
www.sabetay.kimdir.com

1) Pek çoğu soyadıdır, ancak "nevber" misali isim olarak taşınanlara da rastgeliyoruz; "nevber şamlığolu" ve Fevzi Şamlı zevcesi "aliye nevber" var. Daha önceki bölümde değindiğim "Nevber" Hanım'ın soyadından ise, hem "alp" ve hem de "ogan" bulabiliyoruz.

Artık biliyoruz, Karacaahmet'in içinde Bülbülderesi'nde sadece sabetayistlerimiz yatmaktadır; Mesih Sabetay Sevi'nin bülbüller öterken, tekrar geleceğine inanılmaktadır. Demek ki bu soyadı taşıyanların bir bölümü, Bülbülderesi'ndekiler, sabetayisttirler; fakat mutlaka ve asla bu soyaddan herkesi sabetayist telakki edemeyiz. Bu ayrı, ama envanterimizle, biz, bizim bu yurt'ta Akistlerin çok olduklarını görüyoruz.

Ayrıca burası dolmuştur, başka yerlerde var, İstanbul'da Zincirlikuyu, Maçka ve Edirnekapı'da ayrı parseller olmalıdır, buna, Aşiyan'ı ekleyebiliyoruz. Ankara'da, Cebeci Asri'de yine ayrı parselleri not etmiştim, İzmir'de de tercih edilen mezarlıklar olduğunu tespit edebiliyoruz. Buradaki ak-istler envantere dahil değiller, bu, zorunluluktan doğmaktadır.

Çok ilginç, Nebioğlu'nun ansiklopedisinde ak-istlerin bu denli çok olmasına karşın, mavi-stleri göremiyoruz, "kırmızı" da hiç yok, "yeşil" ve "kızıl" ile başlayanlar ise ihmal edilecek kadar azlar ve bütün bunlar da bizi, ak'da bir muamma olduğu noktasına yine yöneltiyor. Yukarda sözünü ettiğim "akyurt" başlıbaşına bir bilmece olarak görünmekle birlikte "ak-türkler" daha da paradoksal çıkmaktadır. Üstelik tespit edebildiğim C. Aktürkler, bir Ebru Onar ile bir bankayı, hesap hileleriyle, soymaktan yargılanıyor; burada bizi ilgilendiren nokta, bu Ak-Türk'ün yine bir Ebru ile buluşmasıdır.

Acaba bu tür buluşmalar, ya da korelasyon, bir kural mı; kural olmasa bile, güçlü bir eğilim olduğundan kuşku duyamıyoruz. Bu arada, "Seda Sayan" adındaki şarkıcının asıl adının da "Aysel Gürsaçer" olduğunu öğreniyoruz, bu Aysel'in babasından boşanmış olan annesinin adının ise "Ayşe Ak" olmasına şaşırmasak da, "Gür-saç-er" ile bir "Ak" evliliği yine önemlidir. İlaveten "Ak" soyadlı bir manken daha var olup, "Osman Rimer" ile "birlikte" haldeler; bu "birlikte" oluşu da korelatif saymamız çok yerindedir.

Bir de Nur Akgerman coupure'ü var, hepsi birinci ektedir; bu, bizi, ak-istlerin, ayrı bir kabile veya klan olup olmadıkları sorusuna götürmektedir. Bu soyadını, "akgerman", içeren bir mmt sunuyorum ki, buna bakarak, sorumuzun çok ciddiye alınması gerektiği sonucunu çıkarıyoruz.

Bu bölüme birinci ekte, bütün bunlardan başka, üç mmt daha tezahür etmektedir; "akyol", aksoy ve "akyüz" soyadlarını da içine alıyorlar. Ayrıca isimbilim açısından çok zengindirler, "burcu", burak, "esra", benal, "karakaş", talat ve "reyhan" misali, aşina olduğumuz adlarla tekrar buluşuyoruz. Bu isim-

ler içinde "reyhan" özel ilgiye sahiptir, bizde, "reyan" veya "reyyan" olarak da çağrılan bu isme ak-istlerin çok düşkün olduklarını, daha önce de, not etmiştim. O kadar öyle ki ana-kız bu ismi alabiliyorlar ve ak-ist reisleri, buradan kız istemeyi ve bu da bitince bu tür nikahları temaşa eylemeyi hiç ihmal etmiyorlar; nikah şahitliğini fırsat telakki ettikleri ammenin malumudur.

Kısa bir ek sunuyorum, özellikle İbraniyet'te çok önemlidir.

Akgerman & Somer & Rabbani

VEFAT

Girit eşrafından merhum Kazım Somer ve merhume Dirayet Somer'in oğulları, merhum Bedri Akgerman ve Şekure Akgerman'ın damatları, merhume Güzin ve merhum Nihat Eröz, merhum Muharrem ve Tomris Somer, merhume Himmet Somer'in kardeşleri, Tülin ve Kazım Dündar ile Neşe ve Öner Akgerman'ın enişteleri, Berin ve Rabbani Tümen ile Nihal ve Gerald Schutt'un dayıları, Çiğdem ve Kazım Somer, Dirayet ve Sinan Uluğ'un amcaları, Evin ve Kaya Kazmirci, Özlem ve Bülent Akgerman, Levent Akgerman'ın enişteleri, Ayhan ve Erol Moran ile Zeynep Somer'in sevgili babaları, Meral Somer'in sevgili hayat arkadaşı,

RASİH SOMER

Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.
Cenazesi 23 Ekim 2004 Cumartesi günü Alsancak Hocazade Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra Bornova kabristanına defnedilecektir.

AİLESİ

Hürriyet, 22 Ekim 2004
** Somer'in, İbrani karşılığı Şomer olup, "bekçi" demektir.*
Kenan Somer veya Kenan Şomer,
vaad edilmiş toprakların bekçisi anlamındadır.

Akyol & Talat & Beria & Serez

ACI KAYBIMIZ

Merhum Nuriye ve Fadıl Akyol'un kızları, Ayşe ve Talat Bayrı'nın gelinleri, merhum Vesile ve Hamdi Özer'in, Naciye-Şadi Özer'in dunürleri, Bayrı, Topuz, Ilgaz, Vaizoglu ve Desteci ailelerinin yengeleri, Perihan ve merhum Bülent Akyol'un ablaları, Gülsevin ve Serez'in biricik hemşiresi, merhum Süreyya Serez'in sevgili baldızı, Fadıl, Behiye, Aslı ve Beria Akyol'un sevgili halaları, Aycan ve Mehmet Rasim Serez'in biricik cicianneleri, Aslı ve Hadı Özer'in sevgili madalyan anneleri, merhum Memduh Tezel'in sevgili eşi, Saygıdeger ve Zarif Insan

BERİA TEZEL

08.08.2003 tarihinde vefat etmiştir. Cenaze merasimi 11.08 2003 Pazartesi günü öğle namazını muteakip Alsancak Hocazade Camii'nde yapılacaktır. Sevenlerine duyurulur.

AİLESİ

Hürriyet, 10 Ağustos 2003

Aksoy Burcu ile Reyhan & Burak & Esra & Erdoğan

ACI KAYBIMIZ

Merhum Ali Fuat Aksoy ve Merhume Zehra Aksoy'un ogulları, Merhum Fikret Aksoy'un kardeşi, Sadiye Aksoy'un kayınbiraderi, Merhum eski milletvekili Rauf Kıray, Ilçim Kıray, Mukaddes Kıray ve Merhume Kadriye Içsezer'in yeğenleri, Merhum Ilhan Ünügür, Özgül, Yeşim, Ayşim Ünügür, Merhum Orhan ve Turan Sunay, Metin Sunay, Şanda Kıray, Emir Bahadırlı ve Tülin Içsez-er'in kuzenleri, Şükran Öktem, Tülin-Erdoğan Demirören, Meltem-Bilgin Demirören, Esin-Ergin Demirören'in enişteleri, Yasemin-Ahmet Karakaşlı, Füsun-Fahri Karakaşlı, Ferruh Karakaşlı, Revna-Yıldırım Demirören, Deniz-Şükrü, Zeynep-Erdoğan ve Eymen Demirören'in enişteleri, Nermin-Ibrahim Aslaner, Sevim-Ahmet Çuhadaroglu'nun dünürleri.

Burcu-Burak Yüksel, Esra-Ahmet Erhan Çuhadaroglu'nun dedeleri, Nazan Pekelli, Benal-Hasan Aslaner, Yasemin-Murat Çuhadaroglu'nun, sevgilerini ifade etmeye kelimelerin yetersiz kaldığı, canları, babaları,

Nurhan Aksoy'un
kıymetli eşi,

ALİ NECDET AKSOY

27 Mayıs 2004 tarihinde Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Cenazesi 29 Mayıs 2004 tarihinde (Yarın), öğle namazını müteakip Teşvikiye Camii'nden kaldırılarak Zincirlikuyu Kabristanlığında toprağa verilecektir.

Hürriyet, 28 Mayıs 2004

Akyüz & Akersoy & Talat & Ebru

VEFAT

Merhume Meliha Akyüz ve Dr. Murat Talat Akyüz'ün oğulları, Merhume Nedret-Merhum Ziya Akersoy'un kardeşleri, Deniz-Funda And, Ferda Akersoy'un dayıları, Burçin-Tanju Özyol, Petek-Tevfik Alok'un babaları, Melis-Hakan Börteçene, Gül-Kerem Alok, Ebru-Efe Alok'un dedeleri, Kurt, Bars, Idem ve Defne'nin büyük dedeleri, Merhume Bedia Akyüz'ün eşi

Av. Nezihi Akyüz

17 Ocak 2005 Pazartesi günü vefat etmiştir. Cenazesi 19 Ocak 2005 Çarşamba akşamı Erenköy Galippaşa Camii'nde kılınacak öğle namazından sonra Karacaahmet Mezarlığı'nda toprağa verilecektir.

AİLESİ

Hürriyet, 19 Ocak 2005

TEKRAR "LVN" ADI

Alfred Kolatch, "levana" adını açıklıkla not ediyor ve buna bir de "levanon" adını ilave ediyor; mana mecmuası meyanında, hem takvim ve hem de gökteki "ay" anlamlarını da, "moon" veya "mah", öğreniyoruz. Lvn'in bir de "ay" işareti olması gayet mühimdir, sır çözmemize yaramaktadır; çünkü hem isim ve hem de ek olarak sıklıkla karşımıza çıkıyordu. Guggenheimer & Guggenheimer, "livni", livniy, "livny" ve "liwny," varyantlarını da bildiriyor; bu çok değerli isim-sözlüğünden, taşınmalarının yeni olduğu işaretini de alıyoruz.

İbraniyet'te yeni ad, daha çok İsrael Devleti'nin kuruluşuna denk geliyor; yeni isimlerin iki kaynağını görüyoruz. Birincisi, İbrani dilinden ve ikincisi, Tevrat'tan çıkarılıyor. "Livane", Tevrat'tan çıkarılanlar arasındadır.

Bizde de olmuştu, zafer, "oğuz" veya "orhun" benzeri isimlerin keşfine yöneltmişti. Şimdi bu isimlerin moda olmaktan çıktıklarını teşhis edebiliyoruz; bunun yerine, son zamanlarda İbraniyet, bir isim pınarı sayılmaktadır. Bu pınardan içilirken, İslamiyet ile bağ kurulabilenler tercih nedenidir; "takiyye" imkanı doğuyor ve bu imkanı hep kullanıyoruz.

Devamla, hep tekrarlıyorum, önemli olan "LBN" veya aynı kullanımla "LVN" adlarıdır, bu olduktan sonra, sesli karakterler değişebiliyor. Bizde ise, herhalde, Livane, "Ak" ve Ay biçiminde taşınıyorlar. Bu son ikisinin, "ak" ve "ay", ek olarak da kullanıldığını; özenle tekrarlamak zorundayım; "bur-ak" ve "gün-ay" öğretici örnekler değerindedirler.

Tevrat'ta ise, "LVN" işaretini iki yerde buluyoruz. Birisi, Çıkış Kitabı'ndadır.

Buradan şunu alabiliyoruz: "Onların atalar evlerinin reisleri şunlardır: İsrailin ilki Rubenin oğulları, Hanok ve Pallu, Hetsron ve Karmi, Ruben'in kabileleri bunlardır. Ve Şimeonun oğulları, Yemuel, ve Yamin ve Ohad ve Yakin ve Tsohar ve Kenanlı bir kadının oğlu olan Şaul, Şimenonun kabileleri bunlardır. Levi oğullarının adları doğuşlarına göre, şunlardır, Gerşon ve Kohat ve Merari ve Levinin hayatının yılları yüz otuz yedi yıl idi. Gerşonun oğulları, kabilelerine göre, Libni ve Şimeidir."[301] Buradaki "Libni", Livni ve dola-

301) *Kitabı Mukaddes –Tevrat Zebur ve İncil*, İstanbul, 1991, s. 59.
Bu mükemmel çeviri, üstten virgül kullanmamaktadır.

Yahudi Tarihinde Who's Who
Lavinia ve Livane Adları

yısıyla Livane'dir; ayrıca not etmiş oluyorum.

Bir de Yeşu'nun Kitabı'nda var, İsa Peygamber'in adı da buradan geliyor, İngilizce Jesus; bizim Yeşu veya Jesus'a, "İsa" dememiz, Işaya'dan geliyor, bir yanlışlıktır. Peygamber Hazretleri, Hazreti Muhammet, burada bir yanlışlık yapmış olmakla sürdürüyoruz. Yeşu'dan[302] aktarmayı, iki bölümde, yapıyorum.

Birincisi şudur: "Ve Yeşuun Ayı almış ve onun tamamını yok etmiş, Erihaya ve onun kralına yaptığı gibi Aya ve onun kralına yapmış olduğunu, ve Gibeon ahalisinin İsraille sulhedip onların arasında olduklarını Yeruşalim kralı Adoni-tsedek işittiği zaman, vaki oldu ki, çok korktular, çünkü Gibeon kıral şehirlerinden biri gibi büyük bir şehirdi ve çünkü Aydan büyüktü ve bütün adamları yiğit idiler."[303] Burada adı geçen Yeruşalim, Kudüs, Kralı, adoni-tsedek'i, biz "Sadık-Efendimiz" olarak da söyleyebiliyoruz, "sıddık" ve "sadık", İbraniyet'te de taşınan bir addır.

İkincisi şudur: "Ve Yeşu, ve kendisiyle beraber bütün İsrail Makkedadan Libnaya geçti, ve Libnaya karşı cenketti; ve kıralı ile beraber bunu da RAB İsrailin eline verdi, onu ve ondan olan bütün canları kılıçtan geçirdi, onda artakalan kimse bırakmadı, onun kıralına da Eriha kıralına yaptığı gibi yaptı." Görüyoruz, "LVN", Tevrat'ta, bu kez, bir şehir adı olarak ve "Libna" veya "Livna" biçimiyle karşımıza çıkmaktadır. Not ediyoruz.

Demek ki Tevrat, adlarımız ve bu arada şehir adları için önemli bir kaynak durumundadır.[304] Bu kaynağın da ihmal edilmemesini öneriyorum.

Peki? Artık "Ak" Hizbi için, "adalet ve kalkınma" sözlerinin, "ayva ve kavun" sözlerinden çok daha az isabetli oldukları sonucuna netlikle ulaşmış oluyoruz. O halde ne oluyorlar ve bu soruya net bir cevap zordur. Bir aşiret mi; henüz bunu da söyleyemiyoruz.

Amma söylenebilecek olanı Tevrat söylemiş durumdadır; Tevrat'ın Sayılar Kitabı'nda buluyoruz ve böylece üçüncü'ye gelmiş oluyoruz, burada bir açıklama var. Aktarıyorum: "Aşiretlerine göre Leviden sayılanlar şunlardır: Ger-

---

302) Kısa bir ek var.

303) Yeşu, Ay'ı alıp "Ay" ahalisini kırdı. Burada da Ay'dan yerine "Aydan" yazılıyor.

304) Bilge Umar'ın, öküzün altında buzağı aradığını söyleyebilir miyiz, şunları yazıyor: "Livane. İl merkezi, Artvin kentinin Osmanlı döneminde kullanılan adı. Kökenini, öz biçimini, anlamını güvenle saptayamadım. Gerek bu adın sonundaki –ane bölümü, gerek Livene Deresi adının sonundaki –ene bölümü, Luwi dilinin ve ardılı Anadolu dillerinin, –sal takısı anlamında olan wana/ana takısından gelmiş olması gerekir."
"Livana/Livane, gerçekte, Yusufeli İlçesi yöresinin adıdır; öyle ki, Osmanlı bile orasını Nefs-i Livana, Asıl Livana, diye anıyordu."
Bilge Umar, *Türkiye'de Tarisel Adlar*, İstanbul, 1993, s. 520.

şondan, Gerşoniler aşireti, Kohattan Kahotiler aşireti, Merariden Meranler aşireti. Levi aşiretleri şunlardır: Libniler aşireti, Hebroniler aşireti, Mahliler aşireti, Muişler aşireti, Korahiler aşireti." Çok güzel, bu durumda, "livaneli" sözcüğünün, "libni" veya "livni" olduğunu tekraren tespit ile, Leviler'e bağlı bir aşiret olduğunu çıkarmış oluyoruz.

Demek ki, Guggenheimer & Guggenheimer, LVN'nin, "Livni" varyantını ve aslının Çıkış'ta olduğunu isabetle yazmıştır; ayrıca ben de, çok çeşitli vesilelerle, "kapan-i" ile "kapanlı" ve hatta "kapancı" ve diğer taraftan, "karakaş-i" ile "karakaşlı" sözcüklerinin aynı olduklarını göstermiştim. İlkinde Farisi ve diğerlerinde Türki ekler kullanıyoruz ve önemli bir açıklığa ulaşmış oluyoruz.

Livni, "livaneli" demektir. "Ak-ist" sözcüğü de "livaneli" ile özdeştir ve livni'lerin, İbraniyet'te bir aşiret olduklarını, artık, biliyoruz. Şimdilik buradayız.

Kuşkusuz, bu bilgi "önemli", amma ve lakin ne kadar önemli; ayrıca, "ak", livan, "çağan" sözcüklerinin aynı anlamın üç göstergesi olmaları da önemlidir. İlaveten livni'ler veya livaneli'lerin de Levi aşiretlerinden bir kol olması da bir tespittir. Ancak ve fakat buradan, ak-istler ile ilgili aynı sonuca ulaşmak için elimizdeki veriler henüz yeterli olmaktan çok uzaktır. O halde, çalışmaları sürdürmek zorundayız.

Altıncı Bölüme Birinci Ek

AK ZAAFİYET ÜZERİNE ENVANTER

Ak Zaaf: Ak-Yurt

Nevin Abla'ya vefa

KAYSERİ, hayırsever meleğini kaybetti. Fakir fukaranın 'Nevin Ablası' Nevin Akyurt, 48 yaşında kansere yenilince, yoksullara adanmış bir yaşam daha sona erdi. Bursa'da doğup, İstanbul'da büyüyen Nevin Akyurt'un yolu, yıllar sonra 'Nevin Abla'ları olduğu Kayseri'ye babasının görevi nedeniyle düştü. 25 yıl önce de eşi Ali Akyurt ile evlenip Kayseri'ye yerleşti. Gazi Üniversitesi Müzik ve İngilizce bölümlerini bitiren Nevin Akyurt, önce değişik okullarda öğretmen olarak çalıştı. Bir sürücü kursunda direksiyon öğretmenliği bile yaptı.

Ancak, onu Kayserililerin sevgilisi, 'melek annesi' haline getiren yardımseverliği oldu. Kayseri'deki hayırsever amaçlarla kurulan her etkinlikte hep ön saflarda yer aldı. Bu amaçla kurulan bir çok vakıf ve dernekte görev yaptı. Sonunda da, tümüyle yardım amaçlı kurduğu Erciyes Feneri Derneği'ni zenginlerden yoksullara uzanan bir köprüye dönüştürdü.

ALÇAKGÖNÜLLÜYDÜ

Onun için, 'Her ihtiyaç sahibine mutlaka bir şekilde el uzatmışlığı vardır' diyen Kayserililer, en çok yardımseverliği büyük bir alçakgönüllülükle buluşturabilmesini sevdiler. Yardımseverliği kadar siyasete

Ömrünü yoksullara yardıma adayan ve 48 yaşında kansere yenik düşen Nevin Akyurt'un cenazesine Başbakan Erdoğan eşiyle birlikte katıldı. Dün Kayseri'de 5 bin kişinin katıldığı cenaze töreninde Erdoğanlar'a, Dışişleri Bakanı Gül de eşlik etti.

5 bin kişi uğurladı

BAŞBAKAN Tayyip Erdoğan, Ulucami'de Nevin Akyurt'un cenaze namazına Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'le katılarak saf tuttu. Kayseri'nin tanınmış hayırse-

Hürriyet, 17 Ekim 2004

Ak Zaaf: Ak-Yurt

Dış politikaya yeni başdanışman

BAŞBAKAN Tayyip Erdoğan'ın, dış politika başdanışmanlığında değişiklik yapıldı. Dışişleri Bakanlığı'nın son büyükelçiler kararnamesi ile Pekin'den merkeze dönen Büyükelçi Rafet Akgünay, Erdoğan'ın Dış Politika Başdanışmanlığı'na getirildi. Erdoğan'ın eski Başdanışmanı Büyükelçi Ender Arat ise Dışişlerine geri döndü. Arat, Dışişleri'nde Ekonomik İlişkilerden Sorumlu Müsteşar Yardımcısı oldu. Yeni atama da Erdoğan'ın, 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'le çalışmış diplomatları tercih ettiğini ortaya koydu. Akgünay, Pekin'e atanmadan önce 1998-2000 yılları arasında Demirel'in Özel Kalem Müdürlüğü'nü yapmıştı. Eski Başdanışman Arat da, aynı görevi Akgünay'dan önce 1996-1998 yılları arasında yürütmüştü.

Hürriyet, 6 Kasım 2004

Ak Zaaf: Kabala ve Ampul

aish.com

search

jewish world
society today
spirituality
family
dating
jewish literacy
holocaust studies
ask the rabbi
weekly torah portion
- shabbat shalom wkly
- shraga's weekly
- family parsha
- inspiring audio min
- appel's parsha page
- brainstorm w/ baars
- kol yaakov
- outlooks & insights
- m'oray ha'aish
- mayanot
- lively parsha
- coloring pages

weekly torah portion

◀ BACK TO TORAH PORTION HOMEPAGE

Brainstorming with Baars

Enlighten your mind with the deeper topics of the weekly Torah portion

Rabbi Stephen Baars
Aish HaTorah, Washington DC

BACK ISSUES PRINT VERSION EMAIL THIS ARTICLE

İki genç bilimadamına, bunu sağladıkları için, sevgi ve teşekkürlerimi yazıyorum. Daha önce, başka bir çalışmamda, ampul'ün, Nurculuk Tarikatı'nda da işaret olduğunu not etmiştim.

Ak Zaaf: "Beni İstanbul Yahudilerine Sorun"

Musevi lobisine Erdoğan'dan söz

İsrail'le ilişkiler gelişecek

● AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan, dün Washington'da görüştüğü Musevi lobisinin temsilcisine Türk-İsrail ilişkilerini daha da geliştirecekleri sözünü verdi. Erdoğan dün ilk olarak ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell ile görüştü.

Erdoğan ardından da kaldığı Monarch otelinde Musevi lobilerinin temsilcilerinden oluşan 15 kişilik bir heyet ile biraraya geldi. Samimi bir havada geçtiği gözlenen görüşmede, Musevi lobisinin temsilcileri ağırlıklı olarak Türk-İsrail ilişkilerini dile getirirken, Erdoğan da **"Şu andaki Türk-İsrail ilişkilerini yeterli bulmuyorum. Biz bu ilişkilerin çok daha ileri gitmesini istiyoruz. Bizim iktidarımız döneminde çok daha ileri gittiğini göreceksiniz"** dedi.

Batı basınında partisiyle ilgili İslamcı-Fundamantalist ifadelerinin kullanıldığına dikkat çekerek bunların doğru olmadığını belirten **Erdoğan, "Ben kişi olarak inançlı bir Müslümanım ama devlet işlerinde liberal bir laikim. Devlet işleri ile devletlerarası ilişkiler de ancak laiklik temeli üzerinde olabilir"** diye konuştu.

Erdoğan, her ülkeyle olduğu gibi İsrail'le ilişkilere de önem verdiklerini belirtirken, **"Biz 500 sene önce İspanyollar'ın kovduğu Musevilere kucak açmış bir halkız. Onlardan da çok şey öğrendik. Beni İstanbul'daki dostlarınızdan sorabilirsiniz"** dedi.

Hürriyet, 11 Aralık 2002

Altıncı Bölüme İkinci Ek

REYHAN, REYYAN, REYAN, RIHANI, REHAN ÜZERİNE

Her ikisi de, Arabi ve İbrani, "Sami" dil ailesinden geliyorlar, sözcükler ve adlar da ortaklıkların çokluğu bizi şaşırtmamalıdır; ayrıca hem Filistin'de ve hem de İspanya'da bir arada yaşadılar. Bir arada yaşamanın öncesi ve sonrası olduğunu biliyoruz.

Bu nedenle, örnek olsun, "sadık" veya "sıddık" adlarına bakarak, dinler ve kavimler hakkında kesin konuşmamız imkansız olmaktadır. "Reyhan" ve türleri için de kesinlikten uzağız; ancak bu ad ve varyantlarının, İbraniyet'te daha yaygın olduğundan da hiç kuşku duyamayız. Ayrıca, bizde İbrani asıllılar arasında ve tercih listesinin başlarında yer alıyor; çünkü gizlemek imkanını vermektedir.

Kolatch, "reihan", reyhan, ve "rehan" varyantlarını kaydediyor; Arami kökenli olduğunu yazmaktadır. Arami, Yahudilerin dilleri arasındadır; sürgünde İbrani'yi bırakıp Arami konuştular.

Guggenheimer & Guggenheimer, koku, parfüm veya "fragrant" anlamında, "rehani" ve varyantı olarak da "riyhani" biçimlerini kaydediyor. "Rehana", Arabi "rihan" yazılıyor, tam bizim "reyhan" dediğimizdir; "rahani", rehani, "reyhani" varyantları da kaydedebiliyoruz. Türkiye'de Yahudilerin "reyan" çağırdıklarını tespit etmiştim ki "reyyan" yazmakta hiçbir sakınca görmüyoruz. Reyhan ile "reyyan" veya "reyan" arasında fark bulunmuyor, tekraren not ediyorum.

Müslümanlar, "reyhan" adını, Peygamber Hazretleri'nin cariyesi olduğu için taşıyorlar; Fransızca transliterasyonunda, "raihana", réihana ve hatta "rayhana" yazılıyor. Younous et Néfissa Geoffroy, "femme d'origine juive" kaydını da düşmüşler, Reyhan'ın Yahudi olduğunda da bir kuşku bulunmuyor.

Ancak İbrani kaynaklar, Rihana'nın Peygamber Hazretleri'nin cariyesi, concubine, olduğunu reddediyorlar; bunlar arasında Profesör H. Graetz'ın "Yahudi Tarihi" de var, çok itibar edilen bir kaynaktır. Profesör Graetz, Hendek Savaşı'nın Müslümanlar lehine ve Yahudiler aleyhine sonuçlandığını kabul etmektedir; "the 'war of the fosse' terminated favorably for Mahomet, and very unhappily for the Jews, upon whom the whole of his wrath now fell" demektedir.[305] Bu oldukça eski yazılmış tarih, bunun üzerine, Müslümanların, Yahudilere büyük bir katliam uyguladığını ileri sürmektedir.

Profesör H. Graetz, "Hayber" Savaşı'nda ise talihin Yahudilere güldüğünü not ediyor, amma bu nokta burada, bizi ilgilendirmiyor; yalnız, öyle görünüyor, İslamiyet'in ilk savaşları Yahudilere karşıdır ve demek ki ilk Müslüman-l'ar arasında Yahudiler çokturlar.

Graetz, "nearly 700 jews, among them the chiefs Kaab and Hujej, were ruthlessly slaughtered in the market place and their bodies thrown into common grave" demektedir ki, Hendek Savaşı'nda, esirlerden, yedi yüz Yahudi'nin bir meydanda öldürüldüğünü ve cesetlerinin ortak mezara atıldığını okuyoruz. Kadınlar ise öldürülmeyip, silah ve at ile trampa ediliyordu; silah ve at getirildiğinde, karşılığında esir bir Yahudi kadın veriliyordu; bu iş herhalde Kuraiza Place'de yapılmaktadır.

Güzel, fakat, burada bir bilgiye daha rastlıyoruz ki Reyhan üzerinedir; "Mahomet wished to retain one of the captives, a beautiful girl, Rihana by name, as his concubine", Peygamber Hazretleri, esireler arasında pek güzel Reyan'ı, Rihana, trampa etmeyerek cariye, concubine, tutmak istiyordu, bilgi budur. Buraya kadar, İslami ve Musevi kaynaklar arasında bir fark görmüyoruz; amma Profesör Graetz, "she, however, proudly rejected his advances" yollu ekliyor ve bundan, Reyan'ın,[306] Peygamber Hazretleri'nin teklifini reddetmiş olduğu çıkıyor. Bir de "proudly" sözcüğü var, "cesurane" anlamındadır.

Şu sonucu yazabiliyoruz, itibarli Yahudi tarihlerine göre, Reyhan veya Reyan, ya da Rihana, bir Yahudi kahramanıdır ve ismi de bu nedenle taşınmaktadır. Ancak, bu usul, tarihten ve dolayısıyla Tevrat ve İbrani dilinden isim

305) Professor H. Graetz, *History of the Jews*, Vol. III, Philadelphia, 1894, p. 80.
306) Profesör Graetz, teklifi kabul etmiş olan Yahudi kızı Zainab'ın, daha sonra, Peygamber Hazretleri'ni zehirlemeye teşebbüs ettiğini da ileri sürüyor ki bu episod'tan başka bir yerde söz etmeyi umuyorum. Zainab, idam edilmiştir.

çıkartmak, İsraeliyet'te yeni bir akım durumundadır.

Çok şayan-ı dikkat bir merhale olmalıdır, bizde de, "marvah", merva, "merve" türü isimlerin de yakın zamanda keşfedildiklerini ve artan ölçüde taşındığını tespit edebiliyoruz. Reyhan, ki ak-ist saylavlar arasında bir de İbrahim Reyhan Ozal buluyoruz ve bu biseksüelite'ye işarettir, benzer bir manzara arz etmektedir; reyhan, reyyan, reyan, rihan çoğalmaktadır.

Halbuki üniversiter araştırmalar azalmaktadır. Peki üniversitelerin dil fakülte veya bölümleri uyuyor mu; her sözcüğün ve bu arada adın, ilk önce hangi tarihte ateste olduklarını araştırıp yayımlamak, görev ve sorumlulukları arasındadır. Bu yapılırsa, reyyan taşımanın, İsraeliyet ile bağlantısını sınamak imkanına kavuşabiliriz.

Altıncı Bölüme Üçüncü Ek

YEŞU-BABACAN ÜZERİNE

Herhalde artık Rafael Patay'dan söz etme zamanıdır; Irak'ta işgal kuvvetlerinin hapishanelerinde, insan-utandıran muameleler açığa çıkınca, Anglo-Amerikan dünyasında adından çok söz edilir oldu. Bunun nedeni, bu Yahudi araştırıcının "The Arab Mind" adlı kitabının birdenbire önplana çıkmasıdır;[307] bu vesileyle, "Arap Aklı" ve içindekilere baktığımızda hatta "Arap Halet-i Ruhiyesi" diyebileceğimiz bu kitabın, Amerika'da savaş akademilerinde ders kitabı olarak kullanıldığını öğrenmiş olduk.

Doktor Patay, artık yeni baskıları yapılan bu kitabında, Arapların en fazla cinsel aşağılanmaya dayanamadıklarını ileri sürmektedir. Buna göre, bir Arab'ı, çökertmenin en doğrudan yolu, cinselliği ile alay etmek ve böylece onuru ile oynamaktadır.[308] İşgal Kuvvetleri hapishanelerinde, bu yolun ısrarla uygulanması, Patay'ın ve bu kitabının ününü artırmış durumdadır.

Başka çalışmaları da var, "The Jews of Kurdistan" bunlardan bir diğeridir;[309] asıl yazarı Brauer'in ölümü üzerine Doktor Patay, bu kitabı, geliştirmiş ve yayımlamıştır, İbrani başkaları olabilir, ancak Batı dillerinde, Kürt-Yahudileri hakkında hâlâ en önemli kaynağımızdır. Bunlara ilaveten, Patay'ın "Jadid al-Islam" başlıklı çalışması, Meşed'in Yahudi Yeni Müslümanları'nı incelemektedir.[310] Bizde "nev-müslim" denilen kripto-Yahudilere, İran'da "Cedid al-İslam" deniyordu; bunlar Müslümanlığa geçmiş görünmekle, birlikte, bu görüntüleri, ciddiye alınmayan bir kabiledir.

307) Raphael Patai, *The Arab Mind*, New York, 1976.
Guardian'da, Brian Whitaker, "Its best use is as a doorstep", May 24 2004, şu bilgileri veriyor; R. Patai, 1996 yılında ölmüş ve kitap Hartherleigh Press tarafından 2002 yılında yeniden basılmış, nicely timed for the war in Iraq, ve daha sonra emekli Albay "Tex" de Atkine'in tanıtımıyla yeniden yayımlanmış, Amerikan Ordusu sahip çıkmaktadır.

308) Onomastique, bunları yapanların çoğunun Yahudi asıllı olduklarını düşündürüyor; artık gösterebildiğimi sanıyorum, isim-bilim, Israeliyet'te daha net çizgilidir.

309) Erich Brauer, completed and edited by Raphael Patai, *The Jews of Kurdistan*, Wayne State University Press, 1993.

310) Raphael Patai, *Jadid al-Islam – The Jewish "New Muslims" of Meshed*, Wayne State University Press, 1997.

Patay'ın çalışması, Iran'da, Meşed "Gizli Yahudileri" üzerine, sağlam verilere dayanan bir araştırmadır. Veriler sağlamdır, çünkü yüzyıllarca "Müslüman" yaşayan bu aile sonunda İsrael'e göç etmiş ve kendisini açıklamıştır; önemli arşivi de beraberinde götürebildiklerini anlıyoruz. Bunlar arasında aile reisinin, Müslüman hayatında, gizli tuttuğu anıları da var ki çok mühimdir.

Yaşamları acı ve meşakkatlidir, bunu not ediyorum. Bunun karşılığında bilgi hazinemiz önemli ölçüde zenginleşmiş olmaktadır; bu nedenle, Doktor Patay'a, "Arap Aklı" nedeniyle olmasa da, "Jadid al-Islam" için, teşekkür borcumuz var, ifa ediyorum.

MEŞED GİZLİ-YAHUDİLERİNDE "AK" VE "BABACAN" ADLARI

Bu kitaptan yararlanmayı daha sonraya bırakıyorum.

Bir aktarma yapıyorum;[311] "ak" adını görüyoruz.

"The second son, Mullah Ya'qov, was a mullah (teacher) and also a ritual slaughterer, and he had four sons in Mehed, as follows: Hajji Isma'il Lebi (Hajji Yhezq'el), Mullah Yahya (Yudah), Hajji Mahdi (Mattiyah), Aq Rafi (R'fa'el) Levi."

Bir kez daha önce ve diğer çalışmalarımdaki tespitlerimizi teyit etmektedir; Gizli Yahudiler de hacca gidiyorlar ve çok ciddi görünüyorlar, Meşed Yahudileri, ya Mekke'yi ya da Kerbela'yı ziyaret ediyorlar ki herhalde "hacı" oluyorlar. Bir de yerel isimlerinden başka ve mutlaka Yahudi isimleri taşıyorlar, ha-kadoş deniyor, ve burada, gizli isimleri, çok kesin olarak öğrenebiliyoruz. Gentile isimlerini, kinnuy tabir ediliyor, kudisi isimlerine çok yaklaştırıyorlar, "benzetiyorlar" diyebiliyoruz.

Ak Rafi adlı Gizli Yahudi'nin asıl adı R'fa'el Levi'dir; aile kayıtları bu yöndedir. Guggenheimer & Guggenheimer, "Rafi" adını, Türklerin, "Rafael" adının kısaltılmışı olarak taşıdıklarını haber veriyorlar, demek bu usul İran'da da geçmektedir. "Tanrı sağlık verir", anlamındadır ve "Rofe", İbrani'de tabip doktor olup aynı köke bağlanıyorlar.. İlavaten, Ak Rafi'nin gizli adında bir de "Levi" var ki, bu bana, analizlerimizin doğru yönde olduğu konusunda, şaşırtıcı ve sevindirici bir işaret olarak gelmektedir.

311) Ibid., p. 116.

İkinci aktarmaya geliyorum,[312] "babacan" üzerinedir.

"The children of my brother Mahdi are: two sons, Moshe and Babajan (Y'hoshua)."

Meşed Gizli-Yahudilerin hem "babacan" adını kullanmaları ve hem de babacan'ın gizli ismi olarak, Y'hoshua'yı taşımaları son derece değerlidir, kıymettar bir malumat telakki ediyorum. Bu adın temel varyantı Yeşu olmak gerekir; "salvation", kurtuluş, anlamındadır. Fakat Guggenheimer& Guggenheimer, "Y'şua" için, "Tanrı yardım eder, Lord helps, anlamını veriyor ki "babacan" icadına çok uymaktadır. "Baba", Tanrı-Baba veya "Efendimiz" sözcükleri nedeniyle "Tanrı" anlamını da içeriyor ve "can" vermesi ise, " kurtarmak" fiilini çağrıştırmaktadır. Doğrusu, "babacan" ve "Y'hoshua" birbirine çok yakışıyorlar; çünkü, Yeşu ve Yeşua'nın Jesus'dan başka bir de "Joshua" karşılığı var, uyumun arttığını müşahade edebiliyoruz.

GUR VE BABACAN AKRABALIĞI ÜZERİNE

Remzi Gür, Esra'nın yurtdışı eğitim masraflarını karşılamakla meşhur olmuştu, coupure'ünü sunuyorum. Burada, ben, bir talihsizliğinden söz etmek istiyorum ve bir de eleştiri yazmak zorundayım.

Remzi'den "ramsey" olmuş, ama, zenginleştiği İngiltere'de nokta bilmiyorlar; talihsizlik, "gur" olarak okumaları ve çağırmalarıdır. "Gur" ise mutlak tevratik'tir, İbraniyet'te çok önemli bir ad olduğunu biliyoruz. "Guri", aslanım ve "guriel", Allahım'ın aslanı, anlamlarını vermekte ve çok taşınmaktadır. Bu, Türklük adına, büyük bir talihsizliktir; çünkü Remzi Gür'ün, Ramsey Gur olarak ve bir Yahudi sanılması ihtimali büyuk görünüyor. Türk olduğunu sık sık duyurmasını tavsiye ediyorum.

İkincisi "marka" yapılacaktı; "ramsey" ad ve markasının, hiç kimsenin, Türklük ile rabıtasını kurması mümkün değildir. Ramsey, has bir İngiliz adı olup, "ram's land" manasına geliyor; "koç'un ülkesi" diyebiliriz, Türk markasına uzak düşmesinden başka bir sakıncasını bulamayız. Amma dindar İngilizler, buradaki "ram" sözcüğünü İncil'deki tarzda anlarlarsa, üzücüdür; çünkü, "abram" veya "avram" adında karşımıza çıkıyor ki "yüce" demektir. Av-

312) Ibid., p. 117.

ram veya Abram, "Yüce Baba" oluyor; Türklük adına, hiç de hoş düşmüyor. Eleştiri budur ve bu cenaptan geliyor.

Şimdi bu Gur, oğlu ile A. Babacan'ı "bacanak" yapmış ve bir daha meşhur olmuştur. Bu akrabalık hayırlıdır, çünkü, Hilmi'den olma, Güner'den doğma bu Babacan'ın zevcelerinin kızlık soyadının "yurter" olduğunu da, bu vesile ile, öğreniyoruz; böylece, Babacan'a "baldız" ve Gür'e gelin kız Yurter'in, adının "didem" olduğu da ortaya çıkıyor ki, bu sözcüğün, Farsça "gördüm" sözcüğünden başkaca bir anlamını, bulamıyoruz. Ayrıca bu sözcük, "gördüm", ile yakınlığımız, "Ali'yi gördüm, Ali'yi" nefesi sayesiyle kurulmaktadır. Fakat buradaki "Ali", bildiğimiz "Ali" olmayıp Tanrıdır ve konumuz dışında kalmaktadır.

Baldız Didem Yurter ile ilgili coupure'ü de ekliyorum.

ERDOĞAN ARKADAŞI REMZİ GÜR'ÜN OĞLU İÇİN ARACI OLDU

Babacan, baldızını Ramsey'a gelin veriyor

Başbakan Tayyip Erdoğan'ın yakın arkadaşı Ramsey'in sahibi Remzi Gür'ün oğlu Ömer Gür ile Devlet Bakanı Ali Babacan'ın baldızı Didem Yurter, Eylül ayı sonunda evleniyor. Sakarya'daki tren kazasının meydana geldiği 22 Temmuz gecesi Metropolitan Otel'de nişanlanan çiftin yüzüklerini Başbakan Erdoğan takmıştı.

KIZI ERDOĞAN İSTEDİ

Erdoğan'ın yakın dostu olan işadamı Remzi Gür'ün oğlu Ömer Gür için, Zeynep Babacan'ın kızkardeşi Didem Yurter'i babasından bizzat istediği öğrenildi. Erdoğan'ın da katıldığı nişan törenine tren kazası gölge düşürdü. Başbakan Erdoğan, kazanın büyüklüğünü öğrenince yüzükleri takar takmaz Otel'den ayrılarak Pamukova'ya gitti. Gür

Zeynep Babacan'ın kardeşi Didem Yurter ile Ramsey'in veliahtı Ömer Gür'ün nişan yüzüklerini Başbakan Erdoğan taktı.

ile Yurter'in Eylül ayı sonlarında evlenecekleri belirtildi. Damat Ömer Gür'ün İngiltere'de moda eğitimi gördükten sonra Londra'da yaşamaya başladığı öğrenildi. Son bir yıl içinde AK Parti'deki evliliklerin "aile içinden" olması dikkat çekti. Son dönemdeki evlilikler şunlar:

EVLİLİKLER 'AİLE İÇİNDEN'

■ Başbakan Tayyip Erdoğan'ın oğlu Bilal Erdoğan, seçimlerde AKP'den aday olan ve Büyükşehir Belediyesi Ulaşım A.Ş.'de mühendis olan Orhan Uzuner'in kızı Reyyan Uzuner ile evlendi.

■ Başbakan Erdoğan'ın kızı Esra ile Yeni Şafak Gazetesi Yazarı Sadık Albayrak'ın oğlu Berat Albayrak İstanbul Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre Merkezi'nde evlendi.

■ Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin'in oğlu avukat Cem Şahin ile dayısının kızı sağlık teknikeri Esra Denli, Sultanahmet'teki Binbirdirek Sarnıcı'nda kıyılan nikahla evlendi.

ANKARA

Sabah, 6 Ağustos 2004

DOLAR Türk Lirası olarak 1.633.000 Haftabaşı 1.636.000 — EURO Türk Lirası olarak 1.586.000 Haftabaşı 1.607.000

EKONOMİ

Esra kızım sayılır okutuyorsam suç mu

Geçen yıl AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı yazlığında ağırlayan Ramsey'in sahibi Remzi Gür, şimdi de Erdoğan'ın kızını okuttuğu için gündeme geldi. Gür, "Sayın Erdoğan'la çok iyi dostuz, onun çocukları benim de çocuğum sayılır. Eğitimlerine katkı sağlamak neden yanlış olsun" dedi.

AK P

Erdoğan Ramsey'den giyiniyor

■ AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, dostluğun, çocuklarına bursun yanısıra giyimde de Ramsey'i tercih ediyor.

RAMSEY'in sahibi Remzi Gür, yurtdışında çok sayıda Türk öğrenciye her konuda yardımcı olduğunu destek verdiğini belirterek "Tayyip Bey ile o belediye başkanı olduğu dönemden beri tanışıyoruz ve ailelerimizle birlikte çok iyi dost, arkadaş olduk. Onun çocukları benim de çocuklarım gibidir. Esra, Sümeyye benim de kızım gibi. Bu durumda Tayyip Bey'in çocuklarının eğitimine katkıda bulunmak neden yanlış olsun" diye konuştu.

Esra Erdoğan'ın okuması için sağladığı bursun aslında kişiye özel bir burs da olmadığını, bir işadamı olarak çok sayıda öğrenciye okumaları için eskiden beri destek verdiğini kaydeden Gür, "Ben kişiye özel bir yardım yapmadım. Esra okuyacak, bunun karşılığında da benim şirketlerimde bir nevi mecburi hizmet yaparak, çalışarak karşılığını zaten ödeyecek" dedi.

Türkiye'de 1200 kişi, yurtdışında da onlarca insan çalıştıran bir işadamı olduğunu belirten Remzi Gür, inancı gereği yaptığı yardımları açıklamak istemediğini belirterek şöyle konuştu:

"Çok sayıda öğrenciye, muhtaç insana yardımım oldu, oluyor. Bundan sonra da olacak. Ama ben kalkıp, şu kadar öğrenciye şu kadar burs veriyorum ya da şu kadar kişiye şu yardımları yaptım diye konuşmam. Bu benim inançlarıma aykırı. Sağ elin verdiğini sol el bilmemeli. Esra ve Burak'la ilgili konuların bu kadar gündeme gelmesine en çok bu yönü ile üzüldüm."

SADECE DOSTUZ

Remzi Gür, daha önce Erdoğan Ailesi'ni Balıkesir'deki yazlığında ağırladığı için gündeme

Erdoğan Ailesi bu yazlıkta tatil yaptı

■ **AKP** Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan ile dostluğu Erdoğan'ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı dönemine uzanan Remzi Gür, geçen yıl Erdoğan Ailesi'ni Balıkesir Ekinlik'teki bu yazlığında ağırladı. Gür, Erdoğan ile ailece çok iyi dost olduklarını bu yüzden de ilişkilerinde karşılık beklentisi bulunmadığını söylüyor.

Remzi İngilizler sayesinde Ramsey oldu

■**RAMSEY** markasını, İngilizler'in kendi adını söyleyişlerinden esinlenerek yaratan Remzi Gür, uluslararası başarı elde etti. Ramsey ve KİP marka ürünler Kastamonu ve Karabük'teki iki fabrikada üretiliyor ve yüzde 80'i ihraç ediliyor. Ramsey, Almanya, İngiltere, İsveç ve Fransa'da pazar gücünü sürekli artırıyor. İç pazarda da KİP marka ürünler 100, Ramsey marka ürünler 106 satış noktasında satılıyor.

Hürriyet, 25 Ağustos 2002

Yedinci Bölüm

TOWARD A NEW HISTORIOGRAPHY[313]

We should first start with Judaism; Judaic studies remind us of the history of science or even social science in its entirety during the period of the Soviet Union, which is full of exaggerations and concealments. There are frequent and quite large black strains and dazing lighting. We do not know or hardly know what is hidden in these black strains. The dazing lighting always prevents proper seeing although they are lights.

Both Soviet social science and Judaic science are in a very political and very defensive situation. In other words, they are systematically biased, and while science is a language, a separate language is required to read both of them.

From today's point of view, a political miracle was faced in 1965. The so-

313) Arkadaşım Sabri Çarmıklı ile yaptığımız bu tartışmayı, Sabri, doktora yaptığı Londra'da, İngilizceye çevirip, tashihlerini de ekledi, olduğu türden bırakıyorum. Yalnız, Türkiye İşçi Partisi'ne "Turkish Labour Party" demek, âdettir, ve biz, İngiliz "Labour" Party'yi de hep "İşçi" Partisi olarak çeviriyoruz. Doğrusu "Emek Partisi" olmalıdır, bu şekilde biz de "Worker's Party of Turkey" diyoruz. Bunları değiştirmiyorum, birisini, not etmekle yetiniyorum.
Alt-bölüm ayrımlarına gerek görmedim.

cialist fight in Turkey was always under pressure and the Turkish Labour Party, established in 1961, won fifteen deputies in the 1965 elections. They neither existed before nor later on; they clearly announced their socialist nature and shook the order of Turkey. They were eliminated by a military coupe; today's order is a program to soothe their wind. They were close to the Soviet Union and charged only with being a "Moscow Agent". However, they were not mentioned in the Soviet literature during that period. The Soviet press and scientific discussions in the social and political field recognized only the Turkish Communist Party in Leipzig and Yön Hareketi (Route Movement) headed by Doğan Avcıoğlu in Ankara. When they were obliged to mention the Turkish Labour Party, they only referred to them briefly as a "bourgeoisie party".

It was difficult and took up time to solve: While the Turkish Socialist Party was socialist and a friend of Soviet Union, it wanted to be independent from Moscow, and the illegal Turkish Communist Party was a chapter of the Soviet Communist Party although it had no branch at home and the Soviets desired to plant it in Turkey. But, they were not in a hurry, because the intellectual-political current headed by Avcıoğlu penetrated the army, and Avcıoğlu seemed to seek an anti-American and a baatist military power. Then, Naser in Egypt was a model; a baatist government in Turkey could considerably change the balance in Middle East. Soviet science is the captive of such short term and narrow political dynamics.

To understand and perceive this, i.e. to read, took up time.

We hardly achieved to solve the frequently used word "progressive". The communists were not referred to as communist in places where communism was prohibited, instead they preferred to use the word "progressive". In Turkish, "progression" means "ilerleme" and progressive "ilerlemeci". At a time, the "progressive" (ilerlemeci) was used as a synonym for communist.

The well-known poet Nâzım Hikmet was a progressive until his death and became a communist after his death.

After this introductory section, we may proceed with the Judaic studies and have a look at this book on my table: Amikam Nachmani's *Israel, Turkey and Greece*,[314] which is completely based on the Israeli archives. In 1951, the Turkish Minister of Foreign Affairs requested from the Israel ambassador in

314) A. Nachmani, *Israel Turkay and Greece*, Farnk Cass, 1987.

Ankara of that time, that the Jewish lobby in New York – which may also called the "Jewish party" –supported Turkey's Nato membership– they were unwilling to accept Turkey, as similar to today's EU membership. We understand from the book that the Israeli ambassador and Turkish Minister of Foreign Affairs of that time were very close to each other, not like friends but even like brothers. This could arise from the fact that the ambassador was born in Damascus –which is within the borders of Ottoman Empire– and the Minister of Foreign Affairs was a lecturer in Ottoman University (Darulfünun); so it was not abnormal that they were good friends.

In the meantime, it is helpful to refer to a law that was formulated by me: "The foreign ministers in Turkey are elected from among the Hebrew race." We know that this law has not taken any objections since its formulation.

Now there is Jewish lobby, its archives and correspondences in this book, but there is no mention of Jewish and Hebrew descent peoples in Turkey in any part of these analyses. Whereas, this is not scientific. This is similar to that the neo-classical economics is unscientific; there are no technology, classes and politics in neo-economics.

However, there is a phenomenon of "crypto-Jews" and where do they exist if not in Turkey? More important than this is that Turkey is the homeland of the Sabbatai. In addition to this, the Ottoman delegate Moiz Cohen, alias Tekinalp announced Turkey as the promised territory in the Zionism congress in Hamburg and the last Ottoman chief rabbi Haim Naum called it as "homeland".

In the meantime, it would be helpful to state that after our studies and deciphering some English publications declared that Ismail Cem, the Foreign Minister of the Yılmaz-Ecevit Government was a Sabbataist.[315] To this may be added Tevfik Rüştü Aras, who became the Foreign Minister in 1925 at the beginning of the Mosul crisis and remained in office for about fifteen years, and Fatin Rüştü Zorlu who became the Foreign Minister in 1950s. There is not anymore suspicion that they are of Hebrew origin.

We know this especially after my studies. Then, is it possible that the author and reviewer of this book do not know these facts? Probably not.

---

315) J. Freely, *The Lost Messiah*, Penguin, 2001.
Freely also declared that Kemal Derviş, who was imported from World Bank as the Minister of Treasury is of Hebrew origin.

There are black strains and excessive lighting. We see here the basic line of the Judaic publications.

I analyzed in my books the London based "East Indian Company" and the Amsterdam based "Dutch East Indian Company" as the "body politic", state-like corporations. I showed that the birth dates of Sabbatai Sevi of Izmir who is a marranos and the formation of the East Indian Company are very similar to each other. In addition, in these two state-like corporations, the key employees and the local agents who are called the comprador were later discovered to be of Jewish origin and marranos. The functioners in Amsterdam or London and in India were speaking the same language, i.e. Spanish and Portuguese, and they were relatives for most of time. Some of their relatives were in Izmir. We have now the studies seeking and showing such stamp in mercantilism.[316] So, we can not analyze Sabbatai Sevi without considering the Smyrna versus Amsterdam competition. These are large black strains in the Judaic discussions; I am using it to mean black gaps.

We should mention insinuation here. Many sources insinuate a heavy Jewish contribution in the foundation of the modern republic. This is such that Mustafa Kemal is shown –beyond insinuation– as of Hebrew origin in the "doenmeh" entry of the Encyclopedia prepared by Scholem. But, this was withdrawn at a later time. So, it seems to us that affirming and withdrawing is a feature of Judaism. They should be called as defensive politics writings far from being scientific. This is different from the apologetics literature, which is made known by Marx's writings.

Another point is that the Judaic studies have not yet completed the monographic stage. This is probably related with the word "Diaspora"; this word means "dispersion" in Greek. The Judaic studies could not help but be fragmented and dispersed. It is as if we are facing an "area study" or a collage among the case studies.

We now see a boom in the Judaic studies. This probably causes a re-approach for Turkish history. This has a chance to lead to dialectic integration in the Judaic studies. First, they were common here. Saint Paul's itinerary is a guide, because only the Jews could become Musevi until Paul, and we know that they propagandized only in the places commonly settled by the Jews and

316) J. I. Israel, *European Jewry in the Age of Mercantilism 1550-1750*, Oxford, 1998.

in important synagogues. These are either within the borders of Turkey at the time being or have been governed by the Turks for long times. So, their early history is related with Turkey too. Secondly, Andalusia was never far away from the Turks. Thirdly, two major messiah cases –David Roy and Sabbatai– had arisen during Turkish sovereignty: there were Turkish attacks during the David period.

There is an important point here to determine: The affirmation that Turkey opened the doors after the 1492 Expulsion was not completely false, but exaggerated in a significant manner. The Five Hundredth Foundation founded in Istanbul is a monument of this exaggeration and aims at laying the foundations for the Turkish-Israeli alliance at present. The Turkish- Israeli convergence seems to need this exaggeration, which falsifies the Judaic studies. Firstly, the main migration was started in 1391. Secondly, they went not only to Turkey, but also to Northern Africa, Italy and the Netherlands. Thirdly, they came as not as Jews but as marranos. They were "Jewish at home and Christian on the street", and this tradition facilitated Sabbataism. We can see Sabbataism as the second Coversos movement.

The seventieth century and nineteenth century are also interesting. We can see the relation between the Sabbataism boom in Turkey and movements in the Great English Revolution. Glorious Restoration was very fresh when Sabbatai Sevi started the agitations. In addition, it was now evident that the influence of the open and Crypto-Jewry and also Sabbataists on the Jon-Turk Revolution were more than those written up to that time. We do not know the extent, and we need studies to learn. However, the Judaic interest in Turkey shows that it is higher than all estimates.

The most important study of the great Turkish thinker Ziya Gökalp –who is considered to be the political theoretician of the "Ittihat ve Terakki" and the new Republic– was "to be Turkish, Islamic and Contemporary". Modernization is the reason for the establishment of the Alliance Israelite Schools. We know the troika in Jon-Turk revolution and that Prime Minister Talat was a student and then a teacher in the Alliance Schools. Celal Bayar of "Ittihat ve Terakki" –who was President in 1950– was also a student at the Alliance and supported modernization. Then, what does "to be Turkish and Islamic" mean in a Turkish and Muslim country; we can now ask this question. I will se-

ek a parallelism with the Bundist movement in Russia during the same period in the second volume of *Şebeke* (Network). Unfortunately, Turkish intelligence knows Bundism only by Lenin's polemics. Other than the analyses included in the Judaic monographs, the world intelligence and universities are also narrow –Leninist– in this field.

Thus, Judaic studies in Turkey may be internalized in the Turkish studies. There may arise integrating contributions from here.

The seventeenth century and nineteenth century are expectant of new scientific findings. We should consider the time up to 1926 in Turkey as the nineteenth century. In fact, to say that the twentieth century was short means to accept that the nineteenth century was long. It ends in 1917 in Russia and in 1926 in Turkey.

I always considered the real and scientific foundation of the Republic as 1925/1926. This is a general evaluation and in particular it is related with your study. Four politicians who were executed in Ankara in 1926 –Cavit and Dr. Nazım and others– were of Hebrew origin. It is less important that they were Sabbataists or crypto.

So, a synthesis in Judaic studies seems impossible without familiarizing with the revolution dates.

Whether deep or superficial, they exist here in the formation of the intelligence.

Now it is time for the questions.

Scholem mentions in his book that a dervish strolled in the Istanbul streets shouting "Turkish sovereignty is over" after Sabbatai Sevi was declared as the Messiah. When and how did the Sabbatai influence start in the Ottoman state or in the high culture?

This question should have many simple or trivial answers: Each messiah is totalistic and absolute. A messiah is obliged and intended to save everybody. He will also save Turks, which means to save them from the sovereignty of sultan. We know such claims of Sevi.

Also, the typology of messiah is always confused with dervish.

We know that there was a messiah expectation in London during the same period. Besides, the expectants were Christians and intended to save the Jews. They believed they could save them, and today's evangelists are a continuance of this.

We can go further after this simple answer: there were Muslim people among those considering Sabbatai Sevi as the saver. We do not know their number. What we know is they found supporters from other religions.

I have a thought for Turks that I have stated for years using the lines of a folk song, "my love has religion but not faith"; we always have the first one but not the second, i.e. the faith. This may be associated with our shamanist origins and proved by that there are no tariqat or doctrine leaders from us in the region. The tariqat founders are either Kurdish or Arab or Farsi for us. The faith is weak and religion means to separate for commitment and may be described by using word "şia" for us. So, it is normal that Sevi believes that he will save also Turks.

Another point to add is that what Sevi had done may be compared to Shiite in Islam, which is also called Alevilik by us. "Les Derniers Doenmeh" documentary sent to you is important. Some of the Sabbataists speaking in this hidden-camera film describe Sevi as the "revolutionist", which is true. Sevi caused a revolution in Judaism and at last it extended beyond Judaism. However, its foundation is laid in Kabala, and it acquired and developed the Kabala doctrine of Luria of Safed – today's Palestine. Kabala is esoteric and born in the Muslim tariqats of Spain.

We understand their affiliation from the penetration of Judaism into Ottoman-Turkish tariqats as Bektashi, Mevlevi and Melami.

The Judaism and Sabbtaism studies in modern Turkey are internalized. I consider them internalized in the meaning of studying our own history.

The doctorate thesis of Madeline C. Zilfi[317] mentions a very serious civil war at the time of Sevi's messiah turmoil, and the Kadızades defend the full, tariqat-free Islam and there are tariqat supporters on the other hand. Sabbatai supporters are also seen here.

Someone who was both involved in that discussion and functioned as a translator in questioning of Sevi by the sultan stated that "Sevi did not speak

317) M. C. Zilfi, *The Politics of Piety –The Ottoman Ulema in the Postclassical Age 1600-1800*, Mineapolis, 1988.

Turkish and was a new-Muslim." This term was used deliberately for "new Christian", which was given to those who became a Christian or Muslim but were not trusted. We do not know if it is Muslim or crypto-Jewish, but it is evident. There was "new Muslim" before the Sabbatai Sevi boom.

This is a partial answer for the second section of your question.

It is possible that they protect Sabbatai and encourage Islam apparently.

I want to point out a resemblance in names: Hebrew and Arabic are consonantal languages; "zilfi" is written as "zlf" and may be read as "zülfü". There is a folk singer in that name in Turkey, whom we see as "rantier". He participated in the Derviş's party and is most probably a Sabbataist. I am investigating it.

We need a summary while looking for an answer for that question; in my book called "Network", I had described the period between 1550-1600 as a Turkish-Judaic state. Nasi was a marranos, who followed Garcia. They lived as new Christians for a long time in Europe and returned to Judaism in Istanbul, or rather they declared it. It is certain that Nasi –also known as Duke of Naxos– worked as a foreign minister. The invasion of Cyprus by the Turks was in that period, which was planned to be a land for the Jews. As a result, a Jewish holocaust was faced.

Adem, or "Adam" is a word used in the Old Testament, which means both "human" and "red" in Hebrew. The book named *Benim Adım Kırmızı* (My Name is Red) by O. Pamuk, which was highly applauded in London but not applauded in Turkey at all, could be written as a secret history of Jews; the words and esoteric lines could be deciphered. Ester Kira was among those killed in the holocaust in 1660, who was one of the lead characters of Pamuk. This holocaust ended the golden age of Judaism in Ottoman Empire. After that, the Jews were convicted to tie a red band. Pamuk seems to inspire the book's name from that event.

In the following period, we can estimate that the crypto Judaism trend was increased.

Likewise, some of the Jewish riches were executed after the abolishing of janissary corps by Mahmut in 1826, which is called Vaka-i Hayriye. Because the janissary order was impairing all reformation projects and they were financed by the Jewish moneylenders. We can call the reformist ruler Mahmut

the Second as a late Henry the Eighth or Velikiy Pyotr; he executed the Jewish moneylenders, which was probably triggered by the crypto tendency.

So, it would be suitable that the crypto Judaism program was operated both in the early seventeenth century and early nineteenth century. In that case, it is possible that some crypto Jewish people were in the important positions during the period of messiah agitation of Sevi.

The grand vizier who first behaved well to Sevi and then compelled him to change his religion was from the Köprülü family and achieved to establish a grand vizier dynasty during the mid-seventeenth century. They were powerful and chose to behave that way. Are they crypto-Jews? We can not say no in categorical manner. The foreign minister who asked the Israeli ambassador in Ankara to operate the Jewish lobby in early 1950, as I mentioned before, was also a Köprülü; there are views other than mine that the latter was Sabbataist or crypto.

To return to beginning, we do not know the seventeenth century. In the following years, in 1618, for the first time a sultan was dethroned and choked. It was a dark century. The enmity of the Turks in front of Vienna was also in that century. 1699 was the year of Karlofça Treaty, which caused Turkey to enter a period of land loss and defeats.

Turkey, which was a mediator for Indian trading, lost its trading power due to Eastern Indian companies and company states. The invasion of Cyprus upon the request of Nasi despite the objections of Sokullu Mehmet was revenged by a defeat against the Crusaders navy headed by Spain in 1571. This meant a Spanish control in the Mediterranean, which did not last long. Great Britain was not late to take over the sovereignty of the sea by defeating the invincible Spanish navy. So, Great Britain could control the Indian trading and seaways in the seventeenth century. This meant that Turkey lost the transit trade and impoverished; the native city of Sevi, Izmir, was the most impoverished one. It was a natural consequence that the Jewish people in port cities and Kurdish Jews in the land trading routes were impoverished. It seems that way.

We know that Sabbatai Sevi had many supporters in the Kurdish provinces.

We can consider the promise of Sevi to save the Turks in that framework. It is natural that he could find supporters.

Is there a parallelism between the laicism and Sabbataic beliefs in Turkey?

The laicism may only be described with the word secularism in English language. We were defeated in Karlofça in 1699, which may be considered as a temporary defeat. But, we were scattered in a battle which was launched by considering us still as a powerful state in 1768, and we accepted the shameful conditions under Küçük Kaynarca Treaty in 1774. We had to launch reform movements, which meant a new army, and Selim the Third established the Nizamı Cedid army. He sent envoys to Paris for observations and died as a result of a reactionary commotion.

This is an outset and includes laicism.

So, we can not associate the plantation of laicism with the Sabbataism.

They have provided a great contribution in their development. This became at the same time a new gateway of power for those Hebrew origin people.

First of all, some misstatements should be cleared. Firstly, there were Jewish people in Ottoman Empire before they came from Spain; there were Kurdish Jews, Arabic Jews, the Iraqi branch of is called "Mizrahi", and Roman Jews, which is called "Romanyot". Secondly, they lived not only in the cities but also in the villages in a considerable amount. Thirdly, they were not rich, and there were many poor and uneducated Jewish people.

I can now start to give an answer to your question based on this information.

This question may not be answered fully without mentioning the Alliance Schools. Their full name was "Alliance Israelite Universelle" and they were established to provide vocational training and literacy training to the Jewish children in Ottoman, Iran and Northern Africa and other Muslim countries. They taught language, which meant French. Hebrew was not featured and French culture and civilization was attached importance.

The "Alliancism" or "Alliantist" movement became a policy. This is same with the policy which I call "reservist"; to resemble with and assimilate into the countries they live in, in order to take power in these countries. This may be called as assimilationist "Jewish state". The "Bundists" that we know from the discussions of Bolshevik Revolution are also in the same category.

So, "reservism", alliancism, assimilationism and even Bundism are very close to each other. They are exactly against the Zionism. We can call this a war situation: İzmir origin Jewish scientist Esther Benbassa described this in a perfect manner in a study by her.[318] There was a very violent fight between the alliancists and Zionists or reservists and Zionists in a period corresponding to the Jon-Turk Revolution. The English diplomatic documents of that time refer to Cavit and Dr. Nazım as "Zionists", who were executed in 1926 in Ankara, at the outset of the Mustafa Kemal's office.

Alliance Israelite Schools had great contributions to laicism, which can be diagnosed in various platforms. Firstly, the language of the Jewish elite was not Hebrew at any time; it was translated from Ladino to French. Secondly, they did not want to appear as Jews anymore, which caused a change in their clothing style. We can see this evidently, and the fact that the clothing reforms are started by the proclamation of the republic is far from being true. The Republic only prohibited the fez as a major contribution. However, there was a headwear called "enveriye" –inspired from the name of Enver Pasha– before the introduction of the hat; Hüseyin Avni Paşa invested the outerwear called "avniye".

Talat was a product of Alliance Israelite. Its wearing was contemporary excluding the fez.

We can also note that laicism means to accept the cause and effect relation sooner or later, which leads to rationalism; Alliance was providing this understanding. Moreover, they were adopted here as their homelands to lay the foundations of a country, which must rely on rationalism and laicism.

I was asked a question in an interview, to which I replied "Do not ask me too much, if you delete Sabbataism in this country, there remains no modernism at all". The founders of the modern literature, namely, Halid Ziya, Halide Edip and others were Sabbataists. They were modernists and spread modernism.

Undoubtedly, laicism requires recession from Arabism which corresponds to Islam. The main target of the Hebrew origin people in this country –whether disclosed or crypto or Sabbataist– was to recess Turkey from the Arabs. Therefore, they intervened in Islam and Islamic tariqats and wanted to create

---

318) E. Benbassa, *Une Diaspora Sépharede en Transition – Istanbul XIXé-XXé siecles*, Paris, 1993.

an anti-Arabist and pro-Israelite Islam. They achieved this.

This meant that Sabbataism was an anti-laic vector at the same time. We now see that the most Islamist movements are under the Sabbataist control. This is clearer today; we do not know whether Merve, who tried to enter the parliament building with her headscarf and thus caused a crisis, is Sabbataist or not. But, we know that Nazlı Ilıcak –the agitator and provocateur of Merve at that time– is a Sabbataist. Now, we know that Can Paker –the head of the team defending headscarf against the veto by the President– and Yücel Sayman –the former president of the Istanbul Bar– who formed an opinion against the decision confirming the headscarf prohibition in ECHR are Sabbataists.

Now, Sabbataism is turning Kemalism into Islamism.

I don't think they will face problems to achieve this. Because, the Sabbataists were quite modernist in their social and political programs –not now but during the Jon-Turk and Republican periods– but their daily lives were pious and conservative. They –and especially the Karakaşi branch– were obeying the prohibition to marry with a Turkish-Muslim, which was mandated by Sabbatai Sevi. They were applying the rituals in a secret manner and following the religious marriage and funeral ceremonies. They often did not resort to the laic and republican courts, but preferring the religious courts. It is up to you to comment!

Can we say that they contributed to the laicism and modernization of Turkey?

This question was answered above in a considerable manner. What can we add to them... Perhaps one point is a book named *Efendi* by Soner Yalçın – a journalist and program producer in CNN TV channel;[319] this book remarkably fueled the Sabbataism discussions in Turkey. I can say that no matter in the Republican Turkey has ever been discussed on TV in such an ardent manner. Universities are excluded from this discussion, but this is not surprising since the university system has been collapsed within the last thirty years.

---

319) Soner Yalçın, *Efendi – Beyaz Türklerin Büyük Sırrı*, Istanbul, 2004.

Soner Yalçın was writing a book on a family called "Evliyazadeler" –may be called "House" in English– and then started to investigate the Sabbataism issues. Adnan Menderes –a prime minister during the period of 1950-1960– T. R. Aras –the famous foreign minister during the Kemalist period– Doctor Nazım- the well known figure of the Ittihat period and the foreign minister F. R. Zorlu –the architect of the Cyprus Treaties– were all from this family. All of these people excluding Aras were executed in various times, and all of them were declared Hebrew origin and Sabbataist. It was so written also in my books, perhaps for this reason and possibly in that the Sabbataism discussions were associated with my name, no separation with my studies was made in evaluations and critics of *Efendi*. There is a cocktail.

The most important criticism directed to S. Yalçın is that "The Republic was established by the Sabbataists"; Yalçın was criticized or accused to imply this sentence.

We had many discussions during his studies; this point is not hidden but stated clearly both in the books of Soner Yalçın and me. However, I don't know about such an affirmation of Yalçın, but I state this opinion both in my books and interviews given to the press. Their contribution to the foundation of the laic republic is considerable. Even I can say "Fortunately they were there". S. Yalçın is being injured or this discussion is wanted to be stopped.

In fact, the word "contribution" referred to above was not meaningful, because they did not see themselves separate from this territory and republic. Individual may not have any contribution by his own and we diagnose the meaninglessness here.

However, this situation was changed after the foundation of the Israeli state.

This assertion leads to a question: when was it founded? We should briefly deal with this issue. There are two foundation dates: The first one is legal foundation in 1948 and the other is the actual or Darwinist foundation in 1967. I summarize Darwinism as the factor of viability.

When seeking an answer to this question, we can think of a process between the legal one and actual one; the transition from de jure into de facto is a philosophical process. We see it on two platforms: de jure is foundation and immigration to Israel, which is called "aliyah" in Hebrew. In this process, we can observe a thawing of loyalty in all climates and in Turkey. After the de fac-

to foundation, Arab-Israel War in 1967 and even Arab-Israel War in 1973 should be considered and so the de facto foundation should not be considered as a moment but a period. The loyalty should have changed its direction.

According to the information given to me by the Sabbataists, thirty percent of them remained loyal to Turkey and seventy percent turned their faces to Israel. I describe this shift of loyalty as a commitment to New York.

This foundation –de facto– were leading to a change of problematic together with the loyalty, which was combined in two points: The first one is to destabilize the Soviet Union which supports the Arabs and the second is to collapse the Turkish intelligence which experiences a rationalist and socialist development; both of these invite an anti-laic policy and coincides with the doctrine of Washington to create an Islamic movement and zone within and around the Soviet Union.

To add, Islam is ultimately an Arab religion and the Holy Book is Arabic. Since Cahun-Vambery, an important distance was recorded in the policy to show the Middle Asia as a target for Turkism which was being newly established. Return to Northern Europe in France and to Germany in England has never been defined and become a policy; *Sırlar* may be looked at for this issue, starting from Leon Cahun and Herman Vambery –who are called founders of Turkism– Great Turkist Ziya Gökalp defined the Middle Asia as "homeland", which was formed as a utopia. In this stage, Turkism was excessively laic, based on its shaman history. Then, it was attached importance to deepen this and untie the Turkish Islam completely from the Arabic roots under the name of "Turkish-Islam Synthesis".[320] This critical point is important.

It was after Israel abolished the Arab Front headed by Naser of Egypt in 1967 when the shamanist Turkism was wrapped in a very powerful Islamic color, which partially meant a defeat of Soviet Union. For this reason and after this, Sabbataists not only recess from Islam but also tried to take possession of the Islamic tariqats.

After this critical point, the Turkish oligarchy became completely anti-laic;[321] they vigorously support the tariqats and religious high schools ("imam hatip liseleri").

---

320) This is properly placed with the Washington's "Great Middle East Project".

321) R. Baydur, the chairman of the Turkish Confederation of Employer Unions says: "I do not support their abolishment. But, the students graduating from these religious high schools must

➡

They had contributions.

But now, they deleted their contributions and stayed in the opposite side.

May the Jewish tariqats living with two religions such as Sabbataism and Marranoism and forming specific structures be considered as a religion in itself, living with two identities?

The definition is one, whether they are called Marranos or crypto-Jew; they are those who are "Christian on the street and Jewish at home". No, we can not say a separate religion for them. The real religion of them is that applied at home. There were also those who were "Muslims at street level and Christian at home", so there were not only crypto-Jews but also the crypto-Christians, but their examples are rare. We cannot refer it as a separate religion.

They live with two religions.

However, such a life with two religions should not be easy as it seems; it is contrary to the human psychology and nature. Consequently, we can determine a life with two religions only in spies; but everybody may not have the spy abilities. It should be a hard life in any way.

The crypto-Jews were called "new-Muslim" in Ottoman and "jaddid al Islam", or "cedid el Islam" in Iran. This word had a meaning of distrust on their Muslim identities in both geographies.

However, we can reach conclusions from the cases experienced in our land. Their Muslim identity was "apparently", but this does not mean that their Jewish character was complete. They were hardly applying all rules of the Jewish religion due to secrecy, for example it was difficult to obey the "sheep-cheese" rule, but they could easily apply the circumcision rule. Their Jewish character was not complete, and an amalgamation was created as a result of coexistence of Islam and Jewish religions for centuries. Therefore, it would be wrong to think that they were role-making when they were Muslims, instead

---

continue with the Theology Faculty, and attend philosophy and logic. They must teach me and our people the religion and Islam in relation with the science." The secretary general of the organization of Turkish bosses still expresses the need to learn "Islam" at a time when these schools give graduates more than 10 times of the imams required in one year and when all departments of universities are open to these graduates.

Hürriyet, 25 July 2004.

A considerable part of the oligarchs in Turkey is Sabbataists. There is no problem to associate these explanations with Sabbataism.

it would be proper to think that they were sincere in many practices.

They were comfortable in tariqats. We know that Kabala was born in the Muslim tariqat Tekkes in Spain. We know that they were very comfortable in the heterodox tariqats such as Mevlevi and Bektashi.

Also it is possible that they took over the control of many tariqats. We should investigate this.

This is Marranoism in general. But Sabbataism is different; Sabbatai Sevi emerged with the commitment to make reforms in Jewish religion. In the documentary "Les Derniers Doenmeh" sent to you, some Turkish Sabbataists accept Sevi as a revolutionist; we cannot decline immediately. We accept the possibility that it may be true.

Jesus wanted to launch a reform and ultimately Christianism –called as "hristo" in Greek– became a religion.

Sabbatai –means "from Shabba" or "born in Shabbat", originally Şabbatai, Saturdayist– went after reforms and Sabbataism emerged. In fact, it would be proper to consider Sabbataism as a separate religion, whether it is Muslim clothing or not. I define it as "from the Jewish tribe but not Hebrew".

They don't disclose themselves because of their political character and greed for power. As far as they withdraw from the power they gradually disclose themselves.

Undoubtedly, it is possible that they disclose themselves if they change the reserve state status of Turkey.

They are comfortable most in the Islamic tariqats now. In one of my books, I had provided the photograph of a Mevlevi Dede and informed that he was the real grandfather of a Sabbataist who functioned as foreign minister in Turkey, without giving a name. M. Yüksel, whom I believe to be competent in the Islamic science and history, enlightens this issue in a new study of him. I want to quote: "The second most important Sabbataist in Mevlevi order was İshak Dede, the Sheik of the Selanik Mevlevihane. Being one of the important Karakaş Sabbataists, İshak Dede was promoted to the Postnishin of the Selanik Mevlevihane after a time. Having been provided with a good training of Sabbataism, İshak Dede continues his Sabbataist tradition and belief in a secret manner, contrary to the Mehmed Es'ad Dede. He was promoted to the position of rabbi among the Sabbataists. He practiced the Mevlevi rites and

propriety in certain days as the sheik of the Mevlevihane located adjacent to the Sabbataist cemetery in Selanik, and also continued the Sabbataist rites in this Mevlevihane in a secret manner together with his double-identity disciples. We could not determine the date of death of Ishak Dede, who came to Izmir after the exchange. The former foreign minister Prof. Dr. Emre Gönensay is the one of the grandchildren of Ishak Dede."[322] Professor Gönensay is now drawing attention with his pro-Israeli comments in some TV channels.

Can this be accepted as a separate religion?

It is doubtless that Sabbataism is a separate religion.

But we cannot nominate Crypto-Judaism as a separate religion. However, we can assert that it is a separate principle. To appear with two religions and to hide another belief may impair the stability of the thinking. Emerging and being accepted on the platform of religion, this behavioral pattern would probably force itself as a requirement of the rule of decreased labour, seen in every field of life and human nature.

On the other hand, I prefer to use the word Sabbataism in a lesser manner. Because, even though it is now easier to diagnose whether a person is crypto-Jew by using the behavioral techniques developed in Turkey, to diagnose Sabbataism seems more difficult.

I can diagnose "crypto" characteristics of some oligarch families, but it seems misleading to call them "Sabbataists". Other than Sabbataism, there are still crypto-Jews in Turkey, as also in Iberia.

Can we not accept the laicism as their sheria?

Now definitely no. Initially, we cannot neglect the historical and social

---

322) Müfit Yüksel, *Sabetaycılık Tartışmaları ve Kimlik Sorunlarımız*, Yarın, Temmuz-Ağustos 2004, p. 30.
M. Yüksel states as 'ogan' in Hebrew, but it is called as 'okan' in Turkish and given as a name to Sabbataists. The exchange mentioned here is in the year 1924. Yüksel provides the following information:
"After the death of Sheik Muhammed Nur Al-Arabi, Melamilik was under the control of the Sabbataists in Rumelia and Istanbul. Even, some of the dergahs belonging to the third period of Melami order were acting at the same time as the secret Sabbataist synagogues. At present, little number of Melamis in Istanbul and Izmir is generally of the Sabbataist origin." p. 29.

character of the laicism. In addition, both Jon-Turkism and Kemalism were phenomenon of late nineteenth century. Nineteenth century had created nationalism at the beginning and imperialism at the end, and socialism in the middle. Socialism was an effective movement and laic by its nature. Turkish socialism had a Sabbataist character at the beginning and during its development. Turkish intelligence and left-wing movements –one further degree of it– are still under a Judaic hegemony. Ş. H. Değer, one of the leading founders of the Turkish socialism, was a Sabbataist from Selanik; I had also written that Mehmet Ali Aybar and Behice Boran, who were the heads of the socialist boom in 1960s, were Sabbataists. We can add the poet Nâzım Hikmet, who was stigmatized as a communist in Turkey and served a sentenced of imprisonment for long years and then adopted both by the oligarchy and right-wing. This current has a major impact on the general laicism program; we can consider laicism as a part and sub-program of socialism. Both of them are based on rationalism.

On the other hand, there was no Zionism during this long century, but formulated at its end. The basic policy for the Jews was such ruling which as I call reservist and called as Alliancist in the Judaic literature; we can also add the terms of assimilationist and bundist. However, whether alliancist or reservist, they should be laic. To reiterate, the wearing reform, which is a field of pride for Kemalism in Turkey, is a derivative of alliancism; the reservist or alliancist policy could only be realized to eliminate the Islamist and local clothing. During this long century, it became a policy to learn Turkish, Russian and Dutch instead of Hebrew in many countries; also the changes of names are common. This is the basis of the reservism and alliancism; in alliancism, in addition, loyalty to France is featured.

In Turkey, staying away from Arabism was possible only by laicism.

Now, these dynamics were melted and collapsed.

On the other hand, there are other internal dynamics of the anti-laic program. Today, the classes in power are in a state of mid of "never-again", which may be called as "psychosis" or "neurosis". This "never-again" refers to the years of 1960s and 1970s. Turkey had a tendency towards left-wing in those years; a civil war was required to stop this wind before the 1980 military coupe by Armed Forced. The very rich people of the country started to aban-

don the country; the Jewish businessman Vitali Hakko mentions, in his memoirs, his decision not to emigrate as a heroic resistance. He sees the coupe as an escape when they were preparing to emigrate. We know that a Turkish quarter was established by the rich people when they immigrated to Switzerland. The Finance and Investment magazines had mentioned an interesting capital transfer. The name of Halil Turgut Özal, who came to power after September coupe and then became the prime minister and president, means the "power of God" in Hebrew when read as "oz-al". We think that his attempt to lift the foreign exchange controls and liberalize the holding and movement of foreign currencies was based on this experience.

Islam was placed opposite to this left trend, and it was assessed that the socialist rise could only be stopped by an Islamic dam. This was a new concept or doctrine. It was implemented by all of the state bodies in such a harmony to arouse the Bastiat's jealousy. The state was encouraging people to establish associations for "fight against communism". The tariqat of Fethullah Gülen –now very powerful– was grown from such an association.[323] The state was establishing these associations and also ensuring that the "nationalist" movement headed by the fascist leader Colonel Türkeş withdrew from shamanism and returned to Islamism. The "Turkish-Islam Synthesis" that was developed by the Aydınlar Society was about to become a doctrine; I diagnosed in my studies that most of the leading people of this Aydınlar Society –if not all– was Sabbataist.

Islamism had become a policy against the social fight; the state and oligarchy was watching this. The military coupe in September achieved this; the governing classes were terrorized and started to terrorize the laic intellectuals. During the following period, the prime minister and then president Sami Süleyman Demirel and Prime Minister M. Yılmaz turned the Friday namazes

323) Now it is accepted beyond dispute that he was hosted by the President Özal in the Presidency Palace when he was being searched by the Public Prosecutor. It is documented that opening of missionary schools for his tariqat in the Middle East was supported by the President Demirel by sending letters of recommendation to the Presidents of the Middle Asian countries. When it was disclosed that this tariqat sheik –developed from preaching– was meeting frequently with the laic and leftist prime minister Ecevit, Bülent Ecevit was obligated to make a statement that "we are having philosophical conversations".
He was rescued from being arrested by condoning his escape to United States when it was documented that he attempted to establish an organization within the Armed Forces and Police; He is under the protection of Washington government at the moment. We can think that the Washington considers the schools of Gülen tariqat in the Middle Asia as its own "missionary schools". It is possible that this tariqat is one of those penetrated and controlled by Judaism.

into rites and demonstrations not even seen in the late time of Ottoman. The Armed Forces, oligarchy and state authorities made the Islamism a state doctrine.

We have yet no signs that this policy is withdrawn. The dynamics are still in place, including the "light Islam" program of Washington and statements that Turkey would become a model for this.

Sabbataists are now pioneers here. We have newly heard about the support to the turban campaign by Kemal Derviş, who was imported from Washington a few years ago and made the Treasury Minister, saying "I prefer the turban to the headscarf". I had disclosed that he was of Hebrew origin; now it is accepted by everybody. Recently, Ankara representative of *Radikal* daily, journalist Murat Yetkin stated in his valuable book that Derviş was not invited but sent by the New York Jewish lobby to take part in the government.[324] He appears very modern; he completed his high school education in France, university education in London and doctorate in United States, but yet he could defend the turban campaign. Turban is now not only a headwear but also a party in the laic versus anti-laic cliques. The laicism discussion is now continued as the fight of parties.

There is a revival in the laic tendencies. But, this is very weak yet and mostly within the Armed Forces. The Islamism, which was the program of the Armed Forces in the 60s became the single program at present, which aims at weakening the influence of Armed Forces in a constant manner. This causes reactions.

However, the laic tendencies are far from being pragmatic and philosophical.

But Turkey seems, at the moment, to enter the period of "Betrayal of Muslims" –with reference to the famous book of Julien Benda *Betrayal of Intellectuals*– together with the failure of Islamism. This is possibly to create a very powerful and hard laic movement, with the support of thirty percent.

The rejection of the Islamist policy by itself threatens its raison d'etre. I think that a laicism more permanent than the Sabbataist-dynamic laicism is hidden here.

---

324) Murat Yetkin, *Tezkere*, Istanbul, 2004.

I realized one thing. İttihat ve Terakki seized power in 1908, there was an election after that, and there was perhaps only Cavit Bey as a Sabbataist in the cabinet at that time. During the office of Enver Pasha, he launched some reforms such as change of calendar and so on, which reforms were made after 1923. That is, these reforms are earlier...

I had asserted the formula of "Kemalism is hamidism" upon realizing the same. Each revolution moves by an impulse to exaggerate itself, as if a law. Breaking away from the past, and renovations are exaggerated; I noted the continuity in *Tezler*. Kemalism was a continuance of modernism process. This is not only valid for the İttihat ve Terakki but also for the Sultan Hamid. We can accept Kemal and Enver as two river branches of Sultan Hamid, which separates from each other with a narrow angle.

Sultan Hamid was recorded to be very upset due to presence of Jewish Emanuel Caraso in the team that came to notify his removal from power. Caraso was a leading dirijan of the İttihat ve Terakki.

Caraso was a mason and attached to the Italian masonism; he had established a lodge and expanded this with the governing people of İttihat ve Terakki.

His benefits were realized later too. The Italians were disappointed with the sharing after the end of the First World War; the Western Anatolia was left to Hellenes. They started opposition within the allied forces; this meant that the Jews having a sound place in Italian masonism were transmitting the intelligence concerning the allied forces to Turkey though the lodges established by Caraso. This line was also operated during the Independence War; Mustafa Kemal's sound information relating to the opposite headquarters was always acquired from this source.

The Sabbataists apart from the Jewish people were influential within İttihat ve Terakki. It was called as Coversos at those times and until the disclosure of our studies. For example, Cavit, Doctor Nazım and the last general clerk of İttihat ve Terakki Mithat Şükrü Bleda were Sabbataists.

In fact, it is more practical to enumerate those who are not Sabbataist instead of Sabbataists.

Cavit and Doctor Nazım were executed in 1926 in Ankara. They were

members of the Karakaşi branch of Sabbataism, which are the most fanatic ones and may also be called Zionists.

It is natural that they are modernist in the light of the answers given to the previous questions.

Moiz Cohen, alias Tekinalp became the theoretician of the Kemalism together with the republic. He invited all the Jews in the world to the Ottoman-Turkey as their homeland, in the Hamburg Congress which he participated representing the Ottoman Jews in 1909. They should be modernist.

What would have happened if the Independence War was not started?

This is a difficult question in science; because scientist tends to consider rational what happened. We can assess this as the settlement of the Darwinism in the fundamental science; this is frequent in Marx, who analyses the winner in a rational and thus mandatory manner. I don't think this is a healthy way, it ultimately restricts the imagination and use of fiction in science and leads to worship in the reality. We can see this in the collapse of Soviet ideology.

Would a small community like the Turkmen in the Northern Iraq remain; because the French was created by the French Revolution and the Turk was created by the Turkish Revolution. I mean augmented. Those remained secluded could protect their original identities and languages. The dialects in a language may only be possible by a secluded character.

Here, the role of the Hebrew origins is important in Independence. I deem it positive. I deem it positive at that time because I can see the mechanisms; but I can see that they do not think and feel Turkish today.

Probably this question is suitable for 2004 rather than 1920. Because now the heart of Sabbataism –which seems close to hegemony in the state, oligarchy and press– does not beat for Turkey and laicism. We can say "Que sera?" as in a famous song and follow by saying "şto sdelayt", (What must be done?) like the famous question of Lenin.

Would these borders be not present today if the Independence War was not started?

There is Sevr trial in place. It was a continuance of Versay; It was signed by the Istanbul Government but not approved by the Ankara Resistance. A Kurdistan and Armenia was planned on today's Turkey, where only Konya and Toros slopes were left to Turks.

Kemal Pasha benefited from that the imperialists were tired of war and also he promised to the young Soviet state a Turkey away from Western world against drowning of the leading staff of the Turkish communists and to the West a no man's land between two camps. The death of Enver wishing to shift to the East was decided by Lenin – if the indications based on the never-used memories of Roy are true. This is also mentioned in *Sırlar*. Kemal Pasha achieved to get an enclave with his prudent and skeptic policy- at least as much as Hamid.

Today this enclave is threatened too.

I don't want to mention this.

I believe that we caused their religion to be created by allowing Sabbatai Sevi to become a Muslim. Can they say that they saved our Turkism in Europe by pioneering the Independence War? That is, did they settle their debts?

There is a need for a discussion at a point; we should mention a new religion even though it does not declare to accept Islam. Sabbatai Sevi is a Kabalist but each Jew is not a Kabalist. The Luria's Kabala was expanded and changed. The new orders were impossible to be reconciled with the Jewish religion. His conduct against the adultery was completely contrary to Judaism. Also, he attacked the authority of the rabbis and accepted those not Jewish as Muslims, as was done by Jesus. Consequently, a separate religion is before the acceptance of this Islamic view.

The known affirmations of Messiah were concluded ultimately by leaving away from Judaism. We know Jesus.

On the other hand, I see the role of Izmir-Amsterdam competition in placement of Islam. This brings into our mind the scenario of grand vizier Köprülü family.

There is a second point that makes it difficult to think of this problem as

a debt settlement issue; we can think that they saved it for themselves. Then, there was no debt and receivable.

This last issue that I pointed out may be more crucial than it seems at first sight; we can formulate two "enigmas" for this. The first one is, why the exchange of people in 1924 took place, and why we exiled the Hellenes –we call "Rum" in Arabic to mean Roman– who were inhabitants for about one thousand years. To exile is not a Turkish-Mongol tradition. Why Hellenes were so willing to send the Sabbataists around Selanik, because neither party was willing to emigrate. The Sabbataists not desiring to emigrate suggested that they were not Turkish – but this was not effective.

The second question is that: why the young Ankara government was unwilling to invade Mosul which was easy and matured to invade and why it then invaded Hatay which was more difficult to invade. Both questions have not been formulated yet; besides we can read Mosul but not Hatay on the Misaki Milli (National Pact) which was sanctified by us but the essence of which is uncertain as much as the "Promised Lands".

There are extensions of questions that I formulated against your question; the Armenians claim that cruelty and holocaust were imposed on them. This is okay, but when we read the official or secret history of Armenians, we see that they accuse the Jews more than Turks for these deaths.

I will stop here. I can ask such a question: are the holocausts imposed on the Turks during the last one hundred and fifty years the consequences of a Jewish-Christian fight? I think the following studies must deal with this issue.

I think that the capitalization and trade in Turkey occurred through these in a manner requested by the West but the structuring in the Western style was beyond their desires. If they did not have these connections, Turkey would again enter into an Independence War and another structure would be formed. That is, I don't feel indebted to them. Even I think that they bind me in political terms today, as they bind us in those times in economic terms. Because, what they define for me is not me. I have a problem there. I don't believe that Istanbul was occupied by them. They would not leave Istanbul to us if there were no such relation between Greece and Russia, to go down from Black Sea to Mediterranean Sea.

When?

In the Independence War. If the Greeks had not had close relations with the Russians due to orthodoxies and Byzantine traditions, the Russians would always want to go down to the hot seas via Black Sea. They placed us there between them.

I should reiterate and summarize for further theorization.

1. The West was tired of wars. So they could not reach all parts of the world. The maps for sharing prepared before the war were not operated and Paris negotiations were recessing the allied forces from each other.[325] M. Macmillan showed this with a taste of a novel.

2. It is true that they wanted to place a buffer between Russia and us. The Great Britain imperialism was face to face with the classical problem; it wanted to close the Indian road. Kemal Pasha benefited from this in a proper manner.

There are two important points. The Turkish-Russian Friendship Treaty of March 1921 and Soviet-Great Britain Trade Treaty were concluded almost on the same date. London recognized –de facto– the Soviet Government under this treaty. It is always asserted that it promised not to make Bolshevik propaganda in Afghanistan in consideration of this. I was sentenced with an imprisonment of 8 years by the Military Court as the first Russian speaking "Sovietologist" of this country –due to this reason solely– I could not find any documents, but it is possible. Acceptance of anything means an agreement in international relations. The second point is that the Kemalist forces assisted Soviet Union in bolshevizing Azerbaijan, Georgia and Armenia. The grounds for this issue may be found in my studies.

The West was tired to risk a war, and also a No Man's Land was required between them especially after the Bolshevik Revolution. The genius of Kemal Pasha was to play this trump card. This was suiting also to our thesis. But, beyond that, we were lost, we were all together. Here, the book named Yaban by Yakup Kadri, who is of Hebrew origin too, is the most important so-

325) M. Macmillan, *Paris 1919 – Six Months That Changed the World*, New York, 2002.

urce for us. This important Kemalist novel published in 1930 was showing that the Anatolian people were unwilling for a war.

In our Independence War, the riches and properties of Armenians and Hellenes were an important motive. This should be added to the doctrine of "Promised Lands". Undoubtedly, there is public at the base.

But we were tired too.

Yes we were tired too.

I have an opinion and I wonder if this is true. They reflected the capital form outlined in the West to Turkey while directing the capital. To me, they emphasized the policy that was established in the West. They have never created anything by their own or established policies specific to them. The capital was provided to them to create a sector. So they are performers but not founders.

I would be better to theorize it. Kemalism is far from being genuine.

We were in a situation taking the West as a model and at the same time afraid of the West. We were acting by this fear; the capitalizations were repealed by İttihat ve Terakki but not by the Republic. The fear of capitalizations and requirement to get stronger in a rapid manner and need to resist to the foreign forces were compelling Turkey for an enhanced economic structure and thus application of Cohert's policies. This minister of Louis the Fourteenth is a kind of prophet for those wishing to industrialize without colonization.

There was no opposition against the private property.

The women's rights had been accepted before the proclamation of the Republic; Hamid founded many schools for girls. As for the employment of more women in state affairs; it was mandatory due to the fact that many men were dead in wars. Meanwhile, we always say that the wars are feminist.

There was a territorial dispute with the Arabs. Also, they contributed to the invaders during the first war. This was suffering for us, because we believed that the Arabs would also see the four-hundred-year sovereignty of us

like us. We were either very pure or believed our own propaganda at most. We were in an anti-imperialist fight, without knowing about its history and philosophy. We deemed it normal to seek alliances for independence, but it was betrayal when the Arabs did the same.

On one hand, the sole verifier in the dialectic of theory and practice is the practice, and the point that we reached both in the capital and laicism platforms proved that we were not genuine.

We cannot refer to Turkey as "Kemalist" anymore.

Was not this murdering of a higher culture? After breaking away from Islam, was it not a contribution to another culture that the hegemony had disposed of a culture?

This is true.

We were afraid of the West at the beginning in the political and economical fields, but we were not afraid for the education and culture plan.

On the other hand, the separation of civilization and culture by Gökalp in Turkey showed that it was a mirage. In fact, we can think that this was a Western invention to facilitate penetration into the West. It would be proper to consider the opinion that the culture could be protected when the civilization is in place as a pain killer or tranquilizer. To adopt the Western civilization is to accept the cultural change.

Also, we were very willing to do so.

However, the foreign schools were the spearhead. And we should not only consider the Alliance Schools here; there are also others; I would like to mention the American missionary schools.

They were dense in three places and mostly Protestant. There were two American Colleges in Maraş and important missionary hospitals and schools in Antep and Urfa.

I selected these three provinces particularly, because we know that there was a civil war and public commotion in these three provinces before the formation of the regular forces in the Independence War and under the control of Kemal Pasha. This means that Armenians were dense in these places and the American missionaries were coming especially for the Armenians. It was

the basic aim to assimilate the Catholic and Orthodox Armenians into Protestantism and American way of life.

Another point about these three provinces were that a law was enacted to call them "kahraman" (brave), "gazi" (veteran) and "şanlı" (glorious), respectively. Thus, their names became "Kahraman Maraş", "Gazi Antep" and "Şanlı Urfa", which was a sign of their combating character in the Independence War.

So, the Independence War was first of all made with the Armenians in a nature of civil war and public war. The schools and titles prove this fact. We can think to the contrary: the titles remind us of the missionaries, Armenians and missionary schools.

The most famous of these schools is Robert College – now called as Boğaziçi University. It was an American missionary school, growing an elite class from all non-Muslims including Jews, particularly the Armenians.

There is a Hebrew population in any place where the Armenian population exists. It may be lower or higher.

This is a school mostly preferred by the Sabbataists. A daily newspaper had published the names and photographs of the famous Turks who graduated from this school. I quoted their names in my books and it was not difficult to conclude that most of them are Sabbataists. The former foreign minister İsmail Cem İpekçi and Rahşan Ecevit are also graduates of this school.

Our Sabbataists established their own schools in Selanik, which were called as "Terakki" schools. It means progress and the resemblance with the "terakki" referred to İttihat ve Terakki is not coincidental.

This "Terakki" was taken to İstanbul when Selanik was left to Hellenes; a new declaration was nominating the İpekçi and Derviş Families as the leading founders.[326] This is an important source.

It is an accepted procedure that the graduates of "Terakki" were attending Robert College or Boğaziçi University as it is called today.

Undoubtedly, this new study and declaration are the results of this new discussion. Now it is accepted that only and especially the children of Sabbataist families were attending these schools. But, probably they never thought that such a discussion would be started; the well-known Islamist University Profes-

326) M. Ö. Alkan, *İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e, Selanik'ten İstanbul'a Terakki Vakfı ve Terakki Okulları 1877-2000*, İstanbul, 2003.

sor and MP, dirijan of Aydınlar Society N. Yalçıntaş and Halil Turgut Özal had sent their sons and Sami Süleyman Demirel his nephew to this Terakki.

The spreaders of the aforementioned high culture are these people, who we call spearhead.

Abdülhamit says that the ethical values of Islam were in all schools starting from Mahmut.

This is normal. But I don't think that it is applied.

So, where are we now?

We took important steps in terms of human; it was a dramatic and non-humanitarian situation that our people were obliged to hide their beliefs. Now we achieved a freedom. Sabbataists are contributing to such freedom. We don't see any opposition at individual level.

Then, why are these attacks?

I had seen, when I first entered this field, that they were preparing for a declaration, and at the beginning of my studies, it was frequently asserted that I was doing the work of Israel or Sabbataists. I did not object to these, because I also saw that it was for their interest. I was able to show, at the beginning of my studies, that the elite class and those in important positions were mostly of Hebrew origin, and they were proud of this. We saw that they were proud saying "We created all beautiful things".

Bu then two theorems were faced; the first one is that I could prove that no one other than Hebrew origins could have an important position. My examples were selected mostly from the famous singers, stars and showmen or show-women. The star was ugly, the speaker was stammering and the singer was silent. None of them could give a "live" open air concert, instead they were opening and closing their mouths in front of the tape recorder. Because it is now possible thanks to the today's technology to make anyone a singer, provided that he/she will playback; so the abilities were not discovered and

those presented had no abilities. They were all Hebrew origin; this can be compared with the prior periods of the French Revolution.

These were accepted publicly and created a rebellion effect and it was normal to be reacted by a counter-rebellion.

Secondly, "Kurdish Jew" or "Jews of Kurdistan" could not be perceived. The Kurdish people in Turkey were underestimated as peasants and uneducated. "Kurdish Jew" was initially deemed as praising the Kurdish people and underestimating the Jews. Whereas, I was a student on the contrary to the Turkish-Intellectual obsessions during my stay in Paris in the capacity of self-exiled. I sought the ways to attend Kurdology and Iranology courses. The head of the Department, Madam Blau, was a marvelous person. She was an Egyptian Jew and heading the Kurdology department in Paris. We studied the Kurdish Jews there. The number of those immigrating to Israel was about two hundred thousand; they were speaking Kurdish at their homes and still living and marrying in Kurdish style.[327] I developed these theses.

The phenomenon of Kurdish Jew caused an earthquake in politics; the Kurdish people of the Northern Iraq were fighting as "peshmerga" in support of United States – in Kurdish "pesh" means front or to the front, which we call "piş", and "merga" means dead, which is similar to verb "mourir" in French, meaning "person attacking for death". I achieved to disclose the Hebrew origins and connections of these remained in Northern Iraq and governing families. This was shaking the Pro-Barzani policy in Turkey and creating suspicions against the policy implemented by Turkey to its own Kurds. The-

327) We examined the album showing the Israel life of Kurdish Jews, which was brought by an Israeli student. Professor Blau had noted that Mustafa Barzani was going to Israel in difficult times. I remember that she had told he was staying with his "relatives"; but my French was not so good at that time, so I could have misunderstood.
The book of Şalom Nakdimon was possibly written in 1975 or 1976, it was published recently by translating from Hebrew into Turkish. Here Nakdimon demonstrates that this relation is not a shelter but a military and political alliance. The preface section states as follows:
"During this period of 12 years, the leadership of Kurds against the Iraq government and army was executed by Molla Mustafa Barzani. During this process, Barzani executed his activities by consulting with the team of Israeli undersecretaries. The Israeli teams were replaced regularly once in three months. This team was headed by a Mossad official and an officer of the Israeli army and a technical consultant."
On "9 March 1975, the Head of Government, Izak Rabin, said to his ministers that 'Iran and Iraq reached an agreement to leave the Kurds alone'. The Iran-Kurd-American-Israel solidarity was at its peak at that period. Mossad and Iran intelligence service Savak was working in harmony in Northern Iraq."
Şalom Nakdimon, *Mossad in Iraq and Middle East*, Ankara, 2004.
There are some mistakes in translation regarding names and technical terms. It would be appropriate to interpret the statement "Israeli undersecretaries" as "consultants".

se reactions were hardened.

Sharp reactions were given by an unexpected corner; this field was considered as the benefice of Islamism in Turkey, provided that it is not at scientific level; Islamists were seeking a Jewish conspiracy. As a matter of fact, at the beginning of my studies, some Islamist newspapers were frequently requesting to interview with me, which was stopped in a sudden manner. There are two reasons; one is to show that Judaism is penetrating into the Islamism; like that a large number of Catholic ecclesiastics in Iberia became crypto-Jew during the fifteenth and sixteenth century. There were also similar examples in Turkey. There was no doubt anymore that most of the members of Aydınlar Society, which was the dirijan of the "Turkish-Islam Synthesis" were Sabbataists. We could write that the Islamist "AK" Party was also in that color and the important point is that the Muslims were considering this appropriate. This fundamentalist party of the past is now following the most pro-Israel policies. We now understand that the Islamists are against this study.

We are at the beginning of the studies in this field. We are (a) developing methods and (b) forming an inventory. The main studies have not been conducted yet.

This is also a study of our own history.

We are tearing the sheet on our history.

And start a history.

How do you look at the future?

When we were lecturing statistics courses in the university, we noted a phenomenon called false association. There could be periods during which the sugar prices and alcohol sales were increased at the same time; a statistician may establish a cause and effect relationship by correlation and then regression. We warned students about this matter.

We can see the contrary in the science plan. I have never thought that the emphasis and praises of Marx to Hegel were both justified and efficient. We could not mention this point here; however there were times in the history of science when Hegel was eclipsed like the moon and Marx was raised; but the Bolshevik Revolution caused the re-rise of Hegel. If Hegel was alive, he

would be against the Soviet Union, but the existence of Soviet order gave survival to Hegel.

The reliability of our studies were enhanced by the fact that the Israelis announced that they were providing commando training to Kurds in the Northern Iraq, after the Iraq War of United States and the prison scandal of American journalist Hersh. Probably the American journalist did not know that there is no problem with language or translator for this training, because we can estimate that both parties speak Kurdish.

The interest is increased and it emerges as a new discipline.

But we are just at the beginning.

We need studies like that of yours.

But I suggest being careful at all times. The Turkology and Kurdology departments in the West are controlled by the Hebrew origin people. It is doubtless that they have links with the similar departments in Turkey. It is possible that they quit from relying on science.

Sekizinci Bölüm

ZÜBEYDE ANA

Büyük adamların anneleri, hep Zübeyde Ana kadar talihsizler mi? Ne kadar yazık, Zübeyde Ana hakkında bilgilerimiz öylesine kıt; aslında bilgiler yok değil, ancak, olanlar son derece olumsuzdur. Bizim resmi tarihimizde, Zübeyde Ana, hep yeniliklere karşı ve sadece kendisini düşünen birisi olarak resmediliyor ve Armstrong veya Doktor Rıza Nur misali müfrit muhalif yazılarda ise, neredeyse bir üvey anne'dir; sevgisiz ve zaman zaman da bedhah'dır. Ben, bunlara hiç itibar etmedim.

Büyuk adamları, belki de en çok yaratanlar, anneleridirler. Muhtemelen bu önermenin etkisinde kaldım. Mustafa Kemal, öncelikle Zübeyde'nin verimidir ve yetişme çağında da, o zamanlar reformatör Abdülhamit vardı. Abdülhamit'te de baskın bir fotoğraf merakı buluyoruz. Büyük Kurtarıcı, temkinli olmayı, Hamit'ten öğrenmiş olmalıdır; öğrenemeyenler, kırıldılar.

Tarih bilincinde en kalıcı olan, anaların anlattıkları veya anaokullarında okutulanlardır. Kişilik formasyonunda, gençlik yıllarının, ileriye açılan devlet adamlarıdır; arkadan geliyorlar. Tanrılar ise etkileyemiyorlar.

Tanrılaştırmak, etkisizleştirmektir. Çünkü, Tanrılar'ı model alanlar, ölüm-

lüler dünyasından çıkıyorlar. Ölümlüler dünyamızda, Büyük Kurtarıcı'nın tekrarlanamamasını, muhtemelen, burada aramalıyız.

Şevket Süreyya Aydemir, Zübeyde Hanım'ın ikinci kez evlendiğini, yıllar sonra ve ilk önce haber verdiğinde, hepimiz, bu evliliği hiç uygun bulmadık, sanki teker teker hepimizin ocağına bir bomba düşmüştü. Halbuki çok normaldi ve hiç normal karşılamadık.

Büyük Kurtarıcı'nın Zübeyde Ana'nın cenazesine katılmayacağını hiç düşünememiştik, bunu ilk kez fark ettiğimde, pek çok üzülmüştüm; bilgilerime göre de, ilk kez ben yazıyordum. Kimsenin üzerinde durduğunu da sanmıyorum, halbuki önemli bir biyografik detay'dır. Bu alanda bir donmuşluk var. Tanrılaştırmak, dondurmak'tır.

Bununla birlikte, Büyük Kurtarıcı'yı Şemsi Efendi Mektebi'ne göndermeyenin Zübeyde Ana olduğu, resmi tarihin tahkim edilmiş hükümleri arasındadır. Ben ise, Büyük Kurtarıcı'nın, böyle bir mektebe gittiğinden hâlâ kuşku duyuyorum ve eğer gitti ise, önceleri Zübeyde Ana'nın engel çıkardığı yollu tarih yazımını hiç ciddiye almıyorum. Aynı şekilde Harbiye'ye kayıtta bir engelleme iddiası okuyoruz ve yine Zübeyde Ana'ya yüklüyoruz. Bu da, bana, inandırıcı görünmüyor, hep tekrarlıyorum.

Ana'dan koparmak, dünyadan çıkarmak'tır. "Dondurmak", diyoruz.

RESMİ TARİHTE DEPREM

Askerlik kariyerinde Enver Paşa, özel gelişiminde Zübeyde Ana; bunlar, iki engelleyicidirler. Sanki Mustafa Kemal'in, kurtuluş mücadelesinin başına geçtiği zamana kadar, yaşadıklarından ve yaptıklarından, büyük bir tatminsizlik duyuyoruz ve sanki, hep bunu izah etmeye çalışıyoruz. Halbuki buna bir ihtiyacımız olmamalıdır; daha bilimsel bakabiliriz.

Resmi Tarih, din'dir.

Din, bir fırka'dır ve birlikte politikanın bağı da, sayabiliyoruz.

Bu türkü, "sevdiğimin dini var, imanı yok", en çok biz Türkleri anlatmaktatır. Türklerde hep din oldu, hep parti idiler ve hem iman ve hem de karşısında ilim, doğamadılar.

Bu sözcüğün, "türkü", aslı türk-i'dir ve şarkı'nın ise şark-i olması, gerek-

mektedir. Türk-i, Türkmen'lerin melodisidir ve Türki'lerde hep din var.

Her zaman sarsılmaktadır.

Zübeyde Hanım'ın ikinci evliliğini yaptığı Ragıp Bey hakkındaki bilgiler, Zübeyde Ana'nın bilgisiz, tutucu, yeniliklere kapalı birisi olduğu yollu rivayeti, kökten sarsmaktadır.[327] Çünkü, Büyük Kurtarıcı'nın üvey babasının "Selanik Gümrükler Başmüdürü Ragıp Bey" olduğunu, yeni öğreniyoruz. Bu çok yüksek bir kamu görevidir; ayrıca, Sadi Bozok'a inanacak olursak Ragıp Bey, "Moralı Lord Abbas" olarak bilinen zengin birisinin oğlu idi. Böyle bir bürokratın, "köylü", adab-ı muaşeret usullerinden bihaber ve İttihat ve Terakki ile Terakki Mektepleri'nin kurulduğu bir iklimde, terakki'ye kapalı bir hanımla ve üstelik ikinci kez, evlenmesini bekleyemeyiz.

Daha sonra Çankaya Yokuşu'nda intihar ettiği veya öldürüldüğü ileri sürülen Fikriye'nin de, Zübeyde Ana'nın değil Ragıp Bey'in akrabası olduğu da ortaya çıkıyor ki hayli mühimdir; Zübeyde Ana'nın, Fikriye'yi, kahraman oğluna eş seçtiği rivayetlerinden haberdarız.. Büyük Kurtarıcı'nın, Zübeyde Ana'ya "emanet" verdiği Abdürrahim ise, Fikriye için, Çankaya Köşkü'nün hanımı diyordu; ölümünden öncedir, demek ki görgülü bir ailedir.

Şimdi, Büyük Kurtarıcı'nın doğduğu ev tavsif edilen, Selanik'teki küçük konağın da Ragıp Bey'lere ait olduğu ve Mustafa Kemal'in buraya sekiz-dokuz yaşlarında geldiği iddiası ile tanışmış haldeyiz.. Makul telakki etmemiz yerindedir; çünkü bu ev, küçük bir memur olan Ali Rıza Bey'den daha çok büyük bir müdür olan Ragıp Bey'e münasip düşmektedir. Şüphesiz, buradaki münasebet, maddi veriler ve her ikisinin varidat durumu itibariyledir; yoksa, Mustafa Kemal misli bir evladın babası Ali Rıza Bey, çok daha büyük konaklara layıktır, bundan kuşku duyamayız.

Zübeyde Ana'nın üvey kız kardeşi Ruhiye'nin, ki Rukiye de çağrılabiliyor, torunu Ferhat Babür'ün açıkladığına göre, Mustafa Kemal'i askeri okula, Zübeyde Hanım'ın üvey oğlu ve o zaman bir subay olan, Süreyya Bey kayıt ettiriyor; herhalde Zübeyde Ana'nın muhalefeti olsa, bu kayıdın realize edilemeyeceğini düşünebiliyoruz. Kaldı ki bu yeni evin, ahenkli ve sevgi dolu olduğunu da çıkarabiliyoruz. Mütekabiliyet usulüne göre evlilikler planlanmaktadır.

327) "...Zübeyde, Moralı Ragıp Bey isminde biriyle evlenmişti. Bu kişi gerçi 'Moralı Lord Abbas' diye serveti ve asaleti ile ünlü bir adamın oğluydu."
"Zübeyde, O'nunla, zengin bir adam olduğu için değil, asil bir aileden olduğu için evlenmişti."
"Fikriye Hanım, Mustafa Kemal'in üvey babasının akrabasıdır."
Sadi Borak, derleyen, *Atatürk'ün Armstrong'a Cevabı*, İstanbul, 1955-1997, s. 51-63.

Bunun dışında, aynen yayımladığım, bu açıklamalar, ileri sürdüğüm iki görüşü daha teyit etmektedir. Zübeyde ve üvey kız kardeşi, Selanik'ten gelirken, "yanlarında tapu da getirmedikleri için mübadelede hiçbir şey alamıyorlar". Bu malumatı hem çok doğru buluyorum ve hem de çok şaşırıyorum; çok kıt da olsa benim bilebildiğim vakalara bakacak olursak, tapu türü kağıt getirenler yok denecek kadar azdır, burası doğrudur. Fakat, tapusuz-belgesiz, uçsuz-bucaksız çiftlik, büyük konaklara oturan o kadar "mübadil" varken, Zübeyde Ana ile Rukiye Ana'ya bir kulübe dahi verilmemesi çok şaşırtıcıdır; hayli üzücü buluyorum. Herhangi bir izahat bulmada da aciz kalıyorum.

Diğeri de, Büyük Kurtarıcı'nın, Zübeyde Ana'nın hastalığı ile ilgilenmek üzere zaman bulamamasıdır; bu, herhalde, büyük evladlar doğuran annelerin talihsizliği sayılmalıdır. Ne yazık, Büyük Kurtarıcı'nın, Zübeyde Ana'nın cenazesine katılmadığını not ederek yazdığım zaman, bu talihsizlik bende derin acılar açmıştı; amma, şimdi acım daha da büyümüştür. Ama yine de bir teselli yolu bulabiliyoruz, herhalde, büyük evlad yetiştiren analar, çok acı duymamayı da becerebiliyorlar. Dayanıklı olmayı öğrendiklerini düşünebiliyoruz.

HİSTORİYOGRAFİ'DE BELGE MESELESİ

Bu bilgiler su yüzüne çıkınca, değerli tarihçi ve profesör Ş. Turan, "bir tarihçi olarak ben ancak belgelere dayanan bilgilere itibar ederim" buyurdular.[328] Gayet güzel, ilk önce, bu sözü, pek isabetli bir hikmet saymak durumundayız. Ve arkasından sorabiliyoruz.

Hangi belgelerimiz var? Bir, Büyük Kurtarıcı'nın doğum tarihi, yılı veya ayı hakkında hangi belgemiz var, yaşından bile emin olamıyoruz. İki, Şemsi Efendi Mektebi hakkında hangi vesikaya sahibiz ve Mustafa Kemal'in burada okudukları bahsinde, bir kayıt ve şahid gösterebiliyormuyuz, fiktif olması ihtimali çok yüksektir. Üç, Sarıkamış'ta kaç şehit oldu, bu işi hâlâ Bengür nam bir cerraha mı bırakacağız? Dört, Sarıkamış bir facia ise, Kıbrıs Savaşı'nda, kendi denizaltımızı batırmak nedir; hangisi daha vahimdir ve aslında Sarıkamış neden facia'dır; belki de aşırı temkinliliğin justifikasyonu sayıyoruz. Beş, Hasan Tahsin nam Osman Devres'in, kurşun sıktığını gören var mı, herhan-

328) *Sabah*, 17 Ekim 2004.

Anneannem Atatürk'ün üvey kız kardeşi Ruhiye Hanım'dı

Atatürk'ün üvey kız kardeşi Ruhiye Hanım'ın anneannesi olduğunu söyleyen 75 yaşındaki Ferhat Babür "Tarih kitaplarında yazılan bilgilerin artık değiştirilmesinin zamanı geldi" diyor.

Figen Yanık

Atatürk'ün üvey babası olduğunu biliyor muydunuz? Ben yeni öğrendim. İlk duyduğum andan itibaren de şaşkınlık içinde çevremdeki herkese soruyorum, bilen yok. Annesi Zübeyde Hanım'ın, eşi öldükten sonra Atatürk 8 yaşındayken üç çocuklu Ragıp Bey ile evlendiğini, doğduğu iddia edilen Selanik'teki evin aslında büyüdüğü ev olduğunu ve onu askeri okula üvey ağabeyi Süreyya Bey'in kaydettirdiğini... Ayrıntılar uzayıp gidiyor. Tarih de sanki benim için baştan yazılıyor. Anneannesi Ruhiye Hanım, Atatürk'ün üvey kız kardeşi olan Ferhat Babür, anılarını anlattıkça şaşkınlığım artıyor. Ansiklopedilerde tek satır, bazı tarih kitaplarında kısaca yer verilen bu tarihsel bilgileri ilk kez duymanın şaşkınlığını yaşıyorum. Anneannesinin ağzından dinlediği anıları bize aktaran 75 yaşındaki Ferhat Babür, Türkiye'nin ilk atom mühendislerinden. İzmir'de doğmuş, daha sonra ailesiyle birlikte İstanbul'a yerleşmiş. Onlarla birlikte yaşayan anneannesi Ruhiye Hanım 1943'te 63 yaşında vefat etmiş. Ferhat Bey, yıllarca tarih kitaplarında Atatürk'ün üvey babasından bahsedilmemesine o sanki alışmış. Yine de artık herkesin gerçekleri bilmesi gerektiğini ve tarihteki yerini almasını istiyor. Şimdi söz Ferhat Babür'ün...

ATATÜRK'ÜN ÜVEY BABASI KİM?

Selanik Gümrükler Başmüdürü Ragıp Bey, eşi Afet Hanım'ın genç yaşta ölümüyle 3 çocuğuyla dul kalıyor. Çocukları Süreyya, Hakkı ve Ruhiye. Anneannem Ruhiye en küçük kardeş. (Bazı kayıtlarda Rukiye diye geçse de anneannemin adı Ruhiye'dir.) Anneannemin babası, eşi öldükten sonra bir yıl bekar kalıyor. Atatürk'ün babası Ali Rıza Bey ölüp Zübeyde Hanım dul kalınca 1899 yılında kendisi gibi dul olan Ragıp Bey'le evleniyor.

SELANİK'TEKİ EV

Zübeyde Hanım, ikinci kez evlenince Selanik'te, Atatürk'ün 'doğduğu ev' denilen, halbuki doğduğu değil 8 yaşından itibaren büyüdüğü ve subay çıkıncaya kadar gelip kaldığı Ragıp Bey'in evine geliyor. Zübeyde Hanım, kendi çocuklarına biraz daha fazla özen gösterirmiş. Anneannemin ağabeyi Hakkı, Zübeyde Hanım'ı hiç sevememiş.

ÜVEY AĞABEYİNE ÖZENİYOR

Ragıp Bey'in en büyük oğlu Süreyya Bey, babası Zübeyde Hanım'la evlendiğinde subaymış. Atatürk ona özenmiş. Süreyya Bey de onu alıp askeri okula yazdırmış. Süreyya Bey, iddiaya göre Atatürk'e bir de bıçak hediye etmiş. "Gerektiği zaman bunu kullanabilirsin" demiş.

KARDEŞLERİYLE ARASI İYİYMİŞ

Atatürk'ün üvey babası ve kardeşleriyle arası çok iyiymiş. Zaten böyle olmasa Süreyya Bey de onu askeri okula yerleştirir mi? Anneannem de Atatürk'ü çok sevdiğini söylerdi.

EVLİLİK REDDEDİLİYOR

Atatürk subay çıktıktan sonra Zübeyde Hanım ile Ragıp Bey, kendi aralarında çocuklarını evlendirmeye karar vermişler. Atatürk ile benim anneannemi, Makbule Hanım ile de Süreyya Bey'i evlendirmek istemişler. Atatürk subay çıktıktan sonra bir gün evde büyük bir yemek sofrası hazırlanmış. Süreyya Bey, gerekçe kışlada kalırmış. O gün özel olarak çağrılmış. Herkes bir araya geldikten sonra evlilik fikri ortaya atılmış. Hiçbiri bunu kabul etmemiş. Bu aralarında soğukluk yaratmış.

TÜRKİYE'YE GÖÇ

Atatürk, Selanik'ten ayrıldıktan sonra Lozan Mübadelesi ortaya çıkmış. Bu arada Ragıp Bey, Zübeyde Hanım'dan ayrılmış. Ayrıldıktan sonra zor durumda kalmaması için "Sen Türkiye'ye git, Makbule ve Ruhiye'yi de yanına al" demiş. Hakkı, onlarla gitmeyi kabul etmemiş. Yalnız gitmek istemiş. Ragıp Bey de Selanik'te kalmayı tercih etmiş. Lozan Mübadelesi'ne göre herhangi birinin orada kalma hakkı yoktu artık.

1944 yılına ait bu fotoğrafta Ferhat Babür, babası Salih Zeki ve ağabeyi Süreyya, anneannesi Ruhiye Hanım ve annesi Afet Babür ile

İLK DURAK İSTANBUL

Zübeyde Hanım, anneannem ve Makbule Hanım, Selanik'ten ayrıldıktan sonra önce İstanbul'a gelip buradan İzmir'e geçiyorlar. Yanlarında tapu da getirmedikleri için mübadelede hiçbir şey alamıyorlar. Zübeyde Hanım Karşıyaka'ya yerleşiyor. Makbule Hanım daha sonra İzmir'den tekrar İstanbul'a gelmiş. Ben çocukken Konak'ta otururduk. Hemen her hafta bize Zübeyde Hanım'ın kardeşi Emine Hanım ziyarete gelirdi.

ZÜBEYDE HANIM'A ÜVEY KIZI BAKMIŞ

Bir gün kızkardeşi Emine Hanım, anneanneme "Zübeyde Hanım çok hasta, ona senin bakmanı istiyor" demiş. Makbule Hanım, İstanbul'da bir paşayla evli olduğu için İzmir'e gelememişti sanırım. Zübeyde Hanım ölene kadar ona anneannem bakmış. Hatta anneannem "Zübeyde Hanım'ın ağzına zemzem suyunu bile ben vermiştim" demişti.

ATATÜRK'ÜN TELGRAFI

Anneannemin her zaman üzüntüyle bahsettiği bir olay vardı, tabii onu belgelere geçirmek çok zor.

Zübeyde Hanım, hasta yatağındayken Atatürk'ü son bir kez daha görmek istemiş. Anneanneme "Arslan kızım bir telgraf çekiver" demiş. Anneannem de bir telgraf çekmiş. Atatürk'ten "Çok yoğunum, vatan her şeyden mukaddestir. Sağ kalırsan görüşürüz, kalmazsan allah rahmet eylesin" yazan bir telgraf gelmiş. Anneannem bu telgrafı Zübeyde Hanım'a söyleyememiş, yırtıp atmış. Bazı tarihçilere göre ise Zübeyde Hanım'a Latife Hanım bakmış. Hatta "Zübeyde Hanım'a Latife Hanım baktığı için Atatürk onunla evlenmiş" şeklinde yazılar. Bunların hiçbiri doğru değil.

HAKKI BEY NEREDE?

Anneannemin diğer ağabeyi Hakkı Bey Selanik'ten tek başına İstanbul'a gelmiş. Anneannemle bir kez buluşmuştu. O yıllarda Dersim'de kaldıklarını biliyorum. Daha sonra kendisinden haber alamadık.

Sabah, 17 Ekim 2004

Kitaplar düzeltilmeli

Atatürk sessiz bir çocukmuş

Anneannemin anlattığına göre Atatürk küçükken çok sessiz, kendi halinde bir çocukmuş. Böylesine sakin bir çocuğun ilerde Kurtuluş Savaşı'nı gerçekleştirerek bu kadar büyük başarı sağlamasına anneannem çok şaşırırdı. "Yaptıklarını izlerken onunla daima iftihar ediyorduk, ama çocukken böyle olacağı hiç kimsenin aklına gelmezdi" derdi.

YUNANLILAR'DAN KALAN EV

Zübeyde Hanım vefat ettikten sonra Atatürk annemi buldurup evlenip evlenmediğini, çocuğu olup olmadığını sormuş. Valiyi çağırmış ve "Ruhiye Hanım'a Yunanlılar'dan kalan bir evi verin" demiş. İzmir'de anneanneme ait bir ev vardı. Biz İstanbul'a gelirken bu ev satılmıştı.

DEDEM MEMURDU

Anneannem Ahmet Fevzi Bey ile evliydi. Dedem Anadolu Ajansı'nda memur olan Arnavut asıllı bir beydi. Tek çocuğu benim annemdi, ona da kendi annesinin ismini vermiş: Afet. Biz iki kardeşiz, ağabeyimin ismi de Mehmet Süreyya.

SÜREYYA BEY NASIL ÖLDÜ?

Atatürk'ün üvey ağabeyi yüzbaşı Süreyya Bey'in ölümü hakkında çeşitli söylentiler var. (Ferhat Babür'ün anlattıklarına göre öldürülmüş. Bazı kaynaklara göre de intihar etmiş.)

TARİH KİTAPLARI DÜZELTİLMELİ

Bu eksik bilgilerin artık tarih kitaplarında da yerini alması lazım. Üvey babası olması Atatürk'ü küçülten bir olay değil. Babası ölmüş buna rağmen üveybabasının himayesinde okumuş. Onun için bir onur meselesi.

Atatürk üvey babası için ne demişti?

"Nazik ve kibar bir adamdı. Sonradan o asil beyle dost oldum. Bana iyi bir eğitici oldu."

Bulca'nın tanıklığı

Dolmabahçe'de ziyaret edemedi

1935'te sünnet olduğumuzda, Atatürk'le kan bağı olan ve en yakın arkadaşı Fuat Bulca'ya anneannem haber vermek için telgraf çekmiş. O zamanın parasıyla 100'er bin lira göndermişler. Biz anneannemle sık sık İstanbul'a gelirdik ve Fuat Bulca'yı da her gelişimizde görürdük. Son gelişimizde 1938 eylülüydü. Fuat Bulca o dönemde hem Rize milletvekili, hem de Türk Hava Kurumu'nun Genel Başkanı, İş Bankası ve Şeker Fabrikaları Genel Müdürü'ydü. Biz İstanbul'a geldiğimizde Fuat Bulca, anneannemi Dolmabahçe'ye hasta olan Atatürk'ün yanına götürmek istedi.

Anneannem de "Sağlığında göremedim şimdi hastayken gidemem" dedi. Fuat Bulca "Niye gitmiyorsun, bak torunların ilkokulda, babalarının durumu iyi değil. Bunlar ilerde nasıl okuyacak? Gidersen Atatürk hatırlayıp bir şey bırakabilir" dedi. Anneannem "Ben sağlığında hiç aramamışım, şimdi hiç gitmem" dedi. Anneannem gayet sakin, ılımlı bir insandı, ama çok gururluydu. Fuat Bulca'nın dediğini yapıp Atatürk'ü ziyaret etseydi belki ona vasiyetinde bir şeyler bırakabilirdi.

OKUL KİTAPLARINDAKİ BİLGİLER

Çocukluk yıllarında okul kitaplarında Atatürk'ün Selanik'teki evde doğup büyüdüğü hakkındaki bilgileri anneanneme aktardım. "Hayır, o Atatürk'ün büyüdüğü ev olmalı, doğduğu değil" dedi. Ona "Niye kitaplarda böyle yazılıyor? Niye açıklama yapmıyorsun?" diye sorduğumuzda, "Öyle bir şeye gerek yok. Reisicumhur olduğu için, prestijini sarsmaya gerek yok" dedi. Eminim, Atatürk'ün hayattayken üvey babasından hiç söz etmemesi anneannemi rahatsız etmiştir. "Onu bu duruma getiren Süreyya ağabeyimdir" derdi.

Sabah, 17 Ekim 2004

gi vesikaya sahip miyiz; böyle bir rol için Hasan Tahsin nam Osman Devres'in, mezarı İzmir'de değil İstanbul'da Bülbülderesi'ndedir, İbrani asıllı olmasından başka bir işaret göremiyoruz.

Devamla, altı, Büyük Kurtarıcı'nın, Şam'da bir fırka kurduğunu, hangi vesikaya istinat ederek, yazıyoruz; bu tür sorular, *Tezler*'de hayli ziyadedirler. Yedi, genç zabit Mustafa Kemal Bey'in, Harekat Ordusu'nda "kurmay başkanı" olduğu iddiasının da belgesi var mı; Hüseyin Hüsnü Paşa'nın önce komutan ve sonra Mahmut Şevket Paşa'nın kurmay başkanı olduğunu biliyoruz ve hep yazıyoruz. Sekiz, belgeler güzel de, Kazım Paşa'nın "İstiklal Harbimiz" kitabındakiler belge değil mi ve belge-sever tarihçiler, Karabekir'in Nutuk'a karşı yayımladığı ciltler boyu belgeleri görmezlikten nasıl geliyorlar; Kazım Paşa'yı "hain" veya "yalancı" göremeyiz. Mustafa Kemal Paşa pek büyüktür, ancak, Ali Fuat Paşa'nın yirminci ve Kazım Paşa'nın onbeşinci kolorduları olmasaydı, ki bu Yakup Şevket Paşa'nın mücehhez bıraktığı ve sağlam Doğu Ordusu idi, Anadolu'da ve Doğuda tutunmak imkansızdı. Demek ki, "ben ancak belgelere dayanan bilgilere itibar ederim" anlayışı ile ancak din yazılabilmektedir ve tarih yazımı hâlâ beklemektedir.

Eğer bu ülkeye böylesine mümtaz bir evlat yetiştirmiş Zübeyde Ana ile bir tek konuşma yapılmış olsaydı, en azından, Büyük Kurtarıcı'nın hangi yıl doğduğunu daha sahih olarak bilebilirdik. Büyük Kurtarıcı'nın bir tek akrabasını bile tespit edememek, Türk tarihçiliğinin yüz karasıdır; belge-severlik değil belge-düşmanlığı teşhis edebiliyoruz. Kaynakları yok ettiğimiz kesindir. Hâlâ bilim değil, din aşamasındayız.

Şu anda ve tarih yazımında da belgeye ihtiyacımız görünmüyor.

Tarih yazımında da, teorik bakış açlığı yaşıyoruz.

Sekizinci Bölüme Birinci Ek

ABDÜRRAHİM TUNCAK ATATÜRK MÜZESİ

Abdürrahim Tuncak adına bir müze, başlıbaşına şaşırtıcıdır; müzenin, Ankara'da, Profesör Mehmet Haberal'a ait Başkent Üniversitesi'nde yer almasını ise açıklamak kolay görünmüyor. Bu önemli tarih-yazısının kaynağı da altta kayıtlı haldedir. Hiç dokunmadan aktarmakla yetiniyorum.

* * *

Beşiktaş Vişnezade Mahallesi, Spor Caddesi üzerindeki 76 numaralı ev, Atatürk'ün İstanbul'da kiraladığı ilk evdir. Atatürk'ün evinin de içinde bulunduğu Akaratler'deki Sıra Evler, Osmanlı döneminin ilk toplu konut örneğidir. Sultan Abdülaziz döneminde Dolmabahçe Sarayı'nda çalışan "ağa"lar için 1875 yılında yapımına başlanmış olan Akaretler Sıra Evleri, 66 parsel üzerinde 133 konuttan oluşmaktadır. Atatürk'ün yaşamöyküsüyle iç içe girmiş bu tarihi evde, Atatürk, annesi Zübeyde Hanım, kızkardeşi Makbule (Atadan) Hanım, manevi oğlu Abdürrahim (Tuncak) Bey, Abdürrahim Bey'in "Ayşe Abla" diye andığı bakıcısı bayan, 1912'den 1919'a kadar yaşamışlardır. Atatürk'ün bu evde kaldığı günlerde, evin "gündüz sakini" sayılan Atatürk'ün emireri Şakir Çavuş, eve her gün gidip gelmekte, Atatürk'ün dışarıyla

ilişkilerini, bilgi alışverişini sağlamaktadır. Beşiktaş Spor Kulübü evin arkasındadır. Evin girişinde zemini ince tahtalarla döşenmiş, tahtaların üstü samanla örtülü mekanda, aile üyelerinin "Bahtiyar" adını verdikleri bir inekleri barınmaktadır. (Abdürrahim Bey'in "kendimi bildiğim ilk yer" dediği bu eve ilişkin hatırladıkları arasında, elde edilen bazı ganimet silahların, burada tahta döşemelerin altında saklandığı da canlı bir anı olarak yer alır.)

Evin ikinci katında karşılıklı iki oda vardır: demir karyolalı bir yatak bulunan bu odaların birinde Atatürk, diğerinde kızkardeşi Makbule Hanım kalmıştır. Atatürk İstanbul'a geldiğinde, duvarlarında haritalar asılı bu odada arkadaşlarıyla ülke ve dünya sorunlarını konuşmak için buluşur.

Üçüncü kat, üst katıdır ve Zübeyde Hanım ile Abdürrahim Bey'in kaldığı yerdir. 1908 doğumlu Abdürrahim Bey, sünnetinin bu katta yapıldığını hatırlamaktadır.

Atatürk Balkan ve Birinci Dünya savaşları sırasında cephelerdedir. Atatürk'ün cephelerden ayrılıp İstanbul'a geldiğinde ailesiyle bu evde yaklaşık 317 gün kaldığı tahmin edilmektedir.

* * *

• Atatürk'ün 1912-1919 arasında bu evde bulunduğu günler tarih sırasına göre şöyledir:

• 24 Kasım 1912: Trablus'tan İstanbul'a geliş.

• 1 Aralık 1912: İstanbul'dan Bolayır'a gidiş (Balkan Savaşı). (6 gün)

• 30 Nisan 1913-21 Mayıs 1913: Bolayır – İstanbul (geliş ve dönüş). (21 gün)

• 31 Ekim 1913: Sofya Ataşemiliterliği'ne atanmasıyla İstanbul'dan ayrılış. (İstanbul'a geliş tarihi bilinmemektedir).

• 25 Ocak 1915: Sofya'dan cephede görev almak için İstanbul'a geliş.

• 2 Şubat 1915: 19. Tümen Komutanı olarak Tekirdağ'a gidiş ve Çanakkale Muharebeleri. (7 gün)

• 11 Aralık 1915: Çanakkale Muharebelerinden sonra İstanbul'a dönüş.

• 10 Ocak 1916: Ziyaret için Sofya'ya gidiş. (30 gün)

• 23 Ocak 1916: Sofya'dan İstanbul'a dönüş.

• 26 Ocak 1916: 16. Kolordu Komutanı olarak Edirne'ye gidiş. (2 gün)

• 12 Mart 1916: Edirne'den İstanbul'a geliş.

• 15 Mart 1916: 16. Kolordu Komutanı olarak Doğu Cephesi'ne (Diyarbakır'a) gidiş. (3 gün)

• 17 Temmuz 1917: Diyarbakır'dan 7. Ordu Karargahı'nı kurmak üzere İstanbul'a geliş.

• 15 Ağustos 1917: 7. Ordu Komutanı olarak Halep'e gidiş. (28 gün)

• 15 Ekim 1917: Halep'ten İstanbul'a izinle geliş ve 7 Kasım'da İstanbul Genel Karargah'ta göreve başlayış.

• 15 Aralık 1917: Veliaht Vahidettin ile Almanya Seyahati'ne gidiş. (60 gün)

• 4 Ocak 1918: Almanya'dan İstanbul'a dönüş.

• 25 Mayıs 1918: Böbrek rahatsızlığının tedavisi için Viyana'ya gidiş. (140 gün)

• 2 Ağustos 1918: Viyana'dan İstanbul'a dönüş.

• 22 Ağustos 1918: 7. Ordu Komutanı olarak Halep'e gidiş. (20 gün)

• 13 Kasım 1918: Yıldırım Orduları Komutanlığı görevinden ayrılıp İstanbul'a geliş. (153 gün)

(Atatürk bu gelişinde 15 gün Pera Palas'ta kalır, ardından arkadaşı Salih Fansa'nın evinde misafir edilir. 16 Aralık 1918'de kiraladığı Şişli'deki eve taşınır. İstanbul'dan ayrıldığı 16 Mayıs 1919'da annesi, kızkardeşi ve manevi oğlu Abdürrahim Bey'le Şişli'deki evden vedalaşarak İstanbul'dan ayrılır.

* * *

Ayrılış sırasında annesiyle arasında şu kısa konuşma geçer:

"Anadolu'dan sana bir süre para yollayamam. Sen çocuğa ve eve bakabilecek misin?"

"Merak etme ben yavrumu aç bırakmam."

Kaynak: http://www.ataturk.net/bizimle/muzeler/?sayfa=muze&id=48

Sekizinci Bölüme İkinci Ek

SABİHA GÖKÇEN'İN İSYANI[328]

Atatürk'ün manevi kızı, Türkiye'nin ve dünyanın ilk kadın savaş pilotu Sabiha Gökçen bugünlerde çok üzüntülü. İlerlemiş yaşına rağmen melek yüzlü güzelliğinden ve olağanüstü zerafetinden hiçbir şey kaybetmemiş olan Gökçen, Ankara'daki evinde üç saat süreyle *Hürriyet*'e içini döktü: "O'na, O'nun aziz hatırasına böyle bir saygısızlığı nasıl yaparlar!" diyor.

Türkiye'nin ve dünyanın ilk kadın savaş pilotu Sabiha Gökçen, biliyorsunuz, Atatürk'ün manevi kızı. İlerlemiş yaşına rağmen, bir Cumhuriyet Kızı olma özelliğinden ve zerafetinden hiçbir şey kaybetmeyen Gökçen, bugünlerde hayli üzüntülü. Atatürk'ün "aziz hatırasına" saygısızlık edildiğini düşünüyor.

Anlattığına göre olay şu:

Mustafa Kemal, Birinci Dünya Savaşı sırasında bir süre görev yaptığı Diyarbakır'dan anne ve babasını kaybetmiş bir çocuğu yanına alarak İstanbul'a getirir. Evinde yedirip içirir, büyütür. Almanya'ya tahsile göndererek okutur. Elektrik mühendisi olmasını sağlar, tahsil masraflarını cebinden ödeyerek... Daha sonra Tuncak soyadını alan Abdürrahim, birkaç ay önce 80 yaşında vefat eder. İşte şimdi bu Abdürrahim Bey'in kimi yakınları, bazı gazete ve dergilerle gazetecileri kullanarak, kendisinin Atatürk'e "nispeti" dolayısıyla (!) tek vârisi olduğunu öne sürüyorlar. Daha da ileri giderek Atatürk'ün oğlu olduğunu ima ediyorlar.

Gökçen bütün bunlara içerliyor, ama "işin bu kadarla kalmamasına" daha çok kızıyor. Başkent Üniversitesi'nin, Atatürk'ün bir süre kaldığı İstanbul Akaretler'deki 76 numaralı evin bir benzerini üniversite kampusüne yaptırarak "Abdürrahim Tuncak Atatürk Müzesi" adıyla ziyarete açmasına itiraz ediyor. Müzenin tanıtım broşürü, altında Abdürrahim Tuncak'ın adı, imzası ve 19 Mayıs 1998 sözleri bulunan şu satırlarla bitiyor:

328) Orhan Karaveli, *Hürriyet*, 17 Ekim 1998. Adını değiştirdim.

"Atatürk 16 Mayıs 1919'da annesi, kız kardeşi ve manevi oğlu Abdürrahim Bey'le Şişli'deki evden vedalaşarak ayrılır. Ayrılış sırasında annesiyle arasında şu kısa konuşma geçer:

'Anadolu'dan sana bir süre para yollayamam. Sen çocuğa ve eve bakabilecek misin?'

'Merak etme. Ben yavrumu aç bırakmam.'

Şimdi Sabiha Gökçen'i dinleyelim:

"Atatürk'ün tek vârisi vardır. O da kardeşi Makbule Atadan Hanım'dır. Altı Türk kızını da manevi evladı yapmıştır. Afet İnan, Zehra Aylin, Rukiye Erkin, Nebile, Ülkü ve bendeniz. Birçok genci ise elinden tutup okutmuştur. Sığırtmaç Mustafa, Abdürrahim ve diğerleri. Biz manevi kızları sürekli yanında kalır ve seyahatlerinde kendisine refakat ederken, Abdürrahim isimli çocuk yaverlerin yanında yatıp kalkardı. Bu gencin O'nun tek vârisi, hatta düpedüz kendi oğlu gibi gösterilmesi, Atatürk'e ve tarihe karşı saygısızlıktır. Başkent Üniversitesi'nin böyle bir duruma düşürülmesi ise inanılacak gibi değildir. Ne demek oluyor Atatürk adını lütfen sona ekleyip 'Abdürrahim Tuncak Atatürk Müzesi' diye bir müze açmak? Bir de beni davet ediyorlar. Tabii ki gitmeyeceğim. Bu işe önayak olduğunu sandığım ve değerli bir bilimadamı olarak bildiğim Profesör Mehmet Haberal'ı aradım. Kendisine durumu anlatınca, 'Bunları bilmiyorduk!' demez mi? Bir bilimadamı, Atatürk'ün başkentinde, 'Başkent' adını taşıyan bir üniversitenin içinde araştırıp soruşturmadan böyle bir şeyi nasıl yapar?"

Güzel gözleri çakmak çakmaktı. Uçağına atlayıp manevi babasının emriyle savaşa gider gibiydi:

"Abdürrahim Tuncak Bey'in yakınlarını uyardım. Ne yazık ki bir yararı olmadı. Duydum ki cenazesine bir gazeteci gelmiş. 'Abdürrahim Tuncak sırlarıyla bu dünyadan göçtü' diye konuşmuş. Atatürk'ün ne bir gerçek oğlu olmuştur ne de bir erkek vârisi. Bütün aydın Türk gençleri O'nun vârisi ve oğludur. Yetmez mi?"

* * *

Abdürrahim Tuncak Atatürk Müzesi'nin ilk hali Başkent Üniversitesi Bağlıca Kampusü'nde, Rektörlük Binası'nın bir salonunda 10 Kasım 1986 tari-

hinde hizmete girdi. Geniş salonda ilk olarak Abdürrahim Tuncak'ın üniversiteye hediye ettiği Atatürk fotoğrafları koleksiyonu sergilendi, sonra bunlara bavul, bornoz, iç çamaşırı, pijama ve Atatürk'ün ailesine ait Kuran'ı Kerim gibi özel eşya eklendi.

Daha sonra bu müzenin genişletilebileceğini düşünen üniversite yönetimi, Atatürk'ün İstanbul'da ilk kiraladığı Akaretler'deki evin aynısını müze binası olarak inşa etmeye karar verdi. Ev bütün boyutları aynı olmak üzere üniversite bahçesine inşa edildi. Üniversitenin açılmasıyla birlikte Abdürrahim Tuncak Atatürk Müzesi adıyla halka açılan müzede sergilenenler arasına Tuncak'ın ailesinin hediye ettiği ve bu evde kullanılan mangal, ikinci bir bavul, Atatürk'ün okuduğu Kuran'ı Kerim gibi eşya da eklendi. Başkent Üniversitesi, müzenin açılmasıyla ilgili olarak, "Biz 75. Yılı böyle kutlamayı düşündük" diyor.

AD-DİZİN

YALÇIN KÜÇÜK

İSYAN

1

Sansür 51 yıl önce kalkmıştı. Fakat...

KİM

HAFTALIK HABE

T.M.T.F.

Tabanca ve Cop

İthaki Tarih Toplum Kuram - 38

www.ithaki.com.tr

ISBN 975-273-083-1

